

પ્રસ્તાવના.

જેમ કોઈ એક પદાર્થની બનાવટ કરવામાં માત્ર એકજ બનાવનારની પળે એવી સૂચી હોય છે કે તે એકજ વસ્તુને જૂદા જૂદા શૈલકા પ્રકારના રૂપમાં લાવી શકે છે, તો તે તેહિજ વસ્તુ જૂદા જૂદા પુરુષોની બનાવટથી જૂદા જૂદા આકાર લાવી થાય, તેમાં તો લલી કેવુંજ શું ? તેમ પ્રત્યેક ગ્રંથની રચના કરનારા મહાનપુરુષોમાં પળે એજ રીત જાણી લેવી.

શ્રીજૈનશાસનને વિષે એક ડ્રવ્યાનુયોગ, વીજો ગણિતાનુયોગ, ત્રીજો ચરણ કરણાનુયોગ, અને ચોથો ધર્મકથાનુયોગ. એ ચાર અનુયોગ કહ્યા છે તે ચારેમાં ડ્રવ્યાનુયોગ મુખ્ય ગણાય છે. હવે તે ડ્રવ્યાનુયોગના વિષય જેમાં મુખ્યત્વે આ વેલા હોય એવા હજારો ગ્રંથો છે પરંતુ તેમાં જે ગ્રંથ ઘણોજ સરસ હશે, તે પળે કોઈ ન્યાય નિપુણ વિદ્વાનનો આશ્રય લીધા વિના સાધારણ જનથી સમજાઈ શકાય નહીં એવા કઠિન વિષય અવશ્ય ડ્રવ્યાનુયોગ સંબંધિ ગ્રંથોમાં હોય છે, તે એવા ગ્રંથોને અલોકન કરનારા સજ્ઞાનો સારી પેઠે જાણતા હશે.

પરંતુ આ અધ્યાત્મસાર પ્રશ્નોત્તર નામક ગ્રંથની રચના કરનાર પંક્તિ કુંવર વિજયજી છે તેમણે યદ્યપિ આ ગ્રંથને વિષે ઘણું કરીને ડ્રવ્યાનુયોગ નીજ વક્તવ્યતા કરી જણાય છે તથાપિ તે એવી સરલતાથી વાર્તિક રૂપેં ગુર્જર જાણામાં લખી છે કે માત્ર એક નવતત્ત્વ પ્રકરણનો જેણે બરોબર ગુરુમુખેં અજ્યાસ કરેલો હોય અને થોડી ઘણી નય પ્રમુખની વાતો ગુરુમુખેં ધારેલી હોય તેવા સામાન્ય જનને પળે આ ગ્રંથ માંહેલી વાતો સેહેજ સમજવામાં આવી જાય, એવી યુક્તિ પૂર્વક રચના કરી છે તેથી ડ્રવ્યાનુયોગને જાણવાની રુચી લાલા વિવેકી પુરુષોને પ્રથમ ડ્રવ્યાનુયોગ રૂપ સમુદ્રમાં પ્રવેશ કરવાને આ પુસ્તક લેરે લેરું નૌકાસમાન છે.

આ ગ્રંથમાં જીવાદિક નવતત્ત્વ માંહેલા કયા કયા પદાર્થમાં કેટલાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં? તથા તે શિવાય વીજી પળે પ્રસંગેં એ નવતત્ત્વ સંબંધિ અનેક વાતો આવેલી છે, તથા નિશ્ચય વ્યવહાર નયેં કરી, નૈગમાદિ સાત નયેં કરી, ચાર નિદેષે કરી, તથા ડ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ અને જાવની ચોજંગીયેં કરી, પ્રત્યક્ષાદિ પ્રમાણે કરી, તેમજ સત્ત્રંગી, પંચત્રંગી, ત્રિત્રંગી આદિકેં કરી અનેક પદાર્થો નાં સ્વરૂપ સવિસ્તર પળે દેલાડ્યાં છે, તેનો સામાન્ય સારાંશ અનુક્રમણિકામાં સૂચવ્યો છે, અને પૂર્ણ લુલાસો ગ્રંથ અલોકન કરવાથી થશે. કિં બહુના.

આ ગ્રંથમાંહેલા વિષયોની અનુક્રણિકા.

અંક.	વિષય.	પૃષ્ઠ.
૧	શ્રીજિનસ્તુતિ રૂપ મંગલાચરણાદિ.	૧
૨	શ્રીઅરિહંતના, જગવંતાદિક વાર વિશેષણોના અર્થ.	૪
૩	જીવાદિક નવ તત્ત્વને તત્ત્વ કહી બોલાવ્યાં તેનું સ્વરૂપ. ..	૫
૪	નવ તત્ત્વમાં હેય કેટલા, ફેય કેટલા અને ઉપાદેય કેટલા ?	૬
૫	વાશઠ માર્ગેના સ્થાનમધ્યે કયામાર્ગેનાસ્થાનમાં ચારગતિમાં થી કયી ગતિના કેટલા જીવ જ્ઞેદ પામીયેં તેનો યંત્ર.	૭
૬	જીવને શાશ્વત કહીયેં કિંવા અશાશ્વત કહીયેં તેનું સ્વરૂપ.	૧૦
૭	જીવનાં દ્રવ્યપ્રાણ અને જાવપ્રાણનું સ્વરૂપ.	૧૦
૮	વાટેં વહેતા જીવનાં કેટલા પ્રાણ પામીયેં ? એનું સ્વરૂપ.	૧૧
૯	જીવને વ્યવહારનયેં નિત્યાનિત્ય કહીયેં તેનું સ્વરૂપ.	૧૧
૧૦	જીવને નિશ્ચયનયેં નિત્યાનિત્ય કહીયેં તેનું સ્વરૂપ.	૧૧
૧૧	પુજ્જલ, પુજ્જલને નથી ગ્રહણ કરતા તે કયા નયેં કરીને તથા પુજ્જલ પુજ્જલને ગ્રહણ કરે છે તે કયા નયેં કરીને. ...	૧૨
૧૨	જીવ, પુજ્જને ગ્રહણ કયા નયેં કરી કરે છે તથા જીવ પુજ્જલ ને નથી ગ્રહણ કરતો તે કયા નયેં કરી ને ? તેનું સ્વરૂપ.	૧૨
૧૩	નવતત્ત્વમાંથી આદરવા યોગ્ય કેટલાં તત્ત્વ છે. ..	૧૨
૧૪	નવતત્ત્વ માંહેલા દ્રવ્યજીવમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં	૧૨
૧૫	નવતત્ત્વ માંહેલા જાવજીવમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં	૧૩
૧૬	નવતત્ત્વ માંહેલા મિથ્યાત્વી જીવમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં	૧૪
૧૭	નવતત્ત્વ માંહેલા સમકેતિ જીવમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં	૧૪
૧૮	નવતત્ત્વ માંહેલા અજ્ઞવ્ય જીવમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં	૧૪
૧૯	નવતત્ત્વ માંહેલા જ્ઞવ્ય જીવમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૧૪
૨૦	નવતત્ત્વ માંહેલા રૂપી અજીવમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૧૫
૨૧	નવતત્ત્વ માંહેલા પુણ્યમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૧૫
૨૨	નવતત્ત્વ માંહેલા પાપમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૧૫

अंक.	विषय.	पृष्ठ.
२४	नवतत्त्व मांहेला आश्रवमां केटलां तत्त्व पामीयें.	१५
२४	नवतत्त्व मांहेला संवरमां केटलां तत्त्व पामीयें.	१५
२५	नवतत्त्व मांहेला निर्झरामां केटलां तत्त्व पामीयें. ...	१६
२६	नवतत्त्व मांहेला वंधतत्त्वमां केटलां तत्त्व पामीयें.	१६
२७	नवतत्त्व मांहेला अव्यमोक्षपदमां केटलां तत्त्व पामीयें.	१६
२७	नवतत्त्व मांहेला जावमोक्षपदमां केटलां तत्त्व पामीयें.	१६
२८	नवतत्त्वमां मूल तत्त्व केटलां पामीयें.	१७
३०	जीव अने अजीव ए मूल वे तत्त्वनां उत्तर तत्त्व केटलां	१७
३१	नवतत्त्वनां जेदांतर तत्त्व केटलां थाय.	१७
३२	नवतत्त्वमां अरूपी तत्त्व केटलां अने रूपी तत्त्व केटलां ...	१८
३३	नवतत्त्वनां वशे ठहोंतेर जेदमां अरूपी केटलांने अरूपी केटलां.	१८
३४	नवतत्त्वमांथी निगोदना जीव आश्रयी केटलां तत्त्व पामीयें.	२०
३५	नवतत्त्वमांथी नरकगतिनां जीव आश्रयी केटलां तत्त्व पामीयें.	२०
३६	नवतत्त्वमांथी जरतक्षेत्रे मनुष्यगति आश्रयी केटलांतत्त्व पामीयें.	२०
३७	नवतत्त्वमांथी महाविदेहनां मनुष्यमां केटलां तत्त्व पामीयें.	२०
३७	नवतत्त्वमांथी तिर्यचगति आश्रयी केटलां तत्त्व पामीयें.	२०
३८	नवतत्त्वमांथी व्यंतर, जवनपति, ज्योतिषी, वैमानिक अने नव त्रेवेयकना देव आश्रयी केटलां तत्त्व पामीयें. . .	२१
४०	नवतत्त्वमांथी पंचानुत्तरना देव आश्रयी केटलां तत्त्व पामीयें.	२१
४१	नवतत्त्वमांथी ईषत्प्राग्जातपृथ्वीना जीवोमांकेटलां तत्त्वपामीयें.	२१
४२	नवतत्त्वमांथी अव्य समकेती जीवमां केटलां तत्त्व पामीयें.....	२१
४३	नवतत्त्वमांथी जावसमकेती जीवमां केटलां तत्त्व पामीयें.	२१
४४	नवतत्त्वमांथी अव्यलिंग श्रावकमां केटलां तत्त्व पामीयें.	२२
४५	नवतत्त्वमांथी अव्य श्रावकमां केटलां तत्त्व पामीयें.	२२
४६	नवतत्त्वमांथी जावश्रावकमां केटलां तत्त्व पामीयें.	२२
४७	नवतत्त्वमांथी जावलिंग श्रावकमां केटलां तत्त्व पामीयें. ...	२२
४७	नवतत्त्वमांथी अव्यज्ञानमां केटलां तत्त्व पामीयें.	२२
४८	नवतत्त्वमांथी जावज्ञानमां केटलां तत्त्व पामीयें.	२३

अंक.	विषय.	पृष्ठ.
५०	नवतत्त्वमांथी क्रोधादि चार कषायमां केटलां तत्त्व पामीयें.....	१३
५१	नवतत्त्वमांथी जावलिंग आचार्यमां केटलां तत्त्व पामीयें.	१३
५२	नवतत्त्वमांथी द्रव्यलिंग आचार्यमां केटलां तत्त्व पामीयें.	१४
५३	नवतत्त्वमांथी द्रव्य आचार्यमां केटलां तत्त्व पामीयें.....	१४
५४	नवतत्त्वमांथी जाव आचार्यमां केटलां तत्त्व पामीयें.....	१४
५५	नवतत्त्वमांथी द्रव्य अरिहंतमां केटलां तत्त्व पामीयें.....	१४
५६	नवतत्त्वमांथी जाव अरिहंतमां केटलां तत्त्व पामीयें.....	१४
५७	नवतत्त्वमांथी द्रव्यसिद्धमां केटलां तत्त्व पामीयें.	१५
५८	नवतत्त्वमांथी जावसिद्धमां केटलां तत्त्व पामीयें.	१६
५९	नवतत्त्वमांथी द्रव्य चारित्रमां केटलां तत्त्व पामीयें.	१६
६०	नवतत्त्वमांथी जाव चारित्रमां केटलां तत्त्व पामीयें.	१६
६१	नवतत्त्वमांथी द्रव्य साधुमां केटलां तत्त्व पामीयें.	१७
६२	नवतत्त्वमांथी जाव साधुमां केटलां तत्त्व पामीयें.	१७
६३	नवतत्त्वमांथी द्रव्यलिंग साधुमां केटलां तत्त्व पामीयें.	१८
६४	नवतत्त्वमांथी जावलिंग साधुमां केटलां तत्त्व पामीयें.	१८
६५	नवतत्त्वमांथी जीवने शत्रुरूप केटलां तत्त्व पामीयें.	१९
६६	नवतत्त्वमांथी जीवने बोलावा रूप केटलां तत्त्व पामीयें.	१९
६७	नवतत्त्वमांथी जीवने वाणोतर रूप केटलां तत्त्व पामीयें.....	२०
६८	नवतत्त्वमांथी जीवने मित्ररूप केटलां तत्त्व पामीयें.	२०
६९	नवतत्त्वमांथी जीवने घररूप केटलां तत्त्व पामीयें.....	२०
७०	नवतत्त्वमांथी रूपी अजीवने मित्ररूप केटलां तत्त्व पामीयें.	२१
७१	नवतत्त्वमांथी अजीवने शत्रुरूप केटलां तत्त्व पामीयें.	२१
७२	नवतत्त्वमांथी अजीवने रोकवा रूप केटलां तत्त्व पामीयें.....	२१
७३	नवतत्त्वमांथी अजीव केटलां तत्त्वने रोक्री शके ठे.....	२१
७४	नवतत्त्वमांथी अजीवें केटलां तत्त्वनुं घर दीतुं नथी.	२२
७५	नवतत्त्वमांथी पुण्यने मित्ररूप केटलां तत्त्व पामीयें.....	२२
७६	नवतत्त्वमांथी पुण्यने शत्रुरूप केटलां तत्त्व पामीयें.....	२२
७७	नवतत्त्वमांथी पुण्यनां प्रतिपद्दीरूप केटलां तत्त्व पामीयें.	२२

अंक.	विषय.	पृष्ठ.
७०	नवतत्त्वमांथी पुण्यने रोकवारूप केटलां तत्त्व पामीयें.	३१
७१	नवतत्त्वमांथी पुण्य केटलां तत्त्वने रोकी शके ठे.	३१
७०	नवतत्त्वमांथी पुण्य केटलां तत्त्वनुं घर दीतुं नथी.	३१
७१	नवतत्त्वमांथी पापनेमित्ररूप केटलां तत्त्व पामीयें.....	३३
७२	नवतत्त्वमांथी पापने शत्रुरूप केटलां तत्त्व पामीयें.....	३३
७३	नवतत्त्वमांथी पापनां प्रतिपक्षीरूप केटलां तत्त्व पामीयें.	३३
७४	नवतत्त्वमांथी पापने रोकवा रूप केटलां तत्त्व पामीयें.	३३
७५	नवतत्त्वमांथी केटलां तत्त्वने पाप रोकी शके ठे.	३३
७६	नवतत्त्वमांथी पापें केटलां तत्त्वनुं घर दीतुं नथी.....	३३
७७	नवतत्त्वमांथी आश्रवने मित्र रूप केटलां तत्त्व पामीयें.	३४
७८	नवतत्त्वमांथी आश्रवने शत्रुरूप केटलां तत्त्व पामीयें.	३४
७९	नवतत्त्वमांथी आश्रवने रोकवा रूप केटलां तत्त्व पामीयें,....	३४
८०	नवतत्त्वमांथी केटलां तत्त्वने आश्रव रोकी शके ठे.....	३४
८१	नवतत्त्वमांथी आश्रवें केटलां तत्त्वनुं घर दीतुं नथी.	३४
८२	नवतत्त्वमांथी संवरने मित्ररूप केटलां तत्त्व पामीयें.	३४
८३	नवतत्त्वमांथी केटलां तत्त्वने संवर रोकी शके ठे.	३४
८४	नवतत्त्वमांथी केटलां तत्त्वने संवरनी साथे प्रीति ठे.	३५
८५	नवतत्त्वमांथी संवरने घररूप केटलां तत्त्व पामीयें.	३५
८६	नवतत्त्वमांथी केटलां तत्त्वने निर्झारा वाले ठे.	३५
८७	नवतत्त्वमांथी केटलां तत्त्व निर्झराने स्वामिरूप ठे.....	३५
८८	नवतत्त्वमांथी केटलां तत्त्वनी साथें निर्झराने प्रीति ठे.	३६
८९	नवतत्त्वमांथी केटलां तत्त्वनुं घर निर्झरायें दीतुं नथी.	३६
१००	नवतत्त्वमांथी बंधने मित्ररूप केटलां तत्त्व पामीयें.	३६
१०१	नवतत्त्वमांथी बंधने शत्रुरूप केटलां तत्त्व पामीयें.....	३६
१०२	नवतत्त्वमांथी केटलां तत्त्वने बंध रोकी शके ठे.	३६
१०३	नवतत्त्वमांथी बंधतत्त्वने कयुं तत्त्व रोकी शके ठे.	३६
१०४	नवतत्त्वमांथी बंधे केटलां तत्त्वनुं घर दीतुं नथी.	३७
१०५	नवतत्त्वमांथी अव्यनिद्ध परमात्माने शत्रुरूप केटलां तत्त्व ठे. ३७	३७

अंक.	विषय.	पृष्ठ.
१०६	नवतत्त्वमांथी द्रव्यसिद्ध परमात्माने मित्ररूप केटलां तत्त्व ठे.	३७
१०७	नवतत्त्वमांथीद्रव्य सिद्धपरमात्माने वाणोतररूप केटलां तत्त्व ठे.	३७
१०८	नवतत्त्वमांथी द्रव्यसिद्ध परमात्माने घर रूप केटलां तत्त्व ठे.	३८
१०९	नवतत्त्वमांथी ज्ञावसिद्ध परमात्माने घर रूप केटलां तत्त्व ठे.	३८
११०	सिद्धपरमात्माने सुख केटलुं ठे.	३९
१११	सिद्धना जीव अक्रियवतां सात राज उंचारह्यातेक्रियाकेम करी.	३९
११२	सिद्धना जीवने कर्म केम लागतां नथी तेना हेतु देखाड्या ठे.	४०
११३	सिद्धना जीवो संबंधी सुखनो खाद.	४०
११४	सिद्धि किहांठे, मुक्ति किहां ठे, तथा मोक्षपद किहां ठे ?....	४०
११५	सिद्धने मोक्षपुरीमां धर्म ठे किंवा धर्म नथी.....	४१
११६	नवतत्त्वमांथी लिप्तस्वज्ञावमां केटलां तत्त्व पामीयें.	४१
११७	नवतत्त्वमांथी अशुजप्रकारेंलिप्तस्वज्ञावमां केटलां तत्त्व पामीयें.	४२
११८	नवतत्त्वमांथी शुजप्रकारें लिप्तस्वज्ञावमां केटलां तत्त्व पामीयें.	४२
११९	नवतत्त्वमांथी अलिप्त स्वज्ञावमां केटलां तत्त्व पामीयें.	४२
१२०	द्रव्यथकी षडावश्यकनुं स्वरूप ते शुं ?	४३
१२१	नवतत्त्वमांथी द्रव्यथकी सामायिकादिक ठए आवश्यकमांहे लां कया कया आवश्यकमां केटलां तत्त्व पामीयें.	४३
१२२	द्रव्यथकी सामायिकादिक ठए आवश्यकरूप करणी करवी तेनुं फल विशेष रीतें नयनी युक्तियें करी समजाव्युं ठे.....	४५
१२३	ज्ञाव थकी षडावश्यकनुं स्वरूप देखाड्युं ठे.	४६
१२४	ज्ञाव थकी षडावश्यक रूप करणी करवी तेनो हेतु शुं ?	४६
१२५	नवतत्त्वमांथी ज्ञावथकी सामायिकादिक ठए आवश्यकमां हेला कया कया आवश्यकमां केटलां केटलां तत्त्व पामीयें.	४९
१२६	नवतत्त्वमांथी रमणिक तत्त्व केटलां पामीयें.....	५१
१२७	नवतत्त्वमांथी अशुजप्रकारेंरमणिकस्वज्ञावमांकेटलांतत्त्वपामीयें.	५१
१२८	नवतत्त्वमांथी शुजप्रकारेंरमणिकस्वज्ञावमांकेटलां तत्त्व पामीयें.	५१
१२९	नवतत्त्वमांथी शुद्ध प्रकारेंरमणिकस्वज्ञावमांकेटलांतत्त्वपामीयें.	५१
१३०	नवतत्त्वमांथी निश्चयथकी रमणिक स्वज्ञावमां केटलां तत्त्व ठे.	५२

અંક.	વિષય.	પૃષ્ઠ.
૧૩૧	નવતત્ત્વમાંથી ધ્યાતા રૂપ કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૫૨
૧૩૨	નવતત્ત્વમાંથી અશુદ્ધપ્રકારેં ધ્યાતા રૂપમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૫૩
૧૩૩	નવતત્ત્વમાંથી શુદ્ધપ્રકારેં ધ્યાતા રૂપમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૫૩
૧૩૪	નવતત્ત્વમાંથી શુદ્ધ પ્રકારેં ધ્યાતા રૂપમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૫૩
૧૩૫	નવતત્ત્વમાંથી વહિરાત્મામાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૫૩
૧૩૬	નવતત્ત્વમાંથી અંતરાત્મામાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૫૪
૧૩૭	નવતત્ત્વમાંથી દ્રવ્ય પરમાત્મામાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૫૫
૧૩૮	નવતત્ત્વમાંથી જાવપરમાત્મામાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૫૫
૧૩૯	સિદ્ધ પરમાત્માના સ્વરૂપમાં જ્ઞાન, જ્ઞાતા ને જ્ઞેય રૂપ ત્રિજંગી.	૫૫
૧૪૦	સિદ્ધ જગવાનના સ્વરૂપમાં કર્તા કારણને કાર્ય રૂપ ત્રિજંગી.	૫૫
૧૪૧	સિદ્ધ જગવાનના સ્વરૂપમાં ધ્યાન ધ્યાતાને ધ્યેય રૂપ ત્રિજંગી.	૫૫
૧૪૨	નવતત્ત્વમાંથી અશુદ્ધ ધ્યાનમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૫૬
૧૪૩	નવતત્ત્વમાંથી શુદ્ધ ધ્યાનમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૫૬
૧૪૪	નવતત્ત્વમાંથી શુદ્ધ ધ્યાનમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૫૬
૧૪૫	નવતત્ત્વમાંથી કર્મફલ ચેતનામાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૫૬
૧૪૬	નવતત્ત્વમાંથી જ્ઞાન ચેતનામાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૫૭
૧૪૭	નવતત્ત્વમાંથી અશુદ્ધપ્રકારેં કર્મચેતનામાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૫૭
૧૪૮	નવતત્ત્વમાંથી શુદ્ધપ્રકારેં કર્મચેતનામાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.	૫૮
૧૪૯	નવતત્ત્વમાંથી આર્ત રોદ્ધધ્યાનની જાવનામાં કેટલાં તત્ત્વ છે.	૫૮
૧૫૦	નવતત્ત્વમાંથી ધર્મધ્યાન શુદ્ધધ્યાનની જાવનામાં કેટલાં તત્ત્વ છે.	૫૮
૧૫૧	નવતત્ત્વમાંથી અશુદ્ધપ્રકારેં જીવને વાધકરૂપ કેટલાં તત્ત્વ છે.	૫૮
૧૫૨	નવતત્ત્વમાંથી શુદ્ધ પ્રકારેં જીવને વાધકરૂપ કેટલાં તત્ત્વ છે.	૫૮
૧૫૩	નવતત્ત્વમાંથી શુદ્ધપ્રકારેં જીવને સાધકરૂપ કેટલાં તત્ત્વ છે.	૫૯
૧૫૪	નવતત્ત્વમાંથી કર્તારૂપમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં એમાં સાતે નયેં કરી જીવને શુદ્ધાશુદ્ધના કર્તારૂપમાં સ્વરૂપ છે.	૫૯
૧૫૫	નવતત્ત્વમાંથી અશુદ્ધપ્રકારેં કર્તારૂપમાં કેટલાં તત્ત્વ છે.	૬૧
૧૫૬	નવતત્ત્વમાંથી શુદ્ધપ્રકારેં કર્તારૂપમાં કેટલાં તત્ત્વ છે.	૬૨
૧૫૭	નવતત્ત્વમાંથી શુદ્ધપ્રકારેં કર્તારૂપમાં કેટલાં તત્ત્વ છે.	૬૨

अंक.

विषय.

पृष्ठ.

१५८	नवतत्त्वमांथी जीवने अशुच कारणरूप केटलां तत्त्व ठे.	६२
१५९	नवतत्त्वमांथी जीवने शुच कारणरूप केटलां तत्त्व ठे.	६२
१६०	नवतत्त्वमांथी जीवने शुद्ध कारणरूप केटलां तत्त्व ठे.	६३
१६१	नवतत्त्वमांथी निश्चयनयथकी कार्यरूप केटलां तत्त्व ठे.	६३
१६२	नवतत्त्वमांथी लौकिक मार्गमांहे केटलां तत्त्व ठे.	६३
१६३	नवतत्त्वमांथी लोकोत्तर मार्गमांहे केटलां तत्त्व ठे.	६३
१६४	नवतत्त्वमांथी जीवने बाधक दशा केटलां तत्त्वनी साथे ठे.	६४
१६५	नवतत्त्वमांथी जीवने साधक दशा केटला तत्त्वनी साथे ठे.	६४
१६६	नवतत्त्वमांथी जीवने सिद्ध दशा केटलां तत्त्वनी साथे ठे.	६४
१६७	नवतत्त्वमांथी संसारव्यापि केटलां तत्त्व पामीयें.	६४
१६८	नवतत्त्वमांथी सिद्धव्यापि केटलां तत्त्व पामीयें.	६५
१६९	नवतत्त्व साते नयें करी जीवनुं गुणीपणुं केम जाणीयें.	६५
१७०	नवतत्त्वमांथी जीवने अशुच गुणरूप केटलां तत्त्व पामीयें.	६५
१७१	नवतत्त्वमांथी जीवने शुच गुणरूप केटलां तत्त्व पामीयें.	६५
१७२	नवतत्त्वमांथी जीवने शुद्ध गुणरूप केटलां तत्त्व पामीयें.	६६
१७३	नवतत्त्वमांथी जीवने निश्चय गुणरूप केटलां तत्त्व पामीयें.	६६
१७४	नवतत्त्वमांथी प्रत्यक्ष ज्ञानमां केटलां तत्त्व पामीयें.	६६
१७५	नवतत्त्वमांथी परोक्ष ज्ञानमां केटलां तत्त्व पामीयें.	६६
१७६	नवतत्त्वमांथी स्वाभाविक तत्त्व केटलां पामीयें.	६७
१७७	नवतत्त्वमांथी विज्ञाविक तत्त्व केटलां पामीयें.	६७
१७८	नवतत्त्वमांथी समकेतिने साध्य साधनरूप केटलां तत्त्व ठे.	६७
१७९	नवतत्त्वमांथी मिथ्यात्वीने साध्य साधनरूप केटलां तत्त्व ठे.	७०
१८०	नवतत्त्वमांथी अव्यनयमां केटलां तत्त्व पामीयें.	७०
१८१	नवतत्त्वमांथी जावनयमां केटलां तत्त्व पामीयें.	७०
१८२	नवतत्त्वमांथी अहीछीप व्यापि केटलां तत्त्व पामीयें.	७१
१८३	नवतत्त्वमांथी अहीछीपथी बाहेर केटलां तत्त्व पामीयें.	७१
१८४	नवतत्त्वमांथी उर्ध्वलोकमां केटलां तत्त्व पामीयें.	७१
१८५	नवतत्त्वमांथी तिर्था लोकमां केटलां तत्त्व पामीयें.	७१

अंक.	विषय.	पृष्ठ.
१८६	नवतत्त्वमांथी अधोलोकमां केटलां तत्त्व पामीयें.	७१
१८७	नवतत्त्वमांथी व्यवहारनयमां केटलां तत्त्व पामीयें एमां व्यवहारनयना उपचरितादिक ठ जेदनुं स्वरूप देखाड्युं ठे.	७१
१८८	नवतत्त्वमांथी निश्चयनयमां केटला तत्त्व पामीयें.	७३
१८९	जीवनां व्यवहार प्राण कयां अने निश्चय प्राण कयां.	७३
१९०	एक मुष्टिमां केटला जीव पामीयें.	७४
१९१	ठ ड्रव्य मांहेला एक मुठीमां केटला ड्रव्य पामीयें.	७४
१९२	पांचशे त्रेशठ जेद मांहेला केटला जेदना जीव मरण पामे.	७५
१९३	अध्यात्म स्वरूपनी जावनाना वावन दोहा....	७५
१९४	निश्चय तथा व्यवहारथी सुदेव, सुगुरु अने सुधर्म तथा एनां प्रतिपक्षी कुदेव, कुगुरु अने कुधर्मनुं स्वरूप....	७६
१९५	निश्चय तथा व्यवहारथी पांच महाव्रतनुं स्वरूप.	७९
१९६	हिंसा करता नथी अने हिंसानां फल जोगवे ठे तेनुं स्वरूप.	८२
१९७	हिंसा करे ठे अने हिंसानां फल जोगवता नथी तेनुं स्वरूप.	८३
१९८	हिंसा करे ठे अने हिंसानां फल पण जोगवे ठे तेनुं स्वरूप.	८३
१९९	हिंसा करता नथी अने हिंसानां फल जोगवता नथी तेनुं स्वरूप.	८४
२००	उपरथी साधुपणा सहित अने अंतरथकी साधुपणारहितनुं स्वरूप.	८५
२०१	अंतरथी साधुपणा सहित अने उपरथी साधुपणा रहितनुं स्वरूप.	८६
२०२	उपरथी साधुपणा रहित अने अने अंतरथी साधुपणा रहितनुं	८७
२०३	उपरथी साधुपणा सहित अने अंतरथी साधुपणा सहितनुं	८८
२०४	पइड्रव्य नवतत्त्वनुं स्वरूप ड्रव्य क्षेत्र काल जावनी चोजंगीयें.	८९
२०५	ड्रव्य, क्षेत्र, काल अने जावमांथी कोण कोणथी सूक्ष्म ठे....	९१
२०६	पइड्रव्य नवतत्त्वनुं स्वरूप नामादिक चार निक्षेपे देखाड्युं ठे.	९२
२०७	वारे व्रत उपर चार निक्षेपा तथा ड्रव्य, क्षेत्र, काल, जाव.	९७
२०८	क्रोध, मान, माया, लोभ उपर चार निक्षेपा.	१०४
२०९	दान, लाज, जाव, रूप, अनुजव, मनुष्यगति, मनुष्यपुरुष, मनुष्यस्त्री, ए प्रत्येक उपर चार निक्षेपा उतास्या ठे.	१०५
१०	अनादि अनन्तादिक चार जांगे करी पइड्रव्य तथा नवतत्त्वनुं	

अंक.	विषय.	पृष्ठ.
	स्वरूप निश्चय अने व्यवहारनयने मते देखाड्युं ठे.	१००
१११	ठ ड्रव्यना परस्पर संबंधनी चोजंगी देखाडी ठे.	११३
११२	पांच समवाय कारणने प्रश्नोत्तरें करी निर्झास्थ्यां ठे.	११४
११३	समकेतनुं स्वरूप षट्कारकें करी देखाड्युं ठे.	११६
११४	मोक्ष निःकर्मावस्थानुं स्वरूप षट्कारकें करी देखाड्युं ठे.	११६
११५	नवप्रकारना नियाणानुं स्वरूप देखाड्युं ठे.....	११६
११६	अरिहंतादिक नवपद एटले सिद्धचक्रना यंत्रनुं स्वरूप सात नये करी तथा चार निक्षेपें करी तथा प्रत्यक्ष अने परोक्ष ए वे प्रमाणे करी तथा ड्रव्य, क्षेत्र, काल अने जावनी चोजंगीयें करी तथा चौद गुणठाणे करी तथा गुणे करी तथा नवतत्त्वें करी तथा गुणी गुणें करी तथा पांचवणें करी तथा देव, गुरु अने धर्मनी जलखाणे ए दशजांगे करी देखाड्युं ठे.	११७
११७	सातनयमां ड्रव्यनय केटला अने जावनय केटला.....	१२०
११८	अष्टावीश उपनयनुं स्वरूप, एमां व्यवहार नयना ठ जेद ठे.	१२०
११९	ड्रव्य अने जावनुं स्वरूप सातनयें जलखाव्युं ठे.	१२४
१२०	निश्चय तथा व्यवहारनयें करी नवतत्त्व, षट्द्रव्यनुं स्वरूप.	१२५
१२१	नैगमादि सातेनयें करी धर्मास्तिकायनुं स्वरूप.	१२६
१२२	नैगमादि सातेनयें करी अधर्मास्तिकायनुं स्वरूप.....	१२७
१२३	नैगमादि सातेनयें करी आकाशास्तिकायनुं स्वरूप.	१२७
१२४	नैगमादि सातेनयें करी कालद्रव्यनुं स्वरूप.	१२८
१२५	नैगमादि सातेनयें करी पुज्जलास्तिकायनुं स्वरूप.	१२८
१२६	नैगमादि सातेनयें करी जीव ड्रव्यनुं स्वरूप.	१२९
१२७	नैगमादि सातेनयें करी पुण्यादिक सात तत्त्वनुं स्वरूप.	१४२
१२८	नैगमादि सातेनयें करी देवतानुं स्वरूप.	१४४
१२९	नैगमादि सातेनयें करी नारकी जीवनुं स्वरूप.	१४५
१३०	नैगमादि सातेनयें करी राजानुं स्वरूप.	१४५
१३१	नैगमादि सातेनयें करी मनुष्यनुं स्वरूप.	१४६
१३२	नैगमादि सातेनयें करी सामायिकनुं स्वरूप.	१४६

अंक.	विषय.	पृष्ठ.
२३३	एक आकाश प्रदेशमां षट्द्रव्यनुं तथा सातनयनुं स्वरूप.	१४०
२३४	नैगमादि सातेनयें करी जिनदास नामा शेठें श्रावक पुत्र प्रत्यें पूव्युं के तुं किहां रहे ठे इत्यादि नय स्वरूप ठे.....	१४०
२३५	नैगमादि सातेनयें करी जीवनुं स्वरूप.	१४१
२३६	नैगमादि सातेनयें करी ज्ञाननुं स्वरूप.	१५०
२३७	नैगमादि सातेनयें करी साधर्मिपणानुं स्वरूप.	१५१
२३८	नैगमादि सातेनयें करी धर्मनुं स्वरूप.	१५१
२३९	नैगमादि सातेनयें करी सिद्ध जगवाननुं स्वरूप.	१५२
२४०	नयनी अपेक्षायें करी नव तत्त्वनुं स्वरूप.	१५३
२४१	सातेनयें करी नव तत्त्वनुं स्वरूप एमां अजीवनां ५६० जेद.	१५४
२४२	जिनमंदिर उपर उत्सर्ग अपवादें सात नय उताख्या ठे.	१५६
२४३	घट उपर उत्सर्ग अपवादें सातनय उताख्या ठे.	१५७
२४४	घर उपर उत्सर्ग अपवादें सात नय उताख्या ठे.	१५८
२४५	राज्य उपर उत्सर्ग अपवादें सातनय उताख्या ठे.....	१५९
२४६	धर्मीजीवने समकेतनी स्थिरता करवा सारु सातनयनुं स्वरूप.	१६०
२४७	जहागति तहामति ए वचनने अनुसारें सातनय.....	१६२
२४८	अष्टावीश उपनयमां प्रथम द्रव्यास्तिकनयना दश जेदनुंस्वरूप.	१६२
२४९	पर्यायास्तिक नयना ठ जेदनुं स्वरूप.	१६३
२५०	नैगमादि सात नयना जेदो तथा तेनुं स्वरूप.	१६३
२५१	विशेषावश्यकने अनुसारें सात नयना जेद.	१६६
२५२	नित्यानित्यादि आठपदें निश्चय व्यवहार नयें जीवनुं स्वरूप.	१६६
२५३	द्रव्य समकेतादिक नव प्रकारना समकेतनुं स्वरूप.	१६८
२५४	जीवने कर्मना कर्त्तापणामां अने जोक्तापणामां नैगमादि सातनय मांहेला केटला नय पामीयें.	१७२
२५५	जीवने स्वरूपना कर्त्तापणामां केटला नय पामीयें.	१७३
२५६	जीवने स्वरूपना जोक्ता पणामां केटला नय पामीयें.	१७४
२५७	जीव कर्मना अकर्त्ता तथा अजोक्ता कया नयें करी जाणवो.	१७५
२५८	मंजूषा उपर सातनयमां चार निक्षेपा उत्सर्गापवादे कयाठे.	१७५

અંક.	વિષય.	પૃષ્ઠ.
૨૫૯	સાતનયમાં ત્રણ નિદેશપાત્ર ઉત્સર્ગપિવાદે સ્વરૂપ.	૧૭૭
૨૬૦	સમકેતરૂપ રત્નનો લાજ કેવીરીતે પામીયે.	૧૭૮
૨૬૧	ઠ ડ્રવ્યમાં હેય, જ્ઞેય, ઉપાદેય તથા ઠ ડ્રવ્યના ગુણ પર્યાય અને ઠ ડ્રવ્યના પર્યાયનું પરસ્પર સાધર્મીપણું દર્શાવ્યું છે.	૧૭૯
૨૬૨	ઠ ડ્રવ્યમાં પરિણામિ કેટલા અને અપરિણામિ કેટલા.	૧૮૧
૨૬૩	ઠ ડ્રવ્યમાં જીવ કેટલાં અને અજીવ કેટલાં.	૧૮૨
૨૬૪	ઠ ડ્રવ્યમાં મૂર્તિ કેટલાં અને અમૂર્તિ કેટલાં.	૧૮૩
૨૬૫	ઠ ડ્રવ્યમાં સપ્રદેશીકેટલાં અને અપ્રદેશી કેટલાં.	૧૮૩
૨૬૬	ઠ ડ્રવ્યમાં એક કેટલાં અને અનેક કેટલાં.	૧૮૩
૨૬૭	ઠ ડ્રવ્યમાં ક્ષેત્ર કેટલાં અને ક્ષેત્રી કેટલાં એમાં પુઞ્જલનો વિચાર છે.	૧૮૪
૨૬૮	ઠ ડ્રવ્યમાં સક્રિય કેટલાં અને અક્રિય કેટલાં.	૧૮૬
૨૬૯	ઠ ડ્રવ્યમાં નિત્ય કેટલાં અને અનિત્ય કેટલાં.	૧૮૭
૨૭૦	ઠ ડ્રવ્યમાં કારણ કેટલાં અને અકારણ કેટલાં.	૧૮૯
૨૭૧	ઠ ડ્રવ્યમાં કર્તા કેટલાં અને અકર્તા કેટલાં.	૧૮૯
૨૭૨	ઠ ડ્રવ્યમાં સર્વવ્યાપિ કેટલાં અને દેશવ્યાપિ કેટલાં.	૧૯૧
૨૭૩	ઠ ડ્રવ્યમાં અપ્રવેશી પણાનું સ્વરૂપ.	૧૯૧
૨૭૪	ઠ ડ્રવ્યમાં એક અનેકાદિક આઠ પદ્ધતિનું સ્વરૂપ.	૧૯૨
૨૭૫	સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપ.	૧૯૫
૨૭૬	સમકેતની નિઃસર્ગરુચિ આદિક દશપ્રકારની રુચિનું સ્વરૂપ.	૧૯૬
૨૭૭	ઠ ડ્રવ્યમાં અસ્તિત્વ, વસ્તુત્વ, ડ્રવ્યત્વ, પ્રમેયત્વ, સત્ત્વ, અને અ ગુરુલઘુ એ ઠ ઠ સામાન્ય ગુણ કહ્યા છે. તથા નિગોદનું સ્વરૂપ.	૧૯૮
૨૭૮	જીવને સ્વરૂપનું ધ્યાન કરવા રૂપ વિચાર કહ્યો છે.	૨૦૫
૨૭૯	ઠ ડ્રવ્યમાં અગીયાર સામાન્ય સ્વજ્ઞાવ નિશ્ચયવ્યવહારથી કહ્યો છે.	૨૦૭
૨૮૦	ઠ ડ્રવ્યમાં ચેતનત્વાદિ વિશેષ સ્વજ્ઞાવ કહ્યા છે.	૨૧૦
૨૮૧	નવતત્ત્વ તથા ષટ્ઢ ડ્રવ્યનું સ્વરૂપ અનેક નયની અપેક્ષાયે ડ્રવ્ય અને જ્ઞાવની ચોજંગીયે કરી દેખાડ્યો છે.	૨૧૨
૨૮૨	નવતત્ત્વ તથા ષટ્ઢ ડ્રવ્યનું સ્વરૂપ કર્તા, કારણ અને કાર્ય રૂપ, ત્રિજંગીયે કરી દેખાડ્યું છે. તથા સમકેતની પ્રસંસા.	૨૧૮

અંક.	વિષય.	પૃષ્ઠ.
૨૭૩	સિદ્ધપરમાત્માના પંદર જોડ કહી દેલાડયા છે.	૨૨૨
૨૭૪	નામથકી, ક્ષેત્રથકી, કાલથકી, જાવથકી, ડ્રવ્યથકી, ગુણથકી, તથા, ઉત્પાદ, વ્યય અને ધ્રોવ, એ નવજાગે સિદ્ધનું સ્વરૂપ.	૨૨૨
૨૭૫	નિત્ય અનિત્યાદિક આઠ પદ્ધતિ કરી સિદ્ધનું સ્વરૂપ.	૨૨૩
૨૭૬	સિદ્ધપરમાત્માનું સ્વરૂપ સ્યાદસ્તિ સ્યાન્નાસ્તિની સત્તત્ત્વંગી તથા નિત્ય અનિત્યની સત્તત્ત્વંગી આદિક અનેક સત્તત્ત્વંગીયેંકરી કહ્યું.	૨૨૪
૨૭૭	સિદ્ધપરમાત્માનાં જ્ઞાનગુણમાં, દર્શનગુણમાં, ચારિત્રગુણમાં, અને વીર્યગુણમાં, પદ્ધતિ કારક લગાવ્યા છે.	૨૨૭
૨૭૮	સિદ્ધના સ્વરૂપમાં એકરૂપ, અસંખ્યરૂપ, અસંખ્ય અનંતરૂપ, અનંત અનંતરૂપ અને અનંત અનંત ધર્મરૂપ એ પંચજંગી કહી છે.	૨૨૮
૨૭૯	ચારનિદેષેં કરી સિદ્ધપરમાત્માનું સ્વરૂપ કહ્યું છે.	૨૨૯
૨૮૦	સિદ્ધપરમાત્મામાં અજોગી, ઉપજોગી અને જોગી ત્રિજંગી કહી છે.	૨૨૯
૨૮૧	સિદ્ધમાં નિત્યસ્વજાવ, અનિત્યસ્વજાવ, અસ્તિ, નાસ્તિ, યોગી, અયોગી, કર્તા, અકર્તા, જ્ઞવ્યસ્વજાવ, અજ્ઞવ્યસ્વજાવ, લાજ, અલાજ, ગ્રાહક, અગ્રાહક, સ્થિર, અસ્થિર, રક્ષક, અરક્ષક, અચલિત, ચલિત, રમણિક, અરમણિક, વ્યાપક, અવ્યાપક સ્વજાવ.	૨૩૦
૨૮૨	સિદ્ધપરમાત્માના અન્વયી ગુણ લખ્યા છે.	૨૩૨
૨૮૩	સિદ્ધપરમાત્મામાં દાનાદિક પાંચની અનંતતા દર્શાવી છે.	૨૩૩
૨૮૪	સિદ્ધની ઉલ્લેખાણ જેણે નથી કરી તેને ઉપદેશ કહ્યો છે.	૨૩૪
૨૮૫	પાંચ જ્ઞાન તથા ઠ ડ્રવ્યનું સ્વરૂપ, રૂપી અરૂપીપણે, નિશ્ચય અને વ્યવહારનયેં, ઉત્સર્ગ અપવાદે કરી, દેશવ્યાપી સર્વવ્યાપીપણે, પ્રત્યક્ષ અને પરોક્ષ, એ બે પ્રમાણેં કરી તથા કર્તા કારણ અને કાર્યરૂપ ત્રિજંગીયેં કરી કહ્યું છે.	૨૩૫
૨૮૬	જે જાણે, આદરે ને પાલે તથા જે જાણે ન આદરે અને ન પાલે, તથા જે જાણે ન આદરે અને પાલે, તેનો સ્વરૂપ તેમજ ન જાણે ન આદરે અને ન પાલે ઇત્યાદિક અજાણની ચોજંગીનું સ્વરૂપ.	૨૩૯
૨૮૭	અંશમમાતિના દોહા તથા ચોપાઇ પ્રશંસા રૂપ.	૨૪૧
૨૮૮	કેટલા એક જાણવા યોગ્ય વૃદ્ધક વોલ દાગલ કહ્યા છે.	૨૪૩

॥ श्रीजिनाय नमः ॥

॥ अथ ॥

॥ श्री अध्यात्मसारप्रश्नोत्तरग्रंथः प्रारभ्यते ॥

॥ श्लोक ॥

॥ चेतःकैरवकौमुदीसहचरः स्याद्वादविद्याकरः, कैवल्यद्रुममंजरीमधुकरः
संपल्लतांजोधरः॥ मुक्तिस्त्रीकमनीयजालतिलकःसर्द्धर्मदःशर्मकृत, श्रीमद्गीर-
जिनेश्वरस्त्रिजुवने द्वेमंकरः पातु वः॥१॥खिमाविजय जिन उत्तम पद, तेहने
सेवे सुरनर वृंद ॥ निजरूप प्रगटे अमी वरसंत, कुंवर कहे प्रश्नोत्तर वृत्तंत॥२॥

॥ दोहा ॥

॥ हितोपदेश करवा जणी, ए प्रश्नोत्तर ग्रंथ ॥ ज

णशे गुणशे जे जविक, लेहेशे ते शिवपंथ ॥ ३ ॥

तिहां प्रथम श्री जिनस्तुति लखियें ठैयें.

॥ जय जगवान्, त्रैलोक्य तारण, अशरण शरण, परमात्मा, परमेश्वर,
जगन्नयाधार, कृपावतार, महिमानिधान, ज्ञापितसकलनिधान, समग्र
जंतुना करुणाबंधु, जग्य जीवोने धर्म पमाडता, जवसिंधुमां अनाथनाथ,
शिवपुर साथ, परमदयाल, वचन रसाल, जगदुपकारी, वंदे नर नारी,
तथा जे सुधासंयमी, निर्ग्रथपंथ पालता, चारित्र दूषण टाळता, सर्व
जीवने हित करता, आव्याने उद्धरता एवा चौद हजार मुनिवरें परवस्था
अलंकस्था कोडो गमे देवतायें सेवित, अनंतज्ञानमय, अनंतदर्शनमय,
अनंतचारित्रमय, अनंततपोमय, अनंतदानमय, अनंतवीर्यमय, अनंत
लाजमय, अनंतजोगमय, अनंतउपजोगमय, क्रोधरहित, मानरहित,
मायारहित, लोचरहित, हास्यरहित, रतिरहित, अरतिरहित, जयरहित,
शोकरहित, दुगंठारहित, रागरहित, द्वेषरहित, मोहरहित, मिथ्यात्वरहित
निद्रारहित, कामरहित, अज्ञानरहित, कंदर्परहित, रोगरहित, निरालंबी
निराशी, निरुपाधि, निर्विकारी, अनंतचतुष्टयी, अक्षय, अचल, अकल,
अमल, अगम, अनामी, अकर्मा, अवंधक, अनुदय, अज्ञेदी, अवेदी, अ
छेदी, अखेदी, असखायी, अलेशी, अनवगाही, अव्यापी, अनाश्रयी, अ

कंप, अस्खलित, अविरोध, अनाश्रव, अलख, अशोक, अलोक, लोका
 लोकज्ञायक, शुरू, बुरू, खजावरमणी, सहजानंदी, एक, असंख्य, अनंत
 गुणें करी विराजमान, एवा अनंत सुखना जोगी, त्रैलोक्यना राजा, त्रैलो
 क्यना पति, त्रैलोक्यस्वामी, त्रैलोक्यनाथ, त्रैलोक्यतिलक, त्रैलोक्यने विपे
 मुकुट मुद्रासमान, त्रैलोक्यने विपे ठत्र समान, त्रैलोक्यने विपे सूर्यसमान
 उद्योतना करनार, मिथ्यात्वरूप अंधकारना टालनार, चंद्रमानी पेरें शीत
 क्षताना करनार. विषय कषायरूप बलतराना टालनार, जक्तवत्सल, जगत्र
 यना हितकारी, जगत्रयना प्रीतिकारी, जगत्रय उपकारी, करुणासागर, ज
 वसमुद्रथी पार उतारनार, तथा उक्तं च ॥ अशोकवृद्धः सुरपुष्पवृष्टि, दिव्य
 ध्वनिश्चामरमासनं च, जामंरुलं कुंडुजिरातपत्रं सत्प्रातिहार्याणि जिनेश्वरा
 णाम् ॥ १ ॥ ए आठ प्रातिहार्यनी संपदायें करी विराजमान तथा पूजाति
 शय, वचनातिशय, ज्ञानातिशय अने अपायापगमातिशय, ए चार अतिशय
 पूर्वोक्त आठ प्रातिहार्य साथें मेलवीयें तेवारें वार थाय, ते वार गुणें करी
 शोजित तेमज चार अतिशय सहजनां जन्मथकी होय, अने कर्मक्षय थया
 थकी अगीयार तथा देवताना करेला उंगणीश मलीने चोत्रीश अतिशयें
 करी विराजमानथका एवा श्री वीर जगवान् चोवीशमा तीर्थकर ते जव्य
 प्राणीयोने हितोपदेश करता मिथ्यात्वरूप अंधकारने चूरता थका श्री
 राजगृही नगरीना उद्यानने विपे समोसखा, ते वखतें हर्ष जक्तियें जाविक
 थका जवनपति, व्यंतर, ज्योतिपी अने वैमानिक, ए चार निकायना देवतायें
 मलीने रूप, सुवर्ण तथा रत्नमय त्रण गढनी रचना करी, तेना मध्यमां रत्न
 जटित सिंहासनने विपे श्रीवीर जगवान् वेठा, मस्तकें त्रण ठत्र शोजे ठे,
 चार चामर बीजाय ठे. सुर, असुर, मनुष्यमां स्त्री, पुरुष, विद्याधर, किन्नर,
 गंधर्व, इत्यादिक सर्व पर्यदा मली, ते वखतें श्री श्रेणिकराजा पण अंतःपुर
 सहित चतुरंगिणी सेना खड्गे अति प्रमोद सहित श्रीसमवसरणने विपे
 आवी प्रभुने बांदीने वेठो अने बीजां पण सहु यथोचित स्थानकें वेठा.
 प्रभुयें पण बाणीना पांत्रीश गुणें करी दिव्यध्वनियें देशना आ
 एवा मांजी, ते देशना केवी होय? नो के सहशक्तिमंत अर्द्ध माग
 धी जापानां होय, स्वर उदात्तपणे होय, मेघध्वनिनी परें होय, सर्व
 जित्तमां मेढ उचित प्रमुख गुण सहित होय, अतिविस्तारपणे होय,

त्राणे काल मलती होय, पदसापेक्षपणें होय, प्रशस्ति विशेषें होय, अक्षर पदनी चातुरी होय, मालकोश रागमां होय, श्रोतानां मनने राजी कर नारी होय, सूत्र थोडुं अने अर्थ घणो होय, विविधप्रकारें श्रोताने बोध दायक होय, नय जंग प्रमाण सहित होय, चित्तने तथा श्रोत्रेंद्रियने सुखकारी होय, यथार्थपणे सुबोधकारी होय, कारक प्रमुख सहित होय, षड्द्रव्यादिक वि जेनोशुद्धपणे होय, श्रवणशी श्रोताना रोग नाश पामे, पडबंदा उठे, परस्पर विरोध नहिं, वचनमांहे संदेह नही, वादी दूषण आपी शके नहिं, श्रोताना संदेह टले, बाल गोपाल सर्वे समजे, कोशनां मर्म जांखे नहीं, जेमां पोताना स्तुति तथा पारकी निंदा नही, लोक प्रशंसा करे, श्रोताने आश्चर्य उपजे, अति वद्वज उद्धित नही, वचमां अंतराय पडे नहिं, श्रोतानां दुःख टाळे, जेमां ग्रामिक वचन न होय, एक योजनमां सरखी संजलाय, जेनो फलविभेद नही, सहुको पोत पोतानी जाषामां समजी जाय, आषाढना मेघनी परें प्रणमे, संशय भेदनकारिणी, चतुर्विधसंघमनोहारिणी, चतुर्विधधर्मप्रकाशिनी, जविजनकर्णामृतस्रवणी, सकलकुमतिविद्राविणी, संसारसमुद्रतारिणी, सर्वसंशयनिवारिणी, सुखकारिणी, बहुल मिथ्यात्व तिमिरपमल दिनकरा नुकारिणी, एवी वाणी ते नित्य, अनित्य, एक, अनेक, सत्य, असत्य, वक्तव्य, अवक्तव्य, नाम, द्रव्य, क्षेत्र, काल, जाव, गुण, पर्याय, उत्पाद, व्यय, ध्रुव, नय, निक्षेपा, कारक, प्रमाण, समवाय, द्रव्यास्तिक नय, पर्यायास्तिक नय, कर्त्ता, कारण, कार्य, निश्चय, व्यवहार, उत्सर्ग, अपवाद, हेय, ज्ञेय, उपादेय, चौजंगी, त्रिजंगी, सप्तजंगी, अनेकजंगी, जीव, अजीव, पुण्य, पाप, आश्रव, संवर, निर्झारा, बंध, मोक्ष, धर्म, अधर्म, आश्रव, परआश्रव, अतिचार, अनाचार, अतिक्रम, व्यतिक्रम, इत्यादिक सर्व गुणोपदेशिनी, सर्व जाषावबोधिनी, जगवान् देशना देता ह्वा, ते कहीयें ठैयें.

॥ अत्र गाथा ॥ जीवाजीवा पुणं, पावासव संवरो य निज्जारणा ॥ बंधो मुखो य तहा, नव तत्ता हुंति नायवा ॥१॥ श्रीवीतराग देवें त्रिगडा गढने विषे वेसीने बार पर्षदामां ए रीतें उपदेश कह्यो केः— जीवादिक नव तत्त्वने जे निपुण बुझियें करी जाणे, तेने ज्ञानी कहीयें, अंतरंग सद्देहे, तेने समकित्ती कहीयें, “अणुवर्णो दवं” ए श्रीअनुयोगद्वार सूत्रनुं वचन ठे, वली कहुं ठे जे पद, अक्षर, मात्रा सहित शुद्ध सिद्धांत वांचता पठतां.

અર્થ કરે છે, ગુરુમુખે સર્વદે છે, તેપણ શુદ્ધ નિશ્ચયે આત્મસત્તા ઊલ્લેખ્યા વિના સર્વ ડ્રવ્ય નિદેષે છે અને જે જાવ વિના માત્ર એકલું ડ્રવ્ય છે તે પુણ્યબંધનું કારણ છે પરંતુ મોક્ષનું કારણ નથી. એટલે જે કરણીરૂપ કષ્ટ તપસ્યા કરે છે પરંતુ જીવ અજીવની સત્તા ઊલ્લેખી નથી તેને જગવતીસૂત્રમાં અવતી અપચ્ચરકાણી કહ્યા છે, તથા જે એકલી વાહ્ય કરણી કરે છે અને પોતાને સાધુ કહેવરાવે છે તે મૃષાવાદી છે “અમુણી રક્ષવાસેણ” મિતિ શ્રીઉત્તરાધ્યયનસૂત્રવચનાત્ ॥ તથા “નાણેણ ચ મુણી હોઈ” એ વચનને જે જ્ઞાની તે મુનિ છે અને અજ્ઞાની તે મિથ્યાત્વી છે.

તથા ગણિતાનુયોગ જે નારકી દેવાતા પ્રમુખના વોલ અથવા યતિ શ્રાવકનો આચાર જાણીને કોઈક કહે જે અમે જ્ઞાની થઈએ પરંતુ તે જ્ઞાની કહેવાય નહિ જે ડ્રવ્ય ગુણ પર્યાયનું સ્વરૂપ જાણે તેનેજ જ્ઞાની કહીયે. એમ શ્રીઉત્તરાધ્યયનના મોક્ષમાર્ગાધ્યયનમાં કહ્યું છે, તથા ચ તત્પાઠઃ ॥ એવં પંચ વિહં નાણં, દ્વદ્વાણ ચ ગુણાણ ચ ॥ પદ્યવાણ ચ સર્વેસિં, જં નાણીહિય દંસિયં ॥ ૧ ॥ ૫ વસ્તુ સત્તા જાણ્યા વિના જ્ઞાની નહી, પરંતુ નવ તત્ત્વ, ષડ્ડ્રવ્યનું સ્વરૂપ ઊલ્લેખે, તે સમક્ષિતી કહેવાય. એવા જ્ઞાન, દર્શન, વિના જે કહે, કે અમે જા રિત્રીયા થઈએ, તે પણ મૃષાવાદી છે જે માટે શ્રી ઉત્તરાધ્યયનમાં “ણો દંસણ નાણેણ વિણા અ હુંતિ ચરણ ગુણા” એ વચન છે માટે આજ કેટલા એક જ્ઞાનહીન થકા માત્ર ક્રિયાનો આશંકર દેખાડે તે ઠગ છે, તેહનો સંગ કરવો નહિ કેમ કે? ૫ વાહ્યકરણી અજ્ઞવ્યને પણ આવે છે માટે તેઉપર રાચવું નહિ.

તથા આત્મસ્વરૂપ ઊલ્લેખ્યા વિના સામાયિક, પડિક્કમણું, પચ્ચરકાણ પ્રમુખ જે છે તે ડ્રવ્ય નિદેષામાં પુણ્યાશ્રવ છે, પરંતુ સંવર નથી. શ્રીજગવતીસૂત્રમાં “આયા સ્વલુ સામાશ્યં” એ આલાવાચી જાણવું. તથા જીવનું સ્વરૂપ જાણ્યા વિના તપ, સંયમ, પુણ્યપ્રકૃતિ દેવજીવનું કારણ છે. ઉક્તં ચ “પુવ્વત સહિત્ત્વમંજમેણં દેવલોણ ઉવવદંતિ ણોચેવ ણં આયા જાવતવયાય” એ આ આવી શ્રીજગવતીસૂત્રમાં કહ્યો છે, એવું સાંનલીને શિષ્ય સ્તુતિ કરી પૂછે છે,

પ્રહુયેં મ્મવંતં ! એટલે જ્ઞાનવંત, અર્થાત્ સર્વ પ્રકારે કરી લોકાલોકના પદ્મા માંની, ૧ છે તેને જગવાન્ કહીયે. ૨ છે જિનગજ ! તિહાં જિન એટલે થી જાણનાં હ એવા જે સામાન્ય કેવલી તેને ત્રિપે રાજા સમાન તેને જિજ્ઞાસિતમાં મેજડે છે અલગ ! એટલે જેનું સ્વરૂપ કોઈ પ્રકારે લક્ષ્યામાં

आवे नहीं, तेने अलख कहियें ४ हे चिदघन ! एटले चिद् कहेतां ज्ञान तेनो घन केतां समूह एवं जेनुं स्वरूप तेने चिदघन कहियें. ५ हे चिदानंद ! तिहां चिद् एटले ज्ञान अने आनंद एटले चारित्र, एटले ज्ञान अने चारित्रमय जेनुं स्वरूप ठे, तेने चिदानंद कहीयें. ६ हे निरंजन ! एटले जेना आत्मप्रदेशने विषे कर्मरूप अंजन नथी तेने निरंजन कहीयें. ७ हे वीतराग ! एटले वीत केतां वीत्या ठे राग अने द्वेष जेना तेने वीतराग कहीयें. ८ हे सत्चिदानंद ! एटले (सत् के०) दर्शन अने (चिद् के०) ज्ञान तथा (आनंद के०) चारित्र एटले दर्शन, ज्ञान अने चारित्रमय जेहनुं स्वरूप ठे तेने सच्चिदानंद कहियें. ९ हे अरिहंत ! एटले (अरि के०) कर्मरूप वैरी तेने अव्ययकी अने जावयकी जेणें (हंत के०) हण्णा ठे तेने अरिहंत कहियें. १० हे तीर्थकर ! एटले (तीर्थ के०) साधु, साध्वी, श्रावक अने श्राविका रूप चतुर्विध संघ, तेनी स्थापनाना (कर के०) कर नार तेने तीर्थकर कहियें. ११ हे परमात्मा ! एटले (परम के०) उत्कृष्ट त्रण जगतने पूजवा योग्य ठे आत्मा जेनो तेने परमात्मा कहीयें. १२ हे परमेश्वर ! एटले (परम के०) उत्कृष्टी (ईश्वर के०) ठकुराई अर्थात् ज्ञान, दर्शन अने चारित्र रूप जे लक्ष्मी, ते जेणें प्रगट करी ठे तेने परमेश्वर कहियें. ए रीतें स्तवन करीने शिष्य प्रश्न पूछे ठे.

१३ शिष्यः—नव तत्त्वमां जीवने तत्त्व कही बोलाव्यो तेनो श्यो परमार्थ ?

गुरुः—ज्ञानादिक गुणें करी चेतना सहित ठे, निश्चय नयें करी सत्तायें सिद्ध समान अने व्यवहार नयें करी शुभाशुभ कर्मनो जोक्ता ठे, ए एनुं तत्त्व जाणवुं.

१४ शिष्यः—अजीवने तत्त्व कही बोलाव्यो तेनो श्यो परमार्थ ?

गुरुः—ज्ञानादिक चेतना रूप गुणें करी रहित जड स्वभाव वालो अने जेने सुख दुःखनुं ज्ञान नथी ए एनुं तत्त्व जाणवुं.

१५ शिष्यः—पुण्यने तत्त्व कही बोलाव्युं तेनो श्यो परमार्थ ? जेमागें

गुरुः—जेम साकरनुं तत्त्व मीठाश ठे, तेम एना मीठा विपाक, व्यनात्रण गवे ठे ते पुण्य कहेवाय ठे, ए एनुं तत्त्व जाणवुं. ॥ ठे, पांचमा

१६ शिष्यः—पाँच तत्त्व कही बोलाव्युं तेनो श्यो परमार्थ जेदला जेद

गुरुः—जेम अफीणैनुं तत्त्व कडवाश ठे तेम एना कडवाश जेदमांथी जे जोगवे ठे ए एनुं त व जाणवुं. ठे.

૧૭ શિષ્ય:-આશ્રવને તત્ત્વ કહી બોલાવ્યો, તેનો શ્યો પરમાર્થ ?

ગુરુ:-પુણ્ય તથા પાપ એ બે તો કશ્યાં આવે છે અને આશ્રવ તો કશ્યાં પણ આવે અને અણકશ્યાં પણ આવે, જે કારણે પુણ્ય પાપનાં જે દલીયાં છે, તે આશ્રવરૂપ છે તેતો કશ્યાં આવે છે, અને અવ્રતિપણાનાં જે આશ્રવ છે, તેતો અણકશ્યાં આવે છે, અહીંયાં ફરી શિષ્યે પૂછ્યું કે અણકશ્યાં આશ્રવ કેમ આવે ? તેવારે ગુરુએ કહ્યું જે એકેન્દ્રિયને પણ અવ્રતિપણે અઢારે પાપ સ્થાનકનાં અણકશ્યાં આશ્રવ આવે છે, એમ જગવતીસૂત્રમાં કહ્યું છે, માટે આશ્રવ કશ્યાં પણ આવે અને અણકશ્યાં પણ આવે, એ એનું તત્ત્વ છે.

૧૮ શિષ્ય:-સંવરને તત્ત્વ કહી બોલાવ્યો, તેનો શ્યો પરમાર્થ ?

ગુરુ:-આવતા કર્મને રોકે એટલે શુજ કર્મનાં દલીયાંને પણ રોકે અને અશુજ કર્મનાં દલીયાંને પણ રોકે, તેથી આવતા કર્મને રોકે, એ એનું તત્ત્વ.

૧૯ શિષ્ય:-નિર્જારાને તત્ત્વ કહી બોલાવ્યો, તેનો શ્યો પરમાર્થ ?

ગુરુ:-સંવર તો માત્ર આવતા કર્મને રોકે છે, પણ નિર્જારા તો અમિરૂપ છે એટલે અંતરમાં પેશીને શુજ કર્મનાં દલીયાંને પણ વાલી નાખે, અને અશુજ કર્મનાં દલીયાંને પણ વાલી નાખે, અર્થાત્ સત્તાયેં શુજાશુજનાં દલીયાં રહ્યાં છે, તેને નિર્જારાવે, એ એનું તત્ત્વ જાણવું.

૨૦ શિષ્ય:-વંધને તત્ત્વ કહી બોલાવ્યો, તેનો શ્યો પરમાર્થ ?

ગુરુ:-શુજનાં દલીયાં, પણ વાંધે, અને અશુજનાં દલીયાં પણ વાંધે, એજ એનું તત્ત્વ જાણવું જે એ શુજને પણ વાંધે અને અશુજને પણ વાંધે.

૨૧ શિષ્ય:-મોહને તત્ત્વ કહી બોલાવ્યો, તેનો શ્યો પરમાર્થ ?

ગુરુ:-તેને ગુણભાણે રાગ, દ્વેષ, અને મોહનો હાય કશ્યો અને તેરમે ગુણભાણે કેવલ જ્ઞાન, વૈવલ્ય દર્શન અને યથાશ્યાતચારિત્ર રૂપ જે લક્ષ્મી તે જોઈ પ્રગટ કરી, તેણે દેવું તત્ત્વ જાણવું. એ રીતેં શ્રી વીતરાગ દેવેં ત્રિગડાને વિષે કહીયેં. એ એતીસૂત્રેશ કશ્યો, તે ઉપદેશમાં એ નવેને તત્ત્વ કરી બોલાવ્યાં.

પ્રપદાને ઉદય ! એતત્ત્વમાં દેવ એટલે ઠાંઠવા યોગ્ય કેટલા તત્ત્વ પામીયેં ?

પદા ૩:-એ નવ તત્ત્વ નવેં કરી પુણ્ય, પાપ, આશ્રવ અને વંધ, એ ચાર તત્ત્વ જીર્ણ જાણનાં દેવ છે. કેમ કે એ ચારમાં પુણ્ય જે છે, તે શુજપ્રકૃતિરૂપ કર્મનો જાણનાં મેલ છે, તે અશુજ પ્રકૃતિરૂપ કર્મનો ઉદય છે. માટેં એ બે

कर्म ठे अने ते कर्म तो जीवने मोक्षमार्गने विषे विघ्नकर्त्ता ठे, तेमाटे निश्चय नयने मत्ते करी शुभाशुभ विकाररूप जे वेदनीय कर्म ते जीवने ठांरवा योग्य ठे अने व्यवहार नयने मत्ते तो एक पुण्य आदरवा योग्य ठे, केम के मोक्षनगरें जातां जीवने विघ्नना करनारा एवा जे क्रोध, मान, माया, लोभ आधि, व्याधि, जन्म, जरा, मरण, शोक, पीडा, विषय, कषाय, निद्रा, म मता, मूर्खा, अज्ञान, मिथ्यात्व, अवत, आदिक अनेक मोहराजाना सुजटो फरे ठे, ते सर्व जीवने मोक्षमार्गें जातां विघ्नकर्त्ता ठे, माटे तिहां पुण्यरूप वला वो ठावको जलो रूडो होय, तो निर्विघ्नपणे जीव, मोक्ष नगरें पहाँचे, तेथी व्यवहार नयने मत्ते पुण्य आदरवा योग्य ठे केम के समकिती जीव एने बोला वारूप करी जाणे ठे, एटले जिनराजनां वचनमां बे नय प्रमाण ठे एमां जो कोइ एक नय उठापे, तो तेनुं वचन अप्रमाण जाणवुं.

३३ शिष्यः—ए नव तत्त्वमां झेय एटले जाणवा योग्य केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः— जीव अने अजीव ए बे तत्त्वनुं स्वरूप जाणवा योग्य ठे, तेवारें फरी शिष्यें पूछुं जे जीवनुं स्वरूप शुं ठे ? तेवारें गुरु कहे ठे. नैगम अने संग्रहनयें करी सर्व जीव सत्तायें एक रूप ठे, केम के ज्ञानादिक चेतना गु णें करी सहित सर्वजीव एकरूप ठे सत्तायें सरखा सिद्ध समान ठे, माटे एक जेदें सर्व जीव कहीयें अने व्यवहार नयें करी तो जीवना चौद जेद वत्रीश जेद तथा पांचशोने त्रेशठ जेद आय ठे, तेनो विचारवाशठ मार्गणा थी धारवो, तेनी गाथा लखीयें ठेयें “गइ इंदीए काए, जोए वेए कसाय नाणे य ॥ संजम दंसण लेसा, जव सम्मे सन्नि आहारे ॥ १ ॥ ए वाशठ मार्ग णानो यंत्र नीचें लख्यो ठे, तेथी पांचशो त्रेशठ जेदनो विवरो समजी लेवो.

तिहां पहेला कोठामां वाशठ मार्गणाना नाम लख्यां ठे, बीजा कोठामां नारकी जीवना चौदजेद मांहेला जे मार्गणाने विषे जेटला जेद पामीयें ते देखाड्या ठे, त्रीजा कोठामां तिर्यचना अडतालीश जेद मांहेला जे मार्ग णाने विषे जेटला जेद पामीयें ते देखाड्या ठे. चोथा कोठामां मनुष्यना त्रण शो त्रण जेदमांथी जे मार्गणामां जेटला जेद पामीयें ते देखाड्या ठे, पांचमा कोठामां देवताना एकशो अष्टाणुं जेदमांथी जे मार्गणाने विषे जेटला जेद पामीयें ते देखाड्या ठे. ठछा कोठामां शरवाले पांचशो त्रेशठ जेदमांथी जे मार्गणायें जेटला जेद पामीयें तेना शरवाला देखाड्या ठे.

॥ अथ द्विषष्टिमार्गणायां पंचशताधिकत्रिषष्टिजीवज्ञेदानां यंत्रमिदम् ॥

वाशठ मार्गणा स्थाननां नाम.	नारकी. १४	तिर्यंच. ४८	मनुष्य. ३०३	देवता. १९८	सर्व संख्या. १६३
१ देवगति.	०	०	०	१९८	१९८
२ मनुष्यगति.	०	०	३०३	०	३९३
३ तिर्यंचगति.	०	४८	०	०	४८
४ नरकगति.	१४	०	०	०	१४
५ एकेंद्रियजाति.	०	२२	०	०	२२
६ द्वेन्द्रियजाति.	०	२	०	०	२
७ त्रिन्द्रियजाति.	०	२	०	०	२
८ चोरेन्द्रियजाति.	०	२	०	०	२
९ पंचेन्द्रियजाति.	१४	२०	३०३	१९८	५३५
१० पृथ्वीकाय.	०	४	०	०	४
११ अपकाय.	०	४	०	०	४
१२ तेजकाय.	०	४	०	०	४
१३ वायुकाय.	०	४	०	०	४
१४ वनस्पतिकाय.	०	४१२	०	०	४१२
१५ त्रसकाय.	१४	२६	३०३	१९८	५४१
१६ मनोयोग.	७	५	१०१	९९	२१२
१७ वचनयोग.	७	१३	१०१	९९	२२०
१८ काययोग.	१४	४८	३०३	१९८	५६३
१९ स्त्रीवेद.	०	१०	२०२	१२८	३४०
२० पुरुषवेद.	०	१०	२०२	१९८	४१०
२१ नपुंसकवेद.	१४	४८	१३१	०	१९३
२२ क्रोध.	१४	४८	३०३	१९८	५६३
२३ मान.	१४	४८	३०३	१९८	५६३
२४ माया.	१४	४८	३०३	१९८	५६३
२५ लोभ.	१४	४८	३३०	१९८	५६३

वाशठ मार्गणा स्थाननां नाम.	नारकी. १४	तिर्यच. ४८	मनुष्य. ३०३	देवता. १९८	सर्व संख्या. ५६३
२६ मतिज्ञान.	१३	१०	२०२	१९८	४२३
२७ श्रुतज्ञान.	१३	१०	२०२	१९८	४२३
२८ अवधिज्ञान.	१३	५।१०	३०	१९८	२४६।२५१
२९ मनःपर्यवज्ञान	०	०	१५	०	१५
३० केवलज्ञान.	०	०	१५	०	१५
३१ मतिअज्ञान.	१४	४८	३०३	१९०	५३५
३२ श्रुतअज्ञान.	१४	४८	३०३	१९०	५३५
३३ विजंगज्ञान.	१४	१०।५	३०।१५	१९०	२२४।२०४
३४ सामायिक.	०	०	१५	०	१५
३५ छेदोपस्थाप०	०	०	१०	०	१०
३६ परिहारविशु०	०	०	१०	०	१०
३७ यथाख्यात.	०	०	१५	०	१५
३८ सूक्ष्मसंपराय.	०	०	१५	०	१५
३९ देशविरति.	०	५	१५	०	२०
४० अविरति.	१४	४८	३०३	१९८	५६३
४१ चक्षुर्दर्शन.	७	११	१०१	९९	२१८
४२ अचक्षुर्दर्शन.	१४	४८	३०३	१९८	५६३
४३ अवधिदर्शन.	१३	१०।५	३०	१९८	२५१।२४६
४४ केवलदर्शन.	०	०	१५	०	१५
४५ कृष्णलेश्या.	६	४८	३०३	७२	४२९
४६ नीललेश्या.	६	४८	३०३	७२	४२९
४७ कापोतलेश्या.	६	४८	३०३	७२	४२९
४८ तेजोलेश्या.	०	१३	२०२	९८।१२८	३१३।३४३
४९ पद्मलेश्या.	०	१०	३०	२६	६६
५० शुक्ललेश्या.	०	१०	३०	४४	८४
५१ जव्यजीव.	१४	४८	३०३	१९८	५६३

વાશઠ માર્ગના સ્થાનનાં નામ.	નારકી.	તિર્યચ.	મનુષ્ય.	દેવતા.	સર્વ સંખ્યા.
	૧૪	૪૦	૩૦૩	૧૯૮	૫૬૩
૫૨ અન્નવ્યજીવ.	૧૪	૪૦	૩૦૩+૧૨૧	૧૭૦+૧૪૦	૫૩૫+૩૩૩
૫૩ ઉપશમસમ૦	૭	૫	૧૦૧	૯૦	૨૦૩
૫૪ ક્ષાયિકસમ૦	૬	૨	૯૦	૭૦	૧૬૮
૫૫ ક્ષાયોપશમસ	૧૩	૧૦	૨૦૨	૧૯૮	૪૨૩
૫૬ મિશ્રસમકિત	૭	૫	૧૦૧	૮૫	૧૯૮
૫૭ સાસ્ત્રાદન.	૭	૨૧	૨૦૨	૧૭૦	૪૦૦
૫૮ મિથ્યાત્વ.	૧૪	૪૦	૩૦૩	૧૭૦	૫૩૫
૫૯ સંઙ્કી.	૧૪	૧૦	૨૦૨	૧૯૮	૪૨૪
૬૦ અસંઙ્કી.	૦	૩૦	૧૦૧	૦	૧૩૯
૬૧ આહારી.	૧૪	૪૦	૩૦૩	૧૯૮	૫૬૩
૬૨ અણાહારી.	૭	૨૪	૨૧૭	૯૯	૩૪૭

॥ इति द्विषष्टिमार्गणायां पंचशताधिक त्रिषष्टिजीव
ज्जेदानां यंत्रं समाप्तम् ॥

૨૪ શિષ્ય:-જીવને શાશ્વતો કહીયેં કિંવા અશાશ્વતો કહીયેં ?

ગુરુ:-નિશ્ચય નયને મતેં જીવ શાશ્વતો છે અને વ્યવહારનયને મતેં જીવ અશાશ્વતો છે, કેમ કે નિશ્ચય નયને મતેં જીવ ઠેઘો ઠેઘાય નહીં અને જ્ઞેદાય નહીં સત્તાયેં શાશ્વતો સિદ્ધ સમાન છે, અને વ્યવહારનયને મતેં તો એકેંડી. વેંડી, તેંડી, ચોરિંડી, દેવતા, નારકી, મનુષ્ય, તિર્યચ એમ અનેક પ્રકારેં જીવ, ગતિ સંબધીયા જવ કરે છે. વહી તિહાંથી મરણ પામે છે. વહી તિહાંજ પાઠો જઈ ઉપજે છે. એમ અનેક પ્રકારેં જન્મ મરણનાં ડુઃખ જોગવે છે, માટેં જીવ અનેકવિધ છે તેથી વ્યવહાર નયને મતેં જીવ અશાશ્વતો કહીયેં.

૨૫ શિષ્ય:-જીવનાં ડ્રવ્યપ્રાણ તે શું ? અને જાવપ્રાણ તે શું ?

ગુરુ:-મંત્રહનયને મતેં, જે ગતિનું આયુ હ્યાં વાંધ્યું છે તે ગતિનાં ડ્રવ્ય પ્રાણ કહીયેં. જો દેવતાનું ૦૪૫ વાંધ્યું હોય, તો તેને ડ્રવ્યદેવ કહીયેં. તેવારેં તે દેવતાની ગતિનાં ડ્રવ્યપ્રાણ થયાં, અને જો નારકીનું આયુ વાંધ્યું હોય, તો તેને ડ્રવ્ય નારકી કહીયેં, તેવારેં નરકગતિનાં ડ્રવ્યપ્રાણ થયાં.

हवे जावप्राण कहे ठे:-जे गतिनुं आयु इहां बांध्युं हतुं ते गतिमां जइ उपन्यो, एटले व्यवहारनयने मतें तिहां जावप्राण प्रगट थयां माटे तेने जा वप्राण कहीयें. अर्थात् आपणे आगल मनुष्यगतिनुं आयु बांध्युं हतुं ते वारें तिहां मनुष्यगतिनां द्रव्यप्राण हतां अने इहां हमणां मनुष्यगति पणे मनुष्यमां जोगवीयें ठैयें, ते जावप्राण कहीयें. ए रीतें द्रव्यप्राण तथा जाव प्राणनुं स्वरूप संग्रहनय अने व्यवहारनयने मतें जाणवुं.

वली निश्चय अने व्यवहारनयने मतें द्रव्यप्राण तथा जावप्राणनुं स्वरूप कहे ठे:-एटले हमणां इहांनी गति संबंधी जे प्राण जोगवीयें ठैयें, ते द्रव्यप्राण कहीयें. अने जे अंतरंग ज्ञान, दर्शन, चारित्र, तप, वीर्य अने उपयोग जे सत्तागतें जीवने रह्यां ठे, ते जावप्राण कहीयें.

१६ शिष्य:-वाटें वहेतां जीवनां केटलां प्राण पामीयें ?

गुरु:-द्रव्यथकी तो जे गतिनुं आयु बांध्युं ठे, ते गतिनां जेटलां प्राण होय, तेटलां पामीयें. जो एकेंद्रियनुं आयु बांध्युं होय. तो चार प्राण पामीयें, जो वेंद्री, तेंद्रीनुं आयु बांध्युं होय, तो ठ, सात प्राण पामीयें, जो चौरिंद्रीनुं आयु बांध्युं होय, तो आठ प्राण पामीयें अने जो पंचेंद्रीनुं आयु बांध्युं होय तो नव, दश प्राण पामीयें. ए रीतें द्रव्यथकी तो जे गतिनुं आयु बांध्युं होय, ते गतिनां तेटलां प्राण पामीयें अने जावथकी आगदुं आयुष्य जे समयें पूर्ण थयुं, ते समयें आगदी गतिनुं द्रव्यआयुखुं सत्तायें बांध्युं हतुं, ते जावपणे उदय थयुं एटले वाटें वहेतां एक समय तथा बे समय लागे, ते वेलायें जाव आउखुं जोगव्युं, तेमाटे वाटें वहेतां जावप्राण एकज पामीयें.

१७ शिष्य:-जीवने व्यवहारथकी नित्य कहीयें ठैयें तेमज व्यवहार थकी अनित्य पण कहीयें ठैयें, तेनो श्यो परमार्थ ?

गुरु:-जे गतिमां जीव वेगो ठे ते गतिमां व्यवहार थकी नित्य कहीयें अने समयें समयें आयु घटे ठे तेणें करी व्यवहारथकी अनित्य पण कहीयें.

१८ शिष्य:-जीवने निश्चैथकी नित्य कहीयें ठैयें तेमज निश्चै थकी अनित्य पण कहीयें ठैयें तेनो श्यो परमार्थ ?

गुरु:-द्रव्यथकी जीव असंख्यातप्रदेशी शाश्वतो नित्य ठे, तेथी नित्य कहीयें अने पर्यायथकी तो समय समय अनंतो उत्पाद व्ययरूप अगुरु लघु

વાશઠ માર્ગના સ્થાનનાં નામ.	નારકી.	તિર્યંચ.	મનુષ્ય.	દેવતા.	સર્વ સંખ્યા.
	૧૪	૪૮	૩૦૩	૧૯૮	૫૬૩
૫૨ અન્નવ્યજીવ.	૧૪	૪૮	૩૦૩+૧૩૧	૧૭૦+૧૪૦	૫૩૫+૩૩૩
૫૩ ઉપશમસમ૦	૭	૫	૧૦૧	૯૦	૨૦૩
૫૪ ક્ષાયિકસમ૦	૬	૨	૯૦	૭૦	૧૬૮
૫૫ ક્ષાયોપશમસ	૧૩	૧૦	૨૦૨	૧૯૮	૪૨૩
૫૬ મિશ્રસમકિત	૭	૫	૧૦૧	૮૫	૧૯૮
૫૭ સાસ્ત્રાદન.	૭	૨૧	૨૦૨	૧૭૦	૪૦૦
૫૮ મિથ્યાત્વ.	૧૪	૪૮	૩૦૩	૧૭૦	૫૩૫
૫૯ સંઙ્ગી.	૧૪	૧૦	૨૦૨	૧૯૮	૪૨૪
૬૦ અસંઙ્ગી.	૦	૩૮	૧૦૧	૦	૧૩૯
૬૧ આહારી.	૧૪	૪૮	૩૦૩	૧૯૮	૫૬૩
૬૨ અણાહારી.	૭	૨૪	૨૧૭	૯૯	૩૪૭

॥ इति द्विपट्टिमार्गणायां पंचशताधिक त्रिपट्टिजीव
ज्जेदानां यंत्रं समाप्तम् ॥

૨૪ શિષ્ય:-જીવને શાશ્વતો કહીયેં કિંવા અશાશ્વતો કહીયેં ?

ગુરુ:-નિશ્ચય નયને મતેં જીવ શાશ્વતો છે અને વ્યવહારનયને મતેં જીવ અશાશ્વતો છે, કેમ કે નિશ્ચય નયને મતેં જીવ ઠેઘો ઠેઘાય નહીં અને જો ઠેઘાય નહીં સત્તાયેં શાશ્વતો સિદ્ધ સમાન છે, અને વ્યવહારનયને મતેં તો ઇંદ્રી, વેંદ્રી, તેંદ્રી, ચોરિંદ્રી, દેવતા, નારકી, મનુષ્ય, તિર્યંચ એમ અનેક પ્રકારેં જીવ, ગતિ સંવધીયા જવ કરે છે. વહી તિહાંથી મરણ પામે છે. વહી તિહાંજ પાઠો જઈ ઉપજે છે. એમ અનેક પ્રકારેં જન્મ મરણનાં દુઃખ જોગવે છે, માટેં જીવ અનેકવિધ છે તેથી વ્યવહાર નયને મતેં જીવ અશાશ્વતો કહીયેં.

૨૫ શિષ્ય:-જીવનાં ડવ્યપ્રાણ તે શું ? અને જાવપ્રાણ તે શું ?

ગુરુ:-સંગ્રહનયને મતેં, જે ગતિનું આયુ હ્રાં વાંધ્યું છે તે ગતિનાં ડવ્ય પ્રાણ કહીયેં. જો દેવતાનું ૦૪૫ વાંધ્યું હોય, તો તેને ડવ્યદેવ કહીયેં. તેવારેં તે દેવતાનાં ગતિનાં ડવ્યપ્રાણ થયાં, અને જો નારકીનું આયુ વાંધ્યું હોય, તો તેને ડવ્ય નારકી કહીયેં, તેવારેં નારકગતિનાં ડવ્યપ્રાણ થયાં.

हवे जावप्राण कहे ठे:-जे गतिनुं आयु इहां बांध्युं हतुं ते गतिमां जइ उपन्यो, एटले व्यवहारनयने मतें तिहां जावप्राण प्रगट थयां माटे तेने जावप्राण कह्यें. अर्थात् आपणे आगल मनुष्यगतिनुं आयु बांध्युं हतुं ते वारें तिहां मनुष्यगतिनां अव्यप्राण हतां अने इहां हमणां मनुष्यगति पणे मनुष्यमां जोगवीयें ठैयें, ते जावप्राण कह्यें. ए रीतें अव्यप्राण तथा जावप्राणनुं स्वरूप संग्रहनय अने व्यवहारनयने मतें जाणवुं.

वली निश्चय अने व्यवहारनयने मतें अव्यप्राण तथा जावप्राणनुं स्वरूप कहे ठे:-एटले हमणां इहांनी गति संवंधी जे प्राण जोगवीयें ठैयें, ते अव्यप्राण कह्यें. अने जे अंतरंग ज्ञान, दर्शन, चारित्र, तप, वीर्य अने उपयोग जे सत्तागतें जीवने रह्यां ठे, ते जावप्राण कह्यें.

१६ शिष्य:-वाटें वहेतां जीवनां केटलां प्राण पामीयें ?

गुरु:-अव्यथकी तो जे गतिनुं आयु बांध्युं ठे, ते गतिनां जेटलां प्राण होय, तेटलां पामीयें. जो एकेंद्रियनुं आयु बांध्युं होय, तो चार प्राण पामीयें, जो बेंड्री, तेंड्रीनुं आयु बांध्युं होय, तो ठ, सात प्राण पामीयें, जो चौरिंड्रीनुं आयु बांध्युं होय, तो आठ प्राण पामीयें अने जो पंचेंड्रीनुं आयु बांध्युं होय तो नव, दश प्राण पामीयें. ए रीतें अव्यथकी तो जे गतिनुं आयु बांध्युं होय, ते गतिनां तेटलां प्राण पामीयें अने जावथकी आगद्वयुं आयुष्य जे समयें पूर्ण थयुं, ते समयें आगली गतिनुं अव्यआयुखुं सत्तायें बांध्युं हतुं, ते जावपणे उदय थयुं एटले वाटें वहेतां एक समय तथा वे समय लागे, ते वेलायें जाव आउखुं जोगव्युं, तेमाटे वाटें वहेतां जावप्राण एकज पामीयें.

१७ शिष्य:-जीवने व्यवहारथकी नित्य कह्यें ठैयें तेमज व्यवहारथकी अनित्य पण कह्यें ठैयें, तेनो श्यो परमार्थ ?

गुरु:-जे गतिमां जीव वेतो ठे ते गतिमां व्यवहार थकी नित्य कह्यें. अने समयें समयें आयु घटे ठे तेणें करी व्यवहारथकी अनित्य पण कह्यें.

१८ शिष्य:-जीवने निश्चैथकी नित्य कह्यें ठैयें तेमज निश्चै थकी अ नित्य पण कह्यें ठैयें तेनो श्यो परमार्थ ?

गुरु:-अव्यथकी जीव असंख्यातप्रदेशी शाश्वतो नित्य ठे, तेथी नित्य कह्यें अने पर्यायथकी तो समय समय अनंतो उत्पाद व्ययरूप अगुरु वधु

पर्याय हानि वृद्धि करे ठे, माटे अनित्य कह्यीयें, ए रीतें निश्चयथकी नित्या नित्यनुं स्वरूप जाणवुं. एम जीवनुं स्वरूप सामान्य प्रकारें कळुं.

शिष्यः—जीवनुं स्वरूप तो कळुं पण अजीवनुं स्वरूप केम जाणीयें ?

गुरुः—अजीवनो मूल जेद तो एक ठे अने उत्तरजेद चौद ठे तथा जेदां तर तो पांचशे ने शाठ ठे तेमां पण पांचशेने त्रीश जेद तो रूपी ठे अने त्रीश जेद अरूपी ठे, एनुं विशेष स्वरूप गुरुमुखथकी जली रीतें जाणवुं.

शए शिष्यः—पुजल, पुजलने नथी ग्रहण करतां ते कया नयें करीने ? तथा पुजल, पुजलने ग्रहण करे ठे ते कया नयें करीने ?

गुरुः—निश्चयनयें करी पुजल परमाणुआ मली खंध थता नथी जो निश्चयनयें करी परमाणुआ मली खंध थता होय, तो ते खंध कोइ वारें वि खरायज नहीं अने व्यवहार नयें पुजल परमाणुआ मली खंध थाय ठे ते पाठा विखरे पण ठे, ते माटे व्यवहारनयें करी पुजल पुजलने ग्रहे ठे अने निश्चयनयें करी पुजल पुजलने ग्रहण नथी करता ए परमार्थ जाणवो.

३० शिष्यः—जीव पुजलने ग्रहण करे ठे, ते कया नयें करीने ग्रहण करे ठे ? अने जीव पुजलने नथी ग्रहण करतो ते कया नयें करीने ?

गुरुः—व्यवहार नयने मतें जीव, राग द्वेपरूप अशुभ परिणामें करी स मय समय अनंता कर्मवर्गणाना पुजल ग्रहे ठे अने निश्चयनयने मतें तो जीव स्वसत्ताने ग्रहण करे ठे परंतु जो निश्चय नयने मतें जीव, कर्मपुजलने ग्रहण करतो होत तो कोइकालें सिद्धि पामत नहीं ते माटें निश्चयन यने मतें जीव पोतानी सत्ताने ग्रहण करे ठे अने व्यवहार नयने मतें जीव, कर्मपुजलनुं ग्रहण करे ठे ए रीतें जीव तथा अजीव, ए वे तत्त्व द्वेय पटले जाणवा योग्य ठे: तेनो परमार्थ संक्षेपमात्र कह्यो.

३१ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी उपादेय पटले आदरवा योग्य केटलां तत्त्व ठे ?

गुरुः—नव तत्त्वमां त्रण तत्त्व आदरवा योग्य ठे, केम के जीव पोताना स्वरूपमां रमे. तेवारें संवर कह्यीयें अने जेवारें जीव संवरमां रहे तेवारें समय समय अनंतां कर्मनी निर्झरा करे ठे अने जेवारें निर्झरा थाय, तेवारें जीव मोक्षपट पाने माटे संवर. निर्झरा अने मोक्ष, ए त्रण तत्त्व उपादेय ठे.

३२ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी इत्थजीवमां केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—“आपुवर्जमोदवं” ए अनुयोगद्वार सूत्रनुं वचन ठे पटले शब्द

નયને મતેં જેને સ્વપરની વેંચણરૂપ ઉપયોગ વર્તતો નથી તેને અનુપયોગી દ્રવ્ય જીવ કહીયેં, તેમાં ૪ તત્ત્વપામીયેં. તે મધ્યે એક તો જીવતત્ત્વ અને સત્તાયેં પુણ્ય પાપનાં દલીયાં અજીવરૂપ અનંતાં લાગી રહ્યાં છે, તે આશ્રવજૂત જાણવાં. એટલે જીવ, અજીવ, પુણ્ય, પાપ અને આશ્રવ, એ પાંચ તત્ત્વ થયાં. અને એ દલીયે જીવ બંધાણો છે માટે ઠહું બંધતત્ત્વ પણ છે, એ રીતેં દ્રવ્ય જીવમાં નવ તત્ત્વ માંહેલાં ૪ તત્ત્વ જાણવાં.

૩૩ શિષ્ય:-નવ તત્ત્વ માંહેલા જાવજીવમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં?

ગુરુ:- જાવજીવમાં આઠ તત્ત્વ પામીયેં. તથા નવ તત્ત્વ પણ પામીયેં. અને ત્રણ તત્ત્વ પણ પામીયેં. તેમાં પ્રથમ આઠ તત્ત્વ આવી રીતેં પામીયેં:- કે “ ઉવડગોજાવં ” એ અનુયોગદ્વાર સૂત્રનું વચન છે. એટલે જે જીવને શબ્દ નયને મતેં સ્વ પરની વેંચણરૂપ સ્વરૂપજોગ ઉપયોગ વર્તે છે, તેને ઉપયોગી જાવજીવ કહીયેં. તેમાં આઠ તત્ત્વ પામીયેં. તેનાં નામ કહે છે. એક તો જીવ અને સત્તાયેં પુણ્ય પાપનાં દલીયાં અજીવરૂપ અનંતાં રહ્યાં છે, તે આશ્રવજૂત જાણવાં, એટલે જીવ, અજીવ, પુણ્ય, પાપ અને આશ્રવ, એ પાંચ તત્ત્વ થયાં, અને એ દલીયે જીવ બંધાણો છે, માટે ઠહું બંધતત્ત્વ પણ થયું અને સ્વ પરની વેંચણ કરી જીવ સ્વરૂપમાં રહે, તેવારેં તેને સાતમું સંવરતત્ત્વ કહીયેં. તથા જીવ જ્યાં સુધી સંવરમાં રહે, ત્યાં સુધી સમયેં સમયેં અનંતાં કર્મનાં દલીયાં નિર્જારાવે, તે આઠમું નિર્જારાતત્ત્વ પામીયેં. એમ આઠ તત્ત્વ પામીયેં.

તથા સમજિરૂઢ નયને મતેં કેવલીને જાવજીવ કહીયેં. તેમાં નવે તત્ત્વ પામીયેં. તે આવી રીતેં:- એક તો કેવલીનો જીવ, અને સત્તાયેં પુણ્ય પાપનાં દલીયાં અજીવ રૂપ અનંતાં રહ્યાં છે તે આશ્રવપ્રાય જાણવાં એટલે જીવ, અજીવ, પુણ્ય, પાપ અને આશ્રવ, એ પાંચ તત્ત્વ થયાં. એ દલીયાયેં કેવલીને વાંધી રાખ્યા છે, તેથી મોક્ષપુરીયેં જતાં રોકાણા વે, માટે એ ઠહું બંધતત્ત્વ જાણવું. અને સ્વસત્તા તથા પરસત્તાની વેંચણ કરી શુદ્ધધ્યાનના વીજા ત્રીજા પાયા વચાલેં રહ્યા થકા સ્વરૂપમાં વર્તે છે તે સાતમું સંવર તત્ત્વ છે, અને સંવરમાં રહેતાં સમયેં સમયેં અનંતાં કર્મ નિર્જારાવે છે, તે આઠમું નિર્જારા તત્ત્વ છે, અને નિર્જારા થઈ તેવારેં વારમે ગુણઠાણે અજ્ઞાન, રાગ, દ્વેષ અને મોહની ય કર્મ સ્વપાવીને તેરમે ગુણઠાણે કેવલજ્ઞાન પામ્યા છે એટલે એમને દ્રવ્યથી મોક્ષ પદ કહીયેં. એ નવમું મોક્ષ તત્ત્વ થયું, એ રીતેં નવ તત્ત્વ પામીયેં.

તથા એવંજૂત નયને મમેં સિદ્ધને જાવજીવ કહીયેં તેમાં ત્રણ તત્ત્વ પામીયેં, તે આવી રીતેં:—એક તો સિદ્ધનો જીવ પોતેં જીવતત્ત્વ છે, તથા યથા સ્થાત ચારિત્રરૂપ ગુણેં કરી પોતાના સ્વરૂપમાં રમણ કરે છે તે વીજું સંવર તત્ત્વ કહીયેં. અને જાવમોહ પદ પામ્યા છે, તે ત્રીજું મોહતત્ત્વ કહીયેં. એમ એવંજૂત નયને મતેં સિદ્ધજાવજીવમાં ત્રણ તત્ત્વ પામીયેં. ૯ પરમાર્થ.

૩૪ શિષ્ય:—નવ તત્ત્વ માંહેલા મિથ્યાત્વી જીવમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં? ગુરુ:—મિથ્યાત્વીને દ્રવ્યજીવ કહીયેં. તેમાં આગલ કહ્યાંતેરીતેં ૪ તત્ત્વ પામીયેં.

૩૫ શિષ્ય:—નવ તત્ત્વ માંહેલાં સમકેતીજીવમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં? ગુરુ:—સમકેતી જીવમાં આઠ તત્ત્વ પામીયેં, નવ તત્ત્વ પણ પામીયેં, અને ત્રણ તત્ત્વ પણ પામીયેં, તેમાં આઠ તત્ત્વ આવી રીતેં:—શબ્દ નયને મતેં સ્વપરની વેદ્ધચણ કરી સત્તાગતના ઉપયોગમાં જેનો જાવ વર્તે છે, તેને સમકેતી જીવ કહીયેં. તેમાં આગલ જાવજીવમાં કહ્યાં તેજ રીતેં આઠ તત્ત્વ પામીયેં.

તથા સમજિરૂઢ નયને મતેં કેવલી જગવાન્ પણ દ્વાયિક સમકેત વંત છે તેમાં આગલ જાવજીવમાં કહ્યાં તેજ રીતેં નવ તત્ત્વ પામીયેં.

તથા—એવંજૂત નયને મતેં સિદ્ધ જગવાન્ પણ દ્વાયિક સમકેતી છે તેમાં આગલ કહ્યાં તે રીતેં અહિંઆં પણ ત્રણ તત્ત્વ જાણી લેવાં, ૯ રીતેં નવ તત્ત્વમાંથી સમકેતી જીવમાં આઠ, નવ અને ત્રણ તત્ત્વનું સ્વરૂપ જાણવું.

૩૬ શિષ્ય:—નવ તત્ત્વ માંહેલા અજ્ઞવ્ય જીવમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં?

ગુરુ:—અજ્ઞવ્યજીવમાં આગલ દ્રવ્યજીવમાં કહ્યાં તે રીતેં ૪ તત્ત્વ પામીયેં.

૩૭ શિષ્ય:—૯ નવ તત્ત્વ માંહેલા જ્ઞવ્ય જીવમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં?

ગુરુ:—જ્ઞવ્યજીવમાં ૪ તત્ત્વ, આઠ તત્ત્વ, નવ તત્ત્વ અને ત્રણ તત્ત્વ પણ પામીયેં. તે આવી રીતેં કે, જે જ્ઞવ્યજીવ મિથ્યાત્વી હોય, તેમાં આગલ દ્રવ્યજીવમાં કહ્યાં તે રીતેં ૪ તત્ત્વ પામીયેં અને જે જ્ઞવ્યજીવ સમકેતી હોય તેમાં આગલ કહ્યા પ્રમાણે આઠ તત્ત્વ પામીયેં તથા કેવલીજ્ઞવ્યજીવમાં આગલ કહ્યા પ્રમાણે નવ તત્ત્વ પામીયેં અને સિદ્ધને પણ જ્ઞવ્યજીવ કહીયેં, તેમાં આગલ કહ્યા પ્રમાણે ત્રણ તત્ત્વ પામીયેં. ૯ રીતેં દ્રવ્યજીવ, જાવજીવ, મિથ્યાત્વી જીવ, સમકેતી જીવ. અજ્ઞવ્ય જીવ અને જ્ઞવ્ય જીવ, ૯ ૪ પ્રકારેં જીવનું સ્વરૂપ સામાન્યેં કરી જાણવું. ૯વું માંડલી શિષ્ય પ્રશ્ન કરે છે. શિષ્ય:—

ને કેવલી જગવાન્ ને તથા સિદ્ધ જગવાન્ ને જ્ઞવ્ય જીવ કહ્યા, તો હજી શું સં

સારમાં જવ કરવા વાકી રહ્યા છે ? ગુરુ:-એ વચન મૂર્ખાપણાનું વોલે છે, જે કારણે જેને પલટણ સ્વજ્ઞાવ છે તેને જવ્ય સ્વજ્ઞાવ કહીયેં. અને અપલટણ સ્વજ્ઞાવને અજવ્ય સ્વજ્ઞાવ કહીયેં માટે કેવલીને તથા સિદ્ધને તો સમય સમય અનંતા પર્યાયનો ઉત્પાદ વ્યયરૂપ સ્વજ્ઞાવ પલટાઈ રહ્યો છે, તેણે કરી અનંતું સુખ ઝોગવે છે, તેમાટેં એમાં જવ્ય સ્વજ્ઞાવ જાણવો.

૩૬ શિષ્ય:-એ નવ તત્ત્વ માંહેલા રૂપી અજીવમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં ?

ગુરુ:-કોઈ જીવને સત્તાયેં પુણ્ય અને પાપનાં દલીયાં આશ્રવરૂપ અનંતાં લાગાં છે, તે સર્વ દલીયાં અજીવ છે માટે પુણ્ય, પાપ, આશ્રવ અને અજીવ, એ ચાર તત્ત્વ થયાં અને એ દલીયાં મલી બંધાય છે એટલે પાંચમું બંધતત્ત્વ પણ થયું. એમ રૂપી અજીવમાં પાંચ તત્ત્વ પામીયેં.

૩૭ શિષ્ય:-એ નવ તત્ત્વ માંહેલા પુણ્યમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં ?

ગુરુ:-કોઈ જીવ પુણ્ય બાંધે, તેવારેં ચાર તત્ત્વ પામીયેં, તે આવી રીતેં જે પુણ્યનાં દલીયાં પોતેં અજીવ છે, તે આશ્રવરૂપ જાણવાં એટલે પુણ્ય, અજીવ અને આશ્રવ, એ ત્રણ તત્ત્વ થયાં. તથા એ દલીયાં મલી બંધાય છે તે ચોથું બંધતત્ત્વ થયું. એ રીતેં પુણ્યમાં ચાર તત્ત્વ પામીયેં.

૪૦ શિષ્ય:-એ નવ તત્ત્વ માંહેલા પાપમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં ?

ગુરુ:-કોઈ જીવ જેવારેં પાપ બાંધે, તેવારેં ચાર તત્ત્વ પામીયેં, તે આવી રીતેં:- પાપનાં દલીયાં પોતેં અજીવરૂપ છે તે આશ્રવરૂપ જાણવાં એટલે પાપ, અજીવ અને આશ્રવ, એ ત્રણ તત્ત્વ થયાં અને એ પાપનાં દલીયાં મલી બંધાય છે તે ચોથું બંધતત્ત્વ થયું. એ રીતેં પાપમાં ચાર તત્ત્વ જાણવાં.

૪૧ શિષ્ય:-નવ તત્ત્વમાંહેલા આશ્રવમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં ?

ગુરુ:-જેવારેં જીવ, આશ્રવનું ગ્રહણ કરે, તેવારેં પાંચ તત્ત્વ પામીયેં, તે આવી રીતેં:- પુણ્ય અને પાપનાં દલીયાં અજીવરૂપ છે તે પણ આશ્રવ પ્રાપ્ત જાણવાં. એટલે પુણ્ય, પાપ, અજીવ અને આશ્રવ, એ ચાર તત્ત્વ થયાં અને એ દલીયાં મલી બંધાય છે, તે પાંચમું બંધતત્ત્વ જાણવું.

૪૨ શિષ્ય:-નવ તત્ત્વ માંહેલા સંવરમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં ?

ગુરુ:-જેવારેં જીવ સ્વપરની વેંચણરૂપ સ્વજ્ઞાવમાં આવે, તેવારેં સંવર કહેવાય, અને સંવરમાં જેટલી વાર જીવ રહે, તેટલી વાર નિર્જીરા પણ અવશ્ય કરે એટલે જીવ, સંવર અને નિર્જીરા, એ ત્રણ તત્ત્વ સંવરમાં પામીયેં.

૪૩ શિષ્ય:— નવ તત્ત્વ માંહેલા નિર્જીરામાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં ?

ગુરુ:— જેવારેં જીવ તત્ત્વાતત્ત્વ વિચારરૂપ ઉપયોગમાં વર્તે, તેવારેં સંવર કહીયેં અને સંવરમાં જીવ રહે, તિહાં સુધી સમય સમય અનંતા કર્મની નિર્જીરા કરે એટલે જીવ, સંવર અને નિર્જીરા, એ ત્રણ તત્ત્વ નિર્જીરામાં પામીયેં.

૪૪ શિષ્ય:— નવ તત્ત્વમાંથી વંધ તત્ત્વમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં ?

ગુરુ:—કોઈ જીવ કર્મ વાંધે તેવારેં પુણ્ય, પાપ અને આશ્રવ તેનાં દલીયાં હોય, તેને અજીવ કહીયેં. તે દલીયાં કર્મરૂપ મલી સર્વે વંધાય છે. એ રીતેં પુણ્ય, પાપ, આશ્રવ, અજીવ અને વંધ, એ પાંચ તત્ત્વ વંધમાં પામીયેં.

૪૫ શિષ્ય:—નવ તત્ત્વમાંથી દ્રવ્યમોક્ષપદમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં ?

ગુરુ:—દ્રવ્યમોક્ષપદ તો અજ્ઞાન, રાગ, દ્વેષ અને મોહનીય કર્મનો વાર મેં ગુણઠાળે કહ્યો અને તેરમે ગુણઠાળે કેવલ જ્ઞાન પામ્યા એવા કેવલી જગવાન તેને દ્રવ્યમોક્ષપદ કહીયેં, તેમાં તો એ નવે તત્ત્વ પામીયેં. તે આવી રીતેં:—એક તો કેવલી જગવાનનો જીવ તે પોતેં જીવતત્ત્વ છે અને તેને સત્તાયેં પુણ્ય પાપનાં દલીયાં અજીવરૂપ અનંતાં રહ્યાં છે, તે આશ્રવરૂપ જાણવાં. એટલે જીવ, અજીવ, પુણ્ય, પાપ અને આશ્રવ, એ પાંચ તત્ત્વ થયાં. અને એ દલીયે કેવલીને વાંધી રાખ્યા છે, તેણેં કરી મોક્ષમાં જતાં રોકાણા છે માટે ઘડું વંધતત્ત્વ થયું અને સ્વસત્તા પરસત્તાની વેંચણ કરી શુદ્ધિ નના વીજા ત્રીજા પાયા વચાલેં રહ્યા થકા સ્વરૂપમાં વર્તે છે, તે સાતમું સંવરતત્ત્વ થયું અને સંવરમાં રહેતાં સમય સમય અનંતાં કર્મ નિર્જીરાવે છે, તે આઠમું નિર્જીરાતત્ત્વ કહીયેં તથા અજ્ઞાન, રાગ, દ્વેષ અને મોહનીય કર્મ વારમે ગુણઠાળે વપાવીને દ્રવ્યમોક્ષપદ પામ્યા છે, તે નવમું મોક્ષ તત્ત્વ કહીયેં. એ રીતેં દ્રવ્યમોક્ષપદમાં નવે તત્ત્વ પામીયેં.

૪૬ શિષ્ય:—નવ તત્ત્વમાંથી જ્ઞાવમોક્ષપદમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં ?

ગુરુ:—જ્ઞાવમોક્ષપદમાં ત્રણ તત્ત્વ પામીયેં, કેમ કે જે સમસ્ત કર્મકાય કરીને લોકની અંતેં વિગતમાન વર્તે, તેને જ્ઞાવમોક્ષપદ કહીયેં. તેમાં એક તો જીવતત્ત્વ અને યથાગ્યાન ચારિત્રરૂપ ગુણેં કરીને પોતાના સ્વરૂપમાં રક્ષણ કરે છે તે વીજું સંવર તત્ત્વ કહીયેં અને જ્ઞાવ મોક્ષપદ પામ્યા છે તે વીજું મોક્ષ તત્ત્વ જાણવું. એ જ્ઞાવમોક્ષપદમાં ત્રણ તત્ત્વ જાણવાં. એ રીતેં એ નવ તત્ત્વનું સ્વરૂપ જે જાણે, તેને જ્ઞાની કહીયેં અને જે અંતરંગ પ્રતીતે સર્વ

हे, तेने समकेती कहीयें. एवा समकेत सहित जे जीव ठे, तेनी सर्व करणी लेखे ठे, एवं सांजलीने फरी शिष्य पूठे ठे.

४७ शिष्यः—ए नवतत्त्वमां मूल तत्त्व केटलां पामीयें ?

गुरुः—मूलतत्त्व तो एक जीव अने बीजो अजीव ए बे तत्त्व पामीयें.

तिहां जीवमां चार तत्त्व थाय, ते आवी रीतें:—जीव, जेवारें स्वसत्ता अने प रसत्तानी वेंचण करी स्वरूपमां रमे, तेवारें संवर कहीयें, अने संवरमां जीव वत्ते, तेवारें समय समय अनंतां कर्म निर्जरावे, तेथी निर्जरा तत्त्व थाय. ते निर्जरा थाय तेवारें मोक्ष पामे, ए रीतें जीव, संवर, निर्जरा अने मोक्ष ए चार तत्त्व जीवमां जाणवां. अने अजीवमां पांच तत्त्व थाय ते कहे ठे.

पुण्य अने पाप रूप जे आश्रवनां दलीयां ठे ते अजीव कहीयें. अने ए दलीयां मली बंधाय ठे ते बंध कहीयें एटले पुण्य, पाप, आश्रव, अ जीव अने बंध, ए रीतें अजीवमां पांच तत्त्व थाय, एटले जीवमां चार अने अजीवमां पांच मली नव तत्त्व ठे, अने मूल तत्त्व बे जाणवां.

४८ शिष्यः—पूर्वें कहेलां मूल बे तत्त्वनां उत्तर तत्त्व केटलां पामीयें ?

गुरुः—गाथा ॥ जीवाजीवा पुणं, पावासव संवरो य निज्जरणा ॥ बंधो

मुखो य तद्वा, नव तत्ता हुंति नायवा ॥१॥ अर्थः—एक (जीव के०) जीव तत्त्व बीजुं (अजीवा के०) अजीवतत्त्व, त्रीजुं (पुणं के०) पुण्यतत्त्व, चौथुं (पाव के०) पाप तत्त्व, पांचमुं (आसव के०) आश्रव तत्त्व, ठहुं (संवरो के०) संवर तत्त्व, (य के०) वली सातमुं (निज्जरणा के०) निर्जरा तत्त्व, आठमुं (बंधो के०) बंधतत्त्व, नवमुं (मुखो के०) मोक्षतत्त्व, ए (नवतत्ता के०) नव तत्त्व (हुंति के०) होय ते (नायवा के०) निपुणबुद्धियें करी जाणवां. एटले ए नवतत्त्व निपुण बुद्धियें करीने जाणे, ते ज्ञानी जाणवा अने ए न व तत्त्व अंतरंग प्रतीतें करीने सईहे तेने समकेती जाणवा. माटे ए नव त त्वनुं स्वरूप अनेक रीतें जिन जिन प्रकारें गुरुमुखथी धारुं, केम के जे प्राणीने ए जीवादिक नव पदार्थनुं जाणपणुं ठे, तेने समकेती कहीयें अ ने समकेत विना अज्ञान दशायें करी सर्व करणी आंक विनानां मीकां सर खी व्यर्थ जाणवी एटले अज्ञानी जीव जीवस्वरूपना उपयोग विना अव्य जीव ठे “अणुवज्जगोदवं” इति अनुयोग द्वार सूत्रवचनात् ॥

एटले पूजा, प्रज्ञावना, दान, शील, तप, क्रिया, ध्यान, स्मरण, ज्ञा

૪૩ શિષ્ય:— નવ તત્ત્વ માંહેલા નિર્જારામાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં ?

ગુરુ:— જેવારેં જીવ તત્ત્વાત્ત્વ વિચારરૂપ ઉપયોગમાં વર્તે, તેવારેં સંવર કહીયેં અને સંવરમાં જીવ રહે, તિહાં સુધી સમય સમય અનંતા કર્મની નિર્જારા કરે એટલે જીવ, સંવર અને નિર્જારા, એ ત્રણ તત્ત્વ નિર્જારામાં પામીયેં.

૪૪ શિષ્ય:— નવ તત્ત્વમાંથી વંધ તત્ત્વમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં ?

ગુરુ:—કોઈ જીવ કર્મ વાંધે તેવારેં પુણ્ય, પાપ અને આશ્રવ તેનાં દલીયાં હોય, તેને અજીવ કહીયેં. તે દલીયાં કર્મરૂપ મલી સર્વ વંધાય છે. એ રીતેં પુણ્ય, પાપ, આશ્રવ, અજીવ અને વંધ, એ પાંચ તત્ત્વ વંધમાં પામીયેં.

૪૫ શિષ્ય:—નવ તત્ત્વમાંથી ડ્રવ્યમોક્ષપદમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં ?

ગુરુ:—ડ્રવ્યમોક્ષપદ તો અજ્ઞાન, રાગ, દ્રેષ્ય અને મોહનીય કર્મનો વાર મેં ગુણઠાણે કહ્યો અને તેરમે ગુણઠાણે કેવલ જ્ઞાન પામ્યા એવા કેવલી જગવાન્ તેને ડ્રવ્યમોક્ષપદ કહીયેં, તેમાં તો એ નવે તત્ત્વ પામીયેં. તે આવી રીતેં:—એક તો કેવલી જગવાનનો જીવ તે પોતેં જીવતત્ત્વ છે અને તેને સત્તાયેં પુણ્ય પાપનાં દલીયાં અજીવરૂપ અનંતાં રહ્યાં છે, તે આશ્રવરૂપ જાળ્યાં. એટલે જીવ, અજીવ, પુણ્ય, પાપ અને આશ્રવ, એ પાંચ તત્ત્વ થયાં. અને એ દલીયેં કેવલીને વાંધી રાખ્યા છે, તેણેં કરી મોક્ષમાં જતાં રોકાણા છે માટે ઠહું વંધતત્ત્વ થયું અને સ્વસત્તા પરસત્તાની વેંચણ કરી શુદ્ધિયા નના વીજા પ્રીજા પાયા વચાલેં રહ્યા થકા સ્વરૂપમાં વર્તે છે, તે સાતમું સંપરતત્ત્વ થયું અને સંવરમાં રહેતાં સમય સમય અનંતાં કર્મ નિર્જારાવે છે, તે આઠમું નિર્જારાતત્ત્વ કહીયેં તથા અજ્ઞાન, રાગ, દ્રેષ્ય અને મોહનીય કર્મ વાગમે ગુણઠાણે ગપાવીને ડ્રવ્યમોક્ષપદ પામ્યા છે, તે નવમું મોક્ષતત્ત્વ કહીયેં. એ રીતેં ડ્રવ્યમોક્ષપદમાં નવે તત્ત્વ પામીયેં.

૪૬ શિષ્ય:—નવ તત્ત્વમાંથી તાવમોક્ષપદમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં ?

ગુરુ:—તાવમોક્ષપદમાં ત્રણ તત્ત્વ પામીયેં, કેમ કે જે સમસ્ત કર્મકાય કરીને લોકની અંતે વિગજમાન વર્તે, તેને તાવમોક્ષપદ કહીયેં. તેમાં એક તો જીવતત્ત્વ અને દશાગ્ન્યાન આગ્નિરૂપ ગુણે કરીને પોતાના સ્વરૂપમાં રમત વર્તે છે તે વીજું સંવર તત્ત્વ કહીયેં અને તાવ મોક્ષપદ પામ્યા છે તે વીજું મોક્ષ તત્ત્વ જાણવું. એ તાવમોક્ષપદમાં ત્રણ તત્ત્વ જાણવાં, એ રીતેં એ નવ તત્ત્વનું સ્વરૂપ જે જાણે, તેને જ્ઞાની કહીયેં અને જે અંતરંગ પ્રતીને મર્દ

हे, तेने समकेती कहीयें. एवा समकेत सहित जे जीव ठे, तेनी सर्व करणी देखे ठे, एवुं सांजलीने फरी शिष्य पूठे ठे.

४७ शिष्यः—ए नवतत्त्वमां मूल तत्त्व केटलां पामीयें ?

गुरुः—मूलतत्त्व तो एक जीव अने बीजो अजीव ए बे तत्त्व पामीयें.

तिहां जीवमां चार तत्त्व थाय, ते आवी रीतें:—जीव, जेवारें स्वसत्ता अने परसत्तानी वेंचण करी स्वरूपमां रमे, तेवारें संवर कहीयें, अने संवरमां जीव वत्तें, तेवारें समय समय अनंतां कर्म निर्जरावे, तेथी निर्जरा तत्त्व थाय. ते निर्जरा थाय तेवारें मोक्ष पामे, ए रीतें जीव, संवर, निर्जरा अने मोक्ष ए चार तत्त्व जीवमां जाणवां. अने अजीवमां पांच तत्त्व थाय ते कहे ठे.

पुण्य अने पापरूप जे आश्रवनां दलीयां ठे ते अजीव कहीयें. अने ए दलीयां मदी बंधाय ठे ते बंध कहीयें एटले पुण्य, पाप, आश्रव, अ जीव अने बंध, ए रीतें अजीवमां पांच तत्त्व थाय, एटले जीवमां चार अने अजीवमां पांच मदी नव तत्त्व ठे, अने मूल तत्त्व बे जाणवां.

४८ शिष्यः—पूर्वें कहेलां मूल बे तत्त्वनां उत्तर तत्त्व केटलां पामीयें ?

गुरुः—गाथा ॥ जीवाजीवा पुणं, पावासव संवरो य निज्जारणा ॥ बंधो मुखो य तहो, नव तत्ता हुंति नायवा ॥१॥ अर्थः—एक(जीव के०) जीव तत्त्व बीजुं (अजीवा के०) अजीवतत्त्व, त्रीजुं (पुणं के०) पुण्यतत्त्व, चोथुं (पाव के०) पाप तत्त्व, पांचमुं (आसव के०) आश्रव तत्त्व, ठहुं (संवरो के०) संवर तत्त्व, (य के०) वदी सातमुं (निज्जारणा के०) निर्जरा तत्त्व, आठमुं (बंधो के०) बंधतत्त्व, नवमुं (मुखो के०) मोक्षतत्त्व, ए (नवतत्ता के०) नव तत्त्व (हुंति के०) होय ते (नायवा के०) निपुणबुद्धियें करी जाणवां. एटले ए नवतत्त्व निपुण बुद्धियें करीने जाणें, ते ज्ञानी जाणवा अने ए न व तत्त्व अंतरंग प्रतीतें करीने सईहे तेने समकेती जाणवा. माटें ए नव त त्वनुं स्वरूप अनेक रीतें जिन्न जिन्न प्रकारें गुरुमुखथी धारवुं, केम के जे प्राणीने ए जीवादिक नव पदार्थनुं जाणपणुं ठे, तेने समकेती कहीयें अ ने समकेत विना अज्ञान दशायें करी सर्व करणी आंक विनानां मीमांसर खी व्यर्थ जाणवी एटले अज्ञानी जीव जीवस्वरूपना उपयोग विना अव्य जीव ठे “अणुवर्जगोदर्व” इति अनुयोग द्वार सूत्रवचनात् ॥

एटले पूजा, प्रज्ञावना, दान, शील, तप, क्रिया, ध्यान, स्मरण, ज्ञा

૪૩ શિષ્ય:— નવ તત્ત્વ માંહેલા નિર્જારામાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં ?

ગુરુ:— જેવારેં જીવ તત્ત્વાત્ત્વ વિચારરૂપ ઉપયોગમાં વર્તે, તેવારેં સંવર કહીયેં અને સંવરમાં જીવ રહે, તિહાં સુધી સમય સમય અનંતા કર્મની નિર્જારા કરે એટલે જીવ, સંવર અને નિર્જારા, એ ત્રણ તત્ત્વ નિર્જારામાં પામીયેં.

૪૪ શિષ્ય:— નવ તત્ત્વમાંથી વંધ તત્ત્વમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં ?

ગુરુ:—કોઈ જીવ કર્મ વાંધે તેવારેં પુણ્ય, પાપ અને આશ્રવ તેનાં દલીયાં હોય, તેને અજીવ કહીયેં. તે દલીયાં કર્મરૂપ મલી સર્વ વંધાય છે. એ રીતેં પુણ્ય, પાપ, આશ્રવ, અજીવ અને વંધ, એ પાંચ તત્ત્વ વંધમાં પામીયેં.

૪૫ શિષ્ય:—નવ તત્ત્વમાંથી દ્રવ્યમોક્ષપદમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં ?

ગુરુ:—દ્રવ્યમોક્ષપદ તો અજ્ઞાન, રાગ, દ્વેષ અને મોહનીય કર્મનો વાર મેં ગુણઠાણે કહ્યો અને તેરમે ગુણઠાણે કેવલ જ્ઞાન પામ્યા એવા કેવલી જગવાન તેને દ્રવ્યમોક્ષપદ કહીયેં, તેમાં તો એ નવે તત્ત્વ પામીયેં. તે આવી રીતેં:—એક તો કેવલી જગવાનનો જીવ તે પોતેં જીવતત્ત્વ છે અને તેને સત્તાયેં પુણ્ય પાપનાં દલીયાં અજીવરૂપ અનંતાં રહ્યાં છે, તે આશ્રવરૂપ જાણ્યાં. એટલે જીવ, અજીવ, પુણ્ય, પાપ અને આશ્રવ, એ પાંચ તત્ત્વ થયાં. અને એ દલીયેં કેવલીને વાંધી રાગ્યા છે, તેણેં કરી મોક્ષમાં જતાં રોકાણા છે માટે ઠહું વંધતત્ત્વ થયું અને મ્વમત્તા પરસત્તાની વેંચણ કરી શુદ્ધધ્યાનના વીજા ત્રીજા પાયા વચાલેં રહ્યાં અને સાતમું સં

गुरुः— जेदांतर तत्त्व (१७६) पामीयें ॥ अत्र गाथा ॥ चउदस चउदस वाया, लीसा वासीय हुंति वायाला ॥ सत्तावनं वारस, चउ नव जेया कमे ऐसिं ॥ १ ॥ अर्थः— जीव तत्त्वना चउद. जेद, अजीवना चउद, पुण्यना वहें तादीश, पापना व्यासी, आश्रवना वहें तादीश, संवरना सत्तावन, निर्झराना वार, बंधना चार अने मोक्षना नव, एवं सर्व मली (१७६) जेद ठे, तेने जे दांतर कहीयें. तेनो विस्तारें परमार्थ, गुरुमुखयी जाणवो.

५० शिष्यः—नव तत्त्वमां अरूपी तत्त्व अने रूपी तत्त्व केटलां पामीयें ?

गुरुः—एक जीवतत्त्व, बीजुं संवरतत्त्व, त्रीजुं निर्झरातत्त्व, चोथुं मोक्ष तत्त्व, ए चार अरूपी जाणवां अने एक पुण्यतत्त्व, बीजुं पापतत्त्व, त्रीजुं आश्रव तत्त्व, चोथुं बंधतत्त्व, ए चार रूपी जाणवां अने एक अजीव तत्त्व मिश्र जाणवुं. उक्तं च ॥ गाथा ॥ जीवो संवर निझार, मुखो चत्तारि हुंति अरूवी ॥ रूवे बंधासव पुण, पावा मिस्स हुंति अजीवा ॥ १ ॥ इति ॥

५१ शिष्यः—ए नव तत्त्वना वशेने बहोतेर जेद ठे, तेमां अरूपी जेद के टला पामीयें अने रूपी जेद केटला पामीयें ?

गुरुः—धर्मास्तिकायना खंध, देश अने प्रदेश, ए त्रण जेद तथा अधर्मास्ति कायना खंध, देश अने प्रदेश, ए त्रण जेद तथा आकाशास्तिकायना खंध, देश अने प्रदेश, ए त्रण जेद अने कालनो एक जेद, ए सर्व मली दश जेद, अजीव तत्त्वना अरूपी जाणवा, अने संवरना सत्तावन जेद, निर्झराना वार जेद, मोक्षना नव जेद, ए सर्व मली अष्टाशी जेद अरूपी जाणवा. हवे रूपी जेद कही देखाडे ठे, पुजलना खंध, देश, प्रदेश अने परमाणु ए चार जेद, जीव ना चौद जेद, पुण्यना वहें तादीश जेद, पापना व्याशी जेद, आश्रवना वहें ता दीश जेद, बंधना चार जेद, ए रीतें सर्व मली (१७७) जेद रूपी जाणवा. एनी साथें पूर्वोक्त (७७) जेद अरूपी मेलवीयें तेवारें सर्व मली नवे तत्त्वना (१७६) जेद थाय. एटले आगला प्रश्नमां जीवने अरूपी कही बोलाव्यो ते निश्चय नयने मतें जाणवो अने आ ठेकाणें नव तत्त्वना (१७६) जे द्रमां जीवना चौदजेद रूपीपणे गण्ठा ते व्यवहार नयने मतें जाणवुं ॥ गा था ॥ धम्माधम्मागासा, तिय तिय अऊा अजीव दसगा य ॥ सत्तावनं संवर, निझार छुदस मुत्ति नवगा य ॥ १ ॥ अष्टासीय अरूवी, संपइ जणा मि जेय रूवीणं ॥ परमाणु देस पइसा, खंधा चउ अजीव रूवीणं ॥ २ ॥

ન, એ સર્વ જાવનિક્ષેપે સમકિત સહિત લાજકારી છે. અહીંયાં કોઈ કહે છે જે મનઃપરિણામદૃઢ કરીને કરીયેં તે જાવ કહીયેં એવચન મૃષા છે. एतो सुखनी वांठायेँ ममत्वी पणे घणाय करे ठे परंतु ते जावमां गणाय नहीं. इहां तो जे सूत्र साखें श्री बीतरागनी आझायें हेय उपादेयनी परीक्षा करी शुजाशुज अजीव रूप जे आश्रव बंध ते उपरें (हेय के०) त्यागबुद्धि तथा जीवना स्वगुण, संवर, निर्झरा अने मोक्ष, तेने (उपादेय के०) आदरवा योग्य परिणाम ते जाव कहीयें. एटले शुजाशुजरूपी गुण ते द्रव्य ठे, अने अरूपी गुण ते जाव ठे. एटले जे कारण मन, वचन अने कायाची लेश्या दिक्कें एक चित्तें करे ठे पण ते सर्व, द्रव्यनિક્ષेपामां ठे माटे जाव विनानुं द्रव्य ठे ते सर्व अंक विनानां मीमां सरखुं वृथा जाणवुं. ए श्री देव चंद्रजी कृत आगमसारोद्धार ग्रंथची परमार्थ जाणवो. अत्र सूत्रपाठः ॥ ॥गाथा॥ मेरुस्स सरिसवस्सम, जित्तीय मित्तं तु अंतरं होइ ॥ दव्व य जाव व्वय, अंतरमिह तत्तियं नेयं ॥ १ ॥ अर्थः—मेरुपर्वत अने सरशवना दाणा ने जेटवुं अंतर होय, तेटवुं द्रव्य अने जावमां अंतर जाणवुं माटे स मकेतजावविना सिद्धपद न पामे.

श्लोक ॥ शार्दूलविक्रीडितं वृत्तम् ॥ ध्यानं दुःखनिधानमेव तपसां सं तापमात्रं फलं, स्वाध्यायोपि हि बंधएव कुधिया तेऽजिग्रहाः कुग्रहाः ॥ अश्लाघ्या खलु दानशीलतुलना तीर्थादियात्रा वृथा, सम्यक्त्वेन विहीनम न्यदपि यत्तत्सर्वमंतर्गदुः ॥ १ ॥ अर्थः—सम्यक्त्व विना ध्यान ते दुःखनोज निधान एटले जेकार ठे, एम जे तप ठे ते पण संतापरूप मात्र ठे अर्थात् कष्टरूप ठे, सद्याय ध्यान ठे, ते पण हि इति निश्चयें एटले निश्चयनयें करीने बंदीखाना रूप ठे, (कुधिया के०) माठी बुद्धियें करीने जे कोइ अजिग्रह લેયા તેનો કુગ્રહ એટલે માઠા ગ્રહ વરોવર છે તથા નિશ્ચેં દાન, શીલ આદિ દેહ પરિણામની તુલના તે સર્વ (અશ્લાઘ્યા કે०) અપ્રશંસનીય છે, વ લી તીર્થ પ્રમુગ્ધની યાત્રા કરવી તે પણ વૃથા છે, સમકેતેં કરીને હીનથકો જો એટલાં કામ કરે, તો તે સર્વ શરીરમાં ગડગૂંવડ તુલ્ય છે, એટલે દુઃખ તપ છે એથી કાંઈ ગરજ મરે નહીં કદાપિ નવગ્રેવેયકેં જાય, તો પણ ગરજ મરે નહીં. સમકેત વિના સિદ્ધપદ ન પામે, એ પરમર્થ જાણવો.

૪૨ શિષ્યઃ— નવ તત્ત્વનાં જ્ઞેદાંતર તત્ત્વ કેટલાં પામીયેં ?

गुरुः— जेदांतर तत्त्व (१७६) पामीयें ॥ अत्र गाथा ॥ चउदस चउदस वाया, लीसा वासीय हुंति वायाला ॥ सत्तावन्नं बारस, चउ नव जेया कमे ऐसिं ॥ १ ॥ अर्थः— जीव तत्त्वना चउद. जेद, अजीवना चउद, पुण्यना वहे तादीश, पापना व्यासी, आश्रवना वहेतादीश, संवरना सत्तावन, निर्जाराणा बार, बंधना चार अने मोक्षना नव, एवं सर्व मली (१७६) जेद ठे, तेने जे दांतर कहीयें. तेनो विस्तारें परमार्थ, गुरुमुखथी जाणवो.

५० शिष्यः—नव तत्त्वमां अरूपी तत्त्व अने रूपी तत्त्व केटलां पामीयें ?

गुरुः—एक जीवतत्त्व, बीजुं संवरतत्त्व, त्रीजुं निर्जारातत्त्व, चोथुं मोक्ष तत्त्व, ए चार अरूपी जाणवां अने एक पुण्यतत्त्व, बीजुं पापतत्त्व, त्रीजुं आश्रव तत्त्व, चोथुं बंधतत्त्व, ए चार रूपी जाणवां अने एक अजीव तत्त्व मिश्र जाणवुं. उक्तं च ॥ गाथा ॥ जीवो संवर निज्जार, मुक्को चत्तारि हुंति अरूवी ॥ रूवे बंधासव पुण, पावा मिस्स हुंति अजीवा ॥ १ ॥ इति ॥

५१ शिष्यः—ए नव तत्त्वना वशेने ठहोतेर जेद ठे, तेमां अरूपी जेद के टला पामीयें अने रूपी जेद केटला पामीयें ?

गुरुः—धर्मास्तिकायना खंध, देश अने प्रदेश, ए त्रण जेद तथा अधर्मास्ति कायना खंध, देश अने प्रदेश, ए त्रण जेद तथा आकाशास्तिकायना खंध, देश अने प्रदेश, ए त्रण जेद अने कालनो एक जेद, ए सर्व मली दश जेद; अजीव तत्त्वना अरूपी जाणवा, अने संवरना सत्तावन जेद, निर्जाराणा बार जेद, मोक्षना नव जेद, ए सर्व मली अष्टाशी जेद अरूपी जाणवा. हवे रूपी जेद कही देखाडे ठे, पुजलना खंध, देश, प्रदेश अने परमाणु ए चार जेद, जीव ना चौद जेद, पुण्यना वहेतादीश जेद, पापना व्याशी जेद, आश्रवना वहेता दीश जेद, बंधना चार जेद, ए रीतें सर्व मली (१७७) जेद रूपी जाणवा. एनी सार्थें पूर्वोक्त (७७) जेद अरूपी मेलवीयें तेवारें सर्व मली नवे तत्त्वना (१७६) जेद थाय. एटले आगला प्रश्नमां जीवने अरूपी कही बोलाव्यो ते निश्चय नयने मतें जाणवो अने आ ठेकाणें नव तत्त्वना (१७६) जे दमां जीवना चौदजेद रूपीपणे गण्ठा ते व्यवहार नयने मतें जाणवुं ॥ गा था ॥ धम्माधम्मागासा, तिय तिय अद्धा अजीव दसगा य ॥ सत्तावन्नं संवर, निज्जार दुदस मुत्ति नवगा य ॥ १ ॥ अष्टासीय अरूवी, संपइ ज्ञसा मि जेय रूवीणं ॥ परमाणु देस पएसा, खंधा चउ अजीव रूवीणं ॥ २ ॥

जीवे दस चउ डु चउ, वासी बायाला हुंति चत्तारी ॥ सय अछासी रूवी,
डुसय ठसत्त नव तत्ते ॥ ३ ॥ ए रीतें ए सूत्रनी त्रण गाथा मध्यें (१७६)
जेदमां रूपी अरूपीनो विचार जाणी लेवो.

५१ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी निगोदना जीव आश्री केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—एक तो जीव तत्त्व अने सत्तायें पुण्य पापनां दळीयां ते अजीव
रूप अनंतां लागां ठे ते आश्रवजूत जाणवां एटले जीव, अजीव, पुण्य,
पाप अने आश्रव, ए पांच तत्त्व थयां अने ए दळीये जीव बंधाणो ठे, ते
ठहुं बंधतत्त्व जाणवुं. ए निगोदीया जीवमां ठ तत्त्व जाणवां.

५२ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी नरकगतिना जीवमां केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—नरकगतिमां जे मिथ्यात्वी जीव ते आश्रयी तो ठ तत्त्व पामी
यें, एक जीव अने सत्तायें पुण्य पापरूप अजीवनां अनंतां दळीयां आ
श्रवजूत थइ लागां ठे ए पांच तत्त्व थयां अने ए दळीये जीव बंधाणो ठे
ते ठहुं बंधतत्त्व थयुं, ए रीतें मिथ्यात्वी जीव आश्रयी ठ तत्त्व जाणवां अ
ने नरकगति मध्ये जे समकेती जीव ठे, ते आश्रयी आठ तत्त्व पामीयें, ए
मां ठ तो पूर्वोक्त मिथ्यात्वी जीवनी परें जाणवां अने समकेती जीव तत्त्वा
तत्त्वविचाररूप स्वपरनी वेंचण करी स्वरूपमां रहे, एटले संवर कहीयें तथा
संवरमां जीव रहे. तिहां सुधी समय समय अनंती निर्जरा करे, ते निर्जरा,
ए रीतें समकेती जीव आश्रयी आठ तत्त्व पामीयें. ए परमार्थ जाणवो.

५४ शिष्यः—नवतत्त्वमांथी जरतदेत्रें मनुष्यगति आश्रयी केटलां तत्त्व पामीयें.

गुरुः—जरतदेत्रमां समकेती जीव आश्रयी आठ तत्त्व आगल कहां ते रीतें
जाणवां अने मिथ्यात्वी जीव आश्रयी ठ तत्त्व आगल कहां ते रीतें जाणवां,

५५ शिष्यः—नवतत्त्वमांथी माहाविदेहदेत्रें मनुष्य आश्रयी केटलां तत्त्व पामीयें.

गुरुः—माहाविदेहदेत्रें मिथ्यात्वी जीव ठे, ते आश्रयी ठ तत्त्व अने सम
केती जीव आश्रयी आठ तत्त्व आगल कहां ते रीतें जाणवां अने तिहां के
वली जगवान् ठे ते आश्रयी नव तत्त्व आगल कहां ते रीतें जाणवां.

५६ शिष्यः—ए नवतत्त्वमांथी तिर्यचगति आश्रयी केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—तिर्यच जीव एक गजलोकमां ठे माटे समकेती तिर्यच जीव आ
श्रयी आठ तत्त्व आगल कहां ते रीतें पामीयें अने मिथ्यात्वी तिर्यच जीव
आश्रयी ठ तत्त्व आगल कहां ते रीतें पामीयें.

५५ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी व्यंतर, जवनपति, ज्योतिषी, वैमानिके अने नवग्रैवेयकना देवगति आश्रयी देवोमां केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—मिथ्यात्वी देवआश्रयी ठ तत्त्व अने समकेती देव आश्रयी आ ठ तत्त्व पामीयें. एनो परमार्थ आगल कह्यो, ते रीतें जाणवो.

५६ शिष्यः—नव तत्त्वमांथी पंचानुत्तर देव आश्रयी केटलां तत्त्वपामीयें ?

गुरुः—पांच अनुत्तर विमानमां तो सर्व समकेतदृष्टि देव जाणवा माटे तेमां आगल कह्यां ते रीतें आठ तत्त्व पामीयें.

५७ शिष्यः—नव तत्त्वमांथी ईषत्प्राग्जार नामें पृथ्वीना जीवो आश्रयी केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—ईषत् प्राग्जार नामें पृथिवी ते सिद्धशिला जाणवी. तिहां निगोदी या मिथ्यात्वी जीव ठे ते आश्रयी आगल कह्यां, ते रीतें ठ तत्त्व पामी यें अने तिहां सिद्ध परमात्मा रह्या ठे ते आश्रयी त्रण तत्त्व पामीयें.

६० शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी द्रव्यसमकेती जीवमां केटलां तत्त्वपामीयें ?

गुरुः—द्रव्य समकेती जीव पहेले गुणठाणें कह्यीयें. माटे एमां मिथ्यात्वी जीवनी परें ठ तत्त्व पामीयें. कारण के देवदर्शन, पूजा, उत्सव, जक्ति, संघ यात्रा, साहम्मीवत्सल आदिक अनेक करणी समकेतीनी करे ठे, तथा देव ते अरिहंत, गुरु ते सुसाधु अने धर्म केवलीनो जांख्यो आदरे ठे, कुदेव, कुगुरु, अने कुधर्मने परिहस्या ठे, तथापि तादृश जीव अजीवनी उलखाण करी नथी स्वसत्ता परसत्तानी प्रतीति करी नथी, नव तत्त्व अने षड्द्रव्यनुं जाण पाणुं गुरु मुखें कखुं नथी माटे द्रव्य समकेती जीव पहेले गुणठाणे जाणवा.

६१ शिष्यः—नव तत्त्वमांथी जावसमकेतीमां केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—शब्दनयने मतें जेना परिणाम वर्तता होय, ते जावसमकेती जीव चोथा गुणठाणाथी मांमीने यावत् दशमा वारमा गुणठाणा पर्यंत जाणवा. एटले जेणें जीव, अजीव, नव तत्त्व अने षड्द्रव्यनुं जाणपाणुं करी स्वसत्ता परसत्तानी प्रतीति करी ठे अने साध्य एक, साधन अनेक, जे समकेतनी करणीरूप यात्रा, दर्शन, प्रजावना, पूजा, जक्ति, साहम्मीवत्सल, संघयात्रा, तीर्थयात्रा प्रमुख करे ठे तथा निश्चयदेव, व्यवहारदेव, निश्चयगुरु, व्यवहार गुरु, निश्चयधर्म, व्यवहारधर्म, ए रीतें जेणें सत्तागतें प्रतीति करी ठे एवा जाव समकेती जीवमां आठ तत्त्व पामीयें, एक तो जीव अने सत्तायें पुण्य पापनां

દલીયાં અજીવરૂપ અનંતાં લાગ્યાં છે તે આશ્રવજૂત જાણવાં. એટલે જીવ, અ જીવ, પુણ્ય, પાપ અને આશ્રવ, એ પાંચ તત્ત્વ જાણવાં અને એ દલીયે જીવ વંધાણો છે, તે ઠહું વંધતત્ત્વ તથા જીવ અજીવરૂપ સ્વપરની વેંચણ કરી સ્વરૂપમાં રહે તે સાતમું સંવરતત્ત્વ અને સંવરમાં રહેલાં સુધી સમયસમય અનંતી નિર્જરા કરે, તે આઠમું નિર્જરા તત્ત્વ. એ રીતે જાવસમકેતિ જીવમાં આઠ તત્ત્વ પામીયે તથા કેવલીને સમન્નિરૂઢ નયને મતે જાવસમકેતી કહીયે. તેમાં આગલ કહ્યા પ્રમાણે નવે તત્ત્વ પામીયે. તથા સિદ્ધપરમાત્માને એવંજૂતનયને મતે જાવસમકેતી કહીયે. તેમાં આગલ કહ્યા પ્રમાણે ત્રણ તત્ત્વ પામીયે. એ રીતે જાવસમકેતી જીવમાં આઠ, નવ અને ત્રણ તત્ત્વ પામ્યાનું સ્વરૂપ જાણવું.

૬૨ શિષ્ય:—એ નવ તત્ત્વમાંથી દ્રવ્યલિંગ શ્રાવકમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયે?

ગુરુ:—દ્રવ્યલિંગ શ્રાવક તો જે રૂઝુસૂત્ર નયને મતે પહેલે ગુણઠાણે હોય તે જાણવા જો પણ તેના સંસારઝડાસી, વિષયસુખથી વિરક્ત જાવ પરિણામ વર્તે છે. વૈરાગ્યજાવનાયે ચિત્ત વર્તે છે. અને શ્રાવકના વાર વ્રત રૂપ લિંગ યંગીકાર કહ્યું છે, તોપણ તાદૃશ જીવ અજીવની ઝંલખાણ કરી નથી, તથા સ્વત્તા પરત્તાનું જાસનરૂપ જાણપણું કહ્યું નથી માટે તે જીવ યથા પ્રવૃત્તિકર્મમાં વર્તના પહેલે ગુણઠાણે જાણવા. તેમાં આગલ કહ્યાં તે રીતે ૮ તત્ત્વ પામીયે.

૬૩ શિષ્ય:—એ નવ તત્ત્વમાંહે દ્રવ્ય શ્રાવકમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયે ?

ગુરુ:—દ્રવ્ય શ્રાવક તો સમકેતીને કહીયે એટલે શ્રાવકનું દ્રવ્ય તે સમકેતી ચોથે ગુણઠાણે જાણવો, તેમધ્યે આગલ કહ્યા પ્રમાણે આઠ તત્ત્વ પામીયે

૬૪ શિષ્ય:—એ નવ તત્ત્વમાંહે જાવશ્રાવકમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયે ?

ગુરુ:—શબ્દ નયને મતે એ સમકેત સદ્વિત છે અને શ્રાવકનાં વાર વ્રતલે વાનો જાવ ઉચ્છ્રયો વર્તે છે, એટલે ગુણઠાણું તો ચોથું છે પણ પાંચમા ગુણ ઠાળાના જાવ વર્તે છે તેને જાવશ્રાવક કહીયે. તેમાં આઠ તત્ત્વ પામીયે.

૬૫ શિષ્ય:—એ નવ તત્ત્વમાંથી નાવલિંગ શ્રાવકમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયે?

ગુરુ:—નાવલિંગ શ્રાવક પાંચમે ગુણઠાણે કહીયે એટલે આગલ સમકેત સદ્વિત તત્તા. અને શ્રાવકનાં વાર વ્રત ઉચ્ચારીતે રૂપલિંગ જોણે પહેલું છે, તેને નાવલિંગ શ્રાવક પાંચમે ગુણઠાણે વર્તના કહીયે તેમાં આઠ તત્ત્વ પામીયે.

૬૬ શિષ્ય:—નવ તત્ત્વમાંથી દ્રવ્યજ્ઞાનમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયે ?

गुरु:—द्रव्य ज्ञाननुं जाणपणुं पहेले गुणगणे कहीयें कारण के अन्यमतनां सर्वशास्त्र प्रत्ये जाणे ठे तथा अंतरंग उपयोग विना जैनमतनां सर्व सूत्र प्रत्ये वांचे ठे, अर्थ करे ठे, पद, अक्षर, मात्रा, शुद्धसिद्धांत, जाण्य, निरुक्ति, टीका, वांचतां, पूढतां, अर्थ करतां, गुरुमुखें सदैहे ठे तो पण शुद्ध निश्चयनयें आत्मसत्ता उलख्या विना तत्त्वातत्त्वरूप स्वरूपनी प्रतीति कख्या विना ए सर्व द्रव्यज्ञान, पहेले गुणगणे कहीयें. तेमां ठ तत्त्व पामीयें.

६७ शिष्य:—ए नव तत्त्वमांथी जावज्ञानमां केटलां तत्त्व पामीयें?

गुरु:—शब्दनयने मतें समकेती जीवने जावज्ञान कहीयें तेमां आगल कहां ते रीतें आठ तत्त्व पामीयें अने समजिरूढनयने मतें केवलीने जाव ज्ञान कहीयें तेमां आगल कहां ते रीतें नवे तत्त्व पामीयें तथा एवंभूत नयने मतें सिद्धना जीव जावज्ञानी कहीयें. तेमां त्रण तत्त्व पामीयें,

६८ शिष्य:—नव तत्त्वमांथी क्रोध, मान, माया अने लोचनी चोकडीमां केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरु:—पहेले गुणगणे क्रोधादिक चारनो जे जीवने उदय ठे तेमां ठ तत्त्व पामीयें अने चोथा गुणगणाथी मांमी ठठा गुणगणा लगे क्रोधादिक चारनो जे जीवने उदय ठे तेमां आठ तत्त्व पामीयें.

६९ शिष्य:—ए नव तत्त्वमांथी जावलिंग आचार्यमां केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरु:—जावलिंग आचार्य ठठे अने सातमे गुणगणे कहीयें जे कारणे ठत्रीश गुणें विराजमान, सर्व क्रियामां तत्पर, जिनमत परमतनां जाण, सर्व समय सावधान, निश्चयव्यवहार रूप तत्त्वातत्त्वना जाण, गह्वनायक, गह्वना धोरी, पंचप्रस्थाने सेवित, सर्व सिद्धांतना जाण, पारंगामी, श्रुत उप योगी, चरणानंदी, परमतना जीतनार, सारणावारणादिकें करी शिक्षाना दा तार, गह्वनी मर्यादाना राखनार, आठ प्रसादना तजनार, सात विकथाना नि वारनार, स्वसत्ता रमणी, परसत्ताथी विरक्त परिणाम, युगप्रधान सरखा, जव्य प्राणीने हितोपदेश करता, अनेक जीवने तारता, परवादीना मद गालवा गंधहस्ती सरखा, जव्यप्राणीना हृदयरूप आरामथकी मिथ्यात्वरूप अंधकार टालवाने विषे दीपक सरखा उद्योतना करनार, आत्मसत्ताना रसीया, अनुभवरूप अमृतकुंरुमां जीवता, साध्य एक, साधन अनेक, एवा उपयोग सहित साधन करता, अने जव्य प्राणीने पण ए रीतें उपदेश देता, तीर्थ

सात रात्रि, नगरें पांच रात्रि, ग्रामें एक रात्रि ए रीतें उग्रविहारें विचरता, खद या परदयाने विषे तत्पर, ठछे अने सातमे गुणगणे जेना परिणामनी तुल्यता वर्त्ते ठे एवा जावलिंग आचार्यमां आगल कह्यां ते रीतें आठ तत्त्व पामीयें.

७० शिष्यः—नव तत्त्वमांथी ड्रव्यलिंग आचार्यमां केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—ए ड्रव्यलिंग आचार्य पहेले गुणगणे जाणीयें कारण के जेणे गुण विना आचार्यनी पदवीनुं लिंग धारण कसुं ठे, आचार्य नाम धरावी अति आभंवरें करी शोचता, मंत्र, यंत्र, जामा औषधियें करी जोला लोकोनां मन रीऊवता, पत्रीबंध खोटा रूपैया सरखा, लोक पासें आपणो महिमा करावता पूजाय ठे पण यथार्थपणे जीव अजीवनुं जाणपणुं कसुं नथी अने अंतरंग निश्चयनयें आत्मसत्ता जेणें उलखी नथी तेहने ड्रव्यलिंग आचार्य कहीयें तेमां आगल मिथ्यात्व गुणगणे कह्यां ते रीतें ठ तत्त्व पामीयें.

७१ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी ड्रव्य आचार्यमां केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—साधु पणामांथी आचार्यपणुं नीपजे ठे, ते करण माटे आचार्यनुं ड्रव्य ते साधु कहीयें अने साधु तो ठछे सातमे गुणगणे वर्त्तता होय तेमां आगल समकेति जीवमां कह्यां, ते रीतें आठ तत्त्व पामीयें.

७२ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी जावआचार्यमां केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—आचार्यनुं ड्रव्य ते साधु होय, परंतु ते गुणें करी आचार्यपदवीने योग्य, वैरागी, त्यागी होय, यद्यपि आचार्य तो नथी तथापि आचार्यना गुणें करी शोचें ठे. अने आचार्य पदवी लेवानो जाव वर्त्ते ठे तेने जाव आचार्य कहीयें. ते ठछे सातमे गुणगणे वर्त्तता होय तेमां आठ तत्त्व पामीयें.

७३ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी ड्रव्य अरिदंतमां केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—जे अरिदंतनो जीव आगल त्रीजे जवें एकाग्रचित्तें करीने एक पद आराधे, अथवा बीश स्थानक पद आराधे तथा एवी जावना जावे जे सर्व जगतना जीवने शासनना रसीया करी धर्म पमाडी कर्मथकी मूकावुं? अने सर्व जीवने सुखीया करी मोक्षनगरें पद्दोंचाडुं? एवा प्रकारनी उत्तम नावना जावी अणिकादि प्रसुग्गें जिननाम कर्म पुण्य उपाज्युं त्यां थकी मांझीने त्यां सनं केवलज्ञान न उपन्वुं होय, त्यां लमें ठद्यस्य अवस्थायें ड्रव्यअरिदंत कहीयें तेमां आगल कह्यां ते रीतें आठ तत्त्व पामीयें.

७४ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी जाव अरिदंतमां केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—जाव अरिहंतमां नव तत्त्व पामीयें, ते कहे ठेः—जे देवलोकथी अथवा नरकथकी चवी त्रण ज्ञान सहित मातानी कुखने विषे उपजे, पठी जन्मावसरें ठप्पन्न कुमारिका महोत्सव करे, तेवार पठी सौधमेंद्र माता पा सेंथी मागी पांच रूपे करी अति आरुंवरें मेरुउपर लइ जाय तिहां सिंहासन उपर खोले बेसाडी चोशठ इंड मढी महोत्सव करी पोतानो आत्मा निर्मल करे. पठी पाठा लइ आवी माताजीने आपे. वालावस्थायें क्रीडा करता पठी यौवनावस्थायें माता पिता परणावे, तथापि उदासी जावें संसारनां सुख विलसे. पठी समय अवसरें लोकांतिक देवताने वचने वैराग्य जाव नायें संसार उदासी विषय कषायथकी विरक्तजावें दीक्षा लेवाने मनोरथें दिनप्रत्यें एक क्रोड अने आठ लाख सोनैयानुं दान एक वर्ष पर्यंत आपी अति आरुंवरें दीक्षा अवसरें स्वयमेव पोताने हाथे लोच करे, ते वेलायें चो थुं मनःपर्यव ज्ञान उपजे, पठी एकलमद्वपडिमा आदरी जगतमां विहार करता, गाम, नगर, अटवीमां फरता, घोर उपसर्गने सहन करता, अघोर तपें करी कर्मने चूरता, शुक्लध्यानना पायाने ध्यावता, शुद्ध निश्चयनयें करी आत्मसत्ताने गवेषता, आत्मसत्ताना रसीया, अनुज्ञवरूप अमृत कुंभमां फीलता, शुद्ध शुक्लध्यान रूपातीत परिणामें करी घातीकर्मने चूरी केवलज्ञान रूप अनंत चतुष्टय लक्ष्मी जेवारें प्रगट थाय, तेवारें त्रण जवनने विषे उद्योत थयो तेवखत नारकीना जीवने पण एक मुहूर्त शाता थाय. पठी त्रिगडाने विषे बेसीने चतुर्विध संघनी स्थापना करी वार पर्षदाने धर्मदेशना देता, अनेक जीवने तारता, पांत्रीश वाणीरूप मधुरध्वनियें करी जव्यप्राणीना मन हरता, कोडीगमे देवतायें सेवित, चोत्रीश अतिशयें करी विराजमान, आठ महाप्रातिहायें करी शोचता, अनेक जीवने संसारसमुद्रथकी तारीने मोक्ष नगरें पहाँचाडता, सुखना दातार, दयाना जंमार, करुणाना समुद्र, भ्रूमंरुलने विषे अज्ञानरूप अंधकार चूरवाने सूर्यसमान जाणवा. एवा अरिहंतदेव शुक्लध्यानना बीजा त्रीजा पाया वचाळें रह्या तेरमे गुणठाणे वर्त्तता कहीयें. तेमां आगल कहां ते रीतें नव तत्त्व पामीयें.

९५ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी अव्यसिद्धमां केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—सिद्धनुं अव्य ते केवली कहीयें केम के केवलीमांथी सिद्धपणुं नी पजे ठे माटे केवलीमां आगल कहां ते रीतें नव तत्त्व पामीयें ?

१६ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी जावसिद्धमां केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—जावसिद्धमां त्रण तत्त्व पामीयें. केम के शुद्ध शुद्धध्यान रूपात परिणाम रूप कृपकश्रेणीयें करी आत्मप्रदेशथकी कर्मावरणने चूरी जे स्वसत्ता निरावरण करी लोकने अग्रजगें विराजमान, अनंत ज्ञानम अनंतदर्शनमय, अनंतचारित्रमय, अनंतवीर्यमय, अनंतदानमय, अ तलाजमय, अनंतजोगमय, अनंत उपजोगमय, सहजानंदी, पूण दी, अजर, अमर, अविनाशी, अचलित, अस्खलित, अयोगी, अवे अमोही, अदेशी, अणाहारी, अशरीरी, अरक्षक, अव्यापक, एक, असं अनंतगुणें करी विराजमान, परमानंद सुखना विलासी, एवा जावसिद्ध तेहमां त्रण तत्त्व पामीयें. एक तो सिद्धनो जीव ते जीवतत्त्व अने य ग्यात चारित्र रूप गुणें करी पोताना स्वरूपमां रमण करे ठे ते वीजुं स तत्त्व कहीयें अने जावमोक्ष पदवी पाम्या ठे ते वीजुं मोक्षतत्त्व जाण

१७ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी अव्यचारित्रमां केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—अव्यचारित्र जीव पहेले गुणठाणे होय तेमां ठ तत्त्व पामी केम के संसारथकी उदासीजावें जेणें पांच महाव्रत रूप चारित्र अंगीक कयुं ठे, ठकायनी रक्षा करे ठे, सूजतो आहार दीये ठे, साधुनी क्रिय पटिबमाणुं, पडिलेहण आदिक करे ठे, निरंतर वैराग्यजावनायें परिणाम नें ठे, पण यथार्थ पणे जीव अजीवनी उलखाण करी नथी, अने शुद्ध ध्यानयें अंतरंग सिद्धसमान आत्मसत्ता उलखी नथी, अने नरकनिगोद दुःखथकी वीहीतो थको अंतरंग पुण्यादिकनी वांठायें निरतिचार पणे चरित्र पावे ठे, पण यथार्थ साध्य साधन पणानी उलखाण नथी; तेने अव्यचारित्र पहेले गुणठाणे जाणवुं. तेमां आगल कल्यां, ते रीतें ठ तत्त्व पामीयें ?

१८ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी जावचारित्रमां केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—अव्यवधानने मते जावचारित्रवंत जीवमां आठ तत्त्व पामीयें. जे क गों कोट जीवें घर. कटंब. परिवार, पुत्र, कसत्र, मास्र, ठनी :

वने पोतानी आत्मसत्ता बरोबर करी जाणी तेहनी दया पावे ठे, संसार उदासी, वैरागी, त्यागी जावनायें परिणाम वर्ते ठे अने जीव, अजीव, न वतत्व, षड्द्रव्यना गुणपर्याय, नित्य अनित्यादिकनुं जाणपणुं कळुं ठे तथा नव निक्षेपा, प्रमाण, द्रव्य, जाव, निश्चय, व्यवहार, उत्सर्ग, अपवादनुं स्व रूप जाणी, जीवसत्ताने ध्यावे ठे, अने अजीवसत्तानो त्याग करे ठे, ए रीतें जेणें स्वसत्ता परसत्तानी प्रतीति करी ठे. शुद्धनिश्चयनयें करी जेणें सिद्धस मान पोताना आत्माना प्रतीति करी ठे, साध्य एक, साधन अनेक, ए रीतें पो ताना अत्माने साधतां ठे सातमे गुणठाणें जे जीव वर्ते ठे, तेने शब्दनयने मत्तें जावचारित्रीयो कहीयें. तेमां आगल कहां ते रीतें आठ तत्व पामीयें. अने समजिरूढनयने मत्तें केवलीने पण जावचारित्र कहीयें. तेमां आगल कहां ते रीतें नव तत्व पामीयें. तथा एवंचूतनयने मत्तें सिद्धना जीवने पण जावचारित्र कहीयें. तेमां आगल कहां ते रीतें त्रण तत्व पामीयें.

७६ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी द्रव्यसाधुमां केटलां तत्व पामीयें ?

गुरुः—साधुनुं द्रव्य ते श्रावक पांचमे गुणठाणे जाणवो, एटले श्राव कमांथी साधुपणुं नीपजे ठे, माटे द्रव्यसाधु ते पांचमे गुणठाणे श्रावक ने कहीयें, तेमां आगल कहां ते रीतें आठ तत्व पामीयें.

७७ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी जावसाधुमां केटलां तत्व पामीयें ?

गुरुः—जावसाधुमां, आठ तत्व पामीयें, कारण के जे जीवें समकेत स हित श्रावकनां बार व्रत उच्चर्यां ठे अने संसारथकी उदासी वैराग्यरूप प रिणामें वर्ते ठे अने निरंतर साधुपणुं लेवानी जावनायें चित्त रमे ठे. तथा एवुं चिंतवे ठे जे संसाररूप बंदीखानाथी केवारें हुं बूटीश ? अने निर्विका री पदनुं आपनार एवुं साधुपणुं केवारें हुं अंगीकार करीश ? अने एकाकी पणे विहार करी मांस मसादि तथा देव मनुष्योना करेला घोर उपसर्ग केवारें सहन करीश ? महातप तपी इंद्रियरूप शत्रुने दमन करी सर्वकर्मने चूरी महारो आत्मा केवारें निरावरण करीश ? ज्ञानरूप अनंत चतुष्टय लक्ष्मी केवारें प्रगट करीश ? एवुं साधुपणुं मने केवारें उदय आवशे ? आ संसाररूप हडमांहेथी नीकली वनमां एकाकी पणे निर्जयथको सिंहनी परें केवारें हुं विचरीश ? ते जीव गृहस्थपणे रह्यो थको पण रुजुसूत्र नयने मत्तें जाव साधु जाणवो. अने शब्दनयने मत्तें अंतरंग स्वसत्ता परसत्तारूप प्रतीति करी

૭૬ શિષ્ય:—એ નવ તત્ત્વમાંથી જાવસિદ્ધમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં ?

ગુરુ:—જાવસિદ્ધમાં ત્રણ તત્ત્વ પામીયેં. કેમ કે શુદ્ધ શુદ્ધધ્યાન રૂપાત્મ પરિણામ રૂપ ક્ષપકશ્રેણીયેં કરી આત્મપ્રદેશથી કર્માવરણને ચૂરી જે સ્વસત્તા નિરાવરણ કરી લોકને અગ્રજાગેં વિરાજમાન, અનંત જ્ઞાનમય અનંતદર્શનમય, અનંતચારિત્રમય, અનંતવીર્યમય, અનંતદાનમય, અતલાજમય, અનંતજોગમય, અનંત ઉપજોગમય, સહજાનંદી, પૂર્ણાદી, અજર, અમર, અવિનાશી, અચલિત, અસ્થલિત, અયોગી, અવેદ્ય, અમોહી, અલેશી, અણાહારી, અશરીરી, અરક્તક, અવ્યાપક, એક, અસંસ્કૃત અનંતગુણેં કરી વિરાજમાન, પરમાનંદ સુખના વિલાસી, એવા જાવસિદ્ધ પ્રાણ તેહમાં ત્રણ તત્ત્વ પામીયેં. એક તો સિદ્ધનો જીવ તે જીવતત્ત્વ અને યથા ક્ષ્યાત ચારિત્ર રૂપ ગુણેં કરી પોતાના સ્વરૂપમાં રમણ કરે છે તે વીજું સંવત્ત્વ તત્ત્વ કહીયેં અને જાવમોક્ષ પદવી પામ્યા છે તે ત્રીજું મોક્ષતત્ત્વ જાણવું.

૭૭ શિષ્ય:—એ નવ તત્ત્વમાંથી દ્રવ્યચારિત્રમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં ?

ગુરુ:—દ્રવ્યચારિત્રી જીવ પહેલે ગુણઘણે હોય તેમાં ઠ તત્ત્વ પામીયેં. કેમ કે સંસારથી ઉદાસીજાવેં જેણેં પાંચ મહાવ્રત રૂપ ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું છે, ઠકાયની રક્ષા કરે છે, સૂજતો આહાર લીધે છે, સાધુની ક્રિયા પડિક્ષમણું, પડિલેહણ આદિક કરે છે, નિરંતર વૈરાગ્યજાવનાયેં પરિણામ મેળવેં નેં છે, પણ યથાર્થ પળે જીવ અજીવની ડંલખાણ કરી નથી, અને શુદ્ધનિશ્ચયનયેં અંતરંગ સિદ્ધસમાન આત્મસત્તા ડંલખી નથી, અને નરકનિગોદન છુઃપથથી વીહીતો થકો અંતરંગ પુણ્યાદિકની વાંઠાયેં નિરતિચાર પળે ચારિત્ર પાલે છે, પણ યથાર્થ સાધ્ય સાધન પળાની ડંલખાણ નથી; તેને દ્રવ્યચારિત્ર પહેલે ગુણઘણે જાણવું. તેમાં આગલ કહ્યાં, તે રીતેં ઠ તત્ત્વ પામીયેં.

૭૮ શિષ્ય:—એ નવ તત્ત્વમાંથી જાવચારિત્રમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં ?

ગુરુ:—શબ્દનયને મતેં જાવચારિત્રવંત જીવમાં આઠ તત્ત્વ પામીયેં. જે કાંઈ કોઈ જીવેં ઘર, કુટુંબ, પરિવાર, પુત્ર, કલત્ર, ધન, માલ, ઠતી શક્તિ ન્યામી. ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું છે, પાંચ સમિતિયેં સમિતો, ત્રણ ગુણિયેં ગુણો. આઠ પ્રવચનમાતાને પાલે છે, સત્તર જેદેં સંયમ આરાધે છે, સૂજતો આહાર લીધે છે. માંડલાના પાંચ દોષ ટાલી આહાર કરે છે, માંજ પાંચ પડિક્ષમણું પડિલેહણાદિક ક્રિયા કરે છે, સંગ્રહનયને મતેં સર્વ જીવ

वने पोतानी आत्मसत्ता बरोबर करी जाणी तेहनी दया पावे ठे, संसार उदासी, वैरागी, त्यागी जावनायें परिणाम वत्तें ठे अने जीव, अजीव, नवतत्त्व, षड्द्रव्यना गुणपर्याय, नित्य अनित्यादिकनुं जाणपणुं कळुं ठे तथा नव निक्षेपा, प्रमाण, द्रव्य, जाव, निश्चय, व्यवहार, उत्सर्ग, अपवादनुं स्वरूप जाणी, जीवसत्ताने घ्यावे ठे, अने अजीवसत्तानो त्याग करे ठे, ए रीतें जेणें स्वसत्ता परसत्तानी प्रतीति करी ठे. शुद्धनिश्चयनयें करी जेणें सिद्धसमान पोताना आत्माना प्रतीति करी ठे, साध्य एक, साधन अनेक, ए रीतें पोताना अत्माने साधतां ठे सातमे गुणठाणें जे जीव वत्तें ठे, तेने शब्दनयने मतें जावचारित्र्यो कहीयें. तेमां आगळ कहां ते रीतें आठ तत्त्व पामीयें. अने समजिरूढनयने मतें केवळीने पण जावचारित्र्य कहीयें. तेमां आगळ कहां ते रीतें नव तत्त्व पामीयें. तथा एवंचूतनयने मतें सिद्धना जीवने पण जावचारित्र्य कहीयें. तेमां आगळ कहां ते रीतें त्रण तत्त्व पामीयें.

७९ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी द्रव्यसाधुमां केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—साधुनुं द्रव्य ते श्रावक पांचमे गुणठाणे जाणवो, एटले श्रावकमांथी साधुपणुं नीपजे ठे, माटे द्रव्यसाधु ते पांचमे गुणठाणे श्रावकने कहीयें, तेमां आगळ कहां ते रीतें आठ तत्त्व पामीयें.

८० शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी जावसाधुमां केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—जावसाधुमां, आठ तत्त्व पामीयें, कारण के जे जीवें समकेत सहित श्रावकनां वार व्रत उच्चर्यां ठे अने संसारथकी उदासी वैराग्यरूप परिणामें वत्तें ठे अने निरंतर साधुपणुं लेवानी जावनायें चित्त रमे ठे. तथा एवं चिंतवे ठे जे संसाररूप बंदीखानाथी केवारें हुं बूटीश ? अने निर्विकारी पदनुं आपनार एवं साधुपणुं केवारें हुं अंगीकार करीश ? अने एकाकी पणे विहार करी मांस मसादि तथा देव मनुष्योना करेला घोर उपसर्ग केवारें सहन करीश ? महातप तपी इंद्रियरूप शत्रुने दमन करी सर्वकर्मने चूरी महारो आत्मा केवारें निरावरण करीश ? ज्ञानरूप अनंत चतुष्टय लक्ष्मी केवारें प्रगट करीश ? एवं साधुपणुं मने केवारें उदय आवशे ? आ संसाररूप हृडमांहेथी नीकली वनमां एकाकी पणे निर्जयथको सिंहनी परें केवारें हुं विचरीश ? ते जीव गृहस्थपणे रह्यो थको पण रुजुसूत्र नयने मतें जावसाधु जाणवो. अने शब्दनयने मतें अंतरंग स्वसत्ता परसत्तारूप प्रतीति करी

७६ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी जावसिद्धमां केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—जावसिद्धमां त्रण तत्त्व पामीयें. केम के शुद्ध शुक्लध्यान रूपातीत परिणाम रूप कपकश्रेणीयें करी आत्मप्रदेशथकी कर्मावरणने चूरी जेणें स्वसत्ता निरावरण करी लोकने अग्रजागें विराजमान, अनंत ज्ञानमय, अनंतदर्शनमय, अनंतचारित्रमय, अनंतवीर्यमय, अनंतदानमय, अनंतलाजमय, अनंतजोगमय, अनंत उपजोगमय, सहजानंदी, पूर्णानंदी, अजर, अमर, अविनाशी, अचलित, अस्खलित, अयोगी, अवेदी, अमोही, अलेशी, अणाहारी, अशरीरी, अरक्षक, अव्यापक, एक, असंख्य अनंतगुणें करी विराजमान, परमानंद सुखना विदासी, एवा जावसिद्ध प्रभु तेहमां त्रण तत्त्व पामीयें. एक तो सिद्धनो जीव ते जीवतत्त्व अने यथा रयात चारित्र रूप गुणें करी पोताना स्वरूपमां रमण करे ठे ते वीजुं संवर तत्त्व कहीयें अने जावमोक्ष पदवी पाम्या ठे ते वीजुं मोक्षतत्त्व जाणवुं.

७७ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी द्रव्यचारित्रमां केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—द्रव्यचारित्र जीव पहेले गुणठाणे होय तेमां ठ तत्त्व पामीयें, केम के संसारथकी उदासीजावें जेणें पांच महाव्रत रूप चारित्र अंगीकार कयुं ठे, ठकायनी रक्षा करे ठे, सूजतो आहार लीये ठे, साधुनी क्रिया, पडिकमणुं, पडिलेहण आदिक करे ठे, निरंतर वैराग्यजावनायें परिणाम व तें ठे, पण यथार्थ पणे जीव अजीवनी उलखाण करी नथी, अने शुद्धनि श्रयनयें अंतरंग सिद्धसमान आत्मसत्ता उलखी नथी, अने नरकनिगोदनां दुःखथकी वीहीतो यको अंतरंग पुण्यादिकनी वांठायें निरतिचार पणे चारित्र पाव्हे ठे. पण यथार्थ साध्य साधन पणानी उलखाण नथी; तेने द्रव्य चारित्र पहेले गुणठाणे जाणवुं. तेमां आगल कहां, ते रीतें ठ तत्त्व पामीयें.

७८ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी जावचारित्रमां केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—शब्दनयने मतें जावचारित्रवंत जीवमां आठ तत्त्व पामीयें. जे का रों कोइ जीवें घर, कुटुंब, परिवार, पुत्र, कलत्र, धन, माल, ठती रु छिने न्यागी, चारित्र अंगीकार कयुं ठे, पांच समित्तियें समितो, त्रण सुत्तियें गुप्तो, आठ प्रवचनमानाने पाव्हे ठे, सत्तर जेदें संयम आराधे ठे, तेरो आहार लीये ठे. मांजलाना पांच दोष टाळी आहार करे ठे, सांज १० पडिकमणुं पडिलेहण आदिक क्रिया करे ठे, संग्रहनयने मतें सर्व जी

श्रवज्ञूत जाणवां. एटले जीव, अजीव, पुण्य, पाप अने आश्रव, ए पांच तत्त्व थयां अने ए दलीये जीव बंधाणो ठे, ते ठहुं बंधतत्त्व थयुं अने तत्त्वातत्त्व स्वरूप स्वपरनी वेंचण करी स्वरूपमां रहे, एटली वार संवर कहियें. ते सा तमुं संवर तत्त्व तथा संवरमां जीव रहे तिहां सुधी समयसमय अनंती निर्झरा करे, ते आठमुं निर्झरा तत्त्व जाणवुं एणी रीतें जावलिंग साधुमां आठ तत्त्व जाणवां. ए रीतें नव तत्त्वनुं स्वरूप जाणे, तेने ज्ञानी कहियें, अने अंतरंग सईहे तेने समकेती कहियें ॥ इति श्री बालबुद्ध्यवबोधार्थ नवतत्त्वमयप्रश्नोत्तराणि समाप्तानि ॥ हवे नव तत्त्वना स्वरूपमां मांहोमांहे संबंधनो विचार जाणवा रूप प्रश्नोत्तर लखियें ठैयें.

७३ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी जीवने शत्रुरूप केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—ए नव तत्त्वमांथी जीवने शत्रुरूप पांच तत्त्व जाणवां कारण के जीवने एकेक प्रदेशें पुण्य पापनां दलीयां अजीवरूप अनंतां लाग्यां ठे ते आश्रवज्ञूत जाणवां एटले पुण्य, पाप, अजीव अने आश्रव, ए चार तत्त्व थयां अने ए दलीये जीव बंधाणो थको चारगतिरूप संसारमां अनंता काल थया रखडे ठे माटे पांचमुं बंधतत्त्व जाणवुं. ए रीते ए पांच तत्त्व जीवने शत्रुज्ञूत थइने अनादि कालनां लाग्यां ठे तेणें करी जीव, चारगतिरूप संसारमां परित्रमण करे ठे माटें ए नव तत्त्वमां जीवने पांच तत्त्व, शत्रुरूप जाणवां.

७४ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी जीवने वोलावारूप केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—पुण्य प्रमुखरूप चार तत्त्व जीवने वोलावा समान जाणवां ते देखाडे ठे. एक तो पुण्यतत्त्व ठे ते व्यवहारनयने मत्तें आदरवा योग्य ठे, केम के ए पुण्य ठे ते जीवने मोक्ष नगरें जातां वोलावा रूप ठे, कारण के जवरूप अटवीमां चोराशी लाख जीवायोनिरूप ग्रामने विषे जन्म, जरा, मरण, जय, शोक, पीडा, आधि, व्याधि, माया, मोह, मूर्छा, मिथ्यात्व, अव्रत, कषाय आदिक अनेक मोहराजाना मूकेला सुजट ते जीवने मोक्ष नगरें जातां विघ्नकर्त्ता ठे, माटे तिहां पुण्यरूप वोलावो जीवने ठावको सहायकारी होय तो जीव, निर्विघ्नपणे मोक्षनगरें पहुँचे तेथी पुण्यतत्त्व व्यवहारनयने मत्तें जीवने आदरवा योग्य ठे, एटले समकेती जीव ठे ते पुण्य तत्त्वने वोलावा रूप करी जाणे ठे, एणें अंतरंग निश्चयें आत्माना गुणरूप पुण्यने नथी जाणतो. जेम कोइ नगरें जावुं होय अने मार्गमां जय घणो होय, तेवारें वा

ठे एटले गृहस्थपणे पांचमे गुणगणे ठे, पण मनोरथ ठा सातमा गुण गणाना वत्ते ठे, माटे एने जावसाधु कहीयें तेमां आठ तत्व पामीयें ?

७१ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी ड्रव्यलिंग साधुमांहे केटलां तत्व पामीयें ?

गुरुः—ड्रव्यलिंग साधु पहेले गुणगणे होय, तेमां आगल कहां ते रीतें ठ तत्व पामीयें. कारण के कोइ जीवें नरक निगोदनां दुःखथकी जय पामीने अथवा देवेंड नरेंडनी ऋद्धि देखीने तेनी वांठाये मोहगृहीत वैराग्यें अथवा आ जवें इंद्रियसुखनी वांठाये चारित्ररूप लिंग अंगीकार कछुं ठे, पांच महाव्रत सुधां पाळे ठे, इंद्रिय दमे ठे, परिसहना उपसर्गने सहन करे ठे, पडि लेहणादि क्रिया गुरू करे ठे, ठता जोग तज्या ठे, वैराग्यजावें चित्त वत्ते ठे, पण नादृश जीव अजीवनुं जाणपणुं कछुं नथी. अने अंतरंग पुण्यादिकनी वांठारूप परिणाम वत्ते ठे तथा निश्चयनयें सत्तागतनी उलखाण नथी. तेणें करी तेने ड्रव्यलिंग साधु व्यवहारनयने मतें कहीयें. ने ते संसारी जाणवा.

७२ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी जावलिंग साधुमां केटलां तत्व पामीयें ?

गुरुः—कोइ जीवें संसार थकी उदासिजावें राजऋद्धि, धन, माल, ठांकी कुटुंब. परिवारनां मांहे मृकी, संसाररूप चारगति थकी उदासी परिणामें चारित्र रूप लिंग अंगीकार कछुं ठे तेहने निवृत्तिचारित्र कहीयें. एटले ते जीव संसार थकी निवृत्त्यां ठे अने प्रवृत्ति चारित्र ते जे साधुनी क्रिया, पडिकमणुं, पडिल्लण आदि गुरू रीतें करे ठे तेने प्रवृत्ति चारित्र कहीयें, पांच महाव्रत सुधां पाळे ठे. आ जवें तथा परजवें इंद्र नरेंडना सुखनी वांठा रहित एक पोतानां आत्मा निरावरण करवाने वास्ते तथा पोताने जन्म मरणनां दुःख थकी मृकाववा निमिनें एक पोताना आत्मानुंज साधन करे ठे ते प्रवृत्ति चारित्र कहीयें अने जीव, अजीव, नव तत्व, पड्डव्य, नय, निक्षेपा, ड्रव्य, नाद. निश्चय, व्यवहार, उत्सर्ग, अपवादनुं स्वरूप जाणी स्वसत्ता पर सत्तानी जेणें प्रतीति करी ठे, गुरूनिश्चय नयें करी पोताना आत्मांनी सत्ता जेणें ईश्वरी ठे, माथ्य एक तेने कर्मथकी रहित निरावरण करवानां. साधन अनेक करणीरूप, ए रीतें पोताना आत्मस्वरूपने साधे, तेने गृहस्थनयने मतें ठेठ मानमे गुणगणे वर्तना जावलिंग साधु कहीयें. तेनां आठ तत्व पामीयें. ते आठ रीतेंः—एक तो तेना जीव पोतें जीव कहे ठे अने मनायें पुण्य पापनां दर्श्यां अजीवरूप अनंतां लाग्यां ठे ते तथा

दमां बोलावो लीधो जोश्यें, केमके बोलावो लीधा विता निर्विघ्न पणे प
होंचाय नहिं अने जेवारें वांठितपुर नगरें पहोंचे तेवारें बोलावाने शी
ख आपे. ते दृष्टांते अर्हीयां जीवने मोक्ष नगरें जावुं ठे अने मागें मोह
राजाना सुजटोनो जय घणो ठे, जेथी पुण्यरूप बोलावो जो साचो ठावको
होय, तो निर्विघ्नपणे जीव, मोक्ष नगरें पहोंचे, ए परमार्थ जाणवो. मा
टे कोइ जीव पुण्य बांधे, तेवारें चार तत्त्व जेलां आवे, ते आवी रीतें:-जे
पुण्यनां दलीयां अजीव ठे, ते आश्रवरूप ठे, अने ए दलीयां वंधाय ठे,
एतले पुण्य, अजीव, आश्रव अने वंध, ए चार तत्त्व थयां. ए रीतें ए नव
तत्त्वमां व्यवहारनयने मत्तें पुण्यतत्त्व जीवने बोलावा रूप आदरवा योग्य ठे.

७५ शिष्य:-ए नव तत्त्वमांथी जीवने वाणोतर रूप केटलां तत्त्व पामीयें?

गुरु:-ए नव तत्त्वमांथी एक निर्झरा तत्त्व जीवने वाणोतर रूप
जाणवुं. जेम के कोइ एक साहुकार घणोक करजें वीटाणो होय तेणें करी
दुःखी थयो होय, पण तेने वाणोतर ठावको मळो होय तो शेठने
कारजयकी ठोडावे अने नवी कमाणी करी आपे, तेम इहां जीव
घणा कालनो कर्मरूप करजें वीटाणो महादुःख जोगवतो थको संसार
मां फरे ठे, एम फरतां फरतां जवस्थितिने योगें करी सकाम निर्झरा रूप
वाणोतर जीवने मळे, तेवारें सर्वकर्मरूप कारजयकी जीवने ठोडावे, अ
ने ज्ञानादिक गुणरूप अनंती लक्ष्मी जीवने प्रगट करी आपे.

७६ शिष्य:-ए नव तत्त्वमांथी जीवने मित्ररूप केटलां तत्त्व पामीमें?

गुरु:-ए नव तत्त्वमांथी एक संवर तत्त्व जीवने मित्ररूप जाणवुं. कारण
के घणा काल थया संसारमां जीव दुःख जोगवे ठे, ते दुःख जोगवतां जोग
वतां रग्वडतां रग्वडतां पुण्यरूप बोलावो जीवने सहायकारी थयो, तेवारें
निर्विघ्नपणे जीवने संवररूप मित्रने घरे पहोंचाड्यो, ते संवररूप मित्रने
घरे जीव पहोंच्यो. तेवारें संवररूप मित्रें पुण्य पापरूप, जे दलीयां नवा
कर्मनां आश्रव आवतां हतां ते सर्व रोक्क्यां, ए रीतें एक अंतर मुहूर्त पर्यंत
संवररूप मित्रना घरमां रहेतां यातिकर्म दायें करी अनंत ज्ञान, अनंत द
मंन, अनंत चारित्र. अनंत वीर्ययादि देइ अनंत गुणरूप लक्ष्मी जीवने संव
ररूप मित्रनी सहायें प्रगट आय, माटे संवर तत्त्व जीवने मित्ररूप जाणवुं.
७७ शिष्य:-ए नव तत्त्वमांथी जीवने धररूप केटलां तत्त्व पामीयें?

गुरु:—ए नव तत्त्वमांथी जीवने एक मोक्षतत्त्व घररूप जाणवुं. कारण के पुण्य पापरूप अजीवनां दलीयां अनंतां सत्तायें आश्रवञ्चूत थइ लागां ठे, तेणें करी जीव बंधाणो ठे, तेथी संसाररूप चार गतिमां फरे ठे, एटले पुण्य, पाप, अजीव, आश्रव अने बंध, ए पांच तत्त्व जीवने अनादि काल नां शत्रुरूप थइ लागां ठे, तेणें करी जीव अनेक प्रकारें विटंबना जोग वे ठे; एम संसारमां फरतां फरतां पुण्यरूप बोलावानी सहायें करी जव स्थितिने योगें जीव संवररूप मित्रने घरे पहुँच्यो, तेवारें संवर रूप मित्र बारणुं रोकी वेठो, एटले पुण्य पाप रूप नवा कर्मना आश्रव जीवने सम यें समयें अनंतां दलीयां आवतां हुतां, ते दलीयां सर्वे रोकणां अने ते थी आगल जीवने एकेक प्रदेशे अनंती कर्मनी वर्गणाना थोकडा लागा हुता, तेने निर्झरारूप वाणोतरें अंतरमां पेशी बालवा मांन्या. ए रीतें एक अंतर मुहूर्त आत्मस्वरूपनां ध्यानमां रहेतां घाती कर्म क्षय करी ज्ञानादि अनंत चतुष्टयरूप लक्ष्मी प्रगट करी, पठी अनेक जीवने धर्मदेशना दइ संसारथकी निस्तारी घाती कर्म खपावी, जीव अने संवर रूप मित्र ए बे तत्त्व मोक्षपुरी पहुँचे, माटे जीवने मोक्षतत्त्व घररूप जाणवुं.

७७ शिष्य:—ए नव तत्त्वमांथी रूपी अजीवने मित्ररूप केटलां तत्त्व पामीयें?

गुरु:—अजीवने मित्र रूप पांच तत्त्व जाणवां, केमके पुण्य पापनां दलीयां आश्रव रूप ते अजीव ठे, अने ए दलीयां मली बंधाय ठे, माटे पुण्य, पाप, आश्रव, अजीव अने बंध ए पांच तत्त्व, रूपी अजीवने मित्र रूप ठे.

७८ शिष्य:—ए नव तत्त्वमांथी अजीवने शत्रुरूप केटलां तत्त्व पामीयें?

गुरु:—नव तत्त्वमांथी अजीवने शत्रुरूप एक निर्झरा तत्त्व जाणवुं. कारण के सकाम निर्झरा गुण जेवारें जीवने आवे, तेवारें अजीवरूप पांच तत्त्वनां दलीयां सत्तायें अनंतां रखां ठे, तेने बालीने क्षय करी नाखे, माटे.

७९ शिष्य:—ए नव तत्त्वमांथी अजीवने रोकवा रूप केटलां तत्त्व पामीयें?

गुरु:—ए नव तत्त्वमांथी अजीवने रोकवारूप एक संवर तत्त्व जाणवुं, कारण के शब्द अने समजिरूढ नयने मते संवरगुण जीवने आवे, तेवारें पुण्य, पाप, अजीवरूप आश्रवनां दलीयां आवतां रोकाय ठे, माटे.

८० शिष्य:—ए नव तत्त्वमांथी अजीव, केटलां तत्त्वने रोकी शके?

गुरु:—अजीव एकज जीव तत्त्वने रोकी शके, कारण के जीवने एकेक

प्रदेशें अनन्तां कर्मरूप दलीयां अजीवनां लागां ठे, तेणें करी जीव, मोक्ष नगरें जातां रोकणो ठे, माटे अजीव एक जीवतत्त्वने रोकी शके ठे.

ए२ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी अजीवें केटलां तत्त्वनुं घर दीतुं नथी ?

गुरुः—ए नव तत्त्वमां अजीवें एक मोक्षतत्त्वनुं घर दीतुं नथी, कारण के जीव, जेवारें मोक्ष नगरें पधारे, तेवारें कर्मरूप अजीवनां दलीयां सत्तायें अनन्तां लागां हतां, ते सर्व शुक्ल ध्यानरूप अग्नियें करी वाली दह्य करीने मोक्ष नगरें पधारे ठे, माटे अजीवें एक मोक्षतत्त्वनुं घर दीतुं नथी.

ए३ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी पुण्यने मित्ररूप केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—ए नव तत्त्वमांथी पुण्यने मित्ररूप चार तत्त्व पामीयें ते कहे ठे, पुण्यनां दलीयां अजीव ठे, ते आश्रवरूप जाणवां अने ए दलीयां मली बंधाय ठे. एटले बंध थयो माटे पुण्य, अजीव, आश्रव अने बंध, ए चार तत्त्व थयां, एटले कोइ जीव पुण्य बांधे, तेवारें ए चार तत्त्व मित्ररूप साथें आवे, माटे.

ए४ शिष्यः—ए एव तत्त्वमांथी पुण्यने शत्रुरूप केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—ए नव तत्त्वमांथी पुण्यने शत्रुरूप एक निज्जरा तत्त्व जाणवुं, कारण के जेवारें सकाम निज्जरा गुण जीवने आवे, तेवारें पुण्यनां दलीयां जे सत्तायें बांध्यां ठे, ते खपावीने, जीव मोक्ष नगरे पहुँचे, माटे.

ए५ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी पुण्यनां प्रतिपक्षीरूप केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—पुण्यनुं प्रतिपक्षी एक पाप तत्त्व जाणवुं. कारण के जे समयें शुभ परिणामें जीव पुण्यनां दलीयानुं ग्रहण करे ठे, ते समयें पापनां दलीयानुं ग्रहण नथी, कारण के एक समयें वे क्रिया न होय ए परमार्थ ठे.

ए६ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी पुण्यने रोकवारूप केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—नव तत्त्वमांथी पुण्यनां दलीयां रोकवारूप एक संवर तत्त्व जाणवुं कारण के शब्द नयने मतें जे समय जीव स्वरूप चिंतनरूप संवरमां आवे, ते समय नवा कर्मरूप दलीयानुं ग्रहण नथी, माटे पुण्यने संवर रोके ठे.

ए७ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी पुण्य केटलां तत्त्वने रोकी शके ठे ?

गुरुः—ए नव तत्त्वमांथी मोक्ष नगरे जतां एक जीव तत्त्वने पुण्य रोकी शके ठे. केस के पुण्यनां दलीयां सत्तायें निकाचित बांध्यां होय, ते संपूर्ण जेगव्वा बिना केवली दगवान पण मोक्ष नगरे जइ शके नहीं, माटे.

ए८ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी पुण्य केटलां तत्त्वनुं घर दीतुं नथी ?

गुरु:—नव तत्त्वमांथी पुण्यें एक मोक्ष नगरनुं घर दीतुं नथी. केम के मोक्ष नगरें जातां जीवने पुण्यनां दलीयां साथें जतां नथी, जेवारें पुण्यनां दलीयां सर्व खपावी रहे, तेवारेंज जीव, मोक्ष नगरें पहुँचे ठे, तेमाटे.

एण शिष्य:—ए नव तत्त्वमांथी पापने मित्ररूप केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरु:—नव तत्त्वमांथी पापने मित्ररूप चार तत्त्व जाणवां. कारण के पाप नां दलीयां अजीव ठे, ते आश्रवरूप जाणवां, अने ए दलीयां मदी बंधाय ठे, एटले बंध कहीयें माटे पाप, अजीव, आश्रव अने बंध, ए चार तत्त्व थयां. एटले कोइ जीव पाप बांधे, तेवारें ए चार तत्त्व जेलां आवे.

१०० शिष्य:—नव तत्त्वमांथी पापने शत्रुरूप केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरु:—नव तत्त्वमांथी पापने शत्रुरूप एक निर्जारा तत्त्व जाणवुं. कारण के जेवारें सकाम निर्जारा गुण जीवने आवे तेवारें पापनां दलीयां जे सत्तायें अनंतां लागीं ठे, तेने दलीने क्षय करे, माटे पापनुं शत्रु निर्जारा ठे.

१०१ शिष्य:—नव तत्त्वमांथी पापनां प्रतिपक्षी रूप केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरु:—नव तत्त्वमांथी पापनुं प्रतिपक्षी रूप एक पुण्य तत्त्व जाणवुं, कारण के जीव जे समये अशुभ परिणामें पापनां दलीयानुं ग्रहण करे ठे, ते समयें पुण्यनां दलीयानुं ग्रहण नथी, केम के एक समयें वे क्रिया न होय, ए परमार्थ ठे, माटे नव तत्त्वमां पापनुं प्रतिपक्षी रूप एक पुण्य तत्त्व जाणवुं.

१०२ शिष्य:—ए नव तत्त्वमांथी पापने रोकवारूप केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरु:—ए नव तत्त्वमांथी पापनां दलीयां रोकवा रूप एक संवर तत्त्व जाणवुं. कारण के शब्द नयने मते जे समयें जीव स्वरूपना चिंतनरूप संवर मां आवे, ते समय नवा कर्मरूप दलीयानुं ग्रहण नथी माटे.

१०३ शिष्य:—ए नव तत्त्वमांथी केटलां तत्त्वने पाप रोकी शके ठे ?

गुरु:—ए नव तत्त्वमांथी मोक्ष नगरें जातां एक जीव तत्त्वने पाप रोकी शके ठे, कारण के पापनां दलीयां निकाचित पणे सत्तायें बांध्यां होय, ते खपाव्या बिना कोइ जीव, मोक्षनगरें पहुँचे नहीं.

१०४ शिष्य:—ए नव तत्त्वमांथी पापें केटलां तत्त्वनुं घर दीतुं नथी ?

गुरु:—ए नव तत्त्वमांथी पापें एक मोक्ष तत्त्वनुं घर दीतुं नथी कारण के मोक्ष नगरें जातां जीवने पापनां दलीयां साथें आवतां नथी, एटले शुद्ध

शुद्ध विकाररूप पुण्य पापनां दलीयां सत्तायें रह्यां ठे, ते खपाव्या बिना कोंइ जीव मोक्ष नगरें पहुँची शके नही.

१०५ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी आश्रवने मित्ररूप केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—ए नव तत्त्वमांथी आश्रवने मित्ररूप पांच तत्त्व पामीयें. कारण के पुण्य पापनां दलीयां अजीव ठे, ते आश्रवरूप जाणवां. अने ए दलीयां मली बंधाय ठे, ते बंध कहीयें. एटले पुण्य, पाप, अजीव, आश्रव अने बंध, ए पांच तत्त्व आश्रवने मित्ररूप जाणवां.

१०६ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी आश्रवने शत्रुरूप केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—नव तत्त्वमांथी आश्रवने शत्रुरूप एक निर्झरा तत्त्व पामीयें. कारण के जेवारें सकामनिर्झरा गुण जीवने आवे, तेवारें आश्रवनां दलीयां सत्तायें अनंतां रह्यां ठे, तेने वालीने क्षय करे, माटे ते शत्रुरूप जाणवुं.

१०७ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी आश्रवने रोकवारूप केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—नव तत्त्वमांथी आश्रवने रोकवारूप एक संवर तत्त्व जाणवुं. केस के शब्दनयने मतें जे समय जीव सत्तागतना चिंतनरूप संवरमां आवे, ते समयें शुद्धाशुद्ध विकाररूप आश्रवनां दलीयांने आवतां रोके, माटे.

१०८ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी केटलां तत्त्वने आश्रव रोकी शके ?

गुरुः—ए नव तत्त्वमांथी एक जीव तत्त्वने आश्रव रोकी शके, कारण के आश्रवनां दलीयां शत्रुरूप यइने जीवने सत्तायें लागां ठे, तेणें करी जीव, मोक्ष नगरें जातां रोकाणो ठे, माटे एक जीव तत्त्वने आश्रव रोके ठे.

१०९ शिष्यः—नव तत्त्वमांथी आश्रवें केटलां तत्त्वनुं घर दीतुं नथी ?

गुरुः—ए नव तत्त्वमांथी आश्रवें एक मोक्ष तत्त्वनुं घर दीतुं नथी, कारण के मोक्षनगरें जातां जीवने शुद्धाशुद्ध विकाररूप आश्रवनां दलीयां साथें आवतां नथी, माटे नव तत्त्वमां एक मोक्ष तत्त्वनुं घर आश्रवें दीतुं नथी.

११० शिष्यः—नव तत्त्वमांथी संवरने मित्ररूप केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—संवरने मित्ररूप एक जीवतत्त्व जाणवुं. कारण के जीव, मोक्ष नगरें जाय. तेवारें संवरतत्त्व मित्ररूप ठे, तेने साथें खेतुं जाय. एटले मोक्षमा जीवने यथाग्यान चारित्ररूप संवरतत्त्व सदा काल साथें वर्तें ठे, माटे.

१११ शिष्यः—नव तत्त्वमांथी केटलां तत्त्वने संवर रोकी शके ठे ?

गुरुः—नव तत्त्वमांथी पांच तत्त्वने संवर रोकी शके ठे, कारण के शब्द

अने समजिरूढ नयने मतें जेवारें जीवने शुक्लध्यानरूप संवर गुण आवे, तेवारें शुजाशुज नवां कर्म रूप पांचे तत्त्वनां आश्रव रोकाय, एटले संवर तत्त्वनुं ए लक्ष्ण ठे, जे आवता कर्मने रोके, माटे ए नव तत्त्वमांथी पुण्य, पाप, अजीव, आश्रव अने बंध, ए पांच तत्त्वने संवर रोके ठे.

११२ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी केटलां तत्त्वनी साथें संवरने प्रीति ठे ?

गुरुः—ए नव तत्त्वमांथी एक निर्झरा तत्त्वनी साथें संवरने प्रीति जाणवी, कारण के जीव घणां कर्में करी विंटाणो थको अनेक प्रकारनी पीडा पामतो पामतो दुःख विटंबना सहेतो, रखडतो, रखडतो, पुण्यरूप बोलावानी सहायें जवस्थितिने योगें करी संवररूप मित्रने घरे पहांच्यो, एटले संवर अने निर्झरा, ए बे तत्त्वं साथें मली जीवने कर्मथकी ठोडाव्यो, अने ज्ञानादि अनंत गुणरूप लक्ष्मी प्रगट करी आपी. पंढी जीव अने संवर, ए बे तत्त्व मित्ररूप ठे, माटे मोक्षपुरीमां साथें गयां. अने संवरने निर्झरातत्त्वनी साथें प्रीति हती तो पण निर्झराने मूकी अने जीवतत्त्वने लई मोक्ष पुरीमां गयो, तेथी निर्झरा तत्त्वनी साथें संवरने प्रीति ठे,

११३ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी संवरने घररूप केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—ए नव तत्त्वमांथी एक मोक्ष तत्त्व संवरने घररूप जाणवुं. कारण के मोक्षपुरीमां सिरुना जीवने यथाख्यात चारित्ररूप संवर तत्त्व सदा कालें साथें वर्तें ठे, माटे ए नव तत्त्वमां संवरने घररूप एक मोक्ष तत्त्व ठे.

११४ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी केटलां तत्त्वने निर्झरा बाले ठे ?

गुरुः—नव तत्त्वमांथी आश्रवरूप पांच तत्त्वनां दलीयां जीवनी सत्तायें लागां ठे, तेहने निर्झरा बालीने क्षय करे ठे, कारण के जेवारें सकाम निर्झरारूप गुण जीवने आवे, तेवारें शुजाशुजकर्मरूप पांच तत्त्वनां दलीयां जीवने सत्तायें अनंतां रहेलां ठे, तेने निर्झरावेमाटे पांच तत्त्वने बाले ठे.

११५ शिष्यः—नव तत्त्वमांथी केटलां तत्त्व निर्झराने स्वामीरूप पामीयें ?

गुरुः—नव तत्त्वमांथी एक जीवतत्त्व निर्झराने स्वामीरूप जाणवुं. एटले जे कारणे जीवने एक एक प्रदेशें अनंता कर्मरूप वर्गणानां थोकडा लागा हता, ए रीतें कर्मरूप करजें जीव, विंटाणो थको दुःखी हतो, पण सकाम निर्झरारूप वाणोतर मले, तेवारें जीवने सर्व कर्मरूप करजथकी

ठोडावे, अने ज्ञानादि अनंत गुणरूप लक्ष्मी प्रगट करी आपी, जीवने
यो करी मोक्ष नगरें पहुँचाडे, माटे निर्झरानुं स्वामी एक जीव तत्त्व

११६ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी केटला तत्त्वनी साथें निर्झराने प्रीति

गुरुः—ए नव तत्त्वमांथी एक संवर तत्त्वनी साथें निर्झराने प्रीति ठे.

ए के जीव कर्मरूप करजें बीटाणो थको दुःख पामतो पामतो पुण्यरूप
लावानी सहायें करी संवररूप मित्रने घेर पहुँच्यो, तेवारे संवररूप
निर्झराने तेडी पोतानो मित्र जाणी जीवने कर्मरूप करजथकी ठोडा
पठी निर्झराने इहां मूकी संवर तत्त्व जीवने लइ मोक्षपुरीमां गयुं.

११७ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी केटलां तत्त्वनुं घर निर्झरायें दीतुं न

गुरुः—नव तत्त्वमांथी एक मोक्षतत्त्वनुं घर निर्झरायें दीतुं नथी,
ए के मोक्ष नगरमां जीवने आत्मप्रदेशें कर्मनी एक परमाणु मात्र र
ही नथी, ते कारण माटे मोक्षपुरीमां निर्झरा तत्त्वनो खप नथी.

११८ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी बंधने मित्ररूप केटलां तत्त्व पामी

गुरुः—ए नव तत्त्वमांथी पांच तत्त्व, बंधने मित्ररूप जाणवां. कारण
कोइ जीव कर्म बांधे, तेवारें पुण्य, पाप आश्रवरूप तेनां दलीयां अज
रूप ठे, ते नवे बांधाय ठे, माटे ए नवमांथी पुण्य, पाप, आश्रव, अज
अने बांध, ए पांच तत्त्व बांधने मित्ररूप जाणवां,

११९ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी बांधने शत्रुरूप केटलां तत्त्व पामी

गुरुः—बांधने शत्रु रूप एक निर्झरा तत्त्व जाणवुं कारण के जेवारें स
न निर्झररूप गुण जीवने आवे, तेवारें ए पांच तत्त्व आश्रवभूत तेनां
दीपां बांधाणां ठे, तेने बाढीने क्षय करे, माटे बांधनी शत्रु निर्झरा ठे.

१२० शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी केटलां तत्त्वने बांध रोकी शके ठे?

गुरुः—एक जीव तत्त्वने बांध रोकी शके ठे, जे कारणें शुचाशुचक
रूप दर्शवे करी जीव बांधाणोथको संसारमां अनेक प्रकारें करी पीडा प
ने ठे माटे कर्मरूपबांधें बांधाणो तोणें करी मोक्षनगरें जातां रोकाणो ठे.

१२१ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी बांधतत्त्वने कयुं तत्त्व रोके ठे ?

गुरुः—ए बांधतत्त्वने रोकनार एक संवरतत्त्व जाणवुं, कारण के शब्द न
रने सवें जेवारे जीवने संवर गुण आवे, तेवारें आवना कर्म रूप जे दर्श
ए ठे सवें बांधनां रोकव, माटे ए नवतत्त्वमां बांधने रोकवारूप एक संवर ठे.

१२२ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी बंधें केटलां तत्त्वनुं घर दीतुं नथी ?

गुरुः—ए नव तत्त्वमांथी बंधें एक मोक्ष तत्त्वनुं घर दीतुं नथी, केम के जे वारे मोक्ष नगरें जीव जाय, तेवारे सर्व कर्मनां बंध रूप जे दलीयां सत्तायें रखां ठे ते सर्व तोडी बाढी क्षय करी जाय ठे. ते कारणें जीवने मोक्ष पुरी मां बंध नथी माटे ए नव तत्त्वमां बंधें एक मोक्ष तत्त्वनुं घर दीतुं नथी.

१२३ शिष्यः—ए नव तत्त्वमां ड्रव्यसिद्धपरमात्माने शत्रुरूप केटलां तत्त्व ठे ?

गुरुः—ड्रव्यसिद्ध परमात्माने शत्रुरूप पांच तत्त्व पामीयें. इहां सिद्धनुं ड्रव्य ते केवली ठे केम के केवलीमांथी सिद्धपणुं नीपजे ठे माटे ड्रव्यसिद्धपरमात्मा ते केवलीने जाणवा. ते केवलीजगवानने पुण्य पापनां दलीयां अजीवरूप अनंतां सत्तायें रखां ठे, ते आश्रवरूप जाणवां एटले पुण्य, पाप, अजीव अने आश्रव, ए चार तत्त्व थयां अने ए दलीये केवलीने बांधी राख्या ठे, ते पांचमो बंध थयो, तेणें करी केवली मोक्षपुरीमां जतां रोकाणा ठे, ए रीतें ड्रव्यसिद्ध परमात्माने पांच तत्त्व शत्रुरूप जाणवां.

१२४ शिष्यः—ए नवतत्त्वमांथी ड्रव्यसिद्ध परमात्माने मित्ररूप केटलां तत्त्व ठे ?

गुरुः—ड्रव्यसिद्धपरमात्माने मित्ररूप एक संवर तत्त्व जाणवुं, जे कारणें ड्रव्यसिद्धपरमात्मा शुक्लध्यानना बीजा त्रीजा पाया वचालें रह्या, संवररूप मित्रने धरे वत्तें ठे, एटले संवररूप मित्रें पांच तत्त्वनां दलीयां अजीवरूप नवा कर्मनां आश्रव आवतां रोक्यां, एटले समजिरूढ नयने मत्तें शुक्लध्यान रूप संवरने धरे वत्तें ठे, तेणें करी नवा कर्मरूप आश्रवनां दलीयां आवतां रोकाणां ठे, ए परमार्थ जाणवो. माटे ड्रव्यसिद्धने एक संवर तत्त्वमित्ररूप कहीयें.

१२५ शिष्यः—नव तत्त्वमांथी ड्रव्यसिद्धपरमात्माने वाणोतररूप केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—ड्रव्यसिद्ध परमात्माने वाणोतररूप एक निर्झरा तत्त्व जाणीयें. केम के जीवने संसारमां जमतां, जमतां अनंता पुद्गलपरावर्त्तन काल गयो, तेणें करी घणी आशातनायें कर्म बांध्यां, माटे कर्म विंटाणो थको दुःख पाम तो पामतो सकाम निर्झरा रूप वाणोतर मढ्यो, तेवारें जीवने कर्मरूप कर जयकी ठोडाव्यो, अने अनंत चतुष्टयरूप लक्ष्मी प्रगट करी आपी, अने हजी शुक्लध्यानना बीजा त्रीजा पाया वचालें रह्या, समय समय अनंता कर्मना थोकडा खपावे ठे, एटले अंतें निर्झरारूप वाणोतर, सर्व कर्मरूप क

रजयकी ठोडावी अने अव्यसिद्ध परमात्माने जावमोक्षपदें पहाँचाडशे.
१२६ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी अव्यसिद्ध परमात्माने घररूप केटलां तत्त्व?

गुरुः—ए नव तत्त्वमांथी, अव्यसिद्ध परमात्माने घररूप, एक जाव मोक्ष तत्त्व जाणीयें, तेनुं दृष्टांत बतावीयें ठैयें. जेम कोइ एक प्राणी करजें वीटा णो होय, घणो दुःखी थातो होय, तेवारें परदेश कमावा नीकले, पठी अनेक देशावर फरतो फरतो धन कमाई. उपार्जनकरी करज उतारी धन लइ सुखी यो थइ पोताने घरे जइ वेसे, तेम इहां जीव अनंता कर्मरूप करजें वीटाणो थको दुःख जोगवतो जोगवतो काळ स्थितिने योगें करी निगोदथकी बाहेर निकळ्यो. पठी चोराशी लाख जीवायोनिरूप ग्राम तथा जवपाटण रूप नम रमां नमतो नमतो कोइ एक अवसरें जवस्थितिने योगें करी पुण्यरूप बोझा यो साचो सहायकारी थयो, तेवारे तेणे संवररूप मित्रने घरे जीवने पहाँचा ल्यो णटले संवरें पोतानो मित्र जाणी हित आणीने निर्जारा रूप वाणोतर जीवने राखी आप्यो, तेणें सर्व कर्मरूप करजयकी जीवने ठोडाववा मां गयो अने पोतें वारणुं वांधी रोकी वेगो, तेवारें पांचे तत्त्वनां दळीयां अ जीवरूप नवा कर्मनां आश्रव आवतां रुंध्या. एणी रीतें अनेक प्रकारें मेहे नत करी जीवने कर्मरूप करजयकी ठोडाव्यो तेथी अनंतज्ञान, अनंतदर्शन, अनंत चारित्र, अनंतवीर्य, अव्यावाध, अमूर्ति, सहजानंदी, पूर्णानंदी, अजर, अमर, अविनाशी, ए आदि देशने अनंत गुणरूप लक्ष्मीने प्रगट करी, परमानंदनुखनो विलासी थइ, जावमोक्षपद प्रत्यें जीव पामे, माटे ए नव तत्त्वमां अव्यसिद्ध परमात्माने घररूप एक जावमोक्ष तत्त्व जाणवुं.
१२७ शिष्यः—ए नव तत्त्वमां जावसिद्ध परमात्माने घर रूप केटलां तत्त्व ठे ?

गुरुः—जावसिद्ध परमात्माने घररूप एक जावमोक्षपुरीरूप तत्त्व जाणवुं. वारण के जाव मोक्षपुरी लोकने थतें कहीयें तिहां जन्म नही, जरा नही, मरण नही, जय नही, शोक नही, रोग नही, पीडा नही, निद्रा नही, आहार नही, निहार नही, शत्रु नही, मित्र नही, राजा नही, चाकर नही, श्रेष्ठ नही, मेनापति नही, वाणोतर नही, खावुं नही, पीवुं नही, उठवुं नही, पहरवुं नही. लवुं नही, देवुं नही, हसवुं नही, खेलवुं नही, रमवुं नही, समवुं नही. बोझवुं नही. चाळवुं नही, नाडी नही, न्याय नही, रा नही. निवम नही, माया नही, ममता नही, राग नही, द्वेष नही, द्वे

श नहीं, कजियो नहीं, वाद नहीं, विवाद नहीं, जणवुं नहीं, गणवुं नहीं, अर्थ नहीं, विचार नहीं, व्रत नहीं, पञ्चस्काण नहीं, गुरु नहीं, चेखो नहीं, आधि नहीं, व्याधि नहीं, एवा अजरामरस्थानकें अनंत परमानंदसुखनो विदास ते प्रत्ये जोगवता अनंत जाव सिद्ध परमात्मा ज्योतिःस्वरूपें आप प आपने स्वजावें सुख जोगवे ठे.

एवुं सांजलीने शिष्य बोव्यो जे ते सुख ते शुं कहीयें ?

गुरु:- सुखनुं वर्णन करतां केवलीनां आज्ञां अनंतां पूरां थइ जाय, तो पण वर्णव्युं जाय नहीं, एटवुं ठे तो पण दृष्टांतें करी लेशमात्र बतावुं हुं ॥ गाथा ॥ सुरगण सुख त्रिहुं कालनां, अनंत गुणां ते कीध । अनंतवर्गे वर्गित कस्यां, तो पण सुख समीध ॥ १ ॥ अर्थ:- (सुर के०) देवता ते जवनपति, ज्योतिषी, व्यंतर, वैमानिक, नवग्रैवेयक, अनुत्तरविमान, सर्वा र्थसिद्ध, ए रीतें जे सर्व देवतानां सुख तेना (गण के०) समूह ते त्रिहुं कालनां एटले आगल आदिरहित अनंतो काल गयो ते कालमां थइ गयेलां सर्व चार निकायनां अनंतां देवतानां सुख तथा वर्तमान कालें असंख्याता देवता वर्ते ठे, तेनां सुख तथा अनागत काल ते आवतो ठेहेडा रहित काल तेमां अनारां अनंतां देवतानां सुख, ए रीतें त्रणे कालना देवतानां सुख लइने जेलां करीयें, तेने वली अनंत गुणां करीयें, तेना पाठा अनंतावर्ग करीयें, वली अनंत वर्गित कीजें, ए रीते अतीतादि काल ठेडा रहित ठे तेहनां सर्व देवतानां सुख वर्गवर्गित करीनें जेलां करीनें तोपण सिद्धशिक्षायें अजरामर स्थानकें जावसिद्ध परमात्मा जे सुख जागवे ठे, तेना एक समयमात्रना सुखने तोले ते देवतानां सुख नावे, ए परमार्थ जाणवो,

१२७ शिष्य:-सिद्धना जीव चौदमे गुणठाणे कर्मथकी मूकाणा, तेवारें क्रिया रहित एटले अक्रिय थया, तेम ठतां सातराज लोक उंचा लोकने अग्रजार्गे जइ रह्या ते क्रिया केम करी ?

गुरु:-जेम तुंबडाने कचराना पट लाग्या, एटले तुंबडुं कचरे करी ले पाणुं थकुं ज़ारी थइने पाणीमांहे हेतुं जइ बेसे, अने ज्यारें पाणीयें करी कचरो धोवाइ जाय, तेवारें तरत उंचुं चडी आवे, एटले कचरो धोवाणो तेवारें आडुं अवलुं हेतुं जइ शके नहीं, एने उंचे आववानो स्वजाव ठे, माटे उंचुं आवे, तेम जीवने पण आठ कर्मरूप कचराना पट लाग्या ठे,

एटले कर्मरूप कचरे करी लेपाणो, तेवारें जारे थइने संसाररूप समुद्रमां हेवो वेवो, ते जेवारें कर्मरूप कचरो अनुजव ज्ञानरूप अमृत कुंरमां धो वाय, तेवारें तुंबडानी परें तरत जीव, उंचो जइ लोकने अग्रजागें बेसे, पण आडो अवलो नीचो जइ न शके, तुंबडानी परें तरत उंचो आवे.

१२९ शिष्यः—सिद्धना जीवने कर्म केम लागतां नथी ?

गुरुः—“ये चलंति ते वध्नंति” एटले जे जीवनो चलित स्वजाव ठे, ते ज जीव कमें करी बंधाय ठे, तेमां जे जीवनो शुजचिंतवनरूप चलित स्वजाव ठे, ते जीव, पुण्यने दलीये करी बंधाय ठे, अने जे जीवनो अशु जचिंतवनरूप चलित स्वजाव ठे, ते जीव, पापने दलीये करी बंधाय ठे, एटले शुजाशुज परिणामनी चीकाशें जीवने कर्मनी धूड चहोटे पण सिद्धजगवाने शुद्धध्यानरूप अग्रियें करी शुजाशुज परिणामनी चीकाश वाली नाखी, तेथी तेने चिकाशविना कर्मरूप धूल चोटी न शके.

१३० शिष्यः—सिद्धना सुखनो स्वाद केहवो हशे ?

गुरुः—जेम घृतनो स्वाद खाटो नही, खादो नही, मोलो नही, तीखो नही, तमतमो नही, कडवो नही, कपाथेलो नही, गढ्यो नही, मधुरो नही, ए रीतें घृतनो स्वाद तो जे खाय ते जाणे, पण महोडे कह्यो न जाय, अने ए घृत विना सर्वें वस्तु अटके एटले घृत विना सर्वें खोटुं जाणवुं. तेम सिद्धना सुखने पण जे जोगवे, तेज जाणे, परंतु केवली जगवानथी पण मुखें कहेवाय नहीं अने ए सुख विना सर्वें सुख खोटां, एटले व्यर्थ जाणवो.

१३१ शिष्यः—सिद्धि सिद्धि लोक करे ठे, ते सिद्धि किहां ठे ?

गुरुः—जेवारें आत्मानुं स्वरूप साधवा उठ्या, तेवारें साधु कहेवाणा, अने क्रियारूप साधनं करी जेवारें आत्मिक स्वरूप साधी रह्या एटले संपूर्ण कार्य नीपन्युं तेवारें सिद्ध कहेवाणा, माटे कार्यनी सिद्धि तो इहां थइते थी सिद्धि इहां कहीयें अने सिद्ध तो उंचा लोकने अग्रजागें ठे.

१३२ शिष्यः—मुक्ति मुक्ति लोक करे ठे, ते मुक्ति किहां ठे ?

गुरुः—(मुक्ति के०) गतिथकी जे मूकाणो तेने मुक्ति कहीयें. एटले चार गतिरूप संसारथकी जीव मूकाणो, तेने मुक्ति कहीयें. ते चार गतिरूप कर्मथकी तो जीव इहां मूकाय ठे, तेथी मुक्तिपद इहां जाणवुं अने उंचे सिद्धि जेकर ना जीवने रहेवानुं ठेकाणुं ठे, कारण के जेवारें जीव,

कर्मथकी हलवो थाय, तेवारें उंचो जाय, तेमज कमें करीने जारे थाय तेवारें नीचो जाय, ए जीवनो स्वजावज ठे, पण मुक्तिपद तो इहां जाणवुं.

शिष्यः—इहांथी उंचो जतां जीव, सिद्धशिला उपरज रोकाइ रह्यो पण तेथी आगल उंचो केम गयो नहिं ?

गुरुः—आगल अलोकमां धर्मास्तिकायनुं सहाय नथी, तेथी सिद्ध शि लायेंज रोकाणो, पण उंचो गयो नही, ए परमार्थ जाणवो.

१३३ शिष्यः—मोक्ष मोक्ष लोक करे ठे, ते मोक्षपद किहां ठे ?

गुरुः—राग, द्वेष अने मोहनो क्षय कस्यो तेनुं नाम द्रव्यमोक्ष कह्यीयें, केम के राग, द्वेष अने मोहनो क्षय तो बारमे गुणठाणे कस्यो अने तेरमे गुणठाणे द्रव्यमोक्ष पद पामी चूक्यो माटे बारमे गुणठाणे मोहनीय कर्मरूप राग, द्वेष, अज्ञान खपावी, तेरमे गुणठाणे देशें ऊणी पूर्वकोटि सुधी विचरे ते द्रव्यमोक्ष जाणवो. अने सकलकर्मथकी मूकाणा ते जावमोक्ष जाण वो. अने ते सकलकर्मथकी जीव इहां मूकाय ठे माटे जावमोक्षपद तो इहां ठे अने मोक्षपुरी तो लोकने अंतें ठे ए परमार्थ जाणवो.

१३४ शिष्यः—सिद्धने मोक्षपुरीमां धर्म ठे के धर्म नथी ?

गुरुः—सिद्ध जगवान्, व्यवहार धर्मकरणीरूप जे ठे तेतो इहां मूकी गया, एटले व्यवहार धर्मकरणीरूपथकी तो सिद्ध रहित ठे, अने सत्तागतें ज्ञान, दर्शन, चारित्र, वीर्य, अव्याबाध, अमूर्ति, अगुरुत्व, ए आदें अनंतो धर्म सिद्धने प्रगट थयो ठे, तेणें करी सिद्ध परमात्मा अनंतुं सुख जोगवे ठे, माटे निश्चयथकी सिद्ध, धर्म सहित ठे. अने व्यवहारकरणीथी रहित ठे ए परमार्थ ठे. ए रीतें नव तत्त्वना संबंधनुं स्वरूप, सामान्य प्रकारें जाणवुं.

१३५ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी द्वादस स्वजावमां केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—द्वादस स्वजाव पहेले गुणठाणे मिथ्यात्वी जीवने जाणवो. तेमां ठ तत्त्व पामीयें कारण के रुजुसूत्र नयने मत्तें शुजाशुज विकाररूप चिंतनमां जेवारें कोइ जीवनुं मन प्रवर्त्ते, तेवारें शुजाशुज एटले पुण्य पाप उपाजें, एटले पुण्य पापमां जीव दोषाणो, तेने पहेले गुणठाणे द्वादस स्वजाव जाणवो. तेमां ठ तत्त्व पामीयें, एक तो स्वजाव ते जीवनो पोतानो जाणवो. माटे एक तो जीवतत्त्व अने (शुजाशुज के) पुण्य, पाप, ए त्रण तत्त्व थयां, ते

पुण्य पापनां दलीयां ते चोथुं अजीवतत्त्व, ए आश्रवरूप जाणवां, ते पांचमुं आश्रव तत्त्व, तथा ए दलीये जीव बंधाय ठे, ते ठहुं बंध तत्त्व जाणवुं.
 १३६ शिष्यः—एनवतत्त्वमांथीअशुजप्रकारेंलिसस्वजावमांकेटलांतत्त्वपामीयें?

गुरुः—रुजुसूत्र नयने मत्तें अशुज प्रकारें लिस स्वजाव पहेले गुणगणे मिथ्यात्वी जीवने जाणवो, तेमां पांच तत्त्व पामीयें. एक तो स्वजाव जीवनो ते जीवतत्त्व, वीजुं (अशुज के) पाप तत्त्व, ए पापनां दलीयां ते वीजुं अजीव तत्त्व, अने ए दलीयां आश्रवरूप जाणवां, ते चोथुं आश्रव तत्त्व, अने ए दलीये जीव बंधाणो, एटले पांचमुं बंधतत्त्व जाणवुं.

१३७ शिष्यः—एनवतत्त्वमांथीशुजप्रकारेंलिसस्वजावमांकेटलांतत्त्वपामीयें?

गुरुः—रुजुसूत्र नयने मत्तें शुजप्रकारें लिस स्वजाव पहेले गुणगणे मिथ्यात्वी जीवने जाणवो, तेमां पांच तत्त्व पामीयें, एक तो जीवनो स्वजाव ते जीवतत्त्व, वीजुं शुजप्रकार ते पुण्य तत्त्व, वीजुं पुण्यनां दलीयां ते अजीवरूप ठे माटे अजीवतत्त्व, ए आश्रवरूप जाणवां माटे चोथुं आश्रव तत्त्व अने ए दलीये जीव बंधाणो, ते पांचमुं बंधतत्त्व जाणवुं.

१३८ शिष्यः—नव तत्त्वमांथी अलिसस्वजावमां केटलांतत्त्व पामीयें?

गुरुः—जे प्राणी अंतरंग पुण्य पापरूप कर्मनी बांठाथकी रहित एक मोक्षपदनी बांठाये अनेक प्रकारें क्रिया करे ठे, ते जीवनो अलिस स्वजाव जाणवो, ते शब्दनयने मत्तें तो चोथे गुणगणे समकेतीथी मांमी पांचमे गुणगणे देशविरति जीव तथा ठे, सातमे गुणगणे साधु मुनिराज अथ वा समनिरुद्धनयें यावत् ठगस्थ अवस्था ज्यां सुधी केवलज्ञान नथी उपन्युं, तिहां सुधी अलिस स्वजाव जाणवो. तेमां आठ तत्त्व पामीयें, एक तो जीव तथा सत्तायें पुण्यपापनां दलीयां, अजीवरूप अनेतां गद्यां ठे, ते आश्रवरूप जाणवां. एटले पांच तत्त्व थयां, अने ए दलीयें जीव बंधाणो ठे, ते ठहुं बंध तत्त्व, तथा जीव अजीवरूप समसत्ता परसत्तानी वेंचण करी जीव स्वजावमां रहे, एटली वार संवर कदीयें. अने संवरमां जीव रहे, एटली वार समयें समयें अनंतां कर्मांनी तिजेग वने. ए रीतें शब्द अने समनिरुद्ध नयने मत्तें अलिस स्वजावमां आठ तत्त्व जाणवां. अने एकला समनिरुद्ध नयने मत्तें तो केवली जगवानने अलिस स्वजाव कदीयें. तेमां आगळ कद्यां ते रीतें नवे तत्त्व पामीयें, तथा

एवंभूत नयने मत्तें सिद्धजगवान् लोकने अंतें विराजमान ठे, तेने अक्षित स्वभाव कहियें. तेमां आगल कहां, ते रीतें त्रण तत्त्व पामीयें.

१३६ शिष्यः—द्रव्यशक्ती षडावश्यकनुं स्वरूप ते शुं कहियें ?

गुरुः—कुलाचारें अंतरंग सत्तागतना उपयोग विना पुण्यरूप फलनी बांढारूप परिणामें १ सामायिक, २ चउविसढो, ३ वंदनक, ४ पडिक्रम णुं, ५ काउस्सग अने ६ पच्चकाण, ए षडावश्यक रूप जे करणी कर वी, ते द्रव्यशक्ती षट् आवश्यकरूप करणी जाणवी.

१४० शिष्यः—नव तत्त्वमांथी द्रव्य सामायिकमां केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—ऋजुसूत्रनयने मत्तें द्रव्य सामायिक पहेले गणठाणे जीवने क ह्यियें. तेमां पांच तत्त्व पामीयें. जे कारण मन, वचन, कायार्यें करी एक चित्तें वैराग्य जावना सहित सामायिक करे ठे, पण अंतरंग सत्तागतना उपयोगमां वर्ततो नथी अने पुण्यरूप फलनी बांढार्यें तेना परिणाम वर्तें ठे माटे ए जीवने द्रव्य सामायिक, पुण्यरूप शुज कर्मनुं हेतु जाणवुं. ते मां पांच तत्त्व पामीयें, एक तो तेनो जीव, ते जीवतत्त्व, बीजुं शुज कर्म ते पुण्य तत्त्व, त्रीजुं पुण्यां दळीयां ते अजीवतत्त्व, चोथुं ए आश्रवरूप ठे ते आश्रवतत्त्व, पांचमुं ए दळीये जीव बांढाणो, ते बांधतत्त्व, ए रीतें नव तत्त्वमांथी द्रव्य सामायिकमां पांच तत्त्व पामीयें.

१४१ शिष्यः—ए नवतत्त्वमांथी द्रव्य चउविसढामां केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—द्रव्य चउविसढामां आठ तत्त्व पामीयें, जे कारणें आवते काळें चोवीश जिन थाशे, ते श्रीवीतराग देवें कहा ठे, तेने जव शरीर आश्रयी द्रव्य चउविसढो कहियें, एटले कोइ जीव समकित जावें वर्तता हशे, अथवा कोइ देशविरति अथवा सर्वविरति मुनिराज पणे वर्तता हशे, परं तु हमणां तेमनी सेवा, स्तुति, जक्ति, पूजा प्रमुख जे करीयें, ते नैगमन यने मत्तें वर्तमानें पोताना जावशुं आवता कालना द्रव्यनी गवेषणा जा णवी, माटे तेमां समकेति जीवनी परें आठ तत्त्व कहियें.

१४२ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी द्रव्यवंदनमां केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—व्यवहार नयने मत्तें जो वीरा शाखवीनी परें वंदना करे, तो एक तत्त्व पामीयें अने ऋजुसूत्र नयने मयें द्रव्यवंदन करे, तो पांच तत्त्व पामीयें, कारण के वंदन एटले कृति कर्मादि गुरुवंदन जाणवुं, तिहां जे वीरा

शालवीयें वंदना करी, तेने अंतरमां पुण्य पाप रूप फलनी बांठा न हती, एक निःकेवल कृष्ण वासुदेवनुं मन रीजववा सारु वंदना करी हती, माटे तेणें पुण्यरूप फल उपाज्युं नथी तेशी तेमां तो एक जीवतत्त्व पामीयें. तथा व्यवहारनयने मतें अंतरंग राग सहित जक्ति सहित विधिपूर्वक वंदना करे ठे, पण अंतरंग सत्तागतना जाणपणा विना तथा साध्य साधन रूप वहेंचण विना कुलाचारें अंतरंग पुण्य रूप इंद्रिय सुखनी बांठायें वांदे ठे, तेमां पांच तत्त्व पामीयें. एक तो तेनो जीव अने ऋजुसूत्र नयने मतें अव्य वंदन करतां शुच फल उपाज्युं ते, बीजुं (शुच के०) पुण्य, त्रीजुं पुण्यानां दलीयां ते अजीव, ए आश्रव रूप जाणवां. ते चोथुं आश्रव तथा ए दलीये जीव बांधाणो, ते पांचमो बांध. ए रीतें अव्यवंदनमां पांच तत्त्व ठे.

१४३ शिष्यः—ए नवतत्त्वमांथी अव्य पडिकमणामां केटलां तत्त्व पामीयें?

गुरुः—ए अव्य पडिकमणनामें आवश्यक जे ठे, ते ऋजुसूत्र नयने मतें पहेले गुणठाणे कहीयें, तेमां पांच तत्त्व पामीयें. एटले जे पापथकी निवर्त्तवुं तेनु नाम पडिकमणुं ठे, तिहां मन, वचन अने कायायें एकाग्र चित्तें पडिकमणुं करे ठे, पण अंतरंग निश्चयनय सत्तागतना उपयोग विना तथा साध्य साधन रूप कार्य कारणनी खबर विना, कोइ जीव, पापथकी निवर्त्तें नहीं, माटे अव्यपडिकमणुं ते शुच फलादि पुण्यहेतु जाणवुं तेमां आगल कद्यां ते रीतें पांच तत्त्व जाणवां.

१४४ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी अव्यथकी काउस्सगग्रूप आवश्यक मां केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—ऋजुसूत्र नयने मतें अव्यकाउस्सगग्र पहेले गुणठाणे मिथ्यात्व दायें होय, कारण के जीव अजीव रूप अंतरंग सत्तानी प्रतीति कस्या विना कनिष्पणुं आदरी अनेक रुंश, मशक, वाघ, सिंह, रींठ, शीयाल, सर्प आदिक निर्यंच जीवना तथा मनुष्यना अने देवताना करेला उपसर्ग सहन करे ठे, आत्मज्ञान विना एक चित्तें धैर्यपणुं आदरीने काउस्सगग्र करे ठे. तथापि ते कष्टग्न्य शुचफलनुं हेतु जाणवुं. पण अंतरंग जासनविना आत्मप्रदेसवकी कर्म आवरण टले नही, मात्र शुच एटले पुण्यफल उपाजें माटे तेमां जीव, पुण्य, अजीव, आश्रव अने बांध, ए पांच तत्त्व पामीयें.

૧૪૫ શિષ્ય:-એ નવ તત્ત્વમાંથી દ્રવ્ય પચ્ચસ્કાણરૂપ આવશ્યકમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયે ?

ગુરુ:-દ્રવ્યપચ્ચસ્કાણ, પહેલે ગુણઠાણે મિથ્યાત્વ દશાયેં જાણીયેં: કારણ કે અંતરંગ ઇહાનો રોધ કહ્યા વિના જે જીવ, વ્રત પચ્ચસ્કાણ કરે, તે અવ્રતી જાણવાં. એટલે એ સર્વે પૂર્વજવના અંતરાયકર્મનો ઉદય જાણવો. માટે એ કષ્ટરૂપ, પુણ્યફલ હેતુ જાણવું. પણ અંતરંગ સત્તાગતેં નિર્જીરાનું હેતુ નહીં માટે એમાં પણ આગલ કહ્યાં તે રીતેં પાંચ તત્ત્વ જાણવાં.

હવે દ્રવ્યથકી એ ઠ આવશ્યક રૂપ કરાળી કરવી, તેનું ફલ વિશેષ રીતેં નયની યુક્તિયેં કરી થોડામાં સમજાવે છે.

તિહાં વ્યવહારનયને મતેં ઉપરથકી ષડાવશ્યકરૂપ કરાળી વિધિ સહિત જલ્લી રીતેં કરે છે, અને રૂઝુસૂત્ર નયને મતેં અંતરંગ પરિણામ લોક દેખાડવારૂપ યશ:કીર્તિની વાંઠાયેં અથવા કોણું મન રીઝવવા રૂપ જલું મનાવવાની વાંઠાયેં કરે, તે જીવની મહેનત વીરા શાલવીની પરેં વૃથા જાણવી. એટલે રૂઝુસૂત્રનયને મતેં જેના અંતરંગ પરિણામ વીરા શાલવીની પરેં કોણું મન મનાવવાદિક ફલની વાંઠારૂપ છે, તેજ ફલ પ્રત્યેં તે તે વખતેં પામે, પરંતુ એવો પરિણામ, પરજવેં પુણ્યરૂપ ફલ હેતુ પણ નહીં જાણવો.

વલ્લી કોઈ જીવ, વ્યવહાર નયને મતેં ઉપરથકી ષડાવશ્યકરૂપ કરાળી વિધિ સહિત જલ્લી કરે છે, અને રૂઝુસૂત્ર નયને મતેં લોકને ઠગવારૂપ ધન હરવા રૂપ અથવા ઘાત દગો કરવારૂપ. ઉદાહ રાજાને મારનારાની પરેં અંતરંગ પરિણામ વતેં છે. અથવા ક્યાદિકને પોતાની ચતુરાઈ દેખાડી વિષ યસુખના પરિણામ વતેં છે, એટલે વ્યવહારનયને મતેં ક્રિયા તો ઘણી રૂઢી કરે છે, પણ રૂઝુસૂત્ર નયને મતેં અંતરંગ પરિણામ માઠા વતેં છે, તે માટે તે જીવ, પાપકર્મરૂપ ફલ પ્રત્યેં ઉપાર્જેં છે, એ પરમાર્થ જાણવો.

વલ્લી કોઈ જીવ, વ્યવહાર નયને મતેં ઉપરથકી ષડાવશ્યક રૂપ કરાળી વિધિસહિત જલ્લી રીતેં કરે છે, અને રૂઝુસૂત્ર નયને મતેં અંતરંગ વૈરાગ્ય સહિત ઉદાસીપરિણામેં નરક નિગોદના દુઃખથકી વીહિતો સુખની લાલચેં પરજવેં પુણ્યરૂપ ફલની વાંઠારૂપ પરિણામ વતેં છે, તે જીવ, રૂઝુસૂત્રનયને મતેં શુદ્ધ ફલ રૂપ પુણ્યનાં દલિયાં ઉપાર્જેં છે, અને કર્મરૂપ નિર્જીરા તો જેવારેં શબ્દ નયને મતેં કરાળી કરે, તેવારેં યાય, તેનું સ્વરૂપ આગલ દેખા

डशुं माटे विवेकी पुरुषें सर्व ठेकाणे नयनुं स्वरूप विचारी चित्तमां समज ण उतारी पठी काम करवुं.

१४६ शिष्यः— जावयकी षडावश्यकनुं स्वरूप शुं कहीयें ?

गुरुः—शब्द नयने मतें अंतरंग निश्चय नयें सत्तागतना उपयोगरूप परिणामें साध्य साधनरूप उलखाण सहित आ जवनी तथा परजवनी वांठा रहित तथा यशःकीर्त्ति, मान, शोभा अने पूजानी वांठा तजीने एक पोताना आत्माने निरावरण करवारूप परिणामें सामायिक, चउविसठो, वंदनक, पडिक्कमणुं, काउस्सग्ग अने पच्चरकाण रूप करणी करे, तेने जावयकी षडावश्यकरूप करणी जाणवी.

१४७ शिष्यः—जावयकी षडावश्यक रूप करणी करवी, तेनो हेतु शुं कहीयें ?

गुरुः—प्रथम सामायिक लेवुं, पठी षडावश्यकरूप करणी करवी, जेस मल्लीन लुगडा उपर रंग लगाडवार्थी ते लुगडानी किमत घटे, माटे मेल टाळी लुगडुं उजळुं करी पठी रंग चडावे, तो तेनी किम्मत घणी वधे, तेस इहां जीव पण संसारमां आर्त्त, रौद्ररूप परिणामें करी तथा गम नागमन करतां अनेक प्रकारें जीवनी विराधना रूप पापें करी मल्लीन थयो, माटे ते पाप आलोया विना मल्लीन पणे व्रतरूप रंग लगावे, तो ते न शोजे, ते कारणें प्रथम इरियावहि पडिक्कमवी, एटले एकेंडी, वेंडी, तें डी, चौरिंडी अने पंचेंडी प्रमुख जीवना (५६३) जेद थाय. ते आधी रीतेंः—एकेंडियना वावीश, वेंडियना वे, तेंडियना वे, चौरिंडियना वे, मल्ली अछावीश थया, तथा पंचेंडियमां नारकीना सात पर्यासा अने सात अपर्यासा मली चौद जेद, तथा देवतोना नवाणुं पर्यासा अने नवाणुं अपर्यासा, मली एकशोने अछाणुं जेद, तथा तिर्यचना वीश जेद, तथा मनुष्य ना एक शो एक पर्यासा, एकशो एक अपर्यासा अने एकशो एक संमूर्तिम, मली त्रणशो ने त्रण जेद, ए सर्व एकठा करीयें तेवारें (५६३) थाय. तेने अग्निहया वत्तिया प्रमुख दश बोळें करी दश गुणा करीयें, तेवारें (५६३०) थाय. तेमां केटला एक रागें करी हण्णा, केटला एक छेपें करी हण्णा एटले राग छेपें वमणा करतां (११२६०) थाय. ते वल्ली मन, वचन, अने काया पें करी त्रिगुणा करतां (३३७००) थाय. वल्ली करतां, करावतां अने अहमेवतां पाप लाग्गुं तेची त्रण गुणा करतां (१०१३४०) जेद थाय. ते

पढी अतीत अनागत अने वर्तमान कालें जे पाप लाग्युं होय माटे त्रण गुणा करतां (३०४०२०) थाय, ते अरिहंतनी साखें, सिद्धनी साखें, साधुनी साखें, देवनी साखें, गुरुनी साखें, अने पोताना आत्मानी साखें, ए रीतें ठनी साखें मिळामि डुकड देतां थकां ठ गुणा करीयें तेवारें (१०२४१ २०) थाय. ए रीतें मिळामि डुकड देतां थकां ऐसंता मुनिने केवल ज्ञान उपन्युं. ते माटे मन शुद्धं प्रथम इरियावहि पडिक्रमवी तेनो अर्थ विचारी (१०२४१ २०) मिळामि डुकड देवा. पढी तेनी आलोयणानो एक लोगस्सनो काजस्सग कर वो उपर एक लोगस्स प्रगट कहेवो. ए रीतें पापथकी रहित शुद्ध निर्मल थइ पढी “करेमि जंतें” उच्चरवुं, ते व्रतरूप रंग लगाडवो, पण पापरूप मल टाढ्या विना व्रतरूप रंग शोजे नहीं, ते कारणें प्रथम इरियावहि पडि क्रमवी, पढी चार थोड्यें देव वांदवा, पढी गुरुनो आदेश मागी पडिक्रम एणुं ठाववुं. तेवार पढी षडावश्यकरूप करणी करवी, ते आवी रीतें:-

तिहां प्रथम सामायिक आवश्यक करवुं, तेनो अर्थ कहे ठे. (सम के०) समता तेनो (आय के०) लाज तेने सामायिक कहीयें. ते अवश्य करवुं. माटे ते आवश्यक कहीयें. ए पढी ते समता जे परमसुखना निधान तेनो लाज श्रीकृष्णादिक चोवीश तीर्थकरने थयो, तेथी समताना विधान, पर मोपकारी, जगत् गुरु, जगन्नयना जीवने उपकारना करनार, परम सुखना दातार, एवा चोवीश तीर्थकरनुं ध्यान करीयें. जे थकी संसारनो पार पा मीयें ए बीजुं चउविसठानामें आवश्यक. तेवार पढी ए चोवीश तीर्थकरना ठे लखावनार गुर्वादिक श्रीआचार्य जगवान् ठत्रीश गुणें करी विराजमान, परमो पकारी तेनो उपकार संजारीने विधिपूर्वक हर्ष सहित तेने वंदना करवी, ते त्रीजुं वंदन आवश्यक जाणवुं. ए वंदण शा वास्ते करवुं? ते कहे ठे. आगल पाप आलोचीने पापथकी निवर्तवुं ठे माटे विनतिपणे नर्माश गुण विना कोइ जीव पापथकी निवृत्ति शके नहीं, तेमाटे वंदना करवी. पढी गुर्वादिक पासेंथी प्रतिक्रमण नामक आवश्यक करवानो आदेश मागवो, एटले पाप थी निवृत्तवुं, तेनुं नाम पडिक्रमणुं ठे. ते पापथकी निवर्तवाने अर्थ साधु तो आदेश मागी पगाम सवाय कही पाप आलोवे, अने श्रावक वार व्रतरूप अतिचार आलोवे. ए रीतें पाप आलोची पापथकी रहित शुद्ध निर्मल जाज ननी परें थयो थको वली कांइ थोडुं एक पण पाप रखुं होय, तेमाटे ‘आय

रिय उवधाय' प्रमुख त्रणे गाथा कही सर्व जीवने खमावे, ए चोथुं आवश्यक.

ए रीतें पापथकी रहित जेवारें आत्मरूप जाजन खाली थाय, तेवारें तेने ज्ञान, दर्शन अने चारित्ररूप गुणें करी पूरवुं (जरवुं) जोश्यें, तेने माटे पांचमुं आवश्यक करवुं. ते आवी रीतें:-प्रथम चारित्रनुं आराधन करवा सारु 'करेमि जंतें' कही पठी वे लोगस्सनो काउस्सग करवो. पठी उपर एक लोगस्स प्रगट कहेवो, एटले ए चारित्रनुं आराधन जाणवुं पठी दर्शननुं आराधन करवा निमित्तें "सबलोए अरिहंत चेइयाणं" एटले सर्व लोकने विपे जेटलां श्रीअरिहंतनां चैत्य ठे, तेने वांदवा पूजवा रूप कही, एक लो गस्सनो काउस्सग करवो, एटले ए दर्शननुं आराधन जाणवुं. पठी ज्ञाननुं आराधन करवा निमित्तें "पुस्करवर दीवड्डे" कही एक लोगस्सनो काउस्सग करवो, एटले ए ज्ञाननुं आराधन जाणवुं. ए रीतें ज्ञान, दर्शन अने चारित्रना आराधनरूप काउस्सग करी ज्ञान, दर्शन अने चारित्ररूप गुणें करी आत्मरूप जाजनने पूरवुं. कारण के आगल पापनी आलोचना करी पापथकी रहित आत्मरूप जाजन खाली थयुं ठे, माटे इहां पांचमा आवश्यकमां ज्ञान, दर्शन अने चारित्ररूप गुणें करी पूरवुं, तथापि महोटा उत्तम वली यानुं सहाय होय तो निर्विघ्न पणे आराधन थाय, तेमाटे सहाय निमित्तें श्रुतदेवतानुं आराधन करवुं. पठी जे क्षेत्र देवता आसख्या ठे, ते क्षेत्र देवतुं आराधन करवुं, एटले महोटानी सहायथकी ज्ञान, दर्शन, चारित्रनुं साधन निर्विघ्नपणे थाय. ए रीतें ए पांचमुं काउस्सग नामा आवश्यक जाणवुं.

ए रीतें आत्मरूप जाजन ते ज्ञान, दर्शन अने चारित्ररूप गुणें करी संपूर्ण जराणुं एटले हवे फरी पाहुं पाप करवाना नियम करवा सारु ठछा आवश्यकने विपे चार प्रकारना आहाररूप पाप करवाना पच्चरकाण क रवां माटे नोकारसी, पोरिसी, एकासणुं, आयंविल, उपवास, ठछ, अछम, अछाइ, मासखमण, पासखमण, ठम्मासी, वरसी अथवा जावजीव, इत्या दिक पोतानी शक्ति माफक चार आहाररूप पाप करवानां पच्चरकाण क रवां. ए ठछ पच्चरकाण आवश्यक जाणवुं. ए रीतें ए ठ आवश्यकनुं स्वरूप जाली विवेकी पुण्य, दृढ्यमां धारी नित्य प्रत्ये उजय टंक करतां थकां जीव पच्चरकाणनां कर्न रहित अइ सिद्धिपद करे, पामे. एम, शब्द नयने मतें ए पाप प्रकारें आवश्यककी पडावश्यकनुं स्वरूप जाणवुं.

१४७ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी जावसामायिकमां केटलां तत्त्व पामीयें?

गुरुः—श्रीजगवतीसूत्रमां “आया खलु सामाश्या” ए आलावे सामायिकनो अर्थ कस्यो ठे, एटले जेटली वार स्वस्वरूपमां रहेवुं, तेटली वार सामायिकनो लाज जाणवो, माटे शब्दनयने मतें चोथा गुणठाणावाला सम केती, अने पांचमा गुणठाणावाला देशविरतिश्रावक, तथा ठछा सातमा गुण ठाणावाला मुनिराजने सामायिक जाणवुं, तेमां आठ तत्त्व पामीयें, अने सम जिरूढनयने मतें केवली जगवान्ने सामायिक जाणवुं. तेमां नव तत्त्व पामीयें. तथा एवंजूतनयने मतें सिद्धजगवानने सामायिक जाणवुं. तेमां त्रण तत्त्व पामीयें. ए रीतें जाव सामायिकना स्वरूपनो परमार्थ जाणवो.

१४८ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी जाव चउविसठामां केटलां तत्त्व पामीयें?

गुरुः—एवंजूत नयने मतें हमणां ऋषजादि चोवीश तीर्थकर जावनिक्षेपे सिद्धक्षेत्रमां विराजमान वत्ते ठे, तेने जाव चउविसठो कहीयें. एटले हमणां एमनी सेवा, जक्ति, स्तुति, पूजादि करीयें ठैयें. ते नैगम नयने मतें वर्तमाने पोताना जावथी गया कालना जावनी गवेषणा जाणवी, ए सिद्धमां वत्ते ठे, माटे तेमां आगल कह्यां, ते रीतें त्रण तत्त्व पामीयें.

१४९ शिष्यः—ए नवतत्त्वमांथी जाववंदन आवश्यकमां केटलांतत्त्वपामीयें?

गुरुः—श्रीवीतरागनी आझा पालनार, शुद्धमार्गना प्ररूपक, आत्म तत्त्वना रसीया, मोक्षाजिलाषीपणे पोताना आत्मानुं साधन करे ठे, एवा गुरु आदिक आचार्य जगवान्ने कृति कर्मादिक एटले द्वादशावर्त वंदन, विधिपूर्वक करवुं, परंतु आ जव तथा परजवनी वांठा रहित, मान अहंकार गाली, यशःकीर्त्तिनी वांठा रहित, एक पोताना आत्माने कर्मथकी मूकाववा निमित्तें करे, तो महोटी लाज उपार्जन करे ॥ उक्तं च ॥ तिष्ठयरत्तं सम्मत्तं, खाई यं सत्तमी तईयाए ॥ वंदणएण विहीणा, वड्डं च दसारसीहेणं ॥ १ ॥ अस्यार्थः—श्रीकृष्ण वासुदेवें विधिपूर्वक एक साध्ये अंतरंग राग सहित वंदणा करतां तीर्थकर गोत्र उपार्ज्य अने द्वायिक सम्यक्त्व पाम्या, तथा सातमी नरकनां दलियां एकठां मेलव्या हतां, तेमांथी चार नरकनां काप्यां, माटे जाव वंदन आवश्यकमां आगल कह्यां, ते रीतें आठ तत्त्व जाणवां.

१५० शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी जावपडिकमणामां केटलां तत्त्व पामीयें?

गुरुः—शब्दनयने मतें पापथकी निवर्त्तवुं तेने पडिकमणुं कहीयें तिहां

जे दिवसनं पाप लाग्युं होय ते सांजने पडिक्कमणे निवर्त्ते, अने रात्रिनुं पाप लाग्युं होय, ते प्रजातने पडिक्कमणे निवर्त्ते. तथा पन्नर दिवसनं पाप लाग्युं होय, ते पाखीने पडिक्कमणे निवर्त्ते, अने चार मासनं पाप लाग्युं होय, ते चोमासीने पडिक्कमणे निवर्त्ते, तथा वार मासनं पाप लाग्युं होय, ते संवत्सरिने पडिक्कमणे निवर्त्ते, ए रीतें पडिक्कमणुं करवायकी पाप निवर्त्ते खरुं परंतु ते कोने निवर्त्ते? के जे अंतरंग सत्तागतें वस्तु धर्म रह्यो ठे, ते निरावरण पणे प्रगट करवाने अर्थें पडिक्कएणुं करे ठे, ते प्राणी पाप थ की निवर्त्ते ठे, परंतु सत्तागतना जाणपणा विना पाप टले नही, माटे ए वी आलोचना सहित जे पडिक्कमणुं करवुं, तेतो देशविरति पांचमा गुण ठाणा वाला श्रावक तथा ठे सातमे गुणठाणे वर्त्तनारा साधु मुनिराज ते ने उदयं आव्युं ठे, माटे तेमां पूर्वे कहां, ते रीतें आठ तत्व पामीयें.

१५२ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी जावकाउस्सग्गमां केटलां तत्व पामीयें?

गुरुः—जे शब्द नयने मतें जाणपणा सहित बाह्यथकी तो मेरुनी परें निश्चल पणे यइने दुष्ट जीव जे बाघ सिंह, शीयाल, रीठ अने सर्पादिक तिर्यचना करेला उपसर्ग तथा देवता अने मनुष्यना कख्या उपसर्ग जेवा के ठेदन, जेदन, ताटन, तर्जनादिक तथा क्रूर वचन, कडवां वचन रूप अनेक प्रकारना उपसर्ग थाय, पण समता रसें जीनो एयो जे मुनिराज, ते निश्चलित पणे वत्ते, परंतु कोप करे नहिं, अने अंतरंगथकी तो सत्तागतना उपयोगमां न्यपरनी वेंचण करतो थको अमोल पणे वत्ते, ते प्राणी महो टी निर्झारा प्रत्ये करे, तेने जावकाउस्सग्ग कह्यीयें. तेमां आठ तत्व पामीयें.

१५३ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी जावपच्चस्काण आवश्यकमां केटलां तत्व?

गुरुः—शब्द नयने मतें इष्टानिरोध पणे जाव पच्चस्काण जे जे वस्तुनां प्राणी करे ठे, ते प्राणी मोक्ष नगरने नजीक करे ठे, एटले आ जवने विषे यशःकीर्ति, मान, शोना, तथा इंडियसुखनी लालचथकी रहित निरिष्ट पणे नेमज परनवनी इष्टा जे देवता, चक्रवर्ती, वासुदेव, तथा इंद्रादिकनी इक्षिणी वांछा थकी रहित थको एक पोनाना आत्माने निराव रण करवाय जे जे पच्चस्काण करे ठे, ते तो सर्व जावपच्चस्काण आ आवश्यक कह्यीयें. तेमां आठ तत्व कहां. ते रीतें आठ तत्व पामीयें. ए रीतें ना वचन पठावश्यकनुं स्वरूप संक्षेपमात्रें करी कथ्युं.

१५४ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी रमणिक तत्त्व केटलां पामीयें ?

गुरुः—ए नव तत्त्वमां अनेक नयनी अपेक्षायें करी एक जीव तत्त्व रमणिक जाणवुं. केम के नैगम अने संग्रह ए वे नयने मत्तें पारिणामिक ज्ञावें करी सर्व जीव पोताना स्वरूपमां रमणिक जाणवा. अने व्यवहार नयें करी तो जीवने अजीवरूप पुजलमां रमणिक पाणुं जाणवुं. तथा ऋजुसूत्र नयने मत्तें जीवने शुजाशुज रूप परिणामें करी पुण्य अने पाप रूप आश्रवमां रमणिक पाणुं जाणवुं. तथा शब्द अने समजिरूढ ए वे नयने मत्तें तो जीवने संवर अने निर्झरा ए वे तत्त्वमां रमणिक पाणुं जाणवुं. तथा एकला समजिरूढ नयने मत्तें जेवारें जीवें घातीकर्म खपावी, ज्ञानादि अनंत चतुष्टय रूप लक्ष्मी प्रगट करी, तेवारें एने द्रव्यमोक्ष पदमां रमणिकपाणुं जाणवुं, ए रीतें ए नव तत्त्वमां रमणिक पाणुं एक जीव तत्त्वने जाणवुं, पण जे प्राणीने इष्टदेव तथा गुरुकृपाथकी नय निक्षेपानी कला प्राप्त थइ हशे, ते प्राणीने ए प्रश्नोतो अर्थ विचारतां घणीरीज उपजशे माटे नय, निक्षेपा, द्रव्य, ज्ञाव, निश्चय व्यवहारनुं जाण पाणुं विशेष रीतें करवुं, एटले समकेत रूप रत्ननी प्रतीति थाय.

१५५ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी अशुजप्रकारें रमणिकस्वज्ञावमां केटलांतत्त्व?

गुरुः—ऋजुसूत्र नयने मत्तें अशुज प्रकारें रमणिक स्वज्ञावमां पांच तत्त्व पामीयें, ते कहे ठेः—एक तो रमणिक ते जीव अने अशुज ते पाप तथा ए पापनां दलीयां अजीव ते आश्रवभूत जाणवां. अने ए दलीये जीव बंधाय ठे माटे जीव, पाप, अजीव, आश्रव अने बंध, ए पांच तत्त्व पामीयें.

१५६ शिष्यः—एनवतत्त्वमांथी शुजप्रकारें रमणिकस्वज्ञावमां केटलांतत्त्वठे ?

गुरुः—ऋजुसूत्र नयने मत्तें पहेले गुणठाणे शुज प्रकारें रमणिक स्वज्ञाव होय तेमां पांच तत्त्व पामीयें, एक तो (रमणिक के०) जीव पोतें, वीजुं (शुज के०) पुण्य, ते पुण्यनां दलीयां अजीव ठे, ते आश्रवरूप जाणवां, अने ए दलीये जीव बंधाय ठे, ते बंध तत्त्व थयुं, एटले जीव, पुण्य, अजीव, आश्रव अने बंध, ए पांच तत्त्व थयां.

१५७ शिष्यः—एनवतत्त्वमांथी शुरुप्रकारें रमणिकस्वज्ञावमां केटलांतत्त्वपामीयें

गुरुः—शब्द अने समजिरूढ नयने मत्तें चोथा गुणठाणाथी यावत् ते रमा अने चौदसा गुणठाणा पर्यंत जीवने शुरु प्रकारें रमणिक दशा जा

एवी, तेमां आठ तत्त्व अने नव तत्त्व पामीयें. एटले (शुभ के०) पुण्य नां दलीयां अने (अशुभ के०) पापनां दलीयां आगल ए वे प्रश्न कहा ठे, तेमांहे जीव लेपाणो ठे, अर्थात् ए शुभाशुभ कर्मरूप कचरामां जीव लेपाणो ठे, पण तिहां थकी शुद्धिना करनारा एक संवर अने वीजुं निर्झरा ए वे तत्त्व जाणवां. एटले शब्द अने समजिरूढ नयने मतें समकेत जा वें चोथा गुणठाणाथकी मांकीने यावत् अगीयारमा बारमा गुणठाणा ल गें जे जीव वत्तें ठे, तेमां पूर्वे कहां, ते रीतें आठ तत्त्व पामीयें. एक तो जीव अने सत्तायें पुण्य पापनां दलीयां अजीव रूप अनंतां रहां ठे, ते आश्रव रूप जाणवां तथा ए दलीये जीव बंधाणो ठे, एटले जीव, पुण्य, पाप, अजीव, आश्रव अने बंध, ए ठ तत्त्व थयां तथा जीव अजीव रूप स्वपरनी वेंचण करी जिहांसुधी जीव, स्वरूपमां रहे, तिहां सुधी संवर क हीयें. अने जिहां सुधी संवरमां जीव रहे, तिहां सुधी समय समय अनं ती निर्झरा करे, ए रीतें पूर्वोक्त ठ तत्त्वमां संवर तथा निर्झरा जेळीयें, ते वारें आठ तत्त्व पामीयें:- अने समजिरूढ नयने मतें तेरमे गुणठाणें शु रू प्रकारें रमणिकपणुं केवली जगवानने जाणवुं. तेमां पूर्वोक्त आठ त त्वनी साथें केवलज्ञान पाम्या, एटले अव्य मोक्ष पद पाम्या तेनवमुं कहेवुं.

१५८ शिष्य:- ए नव तत्त्वमांथी निश्चयथकी रमणिक स्वभावमां के टलां तत्त्व पामीयें ?

गुरु:- एवंगूत नयने मतें निश्चयथकी रमणिक स्वभावमां त्रण तत्त्व पामीयें. केम के निश्चयथकी रमणिकपणुं तो मोक्ष पुरीमां सिरूना जीव ने ठे. तेमां तो एक सिरूनो जीव ते जीव तत्त्व अने यथाख्यात चोरित्र रूप गुणें करी पोताना स्वरूपमां रमण करे ठे ते वीजुं संवर तत्त्व जा एवुं. तथा वीजुं ज्ञानमोक्ष पद पाम्या ठे, ते वीजुं मोक्षतत्त्व जाणवुं.

१५९ शिष्य:- ए नव तत्त्वमांथी ध्यातारूप केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरु:- एनव तत्त्वमांथी ध्याता रूप एक जीव तत्त्व जाणवुं, कारण के कोइ जीव अजुनूत्र नयने मतें क्रोध, मान, माया, लोभ, विषय, कपाय, सिडा, विकथा, हाम्य, विनोद निंदा अने इय्यां, ए आदें अनेक प्रकारें थ शुभ परिणामें करी नग्न अने निर्यत्र गतिनां मुक्कने ध्यावें ठे, अने वली कष्टयुक्त जीव तो अजुनूत्र नयने मतें दान, जीस, तप, जावना, पूजा, प्र

जावना, संघनक्ति, गुरुनक्ति, उपकार बुद्धि, ए आदि देहने अनेक प्रकारें शुच परिणामें करी मनुष्यगति तथा देवगतिना सुखने ध्यावे ठे, तथा कोइए कजीव तो वली समजिरूढ नयने मतें शुद्ध परिणामें करी मोक्ष गतिने ध्यावे ठे. ए रीतें नव तत्त्वमांथी ध्यातारूप एक जीव तत्त्व जाणवुं.

१६० शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी अशुच प्रकारें ध्यातारूपमां केटलां तत्त्वपामीयें ?

गुरुः—अशुच प्रकारें ध्याता रूपमां पांच तत्त्व जाणवां. तेमां एक तो (ध्याता के०) जीव, बीजुं (अशुच के०) पाप, त्रीजुं पापनां दक्षियां ते अजीव ठे, चोथुं ए आश्रव रूप जाणवुं, अने पांचमुं बंध तत्त्व जाणवुं.

१६१ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी शुच प्रकारें ध्यातारूपमां केटलां तत्त्वपामीयें ?

गुरुः—ए नव तत्त्वमांथी शुच प्रकारें ध्यातारूपमां पांच तत्त्व पामीयें. एक तो ध्यातारूप जीवतत्त्व अने बीजुं (शुच के०) पुण्य ते पुण्यनां दक्षियां अजीव ठे, ते आश्रवरूप जाणवां, अने ए दक्षीये जीव बंधाणो ठे, एटले जीव, पुण्य, अजीव आश्रव अने बंध, ए पांच तत्त्व पामीयें.

१६२ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी शुद्ध प्रकारें ध्यातारूपमां केटलां तत्त्व ठे ?

गुरुः—ए नव तत्त्वमांथी शुद्ध प्रकारें ध्याता रूपमां आठ तत्त्व तथा नव तत्त्व पामीयें. कारण के शुचाशुच विकाररूप जे कर्म, तिहांथकी जीवने शुद्धनां करनार, एक संवर अने बीजुं निर्झरा, ए वे तत्त्व ठे, केम के शब्द अने समजिरूढ नयने मतें चोथा गुणगणांथी मांकीने यावत् ठदस्थ अ वस्था लगें जीवने शुद्ध प्रकारें ध्याता रूपमां पूर्वे कक्षां, ते रीतें आठ तत्त्व पामीयें, अने समजिरूढ नयने मतें तेरमे गुणगणे शुद्ध प्रकारें ध्याता के वली जगवान् कहीयें तेमां आगल कक्षां, ते रीतें नव तत्त्व पामीयें.

१६३ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी बहिरात्मामां केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—बहिरात्मा जीव, पहेले मिथ्यात्व गुणगणे होय, जे माटे बाह्य संपदायें रत होय, तेने बहिरात्मा कहीयें ॥ गाथा ॥ पुज्जलसें रातो रहे, जाणे एह निधान ॥ तस लाजें लोच्यो रहे, बहिरातम अजिधान ॥ १ ॥ अर्थः—एटले शुचाशुच कर्म विपाक फलने उदयें करी राज्य, रुद्धि, जंमार, हुकम, दास, दासी, सुजट, सीपाइ, आवरू, इज्जत, शोचा, पुत्र, कलत्र, कुटुंब, परि वार, राग, रंग, कला, विकला, माहापण, चतुराइ, हाव, जाव, नाटक, कौ तुक, पोताना शरीरनी कांति, बल, जुवानी, मद, अहंकार, ए आदें देह

प्रकारें पोतानी शोचा देखी तेना उपर एकाग्रचित्तें रीज माने मनमां एम जाणे जे संसारमां सुख एक हुंज जोगवुं हुं, एरीतें पोताना स्वरूपथकी जे वाह्य जाव ठे, तेने आदरी तेनां सुख विवसे तेने वहिरात्मा कहीयें. तेमां आगल मिथ्यात्वगुणठाणे कहां, ते रीतें ठ तत्त्व पामीयें.

१६४ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी अंतरात्मांमां केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—दोहा ॥ पुजलजाव रुचे नहीं, ताथें रहे उदास ॥ सो अंतर आत्मा लहे, परमानंद प्रकाश ॥ १ ॥ पुजल खल संगीपरें, सेवे अवसर देख ॥ तनु शक्ति ज्युं लक्ष्मी, ग्यान जेद पद लेख ॥ २ ॥ वहिरातम तज आतमा, अंतर आतम रूप ॥ परमात्मने ध्यावतां, प्रगटे सिद्धस्वरूप ॥ ३ ॥ माटे वाह्या संपदा थकी जेनो विरक्त जाव वत्तें ठे, अने पोताना आत्म स्वजावमांरुक्तजाव वत्तें ठे तथा पोताना सहज समाधिपदने विरहें दुःखें करी असमर्थ थको फुरे ठे, एवो जीव, चोथा गुणठाणाथी मांकीने बारमा गुणठाणा लगें अंतरात्मा कहीयें. ए अंतरात्मा जीव, ते सम्यग्दृष्टि जाग्यो थको विवेकरूप लोचनें करी सहितथको परजावथकी उदासी होय, ते यारें साचो नय देखतां एनुं जगतमां शत्रुमित्र कोइ नथी, एने कोइ जीवथी वर विरोध पण नथी, ए सर्व जीवने पोता सरखा जाणी तेनी दया पावे, रक्षा करे, उपकार करे, ते परदया जाणवी. अने पोतानो आत्मा कर्मने बंध करी दुःखी ठे, अनेक प्रकारें पीडा पामे ठे, जन्म, जरा, मरणनां दुःख जोगवे ठे, तेने कर्मरूप दुःखथकी मूकाववाना जे परिणाम ते स्वदया जाणवी. एटले जे कारणें आत्माने ज्ञानजावें करी समजावे. के रे जीव ! तूं अनादि काळनो जमतो थको जे तें जोग जोगवीने, ठोड्या, ते महा विकाररूप अनंत दुःखना दानार, तेदनी फरीथी तूं बांठा करे ठे, तेथी तु जने साज केम नथी उपजती ? अने जे आहार खडने ठोड्या ते वली पाठा आहार पणे करे ठे ? एवुं आचरण उत्तम विवेकी आदरे नहीं, केम के वस्त्रा आहारनी दृष्टा तो श्रान होय, ने करे ? ए रीतें मनःपश्चात्तापें करी पोताना बोधवीज सुख सहज रमने चाखे, एटले समकेत रूप ज्ञान दृष्टियें करी स्वस्वरूपप्रकाश, चिदानंद, विदु. विनाशरहित, एक तूं शाश्वतो, सर्व जगत्तना जाव प्रपंच जाणवाने शक्तिमंत, एवुं तामें स्वरूप अमंग्यात प्रदेशें करी सहित ठे, एए एक एक प्रदेशें अनंता कर्म परमाणु गगनपनी चि

काशें अति स्निग्ध पणें निविडचूत थइ लागा ठे, तेणें करी ज्ञानस्वरूप द वाइ गयुं ठे, ते प्रगट करवाने अर्थें संसार उदासी त्यागरूप वैराग्य जावना जावतो खपरनी वेंचण करी स्वरूपनुं ग्रहण करे, अने परस्वरूपने विज्ञा वरूप जाणी त्याग करे, ए रीतें अनुजवरसमां जीवतो ध्यानरूप अभियें करी कर्म आवरणे जस्म करतो थको, थोडा कालमां परमानंद पद प्रत्यें पामे, तेने अंतरात्मा कहीयें. तेमां आगल कहां, ते रीतें आठ तत्व पामीयें.

१६५ शिष्यः—ए नव तत्वमांशी द्रव्यपरमात्मां केटलां तत्व पामीयें ?

गुरुः—समजिरूढ नयने मतें तेरमे गुणठाणे केवदीने द्रव्यपरमात्मा कहीयें, तेमां आगल कहां, ते रीतें नव तत्व पामीयें.

१६६ शिष्यः—ए नव तत्वमांशी जावपरमात्मां केटलां तत्व पामीयें ?

गुरुः—एवंचूत नयने मतें जे लोकने अंतें विराजमान सादि अनंतमे जागें वत्तें ठे. एवा सिद्ध जगवाननें जावपरमात्मा कहीयें, तेमां आगल कहां, ते रीतें त्रण तत्व पामीयें.

१६७ शिष्यः—सिद्ध परमात्माना स्वरूपमां ज्ञान, ज्ञाता अने ज्ञेय, ए त्रिजंगी उपजे ठे, तेनो श्यो परमार्थ ?

गुरुः—(ज्ञान के०) जाणपणुं ते जीवनो गुण ठे, ते ज्ञान-गुणें करीने त्रण कालनुं स्वरूप प्रत्यक्ष पणें एक समयमां सिद्धपरमात्मा जाणें ठे, तेथी सिद्धनो जीव, ज्ञाता ठे, अने जेने ज्ञान गुणें करी जाणें ठे, एवां सर्व द्रव्य ते ज्ञेय ठे, ए सिद्ध परमात्माने विषे त्रिजंगीनुं स्वरूप जाणवुं.

१६८ शिष्यः—सिद्ध जगवानना स्वरूपमां कर्त्ता, कारण अने कार्य, ए त्रिजंगी उपजे ठे, तेनो श्यो परमार्थ ?

गुरुः—कर्त्ता सिद्धनो पोतानो जीव जाणवो, अने ज्ञान, दर्शन, चारि त्र तथा वीर्य रूप अनंता गुण जे ठे, ते कारण जाणवां, तथा (कार्य के०) पर्यायनुं उत्पाद व्यय रूप नव नवा ज्ञेयनी समय समय अनंती अनंती वर्तना रूप जे सुख, ते सुखनुं आस्वादन ते कार्य जावुं.

१६९ शिष्यः—सिद्ध जगवानना स्वरूपमां ध्यान, ध्याता अने ध्येय, ए त्रिजंगी उपजे ठे, तेनो श्यो परमार्थ ?

गुरुः—ध्यान ते सिद्धना जीवोने पोताना स्वरूपनुं ठे. ते चार ध्यान थ की उत्तर जाणवुं, अने तेनो ध्याता ते सिद्धनो पोतानो जीव तथा ५

તે આત્મિક સ્વરૂપ જાણવું. એ રીતે જે જીવ, સિદ્ધ પરમાત્માનું સ્વરૂપ જાણે, તેવારે તેને સિદ્ધનાં સુખ પ્રગટ કરવાનો જાવ ઉપજે, અને સિદ્ધનાં સુખ પ્રગટ કરવાની વાંઠાયેં જે કારણ સેવે છે, તેને સમકેતની પ્રાપ્તિ જાણવી.

૧૭૦ શિષ્ય:-એ નવ તત્ત્વમાંથી અશુદ્ધ ધ્યાનમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં ?

ગુરુ:-ઋજુસૂત્ર નયને મતેં પહેલે ગુણઘણે અશુદ્ધ ધ્યાન હોય, તેમાં પાંચ તત્ત્વ જાણવાં, કારણ કે એક તો અશુદ્ધ ધ્યાનનો કર્તા જીવ તત્ત્વ અને (અશુદ્ધ કે०) ક્રોધ, માન, માયા, લોચ, વિષય, કષાય, નિદ્રા, વિકાર, નિંદા, ઈર્ષ્યા, ક્લેશ, કજીયો, વાદ, વિવાદ, એ આદેં અનેક પ્રકારનું અશુદ્ધ ધ્યાન છે, તે સર્વ વીજું પાપ તત્ત્વ જાણવું અને તે પાપનાં દલ્લીયાં અજીવ છે, તે આશ્રવ રૂપ જાણવાં, માટે ત્રીજું અજીવ અને ચોથું આશ્રવ તત્ત્વ તથા તે દલ્લીયે જીવ વંધાણો તે પાંચમું વંધતત્ત્વ જાણવું.

૧૭૧ શિષ્ય:-નવ તત્ત્વમાંથી શુદ્ધ પ્રકારેં ધ્યાનમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં ?

ગુરુ:-ઋજુસૂત્ર નયને મતેં પહેલે ગુણઘણે શુદ્ધધ્યાનરૂપમાં પાંચ તત્ત્વ જાણવાં. તેમાં એક તો ધ્યાનનો કર્તા જીવતત્ત્વ પોતેં જાણવું અનેક (શુદ્ધ કે०) દાન, શીલ, તપ, જાવના, પરોપકાર, કરુણા, દયા, ચૈત્યજ્ઞાતિ, પૂજા, પ્રજ્ઞાવના, એ આદિક અનેક પ્રકારનું શુદ્ધ ધ્યાન જાણવું, એવા અનેક પ્રકારના શુદ્ધ ધ્યાનમાં જીવ વર્તે છે, તથાપિ અંતરમાં ઇન્દ્રિયરૂપ સુખની લાલચના પરિણામ છે, તેણેં કરી (શુદ્ધ કે०) પુણ્ય ઉપાર્જન કરે છે, તે વીજું પુણ્યતત્ત્વ થયું, અને તે પુણ્યનાં દલ્લીયાં અજીવ છે, તે આશ્રવરૂપ જાણવાં, છઠ્ઠે ત્રીજું જીવ તત્ત્વ અને ચોથું આશ્રવતત્ત્વ થયું. અને એ દલ્લીયે જીવ વંધાય છે, તે પાંચમું વંધતત્ત્વ થયું.

૧૭૨ શિષ્ય:-એ નવ તત્ત્વમાંથી શુદ્ધ ધ્યાનરૂપમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં ?

ગુરુ:-શબ્દ સમનિરુદ્ધ નયને મતેં સમકેત જાવેં જાયા ગુણઘણાથી માંડીને વાવત્ તેમજા ચૌદમા ગુણઘણા લગેં શુદ્ધ ધ્યાન જાણવું. તેમધ્યેં શબ્દ નયને મતેં સમકેત જાવેં છે, માતમે ગુણઘણે જે જીવ શુદ્ધ ધ્યાનમાં વર્તે છે. તેમાં આગલ કહ્યાં, તે રીતેં આઠ તત્ત્વ પામીયેં, અને સમનિરુદ્ધ નયને મતેં તેમજા ચૌદમે ગુણઘણે કેવલી જગવાન્ શુદ્ધધ્યાનના વીજા ત્રીજા પાપા વચાતેં શુદ્ધ ધ્યાને વર્તે છે, તેમાં આગલ કહ્યાં, તે રીતેં નવતત્ત્વ પામીયેં ?

૧૭૩ શિષ્ય:-એ નવ તત્ત્વમાંથી કર્મફલ ચેતનામાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં ?

गुरुः—जे जीव, कर्मनां फल जोगवे ठे तेने कर्मफल चेतना कहीयें, ते पहेला गुणठाणाथी मांकीने चौदमा गुणठाणा लगें जाणवी, तिहां जे पहेले गुणठाणे मिथ्यात्वी जीव कर्मनां फल जोगवे ठे, तेमां आगल कह्यां, ते रीतें ठ तत्त्व पामीयें. अने समकेत जावें चोथा गुणठाणाथी मांकीने यावत् अगीयारमा बारमा गुणठाणा पर्यंत जे जीव, कर्मनां फल जोगवे ठे, तेमां आगल कह्यां, ते रीतें आठ तत्त्व पामीयें. तथा समजिरूढ नयने मत्तें तेरमे चौदमे गुणठाणे वर्तता केवली जगवान्, पण कर्मनां फल जोगवे ठे, तेमां आगल कह्यां, ते रीतें नव तत्त्व पामीयें.

१५४ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी ज्ञानचेतनामां केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—शब्द नयने मत्तें चोथे गुणठाणे समकेती जीवने ज्ञानचेतना जाणवी, अने पांचमे गुणठाणे देशविरति श्रावकने पण ज्ञानचेतना जाणवी, तथा ठेठे, सातमे, यावत् अग्यारमे, बारमे गुणठाणे वर्तता साधु मुनिराजने पण ज्ञानचेतना कहीयें, कारण के एक रूपैयानी पूंजीवालो पण रूपैयानो धणी कहेवाय, अने दश रूपैयावालो पण रूपैयानो धणी कहेवाय, अने सो रूपैयावालो पण रूपैयानो धणी कहेवाय, तथा हजार रूपैयावालो पण रूपैयानो धणी कहेवाय, एम यावत् लाख रूपैया अने क्रोड रूपैयावालो पण रूपैयानो धणी कहेवाय, तेम इहां चोथा गुणठाणाथी यावत् चौदमा गुणठाणा पर्यंत तथा मोक्ष पर्यंतना सर्व जीव ज्ञानी कहीयें तिहां शब्दसमजिरूढ नयने मत्तें समकेतजावथी मांकी यावत् अगीयारमा बारमा गुणठाणा लगें जे साधु, मुनिराजपणे विचरे ठे, तेमां आठ तत्त्व पामीयें अने समजिरूढ नयने मत्तें तेरमे चौदमे गुणठाणे केवली जगवान् विचरे ठे, तेमां आगल कह्यां, ते रीतें नव तत्त्व पामीयें, तथा एवंजूत नयने मत्तें सकल कर्म क्षय करी लोकने अंतें विराजमान अनंत सुखने विलासें करी सादि अनंतमे जागें सिद्ध परमात्मा वर्त्ते ठे, तेमां आगल कह्यां ते रीतें त्रण तत्त्व पामीयें.

१५५ शिष्यः—नवतत्त्वमांथी अशुज प्रकारें कर्मचेतनामां केटलांतत्त्वपामीयें?

गुरुः—ऋजुसूत्र नयने मत्तें पहेले गुणठाणे अशुज प्रकारें कर्म चेतना मां पांच तत्त्व पामीयें, ते आवी रीतें—कोइ जीवनी चेतना पापरूप परिणामें वर्त्ते ठे, तेने अशुज प्रकारें कर्मचेतना कहियें. तेमां एक तो जी

વની ચેતના તે જીવતત્ત્વ, વીજું અશુદ્ધ એટલે પાપ તત્ત્વ, ત્રીજું પાપનાં દલીયાં તે અજીવતત્ત્વ, ચોથું એ આશ્રવ રૂપ છે માટે આશ્રવ તત્ત્વ અને પાંચમું એ દલીયે જીવ વંધાય છે, માટે વંધતત્ત્વ જાણવું.

૧૭૬ શિષ્ય:-એ નવ તત્ત્વમાં શુદ્ધ પ્રકારેં કર્મ ચેતનામાં કેટલા તત્ત્વ છે?

ગુરુ:-ઋજુસૂત્ર નયને મતેં પહેલે ગુણઠાણે શુદ્ધ પ્રકારેં કર્મ ચેતનામાં પાંચ તત્ત્વ પામીયેં, તિહાં કોઈ જીવની ચેતના પુણ્યરૂપ પરિણામેં વર્તે છે, તેને શુદ્ધ પ્રકારેં કર્મચેતના કહીયેં, તેમાં એક જીવની ચેતના અને વીજું (શુદ્ધ કેળ) પુણ્ય, ત્રીજું પુણ્યનાં દલીયાં તે અજીવ તત્ત્વ, ચોથું એ આશ્રવ રૂપ છે માટે આશ્રવ તત્ત્વ, પાંચમું એ દલીયે જીવ વંધાય છે માટે વંધતત્ત્વ છે.

૧૭૭ શિષ્ય:-એનવતત્ત્વમાંથી આર્ત્તરૌદ્રધ્યાનની જાવનામાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં.

ગુરુ:-આર્ત્ત રૌદ્રધ્યાન પહેલે ગુણઠાણે મિથ્યાત્વી જીવને હોય, તેમાં આગલ કહ્યાં, તે રીતેં ઠ તત્ત્વ પામીયેં, અને ચોથે ગુણઠાણે સમકેતી જીવ તથા પાંચમે ગુણઠાણે દેશવિરતિ જીવને પણ આર્ત્ત રૌદ્ર ધ્યાન હોય, એ પરમાર્થ દેવચંદ્રજીકૃત આગમસાર થકી જાણવો તેમાં આઠ તત્ત્વ પામીયેં.

૧૭૮ શિષ્ય:-એનવતત્ત્વમાંથી ધર્મધ્યાન શુદ્ધધ્યાનની જાવનામાં કેટલાં તત્ત્વ છે?

ગુરુ:-શબ્દસમન્વિત્ત્વ નયને મતેં ધર્મધ્યાન તથા શુદ્ધધ્યાનની જાવનામાં આઠ તથા નવ તત્ત્વ પામીયેં, તિહાં શબ્દ નયને મતેં ધર્મધ્યાનની જાવનાયેં ચોથે ગુણઠાણે સમકેતી જીવ અને પાંચમે ગુણઠાણે દેશવિરતિ જીવ, તથા ઠઠે સાતમે ગુણઠાણે સાધુમુનિરાજ હોય, તેમાં આગલ કહ્યાં, તે રીતેં આઠ તત્ત્વ પામીયેં. તથા શુદ્ધધ્યાનની જાવના વાલા જીવ, નવમે ગુણઠાણેથી ચાવતુ અર્ગીચારમા વારમા ગુણઠાણા લગેં ઠઘ્ઘસ્થ મુનિરાજ હોય. તેમાં પણ આઠ તત્ત્વ પામીયેં. અને તેરમે ચૌદમે ગુણઠાણે કેવલી જગદાન્ શુદ્ધધ્યાન ધ્યાવે છે, તેમાં નવ તત્ત્વ પામીયેં.

૧૭૯ શિષ્ય:-એનવતત્ત્વમાંથી અશુદ્ધ પ્રકારેં જીવને વાધકરૂપ કેટલાં તત્ત્વ છે?

ગુરુ:-ઋજુસૂત્ર નયને મતેં પહેલે ગુણઠાણે અશુદ્ધ પ્રકારેં જીવને વાધકરૂપ પાંચ તત્ત્વ પામીયેં. તેમાં એક તો જીવ તત્ત્વ, વીજું અશુદ્ધ પ્રકારેં વાધક તે પાપ, તથા એ પાપનાં દલીયાં અજીવ તે આશ્રવરૂપ જાણવાં, એટલે ત્રીજું અજીવ. ચોથું આશ્રવ અને પાંચમું એ દલીયે જીવ વંધાય છે, તે વંધ.

૧૮૦ શિષ્ય:-એ નવ તત્ત્વમાંથી શુદ્ધ પ્રકારેં જીવને વાધકરૂપ કેટલાં તત્ત્વ?

गुरुः—ऋजुसूत्र नयने मत्तें पहेले गुणगणे जीवने शुचप्रकारें बाधकरूप पांच तत्त्व जाणवां. तेमां एक तो जीव, वीजुं शुचप्रकारें बाधक ते पुण्य, व्रीजुं ए दलीयां अजीव ठे. चोथुं ए आश्रव रूप ठे अने पांचमुं बंधतत्त्व. १८१ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी जीवने शुचप्रकारें साधकरूप केटलां तत्त्व?

गुरुः—चोथे गुणगणे समकेती जीव, पांचमे गुणगणे देशविरति, अने ठेठे सातमे गुणगणे साधुमुनिराज अने यावत् अगीयारमा वारमा गुणगणापर्यंत शब्द समजिरूढनयने मत्तें शुचप्रकारें साधक दशा जाणवी, तेमां आगल कह्यां, ते रीतें आठ तत्त्व पामीयें. अने समजिरूढ नयने मत्तें तेरमे चौदमे गुणगणे केवली जगवानने शुचप्रकारें साधक दशा जाणवी, तेमां आगल कह्यां, ते नव तत्त्व पामीयें.

१८२ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी कर्त्तारूप केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—ए नव तत्त्वमां अनेक नयनी अपेक्षायें करी कर्त्तारूप एक जीव तत्त्व जाणवुं. ते आवी रीतें—नैगम अने संग्रह नयने मत्तें सर्व जीव, पोताना स्वरूपमां पारिणामिक जावें वर्त्तें ठे, अने व्यवहारनयें करी जीव शुजाशुच रूप करणीनो कर्त्ता कहीयें, एटले कोइ जीव व्यवहारथकी शुजाशुचरूप करणी करे ठे, अने ऋजुसूत्र नयने मत्तें अंतरंगजावनी चिकाशरूप परिणाम वर्त्तता नथी. तेमाटे ते जीव, पुण्य पापरूप फल प्रत्यें न पामे, केम के ऋजुसूत्र नयने मत्तें अंतरंग जावनी चिकाशरूप परिणाम विना उपरथकी व्यवहार नयने मत्तें शुचकरणीरूप वीरा शालवीयें अठार हजार साधु प्रत्यें वांद्या, तथापि पुण्यरूप फलप्रत्यें न उपाज्युं, तेमाटे अंतरंग जावनी चिकाशविना पुण्यरूप दलीयां चोटे नहीं ॥ गाथा ॥ आतमसाखें धर्म जे, त्यां जननुं शुं काम ॥ जनमनरंजन धर्मनुं, मूढ्य न एक वदाम ॥ १ ॥ अर्थः—अंतरंग आत्मानि साखें जे धर्म करवो, ते धर्म प्रमाण ठे, एटले आत्मा निरावरण करवा सारु धर्म करवो ते प्रमाण ठे अने (जन के) लोक तेनां मन रीज ववा रूप अथवा यशःकीर्ति शोचानी वांठारूप परिणामें जे धर्म करवो, ते धर्मनुं मूढ्य एक वदाम मात्र पण नथी, एटले वीरा शालवीनी पेरें कृष्ण वासुदेवनुं मन रीजववारूप व्यवहारथकी तो शुचकरणी घणीए करी, पण वदाम मात्र फल प्रत्यें न पाम्यो. ए परमार्थ जाणवो. अने ऋजुसूत्र नयने मत्तें अंतरंगजावनी चिकाश विना उपरथकी व्यवहार नयने मत्तें

समकेती जीव, कर्मने वशें करी जोगादिक अशुभ करणी अनेक प्रकारें करे ठे, परंतु अंतरंग जावनी चिकाश विना तेने पापरूप दलीयां चोटतां नथी. अत्र गाथा “ज्ञानीको जोग है, सो निर्झाराको हेतु है ॥ अज्ञानीको जोग है, सो बंधफल देतु है” ॥ माटे समकेती जीव, कर्मने वशें करी अत्रतीने उदयें संसारमां व्यवहार नयें करी उपर थकी विषयादिक अशुभ करणी करे ठे, पण ऋजुसूत्र नयने मत्तें अंतरंग परिणामरूप जावनी चिकाश विना कर्मरूप दलीयां लागतां नथी, ए परमार्थ जाणवो, एम व्यवहार नयने मत्तें जीव अशुभप्रकारें करणीनो कर्त्ता ठे, तेहनुं स्वरूप सामान्य प्रकारें कथुं

वली ऋजुसूत्र नयने मत्तें जावना चिकाशरूप परिणामें करी जीव, पुण्य रूप फल प्रत्यें पामे, कारण के जीरणशेतें व्यवहार नयने मत्तें उपर थकी तो दान आप्युं नथी, परंतु ऋजुसूत्र नयने मत्तें अंतरंग दान देवाना जावना चिकाशरूप परिणाम होता, तेणे करी जावचिकाशें वारमा देवलोक नां पुण्यरूप दलीयां लागां, तथा तेमज श्री तीर्थकर जगवाने पण आगल ग्रीजे जवें ऋजुसूत्र नयने मत्तें अंतरंग जावनी चिकाशरूप परिणामें करी सर्व जीवने धर्म पमाडी दुःखथकी मूकावी सुखीयां करुं ? एवी जावना जावी, ते जावना चिकाशरूप परिणामें तीर्थकर नामगोत्रनां दलीयां वांध्यां, पण व्यवहार नयने मत्तें तो एक जीवने पण धर्म पमाडी दुःखथकी मूकावीने सुखीयो कथ्यो नथी, तथापि परदयारूप जावथकी जिननाम कर्म उपाज्युं ए परमार्थ ठे, एतले ऋजुसूत्रनयने मत्तें जीव, शुभ प्रकारें कर्म नो कर्त्ता तेनो ए परमार्थ कथ्यो.

वली ऋजुसूत्र नयने मत्तें अंतरंग अशुभ जावना चिकाशरूप परिणाम ते थकी जीव जे ठे, ते पापरूप फल प्रत्यें उपाजें, जेम कालक सूरियो खाटकी ते राजगृही नगरी मध्ये दिन प्रत्यें पांचशे पाडा मागतो हतो. ते सान तेने श्रेष्ठिक राजायें कुवामां टांग्यो अने पाडा मूकाव्या, एतले व्यवहार नयने मत्तें ते खाटकी दिंसा नथी करतो, पण ऋजुसूत्र नयने मत्तें अंतरंग पाडा मागवाना जावरूप परिणामनी चिकाशें वनें ठे, नथी श्रीवीर प्रत्यें वणुं ते दही पाडा मागे ठे अने पापरूप दलीयां उपाजें ठे एतले व्यवहारनयें तो पाडा नथी मागतो परंतु ऋजुसूत्र नयने मत्तें अंतरंग दिंसा मागवाना चिकाश वनें ठे. माटे दही पाडा मागे ठे, एम कथुं मन

लव के चिकारें पापनां दलीयां लागे ठे, एम रजुसूत्रनयने मत्तें जीव अशुच प्रकारें कर्त्ता तेनुं स्वरूप कह्युं. ए रीतें व्यवहार नयनो अने रजुसूत्र नयनो ए परमार्थ जाणवो, सम्यग्दृष्टि जीवने ए वे नय प्रमाण ठे, एटले व्यवहारनयें करणी करवी अने रजुसूत्रनय हृदयमां धारवो, ते थकी जीवने कार्यनी सिद्धि नीपजे.

ह्वे शब्द समजिरूढ नयने मत्तें जीव ज्ञानदृष्टियें करी धर्मध्यान शुक्ल ध्यानरूप शुद्ध परिणामें करी स्वरूपना चिंतनरूप संवरमां रहेतां समय समय अनंता कर्मनी निर्झरा करे, अत्र गाथा ॥ ठछ अछम दसम, डुवाल सेहिं मासद्ध मास खमणेहिं ॥ एतोउ अणेग गुणो, सोहिं जिमीयस्स नाण स्स ॥१॥ जं अन्नाणी कम्मं, खवेइ बहुआइं वास कोडीहिं ॥ तं नाणी तिहिं गुत्तो, खवेइ उस्सासमित्तेणं ॥ २ ॥ अर्थः—सम्यक्ज्ञान रहित एवो अज्ञानी मिथ्यादृष्टि जीव, ते ठछ, अछम, दशम, डुवालस, पासखमण, मासखमण प्रमुख अनेक प्रकारें तपस्या करतो, तथा ए तपस्या आदें देइने अनेकगुणें करी शोचतो घणा वर्षनी कोडी गमे तपस्यायें करी जेटलां कर्म खपावे, तेट लां कर्म, सम्यक् ज्ञानी जीव, मन, वचन, कायायें करी एकचित्तें सत्तागतनां चिंतनमां रहेतां थकां एक श्वासोद्ध्वासमां खपावे, एटले मिथ्यादृष्टि अज्ञानी जीव, घणा वर्षनी कोडी गमे तपस्या करी जे काम काढे, तेटलुं काम समकेतदृष्टि जीव, एक श्वासोद्ध्वासमां काढे, ए रीतें शब्दसमजिरूढ नयने मत्तें करी जीव, संवर निर्झरा रूप कार्यनो कर्त्ता तेनो परमार्थ कह्यो.

ह्वे एवंभूत नयने मत्तें जीव सर्व कर्म खपावी, मोक्षपद पामी, लोकने अंतें बिराजमान सादि अनंतमे जागें परमानंद सुखने विलासे, वाधार हित अनंता सिद्ध परमात्मा वत्तें ठे. ए रीतें ए नयनी अपेक्षायें करी नव तत्त्वमां जीवनुं कर्त्तापणुं देखाड्युं, तेमाटे ए पंक्ति जीव चित्तमां उतारी, नयनी अपेक्षा विचारी, सर्वनय प्रमाण करे, ते प्राणी सम्यग्दृष्टि जीव जाणवो. अने जे एमां एक नय पकडे ते जीव मिथ्यादृष्टि जाणवो.

१७३ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी अशुच प्रकारें कर्त्ता रूप केटलां तत्त्व ठे.

गुरुः—रजुसूत्र नयने मत्तें पहेले गुणगणे अशुच प्रकारें कर्त्ता रूपमां पांच तत्त्व जाणवां. एक तो कर्त्ता जीव पोतें, बीजुं (अशुच के) पाप,

त्रीजुं पापनां दक्षीयां ते अजीव, चोथुं ए आश्रव रूप जाणवां ते आश्रव, पांचमुं ए दक्षीये जीव वंधाय ठे ते वंधतत्त्व जाणवुं.

१०४ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी शुज प्रकारें कर्त्तारूपमां केटलां तत्त्व ठे ?

गुरुः—रुजुसुत्र नयनें मतें पहेले गुणठाणें शुज प्रकारें कर्त्तारूपमां पां च तत्त्व जाणवां, जेम कोइ एक जीव शुज करणी करे ठे, अने तेना अंतरं ग पुण्यरूप इंद्रिय सुखनी वांठायें परिणाम वनें ठे, तेने शुज प्रकारें कर्त्ता कह्दीयें. तिहां कर्त्ता जीवतत्त्व, अने वीजुं (शुज के०) पुण्य, त्रीजुं पुण्य नां दक्षीयां ते अजीव, चोथुं ए आश्रवरूप ठे पांचमुं एणे करी जीव वंधाय ठे.

१०५ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी शुद्ध प्रकारें कर्त्तारूपमां केटलां तत्त्व ठे ?

गुरुः—शुद्धप्रकारें कर्त्तारूपमां आठ तथा नव तत्त्व पामीयें. जे कारणें शब्द समजिरुद्ध नयने मतें समकेत जावें चोथा गुणठाणांथी मांकीनेया यत् अगीचारमा वारमा गुणठाणा लगें ठद्वस्थ अवस्थायें शुद्ध प्रकारें कर्त्तारूप कह्दीयें, तेमां आगल कल्यां, ते रीतें आठ तत्त्व पामीयें. तथा सम जिरुद्ध नयने मतें तेरमे चौदमे गुणठाणे केवली जगवानने शुजप्रकारें कर्त्ता कह्दीयें, तेमां आगल कल्यां, ते रीतें नव तत्त्व पामीयें.

१०६ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी जीवने अशुज कारणरूप केटलां तत्त्व ठे ?

गुरुः—ए नव तत्त्वमांथी अशुज कारणरूप एक पापतत्त्व जाणवुं, का गण के अशुज एटले पाप ते पापनां काम तो हिंसादि परिणाम ते आश्र वरूप जाणवां, एटले कारण तो जीवने अशुज मदयां पाण जीव तेमांहे नले, ना वंधाय अने जो जीव तेमां नक्षीने वंधाय तो जीव, पाप, आश्रव, अजीव अने वंध. ए पांच तत्त्व पामीयें. अने जो जीव नही नले, तो नव तत्त्वमांथी एक पाप तत्त्व पामीयें. तेथी अशुज कारणरूप जीवने एक तत्त्व ठे.

१०७ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी जीवने शुजकारणरूप केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—जीवने शुज कारण रूप एक पुण्य तत्त्व जाणवुं. एटले शुज कारण ते शान, दया, दत्तपकार, कर्मणा, नेवा, नक्ति, उत्तम गुणवान् जीवना बहुमा न वरदां ए आदे अने प्रकारें शुज कारण जाणवां, एटले (शुज के०) पुण्य रूप एटली वंधायें परिणाम वनें ठे मादे ते आश्रवरूप जाणवां एटले ई ठे कारण तो शुज मदयां. पाण तेमांहे जीवना उपयोग नले तो पुण्य

रूप दलीयां बांधे तेवारें जीव, पुण्य, अजीव, आश्रव अने बंध, ए पांच तत्त्व पामीयें नहीं तो शुज कारणरूप जीवने एक पुण्य तत्त्व जाणवुं.

१७७ शिष्यः—एनवतत्त्वमांथी जीवने शुद्धकारणरूप केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—जीव, शुजाशुज कर्मरूप कचरे लेपाणो, तेणें करी चार गतिरूप संसारमां अनेक प्रकारनी विटंवना जोगवे ठे, परंतु जो संवर अने निर्झरारूप वे शुद्ध कारण जीवने मले, तो कर्मथकी ढोडावी मोक्ष नगरें पहुँचाडे. ए रीतें शुद्ध प्रकारें कारणरूप जीवने संवर अने निर्झरा ए वे तत्त्व जाणवां.

१७८ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी निश्चयथकी कार्यरूप केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—एवुंनूतनयने मतें निश्चयथकी कार्यरूप एक मोक्षतत्त्व जाणवुं. ते मोक्षपुरीमां तो आगल कहां, ते रीतें त्रण तत्त्व पामीयें,

१७९ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी लौकिक मार्गमांहे केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—(लौकिकमार्ग के०) संसारहेतुमार्ग एटले शुजाशुज विकाररूप संसारवृद्धिनां कारण सेववां तेने लौकिकमार्ग कहीयें, तेमां ठ तत्त्व पामीयें, जे कारणें राग, द्वेष, अज्ञान, मिथ्यात्व, विषय, कषाय, निद्रा, विकथा, हांसी, कुतूहल, अहंकार ममकाररूप अनेक प्रकारनी चेष्टाउं करवी, ते सर्व संसार वृद्धिनां कारण जाणवां. तेने लौकिकमार्ग कहीयें. अथवा तप, संयम, पूजा, प्रजावना, जक्ति, इन्द्रियदमन, वैराग्य, जावना, ए आदि अनेक प्रकारनी कष्टक्रिया करे ठे, पण आ जवमां यशःकीर्त्ति, लक्ष्मी, पुत्र, कलत्र, परिवार, रुद्धिनी बांठायें अथवा परजवें शेठ, सेनापति, साहुकार, देवता, इंद्र, वासुदेव, चक्रवर्त्तीनी पदवी पामवारूप बांठायें परिणाम वत्तें ठे, एटले ठे तो लोकोत्तर मार्ग, पण अज्ञान दशायें करी संसार वृद्धि हेतुमां गयो माटें लौकिकमां जव्यो, तेमां ठ तत्त्व पामीयें. एक तो जीव, अने शुजाशुज विकाररूप पुण्य पापनां दलीयां अजीवरूप अनंतां सत्तायें लाग्नां ते आश्रवजून ठे, ए दलीये जीव बंधाणो ते ठहुं बंधतत्त्व ठे.

१८० शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी लोकोत्तर मार्गमां केटलांतत्त्वपामीयें ?

गुरुः—ए लोकोत्तर एटले लोकथकी उत्तर चारगतिरूप संसारनी बांठाथकी रहित एक मोक्ष मार्गने साथे, तेने लोकोत्तर मार्ग कहीयें. एटले समकेती, देशविरति तथा ठठे सातमे गुणठाणे वर्त्तता जे साधु मुनिराज, एम यावत् ठन्नस्थ अवस्था लगें सर्वे जीव, लोकोत्तर मार्गमां जाण

वा, तेमां आगल कह्यां, ते रीतें आठ तत्त्व पामीयें. तथा तेरमे चौदमे गुणगणें शुद्ध ध्यानमां वर्त्तता केवली जगवान् पण लोकोत्तर मार्गमां जा एवा, तेमां आगल कह्यां, ते रीतें नव तत्त्व पामीयें.

१९२ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी जीवने बाधक दशा केटला तत्त्वनी साथें ठे ?

गुरुः—ए नव तत्त्वमांथी जीवने बाधक दशा ठ तत्त्वनी साथें ठे केम के जीवने अनादि कालना सत्तायें जावकर्मरूप राग अने द्वेष, शत्रु थड लागा ठे, तेनी चिकाशें शुजाशुज विकाररूप आठ कर्मनां दलीयां लागे ठे, ते दलीयांने अव्यकर्म कहीयें, ते आठ कर्मथकी उत्तर कर्मरूप एक शोने अछावन्न प्रकृति जाणवी, ते प्रकृतिरूप कमें जीव बंधाणो, तेणें करी चार गतिरूप संसारमां फरे ठे, ए रीतें जीवने बाधक दशा कहीयें. तेमां आगल मिथ्यात्वगुणगणें कह्यां, ते रीतें ठ तत्त्व पामीयें.

१९३ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी जीवने साधक दशा केटला तत्त्वनी साथें ठे ?

गुरुः—नव तत्त्वमांथी जीवने साधकदशा वे तत्त्वनी साथें जाणवी, का रण के निगोदमां कमें करी जीवनी चेतना दवाणी, पण अहंरनो अनंत मो नाग उयाडो हतो, तेणें करी जीवित पणुं हतुं तिहांथकी अकाम निर्झरायें कालस्थितिने योगें करी जीव उंचो आव्यो, त्रसपणुं पाम्यो, अ ने पुणना उदयें श्रावक कुल, देवगुरुनी योगवाड मली, परंतु शब्दसमजि न्हं नयने मत्तें समकित जावरूप संवर, निर्झरा, ए वे तत्त्व जो जीवने सहा चरारी पाय. तो सकल कर्मथकी ठोटावी जीवने मोक्ष नगरें पहुँचाडे, मांटे साधकदशारूप जीवने संवर अने निर्झरा, ए वे तत्त्व जाणवां.

१९४ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी जीवने सिद्धदशा केटला तत्त्वनी साथें ठे ?

गुरुः—ए नव तत्त्वमांथी जीवने सिद्धदशा एक मोक्ष तत्त्वनी साथें जा एवी, वागण के एवंतुनयने मत्तें सकल कर्म क्षय करी शुद्ध सत्ता निर्मल, परमज्योति. लोकालोकाप्रकाशक, अनंत गुणसंपन्न होय, तेने सिद्ध दशा कहीवें. ते तो मोक्षमां होय. मांटे मोक्षतत्त्वनी साथें सिद्ध दशा ठे.

१९५ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी संगारव्यापि केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—ज्यवहारनयने मत्तें संसर्गानि संगारः गटले चारगनिरूप संसारमां संसरुं तेने संगार कहीवें. तिहां पट्टेले गुणगणें मिथ्यादृष्टि जीव चारगनिरूप संसारमां संसरे ठे. तेमां आगल कह्यां, ते रीतें ठ तत्त्व प

मीयें, अने समकित जावें चोथा गुणठाणाथी मांमी यावत् अग्यारमे वारमे गुणठाणे ठवस्थ अवस्थायें साधु मुनिराज पण वर्त्ते ठे, ते पण चार गति रूप संसारमां व्यवहारनयने मत्तें संसरे ठे, माटे तेने संसारी कहीयें. तेमां आगल कहां, ते रीतें आठ तत्त्व पामीयें, तथा समजिरूढ नयने मत्तें तेरमे चौदमे गुणठाणे केवली जगवान् वर्त्ते ठे, तेने व्यवहार नयने मत्तें संसारी कही बोलाव्या ठे, तेमां आगल कहां, ते रीतें नव तत्त्व पामीयें.

१९६ शिष्यः—ए नव तत्त्वमां सिद्धव्यापि केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—शुद्ध ध्यानरूप अश्रियें करी अष्ट कर्म वादी, अष्ट गुण संपन्न, लोकने अंतें विराजमान, अनंतसुख जोगी, सादि अनंतमे जांगे वर्त्ते ठे, तेने सिद्ध जगवान् कहीयें. तेमां आगल कहां, ते रीतें त्रण तत्त्व पामीयें.

१९७ शिष्यः—ए नव तत्त्वने साते नयें करी जीवनुं गुणीपणुं केम जाणीयें ?

गुरुः—ए नव तत्त्वमांथी एक जीवतत्त्वने गुणी कहीयें, कारण के नैगम अने संग्रह नयने मत्तें पारिणामिक जावें करी सर्व जीव, पोताना स्वजाव रूप गुणमां रह्या वर्त्ते ठे, माटे ए वेहु नयने मत्तें सर्व जीव, सत्तायें ए क समान ठे, तेथी एक जेदें कहीयें, अने व्यवहार नयने मत्तें जीवना चौद जेद, वत्रीश जेद, तथा पांचशो त्रेशठ जेदपणे सर्वे कर्मरूप जडनी साथें अनंतो काल जेला रह्या, माटे जडरूप पणें करी जड कहेवाणा, अने ऋजुसूत्र नयने मत्तें अतरंग परिणामनी चिकाशें शुचाशुच कर्मने हेतुयें जीव, पुण्य पाप अजीवरूप आश्रवमां बंधाणो, तेणें करी चार गति रूप संसारमां पड्यो, माटे संसारी कहेवाणो अने शब्द तथा समजिरूढ नयने मते संवर निर्झरारूपपणे करी घाति कर्म क्षय कस्यां, तेवारें तेरमे गुणठाणे केवली कहेवाणो तथा एवंभूतनयने मत्तें सकल कर्म क्षय करी मोक्ष पण पामी लोकने अंतें विराजमान वर्त्त्यो, तेवारें सिद्ध कहेवाणो, एम अनेक नयनी अपेक्षायें पंकितलोकने ए नवतत्त्वमां जीवनुं गुणीपणुं जाणवुं.

१९८ शिष्यः—ए नव तत्त्वमां जीवने अशुच गुण रूप केटलां तत्त्व पामीयें ?

गुरुः—अशुच गुण ते पापने कहीयें, अने ते पापनां दलीयां अजीव, ते आश्रवरूप जाणवां, अने ए दलीये जीव बंधाणो ठे, ए रीतें पाप, अ जीव, आश्रव अने बंध, ए चार तत्त्व जीवने अशुच गुणरूप जाणवां.

१९९ शिष्यः—ए नव तत्त्वमां जीवने शुच गुणरूप केटलां तत्त्व पामीयें ?

ગુરુ:—શુદ્ધગુણ તે પુણ્યને કહીયેં તે પુણ્યનાં દલીયાં અજીવ છે તે આશ્રવ રૂપ જાણવાં, અને એ દલીયે જીવ બંધાણો છે. એ રીતે પુણ્ય, અજીવ, આશ્રવ અને બંધ, એ ચાર તત્ત્વ જીવને શુદ્ધગુણરૂપ જાણવાં.

૨૦૦ શિષ્ય:—એ નવ તત્ત્વમાંથી જીવને શુદ્ધ ગુણરૂપ કેટલાં તત્ત્વ છે ?

ગુરુ:—જીવ, શુદ્ધાશુદ્ધ વિકારરૂપ કર્મે કરી લેપાણો, તેથી ચારગતિ રૂપ સંસારમાં અનેક પ્રકારેં પીડા ઝોગવે છે, પણ જો શબ્દ સમજિરૂઢ નયને મતેં સંવર નિર્જારારૂપ વે ગુણ સહાયકારી થાય, તો જીવને સર્વ કર્મથકી ઠોડાવી શુદ્ધ કરે, અને અનંત ચતુષ્ટયરૂપ લક્ષ્મી પ્રગટ કરી આપે, માટે સંવર અને નિર્જારારૂપ વે તત્ત્વ જીવને શુદ્ધ ગુણરૂપ જાણવાં.

૨૦૧ શિષ્ય:—એ નવ તત્ત્વમાંથી જીવને નિશ્ચયગુણરૂપ કેટલાં તત્ત્વ છે ?

ગુરુ:—એવંજૂતનયને મતેં નિશ્ચય ગુણરૂપ એક મોક્ષતત્ત્વ જાણવું, જે કારણેં જિહાં જન્મ નહી, જરા નહી, મરણ નહી, રોગ નહી, શોક નહી પીડા નહી, આધિ નહી, વ્યાધિ નહી, હર્ષ નહી, હેત નહી, પ્રીતિ નહી, સંતાપ નહી, કર્મ નહી, ક્રોધ નહી, વાદ નહી, વિવાદ નહી, શત્રુ નહી, મિત્ર નહી, એવું (શિવ કે) નિરુપદ્રવ અચલિત અક્ષય પદની સ્થિતિ, અનંત તનુમનું વાસરૂપ, તે મોક્ષ પદ કહીયેં. તે જીવને નિશ્ચયગુણરૂપ જાણવું.

૨૦૨ શિષ્ય:—એ નવ તત્ત્વમાંથી પ્રત્યક્ષ જ્ઞાનમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં ?

ગુરુ:—પ્રત્યક્ષ જ્ઞાનના વે જ્ઞેદ છે, એક સર્વપ્રત્યક્ષ, અને વીજું દેશપ્રત્યક્ષ, તેમાં સર્વપ્રત્યક્ષ તો કેવલ જ્ઞાન છે, તિહાં કેવલી જગવાન્ લોકા સોકનું ન્યનપ કેવલજ્ઞાનેં કરી પ્રત્યક્ષપણે જાણે છે, તેમાં નવે તત્ત્વ પામીયેં. અને મિહના જીવ પણ કેવલજ્ઞાનેં કરી સર્વજ્ઞાવ, પ્રત્યક્ષ પણે જાણે છે. તેમાં ત્રણ તત્ત્વ પામીયેં, એ રીતે સર્વપ્રત્યક્ષનું સ્વરૂપ કહ્યું, હ વે દેશપ્રત્યક્ષ જ્ઞાનના વચ્ચી વે જ્ઞેદ છે. એક તો મન:પર્યવજ્ઞાન, તે મનો વર્ગીયને પ્રત્યક્ષપણે જાણે, અને વીજું અવધિજ્ઞાન, તે પુદ્ગલવર્ગીયને પ્રત્યક્ષ પણે જાણે. એ દેશપ્રત્યક્ષના વે જ્ઞેદ જાણવા, તેમાં આઠ તત્ત્વ પામીયેં. એ રીતે પ્રત્યક્ષ જ્ઞાનના ન્યનપમાં આઠ, નવ તથા ત્રણ તત્ત્વ જાણવાં.

૨૦૩ શિષ્ય:—એ નવ તત્ત્વમાંથી પદોક્ષજ્ઞાનમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં ?

ગુરુ:—પદોક્ષજ્ઞાનના ત્રણ જ્ઞેદ છે, એક આગમપ્રમાણ. વીજું અનુમાન પ્રમાણ. ત્રીજું ટરમા પ્રમાણ, તિહાં જે દેવતાનાં મુખ, નરકનિગોદનાં

दुःख, ऊर्ध्वलोकना जाव, अधोलोकना जाव, तिर्था लोकना जाव, ए सर्वे श्री जिन आगमथकी प्रमाण करे, ते प्रथम आगमप्रमाण जाणवुं. तथा कोइ जीव, अजीवरूप वस्तुने अनेक प्रकारनी उपमा आपी बोला वीथें, जेम तीर्थकरने गंधहस्तीनी उपमा, चिंतामणि रखनी उपमा, ए री तें ते वस्तुना गुणप्रमाणें जीव अजीव वस्तुने उपमा देवी, ते बीजुं उपमाप्रमाण जाणवुं. तथा कोइना घरमां धूमाडो देखी अग्निनुं प्रमाण थाय, तेमज कोइकनुं मुख देखी हर्ष, शोक अथवा रोग चिंतानुं प्रमाण थाय, एवुं अनेक प्रकारनुं जे जाणपणुं तेने अनुमानप्रमाण कह्यीयें. ए रीतें सम्यक् ज्ञानना धणीने ए त्रण प्रकारें परोक्ष ज्ञाननुं जाणपणुं होय, तेमां आगल कहां, ते रीतें आठ तत्त्व पामीयें. अने जे मिथ्यात्वी जीवने ए त्रणे प्रकारें परोक्षज्ञाननुं जाणपणुं होय, तेमां ठ तत्त्व पामीयें,

२०४ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी स्वाज्ञाविक तत्त्व केटलां पामीयें.

गुरुः—जीव, जेवारें पोताना स्वज्ञावमां रहे, तेवारें संवर कह्यीयें अने ज्यां सुधी संवरमां जीव रहे, त्यां सुधी समय समय अनंतां कर्म निर्जारा वे, अने निर्जारा थाय, तेवारें जीव, मोक्षपद पामे, कारण के ॥ गाथा ॥
 क्षण अर्द्ध जे अघ टले, ते न टले जवनी कोड ॥ तपस्या करतां अतिघणी, पण नावे ज्ञान तणी कोइ जोड ॥ १ ॥ अर्थः—एक घडीमां ठ क्षण थाय तेवुं अर्द्ध क्षण एटले एक घडीनो वारमो जाग थयो, एटली वार सत्ताग तना चिंतनरूप संवरमां जीव रहेतो थको जेटलां कर्म खपावे, तेटलां कर्म कोडिजव सुधी ठछ, अछम, मास, खमण आदिक तपस्या करतां न खपे. ए परमार्थ जाणवो. ए रीतें एक अंतरमुहूर्त स्वरूपना चिंतनरूप संवरमां रहेतो थको जीव, घातीकर्म क्षय करी केवल ज्ञान पामे, अने पठी अघाति कर्म खपावी मोक्षपद पामे, एम ए नव तत्त्वमांथी जीव, संवर, निज्जारा अने मोक्ष, ए चार तत्त्व स्वाज्ञाविक जाणवां.

२०५ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी विज्ञाविक तत्त्व केटलां पामीयें ?

गुरुः—कोइ जीव, शुभाशुभ विज्ञाव दशारूप परिणामें करी, पुण्य पापनां दक्षीयां अजीवरूप बांधे, ते आश्रवज्जुत जाणवां. माटे जीव, पुण्य, पाप, अजीव, बांध अने आश्रव, ए ठ तत्त्व विज्ञाविक जाणवां.

२०६ शिष्यः—ए नवतत्त्वमांथी समकेतीने साध्यसाधनरूप केटलांतत्त्व ठे ?

गुरुः—नव तत्त्वमांथी समकेतीने साध्यरूप एक तत्त्व अने साधन रूप वे तत्त्व पामीयें, ते आर्वी रीतें:—शब्दनयने मत्तें समकेत जावें जे जीव वत्तें ठे, ते एवुं चिंतवन करे ठे, जे माहारे जीवें कर्मवशें करी संसारमां फरतां अनंता पुज्जल परावर्त्तन कख्यां, तेणेंकरी अज्ञानपणे घणी विराधनाउं करी, एटले केवली, ठद्वस्थ मुनिराज, तीर्थयात्रा, केवली प्ररूपित धर्म, समकेती, देशविरति, ब्रह्मचारी, ए आदें देशने अनेक प्रकारना गुणी जीवो तेना अवर्णवाद बोलीने विराधनाउं करी, एम संसारमां फरतां अज्ञानने वशें करी में एवा उत्तम, गुणीजीवोनी निंदा करी, ईर्ष्या करी, ते कमें वींटाणो थको अनेक प्रकारें विटंवना जोगवी, तथा में डुष्ट पापी जीवें आज्ञानपणे एक इंद्रिय सुखनाज सावद्य माटे अनेक प्रकारें जीवने ठेदना, जेदना, ताडना, तर्जना, प्रमुख दुःख पीडा उपजावी, एटले एक समकित गुण विना माहारे जीवें मिथ्यात्वजावें करी महा आकरा निविड कर्मना बंधप्रत्यें बांध्या, तेणें करी जारी अशने माहारे जीवें नरक निगोदमां अनंतां दुःख जोगव्यां, एम दुःख जोगवतां जोगवतां जवस्थितिने योगें करी जेवारें पुण्यरूप बोलावानी सहायें ब्रसपणुं, पंचेंद्रिय परबडा, मनुष्यनो अवतार, देव गुरुनी योगवाइ मली, तेवारें महोटे पुण्ये करी तत्त्वमयी, तत्त्व प्रकाशिनी. तत्त्वस्वरूपज्ञासिनी देशना, गुरुमुखें सांतली, तेथी महारी मिथ्यात्वनी बुद्धि विलय थइ, अने हुं बोधवीजना ज्ञानप्रत्यें पाम्यो, एवा प्रकारनी जावनायें समकेतदृष्टि जीव, तत्त्व स्वरूपनी निर्मल प्रतीति करवा सारु जीवादिक नव पदार्थनुं जाणपणुं गुरुमुखें करे, ते आर्वी रीतें:—नेगमादि सात नय, इव्यास्तिक दश नय, पंचायाम्निक् ठ नय, कारण पांच, कारक ठ, हेय, ज्ञेय, उपादेय, निश्चय, व्यवहार, इव्य, नाव, उत्सर्ग, अपवाद, उत्पाद, व्यय, ध्रुव, निक्षेप, प्रमाण, तथा इव्य, क्षेत्र, काल, नाव, ए इव्यादि चार जांगे करी तथा नित्य, अनित्य, मत्, अमत्, एक, अनेक, वक्तव्य, अवक्तव्य, ए नित्यादि आठ पदें करी, पड्डव्यनुं तथा नव तत्त्वनुं स्वरूप गुरुमुखें जाण, अथवा त्रिगंगी, सप्तगंगी, अनेकगंगी, ए रीतें अनेक प्रकारें नव तत्त्व पड्डव्यनुं जाणपणुं करी स्वमत्ता परमज्ञानी ज्ञानमत्तय जेणें प्रतीति करी ठे.

नित्यं स्वमत्ता ते एक निश्चयनयें करी बुद्धि, निर्मल, पामज्यानि, कर्म

कलंकथकी रहित, शुद्ध, चिदानंद, वस्तुगतें सत्तायें सिद्धसमान, अखंड, अक्षित, शाश्वत, एवं पोताना आत्मानुं स्वरूप तेनी जेणें अंतरंग जा सनरूप जाणपणानी प्रतीति करी ठे, ते जीव, स्वसत्तायें रक्त कहियें अने परसत्ता ते शुजाऽशुज विकाररूप कर्मनुं ग्रहण करवुं अने पठी तेथकी उपना जे फलरूप विकार, इंद्रियना सावध, तेनेविषे मगपणे, एकाग्र चित्तें वर्त्तवुं, एवा परिणाम जे जीवना वर्त्तें ठे, ते जीव, परसत्तायें रक्त कहियें. ए स्वसत्ता अने परसत्तानो अर्थ जाणवो.

हवे समकेती जीव, अज्ञानदशाथी रहितथको उदासी परिणामरूप विरक्तजावें इंद्रियरूप विकारथकी रहित, एक पोताना आत्मानी सिद्ध समान जेणें प्रतीति करी ठे ॥ श्लोक ॥ यः परात्मा परंज्योतिः, परमः परमेष्ठिनाम् ॥ आदित्यवर्णस्तमसः, परस्तादामनंति यं ॥ १ ॥ सर्वे येनोन्मूढ्यं ते, समूलाः क्लेशपादपाः ॥ मूर्ध्ना यस्मिन्नमस्यंति, सुरासुरनरेश्वराः ॥ २ ॥ इत्यादि ॥ अस्यार्थः—जीव ठे ते परमात्मा ठे, परमज्योति ठे, पंचपरमेष्ठी थी पण अधिको पूज्य ठे, केम के पंचपरमेष्ठी तो मोक्ष मार्गना देखाड नार ठे, पण मोक्षनो जावावालो तो आपणो जीव ठे, अज्ञाननो मटाड नार ज्ञानदृष्टियें करी पोताना स्वरूपनो जाणनार, सर्व कर्मक्लेशनो खपाव नार, एवो पोतानो आत्मा ध्यावो. तेहीज परम श्रेयनुं कारण ठे, शुद्ध ठे, परम निर्मल ठे, एवो आत्मा उपादेय जाणी सर्वह्ने. जेह्वुं पोताथी निर्वह्ने, तेवो त्यागवैराग्यमां प्रवर्त्तें. एवे श्लोक श्रीहेमाचार्यकृत वीतरागस्तोत्रना ठे.

एटले धनने परवस्तु जाणी, सुपात्रने दान आये, इंद्रियना विकारने कर्म बंधनां कारण जाणी, तेने परिहरी शील पाले, आहार पुजल परवस्तुनो ठे, ते शरीरपुष्टिनुं कारण ठे, अने शरीरपुष्ट कीधे इंद्रियना विषयनी पुष्टि थाय, ते सर्व परस्वजाव जाणवो. माटे तिहांथकी समकेती जीव, विरक्त जावें, संसार उदासी, त्यागरूप वैराग्य जावनायें वर्त्ततां एक पोतानी सत्तायें वस्तुधर्मनी जेणें प्रतीति करी ठे, अने पोतानी आत्मसत्ता साधवाने विषे जेनुं चित्त उजमालपणे उद्यममां प्रवर्त्तें ठे, एवी रीतिं साध्य जेनुं एक चोखुं ठे, अने (साधन के०) जे संवर निर्झरारूप व्रत, पञ्चस्काण, पोसा, सामायिक, पडिकमणुं, तीर्थयात्रा, पूजा, प्रजावना, म होत्सव, ध्यान, स्मरण, इत्यादि अनेक प्रकारें साधना ठे, पण साध्य तो

પોતાના આત્માને કર્મચક્રી રહિત નિરાવરણ કરવારૂપ એકજ છે, એમ સ્વસત્તા પરસત્તાની વેંચણ કરી પોતના સ્વરૂપમાં રહે, તેટલી વાર જીવને સંવર કહીયે. અને એ સંવરમાં જીવ રહે, તિહાં સુધી સમય સમય અનંતા કર્મના ચોકડા નિર્જારાવે, એટલે નિર્જારાતત્ત્વ કહીયે, માટે એ નવ તત્ત્વમાં સમકેતી જીવને સાધ્યરૂપ એક મોક્ષતત્ત્વ જાણવું. અને સાધન રૂપ સંવર અને નિર્જારા એ વે તત્ત્વ જાણવાં.

૨૦૭ શિષ્ય:-એ નવ તત્ત્વમાંથી મિથ્યાત્વીનેસાધ્યસાધનરૂપકેટલાં તત્ત્વ છે.

ગુરુ:-મિથ્યાદૃષ્ટિ જીવ, પહેલે ગુણઠાણે શુદ્ધકરણીરૂપ પુણ્યફલહેતુ દંડિય નુલ્લની લાલચે અનેક પ્રકારે કષ્ટક્રિયા, વ્રત, પચ્ચસ્કાણ, તપ, જપ કરે છે, પણ અંતરંગ પુણ્યરૂપ ફલની વાંઠાયેં પરિણામ વર્તે છે, એટલે એક કર્તા જીવતત્ત્વ, અને વાંઠા પુણ્યની તે વીજું પુણ્યતત્ત્વ, તથા પુણ્યનાં દલીયાં અજીવ છે તે આશ્રવરૂપ જાણવાં, એટલે ત્રીજું અજીવતત્ત્વ, ચોથું આશ્રવનત્ત્વ અને એ દલીયે જીવ વંધાણો, તે પાંચમું વંધતત્ત્વ થયું. એ રીતે નવ તત્ત્વમાંથી મિથ્યાદૃષ્ટિ જીવને સાધ્ય સાધનરૂપ પાંચ તત્ત્વ જાણવાં.

૨૦૮ શિષ્ય:-એ નવ તત્ત્વમાંથી દ્રવ્યનયમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયે ?

ગુરુ:-નૈગમ, સંગ્રહ, વ્યવહાર અને રૂઝુસૂત્ર, એ ચાર દ્રવ્ય નય કહીયે, એ ચાર નયનું જાણપણું પ્રથમ ગુણઠાણે જાણવું. માટે એ દ્રવ્ય નયને મતે જે જીવના પરિણામ વર્તે છે, તે જીવ, શુદ્ધાશુદ્ધ કર્મરૂપ પુણ્ય પાપના ફલ પ્રત્યેં ઊપાજેં છે, માટે કર્તા જીવ અને પુણ્યપાપનાં દલીયાં અજીવ તે આશ્રવરૂપ જાણવાં અને એ દલીયે મલી જીવ વંધાણો, એ રીતે જીવ, પુણ્ય, પાપ, અજીવ, આશ્રવ અને વંધ, એ ઠ તત્ત્વ, દ્રવ્યનયેં જે જીવના પરિણામ વર્તના હોય, તેમાં જાણવા.

૨૦૯ શિષ્ય:-એ નવ તત્ત્વમાંથી જ્ઞાનનયમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયે ?

ગુરુ:-શબ્દ, સમતિરુદ્ધ અને અવંનૂત એ ત્રણ જ્ઞાનનય જાણવા, એટલે જે જીવના શબ્દ અને સમતિરુદ્ધ નયને મતેં ઠદ્વચ્ચ અવગ્યાપયંત પ પરિણામ વર્તે છે. તેમાં આઠ તત્ત્વ પામીયે, અને સમતિરુદ્ધ નયને મતેં તેર મેં ગુણઠાણે કેવલી નમવાન વર્તે છે, તેમાં નવ તત્ત્વ પામીયે, તથા અવંનૂત નયને મતેં મિહ નમવાન વર્તે છે. તેમાં ત્રણ તત્ત્વ પામીયે, એ રીતે ત્રણ તત્ત્વ જે જીવ વર્તના હોય. તેમાં આઠ નવ અને ત્રણ તત્ત્વ જાણવાં.

૨૧૦ શિષ્ય:—એ નવ તત્ત્વમાંથી અઢીઢીપઘ્યાપિ કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં ?

ગુરુ:—અઢી ઢીપમાં મિથ્યાત્વી જીવ રહ્યા છે, તે આશ્રયી ઠ તત્ત્વ પામીયેં, અને સમકેતજાવેં ઢઘ્ઘસ્થ અવસ્થા પર્યત જે જીવ વર્તેં છે, તે નિર્જ્ઞા રાપ્રત્યેં કરે છે, તેમાં આઠ તત્ત્વ પામીયેં, અને તેરમે ગુણઠાણે કેવલી જગ વાન્ વર્તેં છે, તેમાં નવ તત્ત્વ પામીયેં,

૨૧૧ શિષ્ય:—એનવતત્ત્વમાંથી અઢીઢીપથી બાહેરના લોકમાં કેટલાં તત્ત્વ ?

ગુરુ:—અઢી ઢીપથી બાહેર તિર્યચ જીવ રહ્યા છે, અને દેવતા, વિદ્યાધર તથા મુનિરાજનું અઢીઢીપ બાહેર આવાગમન છે, માટે તિહાં મિથ્યાત્વી જીવમાં ઢ તત્ત્વ પામીયેં, અને સમકેત જાવેં જે જીવ વર્તેં છે, તેમાં આઠતત્ત્વ પામીયેં.

૨૧૨ શિષ્ય:—એ નવ તત્ત્વમાંથી ઝૂર્ધ્વ લોકમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં ?

ગુરુ:—ઝૂર્ધ્વલોકમાં વૈમાનિક દેવ રહ્યા છે, સિદ્ધના જીવ રહ્યા છે, પાંચ સ્થાવરના જીવ રહ્યા છે, અને નિગોદીયા જીવ રહ્યા છે, તેમાં સિદ્ધના જીવ આશ્રયી ત્રણ તત્ત્વ પામીયેં, અને મિથ્યાત્વી જીવ આશ્રયી ઢ તત્ત્વ પામીયેં, તથા સમકેતી જીવ આશ્રયી આઠ તત્ત્વ પામીયેં.

૨૧૩ શિષ્ય:—એ નવ તત્ત્વમાંથી તિર્ઘા લોકમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં ?

ગુરુ:—તિર્ઘા લોકમાં જે મિથ્યાત્વી જીવ છે, તે આશ્રયી ઢ તત્ત્વ અને સમકેતજાવેં ઢઘ્ઘસ્થ અવસ્થા પર્યત જે જીવ વર્તેં છે, તેમાં આઠ તત્ત્વ, તથા તેરમે ગુણઠાણે કેવલી જગવાન્ વર્તેં છે, તેમાં નવ તત્ત્વ પામીયેં.

૨૧૪ શિષ્ય:—એ નવ તત્ત્વમાંથી અધોલોકમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં ?

ગુરુ:—અધોલોકમાં જ્વનપતિ, દેવ તથા નારકીના જીવ અને પાંચ સ્થાવરના જીવ, તથા નિગોદીયા જીવ રહ્યા છે, તેમાં સમકેતી જીવ આશ્રયી આઠ તત્ત્વ પામીયેં, અને મિથ્યાત્વીજીવ આશ્રયી ઢ તત્ત્વ પામીયેં.

૨૧૫ શિષ્ય:—એ નવ તત્ત્વમાંથી વ્યવહાર નયમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં ?

ગુરુ:—વ્યવહારનયનો મૂલજ્ઞેદ તો એક છે, અને વિસ્તારથકી ઢ જ્ઞેદ જાણવા. તે આવી રીતે:—એક તો અશુદ્ધવ્યવહાર નય છે, તે અશુદ્ધવ્યવહારનયેં કરી જીવમાં અજ્ઞાન, રાગ, દ્વેષ, એ અનાદિકાલનાં શત્રુચૂત થઈ લાગ્યાં છે, તેણેં કરી જીવમાં અશુદ્ધપણું જાણવું, માટે એ અશુદ્ધતાની ચિ કાશેં કરી જીવને સમય સમય અનંતાં કર્મરૂપ દલીયાં સત્તાયેં લાગે છે,

તેને શુદ્ધવ્યવહારનય જાણવો. માટે પહેલે ગુણઠાણે મોહનીય કર્મની સાત પ્રકૃતિ યજ્ઞપાત્રી, ચોથે ગુણઠાણે આઘ્યો, તેવારે આત્માના અનંતા ગુણમાં હૈયી એક સમકેત ગુણ પ્રગટ્યો, એટલી જીવને શુદ્ધતા થઈ, એમજ ચોથે થી પાંચમે, પાંચમેથી ઠઠે, ઠઠેથી સાતમે, એમ યાવત્ અગીયારમે બારમે ગુણઠાણે ઠઠસ્થ અવસ્થા પર્યંત જે જીવ વર્તે છે, તેમાં આઠ તત્ત્વ પામીયે.

તથા સમજિરૂઢનયને મતે તેરમે ચૌદમે ગુણઠાણે કેવલી જગવાન્ શુદ્ધ વ્યવહારમાં વર્તે છે, તેમાં નવ તત્ત્વ પામીયે, એટલે ચૌદમે ગુણઠાણે કેવલી જગવાનને પણ પંચલઘુ અક્ષરરૂપ કાર્ય કરવું બાકી છે, તેથી એટલી જીવને અશુદ્ધતા જાણવી. તે અશુદ્ધતાને ટાલે અને શુદ્ધતા નિપજાવે, તેને શુદ્ધવ્યવહાર નય કહીયે. એટલે જેમ જેમ આગલનાં ગુણઠાણાં ઢોડવું અને ઉપરલાં ગુણઠાણાં લેવું, તેને શુદ્ધવ્યવહારનય જાણવો. એ રીતે ઠ પ્રકારે વ્યવહારનયના સ્વરૂપમાં ઠ, આઠ તથા નવ તત્ત્વ જાણવાં.

૧૧૬ શિષ્ય:—એ નવ તત્ત્વમાંથી નિશ્ચયનયમાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયે ?

ગુરુ:—એવંજૂતનયને મતે જીવે ૧ જ્ઞાનાવરણીયકર્મની પાંચ પ્રકૃતિ ક્ષય કરી અનંત જ્ઞાન પ્રગટ કહ્યું, ૨ દર્શનાવરણીય કર્મની નવ પ્રકૃતિ ક્ષય કરી અનંત દર્શન પ્રગટ કહ્યું, ૩ વેદનીયકર્મની બે પ્રકૃતિ ક્ષય કરી અવ્યાવાધ સુખ પ્રગટ કહ્યું. ૪ મોહનીય કર્મની અઠાવીશ પ્રકૃતિ યજ્ઞપાત્રી, ક્ષાયિક સમકેત અને યથાલ્યાતચારિત્ર પ્રગટ કહ્યું. ૫ નામકર્મની એકશો ત્રણ પ્રકૃતિ યજ્ઞપાત્રી, અરૂપી ગુણ પ્રગટ કહ્યો. ૬ આયુઃકર્મની ચાર પ્રકૃતિ યજ્ઞપાત્રી, અક્ષયસ્થિતિગુણ પ્રગટ કહ્યો, ૭ ગોત્રકર્મની બે પ્રકૃતિ યજ્ઞપાત્રી, અગુલઘુગુણ પ્રગટ કહ્યો, ૮ અંતરાયકર્મની પાંચ પ્રકૃતિ યજ્ઞપાત્રીને, અનંત વીર્યશક્તિરૂપ ગુણ પ્રગટ કહ્યો. એ રીતે એ આઠ કર્મ અનાદિકાલનાં આત્મ ગુણને ઘાતક હતાં, આત્મગુણને રોધક હતાં, આત્મગુણને આવસ્થા હતા, તેને શુદ્ધધ્યાનરૂપ અગ્નિયે કરી આત્મપ્રદેશથી અષ્ટ કર્મ બાલી અષ્ટગુણસંપન્ન લોકને અંતે વિરાજમાન સાદિ અનંતમે જાગે અનંતા સિદ્ધ પરમાત્મા એવંજૂતનયને મતે થયા છે, તેમાં આગલ કહ્યાં, તે રીતે ત્રણ તત્ત્વ પામીયે. એ રીતે નવ તત્ત્વમાંથી નિશ્ચયનયમાં ત્રણ તત્ત્વ જાણવાં.

૧૧૭ શિષ્ય:—જીવના વ્યવહારપ્રાણ તે કયાં ? અને નિશ્ચયપ્રાણ તે કયાં ?

ગુરુ:—વ્યવહાર નયના મતવાલો તો બાહ્યથી જેનું જેનું સ્વરૂપ દેખે,

તેને તેહબું કહી બોલાવે, એટલે ચાર ગતિરૂપ સંસારમાં જીવ નવ નવા જ વેં કરી એકંદ્રિયથી માંની પંચેંદ્રિય પર્યંત દેવતા, નારકી. તિર્યંચ અને મનુષ્ય નામ ધરાવી ચવબું ઉપજબું કરે છે, માટે જે ગતિમાં ઉપજે, તે ગતિનાં જે પ્રાણ જીવ ધરે છે, તે વ્યવહારનયેં પ્રાણ જાણવાં, અને નિશ્ચય પ્રાણ તો જીવને સત્તાગતેં જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ, વીર્ય અને ઉપયોગરૂપ છે. એ જીવનાં નિશ્ચયપ્રાણ તે સદાકાલ શાશ્વતાં છે, એનો કોઈ કાલેં વિનાશ થતો નથી. એટલે વ્યવહારપ્રાણની તો ઘટ વધ થાય, ગતિયેં ગતિયેં વિનાશ થાય, પરંતુ નિશ્ચયપ્રાણ તો શાશ્વતાં જાણવાં.

૨૧૬ શિષ્ય:—એક મુઠીમાં જીવ કેટલા પામીયેં ?

ગુરુ:—નિગોદિયા ગોલા લોકાકાશપ્રમાણે અસંખ્યાતા છે, એટલે ચૌદ રાજલોક. જીવેં કરી કાજલની કૂપી પ્રમાણેં જણ્યો છે, અને એક મુઠીમાં પણ નિગોદના ગોલા અસંખ્યાતા છે, તેમાં અનંતા જીવ પામીયેં.

૨૧૭ શિષ્ય:—પદ્મદ્રવ્યમાંહેલાં એક મુઠીમાં કેટલાં દ્રવ્ય પામીયેં ?

ગુરુ:—એક મુઠીમાં ઠણ દ્રવ્ય પામીયેં, કેમ કે લોકમાં ધર્માસ્તિકાયના અમંગ્યાના પ્રદેશ છે, અધર્માસ્તિકાયના પણ અસંખ્યાતા પ્રદેશ છે, અને આકાશસ્તિકાયના પણ અસંખ્યાતા પ્રદેશ છે, તેમ નિગોદિયા ગોલા પણ તે પ્રમાણેં અમંગ્યાના છે, અને તે અસંખ્યાતા અસંખ્યાતા જોદ છે, તેથી એક મુઠીમાં પણ ધર્મ, અધર્મ અને આકાશના અસંખ્યાતા અસંખ્યાતા પ્રદેશ જાણના. તેમ જીવ પણ અનંતા જાણવા. જેમ કોઈ એક વેથેં પૈશાનાર પૈશાનાર લાગ્ય ઓપથી ચાંનીને જોલી કરી તેમાંથી એક ચપટી નરીને આપે, તેને સજ્ઞ ઓપથી કહીયેં. અને મહોટો ઢગલો પડ્યો છે તેને પણ સજ્ઞ ઓપથી કહીયેં. એ દૃષ્ટાંતેં ચૌદ રાજલોકમાં પણ એકેક દ્રવ્યના અમંગ્યાના અમંગ્યાના પ્રદેશ જાણવા અને એક મુઠીમાં પણ અસંખ્યાતા અસંખ્યાતા પ્રદેશ જાણવા, એટલે એક મુઠીમાં ધર્મ, અધર્મ, આકાશ અને નિગોદિયા જીવના ગોલા પણ અમંગ્યાના આવ્યા, માટે એક ધર્માસ્તિકાય થોડું અધર્માસ્તિકાય. થીંડું આકાશાસ્તિકાય અને ચોથું જીવાસ્તિકાય, એ ચાર દ્રવ્ય થયાં. દ્રવ્યે ને નિગોદમાંહેલો એક ગોલો લઢિયેં, તેમાં અમંગ્યાની નિગોદ છે. ને અમંગ્યાનીમાંથી એક નિગોદ લઢિયેં તેમાં અનંતા જીવને, તેમાંહેલો એક જીવ લઢિયેં. તેના અમંગ્યાના પ્રદેશ છે, અને જીવના એકેકા પ્રદે

शैं कर्मनी अनंती वर्गणाळ लागी ठे, अने एकेक वर्गणामां अनंता पुजल परमाणुआ रह्या ठे, ए पांचमुं पुजलद्रव्य थयुं, अने ए परमाणुआ सदा काल शाश्वता ठे, माटे एकेका परमाणुआमां अनंतो उत्पादव्यय रूप काल वही गयो, माटे ठहुं कालद्रव्य पण अनंतुं कहीयें. अने परमाणुआ तो एना ए शाश्वता ठे. ए रीते एक मुठीमां ठ द्रव्य जाणवां, ३२० शिष्यः—जीवना पांचशें त्रेशठ जेद ठे, तेमांथी केटला जेदना जीव मरण पामे अने केटला जेदना जीव नहीं मरण पामे ?

गुरुः—जीवना पांचशो त्रेशठ जेदमांथी देवताना अपर्याप्तावस्थाना नवां जेद नहीं मरे, तथा नारकीना अपर्याप्तावस्थाना सात जेद नहीं मरे, तथा युगलीया मनुष्यना अपर्याप्तावस्थाना ढ्याशी जेद नहीं मरे, ए रीतें सर्व मली (१९२) जेद नहीं मरे, वाकीना (३७१) जेदवाला मरे.

ए रीतें नव तत्त्वतुं स्वरूप समकेतदृष्टि जीवना हितने अर्थें समकित रूप रत्न निर्मल करवाने वास्ते स्वसत्ता परसत्तानी प्रतीति करवाने दीपक समान, आत्मार्थी जीवने आचरण समान नवतत्त्व विचार कह्यो ॥

॥ हवे अध्यात्मस्वरूपवावनी कहीयें ठैयें ॥

॥ दोहा ॥ माया जाल मूकी परी, श्रुत शारीत्र विचार ॥ जवजल तारण पोतसम, धर्म हियामां धार ॥ १ ॥ धर्मथकी धन संपजे, धर्म सुखीया होय ॥ धर्म धन वधे घणुं, धर्म करे जग कोय ॥ २ ॥ धर्म करे जे प्राणीया, ते सुखीया जवमांय ॥ जगमां सहु जीजी करे, आवी लागे पाय ॥ ३ ॥ धर्म धर्म सहु को करे, धर्म न जाणे कोय ॥ धर्म शब्द जगमां वडो, विरला बूके सोय ॥ ४ ॥ आतमसाखें धर्म जे, त्यां जनतुं शुं काम ॥ जनमन रंजन धर्मतुं, मूढ्य न एक बदाम ॥ ५ ॥ पोचेगा तव कहेगा, तव लग क ह्यो न जाय ॥ मनमें रोष नहीं करो, जडके जागी जाय ॥ ६ ॥ माणस होणां मुसकिह्व हैं, तो साध्य कहांसे होत ॥ साध हुवा तव सिद्ध जया, केनी न रही ज्योत ॥ ७ ॥ साधु जया तो क्या हुवा, न गया मनका छेख ॥ समता सूं चित्त लाय कर, अंतरदृष्टि देख ॥ ८ ॥ चेतन तें परच्यो नहीं, क्या हुवा व्रतधार ॥ शालि विहूणा खेतमें, वृथा बनाइ वाड ॥ ९ ॥ आतम अनुभव वासकी, कोशक नवली रीत ॥ नाक न पकरे वासना, कानग्रहे परतीत ॥ १० ॥ श्री जिनवाणी तुं नमी, कीजें आतम शुद्ध ॥ चिदानंद सुख

पामीयें, मिटे अनादि अशुद्ध ॥ ११ ॥ शुद्धातमदर्शन विना, कर्म न बूटे
 कोय ॥ ते कारण शुद्धातमा, दर्शन करो थिर होय ॥ १२ ॥ आतम अनु
 जव रमण्यें, मटे मोहअंधार ॥ आपस्वरूपमें जलहूले, नहीं तस अंत
 अपार ॥ १३ ॥ तिहां आतम त्रिविधा कह्यो, वाहिर अंतर नाम ॥ परमातम
 तिहां तीसरो, सो अनंत गुणधाम ॥ १४ ॥ प्रथम वहिरात्मलवन ॥ पुजलसैं
 रातो रहे, जाने एह निधान ॥ तसलाजें लोच्यो रहे, वहिरातम अजिधान ॥ १५ ॥
 द्वितीय अंतरात्म लवन ॥ पुजल खलसंगीपरें, सेवे अवसर देख ॥ तनु
 शक्ति ज्युं लकडी, ग्यानजेद पद लेख ॥ १६ ॥ वहिरातम तज आतमा,
 अंतर आतम रूप ॥ परमातमने ध्यावतां, प्रगटे सिद्ध स्वरूप ॥ १७ ॥ पु
 जल जाव रुचे नहीं, ताथें रहे उदास ॥ सो अंतर आतम लहे, परमातम
 परकाश ॥ १८ ॥ सिद्ध स्वरूपी जो कहुं, पण कतु देखुं न रूप ॥ अंतरदृष्टि
 विचारतां, ऐसे न सिद्ध अनूप ॥ १९ ॥ अनुजव गोचर वस्तुका, जाणे ए
 हि अज्ञात ॥ कहन सुननमें किछुं नहीं, पामे परम आढ्याद ॥ २० ॥ ठंदा ॥ आ
 तम परमातम दुई, अनुजव रस संगतें ॥ छैतजाव मल नीसरे, जगवंतनी ज
 कतें ॥ २१ ॥ दोहा ॥ आतमसंगें विलसतां, प्रगटे वचनातीत ॥ महानंद रस मो
 कसो, सकल उपाधि रहीन ॥ २२ ॥ सिद्धस्वरूपी आतमा, समता रस जरपूर ॥
 अंतरदृष्टि विचारतां, प्रगटे आतम नूर ॥ २३ ॥ आपें आप विचारतां, मन पा
 में विगम ॥ रग स्वादित सुख उपजे, अनुजव ताको नाम ॥ २४ ॥ अनु
 जव चिन्तागणि रतन, अनुजव हें रमकूप ॥ अनुजव मारग मोहको, अनु
 जव शुरु म्दरप ॥ २५ ॥ चिदानंद चिन्मय मदा, अविचल जाव अनं
 त ॥ निर्मलज्योति निर्जंतो, निगलंव जगवंत ॥ २६ ॥ कतकमल पर
 पंथकी, नितसंगें निर्लेप ॥ जिहां विनाव घुर्तावनो, नहीं लवलेशें खेप ॥
 ॥ २७ ॥ ज्युं नवनीतको जल बहे, तव प्रगटे घृत ग्याम ॥ तिम अंत
 र आतमदर्शी, परमातम परकाश ॥ २८ ॥ शुद्धातम जावें रहे, प्रगटे
 निर्मल ज्योति ॥ ते त्रिदुवनजिग मुकुटमणि, गड पाप सवि गंति ॥
 ॥ २९ ॥ निजस्वरूप गंदतां यकां, परस्वरूपको नाज ॥ महज जावथी
 गंदजे, दुग्ने वचन विलाम ॥ ३० ॥ अंतरदृष्टि देखीयें, पुजल चेतन र
 ॥ ३१ ॥ परमजिनि दोह वेगली, न पडे ते नवकूप ॥ ३२ ॥ अंतरगत जा
 रग विना, ते पडेरे मुनिवेश ॥ शुद्धक्रिया नम नवि दुवे, छम जाणोथ

रो नेह ॥ ३२ ॥ अंतर्गतनी वातडी, नवि जाणे मति अंध ॥ केवललिंग धारी तणो, न करो तेह प्रसंग ॥ ३३ ॥ अंतर आत्मस्वज्ञाव ठे, ते जाणे मुनिराय ॥ कर्ममल दूरें करे, एम जाणो मनमांय ॥ ३४ ॥ आतम वस्तु स्वज्ञाव ठे, ते जाणे रुषिराय ॥ अध्यातम वेदी कहे, इम जाणो चित्तमांय ॥ ३६ ॥ आतम ध्यानें पूर्णता, रमता आत्म स्वज्ञाव ॥ अष्ट कर्म दूरें करे, प्रगटे शुद्ध स्वज्ञाव ॥ ३६ ॥ लाख कोड वरसां लगें, किरिया यें करी कर्म ॥ ज्ञानी श्वासोद्ध्वासमां, इम जाणे ते मर्म ॥ ३७ ॥ अंतर मे ल सवि उपशमे, प्रगटे शुद्ध स्वज्ञाव ॥ अव्यावाध सुख जोगवे, करी कर्म अज्ञाव ॥ ३७ ॥ अक्षय रुझि लेवा जणी, अष्ट कर्म करो दूर ॥ अष्ट कर्म ना नाशथी, सुख पामे जरपूर ॥ ३८ ॥ संतोषीय सदा सुखी, सदा सुधार स दीन ॥ इंद्रादिक जस आगलें, दीसे दुःखीया दीन ॥ ४० ॥ जे सुख न हिं सुररायने, नही राया नहीं राय ॥ आतम सुखने अनुजवे, ते संतोष पसाय ॥ ४१ ॥ सुरगण सुख त्रिहुं कालनां, अनंत गुणां ते कीध ॥ अनं तवगें वर्गित कल्यां, तोपण सुख समीध ॥ ४२ ॥ ते सुखनी श्वा करो, मूको पुद्गलसंग ॥ अल्पसुखने कारणें, दुःख जोगवो परसंग ॥ ४३ ॥ अथ तृतीय परमात्म लक्षण ॥ दोहा ॥ प्यारो आप स्वरूपमां, न्यारो पुद्गल खे ल ॥ सो परमात्म जाणीयें, नही जस जवको मेल ॥ ४४ ॥ नामात्म वहिरात्मा, थापना कारण जेह ॥ सो अंतर अव्यातमा, परमात्म गुण जेह ॥ ४५ ॥ ज्ञावात्म सो देखीयें, कर्ममर्मको नाश ॥ स करुणा जगवं तकी, ज्ञावें ज्ञाव उदास ॥ ४६ ॥ परम अध्यातमने लखे, सद्गुरु केरे संग ॥ तिनको जव सफलो हुवे, अविहड प्रगटे रंग ॥ ४७ ॥ धर्म ध्या नको हेतु है, शिवसाधनको खेल ॥ असो अवसर कव मिले, चेत सके तो चेत ॥ ४८ ॥ वक्ता श्रोता सब मिले, प्रगटे निज गुण रूप ॥ अखय खजानो ग्यानको, तीन जवनको रूप ॥ ४९ ॥ अष्टकर्म वन दाहिकें, तप सिद्ध जिनचंद ॥ तासम जो अप्पा गणे, ताकूं वंदे इंद ॥ ५० ॥ कर्मरोग औषध समी, ग्यान सुधारस वृष्टि ॥ शिवसुख अमृत सरोवरें, जय जय सम्यग्दृष्टि ॥ ५१ ॥ ज्ञानवृद्ध सेवो जविक, चारित्र समकित मूल ॥ अ जर अगम फल पद लहो, जिनवर पदवी फूल ॥ ५२ ॥ ए रीतें वहिरात्मा दिक त्रण आत्मानुं स्वरूप अध्यात्म वावनीयें करी जाणवुं.

हृवे जीव स्वरूपनुं ध्यान करवाने गाथा कहे ठे:- अहमिको ससु सुखो, निम्ममउ नाण दंसण सम्मग्गो ॥ निमम निउत्तचित्तो, सवे एए खयं नेमि ॥१॥ अर्थ:-ज्ञानी जीव एवी रीतें ध्यान करे जे हुं एक तुं, परपुत्र लयी न्यारो तुं, निश्चयनयें करी शुरू तुं, माहारं ज्ञान कर्ममलथी न्यारं ठे, निर्मम एटखे समताथी रहित तुं, ज्ञान दर्शनथी जख्यो तुं, हुं महारा ज्ञाननाव सहित तुं, हुं महारा गुणमां रह्यो तुं, ते चेतना गुण महारी सत्ता ठे, एवुं पोतानुं आत्मस्वरूप तेने ध्यावतो सर्व कर्मने दाय करे ठे.

हृवे समकेतनी शुद्धि करवा सारु निश्चय व्यवहाररूप चोजंगीयें करी देव, गुरु अने धर्मनुं स्वरूप देखाडे ठे.

२२१ निश्चयथकी शुरू देव ते आपणो जीव, निष्पन्नस्वरूपी, तत्त्व मणी, आपणा आत्मानुं तरण तारण ऊहाज ते आपणो आत्मा ठे, सर्व कर्म केशनो खपावनार अने अनंतगुणरूप लक्ष्मीनो प्रगट करवा वालो आपणो जीव ठे, माटे पोताना आत्मानुं ध्यान एकाग्र चित्तें करतो आ गभना कर्तोयको जीव, संसार समुद्रना (तीर के) कांठा प्रत्यें पामे.

२२२ नया व्यवहारथकी सुदेव ते श्रीअरिहंत जगवान् वार गुणें करी मलिन, चोत्रीश अतिजयें करी विराजमान, पांत्रीश वाणीरूप गुणें करी न व्य प्राणीने हिनोपदेश करना आरीसानी पेरें निमित्त कारणरूप जाणवा.

२२३ नया निश्चयथकी कुदेव ते पोताना आत्मानुं स्वरूप न उलख्युं अने ज्ञान दशायें करी जटरूप वितावदशामां जेनुं चित्त सदाकाल लागी रखुं ठे ए रीतें पोताना आत्मानुं विगधना कर्तो यको प्राणी संसाररूप समुद्रमां कृवे २२४ व्यवहारथकी कुदेव ते कृष्ण, महादेव, क्षेत्रपाल, ब्रह्मा, पितृ प्रमुख जाणवा. ए रीतें निश्चय व्यवहाररूप देवनुं स्वरूप जाणी समकित शुरू करवुं.

हृवे निश्चय व्यवहारथी गुरु उलखवा रूप चोजंगी कहे ठे.

२२५ प्रथम निश्चयथकी मुगुरु ते आपणा जीवने एकांतें वेमाटी रुटी शोभामान आरी. निश्चयरूप कुसार्थथकी निवारी अने समकेतरूप शु क्तमार्गे चलावे. एवी रीतें आत्माने मार्गे आणे, तो नुग्न आंव, माटे नि शय मुगुरु ते आत्माने आत्मा जाणवो.

२२६ व्यवहारथकी मुगुरु ते जे माधुमुनिगज मन्तावीज गुणें करी ग

हित आचार व्यवहार सहित, कृपापात्र, शुद्धमार्गना प्ररूपक, जव्यप्राणीने प्रतिबोधवा उद्यमवंत, ते व्यवहार सुगुरु कारणरूप जाणवा.

११७ निश्चयथकी कुगुरु ते जे जिन वचनना खोटा अर्थ करे अने अज्ञानने वशें खोटी प्ररूपणा करी संसारवृद्धिनां कारण सेवी पोतें सूवे, अने परने सूवावे.

११८ व्यवहारथकी कुगुरु ते योगी, संन्यासी, ब्राह्मण, कुलिंग प्रमुख तेमज स्वलिंगी जे आचार रहित जेखधारी एवा यति प्रमुख जाणवा.

हवे धर्मनुं स्वरूप निश्चय व्यवहाररूप चोजंगीयें करी देखाडे ठे.

११९ निश्चयथकी सुधर्म ते जीवने अंतरंग सत्तागमें अनंतचतुष्टयरूप ज्ञान, दर्शन, चारित्र्य वीर्यरूप अनंतो धर्म रह्यो ठे, ते कमें करी आवराणो ठे. जे म आडां वादलां आव्याथी सूर्यनी कांति दवाइ जाय, पण अंतरमां देदीप्यमान कांति ठे. तेम आत्माने कर्मरूप वादलां आडां आव्यां, तेणें करी आत्मानी कांति दवाणी पण अंतरंग आत्मानी कांति सूर्यनी पेरे देदीप्यमान ठे, ते निश्चयधर्म कह्यीयें.

१२० ते पूर्वोक्त धर्म निरावरण प्रगट करवाने वास्ते साध्य एक चोखुं निर्मल राखीने जे बाह्य व्यवहार क्रियारूप व्रत पञ्चखाण आदि जे करणी करवी, ते व्यवहारथकी सुधर्म जाणवो.

१२१ निश्चयथकी कुधर्म ते जे एकांत मार्ग बाह्यकरणी ते उपर राख्यो परंतु अंतरंग ज्ञानहिन आत्मधर्म ओलख्यो नथी, ते निश्चयकुधर्म ठे.

१२२ व्यवहारथकी कुधर्म, ते पारका परदर्शनीना मतने अनुयायी जे धर्म करणी करवी, ते व्यवहारथकी कुधर्म जाणवो. ए रीतें निश्चय व्यवहाररूप चोजंगीयें करी देव, गुरु अने धर्मनुं स्वरूप जाणे, अने अंतरंग प्रतीतें निर्मल पणे सद्दे, ते निश्चयसमकेतना धणी जाणवा.

हवे निश्चय व्यवहाररूप पांच महाव्रतनुं स्वरूप जे जाणे तेने ज्ञानी कह्यीयें. अने जाणीने पाले, तेने साधुमुनिराज कह्यीयें ?

१२३ शिष्यः— ए पांच महाव्रतनुं स्वरूप केवी रीतें जाणीयें ?

गुरुः—एकेंद्रियथी मांमीने पंचेंद्रिय पर्यंत त्रस अने स्थावर जीव ते स हुने पोताना जीव सरखा जाणी, ते जीवोनी यत्ना करे, रक्षा करे, दया पाले, कोइ जीवने मनथकी, वचनथकी अने कायाथकी पोतें डुहवे नहिं,

અને વીજાને પણ એજ રીતે ઉપદેશ આપે, તે જીવને વ્યવહારપ્રાણાતિ પાતથકી વિરમ્યો કહીયે. એ વ્યવહાર પ્રાણાતિપાતવિરમણનું સ્વરૂપ કહું.

૨૩૪ હવે નિશ્ચય પ્રાણાતિપાતવિરમણનું સ્વરૂપ કહે છે. આપણો જીવ અજ્ઞાનને વશ કરી દુઃખી છે, જન્મ, જરા મરણ, જય, શોક, આધિ, વ્યાધિ રૂપ પીડાયેં કરી સંસારમાં અનંતા કાલ થયા દુઃખ જોગવે છે, તેથી આ ત્મજ્ઞાનરૂપ લોચનેં કરી અજ્ઞાનરૂપ મિથ્યાત્વને સ્વપાવી જ્ઞાન, દર્શનરૂપ ગુણ પ્રગટ કરી આપણા જીવને કર્મથી ઠોડાવવો, તેવારેં જન્મ જરારૂપ સર્વ દુઃખ મટે અને આત્મજ્ઞાનને વલેં કરી આત્મપ્રદેશેં નવા કર્મની રજ લાગવા ન આપે, એવા જેના શબ્દ નયને મતેં પરિણામ વર્તે છે, તે જીવ, નિશ્ચય પ્રાણાતિપાતથકી વિરમ્યા કહીયે.

૨૩૫ હવે વ્યવહારથકી મૃપાવાદનું સ્વરૂપ કહે છે. કહવું વચન બોલવું. પરજીવને વિશ્વાસ પ્રતીતિ ઉપજાવી અસત્ય વચન બોલવું, તેથી જે વિરમ્યા છે અને મુખથકી સત્યવચન બોલે છે તે વ્યવહાર મૃપાવાદથકી વિરમ્યા કહીયે.

૨૩૬ હવે નિશ્ચયથકી મૃપાવાદ વિરમણ વ્રતનું સ્વરૂપ કહે છે. પૌંજ ક્ષિક પર્યસ્તુને આપણી કહેવી, તે નિશ્ચય મૃપાવાદ જાણવો કારણ કે પુનઃજ પરમાણુઆ છે તે શાશ્વતા છે, તે એકેક જીવેં અનંતી વાર આહાર પાને લઈ નિહાર પાળે કરી અનંતા જીવ સિદ્ધિ વસ્યા અને હજી પણ નવેં જીવ આહાર પાળે લઈ નિહારપાળે કરે છે, તેમ આપણા જીવેં પણ અનંતી વાર આહારપાળે લઈ નિહારપાળે કર્યા, તે કારણેં એ સાધારણ વસ્તુ કહીયે. માટે તે પૌંજક્ષિક વસ્તુને જીવ આપણી કરી માને તે નિશ્ચય મૃપાવાદ કહીયે. અને જીવને અજીવ કરી જાણેં ઇત્યાદિક અજ્ઞાનપણું તેને નિશ્ચયમૃપાવાદ જાણવો. અથવા સિદ્ધાંતના અર્થ ગ્વોટા કહે, તે પણ મૃપાવાદમાં છે, એ મૃપાવાદ જોણેં ત્યાગ્યો તે નિશ્ચય મૃપાવાદથકી વિરમ્યા કહીયે. પદ્ધતિ વીજાં મતેં વ્રત તાંગે તેથી એક ચારિત્ર જંગ થાય, પરંતુ જ્ઞાન દર્શનનો જંગ ન થાય, અને નોં નિશ્ચયમૃપાવાદ તાંગ્યો, તેણેં દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્ર એ વ્રતે તાંગ્યા, તે કારણેં આગમમાં એમ કથું તે કે એક માધુર્યેં જોઈું વ્રત તાંગું અને એક માધુર્યેં વીડું મૃપાવાદવ્રત તાંગું તેમાં જોણેં ચાંચું વ્રત તાંગું તે આલોચના હીંધે શુદ્ધ થાય, પરંતુ જોણેં સિદ્ધાંતના ગ્વોટા અ

થેં કહી મૃષાવાદ ઉપદેશ દીધો, તે આલોચના લીધે પણ શુદ્ધ ન થાય. ૨૩૭ નિશ્ચયથી બીજા મૃષાવાદ વિરમણવ્રતનું સ્વરૂપ કહ્યું.

૨૩૭ હવે વ્યવહારથી અદત્તાદાન વિરમણવ્રતનું સ્વરૂપ કહે છે, જે પારકું ધન વસ્તુ પ્રમુખ હુપાવે, ચોરાવે, ઠગી લીધે, તેને ચોર કહીયેં એટલે અણ દીધી પારકી વસ્તુ લેવી, તેને અદત્તાદાન કહીયેં. તેથી જે વિરમ્યો છે, તે વ્યવહાર અદત્તાદાનથી વિરમ્યો કહીયેં.

૨૩૮ હવે નિશ્ચય અદત્તાદાન વિરમણ વ્રતનું સ્વરૂપ કહે છે. જીવ, પાંચ ઇન્દ્રિયાંત્રેવીશ વિષયરૂપ સુખ, તેની વાંઠાયેં આઠ કર્મની વર્ગણને ગ્રહણ કરે છે, ઇત્યાદિક પરવસ્તુને લેવા વાંઠે, તે નિશ્ચય અદત્તાદાન જાણવું. ઇહાં શિષ્ય પૂછે છે કે વિષયની અને કર્મની વાંઠા કોણ કરે છે ? તેવારેં ગુરુ કહે છે. પુણ્યપ્રકૃતિના જે વહેંતાલીશ ખેદ છે, તે ચાર કર્મની શુદ્ધ પ્રકૃતિ છે, તેને યોગેં જીવ, આગલ જતાં ઇન્દ્રિયસુખ પામે છે, તેમાટે જે જીવ પુણ્યને આગલ ખેલું લેવા યોગ્ય કહે છે, તે જીવ, કર્મની અને વિષયની વાંઠા કરે છે, એટલે કોઈક જીવ વ્યવહારથી તો અદત્તાદાન એક તૃણમાત્ર પણ લે તો નથી તો પણ તેને જો અંતરંગ પુણ્યાદિકની વાંઠા છે, તો તેણેં કરી તેને નિશ્ચય અદત્તાદાન લાગે છે.

૨૩૯ હવે વ્યવહારથી મૈથુનવ્રતનું સ્વરૂપ કહે છે. જે પુરુષ, પરસ્ત્રીનો પરિહાર કરે, તેને વ્યવહારથી મૈથુનવિરમણ વ્રત કહીયેં, એટલે સાધુને સર્વથા સ્ત્રીનો ત્યાગ છે, તથા ગૃહસ્થને હાથે પરણેલી સ્ત્રી મોકલી છે અને પરસ્ત્રીનાં પચ્ચસ્કાણ છે, તે સર્વ વ્યવહાર મૈથુનવિરમણવ્રત જાણવું.

૨૪૦ હવે નિશ્ચય મૈથુનવિરમણવ્રત કહે છે. જે જીવ, અંતરંગ વિષય અજિલાષનો ત્યાગ અને મનની તૃણાનો ત્યાગ કરી પોતાની આત્મપરિણતિને વિષે રમણ કરે છે, પણ પરપરિણતિમાંહે પેસતો નથી પોતાના ગુણનું ચિંતન કરે છે, પણ પરનું ચિંતન કરતો નથી એટલે પોતાના સ્વજ્ઞાવરૂપ ઘર મૂકી વિજ્ઞાવરૂપ પરઘરમાં પેશી કુશીલીયો થતો નથી તે જીવ નિશ્ચય મૈથુનથી વિરમ્યો છે.

૨૪૧ હવે વ્યવહારથી પરિગ્રહ વ્રતનું સ્વરૂપ કહે છે. જે ધન, ધાન્ય, દાસ, દાસી, ચતુષ્પદ, ઘર, ધરતી, વસ્ત્ર, આજરણાદિકનો ત્યાગ, તે વ્યવહારથી પરિગ્રહત્યાગ વ્રત જાણવું. એટલે સાધુને સર્વથા પરિગ્રહનો ત્યાગ છે અને ગૃહ

स्थाने इत्था प्रमाणें परिग्रह ठे, ते जेटली इत्था होय, तेटलो परिग्रह मोकलो राखे अने उपरांत परिग्रहनी निवृत्ति करे, ते व्यवहारथकी पांचमुं व्रत कहियें.

२४२ हवे निश्चयथकी परिग्रह विरमण व्रतनुं स्वरूप कहे ठे:- जे जावकर्म रूप राग, द्वेष, अज्ञान तेनी चिकाशें अव्यकर्मरूप ज्ञानावरणादि आठकर्म नीपण्यां तेने मूके, शरीर इंद्रियनो परिहार एटले शरीर अने इंद्रिय उपरयी मूर्छा मूकी अने शुचाऽशुच विकाररूप जे कर्म, तेने पर जाणीने ठांके, ते निश्चयपरिग्रहनो त्याग कहियें. एटले आ जवसंबंधि तथा परजवसंबंधी शरीरादि परवस्तुनी मूर्छा ठोडी ते जीवें निश्चय परिग्रह ठोड्यो, एम जाणवुं. ए रीतें निश्चय व्यवहारथकी पांच महाव्रतनुं स्वरूप संक्षेपमात्र जाणवुं.

ए रीतें पांच महाव्रत पाळे पण ज्ञानदृष्टि विना पांच महाव्रत पळे न हीं, माटे ज्ञाननुं जाणपणुं करवा सारु जीवनुं स्वरूप चोजंगीयें करी उलखावे ठे, एटले एक जीव, हिंसा करता नथी पण हिंसानां फल जोगवे ठे, अने बीजा जीव, हिंसा करे ठे, पण हिंसानां फल जोगवता नथी तथा त्रीजा जीव, हिंसा करे ठे अने हिंसानां फल पण जोगवे ठे, चौथा जीव, हिंसा करता नथी अने हिंसानां फल पण जोगवता नथी, एकी रीतें ए चार प्रकारना जीव उलखवा जोश्यें.

२४६ शिष्य:-पहेला जीव जे हिंसा करता नथी अने हिंसानां फल जोगवे ठे, ते कया जीव जाणवा? अने तेमां गुणगणां केटलां पामीयें? तथा तेमां गान नय मांदेला केटला नय पामीयें? तथा तेमां नव तत्त्वमांदेलां केटलां तत्त्व पामीयें? तथा तेना चार निक्षेपा केम जाणियें? ए चार प्रश्नोनी पृष्ठा ठे.

गुरु:-गमुज्जने त्रिपे हजार हजार योजनना शरीरवाला महोटा मत्स्य ठे, तेनी आंगनी पाषाणमां नंदुलीयो मत्स्य गर्जज पर्याप्तो उपजे ठे, तेनुं आमुष्य एक अंतर मुद्गर्त्तनुं दाय ठे, तथापि एटला आयुष्यमां ते गवुं चिं नवन वरे ठे जे आ मत्स्यना मुखमांदे कोडो गमे जीव आवे ठे अने जाय ठे. एण हुं जे एटलुं महोदुं शरीर पाप्मो दोन तो एक पण जीवने जी वने जवा देन नही! ए रीतें यद्यपि ए मत्स्य व्यवहार नयने मनें एक जी वने एण दानो नथी. तथापि जजुनूत्र नयने मनें जीवहिंमारूप अशुभ निमित्तनें बरी पण दांही मर्गने मातनी नगकें जाय ठे, ए जीव मिथ्यान्वी जाणवा. एहुं गुरुवाटें पहेलुं जाणवुं. तथा ए जीवमां नव तत्त्वमांदेलां

ઠ તત્ત્વ પામીયેં. હવે એ મિથ્યાત્વી જીવમાં ચાર નિદેષા આવી રીતે લગાડવા. પ્રથમ તો જેનું મિથ્યાત્વી એવું નામ હોય તે નામમિથ્યાત્વી કહેવો અને વીજો સ્થાપનામિથ્યાત્વી તે મિથ્યાત્વ એવા અક્ષર લાંબી સ્થાપવા અથવા મૂર્તિ સ્થાપવી, તથા ત્રીજો દ્રવ્યમિથ્યાત્વી તે જીવને સત્તાર્યેં દ્રવ્યમિથ્યાત્વરૂપ દલીલાં રહ્યાં છે, ચોથો જાવમિથ્યાત્વી, તે મિથ્યાત્વનાં દલીલાં ઉદયરૂપ જાવેં જોગવે છે. વલી પ્રકરાંતરેં ચાર નિદેષા કહે છે. પ્રથમ નામમિથ્યાત્વી, એટલે જે કોઈનું મિથ્યાત્વી એવું નામ હોય તે, તથા વીજો સ્થાપનામિથ્યાત્વી તે તેની મૂર્તિ સ્થાપવી, તથા ત્રીજો દ્રવ્યમિથ્યાત્વી તે બ્રાહ્મણ, અતીત, વૈરાગી પ્રમુખ કૃષ્ણ મહાદેવને માને તેને દ્રવ્ય મિથ્યાત્વી કહીયેં, અને ચોથા જાવમિથ્યાત્વી તે ઢૂંઢીયા પ્રમુખ જિનશાસનના ઈર્ષી શત્રુરૂપ જાણવા.

૧૫૦ શિષ્ય:—વીજા જીવ જે હિંસા કરે છે અને હિંસાનાં ફલ જોગવતા નથી, તે જીવ કયા? અને તેમાં ચૌદ ગુણગણાં માંહેલાં કેટલાં ગુણગણાં પામીયેં? અને નવ તત્ત્વમાંહેલાં કેટલાં તત્ત્વ પામીયેં? તથા સાતનય માંહેલા કેટલા નય પામીયેં? અને તેના ચાર નિદેષા કેમ જાણીયેં?

ગુરુ:— એ જીવ સમકેતી જાણવા. એનું ગુણગણું ચોથું જાણવું. શબ્દ નયને મતેં અંતરંગ સત્તાગતના જાસનરૂપ સાધ્ય એક, સાધન અનેક, એ રીતેં શ્રીવીતરાગની આજ્ઞા પ્રમાણેં જેણેં પ્રતીતિ કરી છે, પણ પૂર્વકૃતકર્મને યોગેં કરી સંસારમાં વ્યવહાર નયને મતેં અરુચિપણે વિષયાદિક આશ્રવરૂપ હિંસાનાં કામ કરે છે, અને આરંજના કામના આદેશ ઉપદેશ આપે છે, એટલે શબ્દનયને મતેં સમકિતજાવેં વર્તતાં જે પોતાનાં પૂર્વકૃત કર્મ છે, તેને નિર્જા રાવે છે, પણ તેને અશુદ્ધરૂપ નવા કર્મનો બંધ પડતો નથી. એ જીવમાં નવ તત્ત્વમાંહેલાં આઠ તત્ત્વ પામીયેં. હવે એના ઉપર ચાર નિદેષા લગાવે છે. પ્રથમ કોઈનું સમકેતી એવું નામ તે નામસમકેતી, વીજું સમકેતની મૂર્તિ પ્રમુખ સ્થાપીયેં, તે સ્થાપના સમકેત, ત્રીજું યાત્રા, દર્શન, સેવા, જક્તિ, સંઘ, સામીવત્સલ ઇત્યાદિ સમકેતની કરણી કરવી પણ અંતરંગ જીવ અજીવની વેંચણરૂપ પ્રતીતિ કરી નથી, તેને દ્રવ્ય સમકેત કહીયેં. ચોથું આગલ કહ્યા પ્રમાણે સર્વેં કાર્ય કરે, અને અજીવરૂપ નવતત્ત્વ ષડ્દ્રવ્યનું જાણપણું કરી અંતરંગ સ્વસત્તાપરસત્તાની પ્રતીતિ પણ કરી છે, તેને જાવસમકેત કહીયેં.

૧૫૪ શિષ્ય:—ત્રીજા જીવ જે હિંસા કરે છે અને હિંસાનાં ફલ પણ જો

ગવે છે, તે જીવ કયા ? તેમાં ગુણગાણાં કેટલાં પામીયેં ? અને
 હેલાં તત્ત્વ કેટલાં પામીયેં ? તથા સાત નયમાંહેલા નય
 અને એમાં ચાર નિદેષા શી રીતેં જાણવા ?

ગુરુ:- એ જીવ, મિથ્યાદૃષ્ટિ પહેલે ગુણગાણે જાણવા. ૧૧૩
 મતેં તેના પરિણામ મહાઆરંભપરિગ્રહરૂપ હિંસાજાવેં વર્તેં છે,
 હાર નયને મતેં ઉપરથી પણ હિંસારૂપ આશ્રવનાં કામ કરે છે,
 તત્ત્વ પામીયેં. એના ચાર નિદેષા આગલ પ્રશ્ને લગાવ્યા છે, તે રીતેં.

૨૫૭ શિષ્ય:- ચોથા જીવ જે હિંસા કરતા નથી અને હિંસાનાં
 જોગવતા નથી તે કયા ? તેમાં ગુણગાણાં કેટલાં પામીયેં ? અને ન
 માંહેલાં તત્ત્વ કેટલાં પામીયેં ? તથા સાત નયમાંહેલા નય કેટલા
 અને એના ચાર નિદેષા કેમ જાણીયેં ?

ગુરુ:- એ જીવ સાધુમુનિરાજ જાણવા. તે સંગ્રહનયને મતેં સર્વ
 પોતાના જીવ સમાન જાણી રુઝુસૂત્રનયને મતેં તેવાજ મન:પરિણામ
 વ્યવહાર નયને મતેં ઉપરથી ઠકાયની દયા પાલે છે, અને ૦૨૫૪
 નયને મતેં ઠઠા સાતમા ગુણગાણાથી માંનીને યાવત્ વારમા ગુણગાણ
 પર્યંત ઠગસ્ય મુનિરાજ આત્મસ્વરૂપમાં રમણ કરતા કર્મરૂપ લેપને સાવ
 દેતા નથી. એ રીતેં જાવદયામાં વર્તતા પોતાના આત્માની રક્ષા કરે છે
 તેમાં આઠ તત્ત્વ પામીયેં. એના ચાર નિદેષા આવી રીતેં કહેવા. તે કોણ
 સાધુ પદું નામ તે નામસાધુ, સાધુની મૂર્તિ સ્થાપીયેં, તે
 સાધુની ક્રિયા પાલે, સૂજતો આહાર લીયે, પડિલેહણ
 પાંચ મહાશ્રત પાલે, સત્તર જેદેં સંયમ આરાધે, પણ અંતરંગ
 જાણપણા વિના જ્ઞાન ધ્યાનનો તેવો ઉપયોગ વર્તતો નથી, તેમાં
 સાધુ કહીયેં. તથા આગલ જે રીતેં સાધુની ક્રિયા કહી, તે પ્રમાણે સર્વ ક્રિયા
 પણ કરે છે, અને અંતરંગ જીવ અજીવરૂપ સ્વસત્તા પરસત્તાની વેચાઈ
 સાધ્ય એક, માધ્ય અનેક, એ રીતેં સત્તાગતના ધર્મને સાધે, તે

૨૬૨ વચ્ચી હિંમા કરતા નથી અને હિંસાનાં ફલ જોગવતા
 અરિહંત કેવચ્ચી પણ જાણવા. એ અરિહંત, વ્યવહારનયેં
 ઠકાવના પ્રતિપાલક છે, સમજિરુદ્ધનયને મતેં તેરમે
 પાવવા થીજા થીજા પાળા વચાલે રહ્યા છે, તેમાં

रीतें नवे तत्त्व पामीयें, एना चार निक्षेपा कहे ठे. अरिहंत एवुं नाम, ते नामअरिहंत, एनी मूर्तिप्रमुख करी स्थापवी, ते स्थापनाअरिहंत अने ज्यां सुधी केवलज्ञान नथी उपन्युं तिहां सुधी ठगस्थावस्थापर्यंत अरिहंतनो जीव, ते द्रव्यअरिहंत जाणवो, तथा अनंत चतुष्टयरूप लक्ष्मी प्रगट करी, लोकालोकनुं स्वरूप एक समयमां जाणे अने त्रिग डाने विपे वेसी जव्यप्राणीने हितोपदेश आपे, तेने जावअरिहंत कहीयें.

१६६ वली हिंसा करता नथी अने हिंसानां फल जोगवता नथी ए जां गामां सिद्ध परमात्माना जीव पण जाणवा. ए जीव, गुणगणावर्जित ठे, एवंभूतनयने मतें सकलकर्म दाय करी लोकने अंतें बिराजमान वत्तें ठे. एमां आगल कद्यां, ते रीतें त्रण तत्त्व पामीयें. हवे एना चार निक्षेपा कहे ठे:—प्रथम सिद्ध एवुं नाम ते नामसिद्ध, बीजो श्रीजिनप्रतिमा स्था पीयें ते स्थापनासिद्ध, त्रीजा केवली जगवानने द्रव्यसिद्ध कहीयें, चोथा सकल कर्मनो दाय करी अनंतगुणरूप लक्ष्मी प्रगट करी लोकने अंतें बि राजमान वत्तें, ते जावसिद्ध कहीयें. ए रीतें चोजंगीनुं स्वरूप जाणवुं. ए रीतें रत्नत्रयीनुं स्वरूप जाणी जे चारित्र पाळे, तेने साधु मुनिराज कहीयें. ए साधु मुनिराजनुं स्वरूप जाणवारूप चोजंगी लखियें ठेयें. एक जीव, उपरथी तो साधुपणा सहित ठे अने अंतरंगथकी साधुपणा रहित ठे, तथा बीजा जीव, अंतरथकी साधुपणा सहित ठे अने उपरथकी सा धुपणा रहित ठे तथा त्रीजा जीव, अंतरथकी साधुपणा रहित ठे अने उ परथकी पण साधुपणा रहित ठे, चोथा जीव, अंतरथकी पण साधुपणा सहित ठे अने उपरथकी पण साधुपणा सहित ठे.

१७० शिष्य:—पहेला जीव जे उपरथकी साधुपणा सहित अने अंतरथ की साधुपणा रहित ते कया जीव ? तेमां गुणगणां केटलां पामीयें ? तथा सात नयमांहेला नय केटला पामीयें ? तथा तेमां नव तत्त्वमांहेलां तत्त्व केटलां पामीयें ? अने एना चार निक्षेपा केम जाणीयें ?

गुरु:—ते जीव, साधुलिंगधारक पहेले गुणगणे होय, तेमां नयनुं स्वरू प बतावे ठे, ते जीवने नरकनिगोदनां दुःखथकी वीहीतां सुखनी लालचें पुण्यरूप वांठायें साधुपणुं लेवानो मनमां अंश उपन्यो एटले नैगमनयना मतवालो तेने साधु कही बोलावे, कारण के ए नयनां मतवालो एक अं

ગવે છે, તે જીવ કયા ? તેમાં ગુણગણાં કેટલાં પામીયેં ? અને નવ તત્ત્વમાં હેલાં તત્ત્વ કેટલાં પામીયેં ? તથા સાત નયમાંહેલા નય કેટલા પામીયેં ? અને એમાં ચાર નિરૂપા શી રીતે જાણવા ?

ગુરુ:- એ જીવ, મિથ્યાદૃષ્ટિ પહેલે ગુણગણે જાણવા. રૂઝુસૂત્ર નયને મતેં તેના પરિણામ મહાશ્ચારંજપરિગ્રહરૂપ હિંસાજાવેં વર્તેં છે, તથા વ્યવહાર નયને મતેં ઉપરથી પણ હિંસારૂપ આશ્રવનાં કામ કરે છે, એમાં ૮ તત્ત્વ પામીયેં. એના ચાર નિરૂપા આગલ પ્રશ્ને લગાવ્યા છે, તે રીતે જાણવા.

૨૫૬ શિષ્ય:- ચોથા જીવ જે હિંસા કરતા નથી અને હિંસાનાં ફલ પણ જોગવતા નથી તે કયા ? તેમાં ગુણગણાં કેટલાં પામીયેં ? અને નવ તત્ત્વ માંહેલાં તત્ત્વ કેટલાં પામીયેં ? તથા સાત નયમાંહેલા નય કેટલા પામીયેં ? અને એના ચાર નિરૂપા કેમ જાણીયેં ?

ગુરુ:- એ જીવ સાધુમુનિરાજ જાણવા. તે સંગ્રહનયને મતેં સર્વ જીવને પોતાના જીવ સમાન જાણી રૂઝુસૂત્રનયને મતેં તેવાજ મનઃપરિણામ વર્તેં છે, વ્યવહાર નયને મતેં ઉપરથી ઠકાયની દયા પાડે છે, અને શબ્દસમજિરૂઢ નયને મતેં ઠઠા સાતમા ગુણગણાથી માંઝીને યાવત્ બારમા ગુણગણા પર્યંત ઠથસ્ય મુનિરાજ આત્મસ્વરૂપમાં રમણ કરતા કર્મરૂપ લેપને લાગણ દેના નથી. એ રીતે જાવદયામાં વર્તતા પોતાના આત્માની રક્ષા કરે છે, તેમાં આઠ તત્ત્વ પામીયેં. એના ચાર નિરૂપા આવી રીતે કહેવા. તે કોશું સાધુ ણું નામ તે નામસાધુ, સાધુની મૂર્તિ સ્થાપીયેં, તે સ્થાપનાસાધુ, સાધુની ક્રિયા પાડે, સૂજતો આદ્યાર લીયે, પડિલેહણ પડિક્કમણું કરે, પાંચ મહાવ્રત પાડે, સત્તર જેદેં સંયમ આરાધે, પણ અંતરંગ સત્તાગતના જાણના વિના જ્ઞાન ધ્યાનનો તેવો ઉપયોગ વર્તતો નથી, તેમાટે તે દ્રવ્ય સાધુ કહીયેં. તથા આગલ જે રીતે સાધુની ક્રિયા કહી, તે પ્રમાણેં સર્વ ક્રિયા પણ કરે છે, અને અંતરંગ જીવ અજીવરૂપ સ્વસત્તા પરસત્તાની વેંચણ કરી સાવ્ય એ. સાધવ્ અનેક, એ રીતેં મન્નાગતના ધર્મને સાધે, તે જાવસાધુ છે.

૨૬૨ વહી દિન્તા કમ્તા નથી અને હિંસાનાં ફલ જોગવતા નથી એ નાંગામાં અરિદંત કેવણી પણ જાણવા. એ અરિદંત, વ્યવહારનયેં કરી દ્રવ્યદયારૂપ વચ્ચના પ્રતિસાદક છે, સમતિરૂઢનયને મતેં તેમજે ચોદમે ગુણગણે શુદ્ધ અત્તમા વીજા વીજા પાડે વચાલેં સ્થા વર્તેં છે, તેમાં આગલ કહ્યાં, તે

रीतें नवे तत्व पामीयें, एना चार निक्षेपा कहे ते
ते नामश्चरिहंत, एनी मूर्तिप्रमुख करी स्थानी.
अने ज्यां सुधी केवलज्ञान नथी उपन्युं तिहां
अरिहंतनो जीव, ते अव्यश्चरिहंत जाणवा.
लक्ष्मी प्रगट करी, लोकालोकनुं स्वरूप एक
डाने विषे वेसी अव्यप्राणीने हितोपदेश आये.

१६६ वली हिंसा करता नथी अने हिंसानां
गामां सिद्ध परमात्माना जीव पण जाणवा.
एवंभूतनयने मते सकलकर्म दाय करी लोकने
एमां आगल कहां, ते रीतें त्रण तत्व पामीयें.
कहे ठे:-प्रथम सिद्ध एवुं नाम ते नामसिद्ध.
पीयें ते स्थापनासिद्ध, त्रीजा केवली जगवान
सकल कर्मनो दाय करी अनंतगुणरूप लक्ष्मी
राजमान वर्ते, ते जावसिद्ध कहीयें. ए रीतें
ए रीतें रत्नत्रयीनुं स्वरूप जाणी जे चारित्र
कहीयें. ए साधु मुनिराजनुं स्वरूप जाणवा
जीव, उपरथी तो साधुपणा सहित ठे अने
ठे, तथा बीजा जीव, अंतरथकी साधुपणा
धुपणा रहित ठे तथा त्रीजा जीव, अंतरथकी
परथकी पण साधुपणा रहित ठे, चोथा जीव
सहित ठे अने उपरथकी पण साधुपणा सहित.

१७० शिष्य:-पहेला जीव जे उपरथकी साधुपणा
की साधुपणा रहित ते कया जीव ? तेमां गुण
सात नयमाहेला नय केटला पामीयें ? तथा
केटलां पामीयें ? अने एना चार निक्षेपा के

गुरु:-ते जीव, साधुलिंगधारक पहेले गुण
प बतावे ठे, ते जीवने नरकनिगोदनां दुःख
पुण्यरूप बांढायें साधुपणुं लेवानो मनमां
मतवालो तेने साधु कही बोलावे, कार

श ग्रहीने सर्व वस्तुनं प्रमाण करे ठे तेमाटे. तथा संग्रहनयना मतवालो सत्ताने ग्रहण करे ठे, माटे साधुपणानां उपकरण जे उघो, मुहपत्ती, कपडां, पात्रां प्रमुख ए सर्व साधुपणानी सत्ता ठे तेने ग्रहे, तेवारें संग्रहनयना मतवालो तेने साधु कही बोलावे. तथा व्यवहारनयने मतें जे उपरथी आचार व्यवहार क्रिया प्रमुख पांच महाव्रत पाले ठे, सूजतो आहार लीये ठे, वे टंकनां आवश्यक साचवे ठे, ए रीतें उपरथकी प्रवर्ततो देखी ने व्यवहारनयना मतवालो तेने साधु कही बोलावे, तथा ऋजुसूत्रनयने मतें जे अंतरंग वैराग्यज्ञावरूप संसारनां दुःख देखी उदासीजावें बत्तें, तो शुचफल उपार्जन करे, अने कोइ जीवना मनना परिणाम लोकने ठ गवारूप अथवा उदरपूर्णा माटे कपटरूप वर्तता होय, ते जीव अशुच फल उपार्जन करे, ए ऋजुसूत्रनयना मतें साधु कहेवाय. ए रीतें द्रव्य लिंगी जीवमां चार नय जाणवा. हवे चार निक्षेपा बतावे ठे. प्रथम कोइ नुं साधु एवं नाम होय, ते नामकाधु, बीजो साधुनी मूर्ति प्रमुख स्थापी यें, ते स्थापनासाधु, बीजो जे साधुनी क्रिया, आचार, व्यवहार प्रमुख करे ठे, पांच महाव्रत पाले ठे, सूजतो आहार लीये ठे, पण अंतरंग सत्ता गतना जाणपणा विना ज्ञान ध्याननो तेहवो उपयोग वर्ततो नथी, अने पुण्यधिकनी बांठाये अनेक रीतें साधन तो करे ठे, तोपण ते व्यवहार नयने मतें द्रव्यसाधु जाणवा. ए त्रण निक्षेपा द्रव्यलिंगी साधुमां कहीयें. हवे एमां नव तत्त्वनुं स्वरूप बतावे ठे, ए लिंगी जीवनी सत्तायें पुण पाप रूप अजीवनां दक्षीयां अनंतां लागीं ठे, ते आश्रवरूप जाणवां अने ए दक्षीये ए जीव बंधाणोथको चार गतिरूप संसारमां फरे ठे, माटे जीव, पुण्य, पाप, अजीव, अने बंध, ए ठ तत्व जाणवां.

२५४ शिष्यः—बीजा जीव जे अंतरंगकी साधुपणा सहित ठे, अने उपरथकी साधुपणा सहित ठे. ने जीव कया ? तेमां गुणगणां केटलां पामी यें ? तथा तेन सान नयमांदेला नय केटला पामीयें ? नव तत्व मांदेलां नय केटलां पामीयें ? अने एना चार निक्षेपा केम जाणीयें ?

गुरुः—ने जीव. चोथा गुणगणा वाळा समकेंती तथा पांचमा गुणगणा वाळा देशवर्ति आश्रक जाणवा. एटखे ने जीव, व्यवहार नयने मतें उपरथकी ने साधु पणा सहित ठे पण अंतरंग वैराग्य सहित उदासी ना

નવતત્વના પ્રશ્નોત્તર.

વેં વિષયકષાયથી વિરક્ત ત્યાગ વૈરાગ્યરૂપ સાધુ સમાન એવા રૂઝુ સૂત્રનયને મતેં અંતરમાં પરિણામ વર્તેં છે, અને શબ્દનયને મતેં સ્વસત્તા પરસત્તારૂપ જીવ અજીવની વેંચણ કરતાં સ્વરૂપના ચિંતનમાં વર્તેં છે, તેણેં કરી મહાનિર્જેરા પ્રત્યેં કરે છે, એમાં નવ તત્વ માંહેલાં આઠ તત્વ આગલ કહ્યાં, તે રીતેં જાણવાં. હવે એમાં ચાર નિદેષા કહે છે. તે જીવ, વ્યવહારનયને મતેં તો સંસારી ગૃહસ્થ કહીયેં. પણ અંતરંગ જાવ સાધુ સમાન પરિણામ વર્તેં છે, માટે તેમાં એક જાવ નિદેષોજ પામીયેં.

૨૭૭શિષ્ય:-ત્રીજા જીવ, જે ઉપરથી સાધુ પણ રહિત છે, અને અંતરથી પણ સાધુપણ રહિત છે, તે જીવ કયા ? તથા તેમાં ગુણઠાણ કેટલાં પામીયેં ? અને સાત નયમાંહેલા કેટલા નય પામીયેં ? તથા નવ તત્વ માંહેલાં કેટલાં તત્વ પામીયેં ? તથા તેના ચાર નિદેષા કેમ જાણીયેં ?

ગુરુ:-તે જીવ, મિથ્યાદૃષ્ટિ પહેલે ગુણઠાણે જાણવા, તેમાં નયનું સ્વરૂપ આવી રીતેં છે, નૈગમ નયને મતેં આગલ ગયે કાલેં મિથ્યાત્વી હતો અને આવતે કાલેં મિથ્યાત્વરૂપ ગુણેં કરી મિથ્યાત્વ જાવેં વર્તશે તથા વર્તમાન કાલેં પણ મિથ્યાત્વ જાવેં વર્તેં છે. એ રીતેં તેને નૈગમનયના મતવાલો મિથ્યાત્વી કરી બોલાવે, અને સંગ્રહનયના મતવાલો તો સત્તાનું ગ્રહણ કરે છે, માટે જે જીવને મિથ્યાત્વરૂપ દલીયાં સત્તાયેં અનંતાં રહ્યાં છે, તેથી તે જીવને સંગ્રહ નયના મતવાલો પણ મિથ્યાત્વી કરી બોલાવે, અને વ્યવહાર નયના મતવાલો વાહ્યથી ઉપરથી મિથ્યાત્વરૂપ આચરણ કરતો દેખે છે. માટે એ પણ મિથ્યાત્વી કરી બોલાવે, તથા રૂઝુસૂત્ર નયના મતવાલો પણ એને અંતરંગ પરિણામેં મિથ્યાત્વરૂપ કાર્યનું ચિંતન કરતો દેખી મિથ્યાત્વી કરી બોલાવે. એ રીતેં એ મિથ્યાત્વી જીવમાં ચાર નય જાણવા. તથા એમાં આગલ કહેલી રીતેં નવ તત્વમાંહેલાં ૮ તત્વ પામીયેં. હવે એમાં ચાર નિદેષા કહે છે:-જે કોણનું નામ, મિથ્યાત્વી હોય તે નામનિદેષો અને અદ્ધર લખવા અથવા તેની મૂર્તિ સ્થાપવી, તે સ્થાપનામિથ્યાત્વ, તથા તે જીવને સત્તાયેં મિથ્યાત્વરૂપ દલીયાં રહ્યાં છે, તે દ્રવ્યમિથ્યાત્વ કહિયેં. તથા તે દલીયાં ઉદયરૂપ જાવપણે જોગવે છે, તે જાવમિથ્યાત્વ જાણવું. વલી વીજી રીતેં ચાર નિદેષા કહે છે:-જે કોણનું મિથ્યાત્વી એવું નામ, તે નામમિથ્યાત્વ, તથા મિથ્યાત્વીની મૂર્તિ પ્રમુખ સ્થાપવી, તે સ્થાપનામિ

थ्यात्व. तथा अन्यदर्शनी जे अतीत, वैरागी, ब्राह्मण प्रमुख ते अव्यमि
थ्यात्वी जाणवा. तथा जे जिनशासनना छेपी, अवला, विपरीत मार्गना
देखाडनारा, दुंदीया प्रमुख ते जावमिथ्यात्वी जाणवा. ए मिथ्यात्वीना चार
निक्षेपा ठे, तेमां नवतत्त्व मांहेलां ठ तत्त्व आगल कहां, तेप्रमाणें जाणवां.

१८१ शिष्यः--चोथा जीव, उपरथकी साधु पणा सहित ठे, अने अंतर
थकी पण साधु पणा सहित ठे, ते जीव कया? तथा तेमां गुणगणां केटलां
पामीयें? अने सात नय मांहेला नय केटला पामीयें? तथा नव तत्त्वमां
हेलां केटलां तत्त्व पामीयें? तथा तेमां चार निक्षेपा केवी रीतें जाणवा?

गुरुः--ते जीव, साधु मुनिराज ठठा सातमा गुणगणाथी मांसीने यावत
अगीयारमा वारमा गुणगणा पर्यंत ठन्नस्थ मुनिराज जाणवा, हवे तेमां
नयनुं स्वरूप वतावे ठे, कोइ जीव, संसारथकी उजग्यो साचा धर्मनी परी
हा करतो मोक्षसुखनी लावचें साधुपणुं लेवानो तेना मनमां अंश उत्प
न्न थयो एटले नैगमनयना मतवालो एक अंश ग्रहीने ते जीवने साधु क
ही बोलावे, तथा ते जीव, जेवारें साधुपणुं लेवाने अर्थे उपकरणादि उ
घो, मुहपत्ती, कपडां, कांवली, पात्रां प्रमुख साधुपणानी सत्ताने ग्रहे, ते
वारें संग्रहनयना मतवालो तेने साधु कही बोलावे, तथा जे पांच महाव्र
त सूधां पाळे अने साधुनी क्रिया आचार व्यवहार प्रमुख सूधी रीतें करे
उजय टंकना आवश्यक साचवे, सांज सवार पडिलेहणां, पोरिसी जणावे, ए
रीतें उपरथी आचरणारूप क्रिया देखे, तेने व्यवहारनयना मतवालो साधु क
ही बोलावे, तथा श्रुसूत्रनयना मतवालो पारिणामिक जाव ग्रहण करे ठे,
माटे संसारउदासी, विषय कपायथकी विरक्त जाव त्याग वैराग्यरूप परि
णाम जेना वचें ठे, तेने श्रुसूत्रनयना मतवालो साधु कहे, तथा शब्द नयने
मतें तो जे. जीव अजीवरूप नव तत्त्व पड्डव्यनी उलखाण करी जीव स
जाने ध्यावे, अजीवमत्तानो त्याग करे, तेवा शुद्ध निश्चयनयरूप परिणाम
होव अने साधुनी क्रिया पण जे आगल कही, ते रीतें सर्वे करे, तथा सा
धु पण, साधन अनेक. ए रीतें सनागतना धर्मेने साधे, तेने शब्द नयना
मतवालो साधु कही बोलावे. तथा समनिरुद्ध नयना मतवालो श्रेणिता
वने ग्रहे ठे. माटे कोइ जीव, नवमा दशमा गुणगणाथी मांसी यावत अ
गीयारमा वारमा गुणगणा पर्यंत शुद्ध शुद्ध ध्यान रूपातीत परिणाम

क्षपकश्रेणिरूप ध्यानं वत्ते ठे, तेने समजिरूढ नयना मतवालो साधु कही बोलावे, एरीतें साधुनुं स्वरूप ठ नयें करी कहुं. हवे चार निक्षेपे करी साधुनुं स्वरूप उलखावे ठे. तिहां जे कोशुं साधु एवुं नाम ठे, ते नामसाधु. तथा जे साधु एवा अक्षर लखवा ते असद्भावस्थापना जाणवी अने जे साधुनी मूर्ति प्रमुख स्थापवी, ते सद्भावस्थापना जाणवी, तथा जे साधुनी क्रिया, पडिक्रमणुं पडिलेहण शुद्धरीतें करे, सृजतो आहार लीये, पण तेह वो ज्ञान, ध्यान, मोक्षरूप साधननो उपयोग वर्ततो नथी माटे तने द्रव्य साधु कहियें. तथा ज्ञावसाधु कहेतां जे आगला त्रण निक्षेपामांहे साधुनी क्रिया कही, ते रीतें सर्व क्रिया करे अने साध्य एक, साधन अनेक, एरीतें सत्तागतना धर्मने साधे, तेने ज्ञावसाधु कहियें. ए चार निक्षेपा साधुमां कहेता, एमां आगल एटले आ पढीना प्रश्नमां केहेसे ते प्रमाणे नव तत्त्व मांहेलां आठ तत्त्व पामीयें. एरीतें चोजंगीयें करी साधुपणानुं स्वरूप जाणीने जे पावे, ते प्राणी, गणा दिवसमां परमानंद पदप्रत्यें पामे.

हवे समकेतनी शुद्धि करवा वास्ते षड्द्रव्य नव तत्त्वनुं स्वरूप, द्रव्य, क्षेत्र, काल, ज्ञावनी चोजंगीयें करी देखाडे ठे एमां प्रत्येकमां चार चार प्रश्न ठे.

१७६ तिहां प्रथम जीवद्रव्यनुं स्वरूप कहे ठे:—द्रव्यथकी जीवद्रव्य, निश्चयनयने मतें ज्ञानादि गुणें करी सर्व एक सरखां ठे अने व्यवहार नयें करी देवता, नारकी, मनुष्य, निर्यचरूप जीवनी अनेक जाति जाणवी, तथा क्षेत्रथकी सर्व जीव, असंख्यातप्रदेशी लोकव्यापि जाणवा, तथा कालथकी निश्चयनयें करी सर्व जीव, अनादि अनंत जांगे वत्ते ठे, अने व्यवहार नयें करी संसारी जीव, चारगतिरूप संसारमां उत्पाद व्ययरूप पलटण स्वजावें करी सादि सांत जांगे वत्ते ठे, तथा ज्ञावथकी जोतां तो सर्व जीव, पारिणामिक जावें पोताना स्वजावमां रह्या वत्ते ठे अने व्यवहार नयें करी संसारी जीव शुजाऽशुज ज्ञावमां प्रवत्ते ठे.

१७७ हवे धर्मास्तिकाय द्रव्यनुं स्वरूप कहे ठे:—द्रव्यथकी धर्मास्तिकाय द्रव्यनो चलणसहायक गुण जाणवो, तथा क्षेत्रथकी एना असंख्याता प्रदेश लोकव्यापी जाणवा तथा कालथकी धर्मास्तिकाय द्रव्य, अनादि अनंत जांगे वत्ते ठे अने एना देश, प्रदेश तथा अगुरुखधु सादि सांत जांगे जाणवा, तथा ज्ञावथकी धर्मास्तिकाय द्रव्य अवरणें, अरसें, अगंधें, अफरसें जाणवुं.

थ्यात्व. तथा अन्यदर्शनी जे अतीत, वैरागी, ब्राह्मण प्रमुख ते अव्यभि
थ्यात्वी जाणवा. तथा जे जिनशासनना द्वेषी, अवला, विपरीत मार्गना
देखाडनारा, दुंढीया प्रमुख ते जावमिथ्यात्वी जाणवा. ए मिथ्यात्वीना चार
निक्षेपा ठे, तेमां नवतत्त्व मांहेलां ठ तत्त्व आगल कहां, तेप्रमाणें जाणवां.

१८२ शिष्यः—चोथा जीव, उपरथकी साधु पणा सहित ठे, अने अंतर
थकी पण साधु पणा सहित ठे, ते जीव कया? तथा तेमां गुणगणां केटलां
पामीयें? अने सात नय मांहेला नय केटला पामीयें? तथा नव तत्त्वमां
हेलां केटलां तत्त्व पामीयें? तथा तेमां चार निक्षेपा केवी रीतें जाणवा?

गुरुः—ते जीव, साधु मुनिराज ठठा सातमा गुणगणाथी मांमीने यावत्
अगीयारमा चारमा गुणगणा पर्यंत ठद्वस्थ मुनिराज जाणवा, हवे तेमां
नयनुं स्वरूप वतावे ठे, कोइ जीव, संसारथकी उज्जग्यो साचा धर्मनी परी
क्षा करतो मोक्षसुखनी लालचें साधुपणुं खेवानो तेना मनमां अंश उत्प
न्न थयो एटले नैगमनयना मतवालो एक अंश ग्रहीने ते जीवने साधु क
ही बोलावे, तथा ते जीव, जेवारें साधुपणुं खेवाने अर्थे उपकरणावि ठ
घो, मुद्दपत्ती, कपडां, कांवली, पात्रां प्रमुख साधुपणानी सत्ताने ग्रहे, ते
वारें संग्रहनयना मतवालो तेने साधु कही बोलावे, तथा जे पांच महाव्र
त सूधां पाले अने साधुनी क्रिया आचार व्यवहार प्रमुख सूधी रीतें करे
उज्जय टंकना आवश्यक साचवे, सांज सवार पडिलेहणां, पोरिसी जणावे, ए
रीतें उपरथी आचरणारूप क्रिया देखे, तेने व्यवहारनयना मतवालो साधु क
ही बोलावे, तथा ऋजुसूत्रनयना मतवालो पारिणामिक जाव ग्रहण करे ठे,
माटे संगमरुदानी, विषय कपायथकी विरक्त जाव त्याग वैराग्यरूप परि
णाम जेना वतें ठे, तेने ऋजुसूत्रनयना मतवालो साधु कहे, तथा शब्द नयने
मतें तो जे, जीव अजीवरूप नव तत्त्व पदव्यनी उलखाण करी जीव स
नाने ध्यावे, अजीवमनानो त्याग करे, तेवा शुद्ध निश्चयनयरूप परिणाम
नोय अने साधुनी क्रिया पण जे आगल कही, ते रीतें सर्वे करे, तथा सा
धु एक साधन अनेक. ए रीतें मनागनना धर्मने साधे, तेने शब्द नयना
मतवालो साधु कही बोलावे, तथा ममनिरुद्ध नयना मतवालो श्रेणिना
वने ग्रहे ठे. माटे कोइ जीव, नवमा दशमा गुणगणाथी मांमी यावत् अ
र्थात् नवमा दशमा गुणगणा पर्यंत शुद्ध शुद्ध ध्यान रूपानीत परिणाम

दि अनंत जांगे जाणवुं. अने जव्यजीव आश्रयी अनादि सांत जांगे जाणवुं: तथा जावथकी पाप उपार्जन करवाना अठार जेद जाणवा.

३१८ आश्रवतत्त्वनां द्रव्यथकी पुण्यपापरूप दलीयां ते द्रव्याश्रव कहीयें. तथा क्षेत्रथकी आश्रवतत्त्व लोकव्यापि जाणवुं. तथा कालथकी आश्रवतत्त्व अजव्यजीव आश्रयी संततिजावें अनादि अनंतजांगे वर्त्ते ठे, अने जव्य जीव आश्रयी अनादिसांतजांगे वर्त्ते ठे, तथा जावथकी आश्रवतत्त्व ते पुण्य पापरूप दलीयां उपार्जन करवा वहेतालीश जेद जाणवा.

३१९ द्रव्यथकी संवरतत्त्वना सत्तावन जेद कहीयें. तथा क्षेत्रथकी संवर तत्त्व चौदराज लोक त्रसनाडी प्रमाणे जाणवुं. तथा कालथकी संवर तत्त्व द्वायिक जाव आश्रयी तो सादि अनंत जांगे वर्त्ते ठे, अने द्वायोपशम जाव आश्रयी सादि सांत जांगे वर्त्ते ठे, तथा जावथकी पोताना स्वरूपमां रमण करवुं ते संवरतत्त्व कहीयें.

३२० द्रव्यथकी निर्जरातत्त्व वार जेदें कहीयें. तथा क्षेत्रथकी चौद राज लोक त्रस नाडी प्रमाणे जाणवुं तथा कालथकी सादि सांत जांगे वर्त्ते ठे, तथा जावथकी सर्व प्रकारें इहानो रोध करी समताजावें वर्त्तवुं, ते निर्जरा.

३२० बंधतत्त्वना द्रव्यथकी चार जेद कहीयें. तथा क्षेत्रथकी लोक व्यापि जाणवुं अने कालथकी बंधतत्त्व सादिसांत जांगे वर्त्ते ठे, तथा जावथकी जे अज्ञानरूप राग द्वेषनी चिकाश ते जावबंध जाणवो.

३२४ मोक्षतत्त्व द्रव्यथकी तेरमे चौदमे गुणगणे केवलीने कहीयें, तथा क्षेत्रथकी अढीछीपव्यापि जाणवुं. तथा कालथकी सर्वे सिद्धआश्रयी अनादि अनंतजांगे वर्त्ते ठे अने एक सिद्धआश्रयी सादि अनंत जांगे जाणवुं. तथा जावथकी मोक्षतत्त्व ते सकल कर्म क्षय करी लोकने अंतें विराजमान एवा सिद्धपरमात्माने कहीयें. ए रीतें नव तत्त्वना स्वरूपमां द्रव्य, क्षेत्र, काल, जावरूप चोचंगीनुं स्वरूप जाणवुं.

३२८ शिष्यः— द्रव्य, क्षेत्र, काल अने जाव, ए चारमांथी कोण कोणथी सूक्ष्म अने कोण कोणथी वादर ठे ? ए चार प्रश्न ठे.

गुरुः—एक आंखना मिचकारामांहे असंख्याता समय थाय, माटे ए समयरूप काल, सूक्ष्म ठे अने ते थकी वली क्षेत्र घणुंज सूक्ष्म ठे. केम के एक अंगुल श्रेणि प्रमाणें जे क्षेत्र, तेमांथी आकाशरूप द्रव्यना जे प्र

२९४ हवे अधर्मास्तिकायद्रव्यनुं स्वरूप कहे ठे:-द्रव्यथकी अधर्मास्तिकाय द्रव्यनो स्थिर सहायक गुण, तथा क्षेत्रथकी एना असंख्याता प्रदेश लोकव्यापी जाणवा, तथा कालथकी अनादि अनंत जांगे वत्ते ठे अने देश, प्रदेश तथा अगुरु लघु, सादि सांत जांगे जाणवा. तथा जावथकी अधर्मास्तिकाय अवणें, अगंधे, अरसें अने अफरसें जाणवुं.

२९६ हवे आकाशास्तिकाय द्रव्यनुं स्वरूप कहे ठे:-द्रव्यथकी आकाशास्तिकाय द्रव्यनो अवगाहना गुण जाणवो, तथा क्षेत्रथकी अनंतप्रदेशी लोकालोकव्यापी जाणवो, तथा कालथकी अनादि अनंत जांगे वत्ते ठे, अने देश, प्रदेश तथा अगुरुलघु सादि सांत जांगे जाणवा. तथा जावथकी आकाशास्तिकाय अवणें, अगंधे, अरसें, अफरसें जाणवो.

३०२ हवे कालद्रव्यनुं स्वरूप कहे ठे:-द्रव्यथकी काल द्रव्यनो नवा पुराणा वर्तनालक्षण गुण जाणवो, तथा क्षेत्रथकी कालद्रव्य, अढी ह्री प व्यापि जाणवुं. तथा कालथकी अनादि अनंत जांगे वत्ते ठे, अने उत्पाद व्ययरूप पलटण काल सादि सांत जांगे जाणवुं. तथा जावथकी कालद्रव्य अवणें अगंधें अफरसें जाणवुं.

३०६ हवे पुञ्जलद्रव्यनुं स्वरूप कहे ठे:-द्रव्यथकी पुञ्जलद्रव्यनो मिसण विखरण पूर्णगलन गुण जाणवो तथा क्षेत्रथकी पुञ्जल परमाणुआ लोकव्यापी जाणवा. तथा कालथकी पुञ्जलद्रव्यना अनंता परमाणुआ निश्चयनयें करी अनादि अनंतजांगे वत्ते ठे. अने व्यवहारनयें करी पुञ्जलना खंध स वें सादिसांत जांगे जाणवा, तथा जावथकी वर्ण, गंध, रस, फरस सहित ठे. ए रीतें जीव अजीवरूप पदद्रव्यना स्वरूपमां चोत्रंगी जाणवी. एटखे ए पदद्रव्यना स्वरूपमां नव तत्त्वमांहेलां जीव अने अजीव, ए वे तत्त्वनुं स्वरूप कहेवाणुं. हवे शेष पुण्यादिक सात तत्त्वनुं स्वरूप कहे ठे.

३१० पुण्यतत्त्व द्रव्यथकी घेंतालीश जेदें कहीयें, तथा क्षेत्रथकी पुण्यतत्त्व लोकव्यापी जाणवुं तथा कालथकी पुण्यतत्त्व अतन्वजीव आश्रयी मंनति नावे अनादि अनंतजांगे वत्ते ठे अने तन्वजीव आश्रयी अनादि सांत जांगे जाणवुं. तथा जावथकी पुण्यतत्त्वने उपार्जन कर्माना नव प्रकार जाणवा.

३१८ पापतत्त्व द्रव्यथकी व्याप्ती जेदें कहीयें, तथा क्षेत्रथकी पापतत्त्व लोकव्यापी जाणवुं. तथा कालथकी अतन्वजीव आश्रयी मंनति नावे अना

કાય. તથા દ્રવ્યથકી ધર્માસ્તિકાય દ્રવ્ય અસંખ્યાતપ્રદેશી જાણવું અને જાવથકી ધર્માસ્તિકાયદ્રવ્ય, ચલણસહાયરૂપ જાણવું.

૩૪૧ નામથકી અધર્માસ્તિકાય એવું નામ, તે નામ, અધર્માસ્તિકાય તથા અધર્માસ્તિકાય એવા અક્ષર લખવા, તે સ્થાપના અધર્માસ્તિકાય તથા દ્રવ્યથકી અધર્માસ્તિકાય દ્રવ્ય, અસંખ્યાતપ્રદેશી જાણવું, અને જાવથકી અધર્માસ્તિકાયદ્રવ્ય, સ્થિરસહાયરૂપ જાણવું.

૩૪૨ નામથકી આકાશાસ્તિકાય એવું નામ, તે નામ આકાશાસ્તિકાય જાણવું. તથા આકાશાસ્તિકાય એવા અક્ષર લખવા, તે સ્થાપના આકાશાસ્તિકાય જાણવું. તથા દ્રવ્યથકી આકાશાસ્તિકાય અનંતપ્રદેશી જાણવું. અને જાવથકી આકાશાસ્તિકાયદ્રવ્ય, અવગાહનારૂપ જાણવું.

૩૪૩ નામથકી કાલદ્રવ્ય એવું નામ, તે નામકાલદ્રવ્ય, તથા કાલદ્રવ્ય એવા અક્ષર લખવા, તે સ્થાપના કાલદ્રવ્ય જાણવું. તથા દ્રવ્યથકી તો કાલનો એક સમય લોકમાં સદાકાલ શાશ્વતો વર્તે છે, તે દ્રવ્યકાલ જાણવો અને જાવથકી કાલદ્રવ્ય, નવી પુરાણી વર્તનારૂપ જાણવું.

૩૪૪ નામથકી પુજ્જલાસ્તિકાય એવું નામ, તે નામ પુજ્જલાસ્તિકાય જાણવું, તથા પુજ્જલાસ્તિકાય એવા અક્ષર લખવા, તે સ્થાપનારૂપ પુજ્જલાસ્તિકાય જાણવું. તથા દ્રવ્યથકી પુજ્જલદ્રવ્યના અનંતા પરમાણુઆ લોકમાં સદા કાલ શાશ્વતા વર્તે છે, તથા જાવથકી પુજ્જલદ્રવ્ય ગલણ પૂર્ણ મિલણ વિચરણ રૂપ જાણવું. એ રીતે જીવ અજીરૂપ ષડ્દ્રવ્યમાં ચાર નિદેષા જાણવા.

૩૪૫ પુણ્યતત્ત્વમાં નિદેષા કહે છે. એટલે પ્રથમ નામથકી પુણ્ય કહેતાં જે પુણ્ય એવું નામ તે નૈગમનયને મતે ત્રણેકાલ એક રૂપપણે વર્તે છે. અને સ્થાપનાપુણ્ય કહેતાં જે પુણ્ય એવા અક્ષર લખીને સ્થાપવા. અને દ્રવ્યપુણ્ય કહેતાં જે કોઈ જીવની સત્તાયે પુણ્યનાં દલિયાં પ્રકૃતિરૂપ સત્તાપણે બાંધ્યાં છે. તે સંગ્રહ નયને મતે કર્મસત્તારૂપ દ્રવ્યપુણ્ય જાણવું. અને જાવપુણ્ય કહેતાં જે તે દલિયાનો ઉદય થયો, તે વ્યવહાર નયને મતે ઉદયજાવરૂપ જાવપુણ્ય જાણવું. એ રીતે ઉદયજાવરૂપ પુણ્યને વિષે ત્રણનયમાં ચાર નિદેષા જાણવા.

૩૪૬ પુણ્ય એવું નામ તે નૈગમનયને મતે ત્રણે કાલ એકરૂપપણે જાણવું. તથા પુણ્ય એવા અક્ષર લખીને સ્થાપવા, તે સ્થાપનાપુણ્ય જાણવું. તથા જે કોઈ જીવની સત્તાયે પુણ્યનાં દલિયાં પ્રકૃતિરૂપ સત્તાપણે બાંધ્યાં છે, તે સં

देश, तेने समय समय एकेको अपहरतां असंख्याती उत्सर्पिणी अने वसर्पिणी काल व्यतीत थइ जाय, माटे कालथकी क्षेत्र घणुं सूक्ष्म ठे, तथा क्षेत्रथकी द्रव्य सूक्ष्म ठे जे माटे एकेक आकाश प्रदेशरूप क्षेत्रमां अनंतानंत पुञ्जलद्रव्यना परमाणुओ अवगाही रह्या ठे, माटे क्षेत्रथकी द्रव्य सूक्ष्म जाणवुं तथा द्रव्यथकी जाव सूक्ष्म ठे, केम के एकेका पुञ्जल परमाणुआमां वढी अनंता गुण पर्याय रह्या ठे, माटे द्रव्यथकी जाव सूक्ष्म जाणवो. ए विचार आचारांगनीनिर्युक्तिनी टीकामां तथा आवश्यकमां जाणवो.

हवे निक्षेपानुं स्वरूप श्रीअनुयोगद्वारसूत्रना पाठथी कहे ठे:-गाथा॥
जड य जं जाणिज्जा, निस्केवं निस्केवे निरविसेसं ॥ जड य नो जाणिज्जा,
चउक्कयं निस्केवे तव ॥१॥ अर्थ:-हे शिष्य ! जो जाणपणुं होय तो एकेक वस्तुमां अनेक प्रकारें निक्षेपा उतारजे अने तेहवुं जाणपणुं जो न होय, तो पण जे वस्तुनुं नाम पड्युं तेमां चार निक्षेपा तो जरूर उतारवा.

शिष्य:-ते पूर्वोक्त जीव अजीवरूप नव तत्त्व, पइद्रव्यनुं स्वरूप चार चार निक्षेपे करी केम जाणीयें ?

३३ए गुरु:-प्रथम (नामजीव के०) जे “ जीव ” एवुं नाम ते गये कालें जीवतो हतो अने आवते कालें पण जीवतो हशे, तथा वर्तमानकालें पण जीवे ठे, ए रीतें नैगमनयने मतें त्रणे काल एकरूप पणे वर्त्ते, तेने नामजीव कह्यीयें. तथा जेमां चैनेवाणमां जीव ए सद्भावस्थापना अने जीव एवा अक्षर लखवा, ते असद्भावस्थापना एटले ए संप्रह्नयने मतें स्थापनारूप जीव जाणवो. तथा रुजुसूत्र अने व्यवहार नयने मतें एक्कें द्वियथी मांकीने पंचेंद्रिय पर्यंत जे जीव पहेले गुणगणे अनुपयोगें मिथ्या त्वनावें वर्त्ते, तेने “अणुवर्तुगो दवं” ए वचनथकी द्रव्यजीव कह्यीयें. तथा शब्दनयने मतें समकेत नावें चोथा गुणगणाथी मांकीने यावत् गहा सातमा गुणगणा पर्यंत जीव अजीवरूप स्वपरनी वेंचण करी जीवस्वरूप ना उपयोगमां वर्त्ते, तेने “उवर्तुगो नावं” ए वचनथकी जावजीव कह्यीयें. ए रीतें जीवनुं स्वरूप पांच नयें करी चार निक्षेपे जाणवुं.

३३अ नामथकी धर्मास्तिकाय एवुं नाम ते नामधर्मास्तिकाय जाणवुं, तथा स्थापनाथकी धर्मास्तिकाय एवा अक्षर लखवा, ते स्थापना धर्मास्ति

काय. तथा द्रव्यथकी धर्मास्तिकाय द्रव्य असंख्यातप्रदेशी जाणवुं अने नावथकी धर्मास्तिकायद्रव्य, चलणसहायरूप जाणवुं.

३४१ नामथकी अधर्मास्तिकाय एवुं नाम, ते नाम, अधर्मास्तिकाय तथा अधर्मास्तिकाय एवा अक्षर लखवा, ते स्थापना अधर्मास्तिकाय तथा द्रव्यथकी अधर्मास्तिकाय द्रव्य, असंख्यातप्रदेशी जाणवुं, अने नावथकी अधर्मास्तिकायद्रव्य, स्थिरसहायरूप जाणवुं.

३४२ नामथकी आकाशास्तिकाय एवुं नाम, ते नाम आकाशास्तिकाय जाणवुं. तथा आकाशास्तिकाय एवा अक्षर लखवा, ते स्थापना आकाशास्तिकाय जाणवुं. तथा द्रव्यथकी आकाशास्तिकाय अनंतप्रदेशी जाणवुं. अने नावथकी आकाशास्तिकायद्रव्य, अवगाहनारूप जाणवुं.

३४३ नामथकी कालद्रव्य एवुं नाम, ते नामकालद्रव्य, तथा कालद्रव्य एवा अक्षर लखवा, ते स्थापना कालद्रव्य जाणवुं. तथा द्रव्यथकी तो कालनो एक समय लोकमां सदाकाल शाश्वतो वर्त्ते ठे, ते द्रव्यकाल जाणवो अने नावथकी कालद्रव्य, नवी पुराणी वर्त्तनारूप जाणवुं.

३४४ नामथकी पुजलास्तिकाय एवुं नाम, ते नाम पुजलास्तिकाय जाणवुं, तथा पुजलास्तिकाय एवा अक्षर लखवा, ते स्थापनारूप पुजलास्तिकाय जाणवुं. तथा द्रव्यथकी पुजलद्रव्यना अनंता परमाणुआ लोकमां सदा काल शाश्वता वर्त्ते ठे, तथा नावथकी पुजलद्रव्य गलण पूर्ण मिलण विखरण रूप जाणवुं. ए रीतें जीव अजीरूप षड्द्रव्यमां चार निक्षेपा जाणवा.

३४५ पुण्यतत्त्वमां निक्षेपा कहे ठे. एटले प्रथम नामथकी पुण्य कहेतां जे पुण्य एवुं नाम ते नैगमनयने मत्तें त्रणेकाल एक रूपपणे वर्त्ते ठे. अने स्थापनापुण्य कहेतां जे पुण्य एवा अक्षर लखीने स्थापवा. अने द्रव्यपुण्य कहेतां जे कोइ जीवनी सत्तायें पुण्यनां दक्षियां प्रकृतिरूप सत्तापणे बांध्यां ठे. ते संग्रह नयने मत्तें कर्मसत्तारूप द्रव्यपुण्य जाणवुं. अने नावपुण्य कहेतां जे ते दक्षियानो उदय थयो, ते व्यवहार नयने मत्तें उदयनावरूप नावपुण्य जाणवुं. ए रीतें उदयनावरूप पुण्यनेविषे त्रणनयमां चार निक्षेपा जाणवा.

३४६ पुण्य एवुं नाम ते नैगमनयने मत्तें त्रणे काल एकरूपपणे जाणवुं. तथा पुण्य एवा अक्षर लखीने स्थापवा, ते स्थापनापुण्य जाणवुं. तथा जे कोइ जीवनी सत्तायें पुण्यनां दक्षियां प्रकृतिरूप सत्तापणे बांध्यां ठे, ते सं

ગ્રહનયને મતેં જાણવાં અને તેદલિયાંનો ઉદય થયો, તે વ્યવહારનયને મતેં ન્યારા રહી ઉપરથકી લૂંચે પરિણામેં જોગવે ઢે માટે એને દ્રવ્યપુણ્ય કહીયેં, તથા જે કોઈ જીવ, રૂઝુસૂત્રનયને મતેં મન, વચન, કાયાયેં કરી એકચિત્તેં પુણ્યનાં દલ્લીયાં વ્યવહારનયને મતેં ઉદયરૂપ જાવેં જોગવે ઢે, તેને જાવપુણ્ય કહીયેં. એ રીતેં ચાર નયમાં ચાર નિદ્દેપા પુણ્ય જોગવવા ઉપર જાણવા.

૩૪૭ નામપુણ્ય કહેતાં પુણ્ય એવું નામ તે નૈગમનયને મતેં ત્રણે કાલ એકરૂપ જાણવું. અને પુણ્ય એવા અદ્ધર લઘીને સ્થાપવા તે સંગ્રહ નયને મતેં સ્થાપનારૂપ પુણ્ય જાણવું. તથા દ્રવ્યપુણ્ય એટલે જે કોઈ જીવ, દાન, શી યજ્ઞ, તપ, જાવ, દયા, યજ્ઞા ઇત્યાદિક કષ્ટક્રિયારૂપ કરણી લોકને દેસા ઉવારૂપ વીરાશાલવીની પરેં કૃષ્ણવાસુદેવનું મન રીજવવારૂપ અથવા પૂર્ણશેઠની પરેં કરે, તે વ્યવહારનયને મતેં કરણીરૂપ દ્રવ્યપુણ્ય જાણવું. તથા જાવપુણ્ય તે આગલ દ્રવ્યનિદ્દેપામાં જે વ્યવહારનયને મતેં પુણ્યની કરણી કહી, તે કરણી સર્વ કરે, પણ અંતરંગ રૂઝુસૂત્રનયને મતેં મન, વચન, કાયાયેં કરી એકચિત્તેં જીર્ણશેઠની પરેં કરે, તે જાવપુણ્ય જાણવું. એ રીતેં ચાર નયમાં ચાર નિદ્દેપા પુણ્ય કરવા ઉપર જાણવા.

૩૪૮ હવે પાપ ઉપર નિદ્દેપા ઉતારે ઢે. પ્રથમ નામ થકી પાપ એવું નામ, તે નૈગમનયને મતેં ત્રણે કાલ એકરૂપપણે વર્તે ઢે, તે નામપાપ જાણવું. તથા પાપ એવા અદ્ધર લઘવા, તે સ્થાપનારૂપ પાપ જાણવું. તથા કોઈ જીવની સત્તાયેં પાપનાં દલ્લીયાં પ્રકૃતિરૂપ સત્તાપણે વાંધ્યાં ઢે, તે સંગ્રહનયને મતેં કર્મ સત્તારૂપ દ્રવ્યપાપ જાણવું તથા તે દલ્લીયાંનો ઉદય થયો, તે વ્યવહારનયને મતેં ઉદયજાવરૂપ જાવપાપ જાણવું. એ રીતેં એ ઉદયજાવરૂપ પાપમાંહે ત્રણ નયમાં ચાર નિદ્દેપા જાણવા.

૩૪૯ પાપ એવું નામ તે નૈગમનયને મતેં ત્રણે કાલ એકરૂપ પણે વર્તે ઢે તે નામપાપ જાણવું. તથા પાપ એવા અદ્ધર લઘવા તે સ્થાપનારૂપ પાપ જાણવું તથા જે કોઈ જીવની સત્તાયેં પાપનાં દલ્લીયાં પ્રકૃતિરૂપ સત્તાપણે સંગ્રહનયને મતેં વાંધ્યાં ઢે. તેનો ઉદય થયો, તેવારેં વ્યવહાર નયને મતેં પણ ઉદય રહી ઉપરથકી લૂંચે પરિણામેં જોગવે ઢે. તેને દ્રવ્યપાપ કહીયેં. તથા જે કોઈ જીવ, રૂઝુસૂત્ર નયને મતેં મન, વચન, કાયાયેં કરી દુઃસ્વરૂપ ત્રિપાકેં પાપનાં દલ્લીયાં વ્યવહારનયને મતેં ઉદયરૂપ જાવેં જોગવે ઢે, તેને જાવપાપ

कहीयें. ए रीतें चार नयमां चार निक्षेपा पाप जोगववा उपर जाणवा.

३५० पाप एवुं नाम ते नामपाप ते नैगम नयने मत्तें त्रणे काल एक रूपपणे वर्ते ठे. तथा पाप एवा अक्षर लखवा ते संग्रहनयने मत्तें स्थापनारूप पाप जाणवुं. तथा कोइ जीव, हिंसा मृषा आदिक कजीया जगडा रूप अनेक प्रकारें उदयरूप जावने योगें करी चेडा राजानी परें करे, ते व्यवहार नयने मत्तें द्रव्यपाप, करणीरूप जाणवुं. तथा जे आगल त्रीजा निक्षेपामां व्यवहार नयने मत्तें करणी कही, ते सर्व करे, पण अंतरंग रुजुसूत्र नयने मत्तें मन, वचन, कायायें करी एकचित्तें कालकसूरिया खाटकीनी परें करे, ते जावपाप जाणवुं. ए रीतें चार निक्षेपा पाप करवा रूपें जाणवा.

३५१ आश्रवमां चार निक्षेपा उतारे ठे. प्रथम आश्रव एवुं नाम ते नैगमनयने मत्तें त्रणे काल एकरूपपणे जाणवुं ते नाम आश्रव. तथा आश्रव एवा अक्षर लखवा, ते स्थापनारूप आश्रव जाणवुं तथा बहेंतादीश प्रकाररूप आश्रवने गडनालें करी व्यवहार नयने मत्तें शुजाशुज आश्रव रूप दलीयानुं ग्रहण करवुं, ते द्रव्यआश्रव जाणवुं तथा रुजुसूत्र अने व्यवहार नयने मत्तें मन, वचन, कायायें करी उदयजावने योगें ते दलीयानुं जोगवुं, ते उदय जावरूप जावआश्रव जाणवुं.

३५२ संवरमां चार निक्षेपा उतारे ठे. प्रथम संवर एवुं नाम, ते नैगमनयने मत्तें त्रणे काल एकरूपपणे जाणवुं, ते नामसंवर तथा संवर एवा अक्षर लखीने स्थापवा, अथवा संवर रूप मूर्ति स्थापवी, ते संग्रह नयने मत्तें स्थापनारूप संवर जाणवुं. तथा व्यवहार नयने मत्तें उपरथकी अरुचि जावें लोक देखाडवारूप पोसा पडिकमणां सामायिक आदि अनेक प्रकारें संवरनी करणी करवी, ते द्रव्यसंवर व्यर्थरूप जाणवुं. तथा रुजुसूत्र नयने मत्तें मन, वचन अने कायायें करी यथाप्रवृत्तिरूप करणना परिणामें पोसा, पडिकमणां, व्रत, पञ्चकाण आदें व्यवहार नयने मत्तें उपरथकी संवररूप करणीनुं करवुं. ते जावसंवर जाणवुं एटले चार नयमां चार निक्षेपे यथाप्रवृत्तिकरणरूप संवर जाणवुं.

३५३ नामथकी संवर एवुं नाम, ते नामसंवर नैगमनयने मत्तें जाणवुं. तथा संवर एवा अक्षर लखीने स्थापवा, ते स्थापनासंवर अथवा संवररूप

मूर्ति स्थापवी, ते संग्रह नयने मते स्थापनारूप संवर जाणवुं तथा रुजुसूत्र नयने मते मन, वचन, कायायें करी व्रत पञ्चस्काणरूप, उपरथकी व्यवहार नयने मते संवररूप करणीनुं करवुं. ते द्रव्यसंवर जाणवुं तथा शब्द नयने मते जीव, अजीवरूप स्वसत्ता परसत्तानी वेंचण करी स्थिरतारूप परिणामें आगल द्रव्यनिक्षेपा मध्ये जे रुजुसूत्र अने व्यवहार नयने मते संवररूप करणी कही, ते करणी करतां थकां महा निर्झरा प्रत्ये करे, ते जावसंवर जाणवुं. ए रीतें संवरविषे पांच नयमां चार निक्षेपा जाणवा.

३५४ निर्झरामां निक्षेपा उतारे ठे:- निर्झरा एवुं नाम ते नैगमनयने मते नाम निर्झरा जाणवी तथा निर्झरा एवा अक्षर लखवा, ते संग्रहनयने मते स्थापना रूप निर्झरा जाणवी, तथा जे व्यवहार नयने मते रुजुसूत्रना उपयोग सहित मिथ्यात्वजावें अकाम निर्झरा करवी, ते सर्व, द्रव्यनिर्झरा जाणवी. तथा शब्द नयने मते जीव अजीवरूप षट् द्रव्य नव तत्त्वनुं जाणपणुं प्रतीत करी रुजुसूत्रनयना उपयोग सहित उपरथकी व्यवहार नयने मते वार जेदें तपस्यारूप करणीनुं करवुं ते जावनिर्झरा जाणवी. ए रीतें पांच नयमां चार निक्षेपा निर्झराने विषे जाणवा.

३५५ बंधमां चार निक्षेपा उतारे ठे. प्रथम बंध एवुं नाम ते नैगमनयने मते नामबंध जाणवो. तथा बंध एवा अक्षर लखीने स्थापवा, ते स्थापना रूप बंध जाणवो. तथा जे प्रकृतिबंध, स्थितिबंध, रसबंध अने प्रदेशबंध, ए चार प्रकारें बंधरूप दलीयां जीवनी सत्तायें बांध्यां ठे, ते संग्रहनयने मते कर्म सत्तारूप द्रव्यबंध जाणवो, तथा जे व्यवहारनयने मते ते दलीयांनो उदय थयो, ते उदयनावरूप जावबंध जाणवो. ए रीतें उदयनावरूप बंध ने त्रण नयमां चार निक्षेपा जाणवा.

३५६ तथा बली नामथकी बंध एवुं नाम, ते नैगमनयने मते नामबंध जाणवो. तथा बंध एवा अक्षर लखवा थयवा बंधरूप मूर्ति स्थापवी, ते स्थापनारूप बंध जाणवो. तथा आगल कहे जे चार प्रकार, ते चार प्रकारें बंधरूप दलीयां संग्रहनयने मते जीवनी सत्तायें रल्यां ठे, तेनो स्थितिपरिपाके व्यवहारनयने मते उदय थयो, ते द्रव्यबंध जाणवो. तथा रुजुसूत्रनयने मते मिथ्यात्व, अवन, कषाय अने योगरूप सत्तावन्न बंध एवुं थयुं जीवना परिणाम पट्टे तेनी विकाशें बली पात्रो कर्मरूप दली

यांनो बंध पाडे, माटे रुजुसूत्रनयने मते तेने जावबंध कहीये. ए रीते बंध बांधवाने विषे चार नयमां चार निक्षेपा जाणवा.

३५७ मोक्षतत्त्व निःकर्मावस्थामां चार निक्षेपा उतारे ठेः—प्रथम नाम थकी मोक्ष एवुं नाम, ते नामनिक्षेपो, तथा जे मोक्षरूपें मूर्ति स्थापवी, अथवा मोक्ष एवा अक्षर लखवा, ते स्थापनामोक्ष जाणवो. तथा समजिरूढनयने मते शुद्ध शुक्लध्यान रूपातीत परिणामरूप एटले क्षपक श्रेणियें अज्ञानरूप राग, द्वेष अने मोहनीय कर्मनो वारमे गुणठाणे क्षय कस्यो अने तेरमे गुणठाणे केवल ज्ञान पास्या, एवा केवली जगवानने जव्यशरीर आश्रयी डव्यमोक्षपद कहीये, ते त्रीजो डव्यनिक्षेपो जाणवो, तथा एवंजूनयने मते अष्ट कर्मने क्षयें, अष्टगुणसंपन्न लोकने अंतें विरा जमान, एवा सिद्ध परमात्माने जावमोक्षपद जाणवुं. ए रीते जीव, अजीव रूप षड्डव्य नव तत्त्वमां नयसंयुक्त चार निक्षेपा जाणवा.

३५८ व्रतमां निक्षेपा उतारतो थको प्रथम प्राणातिपात विरमणव्रते निक्षेपा कहे ठेः—तिहां प्रथम दया एवुं नाम ते नामदया जाणवी, तथा दया एवा अक्षर लखवा, ते असज्जावस्थापना अने दयालुमूर्ति स्थापवी, ते सज्जावस्थापना, तथा व्यवहार नयने मते उपरथकी लोकने देखाडवारूप दया पालवी, ते डव्यदया जाणवी, तथा रुजुसूत्र नयने मते मन, वचन, कायायें करी एकचित्तें परजीवनां प्राण हणे नही, हणावे नही, तथा हण ताने अनुमोदे नही ते जावदया जाणवी. ए चार निक्षेपा रुजुसूत्रनयने मते यथाप्रवृत्तिकरणरूप पहेले गुणठाणे जाणवा.

३५९ तथा वली दया एवुं नाम ते नामदया तथा दया एवा अक्षर लखवा, अथवा दयालुमूर्ति स्थापवी ते स्थापनादया तथा रुजुसूत्रनयने मते एकचित्तें करी व्यवहारनयने मते उपरथकी मन, वचन अने कायायें करी परजीवनां प्राण हणे नहि, हणावे नहि, हणताने अनुमोदे नहि, ते डव्यदया जाणवी. तथा शब्दनयने मते जीव अजीवरूप स्वसत्ता परसत्तानी वेंचण करी, ज्ञान, दर्शन अने चारित्र प्रमुख जावप्राण पो तानां अने परनां तेने कर्मरूप आवरणपणे हणे नहि, हणावे नहि, हण ताने अनुमोदे नहि, ते खदया, तथा पोतानो आत्माकर्मरूप आवरणें वींटाणोथको जन्म मरणनां दुःख जोगवे ठे, तेने स्वहिंसा कहीये. ते माटे

૩૬૦ વીજા વ્રત ઉપર નિદેશ પા ઉતારે છે:-પ્રથમ અમૃષાવાદ એવું નામ તે નામ અમૃષાવાદ જાણવો, વીજો જે અમૃષા એવા અક્ષર લક્ષ્મીને સ્થાપના તે સ્થાપનાઅમૃષાવાદ જાણવો, ત્રીજો વ્યવહારનયને મતેં ઉપરથી દર્શની અન્યદર્શની મિથ્યાદૃષ્ટિજીવને સહેજે સત્યવચન બોલવારૂપ ટાળ પડી ગયો છે, તે વ્યવહારનયને મતેં દ્રવ્ય અમૃષાવાદ જાણવો. ચોથો જે રુઝુસૂત્રનયને મતેં મન, વચન અને કાર્યાયે કરી એકચિત્તે વ્યવહારનયને મતેં ઉપરથી સત્યવચન બોલે છે, તે જીવ, યથા પ્રવૃત્તિકરણરૂપ પહેલે જીવ જાણવો. તે જાવચી અમૃષાવાદ જાણવો.

३६१ अमृपावाद एवं नाम ते नाम अमृपावाद तथा अमृपावाद एव
अक्षर लक्ष्मीने स्थापना, ते स्थापना अमृपावाद तथा कजुसूत्र नयने मते
फौधें करी, मानें करी, नयें करी, लोचें करी सूक्ष्म तथा वादर लौकिक तथा
लोकोत्तर, मन, वचन अने कायायें करी जतुं पोतें बोले नहि, बीजाने बो
लावे नहि, बोलताने अनुमोदे नहि, ते अव्ययकी अमृपावाद जाणवो.
तथा नाव अमृपावाद ते सर्व अव्यय गुण पर्याय नयनिक्षेपा निश्चय व्यव
हाररूप अव्ययनावरूप जाणपणुं सत्यतासनरूप ज्ञायकता शक्ति साधे, ज्ञा
नसत्य पणुं पावे, तथा श्रीवीतरागना आगम प्रमाणें जे अर्थ नाव ठे, तेनी
सहाय करे, जेयकी पोताना ज्ञान, दर्शन, चारित्ररूप गुण निर्मल आय,
तेनी नापा बोधे, ते नाव अमृपावाद जाणवो.

३३२ त्रीं जावन उपर निक्षेपा उतारे ठे:- अदत्त रहित एवुं नाम ते नाम
अदत्त तथा अदत्त रहित एवा अक्षर लखीने स्थापवा ते स्थापना अदत्त,
तथा व्यवहारनयने मते उपरथकी कोइनी आणदीधी वस्तु खेवानो सहजथकी
गण नथी, ते अव्ययकी अदत्तरहित जाणवो. तथा कुतुम्भनयने मते
मन, वचन अने कायाये करी अदत्तनो त्याग करे, एतदे नरकनिर्गोदना
दुःखथकी सिद्दीतो थको मुखनी ब्राह्मणे व्यवहार नयने मते उपरथकी
कोइनी अदत्तदीधी वस्तु कांइ पण खेतो नथी ते जीव, यथाप्रवृत्तिकरण
एव एतदे दुःखजाले जावथकी अदत्तरहित जाणवो.

३६३ वली. निक्षेपा कहे ठे. अदत्त रहित एवुं नाम, तेनाम अदत्तरहित, अने विजुं अदत्तरहित एवा अक्षर लखीने स्थापवा, ते स्थापना अदत्त रहित, तथा त्रीजुं ऋजुसूत्र नयने मतें मन, वचन, कायायें करी तृण तुष मात्र पण कोइनी अणदीधी वस्तु लीये नहीं, जे लीये, ते कहीने लिये, ए टले संसारी जीवनी वस्तु चोरी लेवी, तेने लौकिक चोरी कहीयें, ते न करे, तथा श्रीतीर्थकरनी आझामां जे न लेवानुं कहुं ते न लीये, तेने लोकोत्तर चोरीथी रहित कहीयें. ए द्रव्यादत्तरहित कहीयें, तथा चोथुं शब्दनयने मतें आत्मानी ग्राहकतारूप जे शक्ति, ते स्वरूपग्रहणरूप कार्यनी कर्ता ठे, ते अनादिनी परजाव ग्राहकता करी रही ठे, तेने परजावग्राहक पणाथकी निवारीने स्वरूपग्राहकपणे परिणमावे, ते जावअदत्तरहित कहीयें.

३६४ हवे अदत्तना चार जेद ठे, ते कहे ठे. जे श्रीतीर्थकरनी आझामां न लेवानुं कहुं, ते सर्व शुजाशुजरूप परस्वजाव लेवानी बांढा, तेने प्रथम तीर्थकर अदत्त लागे तथा जे गुरु आणा परंपरा विना सूत्रना अर्थ कहेवा तेने बीजुं गुरुअदत्त लागे. तथा जे वस्तुनो धणी होय तेनी अणदीधी वस्तु लीये, तेने त्रीजुं स्वामी अदत्त लागे, एटले संग्रहनयने मतें सर्व जीव सत्तायें स्वामीरूप जाणवा. अने व्यवहार नयने मतें क्रिया आचार प्रवृत्तिरूप एक समाचारी सरखो होय, ते आपणा स्वामी तेनी अणदीधी वस्तु लीये तेने त्रीजुं स्वामीअदत्त लागे. तथा जे कोइ जीवें एम कहुं नथी जे महारां प्राण तमें हणो, तेम ठतां पोताना इंद्रियना स्वाद माटे जे परजीवनां प्राण हणे, तेने चोथुं जीवअदत्त लागे, अने प्रशस्त काम करतां जीववि राधना थाय, तेने जगवंतें हिंसा कही नथी. श्रीजगवतीसूत्रे “सुजजोगप दुच्च अणारंजा” ए पाठ ठे, एटले (शुजयोग के०) शुजकार्यमां मन, वचन अने कायाना योगनी प्रवृत्ति करतां थकां हिंसा लागे नहीं, एने अना रंज कह्यो ठे. ए रीतिं ए चार प्रकारना अदत्तनो परमार्थ जाणवो.

३६५ चोथा महाव्रत उपरें चार निक्षेपा उतारे ठे:—प्रथम सुशील एवुं नाम ते नामसुशील, बीजुं सुशील एवा अक्षर लखीने स्थापवा अथवा सुशीलरूप मूर्ति स्थापवी, ते स्थापनासुशील, त्रीजुं व्यवहार नयने मतें उपरथकी व्रतनो उच्चार करे अथवा लोकलाजथी कुलमर्यादायें यशःकीर्तिरूप शोभाने अर्थे अथवा परवश पणे राजादिकना जयथकी जियल पाखे,

पण अंतरंग परिणामनी आतुरतारूप चपलता मटी नथी, ते व्यवहार न यने मतें अव्ययकी सुशील जाणवुं. तथा रुजुसूत्र नयने मतें मन, वचन अने कायायें करी नववाडें अढार जेद सहित शीयल पावे, ते जावसुशील ठे.

३६६ वली प्रकारांतरें सुशील उपर चार निक्षेपा कहे ठे:-एक सुशील एवं नाम ते नामसुशील, तथा सुशील एवा अक्षर लखीने स्थापवा, अथवा मूर्ति स्थापवी, ते स्थापनासुशील, तथा रुजुसूत्र नयने मतें मन, वचन अने कायायें करी पांचे इंद्रियोना त्रेवीश विषय सेवे नही, सेवरावे नही सेवताने अनुमोदे नही, तथा मनुष्य, तिर्यच अने देवतासंबंधि विषयनी वांठा करे नही, करावे नही, अनुमोदे नही, ते रुजुसूत्र तथा व्यवहार न यने मतें करी अव्यसुशील जाणवुं. तथा शब्द नयने मतें जोतां तो पोतानो आत्मा पोताना ज्ञानादि अनंत गुणनो जोगी ठे, ते परजावने जोगवे, माटे तेने जावमैथुन कहीयें, ते सर्व परजावजोगी पणे जोगववुं नही, अने पोता नो आत्मा निःकर्मा करवा माटे परजाव साधनपणे ग्रहे, पण अग्राहपणे अरमणिकपणे माने अने एवं चिंतवे जे ए आत्मानी जूल ठे, ए रीतें आत्मा ने निंदतो ए परजावने अनंत जीवें अनंती वार लक्ष जोगवीने वस्तुं ते मुज ने ग्रहणुं, जोगववुं घटे नही, एम सर्वे परजाव जोगीपणुं तजीने स्वभाव नो जापणे रहे, ते जीव, शब्दनयने मतें करी जावसुशील जाणवो.

३७० अव्य, क्षेत्र, काल जावें करी मैथुननुं स्वरूप देखाडे ठे:-प्रथम अव्ययकी मैथुन ते करणीरूप सेववुं तथा क्षेत्रयकी मैथुन ते त्रणसो हने धिगे इंद्रियना सावयनी इष्टा, तथा कालयकी मैथुन ते दिवस तथा रात्रि, अने जावयकी मैथुन ते रागयकी तथा द्वेषयकी ए सर्वथा सेववुं नही.

३७१ पांचना वन उपर चार निक्षेपा उतारे ठे:-प्रथम अपरिग्रही एवं नाम, ते नाम अपरिग्रही जाणवुं. वीजुं अपरिग्रही गवा अक्षर लखीने स्थापवा अथवा अपरिग्रहीरूप मूर्ति स्थापवी ते स्थापना अपरिग्रही. त्रीजो प्रजापकी अपरिग्रही ते व्यवहार नयने मतें अतीत, वेगगी, संन्यासी, मिथ्या इति जिगी प्रभुत्व वालजीव जाणवा. चांथां जाव अपरिग्रही ते व्यवहार न, अने मतें उदरयकी मान धानुमांहेत्री एके धानु मात्र रुजुसूत्रनयने मतें मन वचन अने कायायें करी पांचे गवचना नथी, गवाचना नथी, ते जीव, यथाप्र तिष्ठते करी रहेंवे ए गवां जाव अपरिग्रही जाणवा.

पनाथकी सामायिक जाणवुं. त्रीजुं जे रजुसूत्रनयने मतें “ करेमि जंतें ” रूप व्रतनो उच्चार करी मन,वचन,कायायें करी सावयने ठोडी एक चित्तें वत्रीश दूषण टाळी सद्यायध्यानरूप शुचपरिणामें वर्तवुं. ते द्रव्यथ की सामायिक व्रत जाणवुं. तथा चोथुं जावथकी सामायिक ते शब्दन यने मतें (सम के०) जे समता, तेनो (आय के०) लाज तेनुं नाम सामायिक ठे, एटले जेटली वार जीव, सत्तागतना ध्यानरूप संवर जाव मां वर्तें, तेटली वार सामायिकनो लाज जाणवो. माटे एक अंतरमुहूर्त्त पर्यंत जीव, पोताना स्वरूपना ध्यानरूप चित्तवनमां वर्ततो, घातिकर्म खपा वीने केवल ज्ञान पामे. ए जावसामायिक जाणवुं.

३१७ दशमा व्रत उपर चार निक्षेपा लगाडे ठे:—देशावकाशिक एवं ना म, ते नामदेशावकाशिक जाणवुं, तथा देशावकाशिक एवा अक्षर लखीने स्थापवा, ते स्थापनादेशावकाशिक जाणवुं. तथा रजुसूत्रनयने मतें जे मन, वचन अने कायाना योगने एक ठोर करी, एक स्थानकें चार प्होर बेसी धर्म ध्यान करवुं ते द्रव्यथी देशावकाशिक जाणवुं तथा शब्दन यने मतें श्रुतज्ञानें करी ठ द्रव्यनुं स्वरूप उलखीने पांच द्रव्यनो त्याग कर वो अने एक ज्ञानवंत जीवद्रव्यनुं ध्याववुं ते जावदेशावकाशिक व्रत ठे.

३१८ अगारमा व्रत उपर चार निक्षेपा लगाडे ठे. प्रथम पोसह एवं नाम, ते नामपोसह जाणवुं. वीजुं पोसह एवा अक्षर लखीने स्थापवा, ते स्थापनापोसह जाणवुं. त्रीजुं रजुसूत्र अने व्यावहारनयने मतें चार प्होर अथवा आठ प्होर पर्यंत एक चित्तें व्रत उच्चरी समता परिणामें निरारंज सावय ठोडी सद्याय ध्यानमां प्रवर्तवुं, ते द्रव्यपोसह जाणवुं. चोथुं शब्दनयने मतें आपणा जीवने ज्ञान ध्यानथी पोषीने पुष्ट करवुं. एटले “ पोषे धर्मने शोषे कर्म, अग्यारमुं व्रत ते पोषो मर्म ” ए रीतिं आपणा जीवने स्वयुण साथें पोषीयें, ते जावपोसह जाणवुं.

३१९ वारमा व्रत उपर चार निक्षेपा लगाडे ठे. प्रथम अतिथि संविज्ञाग एवं नाम, ते नामथकी अतिथिसंविज्ञाग जाणवुं. वीजुं अतिथि संविज्ञाग एवा अक्षर लखीने स्थापवा, ते स्थापना अतिथि संविज्ञाग व्रत जाणवुं. त्रीजुं पौषधने पारणे अथवा सदा काल साधुने तथा जिनधर्मिं श्रावकने पोतानी शक्ति प्रमाणें दान देवुं, ते द्रव्यथकी अतिथिसंविज्ञाग व्रत जा

री व्यवहार नयने मतें उपरथकी परिणाम करी, रुजुसूत्र नयने मतें मन, वचन अने कायायें करी एकचित्तें पावे ठे, ते द्रव्यथकी जोग उपजोग ब्रत जाणवुं. तथा ज्ञावथकी तो अनादि कालना जीवें परस्वज्ञाव विज्ञावरूप पुनलना जोग उपजोगने विषे सुख करी मान्युं ठे, तिहांथकी मन पलटा वीने शब्दनयने मतें जीव, अजीवरूप स्वसत्ता परसत्तानी वेंचण करी परसत्ता उपर त्याग बुद्धि अने स्वसत्तारूप ज्ञान, दर्शन, चारित्र, वीर्य आदिक अनंता गुण ठे, तेने प्रगट करवारूप बुद्धि, एटले ए गुणनुं उप जोगपणुं जे वारंवार तेना तेज जोगववामां आवे, माटे उपजोग कहीयें. अने तेना पर्याय अनंता ठे ते, समय समय पलटाइ रह्या ठे, तेनुं जोगीपणुं कहीयें, एवो वांठारूप परिणाम वत्तें, ते ज्ञावथकी जोग उपजोग ब्रत ठे.

३७५ आठमा ब्रतमां निक्षेपा लगावे ठे. प्रथम अनर्थदंरुविरमण ब्रत, ए वुं नाम, ते नाम अनर्थदंरु विरमणब्रत जाणवुं. वीजुं अनर्थदंरु विरमण ब्रत एवा अक्षर लखीने स्थापवा, ते स्थापना अनर्थदंरु विरमणब्रत जाणवुं. वीजुं जे अनर्थने कामें जीवने पापरूप आरंज लगाडवा, तथा पारके का में आझा प्रमुख आपवी, तेनाथी जे विरम्या ठे, ते द्रव्य अनर्थदंरुशी र हित जाणवा. चोथुं जे जीवने अनादि कालनी मिथ्यात्वदशायें करी गुना गुन कर्मरूप फलनी वांठाना परिणाम वत्तें, तेने निवारी आत्मधर्म नि रावरणरूप प्रगट करवानी रुनि, ते ज्ञावथी अनर्थदंरु रहित जाणवा.

३७६ नवमा ब्रत उपर निक्षेपा उतारे ठे:—प्रथम सामायिक एवुं नाम ने नामसामायिक जाणवुं. वीजुं सामायिक एवा अक्षर लखीने स्थापवा, ते स्थापना सामायिक जाणवुं. वीजुं व्यवहार नयने मतें उपरथकी ब्रत रूप उच्चार करी वे घटी पर्यंत पुण्यपणे रद्देवुं, ते द्रव्यसामायिक व्यव हारनयने मतें जाणवुं. चोथुं ज्ञावथकी सामायिक ते जे द्रव्यरूप व्यव हारनयने मतें उच्चार करी रुजुसूत्र नयने मतें मन, वचन, कायायें करी एकचित्तें ज्ञावथने गोटी वे घटी पर्यंत गुणध्यानमां वत्तवुं ते जीव, यथा प्रवृत्तिरूप पदेले गुणगणें ज्ञावसामायिकी जाणवो.

३७७ बडी चार निक्षेपा कहे ठे. एक सामायिक एवुं नाम, ते नामसामा यिक जाणवुं. वीजुं सामायिक एवा अक्षर लखीने स्थापवा, ते आसनाय स्थापना अने सामायिक रूपें नृति स्थापवी, ते सद्भावस्थापना, ए स्या

पनाथकी सामायिक जाणवुं. त्रीजुं जे ऋजुसूत्रनयने मतें “ करेमि जंतें ” रूप व्रतनो उच्चार करी मन, वचन, कायायें करी सावधने ठोडी एक चित्तें वत्रीश दूषण टाढी सद्वायध्यानरूप शुचपरिणामें वर्तवुं. ते द्रव्यथ की सामायिक व्रत जाणवुं. तथा चोथुं जावथकी सामायिक ते शब्दन यने मतें (सम के०) जे समता, तेनो (आय के०) लाज तेनुं नाम सामायिक ठे, एटले जेटली वार जीव, सत्तागतना ध्यानरूप संवर जाव मां वत्तें, तेटली वार सामायिकनो लाज जाणवो. माटे एक अंतरमुहूर्त्त पर्यंत जीव, पोताना स्वरूपना ध्यानरूप चितवनमां वर्ततो, घातिकर्म खपा बीने केवल ज्ञान पामे. ए जावसामायिक जाणवुं.

३९७ दशमा व्रत उपर चार निक्षेपा लगाडे ठे:—देशावकाशिक एवं ना म, ते नामदेशावकाशिक जाणवुं, तथा देशावकाशिक एवा अक्षर लखीने स्थापवा, ते स्थापनादेशावकाशिक जाणवुं. तथा ऋजुसूत्रनयने मतें जे मन, वचन अने कायाना योगने एक ठोर करी, एक स्थानकें चार प्होर व्हेसी धर्म ध्यान करवुं ते द्रव्यथी देशावकाशिक जाणवुं तथा शब्दन यने मतें श्रुतज्ञानें करी ठ द्रव्यनुं स्वरूप उलखीने पांच द्रव्यनो त्याग कर वो अने एक ज्ञानवंत जीवद्रव्यनुं ध्याववुं ते जावदेशावकाशिक व्रत ठे.

३९८ अगाथारमा व्रत उपर चार निक्षेपा लगाडे ठे. प्रथम पोसह एवं नाम, ते नामपोसह जाणवुं. बीजुं पोसह एवा अक्षर लखीने स्थापवा, ते स्थापनापोसह जाणवुं. त्रीजुं ऋजुसूत्र अने व्यावहारनयने मतें चार प्होर अथवा आठ प्होर पर्यंत एक चित्तें व्रत उच्चरी समता परिणामें निरारंज सावध ठोडी सद्वाय ध्यानमां प्रवर्तवुं, ते द्रव्यपोसह जाणवुं. चोथुं शब्दनयने मतें आपणा जीवने ज्ञान ध्यानथी पोषीने पुष्ट करवुं. एटले “ पोषे धर्मेने शोषे कर्म, अग्यारमुं व्रत ते पोषो मर्म ” ए रीतें आपणा जीवने स्वगुण साथें पोषीयें, ते जावपोसह जाणवुं.

३९९ वारमा व्रत उपर चार निक्षेपा लगाडे ठे. प्रथम अतिथि संविज्ञाग एवं नाम, ते नामथकी अतिथिसंविज्ञाग जाणवुं. बीजुं अतिथि संविज्ञाग एवा अक्षर लखीने स्थापवा, ते स्थापना अतिथि संविज्ञाग व्रत जाणवुं. त्रीजुं पौषधने पारणे अथवा सदा काल साधुने तथा जिनधर्मि श्रावकने पोतानी शक्ति प्रमाणें दान देवुं, ते द्रव्यथकी अतिथिसंविज्ञाग व्रत जा

एवुं चोयुं शब्दनयने मते उलखाण सहित ज्ञान जणवुं, जणावुं. सां
 लवुं, संजलावुं जे रीतें पोताना तथा परना ज्ञानादिक गुण वृद्धि पामे,
 रीतें करवुं, ते जावथकी अतिथिसंविजाग व्रत जाणवुं. ए रीतें पांच महा
 तरूप वार व्रतमां निक्षेपानुं स्वरूप जाणी प्रतीति करी ने जदी रीतें पाखवां
 ३०१ हवे क्रोध, मान, माया अने लोभ उपर चार निक्षेपा लगाडे ठे, तिह
 प्रथम क्रोध एवुं नाम, ते नामथकी क्रोध जाणवो, तथा क्रोध एवा अक्षर
 लखीने स्थापवा, अथवा क्रोधरूप मूर्ति स्थापवी, ते स्थापनाक्रोध जाणवो
 तथा संग्रहनयने मते जीवने सत्तायें क्रोधरूप दलीयां ते प्रकृतिरूप सत्ता
 पणे बांध्यां ठे, ते अव्ययकी क्रोध जाणवो, तथा व्यवहारनयने मते ते
 दलीयांनो उदय थयो, अने रुजुसूत्रनयने मते क्रोधरूप परिणामें एकचित्त
 करी लौकिक तथा लोकोत्तर मार्गमां प्रवर्तवुं, तेथकी जीव, महापापरूप
 कर्मप्रत्ये बांधे, ते जावथकी क्रोध जाणवो.

३०२ मान उपर चार निक्षेपा लगाडे ठे. प्रथम मान एवुं नाम, ते ना
 मथकी मान जाणवुं. वीजुं मान एवा अक्षर लखी स्थापवा, अथवा मान
 रूप मूर्ति स्थापवी, ते स्थापना मान जाणवुं. वीजुं संग्रहनयने मते जी
 वने सत्तायें मानरूप दलीयां प्रकृतिरूप सत्तापणे बांध्यां ठे, ते अव्ययकी
 मान जाणवुं. चोयुं व्यवहार नयने मते ते दलीयांनो उदय थयो अने रुजु
 सूत्रनयने मते एकचित्त मानरूप परिणामें लौकिक तथा लोकोत्तर मार्गमां
 प्रवर्तवुं तेथकी जीव महापापरूप कर्मप्रत्ये बांधे ते जावथकी मान ठे

३०३ माया उपर चार निक्षेपा लगावे ठे:—प्रथम माया एवुं नाम, ते ना
 मथकी माया जाणवी, वीजो माया एवा अक्षर लखीने स्थापवा, तथा मा
 या रूप मूर्ति स्थापवी, ते स्थापनाथकी माया जाणवी. वीजो संग्रहनयने
 मते जीवने सत्तायें माया एतले कपटरूप दलीयां प्रकृतिरूप सत्तापणां
 बांध्यां ठे, ते अव्ययकी माया जाणवी. चोयो जे रुजुसूत्र अने व्यवहार
 नयने मते मायाना उदयरूप नावे करी लौकिक मार्ग एतले संसारी का
 रणां मायाकपट करवुं तथा लोकोत्तर मार्ग जे सामायिक, पंडित
 मते, योगदा, ज्ञान, पंचकान्त धर्म करणीमां माया कपट करीने लोकोत्तर
 मार्ग, तथा त्या नव अने परमवर्ती बांध्यां माया कपटना परिणाम व्रते,
 वरी जीव महापाप बांधे ते जावथकी मायाकपट जाणवुं.

३०४ लोचन उपर चार निक्षेपा लगाडे थे. प्रथम लोचन एवुं नाम, ते नाम लोचन. बीजो लोचन एवा अक्षर लखीने स्थापवा, अथवा लोचनरूप मूर्ति स्थापवी ते स्थापनालोचन, त्रीजो संग्रहनयने मते जीवनी सत्तायें लोचनरूप दक्षीयां प्रकृतिरूप सत्तापणे वांध्यां थे, ते अव्ययकी लोचन जाणवो. चोथो रुजुसूत्र तथा व्यवहार नयने मते उदयरूप जावें करी लौकिकमार्गमां धन, माल, राज, रुद्रि, स्त्री, कुटुंब पुत्र, परिवारनी लालचरूप तीव्र लोचनना परिणाम अने लोकोत्तरमार्गमां जे धर्मरूप करणी थे, तेमां आवने विषे यशःकीर्ति, शोभा, वस्त्र, पात्र, आहार पाणीनी वांठारूप तीव्रलोचनना परिणाम, ते जावथकी लोचन जाणवो. एरीतें क्रोधादिकनी चोकडीमां निक्षेपाडे.

३०५ दान उपर चार निक्षेपा लगावे थे. प्रथम दान एवुं नाम ते नाम दानकी दान जाणवुं. बीजुं दान एवा अक्षर लखीने स्थापवा, ते स्थापनादान जाणवुं, त्रीजुं व्यवहारनयने मते उपरथकी अरुचिपणे लाज थकी, शरमथकी, जयप्रमुखथकी दान देवुं, ते सर्व अव्ययकी दान जाणवुं. चोथुं रुजुसूत्र तथा व्यवहारनयने मते मन, वचन, कायायें करी एक चित्तें साधु, साधवी, श्रावक, श्राविका प्रमुखने पोतानी शक्तिने अनुसारे दान आपवुं, ते सर्व जावथकी दान जाणवुं.

३०६ वली निक्षेपा कहे थे:-दान एवुं नाम ते नामदान, तथा दान एवा अक्षर लखीने स्थापवा, ते स्थापनादान, तथा रुजुसूत्र अने व्यवहार नयने मते मन, वचन, कायायें करी एक चित्तें अजयदान, सुपात्रदान, अनुकंपादान, उचितदान, कीर्तिदानरूप पांच प्रकारें दान देवुं. ते स अव्यदान जाणवुं. तथा शब्दनयने मते जीव अजीवरूप षट् अव्य नवतत्त्वनुं जाणपणुं तथा पोताना जीवने अने शिष्यने प्रतीति कराववीने समकेतरूप रखनुं दान देवुं, ते सर्व जावदान जाणवुं.

३०७ लाज उपर चार निक्षेपा लगाडे थे:-प्रथम लाज एवुं नाम, ते नाम लाज, बीजो लाज एवा अक्षर लखीने स्थापवा, ते स्थापनालाज त्रीजो संग्रहनयने मते जीवने सत्तायें लाजरूप दक्षीयां प्रकृतिरूप सत्तापणे वांध्यां थे, ते अव्यलाज जाणवो. चोथो रुजुसूत्र अने व्यवहार नयने मते ते दक्षीयां उदयरूप जावें प्रगट्यां, तेवारें धन, धान्य, राज, रुद्रि, पुत्र, -

लाज, परिवार, द्विपद, चतुष्पदरूप एम अनेक प्रकारें वस्तुनो लाज बा
य, ते सर्व जावथी लाज जाणवो.

३०८ वली प्रकारातरें लाज उपर चार निक्षेपा कहे ठे:- प्रथम लाज
एवुं नाम, ते नामलाज, वीजो लाज एवा अक्षर लखीने स्थापवा, ते
स्थापनालाज, त्रीजो जे सांसारिक वस्तुनो लाज ते उदयजावने योगें
करी इन्द्रियरूप सुखनां कारण मळे, ते सर्व इव्यलाज जाणवो. चोथो
जे संसारमां जमता जीवने अनंत पुजल परावर्तमान थयां, तेमां सर्व
वस्तुनो लाज पाम्यो, परंतु ज्यां सुधी एक समकेतरूप रत्ननो लाज पा
म्यो नथी, त्यां सुधी सर्व लाज व्यर्थ जाणवा, माटे जे समकेतरूप रत्न
नो लाज पामवो, ते जावलाज जाणवो.

३०९ जावमां चार निक्षेपा उतारे ठे. प्रथम जाव एवुं नाम ते नामजाव,
वीजो जाव एवा अक्षर लखीने स्थापवा, ते स्थापनाजाव, त्रीजो जे रुद्र
सूत्रनयने मतें दान, शील, तप, विनय, वैद्यावय्यरूप जे जीवना परिणा
मनुं तद्धीनपणुं ते शुभजाव जाणवो. अने क्रोध, मान, माया, लोभ, विष
य, कपाय, निद्रा, विकथारूप जीवना परिणामनुं तद्धीनपणुं ते अशुभजाव
जाणवो. ए रीतें शुभाशुभजाव ते इव्यथकी जाव जाणवो. तथा वली
गोथो शब्द अने समनिरुद्धनयने मतें स्वसता परसत्तारूप स्वजाव परना
गती धेनणरूप प्रतीति करी, अजीवरूप परजावने त्यागे, अने जीव स्वरू
पना ज्ञानमां रवेवुं, ते शुद्धजाव जाणवो. ए चोथो जावथकी जाव ठे.

३१० रूपमां निक्षेपा लगाडे ठे. प्रथम रूप एवुं नाम, ते नामरूप. वीजुं
रूप एवा अक्षर लखीने स्थापवा, अथवा रूपवंत मूर्ति स्थापवी, ते स्था
पना रूप, वीजुं मंग्रह नयने मतें जीवें सत्तायें रूपनां दक्षीयां प्रकृति रू
प जावथी वीजां ठे, ते इव्यरूप जाणवुं. चोथुं ते दक्षीयां व्यवहार नयने
मतें उदयनय जावें प्रगथ्यां, एतन्ने चार गतिमां जीव, काळे, धोळे, राते,
बळे, पाडे रूपें करी अनेक प्रकारें जोगा पामे, ते जावथकी रूप जाणवुं.
३११ चोथी प्रकारांतरें रूपना चार निक्षेपा कहे ठे:- प्रथम रूप एवुं
नाम ते नामरूप. वीजुं रूप एवा अक्षर लखवा अथवा रूपवंत मूर्ति स्था
पवा, ते स्थापनारूप, वीजुं रूपवंत पुरुष जे मंग्रहिकराजा, ब्रह्मदेव, वायु
देव, अक्षरदेव, इवता, ईश, गणेश तथा तीर्थकृतां रूप, ते सर्व इव्यथी

रूप जाणवां. चोथो शब्दनयने मत्तें जीव, शुजाशुज विज्ञावरूप अशुद्धता थकी रहित शुद्धनिश्चयनयने मत्तें अंतर्दृष्टियें करी एक पोताना आत्मानुं रूप जोवुं प्रतीति करवी, ते जावरूप जाणवुं.

३९९ अनुज्ञव उपर चार निक्षेपा लगाडे ठे:-प्रथम अनुज्ञव एवुं नाम ते नामथकी अनुज्ञव जाणवो. वीजो अनुज्ञव एवा अक्षर लखीने स्थापवा, ते स्थापना अनुज्ञव जाणवो. त्रीजो रुजुसूत्रनयने मत्ते जीवने शुजा शुजरूप परिणाम, तेमां शुजअनुज्ञवरूप परिणाम ते सेवा, स्तुति, जक्ति, पूजा, पडिक्कमणुं, सामायिक, पोसहरूप व्रत उच्चरी शुजपरिणामें तद्धीन मननुं एकाग्रपणुं ते शुज अनुज्ञव जाणवो. अने अशुज अनुज्ञव ते विषय, कषाय, निद्रा, विकथारूप प्रमादनेविषे जीवना अशुज परिणामें तद्धीन पणुं मननुं एकाग्रपणुं ते अशुज अनुज्ञव जाणवो. ए रीतें शुजाशुज परिणामने विषे जीवने तद्धीनपणुं ते त्रीजो द्रव्यअनुज्ञव जाणवो. तथा चोथो जे शब्द अने समजिरूढ नयने मत्तें शुद्ध निश्चयनयें आत्मस्वरूपनी प्रतीति करी, एकाग्रचित्तें तद्धीनपणे मन, वचन, कायाना योग रुंधी पोताना स्वरूपमां रमवुं, ते जाव अनुज्ञव जाणवो.

३९३ मनुष्यगति आश्रयी चार निक्षेपा उतारे ठे:-एक तो पुरुष एवुं नाम, ते नामथकी पुरुष जाणवो. वीजो पुरुष एवा अक्षर लखीने स्थापवा, अथवा परुषरूपें मनुष्यनी मूर्ति चित्रीने स्थापवी, ते स्थापनापुरुष जाणवो. त्रीजो संग्रहनयने मत्तें जीवें सत्तायें पुरुषवेदनां दलीयां प्रकृतिरूप सत्तापणे बांध्यां ठे, ते द्रव्यपुरुष जाणवो. चोथो ते दलीयांनो उदय थयो, एटळे उदयजावरूप व्यवहार नयने मत्तें करी जावथकी पुरुष जाणवो.

३९४ वली प्रकारांतरे पुरुष उपर चार निक्षेपा कहे ठे:-प्रथम पुरुष एवुं नाम, ते नामपुरुष, वीजो पुरुष एवा अक्षर लखीने स्थापवा अथवा पुरुष एवी मूर्ति स्थापवी, ते स्थापना पुरुष, त्रीजो उदयजावरूप व्यवहार नयने मत्तें पुरुषपणानां दलीयां जोगवे ठे, ते द्रव्यपुरुष जाणवो. चोथो रुजुसूत्रनयने मत्तें जडिकपणुं सरख स्वजावें दया, यत्ता, करुणा, विनीतपणुं, सेवा जक्तिरूप करणी करे ठे, ते जीव, जावपुरुष कहीयें.

३९५ मनुष्यरूप स्त्रीमां चार निक्षेपा लगाडे ठे:-प्रथम स्त्री एवुं नाम ते नामस्त्री जाणवी, वीजो स्त्री एवा अक्षर लखी स्थापवा, अथवा स्त्रीरूपें

ર્તિ ચિત્રીને સ્થાપવી, તે સ્થાપનાસ્ત્રી, ત્રીજો સંગ્રહનયને મતેં જીવે સત્તાયેં સ્ત્રીવેદનાં દલીયાં પ્રકૃતિરૂપ સત્તાપણેં વાંધ્યાં છે, તેને દ્રવ્યસ્ત્રી કહીયેં. ચોથો તે દલીયાંનો ઉદય થયો, એટલે ઉદયજાવરૂપ વ્યવહાર નયને મતેં કરી જાવસ્ત્રી જાણવી.

૩૬૬ વલી પ્રકારાંતરેં સ્ત્રી ઉપરેં ચાર નિક્ષેપા કહે છે. પ્રથમ સ્ત્રી એવું નામ, તે નામસ્ત્રી જાણવી, વીજું સ્ત્રી એવા અક્ષર લખવા અથવા મૂર્તિ ચિત્રીને સ્થાપવી, તે સ્થાપનાસ્ત્રી જાણવી. ત્રીજો ઉદયજાવને યોગેં સ્ત્રીપણા નો જવ પામી વ્યવહાર નયને મતેં સ્ત્રીપણાનાં દલીયાં જોગવે, તેને દ્રવ્ય સ્ત્રી કહીયેં, અને ચોથો માયારૂપ કૂડ કપટ ઠલ જેલ “ મુલેમિષ્ઠા, હૃદયે હુષ્ઠા, ” એ રીતેં ળગવિદ્યારૂપ જે જીવના વરિણામ વત્તેં, તે જીવ, જાવસ્ત્રીરૂપ જાણવો. એ રીતેં ચાર ગતિમાં નિક્ષેપાનું સ્વરૂપ જાણવું.

હવે જીવ અજીવરૂપ પદ્ દ્રવ્ય નવ તત્ત્વનું સ્વરૂપ ચાર જાંગે કરી ઉલ્લાખે છે, તિહાં પ્રથમ જેની આદિ નથી અને અંત એટલે ઠેડો પણ નથી, તે નિશ્ચયનયને મતેં અનાદિ અનંત નામેં પ્રથમજાંગો જાણવો. તથા વીજો જેની આદિ નથી, પણ અંત છે, તે વ્યવહારનયને મતેં અનાદિ સાંત નામેં ત્રીજો જાંગો જાણવો, તથા ત્રીજો જેની આદિ છે અને અંત પણ છે, તે વ્યવહાર નયને મતેં સાદિસાંત નામેં ત્રીજો જાંગો જાણવો. તથા ચોથીજેની આદિ છે પણ અંત નથી તે નિશ્ચયનયને મતેં આદિ અનંત નામેં ચોથો જાંગો જાણવો, ચાર જાંગે કરી પ્રથમ પદ્ દ્રવ્યનું સ્વરૂપ ઉલ્લાખે છે. ૩૬૭ તિહાં પ્રથમ જીવ દ્રવ્યમાં ચાર જાંગા લગાવે છે:—તિહાં જીવમાં જે જ્ઞાનાદિત્ત ગુણ છે, તેની આદિ નથી, અને અંત પણ નથી, માટે નિશ્ચયનય તે મતેં અનાદિ અનંત નામે પ્રથમ જાંગો જાણવો. તથા જીવને કર્મ સાથેં જવા ગરીબની માથેં અનાદિનો સંવંધ છે તે સંવંધનો જેવારેં સિદ્ધિ વારણેં તેમાં અંત આવશે માટે વ્યવહાર નયને મતેં એ અનાદિસાંત નામેં ત્રીજો જાંગો જાણવો. તથા જે જીવ, દેવતા, નારકી, તિર્યંચ અને મનુષ્યરૂપ ના ના કર કર્મ નવનું ઉપજનું કરે છે, એટલે તે તે જવની આદિ પણ આવે છે અને અંત પણ આવે છે, માટે વ્યવહાર નયને મતેં એ સાદિસાંત નામેં ચોથો જાંગો જાણવો. તથા જે જીવ, કર્મ સ્વપાત્રી મોકલે ગયા, તિહાં મોકલે

मां सिद्धपणे करी तेनी आदि ठे, पण ते जीवोने वढी पाबुं जरीने संसार मां आवुं नथी, माटे निश्चयनयने मतें ए सादि अनंत नामें चोथो जांगो ठे,

४०४ अजीवतुं स्वरूप चार जांगे करी उलखावे ठे:- तिहां प्रथम धर्मास्तिकायमां गुण चार, अने पर्यायमां खंधपणुं. ते निश्चयनयने मतें अनादि अनंत नामे पहेले जांगे ठे, एटले तेनी आदि नथी अने अंत पण नथी तथा अनादि सांतनामें बीजो जांगो धर्मास्तिकायमां लागतो नथी, तथा धर्मास्तिकायना देश, प्रदेश अने अगुरुलघु ते व्यवहारनयने मतें सादि सांत नामें त्रीजे जांगे जाणवा, तथा सिद्धना जीवें जे धर्मास्तिकायना प्रदेश फरस्या ठे ते प्रदेश मूकीने बीजे प्रदेशें सिद्धना जीवने जवुं नथी माटे ते निश्चयनयने मतें सादि अनंत नामे चोथो जांगो जाणवो, केम के जे सिद्धनो जीव मोक्षें प्होंचे, ते वखत धर्मास्तिकायना प्रदेशने फरसे, माटे तेनी आदि ठे, परंतु पठी ते प्रदेशथकी बीजे प्रदेशें जाय नथी, माटे अंत नथी, ए धर्मास्तिकायमां चोजंगी कही, तेज रीतें अधर्मास्तिकायमां पण चोजंगी ठे,

४०५ आकाशास्तिकायमां चोजंगी कहे ठे. आकाशास्तिकायमां गुण चार, अने पर्यायमां खंधपणुं ते निश्चयनयने मतें अनादि अनंत पहेले जांगे जाणवुं, एटले तेनी आदि नथी अने अंत पण नथी, तथा अनादि सांत नामें बीजो जांगो आकाशास्तिकायमां लागतो नथी, तथा आकाशास्तिकायना देश, प्रदेश अने अगुरुलघु, ते व्यवहारनयने मतें सादिसांत नामें त्रीजे जांगे जाणवा, एटले तेनी आदि ठे, अने ठेडो पण ठे तथा जे सिद्धना जीव, मोक्षें गया ठे, ते आकाशास्तिकायना जे प्रदेश फरशीने लोकनें अंतें रह्या ठे, ते प्रदेश मूकीने बीजे प्रदेशें जाता नथी, माटे निश्चयनयने मतें ए सादि अनंत नामें चोथो जांगो जाणवो.

४११ पुज्जलास्तिकायमां चार जांगा लगावे ठे. पुज्जलमां गुण चार ठे, ते तो निश्चयनयने ममें अनादि अनंत नामें पहेले जांगे जाणवा. एटले तेनी आदि नथी अने अंत पण नथी, तथा जीव पुज्जलनो संबंध, जव्यजीवने तो व्यवहारनयने मतें अनादिसांत नामें बीजे जांगे जाणवो केमके जव्यजीव केवारेंक कर्मरूप पुज्जलने ठांकीने मोक्षें जाशे, तथा अजव्यजीवने पुज्जल साथें संबंध अनादिअनंतनामें पहेले जांगे ठे, ए संततिपणे जाणवो. केवारें टलशे नहीं माजे अजव्यजीवने कर्मरूप पुज्जलसाथें

यनयने मत्तें संततिपणे जाणवो, तथा पुज्जल खंध सादि सांत ठे, केम के जे वंधाय ठे, ते स्थितिप्रमाणें रही वली पाठा विखरे ठे, वली नवा संव थाय ठे, माटे पुज्जलना खंध ते व्यवहार नयने मत्तें सादि सांत नामें वीजे जांगे जाणवा अने चोथो सादि अनंत नामें जांगो पुज्जलमां लागतो नयी,

४१६ कालद्रव्यमां चार जांगा लगावे ठे. तिहां कालद्रव्यमां गुण चार तो निश्चयनयने मत्तें अनादि अनंत नामें पहेले जांगे जाणवा अने पयां यमां अतीतकाल तो अनादि सांत नामें वीजे जांगे ठे. तथा वर्तमानकाल, सादि सांत नामें वीजे जांगे ठे, तथा अनागतकाल ते सादि अनंत नामें चोथे जांगे ठे, ए कालनुं स्वरूप, ते सर्व उपचारमात्र ठे, ए रीतें एठ्ठ द्रव्यनुं स्वरूप चार जांगे करी उलखवुं. इहां षट्द्रव्यमां नव तत्त्वमांहेला जीव अने अजीव, ए वे तत्त्व उपर चार जांगा लगाव्या.

४२० पुण्य तत्त्वमां चार जांगा लगावे ठे. तिहां अजव्य जीव आश्रयी पुण्यमां अनादि अनंत नामें पहेलो जांगो जाणवो, केम के अजव्य जीवने पुण्यनी साथे संबंध अनादि अनंत जांगे ठे. कारण के अजव्य जीव पुण्य नां दलीयां दय करीने केवारें पण सिद्धि वरशे नहीं माटे अनादि अनंत संबंध जाणवो. तथा जव्य जीवने पुण्यनी साथें संबंध अनादि सांत नामें वीजे जांगे ठे, केम के व्यवहार राशियां जव्य जीव, स्थितिपाकें एक दिवस, पुण्यनां दलीयां गोडी सिद्धि वरशे, तेवारें ठेहेडो आवशे, माटे अनादि सांत वीजो जांगो जाणवो. तथा जीव, पुण्यनां दलीयां समय समय अनंतां सीधे ठे अने समय समय अनंतां खेरवे ठे, ते सादिसांत वीजे जांगे जाणवा. तथा सादि अनंत नामें चोथो जांगो पुण्यमां लागतो नयी.

४२४ पाप तत्त्वमां चार जांगा लगावे ठे. प्रथम पापमां अनादि अनंत नामें पहेलो जांगो अजव्य जीव आश्रयी जाणवो. केम के अजव्य जीव, पापनां दलीयां गोडी केवारें सिद्धि वरशे नहीं माटे अजव्य जीवने पापनी साथें संबंध ते अनादि अनंत पहेले जांगे जाणवा. तथा जव्य जीवने पापनां साथें संबंध अनादि सांत नामें वीजे जांगे जाणवो, केम के व्यवहार एतें जव्य जीव. स्थितिपाकें एक दिवस पापनां दलीयां गोडी सिद्धि वरशे, तेवारें पापनां ठेहेडो आवशे माटे अनादि सांत वीजो जांगो जाणवा तथा जव्य समय समय पापनां अनंतां दलीयां सीधे ठे अने समय समय

અનંતાં ચેરવે છે, તે આશ્રયી સાદિ સાંત નામેં ત્રીજો જાંગો જાણવો. તથા સાદિ અનંત ચોથો જાંગો પાપમાં લાગતો નથી.

૪૨૬ આશ્રવમાં ચાર જાંગા લગાવે છે. આશ્રવને અજ્ઞવ્ય જીવ સાથે સંબંધ તે અનાદિ અનંત પહેલે જાંગે જાણવો. કેમ કે અજ્ઞવ્ય જીવને શુચાશુચ આશ્રવનું આવવું કેવારેં મટશે નહીં, તથા આશ્રવને જ્ઞવ્ય જીવની સાથે સંબંધ તે અનાદિસાંત વીજે જાંગે જાણવો. ઇટલે વ્યવહારરાશિ જ્ઞવ્ય જીવને આશ્રવનાં અનંતાં દલીયાં સમય સમય આવે છે, તે એક દિવસેં યથા રૂપાતરૂપ સંવરજાવેં કરી આશ્રવનું આવવું રૂંધશે માટે અનાદિસાંત વીજો જાંગો જાણવો. તથા જે જીવ, આશ્રવનાં દલીયાં સમય સમય અનંતાં દીયે છે અને સમય સમય અનંતાં ચેરવે છે, તે સાદિસાંત ત્રીજો જાંગો જાણવો. તથા અનાદિ અનંત ચોથો જાંગો આશ્રવમાં લાગતો નથી.

૪૨૭ સંવરનું સ્વરૂપ ચાર જાંગે કરી ડેલાવે છે. પ્રથમ સર્વ સિદ્ધના જીવ આશ્રયી સંવરજાવ જોતાં તો અનાદિ અનંત પહેલે જાંગે જાણવો. ઇટલે સિદ્ધના જીવ, સદા સંવરજાવમાં રહ્યા વર્તે છે, તેની આદિ પણ નથી જને અંતપણ નથી તથા અનાદિસાંત નામેં વીજો જાંગો સંવરમાં લાગતો નથી તથા ક્યોપશમ જાવઆશ્રયી જે જીવ, સંવરજાવેં વર્તે છે, તે સાદિ સાંત ત્રીજો જાંગો જાણવો ક્ષાયિક જાવઆશ્રયી જે જીવને સંવરગુણ પ્રગટ્યો છે, તે સાદિઅનંત ચોથો જાંગો જાણવો.

૪૨૮ નિર્જીરાનું સ્વરૂપ ચાર જાંગે કરી દેલાવે છે, પ્રથમ અજ્ઞવ્ય જીવ આશ્રયી અકામ નિર્જીરા તો અનાદિ અનંત પહેલે જાંગે જાણવી. કેમ કે અજ્ઞવ્ય જીવ સદા કાલ અકામ નિર્જીરા કરતાંજ ફિરશે, પણ સકામ નિર્જીરા અજ્ઞવ્યને કોઈ વારેં હૃદય આવશે નહીં, માટે અનાદિ અનંત પહેલો જાંગો જાણવો. તથા અનાદિસાંત વીજો જાંગો વ્યવહારરાશિયા જ્ઞવ્યજીવ આશ્રયી જાણવો, કેમ કે જ્ઞવ્યજીવ અકામનિર્જીરા અનાદિ કાલની કરે છે, પરંતુ જેવારેં સમકેત ગુણરૂપ ધર્મધ્યાનમાં આવશે, તેવારેં અકામનિર્જીરાને ઘોડશે, માટે અનાદિસાંત વીજો જાંગો જાણવો, એ બે જાંગા અકામનિર્જીરામાં લગાવ્યા, પણ તે સર્વ વ્યર્થ જાણવા. તથા સાદિ સાંત ત્રીજો કેતી જીવ આશ્રયી ત્રોચા ગુણઠાણથી માંઝીને યાવત્

ઠાણે કેવલીપર્યંત સર્વે જીવને સકામ નિર્જ્ઞાના જાણવી, તે સકામનિર્જ્ઞાના સાદિ સાંત જાંગે ઠે, તથા સાદિ અનંત ચોથો જાંગો નિર્જ્ઞાનામાં લાગતો નથી.

૪૪૦ વંધતત્ત્વનું સ્વરૂપ ચાર જાંગે કરી ઊલ્લખાવે ઠે. પ્રથમ અનાદિ અનંત પહેલો જાંગો વંધમાં અજ્ઞાન જીવ આશ્રયી જાણવો. કેમ કે અજ્ઞાન જીવને જ્ઞાનાવરણી પ્રમુખ કર્મનાં દલીયાં સત્તામાં રહ્યાં ઠે, તે કોઈ દિવસે વૃદ્ધો નહીં તે આશ્રયી અનાદિ અનંત પહેલો જાંગો જાણવો. તથા જ્ઞાન જીવને કર્મરૂપ દલીયાં સત્તાયે વાંધ્યાં ઠે, તે જે વારે સિદ્ધિ વરશે તેવારે સર્વ વૃદ્ધો, તે આશ્રયી અનાદિસાંત વીજો જાંગો જાણવો. તથા જે જીવ કર્મરૂપ દલીયાં વાંધે ઠે અને વલી પાઠા સ્થિતિપાકે ઠોડે ઠે, તે જીવઆશ્રયી સાદિસાંત વીજો જાંગો જાણવો. તથા સાદિઅનંત ચોથો જાંગો વંધતત્ત્વમાં લાગતો નથી.

૪૪૪ મોહનિઃકર્માવસ્થાનું સ્વરૂપ ચાર જાંગે કરી ઊલ્લખાવે ઠે. પ્રથમ સર્વે સિદ્ધઆશ્રયી અનાદિ અનંત પહેલો જાંગો જાણવો. કેમ કે સિદ્ધિ પામ્યા તેની આદિ પણ નથી અને અમુક દિવસે સિદ્ધિ વરી રહેશે, હવે કોઈ સિદ્ધિ વરશેજ નહીં એવો અંત પણ નથી માટે. તથા અનાદિ સાંત નામે વીજો જાંગો સિદ્ધિમાં લાગતો નથી તથા સિદ્ધના અનંતા ગુણને વિષે પર્યાયની દ્વાનિવૃદ્ધિરૂપ ઉપજવું વિણસવું સમય સમય થઈ રહ્યું ઠે તે સાદિસાંત વીજો જાંગો જાણવો. તથા શ્રીરૂપનાદિ એવું નામ લેતાં એક નિદ્ધ આશ્રયી સાદિઅનંત ચોથો જાંગો જાણવો. એ રીતે પદ્મવ્યવસ્થા નવ તત્ત્વ સ્વરૂપ, ચાર જાંગે કરી જાણવું.

૪૪૬ નિર્ગોદીયા જીવ આશ્રયી ચાર જાંગા કહે ઠે:—પ્રથમ અનાદિ અનંત પહેલો જાંગો નિર્ગોદમાં અનંતા જીવ રહ્યા ઠે, કેમ કે તે જીવ, કોઈ કાલે નિર્ગોદમાંથી નિકલવા પામશેજ નહીં માટે તે આશ્રયી અનાદિ અનંત પહેલો જાંગો જાણવો. તથા જે જીવ, નિર્ગોદમાંથી નિકલી નિકલીને સિદ્ધિ પામે તે જીવ કરી પાઠા નિર્ગોદમાં જાતા નથી તે જીવ આશ્રયી અનાદિ સાંત વીજો જાંગો જાણવો. તથા જે જીવ, નિર્ગોદમાંથી નિકલી કરી પાઠા નિર્ગોદમાં રહી રહે ઠે. વલી પાઠા નિકલે ઠે, તે જીવઆશ્રયી સાદિ સાંત વીજો જાંગો જાણવો. તથા સાદિ અનંત ચોથો જાંગો નિર્ગોદમાં લાગતો નથી.

४५२ देवलोकना जीव उपर चार जांगा लगाडे ठे, प्रथम देव गति आश्रयी जोतां तो अनादि अनंत पहेलो जांगो जाणवो. केम के देवगतिनी आदि पण नथी अने अंत पण नथी, तथा अनादि सांत नामे बीजो जांगो देवगतिमां लागतो नथी अने देवगतिमां जीव, समय समय असंख्याता चवे ठे अने असंख्याता उपजे ठे माटे ते सादि सांत त्रीजो जांगो जाणवो तथा सादि अनंत नामें चोथो जांगो देवगतिमां लागे नहीं. एवी रीतें मनुष्यादि चारे गतिमां जांगा जाणवा.

४५६ शाश्वती अशाश्वती वस्तुमां चार जांगा लगाडे ठे. एटले शाश्वती वस्तु सर्वे अनादि अनंत पहेले जांगे जाणवी अने अनादि सांत बीजो जांगो शाश्वती वस्तुमां लागतो नथी तथा त्रीजो शाश्वतो वस्तुमां पुजल परमाणुआ समय समय अनंता पेसे ठे अने निकले ठे, माटे सादिसांत त्रीजो जांगो जाणवो अने अशाश्वती वस्तु पण सर्वे सादिसांत त्रीजे जांगे जाणवी, केम के अशाश्वती वस्तु नीपनी तेनी आदि ठे अने वली कय थाशे तेवारें अंत पण आवशे तथा सादि अनंत चोथो जांगो एमां लागतो नथी. ए रीतें सर्व वस्तुनुं चार जांगे करी प्रमाण करवुं.

४५७ हवे ठ ड्रव्यना परस्पर संबंधनी चोजंगी कहे ठे:-तेमां प्रथम आकाश ड्रव्य ठे, ते लोकालोकव्यापि ठे अने शेष पांच ड्रव्य तो लोकव्यापि जाणवां, तेमां वली लोकमां एक आकाशड्रव्य, बीजुं धर्मास्तिकाय ड्रव्य, त्रीजुं अधर्मास्तिकाय ड्रव्य, ए त्रणे ड्रव्यनो एकेक प्रदेश जेलो रह्यो ठे, ते पण कोइ कालें विठडशे नहीं माटे ए निश्चयनयने मतें अनादि अनंत पहेलो जांगे संबंध जाणवो. तथा लोकमां आकाशरूप क्षेत्रनी साथें सर्वजीवड्रव्यने संबंध, ते निश्चयनयने मतें अनादि अनंत ठे, तथा संसारी जीव, कर्म सहितने आकाशप्रदेशनी साथें संबंध ते सादिसांत ठे, कारण के संसारी जीवें जेटला आकाशड्रव्यना प्रदेश ठे, ते एकेक जीवें सर्वे फरश्या ठे अने वली फरसशे माटे व्यवहारनयने मतें सादिसांत संबंध जाणवो. तथा लोकाकाश अने पुजलने मांहोमांहे संबंध ते निश्चयनयने मतें अनादि अनंत पहेले जांगे जाणवो. तथा आकाशप्रदेशनी साथें पुजलपरमाणुआने संबंध ते व्यवहारनयने मतें सादिसांत त्रीजे जांगे ठे, कारण के एक एउठ ते सर्वे आकाश प्रदेशने फरश्यो ठे अने वली फरसशे

संबंध कहियें. ए रीतें आकाशद्रव्यनी परें धर्मास्तिकाय तथा अधर्मास्ति कायनो पण मांहोमांहे संबंध जाणवो.

हवे जीवपुजलनो संबंध कहे ठे:— अन्नव्यजीवने पुजलनी साथें संबंध, ते निश्चयनयने मतें अनादि अनंत पहेले जांगे ठे, केम के अन्नव्य जीव नां कर्म, केवारें पण खपशे नही, अने जव्यजीवने कर्मरूप पुजलनी साथें संबंध ते अनादिनो ठे, पण कारण सामग्री मळे, त्यारें केवारेंक दूटशे, माटे व्यवहारनयने मतें अनादि सांत जाणवो अने निश्चयनयने मतें करी ठे ए द्रव्य स्वप्नावरूप परिणामें करीने परिणामी ठे, माटे परिणामिपणुं सदा शाश्वतुं ठे, तेथी अनादि अनंत जाणवो. तथा जीव अने पुजल, ए वे द्रव्य मळी खंधनाव पामे ठे, तेणें करी पारिणामिक जाणवा. ते पारिणामिक पणुं अन्नव्यजीवने निश्चयनयने मतें अनादि अनंत ठे अने जव्यजीवने व्यवहारनयने मतें अनादि सांत ठे, वली पुजलद्रव्यनुं पारिणामिकपणुं तो निश्चयनयें करी अनादि अनंत ठे अने पुजलपरमाणुआनुं मलबुं, विखरबुं, ते व्यवहारनयने मतें सादिसांत ठे, एटले जीव, पुजल साथें मळ्यां सक्रिय ठे.

हवे श्रीसम्मतिसूत्रमां कथुं ठे जे पांच समवाय मलवाथी सर्व कार्य नीपजे ठे, तेनी व्याख्या करीयें ठेयें ॥ गाथा ॥ कालो सहाव नियदे, पुत्र कथं पुरिम कारणे पंच ॥ समवाय सम्मत्तं, एगंते होइ मिथत्तं ॥१॥ अर्थ:— काल, नाश, नियति केंतां नाथि, कर्म अने उद्यम, ए पांच समवायांग माने, ते समकेंती जाणवा अने ए मांहिलो एक समवाय उठावे, ते मिथ्यात्वी जाणवो, ए सम्मतिसूत्रनुं उचन ठे. एवुं सांगली ए पांच समवाय आश्रयी सिध्द पुंव ठे.

७७१ शिष्य:—जीव, समकेंत केवारें पामशे ?

गुरु:—जेवारें काजवच्चि पाकशे, तेवारें जीव समकेंत पामशे, पण काज वास्तव विना होइ जीव, समकेंत पामे नही, केम के काज सर्वनुं कारण ठे ते काज ते कायें होणार होय, ते काजें ते वेलायें ते कार्य थाय.

७७२ शिष्य:—अन्नव्यजीवनेतें काजवच्चि पाकशे, पण ते समकेंत केंमनथी पामना?

गुरु:—अन्नव्यजीवनेतें काजवच्चि पाकशे, ते जीव समकेंत पामे.

७७३ शिष्य:—जव्यजीव सर्व समकेंत पामशे ?

गुरुः—सर्व जीव समकेत नहीं पामशे जेने जावि कारणरूप देव, गुरु, धर्मनी जोगवाइ मलशे, ते जीव, समकेत पामशे बीजा नहीं पामे.

४८४ शिष्यः—जावि देव, गुरु, धर्मरूप कारणनी जोगवाइ तो घणा जीवने मली ठे ते केम समकेत नथी पामता ?

गुरुः—देव, गुरु, धर्मरूप कारणनी जोगवाइ तो मली, पण ते जीव उद्यम नथी करता परंतु जो उद्यम करे, तो समकेत पामे.

४८५ शिष्यः—वखाण सांजले ठे, पच्चस्काण करे ठे, यात्रा, दर्शन, पूजा, जक्ति आदि उद्यम तो घणा जीव करे ठे, तो पण केम समकेत पामता नथी ?

गुरुः—ते जीवने पूर्वकृत कर्म घणां ठे, एटले सात कर्मनी वशे ने त्रीश कोडाकोडी सागरोपमरूप स्थिति ठे, ते विवर आपे, तो जीव समकेत पामे.

४८६ शिष्यः—यथाप्रवृत्तिकरणरूप परिणामें करी, जीवें वशेने त्रेवीश कोडाकोडी सागरोपमरूप कर्मनी स्थिति खपावी, एटले कमें तो विवर दीधुं तो पण हजी केम समकेत नथी पामता ?

गुरुः—हजी तेउनो उद्यम काचो ठे, परंतु अपूर्वकरणना परिणामरूप उद्यम करशे, तेवारें जीव, समकेत पामशे एटले ए पूर्वोक्त पांच समवाय जले, तेवारें समकेतरूप कार्य नीपजे.

४८७ शिष्यः—मोक्षरूपकार्य जीवने केम सिद्ध थाय ?

गुरुः—जेवारें काललब्धि पाकशे, तेवारें जीवने मोक्षरूप कार्य नीपजशे, पण काल पाक्या विना कोइ जीव, मोक्षें जाय नहीं. एटले काल सर्वनुं कारण ठे, जे कालें जे कार्य होणार होवे, ते कालें ते कार्य ते वेलायें नीपजे.

४८८ शिष्यः—अज्ञव्यजीवने तो कालघणोगयो तो केम मोक्षरूपकार्य सिद्ध थयुं न

गुरुः—अज्ञव्यमां स्वज्ञाव नहीं ज्ञव्यस्वज्ञाव होय तो सिद्धरूप कार्य निपजे.

४८९ शिष्यः—तो ज्ञव्यजीव सर्वे मोक्षें केम जाय नहीं ?

गुरुः—निश्चय समकेत गुणरूप कारण मल्या विना कोइ जीव, मोक्ष पामे नहीं.

४९० शिष्यः—नियतिनिश्चय एटले जावि समकेतरूप कारण तो श्रेणि कादिक पाम्या हता तो पण तेने मोक्षरूप कार्य केम न थयुं ?

गुरुः—तेने पूर्वकृत कर्म घणां हतां अथवा पुरुषाकार उद्यम न कस्यो.

४९१ शिष्यः—उद्यम तो शाखिजड प्रमुखें घणो कस्यो, कार्य तो न नीपन्युं ?

गुरु:-एने पूर्वकृतकर्म घणां हतां तेणें रोक्री राख्या.

४९२ शिष्य:-कर्म तो प्रसन्नचंद्रराजर्षियें सातमी नरकनां दक्षीयां मेलव्यां हतां, तो तेने मोक्षरूप कार्य केम नीपण्युं ?

गुरु:-एणें शुक्लध्यानरूप श्रेणिनो उद्यम घणो कीधो, माटे पांचे कारण मळे, सर्व कार्य नीपजे ठे, एमां जे कोइ एक कारण उठापे, ते मिथ्यादृष्टि जाणवा अने पांचे समवाय मलवाची कार्य माने, ते समकेतदृष्टि जीव जाणवा.

४९७ समकेतनुं स्वरूप, षट् कारकें करी देखाडे ठे. तिहां प्रथम षट् कारकनां नाम कहे ठे:-१ कर्त्ता, २ करण, ३ कार्य, ४ संप्रदान, ५ अपादान, ६ आधार, ए षट् कारकनां नाम जाणवां. तिहां प्रथम कर्त्ता ते जीव, वीजुं करण ते देवगुरु धर्म, वीजुं कार्य ते जीवने समकेतरूप कार्य करवुं ठे, चोथुं जे आत्मप्रदेशें जीवने निर्मलता संपजती जाय, ते संप्रदान, पांचमुं कर्मरूप आवरण टलतुं जाय, ते अपादान, ठहुं ए ठए समकेतरूप कार्यमां नद्यां आधाररूप जाणवां, माटे ठहुं आधारनामा कारक जाणवुं

५०४ मोक्षनिःकर्मा अवस्थानुं स्वरूप, ए षट्कारक मळे निपजे, ते कहे ठे. तिहां प्रथम कर्त्ता ते जीव जाणवो अने वीजुं कारण ते जीवने समकेतरूप मळे, तेवारे वीजुं मोक्षरूप कार्य नीपजे, तथा चोथुं संप्रदान ते गुणश्रेणिरूप निर्मलता जीवने संपजती जाय अने पांचमुं अपादान ते कर्मरूप आवरण टलतां जाय अने ठहुं आधार, ते ए ठए मोक्षरूपकार्यमां मद्यां आधाररूप जाणवां. एणी रीतें षट्कारकरूप चक्र करी मोक्षनिःकर्मा अवस्थानुं स्वरूप जे प्राणी जाणे, ते प्राणी गण्ठा दिवसमां परमानंदपद पामे.

५१२ ध्यानमार्गमध्यें नव प्रकारनां नियाणां करवां निषेध्यां ठे, तेनो विचार धर्मीयें ठेयें. प्रथम कोइ जीव, एतुं चिंतवे जे वीजे नवें मनं राज्यनी प्राप्ति होजो एवी जे इडा ते पदेवुं नियाणुं जाणवुं. वल्ली कोइ एतुं चिंतवे केरा ज्यमां नो महेजत वाणी माटे तेथी सखुं पण मुजने रुद्धिमंत एहस्थपणानी प्राप्ति होजो ? एवी जे इडा ते वीजुं नियाणुं जाणवुं. वल्ली कोइ एतुं चिंतवे ते पुणें नो कमाववा धमास्वारूप वणुं कष्ट पडे ठे, माटे महारं धीपणानी प्राप्ति होजो ? एवी वांडा, ते वीजुं नियाणुं जाणवुं. वल्ली कोइ एतुं चिंतवे ते पुणें नो समवाय प्रमुख मद्रा कष्ट ठे, माटे हुं पुढव होजो ? एवी जे चोथुं नियाणुं जाणवुं. वल्ली कोइ एतुं चिंतवे ते मनुष्य संवेदि

विषयज्ञोग तो घणा अशुचि ठे माटे महारे बहुरत्ता देवतापणुं प्राप्त होजो ? एवी इहा, ते पांचमुं नियाणुं जाणवुं. वढी कोइ देवता अने (अन्य के) बीजो कोइ देवता ते मांहोमांहे देव देवीनां रूप विकूर्वीने जोग जोगव्यानी तथा कोइ देवता पोतेंज देव देवीरूप विकूर्वीने जोगव्यानी वांठा ते बहुरत्ता देव कह्तीये, एवी वांठारूप परिणाम एटले एवुं सामर्थ्य हुं पामुं ? एवी इहा ते ठहुं नियाणुं जाणवुं. ए ठ नियाणांना करवावाला जीव परजवें दुर्लजबोधी थाय. एटले तेने बोधबीजरूप समकेतनी प्राप्ति न थाय, वढी कोइ जीव एवुं चिंतवे के जे देवताउने संज्ञोग नथी, ते देवोने अरत्ता देव कह्तीयें. ते अरत्तादेव थवानी वांठा ते सातमुं नियाणुं जाणवुं, वढी कोइ एक जीव, एम चिंतवे ठे मुजने साधुने पडिलाजण वाळुं रूडुं श्रावकपणुं प्राप्त आजो, एटले हुं घणा साधु, साधवीने आहार पाणी प्रमुख वहोरावुं ? एवी इहा करवी, ते आठमुं नियाणुं जाणवुं. वढी कोइ एवुं चिंतवे जे मुजने दारिद्री श्रावकपणानी प्राप्ति होजो, के जेथकी मुजने चारित्रनी प्राप्ति तरत उदय आवे, एवी प्रार्थना करवी, ते नवमुं नियाणुं जाणवुं. ए पाठलां त्रण नियणांनुं फल, अनुक्रमें पूर्वले जवें समकेत, देशविरति अने सर्वविरतिनुं दायक ठे, पण मोक्षनुं दायक नथी. ए सर्व अर्थ, पांखीसूत्रनी टीकामध्यें ठे. तथा बृहत्कल्पवृत्तिमां एम कळुं ठे जे तीर्थकरपणुं तथा चरमशरीरीपणुं प्रमुख पण साधुने प्रार्थवुं युक्त नथी, अपवादें पण ए नियाणुं साधुने नहीं करवुं. तथा आवश्यकवृत्तिमां ध्यानशतकने अधिकारें कळुं ठे, जे सर्व कर्मना हायथकी मुजने मोक्ष होजो ? ए पण नियाणुंज ठे, एने पण निश्चयनयथी निषेध्युं ठे, परंतु जावनामां जे जीव काचा ठे, तेने आश्रयी व्यवहारनयें निर्दोष ठे. एम योगशास्त्रवृत्तिमां पण कळुं ठे. अने 'जयवीयराय' इत्यादिक प्रणिधान ठे, ते ठठा गुणगणायथी उपर न करवुं. इत्यादि, वढी एवो विस्तारें अधिकार, पूजापंचाशकवृत्तिमां ठे. सर्व थईने प्रश्न ५१३ थया.

हवे श्री नवपदजीनी पूजा खरतरगळमां थयेला देवचंदजीकृत ठे, तेमां कळुं ठे ॥ गाथा ॥ इम नव पद गुण मंरुली, चउनिक्केप प्रमाणो जी ॥ सात नयें जे आदरे, सम्यग् ज्ञानी जाणो जी ॥ १ ॥ अर्थ:-श्री सिद्धचक्रजीना यंत्रनुं स्वरूप ते नैगमादिक सात नयें करी जाणवुं. तथा

નામાદિક ચાર નિદેષે કરી જાણવું. તથા પ્રત્યક્ષ અને પરોક્ષ, એ બે પ્રમાણે કરી જાણવું. તથા દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ અને જાવની ચોક્કસીયે કરી જાણવું, તથા ચૌદ ગુણગણે કરી જાણવું, તથા ગુણે કરી જાણવું. તથા નવ તત્ત્વે કરી જાણવું તથા ગુણિગુણે કરી જાણવું તથા પંચવર્ણે કરી જાણવું તથા દેવ, ગુરુ, ધર્મની ઉલ્લેખાણે કરી જાણવું. એ દશ જાંગે કરી શ્રી સિદ્ધચક્રજીના ચંત્રનું સ્વરૂપ જે જાણે, સર્વદે, તેને સમ્યગ્ જ્ઞાની જાણવા.

૫૨૨ તેમાં પ્રથમ જાગે સાતે નયેં કરી યંત્રનું સ્વરૂપ દેખાડે છે. તિહાં પ્રથમ નૈગમનયને મતેં અતીતકાલેં સિદ્ધચક્રજીનો યંત્ર એવું નામ વર્તતું હતું અને અનાગત કાલેં પણ તે નામ વર્તશે, તથા હમણાં વર્તમાન કાલેં પણ તે નામ વર્તેં છે, એ રીતેં ત્રણે કાલેં એકરૂપપણે વર્તેં, તે નૈગમનય જાણ થો. હવે સંગ્રહ નયના મતવાલો સર્વનો સંગ્રહ કરીને બોલ્યો, જે આ શ્રી સિદ્ધચક્રજીનો યંત્ર છે, પઠી વ્યવહાર નયના મતવાલે વેંચણ કરીને જુદા જુદા નેદ દેખાડ્યા, તે આવી રીતેં કે પ્રથમ પદેં અરિહંત, બીજે પદેં સિદ્ધ, ત્રીજે પદેં આચાર્ય, ચોથે પદેં ઉપાધ્યાય, પાંચમે પદેં સાધુ, ઠઠે પદેં દર્શન, સાતમે પદેં જ્ઞાન, આઠમે પદેં ચારિત્ર, અને નવમે પદેં તપ, એ રીતેં જેવા રીત્યા, તેના નેદ વેંચ્યા, તે વ્યવહાર નય જાણવો. પઠી વ્યવહાર નયના મતવાલો શુભસૂત્ર નયનો ઉપયોગ લઈને બોલ્યો જે એ સિદ્ધચક્રજીના યંત્રની સ્થાપનામાં મધ્યજાગેં અરિહંત દેવ, તે ઠઠે સમનિરૂદ્ધ નયેં વર્તેં છે. અને ઉપર સિદ્ધ પરમાત્મા તે સાતમે એવંજૂતનયેં વર્તેં છે, પડધામાં આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાધુ, તે પાંચમે શબ્દનયેં વર્તેં છે, તથા દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર અને તપ, તે પાંચમે શબ્દનયેં ત્રણ ત્રણ માત્ર પ્રગટ્યા, અને ઠઠે સમનિરૂદ્ધનયેં સંપૂર્ણ પ્રગટ્યા, તથા સાતમે એવંજૂતનયેં સદ્ગતિ કાર્ય સંપન્નતાની પરમાત્મા ગતિ, ગોમતેં છે. એ સાત નયેં યંત્રનું સ્વરૂપ જાણવું.

१२३ तत्र जगि चार निरूपे करी श्री सिद्धचक्रजीना यंत्रनुं मरुप
देवादि जे. तिसां प्रथम श्री अरिहंतजी उपर चार निरुपा उताये जे. प्रथ
म जे अरिहंत नाम वही मरण करुं, ते नाम अरिहंत, तथा श्री अ
रिहंतजीना मूर्ति प्रमुख प्रतिमा स्थापन, ते मइजाव स्थापना, तथा श्री
अरिहंतजीना अक्षर लक्ष्मी, ते अरिहंतजी स्थापना, ए श्रीमो स्थापना
निर्माण जे. तयो. तथा श्रीमो श्री अरिहंतजी नाम अणिक्कादि प्रमुख ते ज

વ્ય શરીરનું દ્રવ્ય જાણવું અને જિહાં લગેં તીર્થકર જગવાનને કેવલ જ્ઞાન ન
ઉપજ્યું હોય, ત્યાં લગેં ઢાલ્લ સ્થ અવસ્થાયેં દ્વયતિરિક્ત શરીરનું દ્રવ્ય જાણવું.
તથા શ્રી અરિહંતજી મુક્તેં ગયા પઠી તેના શરીરની જ્ઞાતિ ઇંદ્રાદિક દેવતા
તથા મનુષ્ય કરેં છે, તે જ્ઞશરીરનું દ્રવ્ય જાણવું. એવી રીતેં જ્ઞવ્યશરીર, તદ્વ્યતિ
રિક્ત શરીર અને જ્ઞશરીર, એ ત્રણ પ્રકારેં ત્રીજો દ્રવ્યનિદેપો જાણવો. હવે
ચોથો જ્ઞાવનિદેપો તે શ્રી અરિહંતને કેવલ જ્ઞાન ઉપન્યા પઠી ત્રિગડાને
વિષે બેસીને વાર વર્ષદાને દેશના આપે, તેને જ્ઞાવ અરિહંત કહીયેં.

૫૨૪ એ ચાર નિદેપે શ્રીસિદ્ધનું સ્વરૂપ કહે છે. પ્રથમ શ્રીસિદ્ધ એવું નામ
ત્રણે કાલ એકરૂપેં શાશ્વતું વર્તેં છે, તે નામથકી સિદ્ધ જાણવા, તથા
શ્રીસિદ્ધજીની પ્રતિમા પ્રમુખ સ્થાપવી, તે સદ્જ્ઞાવસ્થાપના અને સિદ્ધ એવા
અક્કર લખવા, તે અસદ્જ્ઞાવસ્થાપના. એ રીતેં સ્થાપનાનિદેપો બે જેદેં
જાણવો. તથા ત્રીજો દ્રવ્યનિદેપો તે તેરમે અને ચૌદમે ગુણઠાણે વર્તતા
કેવલી જગવાનને જ્ઞવ્યશરીર આશ્રયી દ્રવ્ય કહીયેં અને જે સિદ્ધિ વસ્ત્યા
તેના શરીરની જ્ઞાતિ કરીયેં, તે જ્ઞશરીરનું દ્રવ્ય જાણવું. એ ત્રીજો દ્રવ્યનિ
દેપો જાણવો. તથા જ્ઞાવસિદ્ધ જે સકલકર્મ ક્ષય કરી લોકને અંતેં બિરા
જમાન અવ્યાબાધ સુખના જોગો, તેને જ્ઞાવસિદ્ધ કહીયેં.

હવે સિદ્ધજગવાનમાં તદ્વ્યતિરિક્તશરીર આશ્રયી ચાર નિદેપો કહે છે. પ્ર
થમ સિદ્ધ એવું નામ. તે ત્રણે કાલેં એકરૂપેં શાશ્વતું વર્તેં છે, તે નામસિદ્ધ
જાણવા તથા જે દેહમાન મધ્યેથી ત્રીજો જાગ ઘટાડી બે જાગના શરીર પ્ર
માણે આત્મપ્રદેશનો ઘન કરી સ્થાપનારૂપ ક્ષેત્ર અવગાહી રહ્યો છે, તે વી
જો સ્થાપનાસિદ્ધ જાણવો. તથા દ્રવ્યસિદ્ધ તે શુદ્ધ, નિર્મલ, અસંખ્યાતપ્રદે
શને વિષે જ્ઞાનાદિક અનંતગુણરૂપ ઢતી પર્યાયપ્રત્યેં વસ્તુરૂપ પ્રગટ્યા છે,
તે સિદ્ધનો તદ્વ્યતિરિક્તશરીર આશ્રયી દ્રવ્યનિદેપો જાણવો. તથા જ્ઞાવ
થકી સિદ્ધનું સ્વરૂપ તો સામર્થ્યપર્યાયપ્રવર્તનારૂપ અનંતો ધર્મ પ્રગટ્યો
છે, તેને વિષે સદા કાલ નવા નવા જ્ઞેયની વર્તનારૂપ પર્યાયનો ઉત્પાદ,
વ્યય, સમય સમય અનંતો અનંતો થઈ રહ્યો છે. તેણે કરી સિદ્ધ પરમાત્મા
અનંતું સુખ જોગવે છે, તે ચોથો જ્ઞાવનિદેપો જાણવો.

૫૨૫ આચાર્યનું સ્વરૂપ ચાર નિદેપે કરી કહે છે:—પ્રથમ આચાર્ય એવું નામ, તે
નામ આચાર્ય, વીજું આચાર્યજીની મૂર્તિપ્રમુખ સ્થાપવી, અથવા આચાર્ય એવા

અક્ષર લક્ષી સ્થાપવા, તે સ્થાપના આચાર્ય, ત્રીજો જે આચાર્યપદવીને યોગ્ય પૂર્ણ હજી આચાર્ય પદવી પામ્યા નથી, પરંતુ આગલ પામશે, તે તદ્વ્યતિરિક્ત શરીરનું દ્રવ્ય જાણવું. તથા જે કોઈ ગતિમાં જીવે છે, પરંતુ ત્યાંથી આચાર્ય પદવી પામશે, તેને જીવ્યશરીરનું દ્રવ્ય કહીયે. તથા જે કોઈ આચાર્ય કાલંગત થયા પછી તેના શરીરની જાતિ મહોત્સવ કરીયે, તે જીવ્યશરીરનું દ્રવ્ય જાણવું, એ ત્રીજો દ્રવ્યનિરૂપો કહ્યો. હવે ચોથો જાવનિરૂપો તે જે જાવાચાર્ય ઠગીશ ગુણે કરી વિરાજમાન પાંચ પ્રસ્થાને કરી સેવિત જીવ્ય પ્રાણીને હિતોપદેશ કરતાં ગઠના નાયક થકા વિચરે, તેને જાવથકી આચાર્ય કહીયે. એજ રીતે ચાર નિરૂપા ઉપાધ્યાયને વિષે પૂર્ણ જાણી લેવા.

૫૨૬ સાધુજીનું સ્વરૂપ ચાર નિરૂપે કરી કહે છે:—પ્રથમ સાધુ એવું નામ, તે નામસાધુ, તથા ત્રીજો સાધુજીની મૂર્તિ પ્રમુખ સ્થાપીયે, અથવા અક્ષર લક્ષીયે, તે સ્થાપના સાધુ તથા જે શ્રાવકમાંહેથી આગલ સાધુપણ નીવડશે, તેને દ્રવ્યસાધુ કહીયે. એ જીવ્ય શરીરનું દ્રવ્ય જાણવું તથા જે સાધુ પાંચ મદ્દા વ્રત સૂઝાં પાલે સાધુની ક્રિયા કરે, સૂજતો આહાર લીધે, પણ તેવો જ્ઞાન ધ્યાનનો ઉપયોગ વર્તતો નથી તે તદ્વ્યતિરિક્ત શરીર આધારી દ્રવ્ય જાણવું. તથા જે કોઈ સાધુને દેવગતિ થયા પછી તેના શરીરની મહોત્સવ જાતિ કરવી, તે જીવ્યશરીરનું દ્રવ્ય જાણવું એ ત્રણ પ્રકારે સાધુનો દ્રવ્યનિરૂપો કર્યો. હવે નાવ નિરૂપો કહે છે. જે સાધુને ગુણે કરી સહિત અને આગલ જે સાધુનો આચાર, વ્યવહાર કહ્યો તે પ્રમાણે સર્વ કરે અને જ્ઞાન ધ્યાનમાં વર્તતો સાધ્ય એક, સાધન અનેક, એ રીતે સત્તાગતના ધર્મ મય મોક્ષને સાધે, તે જાવનિરૂપે સાધુ જાણવો.

૫૨૭ દર્શન ઉપર ચાર નિરૂપા લગાવે છે. તિહાં પ્રથમ દર્શન એવું નામ, તે નામદર્શન કરીયે. ત્રીજું મૂર્તિ પ્રમુખ સ્થાપવી, તે સન્નાવસ્થાપના અને દર્શન એક અક્ષર લક્ષી સ્થાપના, તે અસન્નાવસ્થાપના, એ સ્થાપનાનિરૂપો જાણવો. ત્રીજો જે અંતરંગ ઉપયોગ વિના કુલાચારે અતિ આચરે તિરિક્ત શરીર દર્શનના કર્મી કરે છે, પરંતુ તે આત્મદર્શન વિના કરે છે, તરિક્ત તેમને દ્રવ્યદર્શન જાણવું આપ્યો. દર્શન દર્શન જડક્રિયા, ગિરિ સ્વરૂપે સો વડા ... જે દર્શન દર્શન વિના, તે કરિયાં અને ન મંગાળ ... દર્શન દર્શન જાણવો. હવે ચોથું જાવનિરૂપે દર્શન કહે છે. તિહાં જે

कार्यकारणनी उलखाण सहित दर्शन करवुं एटले उपरथी श्री वीतरागना दर्शननी आचरणारूप (करणी के०) सेवा, स्तुति, जक्ति, पूजा विधि सहित मन, वचन अने कायायें करी एकचित्तें करे ठे, ते सर्व द्रव्यदर्शन कारणरूप जाणवुं अने जावदर्शन केतां तो जे अंतरंग आत्मदर्शनरूप लेजो धारीने आत्मा निरावरण करवारूप साध्य चोखुं राखीने द्रव्यदर्शनरूप विधिसहित करणी करवी, ते सर्व निर्झरारूप जाणवी ॥ गाथा ॥ जे दर्शन दर्शन विना, ते दर्शन प्रतिपक्ष ॥ जे दर्शन दर्शन हुवे, ते दर्शन सापेक्ष ॥ १ ॥ ए परमार्थ जाणवो. ए जावनिक्षेपे दर्शन कछुं.

५२० ज्ञान उपर चार निक्षेपा लगाडे ठे. प्रथम ज्ञान एवुं नाम, ते नामज्ञान जाणवुं. वीजुं पुस्तकमां लख्युं ते स्थापनाज्ञान जाणवुं. त्रीजुं अन्यमतनां सर्वशास्त्र, तेनां तथा जिनमतनां सूत्र, सिद्धांत, टीका, चूर्णि प्रमुखना अंतरंग आत्म उपयोग विना तथा निश्चयव्यवहाररूप कार्य कारणना जाणपणा विना जे अर्थ करवा, ते सर्वे द्रव्यज्ञान जाणवुं तथा जावज्ञान ते षड्द्रव्य नव तत्त्वनुं जाणपणुं द्रव्य, क्षेत्र, काल, जाव, नय, निक्षेपा, अने प्रमाणें करी जाणपणुं अने अंतरंग निश्चयनय आत्मसत्तानुं सर्वह्वुं ते जावज्ञान जाणवुं ॥ गाथा ॥ क्षण अर्द्ध जे अध टले, ते न टले जवनी कोडें ॥ तपस्या करतां अति घणी, पण नावे ज्ञान तणी कोइ जोडें ॥ १ ॥

५२१ चारित्र उपर चार निक्षेपा लगाडे ठे, प्रथम चारित्र एवुं नाम, ते नामचारित्र जाणवुं. तथा जे पुस्तकमां चारित्रना विधि प्रथम लखीने स्थापवुं ते स्थापनाचारित्र जाणवुं. तथा जे पांच महाव्रत सूधी रीतें मन, वचन, कायायें करी निवृत्ति प्रवृत्तिरूप आचार व्यवहार प्रमुख सहित सूधी रीतें करणी करवी, ते सर्व द्रव्यचारित्र जाणवुं ॥ गाथा ॥ विरया सा वझाउ, कसाय हीणा महावयधरावि ॥ सम्महिष्ठि विहूणा, कयावि मुक्कं न पावति ॥ १ ॥ ए परमार्थ जाणवो. हवे जावचारित्र कहै ठे. जे कर्मने चूरे, तेने चारित्र कहियें. एटले जीव, अजीवरूप खपरनी वेंचण करी स्वरूपनुं चिंतवुं. एकाग्रता तन्मयरूप परिणाम होय एटली वार नवा कर्मरूप आश्रवनुं रोकवुं जाणवुं, तेने जावचारित्र कहियें ॥ गाथा ॥ चय ते अत्र कर्मनो संचय, रिक्त करे जे तेह ॥ चारित्र नाम निरुक्तें जांख्युं, ते वंदो गुण गेह ॥ १ ॥ ए परमार्थ जाणवो. ए जावचारित्र जाणवुं.

૫૩૦ તપ ઉપર ચાર નિક્ષેપા લગાડે છે:—પ્રથમ તપ એવું નામ, તે ન નિક્ષેપો જાણવો. વીજું પુસ્તકમાં તપના વિધિ પ્રમુખનું લખવું, તે સ્થાપના જાણવું. ત્રીજું ઠઠ અઠમાદિ પ્રમુખ પાસે સ્થાપના માસ સ્થાપના આદિક અને પ્રકારનું તપ જે આ જવ પરજવે પુણ્યરૂપ ઇન્દ્રિયસુખની વાંઠારૂપ પરિણામ કરવું, તે સર્વે ડ્રવ્યતપ જાણવું. ચોથું જાવતપ. તે શ્વ જવ પરજવે ઇન્દ્રિય સુખની વાંઠા રહિત સર્વ પ્રકારે ઇચ્છાનો રોધ કરી એક પોતાનો આત્મા મૈરૂપ આવરણથી રહિત કરવાને અર્થે જે આગલ ડ્રવ્યતપ કહ્યું, તે સ કરતાં થકાં નિર્જારારૂપ જાણવું ॥ ગાથા ॥ ઇચ્છા રોધે સંવરી, પરિણતિ સ તા જોગે ॥ તપ તેહીજ આત્મા, વત્તે નિજગુણ જોગે ॥ એ જાવતપનો પર અર્થ જાણવો. એ રીતે ચાર નિક્ષેપે કરી સિદ્ધચક્રના યંત્રનું સ્વરૂપ જાણવું.

૫૩૧ ત્રીજે જાગે એ યંત્રનું સ્વરૂપ, પ્રત્યક્ષાદિ પ્રમાણે કરી ઉલ્લાસે છે. તિહાં પ્રથમ પ્રમાણના જોડ છે. એક પ્રત્યક્ષપ્રમાણ અને વીજું પરોક્ષપ્રમાણ, તેમ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણના વહી વે જોડ છે. તિહાં અરિહંત તથા સિદ્ધ જગવાનું કેવળ જ્ઞાને કરી લોકાલોકનું સ્વરૂપ જાણે છે, તે સર્વે પ્રત્યક્ષ પ્રમાણે કરી જાણે છે. માટે એને સર્વપ્રત્યક્ષ કહીયે. તથા જે મનઃપર્યવજ્ઞાન અને અવધિજ્ઞાન તે વીજે દેશપ્રત્યક્ષ કહીયે. તિહાં કોશ્ક આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાધુ, મનઃપર્યવજ્ઞાનવાલા છે, તે મનોવર્ગીણાને પ્રત્યક્ષપણે જાણે છે અને કોશ્ક આચાર્ય ઉપાધ્યાય અને સાધુ, અવધિજ્ઞાનવાલા છે, તે પુણ્યવર્ગીણાને પ્રત્યક્ષ પણે જાણે છે. તે દેશપ્રત્યક્ષ જાણવો. એટલે અરિહંત અને સિદ્ધ, એ સર્વે પ્રત્યક્ષ પ્રમાણવાલા તથા આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાધુ, એ ત્રણ દેશપ્રત્યક્ષવાલા છે. એ રીતે નવ પદમાં દેહમાં પાંચ પદમાં પ્રત્યક્ષ પ્રમાણનું સ્વરૂપ કહ્યું. દ્વેશ, ક્રોધ, મદ, મન, જ્ઞાન, ચારિત્ર અને તપ, એ ચાર પદમાં પ્રત્યક્ષપ્રમાણનું સ્વરૂપ કહે છે. તિહાં પ્રથમ (દર્શન કે ૦) સમકેત જાણવું. અને એ સમકેત વિનાનું જે જ્ઞાન તે ના પૂર્વ મુખી જાણા છે, તો પણ તે અજ્ઞાનરૂપ છે, માટે સમકેત ન સહિત તે જ્ઞાન જાણવું અને તે જ્ઞાનની તીક્ષ્ણતા એટલે ઉપયોગનું પ્રકાર છે. તે વીજું ચારિત્ર જાણવું અને ચારિત્ર એટલે પોતાના સ્વરૂપમાં પ્રમાણ કરવું. તે પોતાના સ્વરૂપમાં પ્રમાણ કરતાં સર્વ પ્રકારે ઇચ્છાનું રોધપણું તેહીજ તપ જાણવું. એટલે પાંચમે શબ્દનયને મતે જે જીવને દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર અને તપ પ્રમાણ છે, તેમાં કોઈ જીવને અવધિજ્ઞાન, મનઃપર્યવજ્ઞાન

હોય, માટે તેમાં દેશપ્રત્યક્ષપણું જાણવું. અને ઠઠે સમજિરૂઢનયેં તથા સાતમે એવંજૂતનયેં જે જીવને દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર અને તપ પ્રગટ્યાં છે, તેમાં સર્વપ્રત્યક્ષપણું જાણવું.

હવે પરોક્ષ પ્રમાણનું સ્વરૂપ કહે છે:—તે પરોક્ષ પ્રમાણના ત્રણ જોડ છે. એક આગમપ્રમાણ, વીજું અનુમાનપ્રમાણ, ત્રીજું ઉપમાપ્રમાણ. તિહાં કોઈક આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાધુ, તે આગમેં કરી સર્વ વસ્તુનું પ્રમાણ કરે છે. તથા કોઈક આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાધુ ઉપમાયેં કરી વસ્તુનું પ્રમાણ કરે છે. તથા કોઈક આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાધુ, અનુમાનેં કરી વસ્તુનું પ્રમાણ કરે છે. હવે દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર અને તપ, એ પાંચમે શબ્દનયેં જે જીવને પ્રગટ્યાં છે, તેમાં પણ આગમ, અનુમાન અને ઉપમા પ્રમાણે જાણપણું જાણવું. એ પરોક્ષ પ્રમાણનું સ્વરૂપ કહ્યું. એ રીતે પ્રત્યક્ષ અને પરોક્ષ, એ બે પ્રમાણેં કરી સિદ્ધચક્રના યંત્રનું સ્વરૂપ જાણવું.

૫૪૦ ચોથે જાંગે દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ અને જાવ તેણેં કરી સિદ્ધયંત્રનું સ્વરૂપ દેખાડે છે. તિહાં પ્રથમપદેં શ્રી અરિહંતનું સ્વરૂપ દેખાડે છે. તેમાં દ્રવ્ય થકી અરિહંત તે ચોત્રીશ અતિશયેં કરી વિરાજમાન પાંત્રીશ વચન વાળી ને ગુણેં કરી સંપૂર્ણ આઠ મહાપ્રાતિહાર્યરૂપ વાર ગુણેં કરી સહિત હોય, તથા ક્ષેત્રથકી શ્રી અરિહંત દેવ, તે અઢી ઈપ પ્રમાણ ક્ષેત્રમાં જાણવા. તથા કાલથકી અરિહંત દેવ, સંતતિજાવેં અનાદિ અનંત જાંગે વર્તે છે અને એક અરિહંતઆશ્રયી સાદિસાંતજાંગો જાણવો. તથા જાવથકી અરિહંતદેવ, તે જે જ્ઞાનાવરણાદિ ઘાતિ કર્મના ક્ષયેં અનંત ચતુષ્ટયરૂપ લક્ષ્મી પ્રગટ કરી, શુદ્ધધ્યાનના વીજા ત્રીજા પાયા વચાલેં રહ્યા વર્તે છે.

૫૪૧ સિદ્ધ પરમાત્મા ઉપર દ્રવ્યાદિ ચાર જાંગા કહે છે. દ્રવ્યથકી સર્વેં સિદ્ધ પરમાત્મા અસંખ્યાતપ્રદેશી જાણવા તથા ક્ષેત્રથકી સિદ્ધ પરમાત્મા, લોકને અંતેં પીસ્તાલીશ લાખ યોજન સિદ્ધશિલા પ્રમાણેં વિરાજમાન જાણવા અને કાલથકી સિદ્ધ પરમાત્મા, સર્વ સિદ્ધ આશ્રયી અનાદિ અનંત જાંગે વર્તે છે અને એક સિદ્ધ આશ્રયી સાદિસાંત જાંગો જાણવો. તથા જાવથકી સિદ્ધ પરમાત્મા તે સકલ કર્મને ક્ષયેં અનંત ગુણરૂપ લક્ષ્મી પ્રગટ કરી લોકને અંતેં વિરાજમાન વર્તે છે, તે જાણવા.

૫૪૨ આચાર્ય જગવાનનું સ્વરૂપ કહે છે. દ્રવ્યથકી આચાર્ય જગવાન

ઠગ્રીશ ગુણે કરી વિરાજમાન જાણવા, તથા ક્ષેત્રથકી આચાર્ય જગવાન અઢી ઈપ પ્રમાણે જાણવા તથા કાલથકી આચાર્ય જગવાન સંતતિજાગે અનાદિ અતંત જાંગે વર્તે છે અને એક આચાર્ય આશ્રયી સાદિસાંત જાંગે જાણવો. તથા જાવથકી આચાર્ય જગવાન સદાકાલ સત્તાગતના જાસન રૂપ જ્ઞાનસ્વરૂપના ઉપયોગમાં જેનું ચિત્ત વર્તે છે, તે જાણવા.

૫૪૩ ઉપાધ્યાયજીનું સ્વરૂપ કહે છે. દ્રવ્યથકી ઉપાધ્યાયજી પચ્ચીશ ગુણે કરી વિરાજમાન કહીયેં. તથા ક્ષેત્રથકી ઉપાધ્યાયજી અઢી ઈપ વ્યાપી જાણવા. તથા કાલથકી ઉપાધ્યાયજી સંતતિજાગે અનાદિ અતંત જાંગે વર્તે છે, અને એક ઉપાધ્યાયજી આશ્રયી સાદિસાંત જાંગો જાણવો તથા ભાવથકી ઉપાધ્યાયજી જીવ અજીવરૂપ નવ તત્ત્વ પદ દ્રવ્યનું જાણવું કરી સત્તાગતના ચિંતનરૂપ સ્વજાવમાં જેનું ચિત્ત વર્તે છે તે જાણવો.

૫૪૪ સાધુનું સ્વરૂપ કહે છે. દ્રવ્યથકી સાધુ સત્તાવીશ ગુણે કરી વિરાજમાન કહીયેં. તથા ક્ષેત્રથકી સાધુ અઢી ઈપવ્યાપી જાણવા, તથા કાલથકી સાધુ સંતતિજાગે અનાદિ અતંતજાંગે વર્તે છે, અને એક સાધુ આશ્રયી સાદિસાંત જાંગો જાણવો. તથા જાવથકી સાધુ જે સાધ્ય પદ, સાધન અનેક, એ રીતે સત્તાગતના ધર્મને સાધે, તે જાવસાધુ જાણવા.

૫૪૫ દર્શનનું સ્વરૂપ કહે છે. દ્રવ્યથકી દર્શન, તે ઇન્દ્રિયના વલ્લથી વસ્તુનું દેખવું તથા જાસનવળું તે સર્વ દ્રવ્યદર્શન કહીયેં. તથા ક્ષેત્રથકી દર્શન, ચૌદરાજ લોક વ્રસનાડી પ્રમાણે જાણવું તથા કાલ થકી દર્શન, ક્ષાયિક જાગ આશ્રયી જે જીવને પ્રગટ્યું છે, તે સાદિ અતંત જાંગે જાણવું, અને ક્ષાયોપશમનાવ આશ્રયી સાદિસાંત જાંગે વર્તે છે. તથા જાવથકી દર્શન, તે જોક્ષાજોક્ષનું સ્વરૂપ એક સમયમાં દેખવું, તેને કહીયેં.

૫૪૬ જ્ઞાનનું સ્વરૂપ કહે છે. દ્રવ્યથકી જ્ઞાન જે મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અધિગતજ્ઞાન. મન, ધર્મજ્ઞાન શ્રુત્યાદિ, ઇન્દ્રિયને અનુયાયી જે જાણવળું તે સર્વ દ્રવ્યજ્ઞાન કહીયેં. તથા ક્ષેત્રથકી જ્ઞાન, તે ચૌદરાજ લોક વ્રસનાડી પ્રમાણે જાણવું. તથા કાલથકી જ્ઞાન તે ક્ષાયિક જાવઆશ્રયી જે જીવને જ્ઞાન પ્રગટ્યું છે, તે સાદિ અતંત જાંગે જાણવું અને ક્ષાયોપશમિક જાવ આશ્રયી સાદિ સાંત જાંગો જાણવો. તથા જાવથકી જ્ઞાન તે જે જોક્ષાજોક્ષનું સ્વરૂપ એક સમયમાં જાણવું.

५४७ चारित्र्यं स्वरूप कहे ठे. द्रव्यथकी चारित्र्य ते चरणसित्तरी कर एसित्तरीने गुणें करी विराजमान तथा क्षेत्रथकी चारित्र्य ते चौदराज लोक त्रसनाडि प्रमाणें जाणवुं तथा कालथकी चारित्र्य ते द्वायिक जाव आश्रयी सादि अनंत जांगे वर्त्ते ठे अने द्वायोपशम जाव आश्रयी सादिसां तजांगे जाणवो. तथा जावथकी चारित्र्य ते यथाख्यात चारित्र्यरूपगुणें करी पोताना स्वजावमां रमण करवुं, ते जाणवुं,

५४८ तपनं स्वरूप कहे ठे, द्रव्यथकी तपना बार जेद कहीयें तथा क्षेत्रथकी तप ते चौदराजलोक त्रसनाडी प्रमाण जाणवुं. तथा कालथकी तप ते द्वायिकजाव आश्रयी सादिअनंतजांगे वर्त्ते ठे अने द्वायोपशमजाव आश्रयी सादिसांतजांगे जाणवुं. तथा जावथकी तप ते सर्व प्रकारें इ छानो रोध करी समता जावमां वर्त्तवुं. ए रीतें द्रव्य, क्षेत्र, काल अने जावनी चोजंगीयें करी सिद्धयंत्रनं स्वरूप जाणवुं.

५५७ पांचमे जांगे चौद गुणगणें करी यंत्रनं स्वरूप उलखावे ठे. तीहां प्रथमपदें श्रीअरिहंतदेव, तेरमे गुणगणें जाणवा. बीजे पदें सिद्धपरमात्मा ते गुणगणा वर्जित जाणवा. त्रीजे पदें आचार्यप्रभु तथा चोथे पदें उपाध्याय अने पांचमे पदें साधुमुनिराज, ते ठे सातमे गुणगणे अने श्रेणीप्रतिपन्न ब्रह्मस्थमुनि ते अगीयारमे बारमे गुणगणे जाणवा. हवे ठहुं दर्शन पद, सातमुं ज्ञानपद, आठमुं चारित्र्यपद अने नवमुं तपःपद, ए चारे पद, चोथा गुणगणाथी मांढी यावत् तेरमा चौदमा गुणगणा लगें जाणवां, ए रीतें चौद गुणगणे करी सिद्धयंत्रनं स्वरूप जाणवुं.

५६६ ठे जांगे गुणें करी सिद्धयंत्रनं स्वरूप देखाडे ठे. तिहां प्रथम पदें श्रीअरिहंतदेव ते बार गुणें करी सहित जाणवा. बीजे पदें सिद्ध परमात्मा ते आठगुणें तथा एकत्रीश गुणें करी सहित जाणवा. त्रीजे पदें आचार्य जगवान्, ते पांच गुणें तथा ठत्रीश गुणें करी जाणवा. चोथे पदें उपाध्यायजी ते पच्चीश गुणें करी जाणवा. पांचमे पदें साधुजी ते सत्तावीश गुणें करी जाणवा. ठे पदें दर्शन, ते सडशठ गुणें करी जाणवुं. सातमे पदें ज्ञान, ते पांच गुणें तथा एकावन गुणें करी जाणवुं. आठमे पदें चारित्र्य, ते सत्तर तथा सित्तेर गुणें करी जाणवुं. नवमे पदें तप, ते बार गुणें तथा पचास गुणें करी जाणवुं. ए रीतें सिद्धयंत्रनं स्वरूप गुणें करी जाणवुं.

૫૭૫ સાતમે જાગે ચંત્રનું સ્વરૂપ નવ તત્ત્વે કરી ડહાણાવે છે. પ્રથમપદે શ્રીચરિત્તંત્ર દેવ, તેરમે ગુણગણે વર્તતા તેમાં નવે તત્ત્વ પામીયે. તથા ત્રીજે પદે શ્રી સિદ્ધપરમાત્મા, તેમાં આગલ કહ્યાં તે રીતે ત્રણ તત્ત્વ પામીયે. તથા ત્રીજે પદે શ્રીઆચાર્યજી, ચોથે પદે શ્રીઉપાધ્યાયજી અને પાંચમે પદે શ્રી સાધુ, એ ત્રણ પદમાં પૂર્વે સમકેતમાં કહ્યાં, તે રીતે આઠ આઠ તત્ત્વ પામીયે, તથા દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર અને તપ, એ ચાર ગુણમાં શબ્દનયને મતે ચોથા ગુણગણથી માંનીને ઠઠા સાતમા ગુણગણાં જે જીવને પ્રગટ્યાં છે, તેમાં આગલ કહ્યાં, તે રીતે આઠ તત્ત્વ પામીયે અને સમજિરૂઢનયને મતે આઠમા ગુણગણથી માંની યાવત્ અગીયારમા બારમા ગુણગણા પર્યંત શ્રેણી જાવેં જે જીવ વર્તે છે, તેને એ દર્શનાદિક ચાર ગુણ પ્રગટ્યા છે, તેમાં આઠ તત્ત્વ પામીયે અને તેરમે ગુણગણે કેવલી જગવાનને ચાર ગુણ પ્રગટ્યા છે, તેમાં નવે તત્ત્વ પામીયે. અને ગુણગણાં વર્જિત લોકને અંતે સિદ્ધપરમાત્મા વર્તે છે, તેને એ ચાર ગુણ પ્રગટ્યા છે, તેમાં ત્રણ તત્ત્વ પામીયે. એ રીતે સિદ્ધચંત્રનું સ્વરૂપ, નવ તત્ત્વે કરી જાણવું.

૫૭૬ આઠમે જાગે ગુણિગુણે કરી સિદ્ધચંત્રનું સ્વરૂપ ડહાણાવે છે. ત્રીજાં પ્રથમ ચરિત્તંત્ર, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાધુ, એ પાંચે ગુણી જાણવા અને દર્શન, જ્ઞાન ચારિત્ર અને તપ, એ ચારગુણ જાણવા, એટલે એ પૂર્વોક્ત પાંચ ગુણીમાં એ દર્શનાદિક ચાર ગુણ રહ્યા છે, માટે એ ગુણ જાણવા. અને એ ચરિત્તંત્રનાદિક પાંચે જે છે, તે દર્શનાદિક ચાર ગુણે કરી સહિત છે, માટે ગુણી જાણવા. એ રીતે સિદ્ધચંત્રનું સ્વરૂપ ગુણી ગુણે કરી ડહાણાવ્યું.

૫૭૭ નામે જાગે સિદ્ધચંત્રનું સ્વરૂપ પાંચ વર્ણે કરી દેખાડે છે. પ્રથમ વેદપ્રજ્ઞ અને મુનિધિનાથ, એ બે તીર્થંકર બોલે વર્ણે છે, માટે પ્રથમપદે ચરિત્તંત્રનું ધ્યાન બોલે વર્ણ કરવું તથા શ્રી વેદપ્રજ્ઞ અને વામુપૂજ્ય, એ બે ગણે વર્ણે છે, માટે ત્રીજે પદે શ્રી સિદ્ધનું ધ્યાન રક્તવર્ણે કરવું તથા શોભ તીર્થંકર પીત્તવર્ણે છે, માટે ત્રીજે પદે શ્રી આચાર્યજીનું ધ્યાન પીત્ત વર્ણે કરવું તથા શ્રી જટિનાથ અને શ્રી પાર્શ્વનાથ, એ બે પ્રભુ ક્ષીર વર્ણે છે, માટે ચોથે પદે શ્રી ઉપાધ્યાયજીનું ધ્યાન ક્ષીર વર્ણે કરવું, તથા શ્રી મુનિમુવત અને વેદનાથ, એ બે તીર્થંકર ધ્યાન વર્ણે છે, માટે પાંચમે પદે સાધુજીનું ધ્યાન રક્તવર્ણે કરવું તથા એ શ્રી ચરિત્તંત્રનાદિક પાંચને દર્શન, જ્ઞાન, ચા

રિત્ર અને તપ, એ ચાર ગુણ, કર્મરૂપ મેલને અજાવેં કરી નિર્મલ પ્રગટ્યા છે, માટે શ્વેતવર્ણ એ ચારેનું ધ્યાન કરવું. એ પાંચ વર્ણે યંત્રનું સ્વરૂપ જાણવું.

૫૭૫ દશમે જાગે દેવ, ગુરુ, અને ધર્મે કરી યંત્રનું સ્વરૂપ ડેલેલાવે છે:—તિહાં એ નવ પદમાં શ્રીઅરિહંત અને સિદ્ધ, એ બે દેવ જાણવા. તથા આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાધુ, એ ત્રણે ગુરુ જાણવા. તથા દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર અને તપ એ ચારે ધર્મ જાણવા. એ રીતે દેવ, ગુરુ, ધર્મે કરી યંત્રનું સ્વરૂપ ડેલેલાવ્યું. એ દશ જાગે કરી જે જીવ, શ્રીસિદ્ધચક્રના યંત્રનું સ્વરૂપ અંતરંગ પ્રતીતિ સહિત ડેલેલાવે ધ્યાવે, તે પરમાનંદ પદ પામે.

૫૭૬ શ્રીઅનુયોગદ્વાર સૂત્રમધ્યે નયનું સ્વરૂપ કહ્યું છે, તે ઇહાં શિષ્યને ડેલેલાવે કરવા સારુ વિસ્તારપણે વિશેષ વ્યાખ્યાયે લખીયે થાયે ॥ ગાથા ॥ નય જંગ પમાણેહિં, જો અપ્પા સાયવાય જાવેણ ॥ જાણેશ્મો સરૂવં, સમ્મ દિઠિં સો નેહ ॥ ૧ ॥ અર્થ:—(નયજંગ કે) મૂલનય વે અને ઉત્તરનય સાત, તથા ઉપનય અઠાવીશ અને તેના જાંગા સાતશેં થાય. તથા (પમાણેહિં કે) મૂલ પ્રમાણ વે અને ઉત્તર પ્રમાણ પાંચ, તેના પાંચ વડી અનેક જોડ થાય. અને (અપ્પા કે) આત્મા તેને (સાયવાય કે) સ્યાદ્વાદાદિ આઠ પદે ડેલેલાવે જડી રીતિથી પોતાના સ્વરૂપને (જાવેણ કે) જાવવું. (જાણેશ્મોસરૂવં કે) એ રીતે જેણે આત્મસ્વરૂપને ડેલેલાવે પ્રતીતિ કરી છે, (સમ્મદિઠિંસોનેહ કે) તે જીવ નિશ્ચે સમકેતનો થઈ જાણવો.

૫૭૭ વિશેષાર્થ મહે છે. તિહાં એક નિશ્ચય અને વીજો વ્યવહાર, એ મૂલ વે નય જાણવા. અને એક નૈગમ, વીજો સંગ્રહ, ત્રીજો વ્યવહાર, ચોથો જુસૂત્ર, પાંચમો શબ્દ, ઠાઠો સમજિરૂઢ, સાતમો એવંજૂત, એ સાત ઉત્તર જોડ જાણવા. સાતમાંથી પહેલા ઠ નય વ્યવહારમાં જાણવા અને સાતમો એક એવંજૂત નય તે નિશ્ચયમાં જાણવો. તેનો પરમાર્થ આવી રીતે છે, ઠ નયે જે કાર્ય તે અપવાદે કારણરૂપ જાણવું અને સાતમે એવંજૂતનયે જે કાર્ય, તે ઉત્કૃષ્ટે ઉત્સર્ગે નિશ્ચયકાર્યરૂપ છે, માટે ઠ નય તે વ્યવહારમાં ગણ્યા અને સાતમો એક એવંજૂતનય તે કાર્યરૂપ છે, તેમાટે નિશ્ચયમાં ગણ્યો છે.

૫૭૮ શિષ્ય:—સિદ્ધમાં નય છે, કિંવા નથી ?

ગુરુ:—જે કારણરૂપ સાત નય છે, તેનો વ્યવહારરૂપ છે, તે માટે તે સિદ્ધમાં

નથી, કેમ કે સિદ્ધને તો કાર્ય સંપૂર્ણ નીપન્યું છે, માટે તિહાં કારણનો સ્થાન નથી, તે વાસ્તે કારણરૂપ સાત નય તે સિદ્ધમાં ન પામીયેં અને જે જે નયેં કાર્ય નીપન્યું તે કાર્ય સર્વે સિદ્ધમાં વર્તે છે, માટે કાર્યરૂપેં જોતાં તો સિદ્ધમાં સાતે નય પામીયેં. એનો વિસ્તારેં ખુલાસો આગલ બતાવશું.

૫૬૯ શિષ્ય:— એ સાત નયમાં દ્રવ્યનય કેટલા અને જાવનય કેટલા?

ગુરુ:—શ્રીજિનજ્ઞદ્વગણિકમાશ્રમણજી તો એક નૈગમ, વીજો સંગ્રહ, શ્રી જો વ્યવહાર અને ચોથો રૂઝુસૂત્ર, એ ચાર નયમાં નામ, સ્થાપના અને દ્રવ્ય, એ ત્રણ નિદેષા તે દ્રવ્યાસ્તિકપણે માને છે, તથા શબ્દાદિક ત્રણ નય તે જાવનિદેષે પર્યાયાસ્તિકપણે માને છે, અને શ્રીસિદ્ધસેનદિવાકરજી તો પ્રથમના ત્રણ નયમાં ત્રણ નિદેષા તે દ્રવ્યાસ્તિકપણે માને છે અને રૂઝુસૂત્રાદિક ચાર નય તે એકજ જાવનિદેષે પર્યાયાસ્તિકપણે માને છે, હાં ન્યાયરીતેં આશયરૂપેં જોતાં વન્ને આચાર્યનું વચન પ્રમાણ છે, તે દેખાડે છે.

૫૭૦ વસ્તુની ત્રણ અવસ્થા છે. એક પ્રવૃત્તિ, વીજી સંકલ્પ અને ત્રીજી પરિણતિ, એ ત્રણ જોડ છે, તેમાં પ્રવૃત્તિ તે યોગ વ્યાપારરૂપ ક્રિયા અને સંકલ્પ તે ચેતનાના યોગ સહિત મનનો વિકલ્પ માટે શ્રીજિનજ્ઞદ્વગણિક માશ્રમણજીયેં પ્રવૃત્તિધર્મ તથા સંકલ્પધર્મ, એ બેને ઔદયિક મિશ્રિતપણા માટે દ્રવ્યનિદેષો કહેલો છે અને એક પરિણતિધર્મ તેને જાવનિદેષો કહે છે, અને શ્રીસિદ્ધસેનદિવાકરજી તો વિકલ્પ તે જીવની ચેતના, માટે તેને જાવનયમાં ગણે છે, અને પ્રવૃત્તિસીમ તે વ્યવહારનય છે તથા સંકલ્પ તે રૂઝુમૂત્ર છે અને પરિણતિ એક વચનપર્યાયરૂપ તે શબ્દનય અને સંકલ્પ વચનપર્યાયરૂપ તે સમનિરૂદ્ધનય તથા વચનપર્યાય અર્થપર્યાયરૂપ સંપૂર્ણ, તે એવંતનય. એ ત્રણ નય શુદ્ધ છે અને જાવધર્મમધ્યે મુખ્ય જાવને ઉત્તરે પ્રવૃત્તિના પ્રાદુર છે. એ રીતેં સંકલ્પ અધિકારેં નયનું સ્વરૂપ કશું.

૫૭૧ હવે અઠાવીશ ગુપનયનું સ્વરૂપ બતાવે છે. તિહાં પ્રથમ નૈગમનયના ત્રણ જોડ કહે છે. એક વર્તમાનેં અનીનારોપણ નૈગમ, વીજો વર્તમાનેં અનામનારોપણ નૈગમ, ત્રીજો વર્તમાનેં નૈગમ. હવે સંગ્રહનયના બે જોડ કહે છે. ૧. ૨. મામાન્યસંગ્રહ અને વીજો વિશેષસંગ્રહ, તથા વ્યવહારનયના બે જોડ એક રૂઝુમૂત્રવ્યવહાર, વીજો અરૂઝુમૂત્રવ્યવહાર, તથા રૂઝુમૂત્રનયના બે જોડ એક રૂઝુમૂત્ર, વીજો વાદ્ય રૂઝુમૂત્ર, તથા શબ્દ સમનિરૂદ્ધ

અને એવંજૂત, એ ત્રણે નયનો એકેક જ્ઞેદ છે. એ રીતે એ સાત નયના બાર જ્ઞેદ થયા. હવે દ્રવ્યાસ્તિક અને પર્યાયાસ્તિક એ બે નયના જ્ઞેદ કહે છે. તિહાં એક નિત્યદ્રવ્યાસ્તિક, વીજો એકદ્રવ્યાસ્તિક, ત્રીજો સત્દ્રવ્યાસ્તિક, ચોથો વક્તવ્યદ્રવ્યાસ્તિક, પાંચમો અશુદ્ધદ્રવ્યાસ્તિક, ઠઠો અન્વયદ્રવ્યાસ્તિક, સાતમો પરમદ્રવ્યાસ્તિક, આઠમો શુદ્ધદ્રવ્યાસ્તિક, નવમો સત્તાદ્રવ્યાસ્તિક અને દશમો પરમજાવગ્રાહકદ્રવ્યાસ્તિક. એ રીતે દ્રવ્યાસ્તિકનયના દશ જ્ઞેદ છે તે પૂર્વોક્ત બાર જ્ઞેદ સાથે મેલવતાં બાવીશ જ્ઞેદ થયા. હવે જે પર્યાયને ગ્રહે, તે પર્યાયાસ્તિક નય, તેના ઠ જ્ઞેદ કહે છે. એક દ્રવ્યપર્યાય, વીજો દ્રવ્યવ્યંજનપર્યાય, ત્રીજો ગુણપર્યાય, ચોથો ગુણવ્યંજનપર્યાય, પાંચમો સ્વજાવપર્યાય, ઠઠો વિજાવપર્યાય, એ ઠ જ્ઞેદને પૂર્વોક્ત બાવીશ સાથે મેલવતાં અઠાવીશ ઉપનય જાણવા. અને એ સાત નય માંહેલા એકેક નયના શો શો જાંગા છે, તેથી સાતસો જાંગા પણ જાણવા. એ સામાન્ય કથન કહ્યું.

૫૧૨ હવે શિષ્યને સમજાવવા વિશેષ અર્થ જૂદા જૂદા જ્ઞેદે કરી દેલા છે. તિહાં પ્રથમ મૂલનયથી મંત્રાણ કરે છે. તે મૂલ તો એકનિશ્ચય અને વીજો વ્યવહાર, એ બે નય છે. તેણે કરી સર્વ વસ્તુ પદાર્થનું જાણપણું કરવું. કેમ કે શ્રીઉત્તરાધ્યયનમાં ક્ષાયિક સમકેતી જીવને દશ જાતિની રુચિનું જ્ઞાન પ્રગટે, તિહાં પ્રથમ નિર્સર્ગ રુચિમાં કહ્યો છે, જે નિશ્ચય અને વ્યવહારનયે કરી તથા નૈગમાદિ સાત નયે કરી તથા ચાર નિદ્દેપે કરી જીવ અજીવરૂપ નવ તત્ત્વ, ષડ્દ્રવ્યનું સ્વરૂપ જાણે, તેને નિશ્ચય સમકેતી જાણવા માટે પ્રથમ નિશ્ચય અને વ્યવહાર, એ બે મૂલ નયનું સ્વરૂપ કહે છે.

તિહાં પ્રથમ વ્યવહારનયના બે જ્ઞેદ છે. એક અશુદ્ધ વ્યવહાર અને વીજો શુદ્ધ વ્યવહાર, તેમાં અશુદ્ધ વ્યવહારના વલી પાંચ જ્ઞેદ છે. એક અશુદ્ધવ્યવહાર, વીજો ઉપચરિતવ્યવહાર, ત્રીજો અશુદ્ધવ્યવહાર, ચોથો શુદ્ધવ્યવહાર, પાંચમો અનુપચરિત વ્યવહાર અને ઠઠો શુદ્ધવ્યવહાર, એ ઠ જ્ઞેદ છે, તે વિસ્તારે કરી પ્રત્યેકે ઉલ્લેખાવે છે.

૫૧૩ પ્રથમ અશુદ્ધ વ્યવહાર, તે જે જીવને સત્તાયે રાગ, દ્વેષ, અજ્ઞાનરૂપ અશુદ્ધતા છાણિ સંપન્ન અનાદિકાલની લાગી છે, તે અશુદ્ધવ્યવહારનયે જાણવો. અને એ અશુદ્ધતાની ચિકાશે કર્મરૂપ દલીયાં જીવને પ્રકૃતિરૂપ સત્તાપણે રહ્યાં છે, તે સંગ્રહનયને મતે છે, તથાપિ વ્યવહારરૂપ જાણવાં.

अने नैगमनयने मतें जीवें अतीत कालें दलीयां ग्रह्यां हतां अने अनागतकालें जोगवशे तथा वर्तमानकालें सत्तायें रह्यां वर्तें ठे, तथा ते दलीयां स्थितिपाकें व्यवहारनयें उदयरूपजावें अज्ञानपणे अनुपयोगें एकेंद्रिय विकलेंद्रियादि प्रमुख संमूर्धिम जीव जोगवे ठे, ते उदयजावरूप व्यवहारनय जाणवो. एटले ए अशुद्धव्यवहारनयमां एक नैगम, बीजो संप्रज्ञ अने त्रीजो व्यवहार, ए त्रण नय जाणवा.

एएए बीजो उपचरित व्यवहारनय कहे ठे:-कोइ जीव घर, हाट, वखार, नाई, पिता, स्त्री, कुटुंब, परिवार, ग्राम, गरास, नगर, दास, दासी, वाणोतर, शीपाइ, सुनट आदि अनेक प्रकारनी वस्तु ते पोताथकी प्रत्यक्षपणे जूही ठे, तेनो जीव स्वामीरूप कर्ता थइ, ऊजुसूत्रनयना उपयोग सहित वर्तें, ते उपचरितव्यवहारनय कर्ता जाणवो ॥ १ ॥ अने तेनी चिकाशें करी अशुभकर्मरूप दलीयां जीव ग्रहण करे ठे, ते दलीयां ग्रहवारूप व्यवहारनय जाणवो ॥ २ ॥ अने कोइ जीव, देहरा, उपासरा, ज्ञानोपकरण, पाटी, पोथी, नोकरवाली प्रमुख तथा देव, गुरु, साधर्मी प्रमुख चारित्रनां उपकरण ते सर्व पोताथी प्रत्यक्षपणे जूदां ठे, तेहनो जीव कर्तारूप थइ ऊजुसूत्रना उपयोग सहित वर्तें ठे, ते पण उपचरित व्यवहार नय जाणवो ॥ ३ ॥ अने तेनी चिकाशें शुभकर्मरूप दलीयां ग्रहण करे ठे, ते ग्रहवारूप व्यवहारनय जाणवो ॥ ४ ॥ एटले उपचरित व्यवहार नयें करी शुभाशुभरूप बें प्रकारें दलीयांनुं ग्रहण करी ते दलीयां जीवें प्रकृतिरूप सत्तापणे थां थ्यां, ते संग्रहणनयने मतें ठे, पण व्यवहाररूप जाणवां ॥ ५ ॥ तथा नैगमनयने मतें अतीतकालें दलीयां ग्रह्यां हतां अने आवते कालें जोगवशे तथा वर्तमानकालें प्रकृतिरूप सत्तापणे रह्यां ठे, ते नैगमनयें जाणवां ॥ ६ ॥ अने ते दलीयां व्यवहारनयने मतें उदयरूपजावें समकैती जीव, उदासपणे न्याग रही जोगवे ठे, ते जोगवारूप कोरो व्यवहारनय जाणवां ॥ ७ ॥ अने मिथ्यात्वा जीव, ऊजुसूत्रना उपयोग सहित, मांडे मदीने तां गवे ठे, ते बाधकरूप व्यवहारनय जाणवो ॥ ८ ॥ एटले उपचरित व्यवहारनयमां नैगम, संप्रज्ञ, व्यवहार अने ऊजुसूत्र, ए चार नय जाणवा.

२०२ बीजो अशुद्धव्यवहार नय कहे ठे, कोइ जीव, क्रोध, मान, माया, इहम्भ, विनोद, निंदा, ईश्या, चारी, हिंसा, मृया, अदत्त, मेथुन, इ

त्यादिक अनेक प्रकारें विवाह, वाजिम, व्यापार वाणिज्यरूप करणी, ऋजु सूत्रना उपयोग सहित करे, ते अशुचव्यवहारनय जाणवो ॥ १ ॥ अने तेनी चिकाशें अशुचकर्मरूप दळीयानुं ग्रहण करवुं, ते ग्रहवारूप व्यवहार नय जाणवो ॥ २ ॥ एटले ए अशुचव्यवहारनयें करी जीव, कर्मरूप दळी यांने ग्रहण करीने प्रकृतिरूप सत्तापणे बांधे, ते संग्रहनयने मतें व्यवहार रूप जाणवां ॥ ३ ॥ अने नैगमनयने मतें जे अतीतकालें दळीयां ग्रह्यां हतां अने अनागतकालें जोगवशें, तथा वर्तमानकालें सत्तायें रक्षां ठे, ते नैगम नयें जाणवां ॥ ४ ॥ तथा ते दळीयां स्थितिपाकें व्यवहारनयने मतें उद यरूपज्ञावें समकेती जीव उदासपणे न्यारा रही जोगवे ठे, ते जोगववा रूप कोरो व्यवहारनय जाणवो ॥ ५ ॥ तथा मिथ्यात्वी जीव, तो ते दळी यांने ऋजुना उपयोग सहित, मांहे मळीने जोगवे ठे, ते बाधकरूप व्यवहारनय जाणवो ॥ ६ ॥ एटले अशुचव्यवहारनयमां नैगम, संग्रह, व्यवहार अने ऋजुसूत्र, ए चार नय जाणवा.

६०९ चौथो शुचव्यवहारनय कहे ठे:-कोइ जीव, दान, शीयल, तप, जाव, करुणा, दया, यत्न, सेवा, जक्ति, पूजा, प्रज्ञावना, इत्यादि अनेक प्रकारें ऋजुना उपयोग सहित करणी करे ठे, ते शुचव्यवहारनय जाणवो ॥ १ ॥ तथा तेनी चिकाशें शुचकर्मरूप दळीयानुं ग्रहण करवुं, ते ग्रहवारूप व्यवहारनय जाणवो ॥ २ ॥ एटले ए शुचव्यवहारनयें करी जीवें कर्म रूप दळीयाने ग्रहण करी प्रकृतिरूप सत्तापणे बांध्यां, ते संग्रहनयने मतें ठे, पण व्यवहाररूप जाणवां ॥ ३ ॥ तथा नैगमनयने मतें अतीतकालें द लीयानुं ग्रहणकखुं हतुं अने आवते कालें जोगवशे तथा वर्तमानकालें सत्तायें रक्षां ठे, ते नैगमनयने मतें व्यवहाररूप जाणवां ॥ ४ ॥ तथा ते दळीयां स्थितिपाकें उदयरूपज्ञावे समकेती जीव, उदासपणे न्यारा रही जोगवे ठे, ते जोगववारूप कोरो व्यवहारनय जाणवो ॥ ५ ॥ अने मिथ्या त्वीजीव, ऋजुसूत्रना उपयोग सहित मांहे मळीने जोगवे ठे, ते बाधक रूप व्यवहारनय जाणवो ॥ ६ ॥ एटले शुचव्यवहारनयमां नैगम, संग्रह, व्यवहार अने ऋजुसूत्र, ए चार नय जाणवा.

६११ पांचमा अनुपचरित व्यवहारनयनुं स्वरूप कहे ठे. कोइ जीव, ऋजु सूत्रना उपयोगें अजाणपणे शरीरादि अव्यकर्मरूप परवस्तु ते पो

તાથી પ્રત્યક્ષપણે જૂદી છે, તેને જીવ, અજ્ઞાનને વશેં કરી પોતાની કરી જાણે છે તેને પોતાના શરીરને વિષે જીવબુદ્ધિ છે, તે અનુપચરિત વ્યવહારનયેં કર્તા જાણવો ॥ ૧ ॥ તથા તે અશુભયોગેં કરી વ્યવહારનયને મતેં કર્મરૂપ દલીયાનું ગ્રહણ કરી વાંધવું, તે ગ્રહવારૂપ વ્યવહારનય જાણવો ॥ ૨ ॥ અને તે દલિયાં પ્રકૃતિરૂપ સત્તાપણે વાંધ્યાં, તે સંગ્રહનયને મતેં કર્મસત્તા રૂપ છે, પણ વ્યવહારનયેં જાણવાં ॥૩॥ તથા નૈગમનયને મતેં અતીતકાલેં દલીયાં ગ્રહ્યાં હતાં અને અનાગતકાલેં જોગવશે તથા વર્તમાનકાલેં સત્તાયેં વંધરૂપ રહ્યાં છે, તે નૈગમનયને મતેં વ્યવહારરૂપ જાણવાં ॥ ૪ ॥ તથા તે દલીયાં સ્થિતિપાકેં વ્યવહારનયને મતેં સમકેતી જીવ, ઉદયરૂપજાવેં ઉદાસપણે ન્યારા રહી જોગવે છે, તે જોગવવારૂપ કોરો વ્યવહારનય જાણવો ॥૫॥ અને મિથ્યાત્વી જીવ, રુજુસૂત્રના ઉપયોગ સહિત માંહે મલીને જોગવે છે, તે વાધકરૂપ વ્યવહારનય જાણવો ॥ ૬ ॥ એટલે અનુપચરિત વ્યવહારનયમાં નૈગમ, સંગ્રહ, વ્યવહાર અને રુજુસૂત્ર, એ ચાર નય જાણવા. એ રીતેં અશુભવ્યવહારનયનો મૂલજેદ એક, તેના ઉત્તરજેદ પાંચ કહ્યા. એ અશુભ વ્યવહારનયનો વિચાર, સર્વ પ્રથમના નૈગમાદિક ચાર નયમાં જાણવો.

૬૧૬ હવે શુદ્ધવ્યવહારનયનું સ્વરૂપ કહે છે. શબ્દનયને મતેં સમકેત ગાવથી માંનીને યાવત્ ગઠા, સાતમા ગુણગણા પર્યંત સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકા, એ સર્વે શુદ્ધવ્યવહારનયેં વર્તે છે. તેમાં પાંચ નય પામીયેં, તે આવી રીતેં:—પ્રથમ સંગ્રહનયને મતેં સિદ્ધ સમાન પોતાના આત્માની સત્તા અસંભાવ્ય પ્રદેશરૂપ છે. ધીજે નૈગમનયને મતેં આઠ રુચક પ્રદેશ સદા કાલારિદ્ધ સમાન નિર્મલા છે. ધીજે વ્યવહારનયને મતેં ઉપરથકી ગુણગણાં માપક પોતાની કરાવી કરે છે, ચોથે રુજુસૂત્રનયને મતેં સંસાર ઉદારી વૈરાગ્યરૂપ પરિધાન વર્તે છે. પાંચમે શબ્દનયને મતેં જીવ અજીવરૂપ સ્વપાની વેંચણ કરી ગેરી કરતા. તેથીજ શુદ્ધનિર્મલ પોતાના આત્માની પ્રતીતિ કરી છે. એ રીતેં સમકેત ગાવથી માંનીને યાવત્ ગઠા સાતમા ગુણગણા પર્યંત ઉપરથકી વ્યવહારરૂપિયેં જોતાં એક શબ્દનય કર્તાયેં અને અંતરંગ નિશ્ચયદિગેં રહે નય જાણવા. એ શબ્દનયને મતેં શુદ્ધવ્યવહારનું સ્વરૂપ કહ્યું.

૬૧૭ સમકેતનયને મતેં શુદ્ધવ્યવહારનયનું સ્વરૂપ કહ્યું.

૬૧૮ સમકેતનયને મતેં શુદ્ધવ્યવહારનયનું સ્વરૂપ કહ્યું.

મા ચૌદમા ગુણઠાણા પર્યંત કેવલી જગવાન્ તે શુદ્ધ વ્યવહારનયે વર્તે
 છે, તેમાં ઠ નય પામીયે. તે આવી રીતે:— સંગ્રહનયને મતે સિદ્ધ સમા
 ન પોતાના આત્માની સત્તા આગલ ડલ્લખી હતી, તેવી શુદ્ધ નિર્મલ પણે
 પ્રગટ કરી છે ॥ ૧ ॥ અને નૈગમ નયને મતે આઠ રુચકપ્રદેશ આગલ
 નિરાવરણ હતા, તે તેવાંને તેવાંજ વર્તે છે ॥ ૨ ॥ તથા વ્યવહાર નયને
 મતે અંતરકરણીરૂપ સ્વરૂપમાં રમવારૂપ ક્રિયા કરે છે અને બાહ્યક
 રણીરૂપ ક્રિયા પણ સાચવે છે ॥ ૩ ॥ તથા કુજુસૂત્ર નયને મતે શુદ્ધ ડ
 પયોગમાં વર્તે છે ॥ ૪ ॥ શબ્દનયને મતે ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વરૂપ ગુણ પ્ર
 ગટ્યો છે, તે પણ પોતાની પાસે છે ॥ ૫ ॥ તથા સમજિરૂઢ નયને મતે
 શુદ્ધધ્યાનરૂપ શ્રેણી જાવના વીજા ત્રીજા પાયા અંતરાલે રહ્યા વર્તે છે,
 ॥ ૬ ॥ એ રીતે શ્રેણીજાવ પર્યંત કેવલી જગવાનના સ્વરૂપમાં ઉપરથકી
 વ્યવહારદૃષ્ટિયે જોતાં તો એક સમજિરૂઢનય કહીયે અને અંતરંગ નિશ્ચય
 દૃષ્ટિયે જોતાં તો ઠ નય જાણવા. એ રીતે શબ્દસમજિરૂઢનયને મતે શુદ્ધ
 વ્યવહારનયનું સ્વરૂપ જાણવું.

દશમ શુદ્ધ નિશ્ચય વ્યવહારનું સ્વરૂપ કહે છે. એટલે શુદ્ધ નિશ્ચય નય
 કાર્ય તો જે એવંજૂત નયને મતે અષ્ટ કર્મને કાયે અષ્ટ ગુણ સંપન્ન લોકને
 અંતે વિરાજમાન સાદિ અનંતમે જાગે વર્તતા એવા સિદ્ધ પરમાત્મા તે શુદ્ધ
 નિશ્ચય નય જાણવા. તેમાં સાતે નય પામીયે. તિહાં નૈગમનયને મતે સિદ્ધ
 પરમાત્માને આઠ રુચક પ્રદેશ, અતીતકાલે નિરાવરણ હતા, તથા આવતે
 કાલે નિરાવરણ વર્તશે અને વર્તમાન કાલે પણ નિરાવરણ વર્તે છે. વીજે
 સંગ્રહ નયને મતે પોતાના આત્માની સત્તા અંતરંગ શુદ્ધ નિર્મલપણે જે
 વી હતી, તેવીજ નિરાવરણપણે પ્રગટ કરી છે. ત્રીજે વ્યવહાર નયને મ
 તે પલટણ સ્વજાવે સમય સમય નવનવા જ્ઞેયની વર્તનારૂપ પર્યાયનો ડ
 ત્પાદ વ્યય થઈ રહ્યો છે. ચોથે કુજુસૂત્ર નયને મતે સિદ્ધ પરમાત્મા પોતા
 ના પારિણામિકજાવે રહ્યા સામાન્ય વિશેષરૂપ ઉપયોગમાં સદાકાલ વર્તે
 છે, પાંચમે શબ્દનયને મતે આગલ જીવ અજીવની વેંચણ કરી ક્ષાયિક
 સમકેતરૂપ ગુણ પ્રગટ્યો છે, તે પણ પોતા પાસે છે, ડઠે સમજિરૂઢ નય
 ને મતે અનંત ચતુષ્ઠયરૂપ લક્ષ્મી પ્રગટ કરી છે, તે પણ પોતાની પાસે છે.
 સાતમે એવંજૂત નયને મતે સિદ્ધ પરમાત્મા અષ્ટ કર્મને કાયે અષ્ટ ગુણ પ્ર

ગટ કરી,લોકને અંતે વિરાજમાન વર્તે છે. એ રીતે સિદ્ધના સ્વરૂપનાં અંતરંગ દૃષ્ટિયેં જોતાં કાર્યરૂપ સાતે નય પામીયેં અને ઉપરથી વ્યવહાર દૃષ્ટિયેં જોતાં તો એક એવંચૂતનય જાણવો. એ રીતે નિશ્ચય વ્યવહારુ સ્વરૂપ સામાન્ય પ્રકારેં કરી જાણવું.

હવે દ્રવ્યજાવનું સ્વરૂપ સાતે નયેં ઉલ્લેખવા રૂપ લેખીયેં થેયેં.

૬૪૦ તિહાં પ્રથમ દ્રવ્યનું સ્વરૂપ ઉલ્લેખવા રૂપ છે. નૈગમ અને સંગ્રહનયેં કરી સર્વે જીવદ્રવ્ય, સત્તાયેં એકરૂપ છે, તેને પ્રથમ સત્તારૂપ દ્રવ્ય કહીયેં. હવે ત્રીજું કર્મરૂપ દ્રવ્ય ઉલ્લેખાવે છે. જે જીવને પ્રકૃતિરૂપ સત્તાયેં શુચા શુચ કર્મનાં દલીયાં વાંધ્યાં છે, તેને પણ નૈગમ અને સંગ્રહ નયને મતેં કરી કર્મસત્તારૂપ દ્રવ્ય કહીયેં. ત્રીજું વ્યવહારનયને મતેં તે દલીયાંનો ઉદય થયો, તે ઉદયજાવરૂપ દ્રવ્ય કહીયેં તે જોગવવા રૂપ દ્રવ્ય જાણવું. ચોથું વ્યવહારનયને મતેં અનુપયોગેં સંમૂર્ઠિમ પ્રાયઃ શુચાશુચ રૂપ કરણી કરવી, તે ચોથું કરણીરૂપ દ્રવ્ય જાણવું. પાંચમું રુજુસૂત્રનયને મતેં ઉપયોગ સહિત શુચાશુચ પરિણામેં કરી કર્મનાં દલીયાંનું પ્રહણ કરવું, તે પાંચમું કર્મ પ્રહારરૂપ દ્રવ્ય જાણવું. ઠહું વલી પણ રુજુસૂત્રનયને મતેં શુચાશુચ પરિણામેં કરી ઉપરથી જે કરણી કરવી, તે કરણીરૂપ દ્રવ્ય જાણવું. તે પણ સાધકરૂપ દ્રવ્ય જાણવું. સાતમું શબ્દનયને મતેં રુજુસૂત્રના ઉપયોગ સહિત ચોથા ગુણગણાથી માંની યાવત્ ઠહા સાતમા ગુણગણા પર્યં ન ઉપરથી કરણી કરવી, તે સાધકરૂપ દ્રવ્ય જાણવું. આઠમું તે જીવને અંતર કરણીરૂપ ઉપયોગ વર્તે છે, તે ઉપરથી નયની અપેક્ષાયેં તેને સાધકરૂપ દ્રવ્ય કહીયેં. નવમું વલી સમન્નિરુદ્ધ નયને મતેં રુજુસૂત્રના ઉપયોગ સહિત જે જીવ, શ્રેણીનાયેં કેવલી પ્રમુખ વર્તે છે, તે ઉપરથી કરણી કરે છે, તે પણ સાધકરૂપ દ્રવ્ય જાણવું અને દશમું અંતરંગ શ્રેણીરૂપ કરણી કરે છે, તે પણ ઉપરથી નયની અપેક્ષાયેં જોતાં સાધકરૂપ દ્રવ્ય કહીયેં. અગીયારમું જે જીવ, એવંચૂતનયને મતેં લોકને અંતે વર્તે છે, એક વિદ્ય સમાપ્તિના પચાસનો ઉત્પાદ, વ્યય, મમય સમય અદ્વિતીય અને અચરકરણીરૂપ દ્રવ્ય જાણવું. એ સાત નયેં કરી દ્રવ્યનું સ્વરૂપ કહ્યું.

હવે સાત નયેં કરી જાવનું સ્વરૂપ કહે છે:—પ્રથમ નૈગમ અને સંગ્રહ નયને મતેં જીવને સત્તાયેં કર્મનાં દલીયાં વાંધ્યાં છે, તેને ઉદય થયો, તે

कर्मउदयरूप जाव जाणवो. बीजो कजुसूत्रनयने मत्तें शुजाशुज परिणामें करी जे कर्मरूप दलीयांनुं ग्रहण करवुं, ते कर्मग्रहवारूप जाव जाणवो. त्रीजो शब्दनयने मत्तें कजुसूत्रना उपयोग सहित खपरनी वेंचण करी जीव अजीवने जूदा जूदा वेंचवा, ते साधकरूप जाव जाणवो. चोथो स मजिरूढ नयने मत्तें श्रेणीजावें जे जीव वर्त्ते ठे, ते पण हेठला नयनीअ पेक्षायें साधकरूप जाव जाणवो. पांचमो एवंजूतनयने मत्तें जे जीवने अव्याबाधसुख प्रगटयुं, ते स्वरूपजोगीरूप जाव जाणवो.

हवे निश्चय अने व्यवहार ए बे मूलनय ठे, तेणें करी जाणवारूप नवतत्त्व षट् द्रव्यनुं स्वरूप लखीयें ठैयें.

६५१ प्रथम जीवादि ठ तत्त्वनुं स्वरूप कहे ठे:—निश्चयनयें करी सर्व जीव सत्तायें एकरूप सरखा सिद्ध समान शाश्वता ठे अने व्यवहारयें करी जीवनी अनेक जांती देवता, नारकी, तिर्यच, मनुष्यरूप जाणवी. तथा कोइ जीव, शुजपरिणामें करी पुण्यरूप आश्रवनां दलीयां बांधे, तेने अजीव कहीयें. ते निश्चयनयें करी ठांरवा योग्य ठे अने व्यवहार नयें करी आदर वा योग्य ठे. वली कोइ जीव अशुज परिणामें करी पापरूप आश्रवनां दलीयां बांधे, तेने अजीव कहीयें, ते निश्चयनयें करी ठांरवा योग्य ठे, अने व्यवहारनयें करी पण ठांरवा योग्य कहीयें. एटले जीव, अजीव, पुण्य, पाप, आश्रव अने बंध, ए ठ तत्त्वमां निश्चय व्यवहार नय कहेवाणा.

६५२ हवे सातमा संवर तत्त्वनुं स्वरूप कहे ठे:—व्यवहारनयें करी संवरनुं स्वरूप ते निवृत्ति प्रवृत्तिरूप चारित्र जाणवुं अने निश्चयनयें करी तो पोताना स्वरूपमां रमण करवुं, ते संवर जाणवुं.

६५३ हवे आठमा निर्झरातत्त्वनुं स्वरूप कहे ठे:—व्यवहारनयें करी निर्झराना वार जेद जाणवा अने निश्चयनयें करी निर्झरानुं स्वरूप तो, सर्व प्रकारें श्रानो रोध करी समताजावें प्रवर्त्तवुं ते जाणवुं.

६५४ हवे मोक्षनिःकर्मावस्थानुं स्वरूप कहे ठे. व्यवहारनयें करी मोक्ष, तो तेरमे, चौदमे गुणठाणें केवलीने कहीयें अने निश्चयनयें मोक्षपद ते सकल कर्म क्षय करी लोकने अंतें विराजमान एवा सिद्ध परमात्माने जाणवो. ए रीतें नव तत्त्वनुं स्वरूप निश्चय अने व्यवहार नयें करी धारवुं.

६६० षट् द्रव्यनुं स्वरूप निश्चय व्यवहाररूप नयें करी उलखावे ठे. ते

मां प्रथम जीवद्रव्यनुं स्वरूप तो आगल कहुं, ते रीतें जाणवुं तथा धर्मास्तिकाय अने अधर्मास्तिकाय, ए वे द्रव्यनुं स्वरूप साथे कहे ठे. तिहां निश्चयनयथकी ए वे द्रव्य लोकव्यापी खंध असंख्यात प्रदेशरूप शाश्वतो ठे अने व्यवहार नयें करी ए वे द्रव्यना देश, प्रदेश अने अगुरुलघु जाणवा. हवे आकाशास्तिकाय द्रव्यनुं स्वरूप कहे ठे. तिहां निश्चयनयथकी तो आकाशास्तिकायनो खंध लोकालोकव्यापी अनंतप्रदेशी शाश्वतो ठे, तथा व्यवहारनयें करी देश, प्रदेश अने अगुरुलघु जाणवा. हवे काल द्रव्यनुं स्वरूप कहे ठे. निश्चयनयथकी कालद्रव्यनो एक समय ते सदाकालें लोकमां शाश्वतो वत्तें ठे अने व्यवहार नयें करी काल ते उत्पादव्ययरूप पलटण स्वभावं जाणवो. हवे पुजल द्रव्यनुं स्वरूप कहे ठे. निश्चयनयें करी पुजल द्रव्यना अनंता परमाणुआ लोकमां सदाकाल शाश्वता वत्तें ठे अने व्यवहारनयें करी पुजलना खंध सर्वे अशाश्वता जाणवा. ए रीतें निश्चय अने व्यवहारनयें करी पद द्रव्य नव तत्त्वनुं स्वरूप जाणवुं.

हवे नैगमादि सात नयें करी सर्व वस्तुनुं जाणपणुं कराववानो जिन दास नामा शैठ, श्रावकपुत्र प्रत्यें प्रश्न पूठे अने श्रावकपुत्र, जिनदास शैठने उत्तर थापे ठे. एही रीतना व्याख्यानरूपें कहे ठे:-

६६१ जिनदास शैठ:-सात नयमां नैगमनयें करी पद द्रव्यनुं स्वरूप जाणवानां प्रथम नैगमनयें करी धर्मास्तिकायनुं स्वरूप केम जाणीयें?

श्रावकपुत्र:-नैगमनयने मत्तें धर्मास्तिकाय एवुं नाम कहीयें. केम के नैगम नयना मतवालो जण काल वस्तुने एकरूपपणे माने ठे, एतलें अ नीवकाळें धर्मास्तिकाय एवुं नाम हनुं अने अनागतकालें धर्मास्तिकाय एवुं नाम रद्देठे, तथा वर्तमानकालें पण धर्मास्तिकाय एवुं नाम वत्तें ठे.

६६२ जिनदास:-संग्रह नयें करी धर्मास्तिकायनुं स्वरूप केम जाणीयें?

श्रावकपुत्र:-ए नयना मतवालो, मनानुं ग्रहण करे ठे, माटे संग्रह नयने मत्तें असंख्यात प्रदेशरूप मत्ता मदित ते धर्मास्तिकाय कहीयें.

६६३ जिनदास:-व्यवहार नयें करी धर्मास्तिकायनुं स्वरूप केम जाणीयें?

श्रावकपुत्र:-ए नयना मतवालो तेवो उपायकी देव्य, तेवो नेद वेदेंक माटे व्यवहार नयने मत्तें खंध, देश, प्रदेशरूप धर्मास्तिकाय जाणवो.

६६४ जिनदास:-अनुसूचनयने मत्तें धर्मास्तिकायनुं स्वरूप केम जाणीयें?

શ્રાવકપુત્ર:-એ નયના મતવાલો પારિણામિકજ્ઞાવ ગ્રહે છે, માટે જ્ઞાવથકી ધર્માસ્તિકાય અનેક જીવ પુજલને ચલનસહાયરૂપ જ્ઞાવપણે પરિણમે છે, એ રીતે ધર્માસ્તિકાયમાં ચાર નય જાણવા.

૬૬૫ જિનદાસ:-નૈગમનયને મતે અધર્માસ્તિકાયનું સ્વરૂપ કેમ જાણીયે?

શ્રાવકપુત્ર:-નૈગમનયને મતે અધર્માસ્તિકાય એવું નામ કહીયે. કેમ કે નૈગમ નયના મતવાલો ત્રણે કાલ વસ્તુને એકરૂપપણે માને છે. એટલે અતીતકાલે અધર્માસ્તિકાય એવું નામ હતું અને અનાગત કાલે પણ અધર્માસ્તિકાય એવું નામ વર્તશે, તથા વર્તમાન કાલે પણ એ નામ વર્તે છે.

૬૬૬ જિનદાસ:-સંગ્રહનયને મતે અધર્માસ્તિકાયનું સ્વરૂપ કેમ જાણીયે?

શ્રાવકપુત્ર:-એ નયના મતવાલો સાત્તાનું ગ્રહણ કરે છે, માટે સંગ્રહનયને મતે અધર્માસ્તિકાય અસંખ્યાત પ્રદેશરૂપ સત્તા સહિત લોકમાં સદા કાલ શાશ્વતો વર્તે છે.

૬૬૭ જિનદાસ:-વ્યવહારનયને મતે અધર્માસ્તિકાયનું સ્વરૂપ કેમ જાણીયે?

શ્રાવકપુત્ર:-એ નયના મતવાલો જેવો ઉપરથકી દેખે, તેવો જોદ વેહેં છે, માટે વ્યવહારનયને મતે સંધ, દેશ, પ્રદેશરૂપ અધર્માસ્તિકાય જાણવો.

૬૬૮ જિનદાસ:-રુજુસૂત્રનયને મતે અધર્માસ્તિકાયનું સ્વરૂપ કેમ જાણીયે?

શ્રાવકપુત્ર:-એ નયના મતવાલો પારિણામિકજ્ઞાવ ગ્રહે છે, માટે જ્ઞાવથકી અધર્માસ્તિકાય અનેક જીવ પુજલને સ્થિરસહાયરૂપ જ્ઞાવપણે પરિણમે છે, એ રીતે અધર્માસ્તિકાયમાં ચાર નય જાણવા,

૬૬૯ જિનદાસ:-આકાશાસ્તિકાયમાં નૈગમનયનું સ્વરૂપ કેમ જાણીયે?

શ્રાવકપુત્ર:-નૈગમનયને મતે આકાશાસ્તિકાય એવું નામ કહીયે. કેમ કે નૈગમનયના મતવાલો ત્રણે કાલ વસ્તુને એકરૂપપણે માને છે. એટલે અતીતકાલે આકાશાસ્તિકાય એવું નામ હતું અને અનાગતકાલે આકાશાસ્તિકાય એવું નામ રહેશે, તથા વર્તમાનકાલે આકાશાસ્તિકાય એવું નામ વર્તે છે.

૬૭૦ જિનદાસ:-સંગ્રહનયને મતે આકાશાસ્તિકાયનું સ્વરૂપ કેમ જાણીયે?

શ્રાવકપુત્ર:-એ નયના મતવાલો સત્તાનું ગ્રહણ કરે છે. માટે સંગ્રહનયને મતે અનંત પ્રદેશરૂપ સત્તા સહિત તે આકાશાસ્તિકાય ડ્રવ્ય કહીયે.

૬૭૧ જિનદાસ:-વ્યવહારનયને મતે આકાશાસ્તિકાયનું સ્વરૂપ કેમ જાણીયે?

શ્રાવકપુત્ર:-એ નયના મતવાલો જેવો ઉપરથી દેખે, તેવો જોદ વેહેં છે,

માટે વ્યવહાર નયને મતેં સંધ, દેશ, પ્રદેશરૂપ આકાશાસ્તિકાય જાણ્યો.
૬૭૨ જિનદાસ:-કુજુસૂત્રનયનેમતેંઆકાશાસ્તિકાયનું સ્વરૂપ કેમજાણીયેં?

શ્રાવકપુત્ર:-એ નયના મતવાલો પારિણામિક જાવ ગ્રહે છે, માટે જાવ થકી આકાશાસ્તિકાય અનેક જીવ પુજ્જલને અવગાહનારૂપ જાવપણે પરિણમે છે. એ રીતે આકાશાસ્તિકાયમાં ચાર નય જાણવા.

૬૭૩ જિનદાસ:-નૈગમનયને મતેં કાલદ્રવ્યનું સ્વરૂપ કેમ જાણીયેં?

શ્રાવકપુત્ર:-નૈગમનયને મતેં કાલ એવું નામ કહીયેં. કેમ કે નૈગમનયના મતવાલો ત્રણે કાલેં વસ્તુને એકરૂપપણે માને છે. એટલે અતીતકાલેં કાલ એવું નામ હતું, તથા અનાગતકાલેં પણ કાલ એવું નામ રહેશે અને વર્તમાનકાલેં કાલ એવું નામ વર્તે છે.

૬૭૪ જિનદાસ:-સંગ્રહનયને મતેં કાલદ્રવ્યનું સ્વરૂપ કેમ જાણીયેં?

શ્રાવકપુત્ર:-એ નયના મતવાલો સત્તાને ગ્રહે છે, તેમાટે સંગ્રહ નયને મતેં કાલનો એક સમય, સત્તારૂપ સદાકાલ લોકમાં શાશ્વતો વર્તે છે,

૬૭૫ જિનદાસ:-વ્યવહાર નયને મતેં કાલદ્રવ્યનું સ્વરૂપ કેમ જાણીયેં?

શ્રાવકપુત્ર:-વ્યવહાર નયને મતેં કાલના ત્રણ જોદ કહીયેં, તિહાં અતીત કાલ તે અનંતા સમય ગયા અને અનાગત કાલ તે અનંતા સમય આગશે, તથા વર્તમાન કાલ તે એક સમય વર્તે છે, એમ અનેક જોદ જાણવા.

૬૭૬ જિનદાસ:-કુજુસૂત્રનયને મતેં કાલનું સ્વરૂપ કેમ જાણીયેં?

શ્રાવકપુત્ર:-એ નયના મતવાલો પારિણામિકજાવ ગ્રહે છે, માટે એ નયને મતેં કાલદ્રવ્ય જીવ, અર્જીવરૂપ સર્વે વસ્તુમાં નવી પુરાણી વર્તનારૂપ જાવપણે સદાકાલ પરિણમી રહ્યો છે, એ રીતે કાલદ્રવ્યમાં ચાર નય જાણવા.

૬૭૭ જિનદાસ:-નૈગમનયનેમતેંપુનઃસાસ્તિકાય દ્રવ્યનું સ્વરૂપકેમજાણીયેં?

શ્રાવકપુત્ર:-નૈગમનયને મતેં પુનઃસાસ્તિકાય એવું નામ કહીયેં, કારણ કે નૈગમનયના મતવાલો ત્રણે કાલે વસ્તુને એકરૂપપણે માને છે, એટલે અતીતકાલેં પુનઃસાસ્તિકાય એવું નામ હતું તથા અનાગતકાલેં પણ પુનઃસાસ્તિકાય એવું નામ રહેશે અને વર્તમાન કાલેં તે નામ વર્તે છે.

૬૭૮ જિનદાસ:-સંગ્રહનયને મતેં પુનઃસાસ્તિકાયનું સ્વરૂપ કેમ જાણીયેં?

શ્રાવકપુત્ર:-એ નયના મતવાલો સત્તાનું મહત્ત્વ કરે છે, માટે સંગ્રહનયને

मते पुञ्जलद्रव्यनो सत्तारूप एकपरमाणु, एवा अनंतपरमाणुआ लोकमां सदाकाल शाश्वता वर्त्ते ठे,

६५ए जिनदासः—व्यवहारनयने मते पुञ्जलद्रव्यनुं स्वरूपकेम जाणीये ?

श्रावकपुत्रः—ए नयना मतवालो बाह्यथकी जेवुं स्वरूप देखे, तेवा जेद वेहेचे. माटे व्यवहारनयने मते पुञ्जलना बे जेद कहीये. एक खंध बीजा परमाणुआ, ते वली खंधना बे जेद, एक तो जीवने लाग्या ते जीव सहित खंध जाणवा, बीजा जीव रहित अजीवरखंध ते घडा प्रमुखना जाणवा. तथा वली जीव सहित खंधना बे जेद, एक सूक्ष्म अने बीजा बादर, तेमां सूक्ष्मना चार जेद ते ज्ञाषा, उद्भास, मन अने कार्मेण ए चार, वर्गणारूप जाणवा. तथा बादरना चार जेद ते औदारिक, वैक्रिय, आहारक अने तैजस ए चार वर्गणारूप जाणवा. तिहां प्रथम जे चार वर्गणा सूक्ष्म कही, तेमां चार फरस, पांच वर्ण, बे गंध, पांच रस, ए शोल गुण जाणवा. तथा बादर चार वर्गणामां पांच वर्ण, पांच रस, आठ फरस अने बे गंध, ए बीश गुण जाणवा. अने एक परमाणुआमां बे फरस, एक वर्ण, एक रस, एक गंध, ए पांच गुण जाणवा. ए रीते व्यवहारनय उपरथकी देखे, तेवा जेद वेहेचे

६५० जिनदासः—ऋजुसूत्रनयने मते पुञ्जलद्रव्यनुं स्वरूप केम जाणीये ?

श्रावकपुत्रः—ए नयना मतवालो पारिणामिक जाव ग्रहे ठे, माटे एने मते पुञ्जल परमाणुआने मांहेमांहे अनादिकालनुं मलवाविखररूप पूर्ण गद्वनजावरूप परिणामिकपणुं वर्त्ती रळुं ठे, ए पुञ्जल द्रव्यमां चार नय जाणवा.

६५१ जिनदासः—नैगमनयने मते जीवद्रव्यनुं स्वरूप केम जाणीये ?

श्रावकपुत्रः—नैगमनयना मतवालो एक अंश ग्रहीने सर्व वस्तुसंपूर्णपणे माने, एटले सर्व जीवनी चेतना अक्षरने अनंतमे जागे उघाडी ठे, तिहां कर्मे आवरण लागतां नथी, माटे नैगमनयने मते सर्व जीव एकरूप कहिये.

६५२ जिनदासः—संग्रहनयने मते जीवनुं स्वरूप केम जाणीये ?

श्रावकपुत्रः—ए नयना मतवालो सत्तानुं ग्रहण करे ठे, एटले सर्व जीवनी सत्ता असंख्यात प्रदेशरूप एक समान (सरखी) ठे, माटे संग्रहनयने मते करी सर्वजीव सत्ताये एकरूप जाणवा.

६५३ जिनदासः—व्यवहार नयने मते करी जीवनुं स्वरूप केम जाणीये ?

श्रावकपुत्रः—ए नयना मतवालो बाह्यथकी जेवुं स्वरूप देखे, तेवा जेद

વેહેંચે, માટે વ્યવહારનયને મતેં કરી જીવના વે જોદ. તેમાં એક તો સ્ફુલ્લ કર્મ ક્રય કરી લોકને અંતેં વિરાજમાન થયેલા સિદ્ધ જીવ જાણવા, અને વીજા સંસારી જીવ જાણવા. તે સંસારી જીવના વલી વે જોદ, એક તો ચૌદમા ગુણઠાણાના જીવ અયોગી અને વાકી વીજા સર્વ સયોગી જાણવા. તે સયોગીના વે જોદ, એક તેરમા ગુણઠાણાના જીવ તે કેવલી જગવાન્ અને વાકી વીજા સર્વ ઠદ્ધસ્થ, તે ઠદ્ધસ્થના વલી વે જોદ, એક વારમા ગુણઠાણાવાલા ક્ષીણમોહી અને વાકી વીજા ઉપશાંતમોહી, તે ઉપશાંતમોહીના વે જોદ. એક અગીયારમા ગુણઠાણાના જીવ તે અકપાયી અને વાકી વીજા સર્વે સકપાયી, તે સકપાયીના વે જોદ, એક દશમા ગુણઠાણાના જીવ તે સૂક્ષ્મકપાયી અને વીજા સર્વે વાદરકપાયી, તે વાદરકપાયીના વે જોદ, એક આઠમા નવમા ગુણઠાણાના જીવ તે શ્રેણીપ્રતિપન્ન અને વાકી વીજા શ્રેણીરહિત તે શ્રેણીરહિતના વલ્લિ વે જોદ એક સાતમા ગુણઠાણાના જીવ તે અપ્રમાદી અને વાકી વીજા સર્વે પ્રમાદી, તે પ્રમાદીના વે જોદ, એક સર્વ વિરતિ, વીજા દેશવિરતિ, તે દેશવિરતિના વે જોદ, એક વિરતિપરિણામવાલા, વીજા અવિરતિપરિણામવાલા જીવ, તે અવિરતિના વે જોદ, એક અવિરતિમંત્રી, વીજા મિથ્યાત્વી, તે મિથ્યાત્વીના વે જોદ, એક જઘ્ય, વીજા અજઘ્ય, જઘ્યના વે જોદ, એક ગંઠીજોદી, વીજા ગંઠી અજોદી, એ રીતેં વ્યવહાર નયના મતવાલો જેવા દેશે, તેવા જોદ વહેંચે.

પદ્મી પ્રત્તારાંતરેં જીવના વે જોદ, એક ત્રણ અને વીજા સ્થાવર, તેમાં પૃથ્વી, અપ, તેજ, વાયુ અને વનસ્પતિ, એ પાંચ પ્રકારના સ્થાવર, જીવ તે પાંચ મુદ્ધ અને પાંચ વાદર મલી દશ જોદ થાય. તે વલી પર્યાંતા અને અપર્યાંતા નજી નીશ જોદ થાય. તથા તેની સાથેં પ્રત્યેક વનસ્પતિનો એક જોદ પર્યાંતો અને વીજો જોદ અપર્યાંતો મેલવતાં વાવીશ જોદ સ્થાવરના થાય. હવેં ઘડ જીવના જોદ કહેં છે. દેવના, નાગ્કી, તિર્યંચ અને મનુષ્ય, એ સર્વે જીવના મુદ્ધ ચાર જોદ છે, તેમાં દેવતાના નવાણું જોદ પર્યાંતા અને નવાણું અપર્યાંતા મલી ૧૫૦ જોદ છે, તથા માને નાગ્કીના માન પર્યાંતા અને માન અપર્યાંતા મલી ૧૦૦ જોદ થાય. તથા મનુષ્યના એકનો એક, દેવના ૧૦૧ પર્યાંતા, ૧૦૨ અપર્યાંતા, અને ૧૦૧ સંમુદ્ધિમ, એ રીતેં મને મલી ૩૦૩ જોદ. તથા વેદિય, વેદિય અને ચૌર્ગેદિય, એ ત્રણ વિકલ્પેદિય

तिर्यचना पर्याप्ता तथा अपर्याप्ता करतां ष जेद थाय. तथा पंचेंद्रिय तिर्यच ना एक जलचर, बीजा चतुष्पद, त्रीजा उरःपरिसर्प, चोथा जुजपरिसर्प अ ने पांचमा खेचर, ए पांच संमूर्धिम अने पांच गर्जज मली दश जेद थाय. ते वली दश पर्याप्ता अने दश अपर्याप्ता मली बीश जेद थाय. ए रीतें ११ जेद स्थावरना, १९७ देवताना, १४ नारकीना, ३०३ मनुष्यना, ६ विकलेंद्रिय ना, २० पंचेंद्रिय तिर्यचना, मली ५६३ जेद व्यवहारनयने मत्तें जाणवा.

६०४ जिनदासः—ऋजुसूत्र मयने मत्तें जीवनुं स्वरूप केम जाणीयें ?

श्रावकपुत्रः—ए नयना मतवालो पारिणामिक जाव ग्रहे ठे, माटे जे समय जे उपयोगरूप परिणाम वर्त्ते, ते समय ते जीवने तेवो कही बोलावे, एटले एणे इंद्रियादिक जेद सर्वे टाळ्या, पण ज्ञान अज्ञाननो जेद न टाळ्यो.

६०५ जिनदासः—शब्दनयने मत्तें जीवनुं स्वरूप केम जाणीयें ?

श्रावकपुत्रः—ए नयना मतवालो जीवनो समकेतजाव ग्रहण करे ठे, माटे जीव अजीवरूप स्वरूपनुं जाणपणुं करी शुद्ध निर्मलपणे पोताना आत्मानी जेणें प्रतीति करी ठे, तेने शब्दनयना मतवालो जीव कही बोलावे.

६०६ जिनदासः—समजिरूढ नयने मत्तें जीव कोने कहीयें ?

श्रावकपुत्रः—ए नयना मतवालो श्रेणीजाव ग्रहण करे ठे, माटे जेणें शुद्ध शुक्लध्यान रूपातीत परिणाम कृपक श्रेणीयें घाती कर्मने चूरी अनंत चतुष्टयरूप लक्ष्मी प्रगट करी, तेने समजिरूढ नयने मत्तें जीव कहीयें. ए टले ए नयवालो तेरमे, चौदमे गुणगणे केवली जगवानने जीव कही बोलावे.

६०७ जिनदासः—एवंभूतनयने मत्तें जिननुं स्वरूप केम जाणियें ?

श्रावकपुत्रः—ए नयना मतवालो संपूर्ण जावरूप वस्तु माने ठे, माटे जे सकल कर्मने क्षयें अनंत गुणरूप लक्ष्मी प्रगट करी लोकने अंतें बिराजमान अव्याबाध सुखना जोगी थया, तेने जीव कही बोलावे, एटले ए नयने मतवाले सिद्धि अवस्थामां जे गुण हता, ते इहां ग्रहण कं ख्या. ए रीतें षट् ड्रव्यनुं स्वरूप साते नयें करी बतावुं.

६०८ हवे जिनदास शेठ पूठे ठे के साते नयें करी नव तत्त्वनुं स्वरूप केम जाणीयें ? तेवारें श्रावकपुत्र कहे ठे के आगल षट् ड्रव्य रूप जीव तत्व अने अजीवतत्त्वनुं स्वरूप तो बतावुं, शेष सात तत्त्वनुं स्वरूप सात नयें करी देखाडतां प्रथम त्रीजा पुण्यतत्त्वनुं स्वरूप नैगमनयें करी कहुं बुं.

६६ जिनदासः—पुण्यादिक सात तत्त्वनुं स्वरूप सातनयेंकरी केम जाणीवें!

श्रावकपुत्रः—कोइ जीवें रुजुसूत्र नयने मतें शुज परिणामें करी व्याहारनयने मतें पुण्यरूप आ वनां दलीयां ग्रहण करी संग्रह नयने मतें प्रकृतिरूप सत्तापणे वांध्यां, तेने अजीव कहीयें अने ते दलीयां नैगम नयने मतें करी त्रणें काल एकरूपपणे जाणवां, ए रीतें रुजुसूत्र व्यवहार, संग्रह अने नैगम, ए चार नयें करी जे जीवें अव्यपुण्य उपाज्युं, तेमां पुण्य, अजीव, आश्रव अने बंध, ए चार तत्व जाणवां, अने जावपुण्य तो ते पुण्यनां दलीयां शब्दनयने मतें स्थितिपाकें उदयरूप जावें प्रगट्यां, तथा समजिरूढनयने मतें सर्वपर्याय प्रवर्तनारूप वस्तु प्रत्यें पाम्यो अने एवंजूतनयने मतें ते पुण्यपर्यायरूप सर्व वस्तु जीवें जोगववा मांफी, एम साते नयें करी पुण्यनुं स्वरूप जाणवुं.

हवे पापनुं स्वरूप, साते नयें करी कहे ठे. कोइ जीवें, रुजुसूत्र नयने मतें अशुज परिणामें करी व्यवहार नयने मतें पापरूप आश्रवनां दलीयां ग्रहण करी संग्रहनयने मतें प्रकृतिरूप सत्तापणे वांध्यां, तेने अजीव कहीयें. अने ते दलीयां नैगमनयने मतें त्रणे काल एकरूपपणे जाणवां. एम चार नयें करी जे जीवें अव्यपाप उपाज्युं, तेमां पाप, आश्रव, अजीव अने बंध, ए चार तत्व जाणवां अने जावयकी पाप तो ते दलीयां शब्दनयने मतें स्थितिपाकें उदयरूप जावें प्रगट्यां अने समजिरूढ नयने मतें सर्व पर्याय प्रवर्तनारूप वस्तु प्रत्यें पाम्यो, तथा एवंजूतनयने मतें करी पाप पर्यायरूप सर्व वस्तु, जीवें जोगववा मांफी, एम साते नयें करी पापनुं स्वरूप जाणवुं.

इहं माते नयें करी संवर अने निर्झीरानुं स्वरूप देखाडे ठे. कोइ जीव ने संवररूप अत वेवानो मनमां अंश उपन्यो, तेने नैगम नयना मतवाओ संवर करी माने अने संग्रह नयना मतवाओ संवररूप श्रावकनां वा अत अतना माधुनां पांच मद्वाअतरूप संवर अंगीकार करे, तेवारे तेने संवर करी माने, तथा व्यवहारनयना मतवाओ संवररूप आचार, व्यवहार, क्रियामां प्रवर्तनो देखे, तेने संवर करी माने. तथा रुजुसूत्र नयना मतवाओ ज्ञान वचन, कायायें करी एकरूपिने त्याग वैराग्यरूप परिणामें तेने संवर करी माने, एतथ ए चार नयें करी अव्यसंवर जाणवुं.

અને જાવસંવર તો શબ્દનયને મતેં સ્વસત્તા પરસત્તા રૂપ જીવ, અજીવ, નવ તત્ત્વ, ષટ્ દ્રવ્યનું સ્વરૂપ જાણે, તે જીવ, સમજિરૂઢ નયને મતેં શ્રેણીજાવેં ચઢતાં જીવસત્તાને ધ્યાવે, અજીવસત્તાનો ત્યાગ કરે, શુદ્ધ, શુદ્ધ ધ્યાન, રૂપાતીત પરિણામેં કરી સ્વરૂપમાં રમે, તેવારેં તેને સંવર કહીયેં. અને એવી રીતેં સંવરમાં રહે, તિહાં સુધી સમય સમય અનંતી નિર્જીરા કરે. એ રીતેં નિર્જીરા થઈ, તેવારેં એવંજૂતનયને મતેં સકલ કર્મને કાયેં મોક્ષપદ પામ્યો, એમ સાતે નયેં કરી સંવર નિર્જીરાનું સ્વરૂપ જાણવું.

હવે મોક્ષનિઃકર્મા અવસ્થા તે સિદ્ધિરૂપ કાર્ય તેમાં સાત નય, કાર્ય રૂપેં દેખાડે છે:— પ્રથમ નૈગમનયને મતેં સિદ્ધ પરમાત્માના આઠ રુચક પ્રદેશ અતીતકાલેં નિરાવરણ હતા, અને અનાગત કાલેં પણ નિરાવરણ વર્તશે, તથા વર્તમાનકાલેં પણ નિરાવરણ વર્તે છે. એ રીતેં ત્રણે કાલ એક રૂપપણે જાણવા. તથા સંગ્રહનયને મતેં પોતાના આત્માની સત્તા અંતરંગ શુદ્ધ નિર્મલપણે જેવી હતી, તેવીજ નિરાવરણ પણે પ્રગટ કરી છે, તથા વ્યવહાર નયને મતેં સિદ્ધને પલટણસ્વજાવેં સમય સમય નવનવા જ્ઞેયની વર્તનારૂપ પર્યાયનો ઉત્પાદ વ્યય થઈ રહ્યો છે, તથા રૂઝુસૂત્ર નયને મતેં સિદ્ધ પરમાત્મા પોતાના પારિણામિક જાવમાં રહ્યા, સામાન્ય વિશેષરૂપ ઉપયોગમાં સદાકાલ વર્તે છે, તથા શબ્દનયને મતેં આગલ જીવ અજીવ રૂપ સ્વસત્તા પરસત્તાની વેહેંચણ કરી ક્ષાયિક સમકેતરૂપ ગુણ પ્રગટ્યો, તે પણ પોતાની પાસેં છે, તથા સમજિરૂઢનયને મતેં શુદ્ધધ્યાનરૂપ શ્રેણીયેં ચઢી અનંતચતુષ્ટયરૂપ લક્ષ્મી પ્રગટ કરી, તે પણ પોતાની પાસેં છે, તથા એવંજૂતનયને મતેં સિદ્ધ પરમાત્મા અષ્ટ કર્મને કાયેં અષ્ટગુણ પ્રગટ કરી, લોકને અંતેં બિરાજમાન વર્તે છે. એ રીતેં સિદ્ધના સ્વરૂપમાં અંતરહૃદિયેં જોતાં કાર્યરૂપ સાતે નય પામીયેં. એ પ્રમાણેં ષટ્ દ્રવ્ય નવ તત્ત્વનું સ્વરૂપ સાતે નયેં કરી બાલજીવને સમજણરૂપ જાણવું.

હવે એ નવ તત્ત્વ ઉપર સાત નય ઉતારે છે.

૭૦૩ જિનદાસ શેઠ:—સાત નયેં કરી નવ તત્ત્વનું સ્વરૂપ કેમ જાણીયેં ?

શ્રાવકપુત્ર:—નૈગમ અને સંગ્રહ નયના મતવાલો અંશ તથા સત્તાને ગ્રહણ કરે છે, માટે એ નયના મતવાલો સર્વનો સંગ્રહ કરીને બોલ્યો જે એક તત્ત્વ છે, તેવારેં વ્યવહાર નયવાલો વેહેંચણ કરીને બોલ્યો જે એક જીવ

तत्त्व, वीजुं अजीवतत्त्व, ए रीतें वे प्रकारनां तत्त्व जाणवां, तेवारें ऋजुसूत्र नयना मतवालो उपयोग दइने वोख्यो जे कोइ जीव शुजाशुज परिणामें करी पुण्य पापरूप आश्रवनां दळीयां बांधे, तेने अजीव कहियें, एटसे जीव, पुण्य, पाप, आश्रव, बांध, अने अजीव, एठ तत्त्व थयां. हवे शब्द स मजिरूढ नयना मतवालो वोख्यो जे चोथा गुणगणार्थी मांझी यावत् तेरमा चौदमा गुणगणा पर्यंत जीव, संवरजावमां वर्ततो महानिर्झरा प्रत्यें करे ठे. एम संवर तथा निर्झरा, ए वे तत्त्व कहां, एटसे आठ तत्त्व थयां. वली एवंभूतनयने मते जे जीव, सकल कर्म कइ करी लोकने अंतें बिरा जमान यथाख्यात चारित्ररूप गुणें करी पोताना स्वरूपमां रमण करे ठे, तेने नावमोक्षपद कहियें. ए रीतें नव तत्त्वनुं स्वरूप सात नयें करी जाणवुं.

७०४ शिष्यः—देवतामां सात नय केम जाणीयें ?

गुरुः—कोइ जीव, ऋजुसूत्रनयने मते शुजपरिणामें करी व्यवहार नयने मते पुण्यरूप दळीयानुं ग्रहण करे, ते संग्रह नयने मते प्रकृतिरूप सत्तापणे बांध्यां तथा नेगमनयने मते अतीत कालें ते दळीयां प्रणां भूतां अने अनागत कालें जोगवशे तथा वर्तमान कालें सत्तायें रखां येने ठे, ए रीतें नेगम नयने मते त्रण काल एक रूपपणे जाणवां. एटसे ते जीवें देवतानुं आयु बांध्युं ते प्राणी ए चार नयें करी ड्रव्य देव जाणवा. अने ते जीव, शब्दनयने मते देवतापणे उपन्या, तेने नावदेव कहियें. इहां शिष्य पूछे ठे के शब्दनयना मतवालो तो चारे निक्षेपे वस्तुनुं प्रमाण करे ठे. नाडे देवतामां चार निक्षेपा केम जाणीयें ? गुरुः—देव एवुं नाम, ते नामदेव जाणवां. तथा देव एवा अक्षर दासवा, ते अराज्ञाव स्था

७०५ शिष्यः—नारकी जीवमां सात नय केम जाणीयें ?

गुरुः—कोइ जीव, रुजुसूत्र नयने मत्तें अशुभपरिणामें करी व्यवहार नयने मत्तें पापरूप दलीयानुं ग्रहण करे, ते दलीयां संग्रहनयने मत्तें प्रकृतिरूप सत्तापणें बांध्यां अने नैगमनयने मत्तें ते दलीयां त्रणे काल एकरूपपणे जाणवां. ए रीतें जे जीवें नारकीनुं आउखुं बांध्युं, ते प्राणी ए चार नयें करी द्रव्यनारकी जाणवा. पढी ते जीव, शब्दनयने मत्तें नारकी पणें उपन्यो, तेने ज्ञावनारकी कहीयें. इहां शिष्य पूछे ठे के शब्द नयना मतवालो तो चारे निक्षेपे वस्तुनुं प्रमाण करे ठे, माटे नारकीमां चार निक्षेपा केम जाणीयें ? तेवारें गुरु कहे ठे जे प्रथम नारकी एवुं नाम ते नामनारकी बीजो नारकी एवा अक्षर लखवा, ते असंज्ञावस्थापना, अने नारकीरूपें मूर्ति स्थापवी, ते सज्ञावस्थापना, ए बे प्रकारें स्थापना नारकी जाणवा. तथा त्रीजो जेणे आगल कह्या प्रमाणें चार नयें करी नारकीनुं आउखुं बांध्युं ठे, तेने द्रव्य नारकी कहीयें. तथा चोथा शब्द नयने मत्तें ते जीव नारकीपणे जइ उपन्यो, ते उदयज्ञावरूप ज्ञावनारकी जाणवो. ए चार निक्षेपा नारकीने विषे कह्या. हवे समजिरूढ नयना मतवालो कहे ठे, के नरक जवना सर्व पर्याय प्रवर्तनारूप वस्तुप्रत्यें मामे, ते नारकी जाणवो. तेवारें एवंजूत नयना मतवालो कहे के ते पाप पर्याय रूप सर्वे वस्तु दुःख रूप विपाकें करी जीवें जोगववा मांकी, तेवारें ते नारकी जाणवो. ए रीतें साते नयें करी नारकीपणुं जाणवुं.

७०६ शिष्यः—राजामां सात नय केम जाणीयें ?

गुरुः—नैगमनयना मतवालो हाथ पगमां शुभलक्षण रेखा प्रमुख जो इने वोख्यो जे आगल जतां आ पुरुष, राजा आशे, तेवारें संग्रह नयना मतवालो सर्वनो संग्रह करी वोख्यो जे ए राजा न कहेवाय, परंतु जे राजाना कुलमां उपन्या, ते राजा कहेवाय, तेवारें व्यवहार नयना मतवालो वोख्यो जे राजाना कुलमां तो घणा उपन्या पण जे युवराजपदवी जोगवे ठे, ते राजा जाणवो. तेवारें रुजुसूत्र नयना मतवालो उपयोग दइने वोख्यो के एम राजा नही कहेवाय, परंतु राज्यकार्यना चिंतनरूप उपयोगमां जेना परिणाम वत्तें, ते राजा कहेवाय, तेवारें शब्दनयना मतवालो वोख्यो जे राजकाजना चिंतनरूप उपयोगमां परिणाम वत्तें, तेथी कांइगरज सरे नही परंतु

राजरूप तखतें वेठा चिंतन करे, ते राजा जाणवो. तेवारे समजिरूढ नवना मतवालो बोड्यो के राजरूप तखतें वेठो, पण राज्य अवस्थाना सर्व पर्याय प्रवर्तनारूप कारण मळे, तेवारे राजा जाणवो. त्वारे एवंचूत नवना मतवालो बोड्यो जे राज्य अवस्थाना सर्वपर्याय प्रवर्तनारूप करती सामग्री सर्व एकठी करी राज्यरूप तखतें वेठो राज जोगवे हास दुकान चलावे, जे मुखग्री वचन नीकळे, ते प्रमाणें काम थाय. सर्व लोक आदर माने, ते राजा जाणवो. एम साते नयें करी राज्यावस्थानुं स्वरूप जाणवो.

३०३ शिष्यः—मनुष्यमां सात नय केम जाणीयें ?

गुरुः—कोइ जीव, जनुसूत्र नयने मतें जडकपरिणामरूप सरख न जायें करी व्यवहारनयने मतें पुण्यरूप दळीयानुं ग्रहण करे, ते संपन्न नयने मतें प्रकृतिरूप सत्तापणे वांध्यां थने नैगमनयने मतें ते रक्षी यां त्रणे काळ एकरूपपणे जाणवां. ए रीतें जे जीवें मनुष्यनुं आठवुं वांध्युं, ते प्राणी, ए चार नयें करी इव्यमनुष्य जाणवा. थने जेवारे ते जीव, शब्दनयने मतें मनुष्य पणे उपन्या, तेवारे तेने जावमनुष्य कही ये. एनुं सांतली शिष्य पुणे ठे के शब्दनयना मतवालो तो चार निक्षेपे मनुष्यनुं प्रमाण करे ठे. माटे मनुष्यमां चार निक्षेपा केम जाणीयें ? तेवारे गुरु तरे ठे, प्रथम जे मनुष्य एनुं नाम ते नामनिक्षेपे मनुष्य जाणवो. की जो मनुष्य एवा शब्दर समवा अथवा मनुष्यरूपें मूर्ति स्थापत्री, ते त्यात्मानमनुष्य. श्रीजो जेणें आगल कथा प्रमाणें चार नयें करी मनुष्य नुं आठवुं वांध्युं ठे, तेने इव्यमनुष्य कहीयें थने बोड्यो जे शब्द नयने मते मनुष्यपणे उपन्या ते जावमनुष्य जाणवो. एटल उदय जावकप मनुष्यपणे ते जावमनुष्य जाणवो, ए चार निक्षेपा कथा. हवे समजिरूढ नवना मतवालो बोड्यो जे मनुष्यतत्त्वना सर्वपर्यायप्रवर्तनारूप ए इव्ये नाम, ते मनुष्य जाणवा. तेवारे एवंचूतनयना मतवालो बोड्यो जे मनुष्यतत्त्वना सर्व पर्यायप्रवर्तनारूप जोगववा मांही, ते मनुष्य जाणवा.

३०४ शिष्यः—मनुष्यमां सात नय केम जाणीयें ?
गुरुः—कोइ जीव, जनुसूत्र नयने मतें जडकपरिणामरूप सरख न जायें करी व्यवहारनयने मतें पुण्यरूप दळीयानुं ग्रहण करे, ते संपन्न नयने मतें प्रकृतिरूप सत्तापणे वांध्यां थने नैगमनयने मतें ते रक्षी यां त्रणे काळ एकरूपपणे जाणवां. ए रीतें जे जीवें मनुष्यनुं आठवुं वांध्युं, ते प्राणी, ए चार नयें करी इव्यमनुष्य जाणवा. थने जेवारे ते जीव, शब्दनयने मतें मनुष्य पणे उपन्या, तेवारे तेने जावमनुष्य कही ये. एनुं सांतली शिष्य पुणे ठे के शब्दनयना मतवालो तो चार निक्षेपे मनुष्यनुं प्रमाण करे ठे. माटे मनुष्यमां चार निक्षेपा केम जाणीयें ? तेवारे गुरु तरे ठे, प्रथम जे मनुष्य एनुं नाम ते नामनिक्षेपे मनुष्य जाणवो. की जो मनुष्य एवा शब्दर समवा अथवा मनुष्यरूपें मूर्ति स्थापत्री, ते त्यात्मानमनुष्य. श्रीजो जेणें आगल कथा प्रमाणें चार नयें करी मनुष्य नुं आठवुं वांध्युं ठे, तेने इव्यमनुष्य कहीयें थने बोड्यो जे शब्द नयने मते मनुष्यपणे उपन्या ते जावमनुष्य जाणवो. एटल उदय जावकप मनुष्यपणे ते जावमनुष्य जाणवो, ए चार निक्षेपा कथा. हवे समजिरूढ नवना मतवालो बोड्यो जे मनुष्यतत्त्वना सर्वपर्यायप्रवर्तनारूप ए इव्ये नाम, ते मनुष्य जाणवा. तेवारे एवंचूतनयना मतवालो बोड्यो जे मनुष्यतत्त्वना सर्व पर्यायप्रवर्तनारूप जोगववा मांही, ते मनुष्य जाणवा.

नयें करी सर्वे जीव, सदाकाल अंशयकी संवरजावरूप सामायिकमां जाणवा.

जिनदास शेषः—संग्रहनयें करी सामायिकनुं स्वरूप केम जाणीयें ?

श्रावकपुत्रः—ए नयना मतवालो सत्तानुं ग्रहण करे ठे, माटे सर्वे जीव सत्तायें पोताना पारिणामिकजावें करी संवरजावरूप सामायिकमां रह्या वर्त्ते ठे, जे कारणें अंतरंग सर्वे जीवने सत्तायें निश्चय नयें करी कर्मरूप ले प लागतो नथी, कर्मनो जे लेप लागवो ते मात्र व्यवहारनयथी ठे माटे सं ग्रह नयने मत्तें करी सत्तायें सर्व जीव संवरजावरूप सामायिकमां जाणवा.

जिनदास शेषः—व्यवहारनयने मत्तें करी सामायिकनुं स्वरूप केम जाणीयें ?

श्रावकपुत्रः—ए नयना मतवालो बाह्यथकी जेनुं जेवुं स्वरूप देखे, तेने तेवुं कहे. माटे जे जीव, एकांत निरवद्य जगायें जाइ “करेमि जंतें” एम पाठ उच्चरी वे घडीथी मांही जावजीव लगें निःसंगपणें वर्त्ते ठे, तेने व्यवहार नयना मतवालो सामायिकवंत कहे, एटले ए नयने मत्तें बाह्यथकी करणी आचरणारूप देखती क्रिया ते सामायिक जाणवुं.

जिनदासः—ऋजुसूत्रनयने मत्तें सामायिकनुं स्वरूप केम जाणीयें ?

श्रावकपुत्रः—ए नयना मतवालो पारिणामिकजाव ग्रहे ठे, माटे कोइ जीव नरकनिगोदना दुःखथकी वीहीतो सुखनी लालचें उदासजावें त्याग वैराग्यरूप परिणामें करी पोताना चित्तने वर्त्तावे, ते समय ते जीव, ऋजु सूत्रनयने मत्तें करी सामायिकमां जाणवो. एटले तेतो यथाप्रवृत्तिकरणरूप परिणाम प्रमुख पहेले गुणठाणे मिथ्यात्वी जीवने पण होय.

जिनदासः—शब्दनयने मत्तें सामायिकनुं स्वरूप केम जाणीयें ?

श्रावकपुत्रः—ए नयने मत्तें करी सामायिकना चार प्रकार जाणवा. एक श्रु तसामायिक, वीजुं समकेतसामायिक, त्रीजुं देशविरतिसामायिक अने चोथुं सर्वविरतिसामायिक, ए रीतें शब्दनयने मत्तें करी सामायिकना चार जेद ठे

जिनदासः—समजिरूढनयने मत्तें सामायिकनुं स्वरूप केम जाणीयें ?

श्रावकपुत्रः—ए नयना मतवालो श्रेणीजाव ग्रहे ठे, माटे शुद्धशुक्लध्यान रूपातीतपरिणामरूप क्लृप्तश्रेणीयें चढी घातीकर्मने चूरी अनंतचतुष्टयरूप लक्ष्मी प्रगट करी, एवा केवली जगवानने संवरजावरूप सामायिक जाणवुं.

जिनदासः—एवंभूतनयने मत्तें करी सामायिकनुं स्वरूप केम जाणीयें ?

श्रावकपुत्रः—ए नयना मतवालो संपूर्ण जाव ग्रहे ठे. माटे अष्ट कर्म रु

यें अष्टगुण संपन्न लोकने अंतें विराजमान सादि अनंतमे जांगे वर्तता वा सिद्ध जगवानने यथाख्यात चारित्ररूप संवरजाव जाणवो. ए सात नयें करी सामायिकनुं स्वरूप धारवुं.

७०९ हवे एक आकाशप्रदेशमां षट् द्रव्यनुं तथा सात नयनुं स्वरूप एटले जिनदास शेठ एक आकाशप्रदेश मात्र क्षेत्र अंगीकार करिने पुत्र प्रत्यें प्रश्न पूठे ठे के आ विवक्षित एक आकाशप्रदेश केहेनो

श्रावकपुत्रः—नेगमनयने मतें ए प्रदेश ठए द्रव्यनो ठे, कारण के एक आकाश प्रदेशमां ठए द्रव्य जेलां ठे, तथा संग्रहनयने मतें एक कालद्रव्य ठे, केम के सर्व लोकमां एनो एक समय व्यापी रह्यो ठे, माटे ते आकाश प्रदेशमां काल जूदो नथी संग्रहनयने मतें एक कालद्रव्य विना शेष पांच द्रव्यनो ए प्रदेश कहियें. तथा व्यवहारनयने मतें जे द्रव्य एमां मुख्य हे त्वाय ठे, ते द्रव्यनो ए प्रदेश कहियें. तथा रुजुसूत्रनयने मतें जे समय जे द्रव्यनो उपयोग दइ पूठीयें, ते समयें ते प्रदेश, तेहीज द्रव्यनो कहियें. एटले जो धर्मास्तिकायनो उपयोग दइ पूठीयें, तो धर्मास्तिकायनो प्रदेश कहियें अने जो अधर्मद्रव्यनो उपयोग दइ पूठीयें, तो अधर्मास्तिकायनो प्रदेश कहियें. इत्यादि जे समय जे द्रव्यनो उपयोग दइ पूठीयें, ते समय ते प्रदेश ते द्रव्यनो कहियें. तथा शब्दनयने मतें जे द्रव्यनुं नाम सइ पूठीयें, ते प्रदेश ते द्रव्यनो कहियें. तथा समनिरूढ नगने मतें एक आकाश प्रदेशमां धर्मास्तिकायनो एक प्रदेश रह्यो ठे, तथा अधर्मास्तिकायनो एक प्रदेश रह्यो ठे तथा जीव अनंताना अनंता प्रदेश रह्या ठे. एम पुत्र परमाणुया पण अनंता जाणवा. तथा एतजूननयने मतें जे समय जे प्रदेश ते द्रव्यना क्रियागुणने अंगीकार करतो देखीयें, ते समय ते प्रदेश, ते द्रव्यनो कहियें. ए रीतें एक आकाशप्रदेशमां षट् द्रव्यनुं स्वरूप सात नयें करी जाणवुं.

७१० हवा जिनदास शेठ श्रावकपुत्र प्रत्यें प्रश्न पूठे ठे के नमैं क्यां वसो गो ? तब आमुद नेगमनयने वचने श्रावकपुत्र बोझो जे हुं लोकमां वसुं नुं. तब जिनदास शेठ पुठवुं जे लोकना नो अधोलोक, ऊर्ध्वलोक अने मित्र लोक. एका वचन जेद ठे, नेमां नमैं क्यां लोकमां वसो गो ? तब शेठ पुठवुं नेगमनयने वचने श्रावकपुत्र बोझो के हुं निमी लोकमां वसुं नुं, तब शेठ पुठवुं नेगमनयने वचने श्रावकपुत्र बोझो के निमी लोकमां नो अधोलोक, ऊर्ध्वलोक अने मित्र लोक.

ता समुद्र ठे. तेमां तमें कया द्वीप समुद्रमां वसो ठो ? त्यारें शुद्धरतने गमनयने वचनें श्रावकपुत्र बोढ्यो के हुं जंबू द्वीपमां वसुं हुं. शेठ वोढ्या जंबूद्वीपमां तो घणां क्षेत्र ठे तेमां तमें कया क्षेत्रमां वसो ठो ? तेवारें अतिशुद्ध नैगमनयने वचनें श्रावकपुत्र बोढ्यो जे हुं जरतक्षेत्रमां वसुं हुं. शेठ वोढ्या जरतक्षेत्रमां बत्रीश हजार देश ठे, तेमां तमें कया देशमां वसो ठो ? तेसमय श्रावकपुत्र बोढ्यो जे हुं अमुक देशमां वसुं हुं, शेठ वोढ्या ते देशमां तो घणां नगर ठे, तो तमें कया नगरमां वसो ठो ? श्रावक पुत्र बोढ्यो के अमुक नगरमां वसुं हुं, शेठ वोढ्या ते नगरमां घणा पाडा ठे, तो तमें कया पाडामां वसो ठो ? श्रावकपुत्र बोढ्यो अमुक पाडामां वसुं हुं. एमज पाडामां घरादिक सहु बताव्यां. ए नैगमनयनो मत जाणवो.

वली जिनदास शेठ संग्रहनयने मतें पूठे ठे के तमें क्यां वसो ठो ? तेवारें श्रावकपुत्रे कहुं हुं शरीरमां वसुं हुं. वली शेठें व्यवहार नयने मतें पूठयुं तमें क्यां वसो ठो ? त्यारें श्रावकपुत्रे कहुं हुं आ संथारे वेठो हुं, एटले वीठानामां रह्यो हुं. वली रुजुसूत्रनयने मतें पूठयुं तमें क्यां वसो ठो ? तेणें कहुं हुं उपयोगमां रहुं हुं, एटले ए नयने मतवाले ज्ञान अज्ञाननो जेद न पड्यो, वली शब्दनयने मतें पूठयुं, पामें क्यां रह्यो ठो ? तेणें कहुं हुं स्वभावमां रहुं हुं, वली समजिरूढनयने मतें पूठयुं तमें क्यां रह्यो ठो ? तेणें कहुं के हुं गुणमां रहुं हुं. वली एवंभूत नयने मतें पूठयुं तमें किहां रह्यो ठो ? तेणें कहुं जे हुं ज्ञान, दर्शन अने चारित्ररूप गुणमां रहुं हुं. एम साते नयनुं स्वरूप सर्व ठेकाणें उतारवुं.

७११ जिनदास शेठ:-साते नयें करी जीवनुं स्वरूप केम जाणीयें ?

श्रावकपुत्र:-नैगम नयने मतें गुण पर्यायवंत शरीर सहित ते जीव जाणवो. एटले ए नयने मतवाले शरीरमांहे जीवपणुं मान्युं, तेथी वी जा पुजल तथा धर्मास्तिकायादिक द्रव्य, ते सर्वे जीवमां गणाणां, तथा संग्रहनयने मतें असंख्यात प्रदेशी ते जीव एटले ए नयने मतवाले एक आकाश प्रदेश टाळ्यो, पण वीजा सर्वे द्रव्य जीवमां गणां, व्यवहार नयने मतें जेख लक्ष काम चित्तारी जे ते जीव एटले एणें धर्मास्तिकाय, अधर्मास्तिकाय, आकाशास्तिकाय, तथा वीजा पुजल सर्वे टाळ्या, मण पं चेंद्रिय, मन, लेख्याना पुजल ठे, तेणें जीवमां गणा, एटले विषया

दिक तो इंद्रियो लीये ठे, ते जीवथी न्यारा ठे, पण ए नयने
 हां जीवनी साथें लीधा, तथा रुजुसूत्र नयने मतें तो जे
 जीव, एटले ए नयने मतवाले इंद्रियादिक तो सर्व टाळ्यां पण ज्ञान
 ननो जेद टाळ्यो नहीं, तथा शब्दनयने मतें तो नामजीव,
 जीव, अव्यजीव अने जावजीव, एटले ए नयने मतवाले चार
 जीवपणुं कह्युं, पण गुणी निर्गुणीनो जेद नही पाळ्यो, तथा
 नयने मतें ज्ञानादिक गुणवंत ते जीव एटले ए नयने मतवाले
 न, श्रुतज्ञान, इत्यादिक साधक सिद्धरूप परिणाम ते जीवस्वरूपमा
 त्या, तथा एवंभूतनयने मतें अनंतज्ञान, अनंतदर्शन, अनंतचारि
 शुद्ध सत्तामात्र ते जीव जाणवो. एटले ए नयने मतवाले सिद्धि अवस्था
 ना जे गुण हता, ते इहां ग्रहण कस्या. ए रीतें जीवमां सात नय कस्या.

७१२ जिनदास शेरः—नयनी अपेक्षायें करी ज्ञाननुं स्वरूप केम जाणीये!

आपकपुत्रः—नैगम नयना मतवालो एक अंश ग्रहीने सर्व वस्तुनुं प्रमा
 ण करे ठे, माटे नैगमनयने मतें सर्वे जीव, ज्ञानी कहीयें. कारण के स
 र्वे जीवनी चेतना अकारने अनंतमे जागें उवाडी ठे, तिहां ज्ञानावरणा
 दि कमेनुं आवरण लागनुं नथी, माटे नैगमनयने मतें सर्व जीव अंश
 ही ज्ञानी जाणवा. तथा संग्रहनयना मतवालो सत्तानुं ग्रहण करे ठे,
 माटे सर्वे जीवनी सत्ता ज्ञानरूप ठे, तेथी संग्रहनयने मतें सर्व जीव, सत्ता
 र्वे ज्ञानी जाणवा. तथा व्यग्रहनयना मतवालो तो बाधथकी जेनुं जेनुं
 बाध दिसे, तेने तेनुं कही बोलावे, पण अंतरंग उपयोग न माने, माटे
 जे अन्वयगतनां गो शब्द प्रत्ये वांचे तथा, जैनमतनां सर्वे सूत्र, सिद्धांत, वा
 ५४. निर्गुणि. दीक्षा. निर्गुप्रत्ये वांचे, गुरुमुखें गर्दहे, अर्थ करे, तेने व्य
 ग्रहण नयना मतवालो ज्ञानी कहीने बोलावे, तथा रुजुसूत्रनयने मतें
 ते अंतरंग प्रमाति सद्धि वस्तु गतनां नामनरूप ज्ञान स्वरूपना उपयो

अघाती कर्मने क्यें करी अनंतचतुष्टय रूप लक्ष्मी प्रगट करी, लोकालोक नुं स्वरूप एक समयमां जाणे, तेने ज्ञानी जाणवा.

७१३ जिनदास शेटः—साते नयें करी साधर्मिपणानुं स्वरूप केम जाणीयें?

श्रावकपुत्रः—नैगम अने संग्रह नयने मत्तें करी सर्वजीव सत्तायें एक रूप ठे, एटले सर्व जीवनो धर्म, सरखो कहीयें माटे ए वे नयने मत्तें सर्व जीव, सत्तायें साधर्मी जाणवा. तथा व्यवहारनयना मतवालो तो बाह्य थकी जेनी जेवी आचरणा देखे, तेने तेवो कहे, पण अंतरंग सत्ता उपयो ग न माने, एटले जे जीवनी क्रिया प्रवृत्तिरूप एक सामाचारी सरखी हो य, तेने व्यवहार नयना मतवालो साधर्मी कही बोलावे, तथा ऋजुसूत्र नयना मत्तें तो जे समय उपयोग सहित त्यग वैराग्यरूप उदासजावें जेनुं चित्त वत्तें ठे, ते समय ते जीव साधर्मी जाणवा. एटले ए नयने मतवाले यथाप्रवृत्त्यादिकरणना परिणाम होता, ते इहां ग्रहण कल्या, ए परिणाम तो पहेले गुणठाणे मिथ्यात्वीने पण थाय. तथा शब्दनयने मत्तें तो अंतरंग उप योगरूप समकेत जावें साध्य एक साधन अनेक, ए रीतें जे जीव सत्ताग तना धर्मने साधे, ते साधर्मी जाणवा. एटले ए नयने मतवाले समकेती जीवने साधर्मी कही बोलाव्या, तथा समजिरूढ नयना मतवालो श्रेणी जावनुं ग्रहण करे ठे, एटले नवमा दशमा गुणठाणाथी मांणी यावत् तेर मा चौदमा गुणठाणा पर्यंत जे जीव, घाती कर्मने क्यें अनंत चतुष्टयरूप लक्ष्मी प्रगट करी शुक्लध्यानना बीजा त्रीजा पाया वचालें रह्या संवरजावें वत्तें, एवा केवढी जगवान् ते साधर्मी जाणवा. तथा एवंचूत नयने मत्तें तो जे अष्ट कर्म क्य करी अष्टगुण संपन्न लोकने अंतें विराजमान अव्याबाध सुखना जोगी सादि अनंतमे जांगे वत्तें ठे, एवा सिद्ध परमात्माने साधर्मी जाणवा. ए रीतें साधर्मी उपर सात नय कह्या.

७१४ जिनदास शेटः—सात नयें करी धर्मनुं स्वरूप केम जाणीयें ?

श्रावकपुत्रः—नैगम नयने मत्तें तो सर्वे धर्म ठे, केम के सर्वे धर्मने चा हे ठे. एटले ए नयने मतवाले सर्वधर्मने धर्मनाम कही बोलाव्या, तथा संग्रहनयने मत्तें जे वडेरायें आदख्यो, ते धर्म. एटले ए नयने मतवाले अनाचार तो ठोड्यो अने कुलाचारने धर्म करी मान्यो, एटले जे जेना कु लकर्मागत आव्यो, ते धर्म जाणवो ॥ गाथा ॥ जेखधारीकूं गुरु कहे, पु

एवमंतकूं कहे देव ॥ कुलाचारकूं धर्म कहे, ए कुकर्मकी देव ॥ १ ॥
 व्यवहारनयना मतें जे सुखनुं कारण ते धर्म कह्यौं एटले ए नयने
 वादे पुण्यरूप करणीने धर्म करी मान्यो, तथा रजुसूत्र नयने मतें
 सहित उदास जावें वैराग्यरूप परिणाम ते धर्म जाणवो. एटले ए
 मतवाले यथाप्रवृत्तिकरणरूप परिणाम प्रमुखने धर्म करी मान्यो, ते
 पदेले गुणगणे मिथ्यात्वीने पण थाय. तथा शब्द नयने मतें जे
 सत्तागतना ज्ञासनरूप समकेत ते धर्म जाणवो, केम के समकेत जेठे,
 धर्मनुं मूल ठे. तथा समजिरूढ नयने मतें जीव अजीवरूप नव तत्त्व
 पद द्रव्य, नय, निक्षेपा, प्रमाण, उत्सर्ग, अपवाद, निश्चय, व्यवहार, इ
 व्य, नावनुं स्वरूप जाणी जीवसत्ताने ध्यावे. अजीवसत्तानो त्याग करे
 ज्ञान, दर्शन, चारित्ररूप शुद्ध निश्चयनय परिणाम, ते धर्म कह्यौं. एटले
 ए नयने मतवाले साधक सिद्धरूप परिणाम, ते धर्मपणे करी मान्या. तथा
 एवंभूतनयने मतें जे शुद्ध शुद्धध्यान रूपातीतपरिणाम रूपकश्रेणी करी
 क्षयनां कारण, ते साधनधर्म जाणवो थने जीवनो मूलस्वभाव मोक्षरूप
 कार्य निष्पन्न सिद्धिमां रहे, ते धर्म जाणवो.

३१५ जिनदास शेषः—सिद्ध जगवाननुं स्वरूप, साते नयें करी केम जाणीयें ?

आप ह्युचः—नेगमनयवालो एक अंश ग्रहीने वस्तुनुं प्रमाण करे ठे,
 नाटे नेगमनयने मतें सर्व जीव सिद्ध ठे, कारण के सर्वजीवना ज्ञात
 करे ह्युचः नदा ज्ञात सिद्धसमान निर्मल ठे, तिहां कर्मावरण लागता न
 बी, नाटे नेगमनयने मतें सर्वजीव सिद्धसमान जाणवां. तथा संप्रह्नयना
 मतवालो सत्तानुं ग्रहण करे ठे, एटले सर्वजीवनी सत्ता एक समान सर
 बी ठे, नाटे संप्रह्नयने मतें करी सर्वजीव सत्तायें सिद्धसमान जाणवा.
 एटले एते पयोपान्तिजनयें करी कर्म सहित अवस्था टाळी, पण द्रव्या
 निश्चयनां धर्मना अंगीकार करावी, तथा व्यवहारनयने मतें जे वि
 दास विद प्रमुख गुण करीने सिद्ध थया, तेने सिद्धपाणुं जाणवुं. एटले ए
 मतवाले जे ज्ञाननय प्रमुख गुण ज्ञाना, ते अंगीकार कया, तथा अनुमूत्रन
 को मतें जे जे मतयें जे जीवें सिद्धसमान आपणा आत्मानागता ठेवली
 ठे जे जे मतवाले अवकाश वा वैरीज वनें ठे, ते मतयें ते जीव, सिद्ध स
 मान ठे. एटले जे मतवाले समकेतनिर्जावने सिद्धसमान करी

બોલાવ્યા, તથા શબ્દનયને મતેં તો જે શુદ્ધશુદ્ધધ્યાનપરિણામ નામાદિક ચાર નિદેષે, તે સિદ્ધ કહીયેં. તથા સમજિરૂઢનયને મતેં જે કેવલ જ્ઞાન, કેવલદર્શન, યથાશ્રયાતચારિત્રરૂપ ગુણવંત હોય તે સિદ્ધ, ઇટલે એ નયને મતવાલે તેરમે, ચૌદમે ગુણઠાણે વર્તતા કેવલી જગવાનને સિદ્ધ સમાન કહી બોલાવ્યા. તથા એવંજૂતનયને મતેં જે જ્ઞાનવરણાદિ સકલ કર્મનો ક્ષય કરી અનંતગુણરૂપ લક્ષ્મી પ્રગટ કરી લોકને અંતેં વિરાજમાન સાદિ અનંતમે જાંગે વર્તેં એવા જે, સિદ્ધ જગવાન તે સિદ્ધ કહીયેં.

૭૨૪ જિનદાસ શેઠ:-વલીનયની અપેક્ષાયેં કરી નવતત્ત્વનું સ્વરૂપ કેમ જાણીયેં?

શ્રાવકપુત્ર:-ઋજુસૂત્રનયને મતેં પહેલે ગુણઠાણે એકેંદ્રિયથી પંચેંદ્રિય પર્યંતના જીવ અનુપયોગેં મિથ્યાત્વજાવેં વર્તેં, તેને દ્રવ્યજીવ કહીયેં અને શબ્દનયને મતેં ચોથે ગુણઠાણે આત્મસ્વરૂપમાં સમકેતજાવેં વર્તેં, તેને જાવ જીવ કહીયેં. હવે અજીવનું સ્વરૂપ કહીયેં ઠેયેં. ઇટલે કોણક જીવ ઋજુ સૂત્રનયને મતેં શુજાશુજ પરિણામેં કરી પુણ્યપાપરૂપ આશ્રવનાં દલીયાં બાંધે, તેને અજીવ કહીયેં. અને વ્યવહારનયને મતેં અત્રતિપણે અણક સ્થાં આશ્રવ આવે, એવું પણ શ્રીજગવતીસૂત્રમાં કહ્યું છે. હવે સંવરનું સ્વરૂપ કહે છે. શબ્દનયને મતેં ચોથે ગુણઠાણે સમકેતી જીવ અને પાંચમે ગુણઠાણે દેશવિરતિ જીવ, તથા ઠઠે સાતમે ગુણઠાણે સર્વવિરતિજીવ, એ સંવરજાવમાં રહ્યા વર્તેં છે, તથા સમજિરૂઢનયને મતેં શ્રેણીજાવેં નવમા દશમા ગુણઠાણથી માંની યાવત્ તેરમા ચૌદમા ગુણઠાણા પર્યંત કેવલી જગવાન પણ સંવરજાવેં રહ્યા વર્તેં છે અને એવંજૂતનયને મતેં સકલ કર્મ ક્ષય કરી લોકને અંતેં વિરાજમાન સાદિ અનંતમે જાંગે સિદ્ધ પરમાત્મા પણ સંવરજાવમાં રહ્યા વર્તેં છે. હવે નિર્જીરાનું સ્વરૂપ કહે છે. શબ્દ, સમ જિરૂઢનયને મતેં શ્રેણીજાવેં નવમા દશમા ગુણઠાણથી માંની તેરમા ચૌદમા ગુણઠાણા પર્યંતના જીવ આત્મસ્વરૂપમાં વર્તતા મહાનિર્જીરા પ્રત્યેં કરે છે. હવે મોક્ષાનિઃકર્માવસ્થાનું સ્વરૂપ કહે છે. સમજિરૂઢનયને મતેં શ્રેણીજાવેં તેરમે ચૌદમે ગુણઠાણે કેવલી જગવાન વર્તેં છે, તેને દ્રવ્યમોક્ષપદ કહીયેં. અને એવંજૂતનયને મતેં સકલ કર્મ ક્ષય કરી લોકને અંતેં વિરાજમાન સાદિ અનંતમે જાંગે વર્તેં છે, એવા સિદ્ધપરમાત્માને જાવમોક્ષપદ કહીયેં. એ નવ તત્ત્વમાં સ્વરૂપ જાણવું.

૭૩૩ જિનદાસશેઠ:-સાતે નયેં કરી નવ તત્ત્વનું સ્વરૂપ કેમ જાણીયે!

શ્રાવકપુત્ર:-નૈગમનયને મતેં સર્વે તત્ત્વ ઠે, જે કારણે સર્વકોઈ તત્ત્વે
 ચાહે ઠે, તથા સંગ્રહનયના મતવાલો સર્વનો સંગ્રહ કરીને બોલ્યો જે ~~પ્રકાર~~
 તત્ત્વ ઠે, એટલે જે જેહને મન માન્યું, તે તત્ત્વ, વીજાં સર્વે અતત્ત્વ જાણ્યાં.
 તથા વ્યવહાર નયના મતવાલો બાહ્યસ્વરૂપ देखીને જોદ વેહેંચે, એટલે જે
 દીસતા ગુણ देखે, તે માને, માટે એક જીવતત્ત્વ અને વીજું અજીવતત્ત્વ,
 એ વે તત્ત્વ માને, તેમાં વલી પ્રથમજીવ તત્ત્વના વે જોદ, इत्यादि આગળ
 કયા, તે રીતેં યાવત્ ગંઠીજોદી તથા અગંઠીજોદી સુધી કહીને વલી પ્રકારાં
 તરેં ૫૬૩ જોદ કહે. તથા અજીવ તત્ત્વના જોદની વેહેંચણ આવી રીતેં કરવી
 પ્રથમ અજીવના વે જોદ ઠે, એક રૂપી અજીવ અને વીજો અરૂપી અજીવ,
 તેમાં ધર્માસ્તિકાયનો સંધ, દેશ અને પ્રદેશ, તથા અધર્માસ્તિકાયનો સંધ,
 દેશ અને પ્રદેશ, તથા આકાશાસ્તિકાયનો સંધ, દેશ અને પ્રદેશ, તથા એક
 જોદ કાલજીવ્યનો મલી અરૂપી અજીવના દશ જોદ થયા. વલી ધર્માસ્તિકાય
 જીવ્યવહી, દેવચકી, કાલચકી, જાવચકી અને ગુણચકી, એ પાંચજોદે ઠે.
 એ રીતેં અધર્માસ્તિકાય, આકાશાસ્તિકાય, તથા કાલ, સર્વના પાંચ પાંચ
 જોદ કરતાં ત્રીશ જોદ થાય. તે પૂર્વોક્ત દશ સાથેં મેલવતાં ત્રીશ જોદ અ
 થાવી અજીવના થયા. દ્વિવે રૂપી અજીવના પાંચશો ને ત્રીશ જોદનું સ્વરૂપ
 હોય ઠે. કરમના આઠ, મંથના વે, રસના પાંચ, વર્ણના પાંચ અને સંસ્થા
 નના પાંચ, એ રીતેં પચીશ જોદ મૂલ ઠે, તેના ઉત્તર જોદ પાંચશો ને ત્રીશ, તે
 આઠી રીતેં થાય:-પ્રથમ આઠ ફરસ માદિલા પ્રત્યેક ફરસ ને પાંચ વર્ણ, વે
 વેશ, પાંચ રસ, પાંચ મંથ્યાન અને ઠ સ્પર્શ, એ રીતેં ત્રેવીશ સાથેં ગુણતાં
 ૧૬૩ જોદ થાય. આઠ સ્પર્શ ઠે, તેમાંથી ઠ સ્પર્શ સાથેં ગણવાનું કારણ
 એ છે કે જો ગારી સ્પર્શના જોદ સાથેં ગણવો હોય, તો ને ગારી સ્પર્શ, તથા
 તેનો પ્રતિપક્ષ હોય તોનો દ્વિવો સ્પર્શ, એ વે સ્પર્શ મૂલી દેવા. વાકી ઠ સ્પર્શ
 હોય, તેમજ જો ધુવા સાથેં ગણવો હોય, તો તેનો પ્રતિપક્ષી વાંચજ્યા સ્પર્શ
 હોય. આથી, આથી, એ રીતેં સર્વે સમગ્રી હેનું, એ આઠ સ્પર્શના ૨૦૪ જોદ
 થાય. તેમજ આઠ જોદનાથી વે એક કદાચીને ત્રેવીશ જોદને વે મંથ
 પાંચશો હોય. તેમજ વે મંથના ઠેવત્રીશ જોદ આઠ તથા પચીશ જોદમાંથી
 ૧૬૩ જોદ થાય. આથી, આથી, એ રીતેં સર્વે સમગ્રી હેનું, એ આઠ સ્પર્શના ૨૦૪ જોદ

१०० जेद थाय. तथा तेवीज रीतें पांच वर्णना पण शो जेद थाय. अने तेमज पांच संस्थानना पण शो जेद थाय. ए सरवाले ५३० जेद पुजल अव्यरूपी अजीव ठे तेना थाया. तेनी साथें पूर्वोक्त अरूपी अजीवना त्रीश जेद मेलवतां ५६० जेद थाय. ए सर्व व्यवहारनयने मत्तें जेदनी वेहेंचण ठे.

तथा रुजुसूत्रनयने मत्तें जे जीव, शुजाशुज परिणामें करी पुण्य, पाप रूप आश्रवनां दलीयां बांधे, तेने अजीव कहियें. ए ठ तत्त्व थायां, तथा शब्दनयने मत्तें तो चोथे गुणठाणे समकेती जीव, पांचमे गुणठाणे देशविरतिजीव, षष्ठे सातमे गुणठाणे सर्वविरति जीव, ए त्रणे सत्तागतना जा सनरूप संवरजावमां वर्त्तता समय समय अनंतां कर्म निर्झारावे ठे, तथा समजिरूढनयना मतवालो श्रेणीजावने ग्रहे ठे, माटे नवमा दशमा गुण ठाणाथी मांकीने यावत् तेरमा चौदमा गुणठाणा पर्यंत केवली जगवान् पण संवरजावमां वर्त्तता महा निर्झाराप्रत्यें करे ठे, तेने अव्यमोक्षपद कहियें. ए नवे तत्त्व आव्यां. तथा एवंभूतनयने मत्तें सकल कर्मदायें करी लोकने अंतें विराजमान सादि अनंतमे जांगे वर्त्तता एवा सिद्धपरमात्मा, तेने जावमोक्षपद कहियें. ए रीतें साते नयें करी नव नत्वनुं स्वरूप ठे,

७३४ हवे पाथो उपरे उत्सर्ग अपवाद मार्गें नय उतारे ठे. एटले कोइ जीव पाथाने अर्थें वनमां काष्ठ वेवाने चाळ्यो, तिहां बीजो कोइ सन्मुख मळ्यो तेणें पूब्युं तुं क्यां जाय ठे ? तेवारें ते अशुद्ध नैगमनयने वचनें बोळ्यो जे हुं पाथो लेवा जाउं तुं. हवे वनमां जइने काष्ठ ठेदवा मांभ्युं, तेवारें वली कोइयें पूब्युं के शुं ठेदे ठे ? तेवारें शुद्ध नैगमनयने वचनें बोळ्यो के हुं पाथो ठेडुं तुं. हवे काष्ठ लइने पाळो वळ्यो, तेवारें वली कोइयें पूब्युं के तुं शुं लाव्यो ? तेवारें शुद्धतर नैगमनयने वचनें बोळ्यो के हुं पाथो लाव्यो. हवे पाथो सराणें चडावी उतारवा मांभ्यो, तेवारें वली कोइयें पूब्युं जे तुं शुं उतारे ठे ? त्वारें ते अतिशुद्ध नैगमनयने वचनें बोळ्यो के हुं पाथो उतारुं तुं. ए रीतें नैगमनय जाणवो. हवे व्यवहारनयना मतवालो बोळ्यो के एवी रीतें पाथो हुं मानुं नही परंतु हुंतो संपूर्ण देखाती वस्तुमां वस्तुपणुं मानुं, एटले पाथो उतारी तैय्यार करी मेल्यो, ते वारें व्यवहारनयना मतवालो कहे, जे हवे एने पाथो कहियें. हवे संग्रह नयना मतवालो बोळ्यो के एम पाथो नही पाथानी सत्तारूपमांहे धान्य

जखुं. तेवारें संग्रहनयना मतवालो कहे के हवे पाथो कहीयें. हवे रुजुसूत्र नयना मतवालो वोढ्यो के एवी रीतें पाथो नहीं. हुंतो वस्तुना जावने ग्रहण कहे, एटले पांच, सात, पाथा धान्य जरीने एक बाजु ढगलो कखो. अने पाथारूप खोखुं दूर काढी नाखुं, तेवारें रुजुसूत्रनयना मतवालो कहे के हवे एने पाथो कहीयें. वली कोश्यें पूब्खुं जे ए पांच सात पाथानुं ज्ञान किहां रहुं ठे? तेवारें शब्दनयना मतवालो वेहेंचण करीने वोढ्यो जे आ शरीररूप पाथो ठे, तेमां ज्ञानादि अनंतगुणरूप धान्य जखुं ठे. तेवारें समनिरुडनयना मतवालो वोढ्यो के एम पाथो नहीं, ए शरीररूप पाथा मांद्देयी उपयोग काढी अने ज्ञानादिक अनंतगुणरूप मांद्हे धान्य जखुं ठे. तेमां उपयोग लगावीने श्रेणीजावें चड्यो, एटले एने पाथो कहीयें. तेवारें एवंतनयना मतवालो वोढ्यो, के एम पाथो नहीं परंतु ज्ञानादि अनंतगुणरूप धान्य मांद्हे जखुं ठे, ते संपूर्ण ग्रगट करी पाथारूप शरीरनुं खोखुं मूकी जे लोकने यांतें शिवपुरीमां विराजमान थया, तिहां पाथो कहीयें. एमां आग आ बार नय अपनादनागें अने पाठला त्रण नय उत्सर्गमागें जाणवा.

होत्सव विधिप्रयुक्त करी मांहे देव बेसाडे, तेवारें संग्रहनयना मतवालो कहे के एने देहरं कहीयें. हवे रुजुसूत्रनयना मतवालो वोढ्यो के एम देहरं नही, हुंतो जावने ग्रहण करं बूं; आपणे देहरानुं शुं काम ठे, पण एमां देव कोण ठे? रुषज देव ठे? किंवा अजितनाथ ठे? किंवा संजवनाथ ठे? इत्यादि जे देव मांहे बेठा होय, तेनुं प्रयोजन ठे. एटले ए रुजुसूत्रनयने मतवाले देहरा उपरशी उपयोग उतारीने देव विराज्या ठे, तेना ध्या नमांहे उपयोग लगाव्यो. तेवारें कोइ वोढ्यो जे देरासरमां देव विराज्या ठे, तेनी उलखाणरूप ज्ञान किहां रखुं ठे? तेवारें शब्दनयना मतवालो अंत रंग उपयोग दइने वोढ्यो के आ शरीररूप देहरं तेमां निश्चय देव आत्मा पोतेंज ठे, तेने विषे ए ज्ञान रखुं ठे. हवे समजिरूढनयना मतवालो वोढ्यो के एम देहरं नही. ए शरीररूप देहरामांशी उपयोग काढी तेमांहे निश्चय देव आत्मा विराजे ठे, तेना स्वरूपना चिंतनरूप ध्यानमां उपयोग लगा डी श्रेणीजावें चढे, तेवारें देहरं कहीयें. त्यारें एवंभूत नयना मतवालो कहेवा लाग्यो के एम देहरं नही, परंतु मांहे निश्चय देव आत्मा विराजे ठे, तेनुं स्वरूप संपूर्ण प्रगट करी अने देहरारूप शरीरनुं खोखुं इहां मूकी लो कने अंतें सिद्धपुरीमां विराजमान थया, त्यां देहरं कहीयें.

७३६ हवे उत्सर्ग अपवाद मार्गें घट उपर सात नय उतारे ठे. कोइक घट लेवा चाव्यो, तेवारें मार्गमां तेनें बीजो कोइ सन्मुख मढ्यो, तेणें पूब्युं तुं शुं लेवा जाय ठे? ते वखत ते अशुद्ध नैगमनयने वचनें वोढ्यो के हुं घट लेवा जाउं बूं. पढी तिहां जइने माटी खणवा मांकी ते वारें कोइयें पूब्युं तुं शुं करे ठे? त्यारें शुद्ध नैगमनयने वचनें वोढ्यो के हुं घट लउं बूं. हवे माटी लइने पावो वढ्यो, तेवारें वढी कोइयें पूब्युं तुं शुं लाव्यो! तेवखत शुद्धतरनैगमनयने वचनें वोढ्यो हुं घट लाव्यो; हवे माटी चाकडे चडावी घट उतारवा मांरयो, तेवारें वढी कोइयें पूब्युं तुं शुं उ तारे ठे? त्यारें अतिशुद्धनैगमनयने मत्तें वोढ्यो हुं घट उतारुं बूं॥ इतिनैग मनयः॥ हवे व्यवहारनयना मतवालो वोढ्यो के एम घट न थाय हुंतो संपूर्ण वस्तु नजरें देखुं, तेमां वस्तुपणुं मानुं एटले घडो तैयार संपूर्ण नी पजे, तेवारें एने घट कहीयें. हवे संग्रहनयना मतवालो वोढ्यो के एम घट नही, परंतु घटनी सत्तारूप जल मांहे जखुं होय, तेवारें घट कहेवाय,

एटले घटनी सत्तारूप जलें करी संपूर्ण जरे,तेवारें एने घडो कहीयें. एने
 रुजुसूत्रनयना मतवालो बोझो के एम घट हुं मानुं नही हुंतो जावने
 हण करुं तुं. एटले पांच, सात, घट जरीने एक ठामडामां रेड्या अने
 रूप खोखुं एक वाजु काढी नाखुं, त्यारें तेने घट कहीयें. तेवारें को
 बोझो जे ए पांच,सात,घटरूप जलनुं ज्ञान किहां रखुं ठे ! ते वखत स
 नयना मतवालो वेहेंचण करीने बोझो के आ शरीररूप घट अने ज्ञाना
 अनंतगुणरूप मांहे जलजखुं ठे, तेवारें समजिरूढनयना मतवालो बोझो
 के एम घट नही आ शरीररूप घटमांथी उपयोग काढी अने मांहे ज्ञाना
 दि अनंतगुणरूप जे जल जखुं ठे, तेमां उपयोग लगावी श्रेणीजावें बडे.
 तेवारें घट कहीयें. एटले एणें शरीररूप घटमांथी उपयोग काढी अने ज्ञाना
 नादि अनंतगुणरूप मांहे जल जखुं ठे, तेमां उपयोग लगावीने श्रेणीजावें
 चड्यो,तेवारें समजिरूढनयना मतवालो घट कहे. हवे एवंचूत नयना म
 तवालो बोझो जे एम घट नही,परंतु एमां जे ज्ञानादि अनंतगुणरूप जल
 जखुं ठे,ते प्रगट करी घटरूप शरीरनुं खोखुं इहां मूकी लोकने अंतं सिद्ध
 पुरीमां धिराजमान थया. तिहां घट कहीयें.

१३७ उधे धर उपर उत्सर्ग अपवाद मागें करी सात नय उतारे ठे. कोइ

मां बेसाडी, तेवारें संग्रहनयना मतवालो कहे हवे एने घर कहीयें. तेवारे रुजुसूत्रनयना मतवालो बोळ्यो के एम घर न थाय, हुंतो जावनें ग्रहण करुं बुं. घरनुं शुं प्रयोजन ठे? माहारे तो मांहे घरनी धणीयाणी स्त्री वेठी ठे, तेनी साथें काम ठे, घरनुं शुं काम ठे? एटले ए रुजुसूत्रनयने मतवाले घररूप खोखा उपरथी उपयोग काढी अने मांहे घरनी धणीयाणी स्त्री वेठी ठे, तेमां उपयोग लगाव्यो, वली तेवारें कोइ बोड्यो के ए घरमां स्त्री वेठी ठे, तेनुं ज्ञान किहां रळुं ठे? तेवारें शब्दनयना मतवालो वेहेंचण करीने बोळ्यो के आ शरीरूप घर अने मांहे चेतन महाराजरूप पुरुष अने सम तारूप स्त्री वेठी ठे, तेमध्ये ए ज्ञान रळुं ठे, तेवारें समजिरूढनयना मतवालो बोड्यो के एम घर नहीं, परंतु शरीरूप घरमांथी उपयोग काढी अने समता रूप स्त्रीमां उपयोग लगावी, श्रेणी जावे चढे, तेवारें घर कहीयें. हवे एवंजुत नयवालो बोळ्यो एम घर नहीं, पण ए शरीरूप घरनुं खोखुं इहां मूकी समतारूप स्त्रीने लइ लोकने अंतें मोक्षपुरीमां जइ वस्या, तिहां घर कहीयें.

५३७ हवे राज्य उपर उत्सर्ग अपवादमागें सात नय उतारे ठे. कोइ पुरुष, राज्य लेवा चाळ्यो, तेने मार्गमां कोइ सामो मद्यो, तेणें पूब्युं तुं किहां जाय ठे? त्यारें ते अशुद्ध नैगमनयने वचनें बोड्यो हुं राज्य लेवा जाउं बुं. हवे राज्य लेवानी सामग्री मांमी, तेवारें वली कोइयें पूब्युं तुं शुं लीये ठे? एटले शुद्ध नैगमनयने वचनें बोड्यो के हुं राज्य लउं बुं? हवे राज्य लइने पाठो वळ्यो, तेवारें वली कोइयें पूब्युं के तुं शुं लाव्यो? तेवारें शुद्धतर नैगमनयने वचनें बोड्यो के हुं राज्य लाव्यो. हवे राज्य पालवा मांरुं, तेवारें कोइयें पूब्युं तुं शुं पाले ठे? एटले अतिशुद्ध नैगमनयने वचनें बोड्यो के हुं राज्य पालुं बुं॥ इति नैगमनयः॥ हवे व्यवहारनयना मतवालो बोळ्यो के एम राज्य कहेवाय नहीं, हुंतो संपूर्ण राज्य जोगवतां नजरें देखुं, तेवारें राज्य मानुं, ते वखत संग्रहनयना मतवालो बोळ्यो, एम राज्य कहेवाय नहीं जे राज्यनी सत्ताने ग्रहे, ते राज्य कहेवाय. एटले राज्यनी सत्तारूप प्रधान कामदार, शिरदार, सुजट, शीपाई, जमादार, फोजदार, कोटवाल, हात्ती. मुहात्ती, हाथी, घोडा, रथ, पायक आदिक राजानी सत्तारूप सामग्री मळे त्यारें राजा कहीयें. हवे रुजुसूत्रनयना मतवालो बोळ्यो एम राज्य कहेवाय नहीं, हुं तो जावनें ग्रहण करुं बुं. एटले राज्यरूप सामग्री तो सर्व मली,

पण राज्य कार्यनी चिंतारूप हाल हुकम, न्याय, इनसाफ, वात, विचार रूप राज्य कार्यना चिंतनमां उपयोगना परिणाम वत्ते, ते समय राज्य करे वाय, नहीं तो रातना राजानी परें अंधुं राज्य जाणवुं. वली कोइ बोझो ए राज्यकाजना उपयोगरूप चिंतननुं ज्ञान क्यां रखुं ठे? तेवारें शब्दनयना मतवालो बोझो के आ शरीररूप नगर नवछारें करी शोजतुं अने मांहे चेतन माहाराजारूप राजा राज्य करे ठे. तेमांहे ए ज्ञान रखुं ठे, तेवारें समजिरूढनयना मतवालो बोझो के एम राज्य कहेवाय नहीं, पण ए शरीर रूप नगरमांथी उपयोग काढी अने जे एमांहे चेतन महाराजारूप राजा राज्य करे ठे, तेना स्वरूपमां उपयोग लगावी, श्रेणीजावें चढे, तेवारें राजा कहीयें. इधे एवंचूतनयना मतवालो बोझो के एम राजा कहेवाय नहीं, पण मांहे चेतनमाहाराजारूप राजा राज्य करे ठे, तेनुं स्वरूप संपूर्ण प्रगट करी, ए शरीररूप नगरनुं खोखुं इहां मूकी लोकने अंतें सिरूपुरीमां मोक्षनगरनुं राज्य करे, तेने राजा कहीयें.

पण इधे धर्माजीवने समकेतनी स्थिरता करवा वास्ते जाणपणारूप मान नयनुं स्वरूप दलियें ठेयें. कोइ जीवने मार्गे जातां बाण लाग्यो, पण ते नगननयने नतें बाण हाथमां लइने लोकने कहेवा लाग्यो, जे आ बाण मूजने जावो. आ बाणथकी नुं दुःख जोगवुं नुं.

पण ते एही संग्रहनयना मतवालो बोझो के ए बाणनो कांइ बाक नथी राखे तो होइ लो नाख्यो आठ्यो पण बाणनो मारनारो कोण ठे? तेने शो न काहाजे. पण ते आषणुं गैर लइयें? एम संग्रहनयने मतें तेनो संग्रह लगे चित्तमां धामे लाग्यो, इधे व्यग्रहानयना मतवालो बोझो के नाई! ए मय मायायां हांड बांढ नथी, पण कोइ प्रकारें नाहारा ग्रहनों बांक ठे. पण ते कदाग ग्रह संहार आख्या देवाय ठे, तेवारें ए धणीने नुने मायाना मने जेन राजा तो ए चित्तमां गुं करे? मांहे कोइ रीतिं ग्रहनी पूजा करी, पण ते रीति करे. पण ते मय थाय. मांहे ज्योतिष, वैद्यक, जोडने बातवुं

हतां,तेवा ग्रह पण आव्या,माटे शुजाशुजरूप कर्म, सर्वने सुखदुःख दीये ठे. ए विपाक सर्वे कर्मना कस्या उदय आवे ठे. एमां ग्रहनो कांइ वांक नथी. ॥गाथा॥ कर्म करे तेन करेकोय,कर्म कीडी कुंजर होय॥ कर्म सुख दुःख पामे सहु, कर्म जीव जमे ते बहु ॥ १ ॥ माटे सर्व जीव, कर्मने वश ठे. ए रुजुसूत्रनुं वचन ठे. ए रीतें चारनयें जाणपणुं करीसंसारमां जीव परित्रमणपणुं करे ठे.

हवे शब्दनयना मतवालो बोळ्यो के ए कर्म विचारां शुं करे? एतो जड ठे,कोइने सुख दुःख देतां नथी, पण सुख दुःखनो पेदा करवावालो त था जोगववा वालो आपणो जीव ठे, जेवा परिणामें करीने जीवें कर्म बांध्यां होय, तेवा विपाक उदय आवे,माटे एमां कर्मनो कांइ वांक नथी. जीवें पोतें उद्यमें करी कर्म बांध्यां,तेवा विपाक जोगवे ठे माटे वांक ता हारा जीवनो ठे, पण कर्मनो वांक नथी. कर्म तो जीवनां कस्यां थाय ठे, अने वली जीवज उद्यम करीने टालतो जाय. ए रीतें शब्दनयने मतवाले जीव अने अजीवरूप जे कर्म, तेनी जूदी जूदी वेहेंचण करीने देखाडी.

हवे समजिरूढनयना मतवालो बोळ्यो के एमां जीवनो कांइ वांक न थी, जे वेलायें, जे काळें,जेवा केवली जगवाननें जाव दीठा होय ते वे लायें,ते काळें,तेवाज जीवना परिणाम थाय, पण ते जाव कोइना टाळ्या टले नही, एटले केवली जगवानें जेवी रीतें आगल आपणा जव दीठा होय, के जे देवता,नारकी,तिर्यंच, मनुष्यना एटला जव करीने सिद्धि व रशे ते दिवस,ते घडी, ते वेला आवे,तेवारें जीव,तेवे परिणामें करी तेवा कर्मनुं ग्रहण करे,एमां जीवनो कांइ वांक नथी, केवली जगवानें दीठेला जा व कोइना टाळ्या टले नजी, जे प्रमाणें केवलीयें दीतुं होय, ते प्रमाणें ज बने.

हवे एवंभूतनयना मतवालो बोळ्यो के एतो सर्वे बाह्य व्यवहाररूप वात ठे,परंतु निश्चयनयें करी अंतरदृष्टियें जोतां तो जीवने जन्म नथी,म रण नथी, कर्म नथी, जर्म नथी, रोग नथी, शोक नथी, राग नथी, रोष नथी,शुद्ध, चिदानंद, निर्मल, परमज्योति, ज्ञानदर्शनचारित्रमय, अक्षत, अखंरु,अक्षित, शाश्वतो, परमानंदसुखमय, सत्तायें सिद्धसमान, एवो ता हारो जीव ठे,जेवो सिद्धक्षेत्रें वसे, तेवो आ शरीरमांहे अंतरदृष्टियें विचा रतां जेद नथी मनमांहे ए रीतें जांगे,खागे,इंट लागे, थांजो लागे,शस्त्र ला गे,कोइ निंदा करे,चाडी करे,नुकशान करे,रोग उपजे, ए आदि सर्वठेकाणें,

૫ રીતે સાતે નચેંકરી અર્થવિચારતાં જીવ સંવરજાવમાં આવે અને જેવારે સંવર જાવમાં આવે, તેવારે જીવ, નિર્જીરા કરે, પણ નવાં કર્મ ન બાંધે.

૭૪૦ કોઈ જીવ એમ કહે છે, કે “જહાગતિ, તહામતિ” એ વચન અન્યથા એકાંત વાદીનું છે. અને “જહામતિ, તહાગતિ” એ વચન, તે આગમ પ્રમાણે શ્રીજિનશ્વર ન અનુસારે છે. માટે “જહાગતિ, તહામતિ” એ વચનને અનુસારે સાત નય ઉતારે છે:—કોઈ જીવના રૂઝુસૂત્રનયનેમતેં શુજાશુજરૂપ પરિણામ થયા, તે શુજાશુજ પરિણામેં કરીને જીવેં વ્યવહારનયનેમતેં પુણ્ય પાપરૂપ કર્મનાં દલીયાનું ગ્રહણ કર્યું, તે કર્મનાં દલીયાનું ગ્રહણ કરીને સંગ્રહનયનેમતેં જીવેં આઠ વ્યારૂપ સત્તાપણે વાંઘ્યાં, અને નૈગમનયનેમતેં તે દલીયાં અતીતકાલેં ગ્રહ્યાં હતાં. અને અનાગતકાલેં જોગવશે તથા વર્તમાનકાલેં સત્તાયેં રહ્યાં વર્તેં છે. ૫ ચાર નચેં કરી દ્રવ્યકર્મરૂપ આઠલાનો વંધ જાણવો. અને શબ્દનયનેમતેં ગાયણે ચારે ગતિને વિષે જીવ ઉપન્યો અને સમજિરૂઢનયનેમતેં જે ગતિમાં જીવ ઉપજે, તે ગતિના સર્વે પર્યાયરૂપ વસ્તુ પ્રત્યેં પામે. તેને તેવો કહીયે, તથા અંગૂતનયનેમતેં તે પર્યાયરૂપ વસ્તુ જીવેં જોગવવા માંડી, તેને તેવો કહીયે. ૫ રીતે “જહામતિ, તહાગતિ” તેમાં સાત નય કહ્યા.

૭૫૦ હવે અઠાવીશ ઉપનયનું સ્વરૂપ દેલાહે છે:—તિહાં પ્રથમ દ્રવ્યાન્નિરુદ્ધ નયનું સ્થાપ્ય કહે છે. સર્વદ્રવ્યમાં અનેક સ્વગાય છે, તે એક વચનથી દેખા જાય નહીં. તેથી માંદો માંદો સંકેપપણે કહે છે તિહાં જે ઉત્પાદ, પ્રગ, પર્ણાંય ગુણપણે દ્રવ્યની ગુણસત્તાને પ્રદે, તે દ્રવ્યાસ્તિકનય કહીયે. તે દ્રવ્યાન્નિકનયના દશ ગેદ છે, તે કહે છે. તિહાં પ્રથમ સર્વે દ્રવ્ય નિવ્ય માટે નિવ્યદ્રવ્યાન્નિક કહીયે. ધીજો તે અપુરુષાણુ અને દેવની અપેક્ષા ન કરે, અને મૂઠ પુત્રને વિભીષણે પ્રદે. તેમ જ્ઞાનાદિક ગાંઠે કરી સર્વે જીવે એક માંદો છે માટે સર્વે જીવ

દ્રવ્ય, સ્વદેત્ર સ્વકાલ અને સ્વજાવેં કરી સત્ય છે, એ ત્રીજો સત્યલક્ષણ દ્રવ્યાસ્તિક કહીયે. ચોથો તે સર્વે દ્રવ્યના કહેવા યોગ્ય ગુણ અંગીકાર કરે, તે વક્તવ્યદ્રવ્યાસ્તિક જાણવો. પાંચમો જે આત્માને વિષે અજ્ઞાન રહ્યું છે, તે અશુદ્ધદ્રવ્યાસ્તિકનયને મતેં છે. માટે એને અશુદ્ધ દ્રવ્યાસ્તિક કહીયે. ઠાઠો સર્વે દ્રવ્ય, ગુણપર્યાયરૂપ અવયવેંકરીને સહિત છે, તે અવયવદ્રવ્યાસ્તિક કહીયે. તથા સાતમો સર્વે દ્રવ્ય મૂલસત્તાયેં એક છે, તે પરમદ્રવ્યાસ્તિક કહીયે. આઠમો સર્વે જીવના આઠરુચક પ્રદેશ નિર્મલ છે તે શુદ્ધદ્રવ્યાસ્તિક કહીયે, નવમો સર્વે જીવ સત્તાયેં અસંખ્યાત પ્રદેશરૂપ એક સા માન્યપણે સરખા છે તે સત્તાદ્રવ્યાસ્તિક કહીયે. તથા દશમો ગુણી, ગુણ અને દ્રવ્ય, તે એક છે તે પરમજાવગ્રાહક દ્રવ્યાસ્તિક કહીયે. એ રીતેં દ્રવ્યાસ્તિક દશ નયનું સ્વરૂપ કહ્યું.

૭૫૬ હવે પર્યાયાસ્તિકનયનું સ્વરૂપ કહે છે:—જે પર્યાયને ગ્રહે, તે પર્યાયાસ્તિકનય કહીયે. તેના ઠ જ્ઞેદ છે, તે કહે છે:—પ્રથમ દ્રવ્યપર્યાય તે જ્ઞવ્યપણું અથવા સિદ્ધપણું, વીજો દ્રવ્યવ્યંજનપર્યાય, તે પોતપોતાના પ્રદેશનું માન, ત્રીજો ગુણપર્યાય, તે એકગુણ, અનેકતાપણે પરિણમે, જેમ ધર્માદિદ્રવ્ય પોતાના ચલણસહાયરૂપ એક ગુણથી પણ અનેક જીવપુજ્જલને સહાય કરે, છે, તે રીતેં સર્વત્ર જાણી લેવું. ચોથો ગુણવ્યંજનપર્યાય, તે એક ગુણના ઘણા જ્ઞેદ છે. પાંચમો સ્વજાવપર્યાય તે અગુરુલઘુપર્યાય સર્વદ્રવ્યમાં જાણવો. એ પાંચ પર્યાય સર્વદ્રવ્યમાં છે, અને ઠાઠો વિજાવપર્યાય તે એક પુજ્જલદ્રવ્યમાં છે, એટલે પુજ્જલના જે સંધ તે સર્વે વિજાવપર્યાયરૂપ જાણવા. એ ઠ પર્યાયાસ્તિક નય કહ્યા, અને આગલ દશ દ્રવ્યાસ્તિક કહ્યા, સર્વ મલી શોલ જ્ઞેદ થયા.

હવે નૈગમાદિ સાત નયનાં જ્ઞેદો સહિત સ્વરૂપ કહે છે.

૭૫૭ તિહાં પ્રથમ નૈગમનયનું સ્વરૂપ કહે છે. નહિં છે એક ગમ જેને વિષે તે નૈગમ એટલે એક અંશેં જેમાં ગુણપણું નીપન્યું હોય, તેમાં વસ્તુપણું માને, તેને નૈગમનય કહીયે. તેના ત્રણ જ્ઞેદ છે. તે આવી રીતેં:—શ્રીમાદ્વાવીરસ્વામીનો આગલ જન્મ થયો હતો, તેને ઘણો કાલ વ્યતીત થઈ ગયો, પણ હ મણાં પર્યૂષણમાં જન્મકલ્યાણિકાદિનો મહોત્સવ કરિયેં, અથવા દીવાલીને દિવસેં નિર્વાણ કલ્યાણિકનો મહોત્સવ કરિયેં, તે સર્વે વર્તેંમાનેં. અતીતારોપણનામેં નૈગમનયનો પ્રથમ જ્ઞેદ જાણવો. તથા અનાગતકાલેં

श्रीपद्मनाभजी तीर्थंकर थाशे, तेनो आज जन्मकल्याणिकादिक जक्ति म होत्सव करीयें, ते सर्वे वर्तमान अनागतारोपण नामें नैगमनयनो बीजो जेद जाणवो, तथा हमणां वर्तमानें जे कामनो आदर करी अंगीकारकरीयें ते वर्तमाननैगमनयनो बीजोजेद जाणवो. ए नैगमनयना त्रण जेद कहा.

७६१ हवे संग्रहनयनुं स्वरूप कहे ठे. जे सत्ताने ग्रहे, ते संग्रहनय जाणवो जे कारणें एक नाम लीधायी सर्वगुण पर्याय परिवार सहित आवे, ते संग्रहनय जाणवो. तेना वे जेद ठे. एक सामान्यसंग्रह अने बीजो अशेष संग्रह, तिहां अव्य एवुं नाम लेतां थकां जीव अजीवपणानो कांइ जेद पण्यो न हीं, ते सामान्यसंग्रह अने बीजो जे विशेषता अंगीकार करीयें, जेम के जीव अव्य एटखुं कणुं तेवारें अजीव सर्वे टली गया, तेने विशेष संग्रह कहियें, वसी पण एवुं स्वरूप कहे ठे. जेम के मात्र घट एवुं नाम लेतां सामान्य संग्रह कहियें. अने विशेषता गुण अंगीकार करीने बोलीयें, जेम के माटीनो घट एवुं नाम लीधायकी त्रांवा, पीतल, लोढा, रूपा, सोना प्रमुखना पट सर्वे टली गया, ते विशेषसंग्रह कहियें. ए संग्रहनयना वे जेद कहा.

७६३ हवे व्यवहारनयनुं स्वरूप कहे ठे:—जे बाह्यस्वरूप देखीने जेद वेहेंने, एटखे बाह्य हीसता गुण देखे, तेवा माने, पण अंतरंग परिणाम तथा सत्ताने न माने, जेम के ए नयमां आचारक्रियाप्रमुख ठे, पण अंतरंग परिणामनो उपयोग नथी. एटखे जेम नैगम अने संग्रह ए वे नय ज्ञानरूप ध्यानना परिणाम बिना अंश तथा सत्तायाहि ठे, तेम ए नयमां करणी मुख्य ठे. ए व्यवहारनयना वे जेद ठे. एक शुद्धव्यवहार. बीजो अशुद्धव्यवहार, ते अशुद्धव्यवहार, एहेजे गुणगण ठे. तेना पांच जेद ठे, ते शिष्यने रामजायना मांम जरा जरा देयां ठे. एक अशुद्धव्यवहार, बीजो शुद्धव्यवहार, बीजो अशुद्धव्यवहार, चोथा उपचरितव्यवहार, पांचमां अनुपचरितव्यवहार, ए पांच जेद अशुद्धव्यवहारना जाणवा, अने बीजो शुद्धव्यवहारनय जेठे ते चोथा गुणगणथी मोर्नीने वाचन तेममा बौद्धमा गुणगणा पर्यंत जाणवा.

७६४ हवे अनुप्रवृत्तनयनुं स्वरूप कहे ठे. (अनु के०) सगळ एटखे अतीत काल अने अत्तागत हावनां अंगेना न कोर, पण वर्तमान काळें जे वस्तु जेवना वरि पाम वरे, ते वस्तुने तेवें गुण परिणामें माने, तेथी ए नय एवमभांही जे एटखे कोड जीव अदृश्य ठे. पण तेना अंतरंग परिणाम

साधु समान वर्त्ते ठे, ते जीवने साधु कहे अने कोइ जीव साधुने वेशें ठे तथापि तेना मनना परिणाम विषयाजिलाष सहित ठे, तो ते जीव अ व्रतीज ठे, एम माने, ए रुजुसूत्रनयना वे जेद ठे. एक सूक्ष्मरुजुसूत्र अने बीजो स्थूल एटले वादररुजुसूत्र, तिहां जे सदाकाल सर्वे वस्तुमां एक वर्त्तमान समय वर्त्ते ठे, एटले के जे जीव अतीतकालें अज्ञानी हतो अने अनागतकालें इनीजावें ज्ञानी थाशे, ते बेहुकानी अपेक्षा न करे, परंतु एक वर्त्तमान समयें जे जेहवो होय तेने तेहवो कहे, ए सूक्ष्मरुजुसूत्र क ह्मीयें. अने बाह्य महोटा परिणामने ग्रहण करे, ते स्थूलरुजुसूत्र क ह्मीयें.

७६६ हवे शब्दनयनुं स्वरूप कहे ठे:-एटले जे वस्तु गुण अथवा निर्गुण होय ते वस्तुने नाम कही बोलावीयें एटले जापावर्गणाथी शब्दपणे वचन गोचर थाय, ते शब्दनय, जे कारणें अरूपीद्रव्यने वचनथी कहेवां, ते शब्द नय कहीयें. इहां जे शब्दनो अर्थ कहे ठे, ते वस्तुमां वस्तुपणुं पामे, तेवारें ते वस्तु शब्दनयें कहीयें. एटले चेष्टा करतो ते घट जाणवो. ए शब्दनयमां व्या करण नीपन्यां अने बीजा पण सर्वशब्द लीधा, ते शब्दनयना नाम, स्थाप ना, द्रव्य अने जाव, ए चार निक्षेपाने नामें चार जेद ठे. श्रीअनुयोग द्वार मां “जड य जं जाणिज्जा” ए पूर्वोक्त गाथायें चार निक्षेपा जाणवा. इ हां पहेलो जावनिक्षेपो ते धुरला चार नयमध्ये ते द्रव्य ठे अने जाव निक्षेपानां ते शब्दादिक रूप ठे, पण ते निक्षेपानी परिणतिरूप वस्तु ते त्रण निक्षेपे वस्तु आदि चार नयमां ठे अने जावनिक्षेपे वस्तु ते शब्दादि नय ठे, एम सर्वहजो. ए रीतें ए शब्दनयनो एक जेद कहीयें. ए शब्दनय कह्यो.

७६७ हवे ब्रह्मा समजिरूढनयनुं स्वरूप कहे ठे:-जे वस्तुना केटलाएक गुण प्रगट्या ठे अने केटलाएक गुण नथी प्रगट्या परंतु जे नथी प्रगट्या ते पण अवश्य प्रगटशे एटले एक अंशें उढी वस्तुने पण पूर्ण कहे, जेम तेरमे गुणठाणे केवलीजगवानने सिद्ध कहे, ते समजिरूढनय एक जेदें जाणवो.

७६८ हवे सातमा एवंचूत नयनुं स्वरूप कहे ठे:-जे वस्तु पोताने गुण संपूर्ण ठे अने पोतानी क्रिया करे ठे, तेने वस्तु कहीयें, ते वस्तुना नय गुणपर्याय तथा वस्तुधर्म सर्वे प्रगट प्रवर्त्तता होय, तेने वस्तु कहीयें, जेम मोक्षस्था नकें जे पहतो होय ते जीवने सिद्ध कहे, तथा जेम पाणीयें जख्यो स्त्रीना माथा उपर आवतो जलधारणक्रिया करतो होय तेने घडो कहे, ते .

દ્વે નિશ્ચયનયેં કરી જીવમાં સત્અસત્ પદ્મ દેખાડે છે. નિશ્ચયનયને મતેં જીવ પોતાનાં સ્વદ્રવ્ય, સ્વદેત્ર, સ્વકાલ અને સ્વજ્ઞાવપણે કરીને સત્ છે, અને પરદ્રવ્ય, પરદેત્ર, પરકાલ અને પરજ્ઞાવપણે કરીને અસત્ છે. એટલે એ નિશ્ચયનયને મતેં જીવમાં સ્વદ્રવ્ય તે જ્ઞાનાદિક ગુણ જાણવા અને સ્વદેત્ર તે જીવ, પોતેં પોતાનાં અસંખ્યાત પ્રદેશરૂપ દેત્ર અવગાહી રહ્યો છે અને સ્વકાલ તે પોતાનો અગુરુલઘુ પર્યાય સદાકાલ હાનિવૃદ્ધિરૂપ ઊપજવું વિણસવું કરે છે. તથા સ્વજ્ઞાવ તે પોતાના ગુણપર્યાય તેણેં કરીને જીવ સત્ છે અને પરદ્રવ્ય, પરદેત્ર, પરકાલ અને પરજ્ઞાવપણે કરી જીવ, અસત્ છે, પણ એ અસત્પણામાં પોતાનું સત્પણું વર્તેં છે. એટલે સત્માં અસત્ અને અસત્માં સત્ પદ્મનો વિચાર નિશ્ચયનયને મતેં કરી જાણવો.

દ્વે નિશ્ચય અને વ્યવહારનયને મતેં કરી વક્તવ્ય અવક્તવ્યરૂપ પદ્મેં કરી જીવનું સ્વરૂપ દેખાડે છે. એટલે ઉદયજ્ઞાવને યોગેં કરી વ્યવહારનયને મતેં જીવ પદ્મેલા ગુણગાણાથી માંની યાવત્ તેરમા ચૌદમા ગુણગાણા પર્યંત વર્તેં છે, તે જીવના જેટલા ગુણ કેવલી જગવાનના પ્રરૂપ્યામાં આવે, તે વક્તવ્ય જાણવા અને જે કેવલી જગવાનના પ્રરૂપ્યામાં ન આવે, તે અવક્તવ્ય જાણવા. તથા નિશ્ચયનયને મતેં સિદ્ધપરમાત્મા ગુણગાણા વર્જિત લોકને અંતેં યોગજનનાં વર્તેં છે, તેના જેટલા ગુણ, કેવલી જગવાનના પ્રરૂપ્યામાં આવે, તે વક્તવ્ય અને જે કેવલી જગવાનના પ્રરૂપ્યામાં ન આવે, તે અવક્તવ્ય જાણવા. એમને નિશ્ચયનયને મતેં વક્તવ્ય અવક્તવ્યરૂપ પદ્મેં કરી જીવનું સ્વરૂપ જાણવું. તથા (જાણેદમોગત્ત્વં કે૦) એવી રીતેં સ્વરૂપ જાણપણારૂપ યોગેં ઉદયજ્ઞાવ કરી છે. (મન્નદિઠિગ્ણસોનય કે૦) તે જીવ સમ્યગ્દૃષ્ટિ જાણવા.

શિષ્ય:-સમકેતના કેટલા પ્રકાર છે ?

પુરુષ-સમકેતના નવપ્રકાર જાણવા. તિહાં પ્રથમ દ્રવ્યસમકેત, ચીજું જાણસમકેત, ચીજું વ્યવહારસમકેત, ચોથું નિશ્ચયસમકેત, પાંચમું જિગ્મસમકેત, છઠું ઉપદેશસમકેત, સાતમું મેચકમસમકેત, આઠમું કારકસમકેત, નવમું સારકમસમકેત, એ નવ પ્રકારેં કરી સમકેતનું સ્વરૂપ જાણવું.

શિષ્ય-દ્રવ્યસમકેત અને જાણસમકેત કોને કહીયેં ?

પુરુષ-પર્યાયના રૂપન ઉપર આત્મા પ્રતીતિ દ્વોય, જે શ્રીતીર્થકર્તેં જીવ જાણે છે તેમજ કરી માને. પણ પરમાર્થ ન જાણે અને જીવાદિક નવ

पदार्थना जेदाजेद न जाणे, तथा कुलाचारें देवयात्रा, संघ, साहम्मीवत्सल, पूजा, प्रज्ञावनादि करणी करे अने केवढीयें कळुं, ते वचन तहत्ति करी माने, तथा देव ते अरिहंत, गुरु ते सुसाधु, धर्म ते केवढीनो प्ररूप्यो, एवी सद्दहणा जेने होय, ते जीव, द्रव्यसमकेती जाणवा ॥ १ ॥

अने ज्ञावसमकेती ते आगल द्रव्य समकेतमां जे गुण कळा, ते गुणें करी सहित तथा जीवादिक नव तत्त्वना परमार्थरूप जेदाजेद जाणे, एटले नव तत्त्वनुं स्वरूप हेय, ज्ञेय अने उपादेय पणे जाणे, तथा वढी नव तत्त्वनुं स्वरूप, साधक, बाधक अने सिद्धरूप, ए त्रण दशायें करी जाणे, तथा वढी ए नव तत्त्वनुं स्वरूप, कर्त्ता, कारण अने कार्यरूप त्रिजंगीयें करी जाणे, अने वढी ए नवतत्त्वनुं स्वरूप, स्वाज्ञाविक विज्ञाविकपणे जाणे, तथा वढी ए नव तत्त्वनुं स्वरूप, गुणीगुणपणे करी जाणे, वढी ए नव तत्त्वनुं स्वरूप, रूपी अरूपीपणे जाणे. जीवसत्ता, द्रव्यगुण पर्यायरूप जाणे. अजीवसत्ता, ज्ञावकर्म, द्रव्यकर्म अने नोकर्मरूप परमार्थ जाणे. ए रीतें अनेक प्रकारें जीव अजीवरूप नव तत्त्वना जेदाजेदरूप विचार ठे, ते प्रत्यें जाणे, तथा षड्द्रव्यना अनंता गुण अने अनंता पर्याय तेनुं समय समय उत्पाद व्ययरूप पलटणपणुं थड रळुं ठे, तेनी अंतरंग जाणपणा ज्ञासनरूप प्रतीति करे. अने कार्यधर्म कारण धर्मरूप अंतरंग प्रतीति करी साध्य एक, साधन अनेक, ए रीतें साधन करे, ते जीव, ज्ञावसमकेती जाणवा ॥ २ ॥

७७१ शिष्यः—व्यवहारसमकेत अने निश्चयसमकेत कोने कहीयें ?

गुरुः—व्यवहार समकेत ते शुजलक्षणरूप आचरणायें करी सहित अने उपादानपणुं जाणे, उपादान बाह्य कारणपणे जाणे, उपादान अंतर कारणपणे जाणे, उपादान कार्यपणे जाणे तथा कर्मसत्ताने ठता अठतापणे जाणे, जीवसत्ताने ठता अठतापणे जाणे, अने संवेगादिक समकेतना सडशठ बोलमांहेला एकशठ बोलने गुणें करी क्षयोपशमसमकित तथा उपशमसमकितवंत जे जीव होय, तेने व्यवहार समकेत जाणवुं. एटले उपरथी शुज आचरणारूप लक्षण देखीयें, ते जीवने व्यवहारसमकेत कहीयें. ए समकेत आव्युं थकुं जाय, ते माटे ए व्यवहारसमकेत जाणवुं. जो आव्युं थकुं न जाय, तो ते निश्चयनयसंबंधि निश्चयसम्यक्त्व कहेवाय ॥ ३ ॥

अने निश्चयसमकित ते समकितना एकशठ तथा षट् बोलना जाणपणा

जासनरूप गुणें करी सहित सात प्रकृतिने द्ययें द्वायिक समकेतवंत जीवने अंतरंग जासनरूप ज्ञान, दर्शन, चारित्र्यनेविषे शुद्धपरिणाम वत्ते, ते जीवने निश्चयसमकित जाणवुं. एटवे ए समकेत आव्युं थकुं जाय नहीं. माटे एने निश्चयसमकित कहीयें अने द्वायोपशम तथा उपशम ए बे समकेत आवीने पाठां जतां रहे ठे, तेथी ते व्यवहार समकेतमां गण्यां अने द्वायिक समकेत जो जीवने आव्युं ते फरी पावुं जायज नहीं, तेथी ए समकेत निश्चयमां गणाय ठे ॥ ४ ॥

७७३ शिष्यः—निसर्गसमकेत अने उपदेशसमकेत कोने कहीयें ?

गुरुः—निसर्ग समकेत ते जे पोताने द्वायोपशममें गुरुना उपदेश बिना निश्चय व्यवहारनयें करी नैगमादि सात नयें करी तथा नामादिचार निक्षेपे करी जीव अजीवरूप नव तत्त्व षट्द्रव्यनुं स्वरूप जाणे अने निश्चय व्यवहारनयें करी स्याद्वादरूप नित्य अनित्यादि आठपदें करी जीव स्वरूपनी प्रतीति करे, एवी रीतें जाणपणारूप निश्चयें करी नव तत्त्वमां आश्रवरूप पांच तत्त्व ठे, ते उपर त्यागं बुद्धि अने संवरनिर्झारारूप शुद्धगुण, तेनुं आव्युं करे, तथा श्रीधीतरागना कथा जे जाव नवतत्त्व षट्द्रव्यरूप तेना स्वरूपने द्रव्य, केव, काल, नावथी जाणे. तथा नामादि चार निक्षेपे करी पोतामी बुद्धिचीं सों वस्तुनुं प्रमाण करे, सावुं करी सईदे, ते निसर्ग समकित जाणवुं. एटवे जेम असोना केवदीने गुरुना उपदेश बिना समकेतनी प्राप्ति जाय ठे ते निसर्गसमकेत जाणवुं ॥ ५ ॥

हो उपदेशसमकेत रुढे ठे. तिहां आगत निगर्ग समकेतमां जे जाव कथा, ते परित्याग युक्ता उपदेशची जाणीने तेने साक्षा करी सईदे, अंतरंग प्रसादि गणित माने. ते जीवने उपदेशसमकेती जाणवो ॥ ६ ॥

तथा सिद्धनुं स्वरूप, निगोदनुं स्वरूप जेम कह्युं ठे, तेम सह्ये, एटले वीत रागनी आझा प्रमाणें यथार्थ उपयोगें जासन थाय, तेने हर्षें करी ते उप योगमध्ये निराधार जासन रमण अनुभवनी एकता यथार्थ उपयोगथी जाणी आत्मधर्म प्रगट करवानी रुचि घणी उपजे, पण उदयजावने योगें करी संसार अवस्थामां खूतो थको नीकली शके नही, माटे अनेक प्रकारें जूरणां करे, विषय कषायना फल विष समान जाणी, धर्म साधवाने रुचि घणी करे, पण ए उपायथकी बुटी शके नही, ते जीवने चोथे गुणठाणे रोचकसमकेत जाणवुं ॥ ७ ॥

अने कारक समकेत तो जे आगल रोचक समकेतमां जाव कहा, तेणें करी सहित तथा संसारथकी निवृत्ति करी ठे, अने प्रवृत्तिरूप जे साधुनी शुद्धक्रिया ठे ते साचवे ठे, आचरे ठे, तेनेविषे प्रेम सहित उपयोग वर्त्तें ठे, सिद्धांतने मतें श्री वीतराग देवनी आझा प्रमाणें चाले ठे, ते जीव, ठेठे सातमे गुणठाणें वर्त्तता कारकसमकेतना धणी जाणवा. एटले जेवुं जाणे, तेवुंज अंगीकार करे, तेने कारकसमकेत कह्यें ॥ ७ ॥

७७५ शिष्यः—दीपकसमकेत कोने कह्यें ?

गुरुः—(दीपक के०) दीवो एटले जेम दीवो आगल उद्योत करे अने पा ठल जोतां दीवाने पोताने अंधारुं रहे, ए दृष्टांतें अहिंयां पण अज्ञव्य जीव, लोकने उपदेशरूप प्रतिबोध आपीने समकेतरूप उद्योत करे, बीजाने धर्म पमाडी संसारथकी तारे, पण पोताने मिथ्यात्वरूप अंधारुं टले नही. जेम त्रांबुं, लोडुं होय ते रसकूपिकादिक औषधिने योगें करी सोनापणुं पामे, पण पीतलने अनेक औषधियोना योग मले, तोपण पीतलपणुं पालटीने सोनापणुं नीपजे नही. एटले पीतलने जेम जेम अग्निमां नाखे, तेम तेम काळुं थाय, तेम अज्ञव्यजीव ते पीतल सरखा जाणवा. अने ज्ञव्यजीव त्रांबा अने लोढा सरखा जाणवा. केम के ज्ञव्यजीव तो कारण सामग्री म ले कोइक दिवसें सिद्धपणुं पामे, पण अज्ञव्य न पामे. माटे ए दीपक समकेत जाणवुं. एरीतें नव प्रकारें समकेतनुं स्वरूप विचारवुं ॥ इति समकेताधिकारः ॥

७७६ हवे नैगमादि सात नयमध्ये जीव, कर्मनो कर्त्ता कया नयें करी कह्यें? तथा जीव, कर्मनो जोक्ता कया नयें करी कह्यें? तथा जीव, स्वरूपनो कर्त्ता कया नयें करी कह्यें? तथा जीव, स्वरूपनो जोक्ता कया नयें

કરી કહીયેં? એ ચાર પ્રશ્નાર્થ સાતે નયેં કરી કહેવા. વલી જીવ, કર્મનો અકર્તા કયા નયેં કરી? તથા જીવ, કર્મનો અજોક્તા કયા નયેં કરી? તથા જીવ, સ્વરૂપનો અકર્તા કયા નયેં કરી? તથા જીવ, સ્વરૂપનો અજોક્તા કયા નયેં કરી જાણવો? એ ચાર પ્રશ્નાર્થ પણ સાતે નયેં કરી જાણવા. એટલે જે ચતુર્જંગીમાં આઠ પ્રશ્ન કહ્યા, તેનો પરમાર્થ નૈગમાદિ સાત નયેં કરી જાણવો, તથા નવમા ઉત્સર્ગ અપવાદરૂપ માર્ગેં કરી નય સંયુક્ત નિદેશ લગાડવા, તેનો પ્રશ્ન. એટલે નૈગમાદિ સાત નયમધ્યેં નામાદિ ચાર નિદેશ તે ઉત્સર્ગ અને અપવાદેં કરી કેમ જાણીયેં? તથા દશમા નૈગમાદિ સાત નય મધ્યેં ચોથા જાવનિદેશ વિના શેષ નામાદિ ત્રણ નિદેશ તે પણ ઉત્સર્ગ અને અપવાદેં કરી કેમ જાણીયેં? એ દશ પ્રશ્નનો અર્થ સાત નયેં વિચારીને પાછો ઉત્તર વાડે, તે જૈનમતી પંક્તિશિરોમણિ, સર્વશાસ્ત્રનો વેત્તા, સ્યાદ્વાય અપ અનેકતાનયેં કરી સર્વપદાર્થનો જાણ, સર્વજ્ઞપુત્ર જાણવો. અને ૫ પ્રશ્નનો અર્થ વિનારતાં જે કોઈ જીવ મુંજાશે, તે જ્ઞાનહીન અલ્પબુદ્ધિનો થઈ જાણનાર સ્ત્રીયેં કરી રહિત પામર જન તેને સર્વજ્ઞપુત્ર ન કહેવો.

ગિય:—જીવને કર્મના કર્તાપણામાં અને જોક્તાપણામાં નૈગમાદિ સાત નય માંદેસા ફેટડા નય પામીયેં?

પુર:—ત્રિપાત્રગણિ જ્ઞમાશ્રમણજી કહે છે જે ચાર દ્રવ્યનય છે, અને ત્રણ જ્ઞાનનય છે. માટે જીવને દ્રવ્યકર્મરૂપ કાર્યના કર્તાપણામાં ચાર નય જાણવા અને તે દ્રવ્યકર્મ જેવારેં સ્થિતિપાકેં ઉદયરૂપતાયેં જીવ જો મને, તેમાં ઉપગ્રા ત્રણ નયની ગવેપણા જાણવી. ૫ રીતેં જીવને જમના કર્તા જોક્તા પણામાં સાતે નય પામીયેં. તેનું સ્વરૂપ કહે છે. કો ૨ જીવ. અનુમૂલનયને મતેં શુભપરિણામેં કરી વ્યવહારનયને મતેં પુણ્યકર્મ કર્તા માંને પ્રદાન કરે, ૫ રીતેં પુણ્યરૂપ દક્ષીયાંને પ્રદાન કરી તે જીવ અપ્રદાનયને મતેં દેવતવના આગુત્વારૂપ પ્રકૃતિપણે દક્ષીયાં રાતા ૫ ૪ નય અને તે નૈગમનયને મતેં અતીતકાલેં પણ કર્તા તથા અતીતકાલેં જીવિતકાલેં ઉદયવ્યવહારેં જોગવશે અને વર્તમાનકાલેં મતાયેં ૫ ૩ નય છે તે નૈગમનયને મતેં વળી કાલ પ્રકૃત્યપણે કહીયેં. ૫ ૨ નય ન ૫ ૪ નય નયે કર્યા દ્રવ્યકર્મરૂપ દેવતાનું આગુત્વ વાંચું, તે ૫ ૩ નય ન ૫ ૪ નય અને નાવદેવ તો જોવાં તે જીવ, અનુમૂલનયને મ

तैं देवतापणे उपन्यो, तेवारें जावदेव कहीयें. एवुं सांजली शिष्य बोळ्यो के शब्दनयना मतवालो तो चार निक्षेपे करी वस्तुने प्रमाण करे ठे. माटे देवतामां चार निक्षेपा केस जाणीयें? तेवारें गुरु कहे ठे:—प्रथम देव एवुं नाम ते नामथकी देव, वीजो देव एवा अक्षर लखवा, ते असंज्ञावस्था पना अने देवरूपें मूर्ति स्थापवी, ते सज्ञावस्थापना अने चार नयें करी देवतानुं आउखुं बांधे, तेने जव्यशरीरआश्रयी' द्रव्यदेव कहीयें. तथा जे शब्दनयने मतें देवतापणे उपन्या, तेने उदयज्ञावरूप जावदेव जाणवा. ए देवतामां चार निक्षेपा कहा. हवे समजिरूढनयने मतें देवज्ञवना सर्व पर्यायप्रवर्तनारूप वस्तुप्रत्यें पामे, तेने देव कहीयें. तथा एवंभूतनयने मतें ते देवज्ञवना पर्यायरूप वस्तु सर्वें तखतें वेठा जोगवे, ते देव कहीयें. ए रीतें सात नयें करी जीवने कर्मनुं कर्त्ता जोक्तापणुं जाणवुं.

शिष्य:—जीवने स्वरूपना कर्त्तापणामां केटला नय पामीयें ?

गुरु:—जे कार्य करवुं, ते साते नयें मली नीपजे ठे, तेवारें ते वस्तु वरोबर पाकी प्रमाण जाणवी. ए जिनमत अनुसारें वचन ठे, पण एमां एके नये अधूरी वस्तुमां वस्तुपणुं माने, ते जिनमत विरोध वादीनुं वचन जाणवुं. माटे इहां जीवने स्वरूपनो कर्त्ता ते सिद्धिरूप कार्यनो कर्त्ता जाणवो, ते सिद्धिरूप कार्य तो साते नयें मलीने नीपजे ठे, माटे साते नयें करी सिद्धिरूप कार्य देखाडे ठे. तिहां कोइ सम्यग्दृष्टि जीव जाग्यो थको विवेकरूप नेत्रें करीने अंतरदृष्टियें जोतो पोतानुं स्वरूप नीपजावे, एटले संग्रहनयने मतें सिद्धसमान पोताना आत्माना सत्ता असंख्यात प्रदेशरूप ठे, ते उलखीने जेणें प्रतीति करी ठे अने नैगमनयने मतें आठ रुचकप्रदेश जीवने सदाकाल सिद्धसमान निर्मला वत्तें ठे, तेणें करी अंशथकी पोताना आत्माने सिद्धसमान करी जाणे ठे, तेनी आचारांगनी टीकामां साख ठे, अने व्यवहारनयने मतें उपरथकी गुणठाणां माफक साध्य चोखुं राखीने पोतानी करणी करतो जाय ठे, तथा श्रुसूत्रनयने मतें संसार उदासी त्या ग वैराग्यरूप उदासज्ञावें परिणाम वत्तें ठे. तथा शब्दनयने मतें जीव अ जीव रूप स्वसत्ता परसत्तानी वेहेंचण करी जेवी हती, तेवीज शुद्ध निर्मलपणे जेणें पोताना आत्माना अंतरंग ज्ञासनरूप प्रतीति करी ठे, ते जीव, समजिरूढनयने मतें शुद्ध शुक्लध्यान रूपातीत परिणामरूप रूपक श्रे

ણીયેં ચઢે, તેવારેં ધાતીકર્મને કાયેં જ્ઞાનાદિ અનંતચતુષ્ટયરૂપ સક્ષ્મી પ્ર
ટ કરે અને એવંજૂતનયને મતેં તે જીવ, જ્ઞાનાવરણાદિ અષ્ટ કર્મને
યેં અષ્ટગુણ સંપન્ન ઉત્કૃષ્ટ આનંદમય એવું પોતાના આત્માનું સિદ્ધિ
કાર્ય કરવું, તેનો કર્તા જાણવો. એ રીતેં સાત નયેં કરી જીવને સ્વરૂપ
રૂપનું કર્તાપણું કહું, પણ એમાં, એકે નયેં અધૂરે જે જીવમાં સ્વરૂપ
કર્તાપણું માને, તેનું વચન અન્યથા અપ્રમાણ છે.

શિષ્ય:-જીવને સ્વરૂપના જોક્તાપણામાં કેટલા નય પામીયેં ?

ગુરુ:-કર્તા તેહીજ જોક્તા એ ન્યાયમાર્ગ છે, એટલે જે કરે, તેહીજ જોગ
વે, માટે પોતાના સ્વરૂપનો કર્તા છે, તો જોક્તાપણું પણ એનેજ જોશ્યેં
તેમાટે આગલ જીવને સ્વરૂપના કર્તાપણામાં સાતે નય દેલાડ્યા તો સ્વરૂ
પના જોક્તાપણામાં પણ સાતે નય જોશ્યેં. એટલે જ્યાં ચોજ છે જે કર્તા
પણામાં સાત નય લગાડ્યા, તેતો કારણ રૂપ જાણવા અને કહું છે કે “કાર
યેં સિદ્ધ કારણતાવ્યયઃ” એ જાવાર્થ જોતાં તો કાર્યની સિદ્ધિ નીપજે, તેવારેં
કારણપણાનો (વ્યય કે) નાશ જાણવો. અને સિદ્ધ પરમાત્માયેં તો કાર
ણરૂપ સાતે નયેં કરી પોતાનું સંપૂર્ણ કાર્ય કહું છે, માટે કારણરૂપ સાત
નયનો પણ સિદ્ધજીવમાં નાશ જાણવો. એ પરમાર્થ છે. હવે કાર્યરૂપ સાતે
નયેં કરી સિદ્ધના જીવ અવ્યાવાધરૂપ પોતાના સ્વરૂપને જોગવે છે, તે જોક્તા
પણામાં સાત નય દેલાડે છે. તિહાં પ્રથમ નેગમનયને મતેં સિદ્ધપરમા
ત્માને આઠ ક્ષયક પ્રદેશ અતીતકાલેં નિરાવરણ હતા, અને અનાગતકાલેં
પણ નિરાવરણ વર્તેશે તથા વર્તમાનકાલેં પણ નિરાવરણ વર્તે છે, એ રીતેં
ત્રણે કાલે એકરૂપ જાણવા. તથા સંગ્રહનયને મતેં પોતાના આત્માની સત્તા
અનરંગ શુદ્ધ નિર્મલપણે જેવી હતી, તેવીજ નિરાવરણપણે પ્રગટ કરી
તથા અવહારનયને મતેં પલટણસ્વતાવેં નવનવા ફેરવની વર્તનારૂપ પર્વા
વ્યાદ, વ્યય, અનંત અનંતો થઈ રહ્યો છે, તથા રુઝુસૂત્રનયને મતેં
જીવમાત્રા પોતાના પરિણામિકતાવેં સામાન્ય વિશેષરૂપ ઉપયોગમાં
જીવને છે, તથા મન્દનયને મતેં આગલ જીવ, અજીવરૂપ નવ તત્ત્વ
જાણવા ત્રાસરૂપ અનરંગ પ્રતીતિ કરી, ક્ષાયિક સમકેતરૂપ
જીવને છે. આ જીવને પોતાની પાસેં છે, તથા સમજિત
જીવને પાસેં નથી. આ જીવને પાસેં નથી. આ જીવને પાસેં નથી. આ જીવને પાસેં નથી.

क्षयें अनंतचतुष्टयरूप लक्ष्मी प्रगट करी, ते पण पोतानी पासें ठे, तथा एवंभूतनयने मत्तें सिद्धपरमात्मायें अष्ट कर्मने क्षयें अष्टगुणरूप लक्ष्मी प्रगट करी, ते लक्ष्मे लोकने अंतें जइ विराजमान थका वत्तें ठे. ए रीतें जीवने स्वरूपना जोक्तापणामां अंतरदृष्टियें जोतां कार्यरूप साते नय जाणवा.

शिष्यः—नैगमादि सात नयमां जीव, कर्मनो अकर्त्ता कया नयें करी जाणवो. तथा कर्मनो अजोक्ता कया नयें करी जाणवो? तथा स्वरूपनो अकर्त्ता कया नयें करी जाणवो? तथा स्वरूपनो अजोक्ता कया नयें करी जाणवो?

गुरुः—श्रीअध्यात्मगीतामध्ये मुनिदेवचंद्रजीयें आवी रीतें कह्युं ठे॥ गाथा॥ आतम सर्व समान, निधान महासुखकंद ॥ सिद्ध तणा साधर्मी, सत्तायें गुण वृंद ॥ अर्थः—नैगम तथा संग्रहनयने मत्तें सर्व जीव एकरूप सरखा सत्तायें सिद्धसमान, ज्ञान, दर्शन, चारित्ररूप निधानें करी सहित ठे, अने (महा सुखकंद के०) मूलस्वजावें करी जोतां तो सर्व जीव, पोतपोताना पारिणामिकजावें करी स्वजावरूप सुखमां रह्या स्फाटिक रत्ननी पेरें सदाकाल एकरूपपणे वत्तें ठे, माटे तेमां कर्मनु कर्त्तापणुं नथी, अने कर्मनु जोक्ता पणुं पण नथी, तथा स्वरूपनु कर्त्तापणुं पण नथी, अने स्वरूपनु जोक्तापणुं पण नथी एटले नैगम अने संग्रह, ए बे नयने मत्तें सर्व जीव, सरखा पोतें पोताना पारिणामिक जावमां रह्या त्रणे काल एक रूपपणे वत्तें ठे.

शिष्यः—आगल नवमा प्रश्नमध्ये कह्युं ठे, ते प्रमाणें नैगमादि सात नय मध्ये नामादि चार निक्षेपा उत्सर्ग अने अपवादमागें करी केम जाणीयें ?

गुरुः—मंजूषा उपर सात नयमां चार निक्षेपा उत्सर्ग अने अपवादें करी देखाडुं हुंः—कोइ जीव, मंजूषाने अर्थ वनमां काष्ठ लेवा चाव्यो, तेने रस्ता मां कोइ बीजो पुरुष सन्मुख मळ्यो, तेणें पूब्युं तुं शुं लेवा जाय ठे? ते वारें ते अशुद्धनैगमनयने मत्तें बोळ्यो के हुं मंजूषा लेवा जाडुं हुं. हवे वनमां जइने लाकडुं कापवा मांर्युं, तेवारें वली कोश्यें पूब्युं के तुं शुं लीये ठे? तेवारें ते शुद्ध नैगमनयने मत्तें बोळ्यो के हुं मंजूषा लडुं हुं. हवे मंजूषाने सारु लाकडुं लइने पावो वळ्यो, तेवारें वली कोश्यें पूब्युं तुं शुं लाव्यो? तेवारें शुद्धतरनैगमनयने मत्तें बोळ्यो के हुं मंजूषा लाव्यो, हवे सूतारने तेडी मंजूषा कराववा मांकी, तेवारें वली कोश्यें पूब्युं तुं शुं करावे ठे? एटले अतिशुद्धनैगमनयने मत्तें बोळ्यो के हुं मंजूषा करावुं हुं ॥ इति

गमनयः ॥ हवे व्यवहारनयना मतवालो बोझो के एम मंजूषा नहीं हूँ तो तैय्यार नजरें देखुं, तो मंजूषापणुं मानुं माटे जेवारें मंजूषा तैय्यार पूर्ण नीपनी, तेवारें व्यवहारनयना मतवालो कहे के एने मंजूषा हवे रुजुसूत्रनयना मतवालो बोझो एम मंजूषा न होय, जे मंजूषानी सत्ता एण ग्रहण करे, ते मंजूषा कहेवाय, पण ठाली मंजूषा कांइ कामनी नहीं. मंजूषानी सत्तारूप माणक, मोती, हीरा, जवाहीर, रत्न, परवाला प्रमुख मांहे जरै, तेवारें संग्रहनयना मतवालो कहे के हवे एने मंजूषा कहियें. रुजुसूत्रनयना मतवालो बोझो के एम मंजूषा कहेवाय नहीं, हुंतो जे ग्रहण करुं एटले मांहे जे वस्तु जरै ठे, तेनी साथें काम, परंतु मंजूषा खोखानुं कांइ प्रयोजन नहीं. एटले ए नयने मतवाले मंजूषारूप खोख मांहेथी पोतानो उपयोग काढीने माणक, मोती, हीरा, जवाहीर प्रमुख जे एमां वस्तु जरै ठे, तेमांहे उपयोग लगाव्यो, एरीतें चार नयें करी मंजूषापणुं कनुं, ते अपवादमागें करी जाणवुं. पण तेमां निकेपा त्रण होय, ते जगावी देखाउं ठे. प्रथम मंजूषा एवुं नाम, ते नाममंजूषा, बीजुं स्थापना मंजूषाना वे तेद ठे, एक मंजूषा एवा अक्षर लखवा, ते असंज्ञाव स्थापना अने मंजूषारूपें निवामण करी स्थापवुं, ते बीजी संज्ञावस्थापना, तथा अज्ञावही मंजूषाना त्रण तेद ठे. ते आवी रीतें:—कोइयें मंजूषा करावी घरमां राखी ते नयनशरीरनुं ड्रव्य जाणवुं तथा कोइना घरमां मंजूषा ठे, पण मां देखीमात्र बुझाणो, अने गांगोतुट्यो पड्यो ठे, ते इशरीरनुं ड्रव्य जाणवुं अने कोइना घरमां मंजूषा ठे, ते माणक, मोती, जवाहीर अने रत्न प्रमुखें करी जरैसो ठे, तेने नयनतिरिक्त शरीरनुं ड्रव्य कहियें. ए त्रण प्रकारें ड्रव्य निकेपा होय. एरीतें ए नयनमां त्रण निकेपा ते अपवादमागें करी जाणवा.

हवे भोया नयननिकेपामां शब्दादिक त्रण नय ते उत्सर्गमागें करी देखाउं ठे—पुनं रुजुसूत्रनयने मतवाले मंजूषारूप खोखामध्येथी उपयोग काही अने मांहे माणक, मोती प्रमुख जे वस्तु जरै हती, तेमां उपयोग लगाव्यो हता, पण्डिते वजो कोइ बोझो के मांहे माणक, मोती, हीरा, जवाहीर प्रमुख जे वस्तु जरै ठे, तेमां जाणवणारूप जेज्ञान ते किछां रनुं ठे। अने नयन उपयोगरूप वदेनण करी बोझो के तथा इनेन, चारित्र, अद्यावाध, अमूर्ति आ

दिक अनंतगुणरूप जावलक्ष्मी जरी ठे, तेमां ए ज्ञान रखुं ठे, तेवारें समजि
रूढनयना मतवालो बोझो के एम मंजूषा कहेवाय नही पण ए शरीररूप
मंजूषा उपरधी उपयोग उतारी अने मांहे जे ज्ञान, दर्शन, चारित्र, अव्या
बाध, अमूर्ति प्रमुख अनंतगुणरूप लक्ष्मी जरी ठे, तेमां उपयोग लगावी
श्रेणीजावें चढे, तेवारें एने मंजूषा कहीयें. हवे एवंभूतनयना मतवालो
बोझो के एम मंजूषा कहेवाय नही परंतु ए शरीररूप मंजूषातुं खोखुं इहां
मूकी अने मांहे ज्ञानादि अनंतगुणरूप जे लक्ष्मी जरी ठे, तेने लइलोकने
अंते सिद्धपुरीमां विराजमान थया, तिहां एने मंजूषा कहीयें. एटले पूर्वे त्रण
निक्षेपामां चार नय अपवादमागें देखाड्या, अने इहां एक जावनिक्षेपामां
शब्दादिक त्रण नय उत्सर्गमागें देखाड्या. ए रीतें सात नयमां चार निक्षे
पा उत्सर्ग अपवादमागें करी जाणवा. ए मंजूषानी रीतें सर्वे वस्तुमां
पोतानी बुद्धिची उत्सर्ग अपवादमागें नय सहित निक्षेपा जाणी देवा.

शिष्यः—दशमा प्रश्नने विषे सात नयमां त्रण निक्षेपा उत्सर्ग अने अप
वाद मागें कइया, ते केवी रीतें जाणीयें ?

गुरुः—कोइ मिथ्यादृष्टि जीव, रुजुसूत्रनयने मतें शुजपरिणामें करी, व्य
वहारनयने मतें पुण्यरूप दलीयांने ग्रहण करे, ते पुण्यरूप दालीयांने ग्रहण
करी, तेने संग्रहनयने मतें मनुष्यजवना आउखारूप प्रकृतिपणे सत्तायें
बांध्यां, ते दलीयां नैगमनयने मतें अतीतकालें ग्रहण कइयां हतां, अने
अनागतकालें स्थितिपाकें उदयरूप जावें जोगवशे, तथा वर्त्तमानकालें सत्ता
यें रइयां ठे. एवी रीतें नैगमनयने मतें त्रणे काल एकरूपपणे जाणवा. ए
प्रकारें जे जीवें चार नयें करी अपवादमागें मनुष्यपणुं उपाज्युं ते प्राणी
द्रव्यमनुष्य जाणवा अने जेवारें ते जीव, शब्दनयने मतें मनुष्यपणे
उपन्या, तेवारें तेने जावमनुष्य कहीयें. तथा समजिरूढनयना मतें
तो मनुष्यजवना सर्वपर्याय प्रवर्त्तनारूप वस्तु प्रत्यें पायें पामे, तेने मनुष्य
कहीयें. तथा एवंभूतनयने मतें ते मनुष्यजवना सर्वपर्यायरूप वस्तुने जोग
ववा मांकी, ते मनुष्य जाणवा. इहां प्रथम चार नयें अपवाद मागें करी
मनुष्यपणुं देखाड्युं ते द्रव्य मनुष्य जाणवा अने पाठला त्रण नयें उत्स
र्ग मागें करी मनुष्यपणुं जोगवतुं ते जावमनुष्य जाणवा. ए रीतें उत्स
र्ग तथा अपवादें करी सात नयतुं स्वरूप कइयां, पण ए जीव मिथ्यादृष्टि

गमनयः ॥ हवे व्यवहारनयना मतवालो बोझो के एम मंजूषा नहीं हूँ
 हुं तो तैय्यार नजरें देखुं, तो मंजूषापणुं मानुं माटे जेवारें मंजूषा तैय्यार है
 पूर्ण नीपनी, तैवारें व्यवहारनयना मतवालो कहे के एने मंजूषा कहीये
 हवे रुजुसूत्रनयना मतवालो बोझो एम मंजूषा न होय, जे मंजूषानी सत्तारूप
 ण प्रहण करे, ते मंजूषा कहेवाय, पण ठाली मंजूषा कांइ कामनी नहीं, संतु
 मंजूषानी सत्तारूप माणक, मोती, हीरा, जवाहीर, रत्न, परवालां प्रमुख
 मांहे नरे, तैवारें संग्रहनयना मतवालो कहे के हवे एने मंजूषा कहीये. हवे
 रुजुसूत्रनयना मतवालो बोझो के एम मंजूषा कहेवाय नहीं, हुं तो जाने
 प्रहण करुं एटले मांहे जे वस्तु जरी ठे, तेनी साथें काम, परंतु मंजूषारूप
 खोखानुं कांइ प्रयोजन नहीं. एटले ए नयने मतवाले मंजूषारूप खोख
 मांहेयी पोतानो उपयोग काढीने माणक, मोती, हीरा, जवाहीर प्रमुख
 जे एमां वस्तु जरी ठे, तेमांहे उपयोग लगाव्यो, एरीतें चार नयें करी मंजू
 षापणुं करुं, ते अपवादमागें करी जाणवुं. पण तेमां निक्षेपा त्रण होय, ते
 जगारी दिखावे ठे. प्रथम मंजूषा एवुं नाम, ते नाममंजूषा, बीजुं स्थापना
 मंजूषाना ते नैद ठे, एक मंजूषा एवा अक्षर लखवा, ते असंज्ञाव स्थापना
 अने मंजूषाद्वयें चित्रामण करी स्थापवुं, ते बीजी संज्ञावस्थापना, तथा इ
 व्यती मंजूषाना त्रण नैद ठे. ते आवी रीतें:-कोइयें मंजूषा करावी घरमां
 गारी ते जग्यशरीरनुं इव्य जाणवुं तथा कोइना घरमां मंजूषा ठे, पण मां
 दे पीनाइ नूटानो, अने जांगो तुझ्यो पओ ठे, ते इशरीरनुं इव्य जाणवुं अने
 मोला घरमां मंजूषा ठे, ते माणक, मोती, जवाहीर अने रत्न प्रमुखें करी
 नैद ठे, तेने नइत्यनिरिक शरीरनुं इव्य कहीये. ए त्रण प्रकारें इव्य नि
 क्षेपा होय. एरीतें एचार नयमां त्रण निक्षेपा ते अपवादमागें करी जाणा.
 इहे बोधा जगनिरिक्तमां शब्दादिक त्रण नय ते उत्सर्गमागें करी दे
 मांहे ठे. एम रुजुसूत्रनयने मतवाले मंजूषारूप खोखामध्येशी उपयोग
 करे अने मांहे माणक, मोती प्रमुख जे वस्तु जरी हती, तेमां उपयोग
 करे ते इतो. एटले वस्तु कोइ बोझो के मांहे माणक, मोती, हीरा, ज
 वाहीर प्रमुख जे वस्तु जरी ठे, तेना जाणपणारूप जेज्ञान ते किछां पओवे!
 एम रुजुसूत्रनयना मतवालो अंतर्गम उपयोगद्वय वदेंचण करी बोझां के था
 मंजूषा अने तेमां ज्ञान, इमेन, चारित्र, अद्यावाध, अमूर्ति आ

नवतत्त्वना प्रश्नोत्तर.

१७

दिक अनंतगुणरूप ज्ञावलक्ष्मी जरी ठे, तेमां ए ज्ञान रखुं ठे, तेवारें समी
रूढनयना मतवालो बोझो के एम मंजूषा कहेवाय नही पण ए शरीररू
मंजूषा उपरथी उपयोग उतारी अने मांहे जे ज्ञान, दर्शन, चारित्र, अव्य
बाध, अमूर्ति प्रमुख अनंतगुणरूप लक्ष्मी जरी ठे, तेमां उपयोग लगाव
श्रेणीजावें चढे, तेवारें एने मंजूषा कहियें. हवे एवंभूतनयना मतवालो
बोझो के एम मंजूषा कहेवाय नही परंतु ए शरीररूप मंजूषानुंखोखुं इहां
मूकी अने मांहे ज्ञानादि अनंतगुणरूप जे लक्ष्मी जरी ठे, तेने लक्ष्मिकने
अंते सिरूपुरीमां विराजमान थया, तिहां एने मंजूषा कहियें. एटखे पूर्वें त्रण
निक्षेपामां चार नय अपवादमागें देखाड्या, अने इहां एक ज्ञावनिक्षेपामां
शब्दादिक त्रण नय उत्सर्गमागें देखाड्या. ए रीतें सात नयमां चार निक्षे
पा उत्सर्ग अपवादमागें करी जाएवा. ए मंजूषानी रीतें सर्वे वस्तुमां
पोतानी बुद्धिथी उत्सर्ग अपवादमागें नय सहित निक्षेपा जाणी देवा.
शिष्यः—दशमा प्रश्नने विषे सात नयमां त्रण निक्षेपा उत्सर्ग अने अप
वाद मागें कहा, ते केवी रीतें जाणीयें ?

गुरुः—कोइ मिथ्यादृष्टि जीव, रुजुसूत्रनयने मतें शुभपरिणामें करी, व्य
वहारनयने मतें पुण्यरूप दक्षीयांने ग्रहण करे, ते पुण्यरूप दाक्षीयांने ग्रहण
करी, तेने संग्रहनयने मतें मनुष्यजवना आउखारूप प्रकृतिपणे सत्तायें
वांध्यां, ते दक्षीयां नैगमनयने मतें अतीतकालें ग्रहण कस्यां हतां, अने
अनागतकालें स्थितिपाकें उदयरूप ज्ञावें जोगवशे, तथा वर्तमानकालें सत्ता
यें रह्यां ठे. एवी रीतें नैगमनयने मतें त्रणे काल एकरूपपणे जाएवा. ए
प्रकारें जे जीवें चार नयें करी अपवादमागें मनुष्यपणुं उपाज्युं ते प्राणी
द्रव्यमनुष्य जाएवा अने जेवारें ते जीव, शब्दनयने मतें मनुष्यपणे
उपन्या, तेवारें तेने ज्ञावमनुष्य कहियें. तथा समजिरूढनयना मतें
तो मनुष्यजवना सर्वपर्याय प्रवर्त्तनारूप वस्तु प्रत्यें पायें पामे, तेने मनुष्य
कहियें. तथा एवंभूतनयने मतें ते मनुष्यजवना सर्वपर्यायरूप वस्तुने जोग
ववा मांमी, ते मनुष्य जाएवा. इहां प्रथम चार नयें अपवाद मागें करी
मनुष्यपणुं देखाड्युं ते द्रव्य मनुष्य जाएवा अने पाठला त्रण नयें उत्स
र्ग मागें करी मनुष्यपणुं जोगवबुं ते ज्ञावमनुष्य जाएवा. ए रीतें उत्स
र्ग तथा अपवादें करी सात नयनुं स्वरूप कछुं, पण ए जीव मिथ्यादृष्टि

ઠે, કેમ કે “અણુવર્ત્તંગો દવં” એ શ્રીઅનુયોગ દ્વારનું વચન ઠે, માટે જે યોગે મિથ્યાત્વજાવેં વર્તે, તેને ડ્રવ્યજીવ કહીયે. એટલે મિથ્યાત્વી સાત નય લગાડવા, તે મિથ્યાત્વીને તો સૂત્રમાં ડ્રવ્યજીવ કહી માટે તેમાં એકજાવવિના શેષ આધના ત્રણ નિકેપા જાણવા ॥ ઇતિ

એ પ્રશ્નાર્થની રચના શ્રીજિનવચનને અનુસારેં નયની અપેક્ષાયેં કરી મેં હારી બુદ્ધિ માફક કરી ઠે, વલી એથી વિશેષાર્થ શ્રીજિનવચનને મિતજન મલીને જે કરે, તે પ્રમાણ ઠે. એરીતેં જવરૂપ અટવીમાં જીવને એ પ્રકારેં સમકેતરૂપ રત્નનો લાજ થયો, તે જીવ સર્વ પામ્યો ॥ થા ॥ સમ્મત્તમિય લહે, વિમાણ વચં ન વરૂણ આજ ॥ જશ્વિ અહ, વા ન વરૂણુર્ણ પુઆવિ ॥ ૧ ॥ અર્થ:—કોઈ જવ્યજીવ સંસારતાં સમકેતરૂપ રત્નનો લાજ પામ્યો, તે જીવ, વૈમાનિકદેવ વિના ગતિનું આયુ ન વાંધે, એટલે સમકેતથી પહે, તો વીજી ગતિયેં જાય. સમકેત સહિત હોય તેતો વૈમાનિકનુંજ આયુ વાંધે, એ પરમાર્થ ॥ ગાથા લગ્નશ્ચ મુરસમિદ્ધં, લગ્નશ્ચ પહુત્તણં ન સંદેહો ॥ એગં નવરં ન લગ્નશ્ચ, ઉદ્ધશ્ચ પંચ સમ્મતં ॥ ૨ ॥ અર્થ:—આપણો જીવ અનાદિકાલનો શાશ્વતો, માટે સંસારમાં ફરતાં (સુર કેળ) દેવતાની પદવી ઘણી વાર પામ્યો અથવા (પહુત્તણં કેળ) પ્રજુતારૂપ રાજકુદ્ધિ લક્ષ્મી ઘણી વાર પામ્યો. એમાં સંદેહ ન જાણવો, પણ (એગંનવરંનલગ્નશ્ચ કેળ) એક સમયે રત્નનો લાજ નથી પામ્યો, તેણેં કરી ડુઃખરૂપ દારિદ્રેં જીવ પીડાયેં.

શિષ્ય:—સમકેતરૂપરત્ન જે મોક્ષસુખનું દાતાર ઠે, તેનો લાજ કેમ પામીયેં?

ગુરુ:—સમકેતનાં લક્ષણ શ્રી પદ્મવણાસૂત્રથી કહીયેં ઠેયેં ॥ ગાથા પરમઠ સંયુવો વા, મુદ્ધિઠિ પરમઠ સેવણા વાવિ ॥ વાવન કુદંસણ વા, પામતં સમ્મત્ત સદ્દહણા ॥ ૧ ॥ અર્થ:—પરમાર્થ જે ઠ ડ્રવ્ય નવતત્ત્વ, જે સર્વોચ્ચ સદ્ધિત મોક્ષનિઃકર્મા અવસ્થાનું સ્વરૂપ જાણે, એટલે પરમાર્થ જે મુક્તિ અર્થે ઠે, તેને જાણવાનો ઘણો પરિચય કરે, અથવા જાણવાની ઘણી જ મહેનત, તથા (મુદ્ધિઠિ કેળ) તલી રીતેં ઢીઘા ઠે જાણ્યા ઠે ઠ ડ્રવ્યના મોક્ષનિઃકર્મા અવસ્થાને જેણેં એવા ગુરુ તેની મેળવણી કરી, તેણેં જાણવાની મહેનત ધારણ કરે અને (વાવન કેળ) જૈનમતિ પ્રમાણે પ્રમુખને માને, એવા જે સમકેત વિનાના દાતા.

कोइद्रव्यमां जले नही, तथा धर्म, अधर्म अने आकाश ए त्रण द्रव्यना त्रण गुण अने चार पर्याय सरखा ठे. तथा त्रणगुणेंकरी कालद्रव्यपणएसमानठे.

हवे ए ठ द्रव्यना गुणपर्यायरूप स्वरूप जाणवाने सूत्रपाठ गाथा क हे ठे” परिणामि जीवमुत्ता, सपएसा एगखित्त किरिआ य ॥ निच्चं कारण कत्ता, सबगय इयर अपवेसा ॥ १ ॥ ए गाथानो अर्थ शिष्य अने गुरुना प्रश्नोत्तररूपें लखीयें ठेयें.

७७८ शिष्य:—ए ठ द्रव्यमां परिणामि केटलां अने अपरिणामी केटलां?

गुरु:—निश्चयनयें करी तो ठए द्रव्यपरिणामी ठे, केम के धर्मास्तिकाय द्रव्य निश्चयनयें करी पोताना स्वरूपमां परिणामी रहुं ठे, पण बीजा पां च द्रव्यमां परिणमतुं नथी तथा अधर्मास्तिकायद्रव्य पण निश्चयनयें करी पोताना स्वरूपमांज परिणमे ठे, पण बीजां पांच द्रव्यमां नथी परिणमतुं. तथा आकाशास्तिकाय पण निश्चयनयें करी पोताना स्वरूपमांज परिणमे ठे. पण बीजा पांच द्रव्यमां परिणमतुं नथी, तथा कालद्रव्य पण निश्चयनयें करी पोताना स्वरूपमांज परिणमे ठे, पण बीजा पांच द्रव्यमां परिणमतुं नथी, तथा जीवद्रव्य पण संग्रहनयने मत्तें निश्चयनयें करी पारिणामिकजावें पोताना स्वरूपमां परिणामी रहुं ठे, पण बीजा पांचद्रव्यमां नथी परिणमतुं केम के जो निश्चयनयें करी जीव परपुजल द्रव्यमां पारिणमे तो कोइकाळें पण कर्मथकी रहित न्यारो थइ सिद्धिप्रत्ये न पा मे, माटे निश्चयनयें करी जीव पोताना स्वरूपमांज परिणमे ठे अने व्यवहारनयें करी जीव, नाटकीया बजाणीया जवाइयानी घेरें अनेक प्रकारें एकेंड्री, बेंड्री, तेंड्री, चौरिड्री, पंचेंड्री पर्यंत देवता, नारकी, मनुष्य अने तिर्यं चरूप नवानवा वेश पेहेरी नवानवा रूप करी नवानवां नाम धरावी चार गतिरूप संसारमां चोराशी लाख चउटामां जमतो फरे ठे. एकवेश उतारे ठे एकवेश पेहेरे ठे, एरीतें जीव अनेक प्रकारें संसारमां नाटक करे ठे. ते सर्वव्यवहारनयें करी जाणवुं. परंतु निश्चयनयें करी तो जीव शाश्वतो सत्तायें सिद्धसमान ठे तथा पुजलास्तिकाय द्रव्यपण निश्चयनयें करी परमाणुआ सर्व पोतें पोताने स्वजावें रह्या ठे अने व्यवहारनयें करी पुजलपरमाणुआ मढी खंध थाय ठे परंतु जो निश्चयनयें करी खंध थातो होत तो कोइ काळें खंध विखराइ जात नही, सदाकाल खंधना खंध जावेंज रेहेत, तेम तो

જ્ઞાનાદિ ચેતનાગુણે કરી સહિત ઠે, તે (ઉપાદેય કે) આદરવા યોગ્ય છે. એ ઠ ડ્રવ્યના ગુણ કહે છે. ધર્માસ્તિકાયના એક અરૂપી, વીજો અને તન, ત્રીજો અક્રિય અને ચોથો ચલણસહાય, એ ચાર ગુણ જાણવા. તથા અધર્માસ્તિકાયના એક અરૂપી, વીજો અચેતન, ત્રીજો અક્રિય અને ચોથો સ્થિરસહાય, એ ચાર ગુણ જાણવા. તથા આકાશાસ્તિકાયના એક અરૂપી, વીજો અચેતન, ત્રીજો અક્રિય અને ચોથો અવગાહના, એ ચાર ગુણ જાણવા. તથા કાલ ડ્રવ્યના એક અરૂપી; વીજો અચેતન, ત્રીજો અક્રિય, અને ચોથો નવા પુરાણ વર્તનાલક્ષણ. એ ચાર ગુણ જાણવા. તથા પુનઃપ્રજ્વલન ડ્રવ્યના એકરૂપી, વીજો અચેતન, ત્રીજો સક્રિય અને ચોથો મિલણવિસરણરૂપ પૂર્ણગલન ગુણ, એ ચાર ગુણ જાણવા. તથા જીવ ડ્રવ્યનું એક અનંત જ્ઞાન, વીજું અનંતદર્શન, ત્રીજું અનંતચારિત્ર, ચોથું અનંતવીર્ય, એ ચાર ગુણ જાણવા. એ ઠ ડ્રવ્યના ગુણ કહ્યા, તે સર્વ ગુણ નિત્ય ધ્રુવપણે છે.

હવે ઠ ડ્રવ્યના પર્યાય કહે છે:-ધર્માસ્તિકાયના સંધ, દેશ, પ્રદેશ અને અગુરુજનુ, એ ચાર પર્યાય, તથા અધર્માસ્તિકાયના સંધ, દેશ પ્રદેશ અને અગુરુજનુ, એ ચાર પર્યાય, તથા આકાશાસ્તિકાયના સંધ, દેશ, પ્રદેશ અને અગુરુજનુ, એ ચાર પર્યાય તથા કાલ ડ્રવ્યના અતીત, અનાગત, વર્તમાન અને અગુરુજનુ, એ ચાર પર્યાય, તથા પુનઃપ્રજ્વલન ડ્રવ્યના વર્ણ, ગંધ, રસ, ફરસ, અગુરુજનુ, એ ચાર પર્યાય, તથા જીવાસ્તિકાયના અવ્યાવાહ, અનવગાહ, અમાર્ગિક અને અગુરુજનુ, એ ચાર પર્યાય જાણવા. એ ઠ ડ્રવ્યના પર્યાય કહ્યા.

હવે એ ઠ ડ્રવ્યના ગુણપર્યાય સાધર્મિકપણું કહે છે તિહાં પ્રથમ અગુરુજનુ પર્યાય અને ડ્રવ્યમાં સરખો છે. અને અરૂપીગુણ પાંચ ડ્રવ્યમાં છે. એક પુનઃપ્રજ્વલનમાં નથી, તથા અચેતનપણું પાંચ ડ્રવ્યમાં છે, એક જીવ ડ્રવ્યમાં નથી, તથા સક્રિયગુણ જીવ અને પુનઃપ્રજ્વલન, એ બે ડ્રવ્યમાં છે, શેષ ત્રણ ડ્રવ્યમાં નથી, તથા ચલણસહાયગુણ એક ધર્માસ્તિકાયમાં છે, શેષ પાંચ ડ્રવ્યમાં નથી, તથા સ્થિરસહાય ગુણ એક અધર્માસ્તિકાયમાં છે, શેષ પાંચ ડ્રવ્યમાં નથી, તથા અવગાહનાગુણ એક આકાશાસ્તિકાયમાં છે, શેષ પાંચ ડ્રવ્યમાં નથી, તથા અનંતદર્શન એક કાલ ડ્રવ્યમાં છે, વીજા ડ્રવ્યમાં નથી, તથા અનંતચારિત્ર એક જીવ ડ્રવ્યમાં નથી, તથા જ્ઞાનાદિક એક જીવ ડ્રવ્યમાં નથી, શેષ ડ્રવ્યમાં નથી, એ મૂલગુણ, કોઈ ડ્રવ્યના

कोइद्रव्यमां जले नही, तथा धर्म, अधर्म अने आकाश ए त्रण द्रव्यना त्रण गुण अने चार पर्याय सरखा ठे. तथा त्रणगुणेंकरी कालद्रव्यपणएसमानठे.

हवे ए ठ द्रव्यना गुणपर्यायरूप स्वरूप जाणवाने सूत्रपाठ गाथा क हे ठे” परिणामि जीवमुक्ता, सपणसा एगखित्त किरिआ य ॥ निचं कारण कत्ता, सवगय इयर अपवेसा ॥ १ ॥ ए गाथानो अर्थ शिष्य अने गुरुना प्रश्नोत्तररूपें लखीयें ठैयें.

७७७ शिष्यः—ए ठ द्रव्यमां परिणामि केटलां अने अपरिणामी केटलां?

गुरुः—निश्चयनयें करी तो ठए द्रव्यपरिणामी ठे, केम के धर्मास्तिकाय द्रव्य निश्चयनयें करी पोताना स्वरूपमां परिणामी रहुं ठे, पण बीजा पां च द्रव्यमां परिणमतुं नथी तथा अधर्मास्तिकायद्रव्य पण निश्चयनयें करी पोताना स्वरूपमांज परिणमे ठे, पण बीजां पांच द्रव्यमां नथी परिणम तुं. तथा आकाशास्तिकाय पण निश्चयनयें करी पोताना स्वरूपमांज परि णमे ठे. पण बीजा पांच द्रव्यमां परिणमतुं नथी, तथा कालद्रव्य पण निश्चयनयें करी पोताना स्वरूपमांज परिणमे ठे, पण बीजा पांच द्रव्यमां परिणमतुं नथी, तथा जीवद्रव्य पण संग्रहनयने मतें निश्चयनयें करी पा रिणामिकजावें पोताना स्वरूपमां परिणामी रहुं ठे, पण बीजा पांचद्रव्यमां नथी परिणमतुं केम के जो निश्चयनयें करी जीव परपुजल द्रव्यमां प रिणमे तो कोइकादें पण कर्मथकी रहित न्यारो अइ सिद्धिप्रत्ये न पा मे, माटे निश्चयनयें करी जीव पोताना स्वरूपमांज परिणमे ठे अने व्यव हारनयें करी जीव, नाटकीया वजाणीया जवाइयानी पेरे अनेक प्रकारें एकेंड्री, बेंड्री, तेंड्री, चौरिड्री, पंचेंड्री पर्यंत देवता, नारकी, मनुष्य अने तिर्य चरूप नवानवा वेश पेहेरी नवानवा रूप करी नवानवां नाम धरावी चार गतिरूप संसारमां चोराशी लाख चउटामां जमतो फरे ठे. एकवेश उतारे ठे एकवेश पेहेरे ठे, एरीतें जीव अनेक प्रकारें संसारमां नाटक करे ठे. ते सर्वव्य वहारनयें करी जाणवुं. परंतु निश्चयनयें करी तो जीव शाश्वतो सत्तायें सि ङ्गसमान ठे तथा पुजलास्तिकाय द्रव्यपण निश्चयनयें करी परमाणुआ सर्व पोतें पोताने स्वजावें रह्या ठे अने व्यवहारनयें करी पुजलपरमाणुआ मदी खंध थाय ठे परंतु जो निश्चयनयें करी खंध थातो होत तो कोइ कादें ए खंध बिखराइ जात नही, सदाकाद खंधना खंध जावेंज रेहेत, तेम तो

રહેતા નથી માટે વ્યવહારનયેં પુજલના પરમાણુઆ મલી સંધ થાય છે પાઠા સંધ વિચરે પણ છે અને નિશ્ચયનયેં કરી તો પરમાણુઆ પોતપોતા સ્વજાવેં સદા કાલ શાશ્વતા છે, પણ કોઈ કાલેં ઘટશે વધશે નહીં, એ રીતે એ ડ્રવ્ય નિશ્ચયનયેં કરી પોતપોતાને સ્વજાવેં પારિણામિક જાણવા.

તથા વ્યવહારનયેં કરી તો ધર્મ, અધર્મ, આકાશ અને કાલ, એ વાં ડ્રવ્ય અપરિણામી છે, અને જીવ તથા પુજલ એ બે ડ્રવ્ય પરિણામી છે કે? વ્યવહારનયને મતેં જીવ, સમય સમય અનંતાં કર્મરૂપ વર્ગણનાં દલીયાં લીયેં છે, અને સમય સમય અનંતાં કર્મરૂપ વર્ગણનાં દલીયાં સેરવેં છે પણ જો નિશ્ચયનયેં કરી કર્મનું ગ્રહણ કરતો હોય, તો કોઈકાલેં કર્મચક્ર વૂટેજ નહીં, માટે જીવને અજ્ઞાન અને રાગ દ્વેષ રૂપ ચિકાશેં કરી અશુદ્ધ છે, તેણેં કરી પરડ્રવ્યમાં પરિણમે છે અને પુજલડ્રવ્યને પરિણમન પણાને સ્વજાવ છે, માટે જીવ, રાગ, દ્વેષ અને અજ્ઞાનરૂપ અશુદ્ધતાયેં કરી પુજલ પરમાણુઆને ગ્રહણ કરે છે અને મનુષ્ય, દેવતા, નારકી તથા તિર્યચના શરીરરૂપ સંધ પ્રત્યેં નિપજાવે છે, તે સંધસ્થિતિ પ્રમાણેં રહે છે, વલી પાઠા સેરવેં છે, વલી વીજા પરમાણુઆ લઈ નવા શરીરરૂપ સંધ નીપજાવે છે, પણ કેટલાંક પુજલ પરમાણુઆ આહારપણે ગ્રહે છે. અને કેટલાંક પુજલ પરમાણુઆને ગાંધ, ગંધ, રસ અને ફરસપણે ગ્રહણ કરે છે. તથા કેટલાંક પુજલ પરમાણુઆને ઠમેપણે ગ્રહણ કરે છે, વલી પાઠા સેરવેં છે, પણ અવારિહાતની જીવ પુજલને પરિણમનપણાની ઘટમાલ ચાલી જાય છે, અને અજ્ઞાનદગાયેં કરી જો ગુન પુજલ જીવને મલે, તો રાજી થાય છે, પણ અશુદ્ધ પુજલ મલે, તો નારાજી થાય છે. એ રીતે વ્યવહારનયને મતેં જીવ અને પુજલ, એ બે ડ્રવ્ય પરિણામી છે. તેનું સ્વરૂપ કયું.

પ્રશ્ન-જીવ-ડ્રવ્યમાં (જીવ કેવું) જીવ કેટલા અને આજીવ કેટલા? જીવ પરિણામી એક જીવડ્રવ્ય ને જીવ છે, અને શેષ પાંચ ડ્રવ્ય આજીવ છે. એ પાંચ ડ્રવ્યને પરિણામિક જાવેં પારિણામિક જાવેં નિશ્ચયનયેં કરી એક જીવ ડ્રવ્ય કેવું, એવું નિશ્ચયનયેં કરી ગદિતવાનાયેં સિદ્ધમાન અનંતકલિનો જીવ છે અને આજીવનયેં રૂપે અશુદ્ધાશુદ્ધ કર્મરૂપ પુણ્યપાપનો મોઢા જાણી જાય છે. આજીવ પાંચ ડ્રવ્ય ને આજીવરૂપ નવસ્વજાવવાલા જીવ પરિણામી કરી ગદિત મુલકુલને ન જાણનામ માટે આજીવ છે.

७८२ शिष्यः—ठ द्रव्यमां (मूत्ता के०) मूर्ति केटलां अने अमूर्ति केटलां ?

गुरुः—एक पुञ्जद्रव्य मूर्ति ठे, अने शेष पांच द्रव्य अमूर्ति ठे, ते आ वी रीतें जे धर्म, अधर्म, आकाश अने काल, ए चार द्रव्य तो अमूर्ति ठे, अने एक जीवद्रव्य ते मूर्ति अमूर्ति जाणवो. तेमां निश्चयनयें करीतो जीव अरूपी माटे अमूर्ति कहियें, अने व्यवहारनयें करी देव, नारकी, ति र्यच अने मनुष्यरूप जीवना (५६३) जेद ठे, ते सर्व मूर्तिरूपें जाणवा. तथा ठहुं पुञ्जद्रव्य ठे तेनो व्यवहारनयने मते अनंता परमाणुआ मढी खंधवने ठे, तेचारें नजरें दीठामां आवे ठे, माटे एने मूर्ति कहियें. एरीतें ठ द्रव्यना स्वरूपमां मूर्ति अमूर्तिनो विचार कह्यो.

७८४ शिष्यः—ठ द्रव्यमां (सपएसाके०) सप्रदेशीकेटलां अने अप्रदेशीकेटलां ?

गुरुः—ठ द्रव्यमां पांच द्रव्य सप्रदेशी अने एक कालद्रव्य अप्रदेशी जाणवुं केम के धर्मास्तिकायद्रव्य असंख्यात प्रदेशी अने अधर्मास्तिकाय पण असंख्यातप्रदेशी, तथा एक आकाशास्तिकाय द्रव्य अनंतप्रदेशी तथा एक जीव द्रव्य ते सत्तागतें असंख्यातप्रदेशी ठे, एवा अनंता जीव जाणवा. तथा पुञ्ज परमाणुआ अनंत प्रदेशी अने एक एक परमाणुआमां अनंता गुणपर्याय रह्या ठे, ते आगल बतावशुं. एरीतें ए पांच द्रव्य सप्रदेशी कहियें, अने एक कालद्रव्य, अप्रदेशी ठे, एनुं लोकालोकमां एकसमय सदा काल वत्तें ठे, अने गणितकाल तो उत्पादव्ययरूप पलटण स्वप्नावें अढी ढीप प्रमाणें जाणवो. ए रीतें षड्द्रव्यमां सप्रदेशी अप्रदेशीनो विचार जाणवो

७८६ शिष्यः—ए ठ द्रव्यमां (एग के०) एक केटलां अने अनेक केटलां ?

गुरुः—त्रण द्रव्य एक अने त्रण द्रव्य अनेक जाणवां केम के धर्मास्तिकाय द्रव्य असंख्यात प्रदेशी लोकव्यापी एक जाणवुं. तथा अधर्मास्तिकाय पण असंख्यात प्रदेशी लोकव्यापी एक जाणवुं तथा आकाशास्तिकाय पण अनंत प्रदेशी लोकालोकव्यापी एक जाणवुं एटले ए त्रण द्रव्य ते एक कहियें. अने जीव द्रव्य जे ठे ते लोकव्यापी अनंतां जाणवां. ते एकेक जीवना असंख्याता असंख्याता प्रदेश ठे, ते एकेक प्रदेशें अनंती कर्मनी वर्गणाना थो कडा लागा ठे, तथा जीवथकी रहित घट प्रमुख बीजा पुञ्ज परमाणुआ लूटा पण अनंता ठे, माटे जीवथकी पुञ्जद्रव्य अनंतगुणा जाणवां. अने एकेकी कर्मवर्गणामां अनंत पुञ्ज परमाणुआ रह्या ठे, ते परमाणुआ

द्रव्ययुक्ती सदाकाल शाश्वता ठे, माटे एकेक परमाणुआमां अनंता अस्त
व्ययरूप कालना समय अनागतकालें व्यतीत थइ गया, तथा हजी ए
अनंता समय आवते कालें व्यतीत थाले, अने परमाणुआ तो तेना ते
सदाकाल शाश्वता ठे, माटे पुजलद्रव्ययुक्ती पण कालद्रव्यना समय अनंता
जाणवा. ए रीतें जीव, पुजल अने काल, ए त्रण द्रव्य अनेक कहियें. ए रीतें
पट्टद्रव्यना स्वरूपमां एक अनेकनो विचार जाणवो.

७७७शिष्यः—ठ द्रव्यमां (खित्त के०) क्षेत्र केटलां अने क्षेत्री केटलां !
गुरुः—ठ द्रव्यमां एक आकाश ते क्षेत्र कहियें अने बीजा पांच द्रव्यक्षेत्री
कहियें. केम के एक आकाशना घरमां पांचे द्रव्य मळीने रह्यां ठे ते आका
शीतें:—जे आखनी पांपणनो एक बाल बहीने तेनो अग्रजाग एवो सूक्ष्म
करीयें के जेना एक खंरुना वे खंरु न थाय, एवा सूक्ष्म खंरु प्रमाणें आ
काश क्षेत्र कहियें. तेटलामां आकाशरूप क्षेत्रना पोताना असंख्याता प्रदेश
रह्या ठे, अने तेटलामां धर्मास्तिकायना असंख्याता प्रदेश ठे तथा अधर्मा
स्तिकायना पण असंख्याता प्रदेश ठे, अने निगोदीया गोला पण असंख्या
ता रह्या ठे, ते सर्वे पट्टा मूकीने तेमांहेलो मात्र एकज गोला कहियें. ते एक
गोलांमां पण असंख्याती निगोद रही ठे, ते असंख्याती निगोद पडती मू
कीने मांहेथी एक निगोद कहियें. ते एक निगोदमां पण अनंता जीव रह्या
ठे, ते सर्वे जीव गणती कइ ठे. एक अतीतकाल केतां आगल जे वेडा रहित
अने तो तज गयो तथा अनागतकाल ते पण वेडा रहित ठे, ते सर्वेना जेठवा
समय थाय, तेना माथें जीवो वर्तमान कालनो एक समय पण लेवो, एटले
अन अतीतकाले कालना अंत रहित जेठवा समय थाय, ते सर्वेने अनंत गुणा
कालें पट्टा जीव एक निगोदमां ठे, ते सर्वे जीव पट्टा मूकीने तेमांहेथी
मात्र एक जीव कहियें. ते जीवना असंख्याता प्रदेश ठे, ते एकेका प्रदेशें अ
नंत कालें रहित जाली ठे, ते सर्वे वर्माणो पडती मूकीने तेमांथी
एक वर्माणो कहियें. ते पट्टा वर्माणो अनंता पुजल परमाणुआ रह्या ठे.
ते आकाशने अत्यंत सूक्ष्म परमाणुआना वे जेठ ठे, एक वृद्धा परमाणुआ अने
एक वृद्धा अत्यंत सूक्ष्म परमाणुआना वे जेठ, एक जीवमद्वित संघ ते जीवने लागेता
ए अने कालें रहित संघ ते अट प्रमुख अजीवसंघ जाणवा.

તિહાં પ્રથમ જીવ સહિત સંધનો વિચાર કહે છે:— વે પરમાણુઆ જે લા થાય, તેવારેં દ્વ્યણુક સંધ કહેવાય, ત્રણ પરમાણુઆ જેલા થાય, તેવારેં ત્ર્યણુક સંધ કહેવાય, એમ સંખ્યાતા પરમાણુઆ જેલા થાય તેવારેં સંખ્યાતાણુક સંધ કહેવાય, અસંખ્યાતા પરમાણુઆ જેલા થાય, તેવારેં અસંખ્યાતાણુક સંધ કહેવાય, અને અનંતા પરમાણુઆ જેલા થાય, તેવારેં અનંતાણુક સંધ કહેવાય, એટલા પરમાણુઓનો સંધ થાય, તિહાં સુધીના સંધ તે સર્વે સંધજીવને અગ્રહણ યોગ્ય છે. એટલા પરમાણુઆના સંધને કોઈ જીવ ગ્રહણ કરી શકે નહીં, પરંતુ અજવ્યરાશિના જીવ ચમ્મોતેરમે વોલે છે તે થકી અનંતગુણાધિક પરમાણુઆ જેવારેં જેલા થાય, તેવારેં એક ઔદારિકશરીરને લેવા યોગ્ય વર્ગણા થાય, અને તે ઔદારિકની વર્ગણાથી વલ્લી અનંતગુણાધિકમય દલીયાં જેલાં થાય, તેવારેં એક વૈક્રિયશરીરને લેવાયોગ્ય વર્ગણા થાય, અને વૈક્રિયની વર્ગણાથી અનંતગુણાધિક દલીયાં જેલાં થાય, તેવારેં એક આહારકશરીરને લેવા યોગ્ય વર્ગણા થાય અને આહારકની વર્ગણાથી અનંતગુણાધિક દલીયાં જેલાં થાય, તેવારેં એક તૈજસને લેવા યોગ્ય વર્ગણા થાય, અને તૈજસની વર્ગણાથી અનંતગુણાધિક દલીયાં જેલાં થાય, તેવારેં એક જ્ઞાણને લેવાયોગ્ય વર્ગણા થાય તથા જ્ઞાણની વર્ગણાથી અનંતગુણાધિક મય દલીયાં જેલાં થાય, તેવારેં એક ઉત્થાસને લેવા યોગ્ય વર્ગણા થાય, તે ઉત્થાસની વર્ગણાથી અનંતગુણા અધિકમય દલીયાં જેલાં થાય તેવારેં એક મનને લેવા યોગ્ય વર્ગણા થાય. એ સાતમી મનોવર્ગણા થકી વલ્લી આઠમી કર્મવર્ગણામાં અનંતગુણાધિક પરમાણુઆ જાણવા. એ વી જીવને એકેકપ્રદેશે અનંતી કર્મની વર્ગણાં રાગદ્વેષની ચિકાશે કરી લાગી છે, તેણેં કરી જીવના જ્ઞાનાદિક ગુણ દવાઈ ગયા છે, માટે જીવથકી પુજ્જલ દ્રવ્ય અનંતગુણા જાણવા. તે પુજ્જલરૂપી છે, અચેતન છે, સક્રિય છે, પૂર્ણ ગલન છે, એ ચાર ગુણ, એમાં સ્વાત્તાવિક જાણવા. એ પરમાર્થ છે.

હવે વર્ગણાનો વિચાર કહે છે:—પૂર્વોક્ત આઠવર્ગણા જીવને અનાદિકાલની લાગી છે, તેમાં એક ઔદારિક વીજી વૈક્રિય, ત્રીજી આહારક અને ચોથી તૈજસ, એ ચાર વર્ગણા વાદર છે, તેમાં પાંચ વર્ણ, વે ગંધ, પાંચ રસ અને આઠ સ્પર્શ. એ વીશ ગુણ જાણવા. અને વાકીની ચાર વર્ગણા સૂક્ષ્મ છે, તેમાં પાંચ વર્ણ, વે ગંધ, પાંચ રસ, અને ચાર સ્પર્શ મલી શોલ ગુણ છે,

તથા એક પરમાણુઆમાં એક વર્ણ, એક ગંધ, એક રસ, અને એ સ્પર્શ, એ પાંચ ગુણ છે, તે પરમાણુઆ શાશ્વતા છે, વાઢ્યા વેલે નહીં, ગાઢ્યા વેલે નહીં, ઠેંચ્યા ઠેંચાય નહીં, ઝેંચ્યા ઝેંચાય નહીં, સદાકાલ શાશ્વતા છે, તે લાને તેટલા છે, પણ કોઈ કાલે એક પરમાણુ પણ વધશે ઘટશે નહીં. તે એકેક પરમાણુએ આગલ અનાગતકાલે અનંતી અનંતી વાર એકેક વસ્તુમાં પરિણમી ચૂકો, તિહાં જે વસ્તુને પરિણમીને ફરી જે વસ્તુને તે વસ્તુથી વૃદ્ધો પડ્યો તે વસ્તુના પર્યાયનો વ્યય થયો, અને બીજી વસ્તુમાં જડ પરિણમ્યો તેથી તે વસ્તુના પર્યાયનો ઉત્પાદ થયો, વલી ત્રીજી વસ્તુમાં પરિણમ્યો, તેવારે વલી તે વસ્તુના પર્યાયનો ઉત્પાદ થયો. અને આગલી વસ્તુના પર્યાયનો વ્યય થયો; વલી ચોથી વસ્તુમાં પરિણમ્યો તેવારે તે વસ્તુના પર્યાયનો ઉત્પાદ થયો, અને આગલી વસ્તુના પર્યાયનો વ્યય થયો, તથા વલી તે આગલી વસ્તુમાં પાઠો પરિણમ્યો, એમ એકેક પરમાણુઆમાં અનંતી વસ્તુ ઉત્પાદવ્યયરૂપ પર્યાયપણે પલટાળી તેમાં અનંતો હાલ નહીં ગયો અને હજી અનંતો કાલ જાશે, પણ પરમાણુઆ તે મા તેજ છે. એ રીતે એકેક પુનઃ પરમાણુએ એકેકી વસ્તુમાં અનંતીવાર પુનઃ પુનઃ ગાંધે પરિણમ્યો છે, તેથી અનંતીવાર તે તે વસ્તુનો પર્યાય થયો તે પુનઃ પરમાણુઆથી વલી કાલના સમય અનંતગુણા જાણવા. એ પરમાણુ છે. એમ પદ્મદ્રવ્યમાં એક આકાશ તે ક્ષેત્ર અને પાંચ દ્રવ્ય, આકાશના પદ્મમાં રૂપાં છે, માટિ તે ક્ષેત્રી જાણવાં. એ એક વાલાયમાત્ર ક્ષેત્રનો જેવમાત્ર વિનાશ જાણવો. એ પ્રકારે ત્રીજા અર્જીવરૂપ વહેંચણ કરતાં અર્જીવમાં આપણે વિનાશનાં પદ્મ ત્રીજાને સમન્વેતની પ્રાપ્તિ થાય.

૨. પ્રશ્ન : (પદ્મદ્રવ્યમાં કિસ્મિયાત કે) મક્રિયકેદલાં અને અક્રિયકેદલાં? જવાબ : એ દ્રવ્યને કર્મ નો ગુણ દ્રવ્યને મક્રિય કહીયે અને વ્યવહારનયે કર્મ નો ગુણ અક્રિય કહીયે. તથા એ દ્રવ્ય મક્રિય કહીયે. તે આવી રીતે નોંધવું જોઈએ. ત્રીજા અર્જીવરૂપ, તે ત્રીજા અને પુનઃ એ દ્રવ્યને જેવમાત્ર વિનાશ જાણવું જોઈએ. તથા નિશ્ચયનયે કર્મ અર્જીવમાં આપણે વિનાશનાં પદ્મ ત્રીજાને સમન્વેતની પ્રાપ્તિ થાય.

૩. પ્રશ્ન : (પદ્મદ્રવ્યમાં કિસ્મિયાત કે) મક્રિયકેદલાં અને અક્રિયકેદલાં? જવાબ : એ દ્રવ્યને કર્મ નો ગુણ દ્રવ્યને મક્રિય કહીયે અને વ્યવહારનયે કર્મ નો ગુણ અક્રિય કહીયે. તથા એ દ્રવ્ય મક્રિય કહીયે. તે આવી રીતે નોંધવું જોઈએ. ત્રીજા અર્જીવરૂપ, તે ત્રીજા અને પુનઃ એ દ્રવ્યને જેવમાત્ર વિનાશ જાણવું જોઈએ. તથા નિશ્ચયનયે કર્મ અર્જીવમાં આપણે વિનાશનાં પદ્મ ત્રીજાને સમન્વેતની પ્રાપ્તિ થાય.

जीव अजीवरूप सर्ववस्तुमां पोतानी वर्तनारूप क्रिया करतो जाय ठे, तथा निश्चयनयें करी तो जीवद्रव्य, पण पोताना स्वरूपमां रमवारूप क्रिया करतो जाय ठे. केम के जो निश्चयनयें करी जीव शुभाशुभरूप विज्ञाव दशामां रमण करवारूप क्रिया करतो होय, तो कोइ काळें जीव सिद्धि वरेज नही, माटे निश्चयनयें करी तो जीव पोताना स्वरूपमां रमवारूपज क्रिया करे ठे. तथा निश्चयनयें करी पुजलपरमाणुआ जे ठे ते पण अनादि कालना पोतानी मलवा विखरवारूप क्रिया करता जाय ठे. ए रीतें ठए द्रव्य निश्चयनयें करी पोतपोतानी क्रिया करे ठे, माटे सक्रिय ठे.

अने व्यवहारनयें करी धर्म, अधर्म, आकाश अने काल, ए चार द्रव्य अक्रिय जाणवां. तथा जीव अने पुजल ए वे द्रव्य सक्रिय जाणवां. कार ए के व्यवहार नयने मतें जीव अज्ञान अने रागद्वेषनी चिकाशरूप अशु छतायें करी समय समय अनंता पुजल परमाणुआनुं ग्रहण करवारूप क्रिया करे ठे, अने पुजल परमाणुआने वलगवानो खजाव ठे, माटे पुजल परमाणुआ वलगवारूप क्रिया करे ठे. ए रीतें व्यवहारनयने मतें जीव अने पुजल, ए वे द्रव्य मलवा विखरवारूप क्रिया करे ठे, माटे सक्रिय जाणवां. जे कारणमाटे जीव, समय समय अनंता कर्मरूप पुजल परमाणु आनुं ग्रहण करे ठे अने आगल सत्तायें अनंतां कर्मरूप दळीयां बांध्यां ठे, ते स्थितिप्रमाणें जीवने उदय आवे ठे, तेने जोगवीने खेरवे ठे, तथा केटला एक परमाणुआ तो उदीरीने उदय आणी जोगवीने खेरवे ठे, तथा केटला एक ज्ञानरूप दृष्टियें करी वाढीने खेरवे ठे, एम अनेक प्रकारें समय समय अनंता कर्मरूप परमाणुआ ग्रहण करे ठे अने समय समय अनंता कर्मरूप परमाणुआ खेरवे ठे, माटे अनादिकालना जीव अने पुजल, ए वे द्रव्य मलवा विखरवा रूप क्रिया करे ठे, तेथी सक्रिय जाणवां.

७७७शिष्यः—ए द्रव्यमां (निष्कं के०) नित्य केटलां अने अनित्य केटलां?

गुरुः—निश्चय नयें करी ठए द्रव्य नित्य ठे, अने निश्चयनयें करी ठए द्रव्य अनित्य पण ठे, तथा व्यवहार नयें करी तो चार द्रव्य नित्य जाणवां अने वे द्रव्य अनित्य जाणवां. ते आवी रीतेंः—धर्मास्तिकायना अरूपीअ चेतन अक्रिय अने चलणसहाय ए चार गुण अने पर्यायमां धर्मास्तिमायनो एक खंध ए पांच नित्य जाणवा, तथा देश, प्रदेश अने अगुरुलघु, ए त्रण

पर्याय धर्मास्तिकायना अनित्य जाणवा. तथा अधर्मास्तिकायना
 पी, अचेतन, अक्रिय अने स्थिरसहाय, ए चार गुण तथा पर्यायमां अर्था
 स्तिकायनो एक खंध, ए पांच नित्य जाणवा. अने देश, प्रदेश, तथा अणु
 लघु, ए त्रण पर्याय अधर्मास्तिकायना अनित्य जाणवा. हवे आकाशास्ति
 कायना अरूपी, अचेतन, अक्रिय अने अवगाहक, ए चार गुण अने पर्याय
 यमां आकाशास्तिकायनो खंध, ए पांच नित्य जाणवा. तथा देश, प्रदेश,
 अने अणुलघु, ए त्रण पर्याय आकाशास्तिकायना अनित्य जाणवा. हवे
 कालद्रव्यना अरूपी अचेतन अक्रिय अने नवा पूराणा वर्तना लक्षण ए
 चार गुण नित्य जाणवा. तथा अतीत, अनागत, वर्तमान अने अणुलघु,
 ए चार पर्याय काल द्रव्यना अनित्य जाणवा. हवे पुञ्जल द्रव्यना रूपी अचे
 तन सक्रिय अने पूर्णगलण मिदण विखरण, ए चार गुण नित्य जाणवा.
 तथा रस, गंध, रस, फरस, अणुलघु सहित ए चार पर्याय पुञ्जलास्ति
 कायना अनित्य जाणवा. हवे जीव द्रव्यना ज्ञान, दर्शन, चारित्र्य अने
 वीर्य, ए चार गुण अने अवगाधाध, अमौक्तिक तथा अनवगाह, ए त्रण पर्याय
 जीवना नित्य जाणवा. अने एक अणुलघुपर्याय, जीवनो अनित्य जाणवो.
 ए रीति निरूपणये करीव द्रव्य नित्यपण कहिये, अने अनित्यपण कहिये.
 हवे अणुलघुपर्याय करी धर्म, अधर्म, आकाश अने काल, ए चार द्र
 व्य नित्य कहिये. तथा जीव अने पुञ्जल, ए वे द्रव्य अनित्य जाणवा. का
 ल के अणुलघुपर्याय मने जीव, चारगतिरूप संसारमां जन्म मरण क
 रण नित्य नित्य कहिये. माटे अनित्य कहिये तथा व्यवहारनये करी
 पुञ्जल द्रव्यना अणुलघुपर्याय अनित्य जाणवा कारण के पुञ्जलना रस गंध के
 रीति निरूपणये करीवे. जीव पात्रा विपर्यये वे, माटे अनित्य जाण
 वा. तथा वे कारणे जीव द्रव्यान्ति नित्यपण मने जीव असंख्यात प्रदेशी
 ज्ञान, धर्मकारण साधनो वे, अने अणुलघु अनित्य पर्याय करी जीव अ
 नित्य अणुलघुपर्याय जाणवा. वेन के अणुलघु अनित्य पर्याय करी जीव
 अणुलघुपर्याय जाणवा. उपाध द्रव्यरूप पदार्थ स्वभावे वने वे. वे
 अणुलघुपर्याय जाणवा. अणुलघुपर्याय जाणवा. अणुलघुपर्याय जाणवा. अणुलघुपर्याय जाणवा.
 अणुलघुपर्याय जाणवा. अणुलघुपर्याय जाणवा. अणुलघुपर्याय जाणवा. अणुलघुपर्याय जाणवा.
 अणुलघुपर्याय जाणवा. अणुलघुपर्याय जाणवा. अणुलघुपर्याय जाणवा. अणुलघुपर्याय जाणवा.

यो अने मनुष्यजवना पर्यायनो उत्पाद थयो. एम अशुरू अनित्य पर्यायें करी जीव,अनेक प्रकारें उत्पाद व्ययरूप पलटण स्वजावें चार गतिरूप संसारमां सदा काल वर्त्ते ठे, अने जीव, एनो ए ध्रुवपणे शाश्वतो ठे, तथा जन्म, मरण, थाय ठे, ते सर्व पर्यायनो उत्पाद व्यय थाय ठे, माटें द्रव्यास्तिक नयें करी जीवने नित्य कहीयें,अने पर्यायास्तिक नयें करी जीवने अनित्य कहीयें,ए परमार्थ ठे. तथा पुजल परमाणुआ पण द्रव्यथकी नित्य शाश्वता ठे,अने पर्यायथकी घणा परमाणुआ मली खंध वने ठे, ते स्थिति प्रमाणे रहे ठे,वली पाठा विखरे ठे,ते खंधनेअनित्य पण कहीयें. ए रीतें षट् द्रव्यमां निश्चयव्यवहार नयें करी नित्यअनित्यनुं स्वरूप जाणवुं.

७९४ शिष्यः—ए ठ द्रव्यमां कारण केटलां अने अकारण केटलां ?

गुरुः—ठ द्रव्यमां पांच द्रव्यने एक जीव द्रव्य ते अकारण ठे, अने जीव द्रव्यने पांचे द्रव्य, कारणरूप जाणवां. जेम के जीव कर्त्ता, अने तेने धर्मास्तिकाय कारण मद्युं, तेवारें जीवने चालवा हालवारूप कार्य थयुं, तेमज जीव कर्त्ता तेने अधर्मास्तिकाय कारण मद्युं, तेवारें जीवने स्थिर रहेवारूप कार्य नीपन्युं, तेमज जीव कर्त्ता,अनेतेने आकाशास्तिकाय कारण मद्युं, तेवारें जीवने अवगाहनारूप कार्य नीपन्युं. तेमज जीव कर्त्ता, तेने पुजलास्तिकाय कारण मद्युं, तेवारें जीवने समय समय अनंता कर्मरूप परमाणुआ लेवा, अने समय समय अनंता कर्मरूप परमाणुआ खेरवारूप कार्य नीपन्युं. तेमज जीव कर्त्ता अने तेने काल द्रव्य कारण मद्युं, तेवारें जीवने नवा पुराणा वर्त्तनारूप कार्य नीपन्युं, ए रीतें षट् द्रव्यमां जीवने पांचे द्रव्य, कारणरूपें जाणवां अने जीव पोतें अकारण ठे.

७९६ शिष्यः—ए ठ द्रव्यमां (कर्त्ता के०) कर्त्ता केटला अने अकर्त्ता केटला ?

गुरुः—निश्चय नयें करी ठए द्रव्य पोतें पोताना स्वरूपना कर्त्ता ठे, अने व्यवहारनयें करी अनेक नयनी अपेक्षायें जोतां तो एक जीव द्रव्य कर्त्ता अने पांच द्रव्य अकर्त्ता जाणवां, ते आवी रीतेंः— जे व्यवहार नयना ठ जेद ठे,तिहां प्रथम शुरुद्रव्यवहारनयें करी जीव, शुरु निर्मल, कर्मथकी रहित एवं पोतानुं स्वरूप नीपजाववुं तेनो कर्त्ता जाणवो, एटले जे जे आगलां गुणगणानुं ठोडवुं अने उपरलां गुणगणानुं लेवुं तेने शुरुद्रव्यवहारनयें कर्त्ता कहीयें. एटले पहेले गुणगणे अनंतानुबंधियानी

चोकडी हती, ते खपावी अने चोथे गुणगणे आव्यो, तेवारे जीवने एक
मकेत गुण निरावरण थयो अने अप्रत्याख्यानीनी चोकडी खपावी, तेवारे
पांचमे गुणगणे देशविरति गुण पाम्यो, तथा प्रत्याख्यानीनी चोकडी
खपावी, तेवारे ठे सातमे गुणगणे सर्वविरति गुण पाम्यो, तथा सर्व
पाय द्य थया, तेवारे अगीयारमे, वारमे, गुणगणे प्होंची राग
रूप मोहनीय कर्म खपावी, वारमे गुणगणे घाती कर्मनो द्य करी
तेरमे गुणगणे केवलज्ञान पाम्यो. ए रीतें जेम जेम पूर्वलां गुणगणानुं
ठोडवुं अने उपरला गुणगणानुं लेवुं तेने शुरू व्यवहार नय कह्यें. ए
ले जीव जेम जेम कर्मरूप अशुद्धताने टाळे, अने गुणरूप शुद्धताने नीपजा
वे, ते शुद्धव्यवहार नय जाणवो. हवे वीजा अशुद्धव्यवहारनयें करी जीव
मां अज्ञान, राग, द्वेष, अनादिकालना शत्रु थइ लागा वे, तेणें करी जीव
मां अशुद्धपणुं जाणवुं. ए अशुद्धतानी चिकाशें करी जीवने समय सम
अनंतां कर्मरूप दलीयां सत्तायें लागे वे, ए अशुद्धता अनादिनी जाणवी.
ए अशुद्ध व्यवहारनयें जीव कर्ता, तेनुं स्वरूप कथुं. हवे वीजा शुद्ध
व्यवहारनयें करी जीव, दान, शील, तप, जावना, पूजा, प्रजावना, सेवा,
महि, माह्ममी, सादा, विनय, वेयावय, उपकार, करुणा, दया, यत्ना, मी
ममोदर मन मोखनुं, सर्वे जीवनुं रुडुं चिंतवुं, ए आदि अनेक प्रका
मी जीवने शुद्ध तरणी जाणवी. ए शुद्ध व्यवहारनयें जीव कर्ता कही
वे. ए मोघा अशुद्धव्यवहार नयें करी जीव, क्रोध, मान, माया, लोभ,
विषय, ह्याय, निद्रा, विह्या, क्षमा, धिनोद, निंदा, ईर्ष्या, वाडी, मूर्खा,
समय, विद्या, मृधा, अज्ञान, मैथुन, परिग्रह, ए आदि अनेक प्रकारनी
जीवने अशुद्धकर्ता कह्यें, ए अशुद्ध व्यवहारनयें जीव, कर्ता जाणवो.
ए अशुद्ध व्यवहारनयें करी जीव, धन, कुटुंब, परिवार, दाद,
ए अशुद्ध मान, ममान, देश, साक्षरूप, दाम, दासी, चाणोतर, राज,
महि, जेव जेव वाडी, वन, आराम, कृपा, वाच्य, मरोवर, नवाण, ए
अने अनेक प्रकारनी कथुं ते पोतायही प्रत्यक्षपणे नुई वे, तेने
ए अशुद्ध व्यवहारनयें करी जाण वे, तेने माझां माझां कर्ता फ
ए अशुद्ध व्यवहारनयें करी जाण वे, ए रीतें उपचरित व्यवहार
नयें करी जीव, ए अशुद्ध व्यवहारनयें करी जीव.

शरीरादिक परवस्तु जे पोताना स्वरूपथकी प्रत्यक्षपणे जुदी ठे, पण पारिणामिक जावें लोढीजूतपणे एकठी मली रही ठे, तेने जीव, पोता नी करी जाणे ठे. पण एवां शरीर तो अनंती वार कस्यां अने अनंती वार मूक्यां, तथापि अज्ञानपणे तेने पोतानां करी जाणे ठे, तेने वास्ते अनेक प्रकारें हिंसादि पाप करी पुष्ट करे ठे, ए रीतें अनुपचरित व्यवहारनयेंकरी जीव कर्त्ता जाणवो. ए ठ प्रकारें व्यवहार नयने मत्तें जीवतुं कर्त्तापणुं देखाड्युं, एम ठ द्रव्यमां कर्त्ता अकर्त्ता पणानुं स्वरूप जाणवुं.

७९८ शिष्यः—ए ठ द्रव्यमां (सर्वगयश्यर के०) सर्वगत एटले सर्वव्यापी द्रव्य केटलां अने ते थकी इतर एटले देश व्यापी द्रव्य केटलां पामीयें ?

गुरुः—ठ द्रव्यमां एक आकाशद्रव्य सर्वलोकालोकव्यापी ठे अने पांच द्रव्य, देश व्यापी जाणवां. कारण के धर्मास्तिकाय असंख्यातप्रदेशी लोकव्यापी जाणवुं अने अधर्मास्तिकायद्रव्य पण असंख्यातप्रदेशी लोकव्यापी जाणवुं. तथा कालद्रव्य गणितकाल ते अढीझीप व्यापी जाणवुं. तथा जीवद्रव्य पण लोकव्यापी जाणवुं. एटले जेटला लोकाकाशना प्रदेश ठे, ते टला निगोदना गोला ठे, अने एकेक गोलामां असंख्याती निगोद रही ठे, ते एकेकी निगोदमां अनंता जीव रह्या ठे, माटे जीवद्रव्य लोकव्यापी जाणवुं. तथा पुञ्जलद्रव्य पण एकेक जीवने सत्तायें अनंता कर्मरूप पुञ्जल परमाणुआ लागा ठे, तथा ते थकी बीजा बूटा लोकव्यापी पुञ्जलपरणुआ पण अनंता ठे, ते सर्वलोक व्यापी ठे. ए रीतें ए पांच द्रव्य देशव्यापी जाणवां, अने एक आकाशास्तिकायद्रव्य लोकालोकव्यापिअनंतप्रदेशी ते सर्वव्यापी जाणवुं. ए ठ द्रव्यमां सर्व व्यापी तथा देश व्यापीनुं स्वरूप कळुं.

७९९ शिष्यः—ए ठ द्रव्य (अप्रवेसा के०) अप्रवेशी एटले एक क्षेत्रें ठ द्रव्य जेलां मली रह्यां ठे, पण कोइ एक बीजामां प्रवेश करी जली जातांनथी अने एक बीजानुं कोइ कोइनुं काम पण करतां नथी तेनो श्यो परमार्थ ?

गुरुः—जेम कोइ एक डुकानमां पांच वाणोतर रहेता होय, ते सर्वे पोत पोताना हवाला प्रमाणें काम करता जाय, अने सहु सहुनी मर्यादामां चाळे, तेम इहां एक क्षेत्रें ठ द्रव्य जेलां रह्यां ठे, पण सहु पोतपोतानुं काम करे ठे, अने पोत पोतानी मर्यादामां वत्तें ठे, पण निश्चयनयें करी कोइ एक

વીજામાં માંહોમાંહે જલતાં નથી, માટે અપ્રવેશી જાણવા. એ પરમાર્થ છે. ૧
રીતેં પદ્મદ્રવ્યનું સ્વરૂપ વાર જાંગે કરી સામાન્યપ્રકારેં જવ્યજીવને જાણું.

૭૦૦ શિષ્ય:—આગલ પન્નાવણાસૂત્રના પાઠમધ્યે તમેં કહ્યું જે જીવ
અજીવરૂપ પદ્મદ્રવ્યનું સ્પરૂપ સ્યાદ્વાદાદિ આઠ પદ્દેં કરી જાણવું. માટે
તે આઠ પદ્દ કયા, તેનાં નામ કહો ?

ગુરુ:—આઠ પદ્દ તેં એક, અનેક, નિત્ય, અનિત્ય, સત્ય, અસત્ય, ચક્તવ્ય,
અચક્તવ્ય, એ પ્રત્યેક દ્રવ્યમાં આઠ પદ્દ કરતાં ઠ દ્રવ્યમાં અડતાલીશ પદ્દ થયે.

૭૧૨ શિષ્ય:—એ ઠ દ્રવ્યમાં એક અનેક પદ્દ કેમ જાણીયેં ?

ગુરુ:—એ પદ્મદ્રવ્યને એક પણ કહીયેં અને અનેક પણ કહીયેં કેમ કે ૧
મ, અધર્મ, એ બે દ્રવ્ય સંધરૂપ લોકાકાશ પ્રમાણેં એક છે અને એના ગુણ
પર્યાય પ્રદેશ અનેક છે, એટલે ગુણ અનંતા પર્યાય અનંતા અને પ્રદેશ અસં
ખ્યાતા જાણવા. જેવે આકાશાસ્તિકાયદ્રવ્ય પણ સંધરૂપ લોકાલોકપ્રમાણેં
એક છે અને ગુણપર્યાય પ્રદેશ અનેક છે, એટલે ગુણ અનંતા, પર્યાય અનં
તા અને પ્રદેશ પણ અનંતા જાણવા. એ રીતેં ત્રણ દ્રવ્યમાં એક અનેક પદ્દ
રહ્યો. જો રૂપ ત્રણ દ્રવ્યમાં એક અનેકપણું દેખાડે છે. તિહાં પ્રથમ
સાત દ્રવ્યનો વર્તમાનકાલ ગુણ એક જાણવો અને ગુણપર્યાય તથા સમય
અનેક છે, એટલે ગુણ અનંતા છે, પર્યાય અનંતા છે, અને સમય પણ અનંતા
જાણવા, હમ જે અતીત કાલેં અનંતા સમય વહી ગયા અને અનાગતકાલેં
અનંતા સમય આગત આગે, તથા વર્તમાન કાલ એક સમય માત્ર જાણ
વા. જે પુનઃપ્રાપ્તિ કાળ દ્રવ્યમાં એક અનેક પદ્દ કહે છે. પુનઃપ્રાપ્તિ કાળ
માત્રમાં અનંતા છે ને એકેક વર્તમાનકાળમાં અનંતા ગુણપર્યાય રહ્યા છે, એ
સમય અનેક છે પણ મને વર્તમાનકાળમાં પુનઃપ્રાપ્તિ એક સમય છે, તેથી
એક છે. જેવે જાત દ્રવ્યમાં એક, અનેકપણું કહે છે. લોકમાં જીવ અનંતા
છે, એકેક જાતના અનાગ્યાના, અભેદ્યાના પ્રદેશ છે, અને એકેક પ્રદેશ અ
નંતા ગુણપર્યાય છે. તથા એકેક ગુણમાં અનંતા અનંતા પર્યાય છે અને પર્યા
ય અનંતા છે. જે પ્રમાણેં છે. એ મને મોલ અનેકપણના દર્શાવનાર છે.
અનેક કાલ, અનેક કરી જાણવું નેત્રમાં એક સમય છે, માટે એકપદ્દ છે.

જેવે વાતર હોતે છે તેવો જ સર્વજીવ એક સમય છે નો એકજીવ મિ
ત્રસ્યવત્ત્વના અભેદ સુખમદ દેવાય છે, અને વીજા સંયોગી જીવ હવે

વશેં પહ્યાથકા ડુઃખી દેખાય છે, તેણેં કરી સર્વજીવ, જૂદા જૂદા લાગે છે, તેનો જ્યો પરમાર્થ ? તેવારેં ગુરુ કહે છે, કે નિશ્ચય નયેં કરી સર્વે જીવ, સત્તાયેં સિદ્ધસમાન છે, તેથીજ સર્વ જીવ કર્મે ખપાવી સિદ્ધિ વરે છે, તેણેં કરી સર્વ જીવની સત્તા એક સરખી જાણવી માટે સરખા છે.

શિષ્ય:-સર્વે જીવ, સિદ્ધ સમાન કહો છો તેવારેં અજ્ઞવ્ય જીવ પણ સિદ્ધસમાન થયા, તો અજ્ઞવ્ય જીવ કેમ મોઢેં જતા નથી ?

ગુરુ:-અજ્ઞવ્યનો સ્વજ્ઞાવ એવોજ છે, જે સંસારમાં ફરતાં કદાચિત્ કારણ સામગ્રી મલે, તો પણ અજ્ઞવ્યને પરાવર્તન ધર્મ નથી, તેણેં કરી સિદ્ધ થતા નથી, પણ જ્ઞવ્ય જીવને પરાવર્તન ધર્મ છે માટે તેને કારણ સામગ્રી મલવાથી પૂર્વજ્ઞાવને પલટાવી ગુણશ્રેણી ચઢી સર્વ કર્મને ચૂર્ણ કરી સિદ્ધિ પદ વરે છે. અને સર્વ જીવના આઠ રુચક પ્રદેશ મુખ્ય છે, તે નિશ્ચયનયેં કરી જ્ઞવ્ય અજ્ઞવ્ય બેહુના સિદ્ધ સમાન છે, તેણેં કરી સર્વ જીવની સત્તા એક સરખી છે, કેમ કે એ આઠ રુચક પ્રદેશને કર્મ લાગતાં નથી, તેની આચારાંગસૂત્રની ટીકામાં સાખ છે. એ રીતેં ષટ્ દ્રવ્યમાં એક અનેક પદ્ધતિનું સ્વરૂપ કહ્યું.

૭૨૪ શિષ્ય:-ષટ્ દ્રવ્યમાં નિત્ય અનિત્ય પદ્ધતિ કેમ જાણીયેં ?

ગુરુ:-ઠ દ્રવ્ય નિત્ય પણ કહેવાય અને અનિત્ય પણ કહેવાય, તે આવી રીતેં કે ધર્માસ્તિકાયના અરૂપી, અચેતન, અક્રિય અને ચલણસહાય એ ચાર ગુણ તથા પર્યાયમાં ધર્માસ્તિકાયનો સંધ, એ પાંચ નિત્ય જાણવા, અને દેશ, પ્રદેશ તથા અગુરુલઘુ એ ત્રણ પર્યાય ધર્માસ્તિકાયના અનિત્ય જાણવા તથા અધર્માસ્તિકાયના અરૂપી અચેતન, અક્રિય અને ધિર સહાય એ ચાર ગુણ તથા પર્યાયમાં અધર્માસ્તિકાયનો સંધ, એ પાંચ નિત્ય જાણવા, અને દેશ, પ્રદેશ તથા અગુરુલઘુ, એ ત્રણ પર્યાય અનિત્ય જાણવા. તથા આકાશાસ્તિકાયના અરૂપી, અચેતન, અક્રિય અને અવગાહક, એ ચાર ગુણ તથા પર્યાયમાં આકાશાસ્તિકાયનો સંધ, એ પાંચ નિત્ય જાણવા, અને દેશ, પ્રદેશ, તથા અગુરુલઘુ, એ ત્રણ પર્યાય અનિત્ય જાણવા, તેમજ કાલ દ્રવ્યના અરૂપી, અચેતન, અક્રિય, અને નવાપુરાણા વર્તના લક્ષણ એ ચાર ગુણ નિત્ય જાણવા, તથા અતીત અનાગત, વર્તમાન અને અગુરુ લઘુ એ ચાર પર્યાય અનિત્ય જાણવા. તથા પુદ્ગલ દ્રવ્યના રૂપી, અચેતન સક્રિય અને ગલણ પૂરણ મિલણ વિચરણ એ ચાર ગુણ નિત્ય જાણવા.

તથા વર્ણ, ગંધ, રસ, ફરસ, અગુરુ લઘુસહિત એ ચાર પર્યાય પુનઃસ્વરૂપ
અનિત્ય જાણવા, તથા જીવઢવ્યના જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને વીર્ય
ચાર ગુણ અને અવ્યાવાધ, અમૂર્તિક તથા અનવગાહ એ ત્રણ પર્યાય નિત્ય
જાણવા તથા એક અગુરુલઘુ પર્યાય, જીવનો અનિત્ય જાણવો. એ રીતે
ઢવ્યમાં નિત્ય અનિત્ય પદ્ધતું સ્વરૂપ કહ્યું.

૭૩૬ શિષ્ય:-પદ્ ઢવ્યમાં સત્ અસત્ પદ્ધતું સ્વરૂપ કેમ જાણીયું!

ગુરુ:-ઠણ ઢવ્ય, સ્વઢવ્ય, સ્વદેત્ર, સ્વકાલ અને સ્વજાવપણે (સત્ કે)
ઠના ઠે, અને પરઢવ્ય, પરદેત્ર, પરકાલ તથા પરજાવ પણે (અસત્ કે)
અઠતા ઠે. હવે ઇઠ ઢવ્યમાં સ્વઢવ્યાદિક ચારપણું દેલાડેઠે, પ્રથમ ધર્માસ્તિ
કાયનું સ્વઢવ્ય તે ચલણસહાય ગુણ તથા અધર્માસ્તિકાયનું સ્વઢવ્ય તે સ્થિ
સ્મદાય ગુણ, તથા આકાશાસ્તિકાયનું સ્વઢવ્ય તે અવગાહક ગુણ, તથા
કાલનું સ્વઢવ્ય તે નવા પુરાણ વર્તના લક્ષણગુણ, તથા પુનઃસ્વરૂપાસ્તિકાયનું
સ્વઢવ્ય તે પૂર્ણગલન ગુણ, અને જીવનું સ્વઢવ્ય તે જ્ઞાનાદિ ચેતના લક્ષણ
ગુણ. ઇ ઢવ્યમાં સ્વઢવ્યપણું કહ્યું. હવે સ્વદેત્રપણું દેલાડે ઠે. ઇટલે સ્વદેત્ર
પ્રદેશ જાણા ઠે, માટે ઇણ ઢવ્યમાં સ્વદેત્રપણું કહે ઠે. તિહાં પ્રથમ ધર્મ અ
ને અધર્મ, ઇ ઢે ઢવ્યના સ્વદેત્રે અસંખ્યાતા પ્રદેશ જાણવા. તથા આકાશ
ઢવ્યના સ્વદેત્રે અનંતા પ્રદેશ જાણવા, તથા કાલ ઢવ્યનો સ્વદેત્રે એક સ
મય જાણવો, તથા પુનઃસ્વરૂપાનો સ્વદેત્રે એક પરમાણુ, ઇવા અનંતા પરમા
ણુ જાણવા. તથા જીવઢવ્યના સ્વદેત્રે એક જીવના અસંખ્યાતા પ્રદેશ જા
ણવા. એ રીતે ઇ ઢવ્યમાં સ્વદેત્રપણાનો વિચાર જાણવો, હવે ઇ ઢવ્યમાં સ્વ
સ્વકાલપણું દેલાડેઠે. ઇણ ઢવ્યમાં પોત પોતાનો સ્વકાલ તે અગુરુલઘુ પર્યા
યનાં ત્રણ ઠે. હવે ઇણ ઢવ્યમાં સ્વજાવપણું દેલાડે ઠે (સ્વજાવ કે) ગુણ
પર્યાય, તે ઇણ ઢવ્યમાં પોત પોતાને સ્વજાવે ગુણ પર્યાય રહ્યા ઠે. તે સ્વજા
વ ઇ જાણવું. એન ધર્માસ્તિકાય ઢવ્યમાં પોતાનું સ્વઢવ્ય, સ્વદેત્ર, સ્વકાલ
અને સ્વજાવપણાનો સંબધ ઠે, પણ વીજા પોત ઢવ્યના સ્વઢવ્યાદિક તથા
ના નેમરે સંબધ નહીં. તેમજ અધર્માસ્તિકાય ઢવ્યમાં પોતાનાં સ્વઢવ્ય, સ્વ
દેત્ર, સ્વકાલ અને સ્વજાવપણાનો સંબધ ઠે, પણ વીજા પોત ઢવ્યના
સ્વઢવ્યાદિક પર્યાયનાં સંબધ નેમરે નહીં. તેમજ આકાશાસ્તિકાયમાં, કાલમાં,
પુનઃસ્વરૂપમાં અને જીવમાં એ સંબધમાં, સ્વઢવ્ય, સ્વદેત્ર, સ્વકાલ અને

સ્વજ્ઞાવ પણાનો સંબંધ છે, પણ બીજા પાંચ દ્રવ્યનાં સ્વદ્રવ્યાદિક ચારનો તેમાં સંબંધ નથી. એમ ઠ દ્રવ્ય સ્વગુણે કરી સત્ છે, અને પરગુણે કરી અસત્ જાણવાં. જે દ્રવ્ય તે ગુણ પર્યાયવંત હોય, એટલે અનેક પર્યાય તે દ્રવ્ય કહીયેં, અને સ્વદ્રવ્યનું આવર્તપણું તે ક્ષેત્ર કહીયેં. તથા ઉત્પાદ વ્યયની વર્તના તે કાલ કહીયેં, તથા વિશેષ ગુણ પરિણતિ તે સ્વજ્ઞાવ પરિણતિ જાણવી, એટલે પર્યાય પ્રમુખ તે સ્વજ્ઞાવ કહીયેં. એ રીતેં ઠ દ્રવ્યના સ્વરૂપમાં સત્ અસત્ પણાનો વિચાર જાણવો.

૬૪૬ શિષ્ય:-ઠ દ્રવ્યમાં વક્તવ્ય અવક્તવ્ય પણાનું સ્વરૂપ કેમ જાણીયેં?

ગુરુ:-ઠ દ્રવ્યમાં (વક્તવ્ય કે) વચનથી કહેવાય એવા પ્રત્યેક દ્રવ્યમાં અનંતા ગુણ પર્યાય વક્તવ્ય છે, અને ઠ દ્રવ્યમાં (અવક્તવ્ય કે) વચનથી કહ્યા ન જાય, એવા અનંતા ગુણ પર્યાય અવક્તવ્ય છે, તેનું સ્વરૂપ કહે છે. શ્રી તીર્થંકર જગવાનેં સર્વ જ્ઞાવ પ્રત્યક્ષ પળે દીઠા, તેને અનંતમે જાગે વક્તવ્યા એટલે પ્રરૂપ્યા અને જે શ્રી તીર્થંકર જગવાનેં પ્રરૂપ્યા, તેનો અનંતમો જાગ શ્રી ગણધર દેવેં જાણ્યો તે સૂત્રમાં ગુંથ્યો છે, અને જે સૂત્રમાં ગુંથ્યો, તેને અસંખ્યાતમે જાગેં હમણાં આગમ વર્તેં છે, એ ઠ દ્રવ્યમાં વક્તવ્ય અવક્તવ્ય પદ્ધતું સ્વરૂપ જાણવું. એ રીતેં ઠ દ્રવ્યનું સ્વરૂપ આવ પહેં જાણે, તેને સમકેતી કહીયેં.

અત્ર સૂત્રપાઠઃ ॥ ગાથા ॥ જીવાઈસદ્દહણં, સમ્મતં એસ અદ્વિગમો નાણં ॥ તહેવ સયા રમથ, ચરથી એસો હુમુક્ષપહો ॥૧॥ અર્થ:-જીવાદિક ઠ દ્રવ્ય જે જેહવા છે, તે તેવા ગુણ પર્યાય સહિત જાણે અને નિત્ય અનિત્ય પળે સમય સમય પલટાય છે, તે સર્દહે, તેને સમકેતી જાણવા. એ રીતેં ઠ દ્રવ્યનું સ્વરૂપ જાણી તેમાંથી પાંચ અજીવ દ્રવ્યને ઠાંત્રી ને એકજ જીવના સ્વગુણમાં સ્થિર થઈ રમણ કરવું, તેને ચારિત્ર કહીયેં.

હવે પ્રથમ સમકેત શુદ્ધ કરવું જોઈયેં, માટે સમકેતનું સ્વરૂપ દેખાડે છે. નવ તત્ત્વમાં મોક્ષનું કર્તા જીવતત્ત્વ છે, અને સંવર તથા નિર્જારા એ વે ગુણ છે, તે મોક્ષના ઉપાદાન કારણ છે, તથા દેવ અને ગુરુ એ વે ઉપકારી છે, તે મોક્ષના નિમિત્તકારણ જાણવાં. એ રીતેં જીવ, સંવર, નિર્જારા અને મોક્ષ, એ ચાર ઉપાદેય છે, એટલે આદરવા યોગ્ય છે, અને શેષ પાંચ તત્ત્વ હેય છે, એટલે ઠાંત્રવા યોગ્ય છે, એવા જે પરિણામ તે સમકેત જ્ઞાન કહીયેં, એ

વા સમકેત જ્ઞાનેં કરી જીવું થાય, શ્રી અનુયોગ દ્વારમાં કહ્યું છે ॥ ગાણા ॥
નાણઠમિ ગિહ્ણિયવે, અગિહ્ણિયવે ય ઇઠ અઠમ્મિ ॥ જશ્ય વમે વર્ણ્ય જો, સ્તે
ઉવણસો નરૂં નામ ॥૧॥ અર્થ:-જ્ઞાન તે શું? જે ઠ ડ્રવ્યનું સ્વરૂપ નિત્યાનિત્ય
દિ થાઠ પદ્ધેં કરી જેવું છે, તેવું જાણીને તેમાં જે લેવા યોગ્ય હોય તે ક્ષી
અને ઠાંકવા યોગ્ય હોય, તે ઠાંકે, એવો જે ઉપદેશ, તે નય ઉપદેશ કહીયે.

વલી શ્રી ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રમાં સમકેતની દશ રુચિ કહી છે. તેનાં ન
મ કહે છે. એક નિઃસર્ગરુચિ, વીજી ઉપદેશરુચિ, ત્રીજી આજ્ઞારુચિ, ચો
થી સૂત્રરુચિ, પાંચમી શ્રદ્ધારુચિ, ઠઠી સંદેપરુચિ, સાતમી અજિગ્મ
રુચિ, આઠમી વિસ્તારરુચિ, નવમી ક્રિયારુચિ, અને દશમી ધર્મરુચિ. ૯
દશ રુચિનું જે જીવને જ્ઞાન થયું હોય, તેહને ક્ષાયિક સમકેતી જાણવો.
માટે હવે ૯ દશ રુચિનું સ્વરૂપ શિષ્યને જાણવા સારુ સંદેપથી કહે છે.

૭૪૯ પ્રથમ નિઃસર્ગરુચિ તે જે નિશ્ચય વ્યવહાર નયેં કરી નૈગમાદિ સાત
નયેં કરી, નામાદિ ચાર નિદેપે કરી, જીવ અજીવરૂપ નવતત્ત્વ પદ્ ડ્રવ્ય
નું સ્વરૂપ જાણે, તેમાં આશ્રવરૂપ પાંચ તત્ત્વ તે ઉપર ત્યાગબુદ્ધિ તથા સં
ચર નિર્જીરારૂપ શુદ્ધ ગુણ તેનું આદરવું કરે, તથા શ્રી વીતરાગ જ્ઞાપિત જે
નવતત્ત્વ પદ્ ડ્રવ્યરૂપ તેનું સ્વરૂપ, ડ્રવ્ય, દેવ, કાલ અને જાવથી જાણે.
તથા નામાદિચારનિદેપે કરી સર્વ વસ્તુનું પ્રમાણ કરે, તે નિઃસર્ગરુચિ કહીયે.

૭૫૦ બીજી ઉપદેશરુચિ તે પદ્ધીજ નવ તત્ત્વ, પદ્ ડ્રવ્યને ગુરુના ઉપ
દેશથી જાણીને સંદેહે, પ્રતીતિ કરે, તેનું સ્વરૂપ જાણવાને ઘણી રુચિ રાશે,
તે ઉપદેશરુચિ.

૭૫૧ ત્રીજી આજ્ઞારુચિ, તે જેના રાગ, દ્વેષ અને મોહ, ક્રય થઈ ગયા છે
અને જેનું અજ્ઞાન નટી ગયું છે, એવા શ્રીઅરિહંતદેવ તેણે જે આજ્ઞા કરી, તે
પ્રમાણ કરે, તેનાં ઠાંક પણ સંકા સંદેહ ન થાણે, તે આજ્ઞારુચિ જાણવી.

૭૫૨ ચોથી સૂત્રરુચિ, તે આગમસૂત્ર, નિર્યુક્તિ, જ્ઞાપ્ય, ચૃણિ અને ટીકા, અને
પ્રમાણ અને પ્રમાણ આગમસૂત્ર જાણવાની ચાહના રાશે, તે સૂત્રરુચિ જાણવી.

૭૫૩ પાંચમી શ્રદ્ધારુચિ, તે શ્રી જગવતી તથા નંદીસૂત્રમાં આ પ્રમાણે
જાણવું છે. નંદીસૂત્રમાં પદ્મો. ચોથું નિઃજ્ઞાતિ મિમ્મતું તેણિયું ॥ નંદીયું વ
ત્ત્વ વેળે-તે વત્ત્વ નિઃજ્ઞાતિ વેળે અનુયોગ ॥૨॥ તથા અનુયોગ દ્વારમાં નિર્યુક્તિ
જાણવું છે. તથા સનવાસોગમાં "સન્નિયુનાય" ક્રયાદિક જાણી

साखो ठे ते माटे जे पुरुष पंचांगी माने ते आराधक ठे तेथी पंचांगीनी श्रद्धा राखवी ते श्रद्धारुचि जाणवी.

८५४ ठष्टी अजिगमरुचिते सूत्र सिद्धांत अर्थ सहित जाणे, तथा अर्थविचार सुणवानी जणवानी जेने घणी चाहना होये, तेने अजिगमरुचि जाणवी.

८५५ सातमी विस्ताररुचि, ते ठ डव्यने जाणे, ठ डव्यना प्रदेश जाणे, गुण जाणे, पर्याय जाणे, नाम, क्षेत्र, काल, जाव, डव्य, गुण, पर्याय, उत्पाद, व्यय, ध्रुव, सात नय, चार निक्षेपा, ठ कारक, प्रमाण, पांच समवाय, डव्यास्ति क दश नय, पर्यायास्तिक ठ नय, कर्त्ता, कारण, कार्य, निश्चय, व्यवहार, उत्सर्ग, अपवाद, हेय, ज्ञेय, उपादेय, चउजंगी, त्रिजंगी, सप्तजंगी, अनेकजंगी, ए रीतें नयप्रमाण सहित नवतत्त्व तथा ठ डव्यने सर्वहे, ते विस्ताररुचि जाणवी.

८५६ आठमी क्रियारुचि कहे ठे. रत्नत्रयी जे ज्ञान, दर्शन, अने चारित्ररूप आत्मसत्ता ठे, ते निवारण करवा सारु तप, जप, विनय, वैय्यावच्च, ज कि, व्रत, पञ्चस्काण, समिति गुप्तिरूप चरणसित्तरी, करणसित्तरीने गुणें करी सहित ॥ गाथा ॥ वय समण धम्म संजम, वेयावच्चं च वंज गुत्तीउ ॥ नाणाइ तियं तव को, ह निग्गहाइं इचरण मेयं ॥ १ ॥ अर्थ:- पांच व्रत तथा दश प्रकारें श्रमणधर्म, पाळे, सत्तर जेदें संयम आराधे, दश प्रकारनुं वैय्यावच्च करे, नव वाडे ब्रह्मचर्य पाळे, त्रण गुप्तिने आदरे, रत्नत्रयीने आराधे, वार प्रकारना तपने आदरे, क्रोधादिक चार कषायनो निग्रह करे, ए चरणसित्तरीना सीत्तर जेद जाणवा. हवे करणसीत्तरी कहे ठे ॥ गाथा ॥

पिंरुविसोही समिई, जवणा पडिमाय इंदिय निरोहो ॥ पडिलेहण गुत्ती उ, अजिग्गहो चेव करणं तु ॥ १ ॥ अर्थ:- चार प्रकारनो पिंरु सूजतो दीये, श्यासमिति प्रमुख पांच समिति पाळे, अनित्यादि वार जावना जावे, साधुनी वार प्रतिमा वहे, पांच इंद्रियनो निरोध करे, पच्चीश पडिलेहण उपयोग सहित करे, त्रण गुप्ति पाळे, तथा डव्य, क्षेत्र, काल अने जाव, ए चार प्रकारें अजिग्रह करे, निश्चयथकी ए करणसित्तरीना सीत्तर बोल पाळे, ए रीतें चरणसीत्तरी अने करणसीत्तरीना गुणें करी जे सहित होय अने आत्मधर्मथी रुचि घणी होय, ते जीव क्रियारुचिवंत जाणवो. ८५७ नवमी संक्षेपरुचि ते अर्थमां तथा ज्ञानमां थोडुं कह्याथी पण घणुं जाणे, कुमतिमां न पडे, जैनमतमां अंतरंग प्रतीति माने, तेने संक्षेपरुचि होय.

૬૫૬ દશમી ધર્મરુચિ તે પંચાસ્તિકાયનું સ્વરૂપ જાણવે કરી શ્રુતજ્ઞાને સન્નાયે અંતરંગ નિશ્ચયનયને સત્તાને સર્દહે, એટલે વસ્તુગતે અનંતો ધર્મરૂઠે, તેને નિરાવરણ પ્રગટ કરવાની રુચિજેને હોય તેને ધર્મરુચિ જીવ કહીયે. એ રીતે દશ રુચિનું સ્વરૂપ જાણે, તેને ક્ષાયિકસમકેતી કહીયે.

હવે વહી ઠ ડ્રવ્યનું સ્વરૂપ જાણવાને અર્થે એકેક ડ્રવ્યમાં ઠ ઠ સામ્યગુણ ઠે, તેનાં નામ કહે ઠે. એકઅસ્તિત્વ તે અસ્તિપણું, વીજું વસ્તુત્વ તે વસ્તુપણું, ત્રીજું ડ્રવ્યત્વ તે ડ્રવ્યપણું, ચોથું પ્રમેયત્વ તે પ્રમેયપણું, પાંચમું સત્ત્વ તે સત્ત્વપણું, ઠહું અગુરુલઘુત્વ, તે અગુરુલઘુ પણું. એ ઠ ગુણ જાણવા.

૬૬૪ તિહાં પ્રથમ અસ્તિપણું કહે ઠે. એ ઠ ડ્રવ્ય પોતાના ગુણ પર્વાં અંતે પ્રદેશે કરીને અસ્તિ ઠે, તેમાં પાંચ ડ્રવ્ય અસ્તિકાય જાણવા. અંતે એક કાલડ્રવ્યમાં અસ્તિકાયપણું નથી, જે કારણે ધર્મ, અધર્મ, આકાશ અને જીવ, એ ચાર ડ્રવ્યના અસંખ્યાતા પ્રદેશ મલી સંધ થાય ઠે અને પુનઃસંધ પાળ સંધ થવાની શક્તિ ઠે, તેથી પાંચે ડ્રવ્ય અસ્તિકાય જાણવાં. અંતે કાલનો સમય જે ઠે તે કોઈ ત્રીજા સમયથી મલતો નથી, એટલે એક સમય વિભક્ત ઠે. અંતે તે પત્રી વીજો સમય આવે ઠે, તેણે કરી કાલડ્રવ્ય અસ્તિકાય ન કહેવાય, અંતે પાંચ ડ્રવ્ય અસ્તિકાય કહેવાય.

૬૭૦ ક્રમે ઠ ડ્રવ્યમાં વસ્તુ પણું દેખાડે ઠે. વસ્તુત્વ તે ઠે ડ્રવ્ય એકમાં એક ક્ષેત્રમાં ગેજાં રહ્યાં ઠે, જે કારણે આકાશરૂપ ક્ષેત્રના એક પ્રદેશમાં ધર્માશ્વિદાયનો એક પ્રદેશ રહ્યો ઠે, તથા અધર્માસ્તિકાયનો એક પ્રદેશ રહ્યો ઠે, અંતે જીવ અનંતાના અનંતા પ્રદેશ રહ્યા ઠે, તથા પુનઃસંધ પરમાણુઆ પાળ નેમના અનંતા રહ્યા ઠે, એમ એક આકાશ પ્રદેશમાં પાંચ ડ્રવ્ય રહ્યાં ઠે, તે સર્વે ડ્રવ્ય પોત પોતાની સત્તા સ્વીધાં રહ્યાં ઠે, પણ કોઈ ડ્રવ્ય કોઈ ડ્રવ્ય ના મલો, એ ડ્રવ્યનેપિયે વસ્તુપણું જાણવું.

૬૮૨ ક્રમે એ ઠ ડ્રવ્યમાં ડ્રવ્યપણું દેખાડે ઠે. ઠે ડ્રવ્ય પોત પોતાની સત્તા હોય ઠે. એટલે ધર્માશ્વિદાયમાં પોતાનો ચલણ સદાય ગુણ ઠે, તે સત્તા સ્વીધાવા સર્વે પ્રદેશમાં જાણવો. તે સદા કાલ જીવ પુનઃસંધ ચલણ સ્વીધાવા હોય ઠે. ક્રમે ડ્રવ્ય અશક્તિ કોઈ ઠે કે લોકને અંતે નિદા સ્વીધાવા સત્તા રહ્યા ઠે. તે નિદાના જીવને ચલણરૂપ ક્રિયા કેમ જાણવો. તેના ડ્રવ્ય પુનઃસંધ ઠે, નિદાના જીવ અશક્તિ ઠે, તેથી

તે ચાલતા નથી, પણ તેહીજ ક્ષેત્રમાં સૂક્ષ્મનિગોદીઆ જીવ તથા પુજ્જલ પરમાણુઆ અનંતા રહ્યા છે, તેને ચાલવારૂપ ક્રિયા કરે છે, તથા અધર્માસ્તિકાય દ્રવ્ય જીવ પુજ્જલને સ્થિરરાખવા રૂપ ક્રિયા કરે છે, તથા આકાશાસ્તિકાય દ્રવ્ય સર્વ દ્રવ્યને અવગાહકરૂપ ક્રિયા કરે છે. અહીં શિષ્ય આશંકા કરે છે, કે અલોકમાં પણ આકાશ દ્રવ્યને અવગાહ શક્તિ તેવીજ છે, પણ તિહાં અવગાહના કેમ કરતો નથી? તેનો ઉત્તર ગુરુ કહે છે, અલોકમાં અવગાહક કોઈ દ્રવ્ય નથી એટલે કેને અવગાહ ક્રિયા કરે? તથા પુજ્જલ દ્રવ્ય મલવાવિચરવારૂપ પોતાની ક્રિયા કરે છે, તથા કાલ દ્રવ્ય પણ પોતાની વર્તનારૂપ ક્રિયા કરે છે, તથા જીવ દ્રવ્ય પણ જ્ઞાનલક્ષણ ઉપયોગરૂપ ક્રિયા કરે છે, એ રીતે ઠણ દ્રવ્ય, પોતાને પારિણામિકપણે પોત પોતાની સત્તાની ક્રિયા કરે છે, તે દ્રવ્યત્વ જાણવું.

૮૫૨ હવે એ ઠ દ્રવ્યમાં પ્રમેયપણું કહે છે. જે વસ્તુનું પ્રમાણ કરવું તેને પ્રમેયત્વ કહીયે. એટલે કેવલી જગવાન્ પોતાના જ્ઞાનથી જાણે છે જે ઠ દ્રવ્ય મહ્યાં છે, તે ઠ દ્રવ્યમાં પ્રમેયપણું છે, તે ઠ દ્રવ્યનું પ્રમાણપણું દેખાડે છે. ધર્માસ્તિકાયદ્રવ્ય એક, અધર્માસ્તિકાય દ્રવ્ય એક, આકાશાસ્તિકાય દ્રવ્ય એક, અને જીવદ્રવ્ય અનંતાં છે, તેની ગણતી કહે છે તેમાં સંઙ્ગી મનુષ્ય સંખ્યાતા છે, અસંઙ્ગી મનુષ્ય અસંખ્યાતા છે, નારકી અસંખ્યાતા છે, દેવતા અસંખ્યાતા, તિર્યંચપંચેન્દ્રિય અસંખ્યાતા, વેંદ્રિ અસંખ્યાતા, તેંદ્રિ અસંખ્યાતા ચૌરિંદ્રિય અસંખ્યાતા, પૃથ્વીકાય અસંખ્યાતા, અપ્કાય અસંખ્યાતા, તેજકાય અસંખ્યાતા, વાતકાય અસંખ્યાતા, પ્રત્યેક વનસ્પતિ જીવ અસંખ્યાતા, એ સર્વ તેર બોલના જીવ જોલા કરીયે, તેથી સિદ્ધના જીવ અનંતા છે, અને સિદ્ધના જીવ કરતાં વાદર નિગોદના જીવ અનંતગુણ જાણવા. વાદરનિગોદ તે મૂલા, આહુ, નીલી હલદર, રતાહુ, પિંકાહુ, શકરકંદ, ગાજર, લસણ, સૂરણ, ગરમર પ્રમુખ કંદમૂલ છે, તે સૂઝના અગ્રજાગ જેટલું કંદમૂલ હોય, તેમાં પણ સર્વસિદ્ધના જીવ કરતા. અનંતગુણ જીવ રહ્યા છે. એ રીતે વાદર નિગોદનો વિચાર જાણવો. અને સૂક્ષ્મનિગોદમાં તો વલી એ સર્વથી અનંતગુણ જીવ જાણવા, તેનો વિચાર કહે છે. જેટલા લોકાકાશના પ્રદેશ છે, તેટલા નિગોદીયા ગોલા છે, એ રીતે દેવચંદ્રજીકૃત આગમસારને મતે જાણવું અને વીજા આચાર્ય વલી એમ કહે છે કે જેટલા લોકાકાશના પ્રદેશ છે, તેને

મનુષ્યના એક શ્વાસોત્થાસમાં સત્તર ઝવ જાજેરા કરે છે, તેવા ઉદ્ધાસ એક મુહૂર્તમાં ૩૭૭૩ થાય છે ॥ ગાથા ॥ પણસઠિ સહસ્સ પણસય, ઢત્તીસા ઈગ મુહૂર્તે સુખુજવા ॥ આવલિયાણં દોસય, ઢપ્પન્ના ઇગસુખુજવો ॥ ૩ ॥

અર્થ:-નિગોદીયા જીવ એકમુહૂર્તમાં ૬૫૫૩૬ ઝવ કરે છે, તે નિગોદનો એકઝવ ૨૫૬ આવલિકાનો છે એ સુદ્ધકઝવનું પ્રમાણ છે ॥ ગાથા ॥ અઢિ અણંતા જીવા, જેહિં ન પત્તો તસાઈ પરિણામો ॥ ઉવવઘંતિ ચયંવિ ય, પુણો વિ તથેવ તથેવ ॥ ૧ ॥ અર્થ:- નિગોદમાં અનંતા જીવ એવા છે, કે જે જીવ ત્રસપણું કેવારેં પણ પામ્યો નથી અનંતો કાલ પૂર્વે વહી ગયો છે, વલી અનંતો કાલ આગલ જાશે તો પણ તે જીવ વારંવાર તિહાંજ ઉપજે છે અને તિહાંજ ચવે છે, તે એકેકી નિગોદમાં અનંતા જીવ છે.

હવે તે નિગોદના બે જેદ છે. એક વ્યવહારરાશિ નિગોદ અને બીજા અવ્યવહારરાશિ નિગોદ, તિહાં જે જીવ, બાદર એકેંદ્રિયપણું અથવા ત્રસપણું પામીને પાઠા નિગોદમાં જઈ પડે છે, તે નિગોદીયા જીવ વ્યવહાર રાશિયા કહીયે. તથા જે જીવ, કોઈ કાલેં પણ નિગોદથી નીકલીને બાદર એકેંદ્રિયાદિકપણું પામ્યા નથી, તે જીવ, અવ્યવહારરાશિયા કહીયે. એ અવ્યવહાર રાશિ નિગોદમાં ઝવ્ય અને અઝવ્ય, એવા બે જાતિના જીવ છે, એ સ્વરૂપ સર્વ શ્રીચુવનજાનુકેવલીના ચરિત્રની સાથેં લખ્યું છે. તથા ઇહાં મનુષ્ય પણ માંથી જેટલા જીવ કર્મ ક્ષપાવી એક સમયમાં મોઢેં જાય છે, તેટલા જીવ તે સમયમાં અવ્યવહારરાશિ સૂક્ષ્મનિગોદમાંથી નીકલીને ઝંચા આવે છે. એટલે જો દશ જીવ મોઢા જાય તો દશ જીવ અવ્યવહારરાશિમાંથી નીકલે, તિહાં કોઈ સમયેં તે જીવમાં ઝવ્યજીવ ઝંચા નીકલે તો એક બે અઝવ્ય જીવ નીકલે, પણ વ્યવહારરાશિ જીવમાં વધઘટ થાય નહીં, તેટલાના તેટલાજ રહે, એવા એ નિગોદના ગોલા લોકમાં અસંખ્યાતા છે, તે ઢ દિશિના આવ્યા પુજ્જલ આહારાદિ પળે લીધે છે, એ જે ઢદિશિનો આહાર લીધે છે, તે સકલ ગોલા કહેવાય છે, અને જે લોકના અંતપ્રદેશેં નિગોદીયા ગોલા રહ્યા છે, તે ત્રણદિશિનો આહાર ફરસનાયેં લીધે છે, તે વિકલગોલા કહેવાય છે, એ સૂક્ષ્મનિગોદમાં એક સાધારણ વનસ્પતિના સ્થાવર સૂક્ષ્મજીવ છે, અને પૃથિવ્યાદિક ચાર પ્રમુખના સૂક્ષ્મજીવ જે લોકવ્યાપી છે, તે સર્વ પ્રત્યેક

ઠે, પરંતુ સાધારણપણું એક વનસ્પતિકાયમાંજ ઠે, પૃથિવ્યાદિક ચાર સ્થાવરમાં નથી, એ સૂક્ષ્મનિગોદમાં અનંતું ડુઃખ ઠે, તે દૃષ્ટાંતેં કરી દેસાઠે ઠે, સાતમી નરકમાં ઉત્કૃષ્ટાયુ તેત્રીશ સાગરોપમનું ઠે, તે તેત્રીશ સાગરોપમના જેટલા સમય થાય, તેટલી વાર કોઈ જીવ સાતમી નરકમાં પૂર્ણ તેત્રીશ તેત્રીશ સાગરોપમને આઝાલે ઉપજે, તેવારેં તેને અસંખ્યાતા જવ નરકના થાય, તે અસંખ્યાતા જવમાં સાતમી નરકને વિષે તે જીવને જેટલું બેદન, જેટલું ડુઃખ થાય, તે સર્વે ડુઃખ એકતું કરીયેં, તેથી પણ અનંતગુણું ડુઃખ નિગોદીયા જીવ એક સમયમાં જોગવે ઠે. વહી વીજો દૃષ્ટાંત કહે ઠે મનુષ્યની માઠા ત્રણકોડી રોમરાજી ઠે, તેને કોઈ દેવતા સાઠાત્રણ કોડ લોલંકની મુઝ અગ્નિમાં તપાવીને સમકાલેં રોમેં રોમેં ચાંપે, તેવારેં તે જીવને જે વેદના થાય, તેથી પણ અનંતગુણી વેદના નિગોદમાં ઠે, માટે હે જવ્યજીવો! એ નિગોદપણું પામવાનું કારણ તે અજ્ઞાન ઠે ॥ ગાથા ॥ નવિ તં કરેઈ અગણિ, ન રૂઠિ તિનં ન રૂઠિ કિણ્હ સપ્પાઈ ॥ જં કુણ્હ મહાદોસં, તીવં જીવસ્સ મિ ઉત્તં ॥ ૧ ॥ અર્થ:—જેટલો અવગુણ અગ્નિ ન કરે, જેટલો અવગુણ વિષ ન કરે, જેટલો અવગુણ કાલો સર્પ ન કરે, તેટલો અવગુણ મહાદોષ રૂપ અજ્ઞાન ને ઠે ને ઠે ઠે. માટે અજ્ઞાનરૂપ (તીવં કેળ) આકરો દોષ, તે મિથ્યા ન થાય ॥ ગાથા ॥ ઠઠં કરેસિ અપદં, મેસી અઠં ચયસિ ધમ્મઠં ॥ ઈકં ન વચસિ મિઘલં મિઘલં યેણ વુદ્ધિસિ ॥ ૨ ॥ અર્થ:—કોઈ જીવ અનૈક પ્રકારે સ્વર્ગસ્થા ઠે તથા પંચાગ્નિમાં બના તપશ્ચર્યાદિક કરે, પાંચે ઇન્દ્રિયોને રજા કરાડ માત્ર આત્માને ધમે, ધમેને અર્થે બનપ્રમુખનો ત્યાગ કરે, જેટલાં પણ કરે ઠે, પણ તે જો એક મિથ્યાત્વને નથી યોડનો નો તેની ક્રિયા માત્રે પાયા પડના સમયે અર્થેનય હતાપદ્ધત્તરૂપ જાણતી, તે જીવ પંચાગ્નિમાં પડે, ત્યાં તે એક મિથ્યાત્વના મને ક્રિયા પંચાગ્નિલુ જાણતી માટે અનૈક પ્રકારે મિથ્યા નો ત્યાગ કર્યો, એ નિગોદનો વિચાર જાણ્યો.

... ને જીવ એક જ દ્રવ્યમાં મન્ય અને મત્વપણું ને જું કરીયેં ?

જીવ એક જ દ્રવ્ય એક જ મન્યે ડાળે ઠે, વિખાળે ઠે, અને સ્થિત ઠે, એ જ દ્રવ્ય એક જ મન્ય એક જ દેહીને મત્વપણું જાણતું, જેટલે ત્રણ દ્રવ્ય ત્રણાકોડી મન્ય એક જ દ્રવ્ય એક જ દેહીને મત્વપણું જાણતું, એ તત્વાર્થેથનું વચન ઠે. એથી જીવ એક જ દ્રવ્ય એક જ દેહીને મત્વપણું જાણતું, એ તત્વાર્થેથનું વચન ઠે.

હે, તિહાં એકપ્રદેશમાં અનંતો અગુરુલઘુ હે, અને બીજા પ્રદેશમાં અસંખ્યાતો અગુરુલઘુ હે એમ ત્રીજા પ્રદેશમાં સંખ્યાતો અગુરુલઘુ હે, એ રીતે અસંખ્યાતા પ્રદેશમાં અગુરુલઘુપર્યાય ઘટતો વધતો રહ્યો હે, એ અગુરુલઘુ પર્યાય સમય સમય ચલે હે, તેથી જે પ્રદેશમાં અસંખ્યાતો હે તે પ્રદેશમાં અનંતો થાય હે અને જે પ્રદેશમાં અનંતો હે તે પ્રદેશમાં અસંખ્યાતો થાય હે, એમ ચૌદરાજ લોકમાં ધર્માસ્તિકાયના અસંખ્યાતા પ્રદેશ હે, તેમાં સરખો સમકાલે અગુરુલઘુ પર્યાય ફરે હે. એટલે જે પ્રદેશમાં અસંખ્યાતો હે, તે સ્થાનકે અસંખ્યાતો ફીટીને અનંતો થાય હે, તેવારે તે પ્રદેશમાં અસંખ્યાતા પણાનો વિનાશ હે, અને અનંત પણાનો ઉત્પાદ હે, એ રીતે અગુરુલઘુનો ઉત્પાદ વ્યય હે, અને એ ધર્માસ્તિકાયમાં બીજા જે ગુણ હે તે ધ્રુવપણે હે અથવા અગુરુલઘુ પોતે પણ અગુરુલઘુપણે ધ્રુવ હે માટેં ઉપજવું વિણસવું અને ધ્રુવપણું એ ત્રણે જાવ ધર્માસ્તિકાયના અસંખ્યાતા પ્રદેશમાં સદાકાલ સમયસમય થઈ રહ્યા હે, તે મજ એ ત્રણે જાવ અધર્માસ્તિકાયના અસંખ્યાતા પ્રદેશમાં તથા આકાશાસ્તિકાયના પણ અનંતા પ્રદેશમાં સદાકાલ સમયે સમયે થઈ રહ્યા હે. તથા એક જીવના પ્રદેશ અસંખ્યાતા હે, તેમાં પણ ઉપજવું વિણસવું અને ધ્રુવપણું અગુરુલઘુ પર્યાયનો સમયે સમયે થયા કરે હે, એમ સર્વ જીવને વિષે જાણવો, તેમજ પુજ્જલપરમાણુઆ માંહે પણ ઉપજવું વિણસવું અને ધ્રુવપણું સમયે સમયે થઈ રહ્યું હે, તથા કાલ દ્રવ્યનો વર્તમાન સમય ફિટિ ને અતીત થાય હે, એટલે તે સમયે વર્તમાનપણાનો વિનાશ હે, અને અતીતપણાનું ઉપજવું હે, પણ કાલપણું તે ધ્રુવ હે, એમ એ ઢ દ્રવ્યમાં સ્થૂલપણે ઉત્પાદવ્યયનું સ્વરૂપ જાણવું.

હવે સિદ્ધજગગવાન પણ ઢ દ્રવ્યમાંહેલા જીવદ્રવ્ય હે, તેને પણ સમય સમય ઉત્પાદવ્યય અને ધ્રુવપણું થાય હે, તે દેખાડે હે. તિહાં વસ્તુગતે મૂલપણે જે ફેયને પલટાવે, તે જ્ઞાનપણું એટલે તે જાસપણે પરિણમવું થાય, તેવારે પૂર્વપર્યાયના જાસનો વ્યય થયો, અને અજિનવપર્યાયના જાસનું ઉત્પાદપણું થયું અને જ્ઞાનપણું તે ધ્રુવ જાણવું. એ રીતે સર્વેસિદ્ધપરમાત્મા ને સર્વગુણની પ્રવૃત્તિરૂપ પર્યાયનો ઉત્પાદ, વ્યય, સમય સમય થઈ રહ્યો હે, અને ગુણ તો ધ્રુવપણે જાણવા. એમજ ધર્માસ્તિકાયના પ્રદેશમાં તે ક્ષેત્રમાં રહેલા પુજ્જલ અને જીવને પ્રથમ સમયે અસંખ્યાતા ચલણસહાયી પણે

પરિણમતો હતો, તે વીજે સમયે અનંત પરમાણુ તથા અનંત જીવપ્રણે-
 ને ચલણ સહાયી થયો, તેવારે અસંખ્યાત ચલણ સહાયીનો વ્યય થયો.
 અને અનંતા ચલણ સહાયીનો ઉત્પાદ થયો, તથા ચલણ સહાયીગુણનું
 તે ધ્રુવ જાણવું. એ રીતે ધર્માસ્તિકાય દ્રવ્યમાં પણ ઉત્પાદ, વ્યય થઈ રહ્યો કે
 તેમજ અધર્માસ્તિકાયાદિક દ્રવ્યને વિષે પણ જાણવો. તથા વલી કાર્ય કારણ
 પણ તે ઉત્પાદવ્યય જાણવો, તે અગુરુલઘુના ચલણનો ઉત્પાદ વ્યય કહેજો.
 એ રીતે પંચાસ્તિકાયને વિષે જાણવો. અને કાલદ્રવ્ય તો ઉપચારે છે. માટે
 તેનું સ્વરૂપ પણ સર્વે ઉપચારે કહેવું. એમ સર્વે દ્રવ્યમાં સત્ત્વપણું છે. જો
 અગુરુલઘુનો જેદ ન થતો હોય, તો પછી પ્રદેશે પ્રદેશે માંહોમાંહે જેદનું કહેવા
 પાડું યાય, તેથી અગુરુલઘુનો જેદ સર્વમાં છે, અને જેદનું ઉત્પાદ વ્યયનું
 સત્ત્વપણું એક તે એક દ્રવ્યપણું જાણવું અને જેનું ઉત્પાદવ્યયનું સત્ત્વપણું
 જૂઠું તે દ્રવ્યપણું પણ જૂઠું જાણવું. એ રીતે સત્ત્વપણું કશું.

૭૯૪ શિષ્ય:- એ પદ્દત્તદ્રવ્યમાં અગુરુલઘુત્વને અગુરુલપણું તે શું કહીયે?

ગુરુ:-જે દ્રવ્યમાં અગુરુલઘુ પર્યાય છે, તે દ્રવ્યમાં અગુરુલઘુ હાનિ
 હિ કરે છે, પદ્દત્તે ઇ પ્રકારની વૃદ્ધિ અને ઇ પ્રકારની હાનિ કરે છે, તેમાં
 પ્રથમ ઇ પ્રકારની વૃદ્ધિ કહે છે. એક અનંતનાગવૃદ્ધિ, વીજી અસંખ્યાત
 નાગ વૃદ્ધિ, ત્રીજી સંખ્યાતનાગવૃદ્ધિ, ચોથી સંખ્યાતગુણવૃદ્ધિ, પાંચમી અ
 સંખ્યાતગુણવૃદ્ધિ, ઇઠી અનંતગુણવૃદ્ધિ, કહે ઇ પ્રકારની હાનિ કહે છે. એક
 અનંતનાગહાનિ, ત્રીજી અસંખ્યાતનાગહાનિ, ત્રીજી સંખ્યાતનાગહાનિ,
 ચોથી સંખ્યાતગુણહાનિ, પાંચમી અસંખ્યાતગુણહાનિ, ઇઠી અનંતગુણહાનિ.
 એ રીતે એ ઇ પ્રકારની વૃદ્ધિ અને ઇ પ્રકારની હાનિ, સર્વે દ્રવ્યમાં સદાકા
 લ સર્વે સમયે થઈ પડી છે તેમાં વૃદ્ધિ તે ગણવાને કહીયે. અને હાનિ
 તે વિગમવાને કહીયે. એ અગુરુલઘુપણું જાણવું. પદ્દત્તે નહીં ગુરુ અને ન
 હી પ્રકારે તેને અગુરુલઘુ સ્વજાત કહીયે તે સર્વે દ્રવ્યમાં છે, એકંદ્ર નાગની
 માટે અસંખ્યાતનાગ માટે સંખ્યાતનાગ માટે અગુરુલઘુપણું. એ
 અગુરુલઘુ સ્વજાતને આગળ નથી અને તે આત્મદ્રવ્યમાં અગુરુલઘુ મુ
 લ્ય છે તે જેવા આત્માના સર્વપ્રદેશે કાનિકજાતિ આવે, તેવાં સર્વગુણમાં
 સમાવર્તે તે છે. એ અધિકારે તેને પરિણમે નહીં, તે અગુરુલઘુ ગુણનું પ્ર
 કારણ છે. એકે એક અગુરુલઘુ સ્વજાત તે સર્વદ્રવ્યમાં છે.

હવે ગુણની જાવના કહે છે. તિહાં જેટલા ઠણ દ્રવ્યમાં સરલા ગુણ છે, તેને સામાન્ય ગુણ કહીયે. તથા જે ગુણ એક દ્રવ્યમાં છે, અને વીજા દ્રવ્ય માં નથી, તેને વિશેષ ગુણ કહીયે. જે ગુણ કોઈ દ્રવ્યમાં છે અને કોઈ દ્રવ્યમાં નથી, તે સાધારણ આસાધારણ ગુણ કહીયે. ઠણ દ્રવ્યમાં અનંતાગુણ, અનં તાપર્યાય અને અનંતા સ્વજાવ તે સદા શાશ્વતા છે, શ્રીકેવલીજગવાને પ્રરૂપ્યા તે સર્વે જેમ છે, તેમ સદ્દહણાપૂર્વક યથાર્થ ઉપયોગ સહિત શ્રુતજ્ઞાનાદિ ક ગુણથી યથાર્થ પાળે જાણવા એ નિશ્ચયજ્ઞાન છે, તે મોક્ષનું કારણ છે, જે જીવ જ્ઞાન પામ્યો તે જીવ વિરતિ કરે છે, તેને ચારિત્ર કહીયે. ઇટલે શ્રુતજ્ઞા નનું ફલ તે વિરતિ છે, અને વિરતિ જે છે, તે મોક્ષનું તત્કાલ કારણ છે. એ રીતે ઠ દ્રવ્યનું સ્વરૂપ સામાન્યપ્રકારેં કરી વાલકબુદ્ધિ જીવોને અર્થે પ્રકા શ્યું, તેનું જાણપણું કરતાં થકાં સમકેતરૂપ રહની પ્રાપ્તિ થાય.

૯૬૭ હવે જે જીવ સમકેતરૂપ રહ પામ્યો, તે જીવને સ્વરૂપનું ધ્યાન કરવા રૂપ વિચાર લક્ષીયેં થૈયે. ૧ હું એક હું, મહારો કોઈ નથી, ૨ મહારો આ ત્મા શાશ્વતો છે, ૩ હું જ્ઞાન, દર્શનેં કરી સહિત હું, ૪ ધન કટુંવાદિક મહારા સ્વરૂપથી વાહ્ય વસ્તુ અલગી વસ્તુ છે તે સર્વ સંયોગેં મલી છે, અને વિયોગેં જાશે તેમાં મહારે શો વગાડ થવાનો છે, ૫ તન ધન કટુંવાદિક નો સંયોગ ઇટલે મિલાપ તેને વિષે જીવ મુંજાયો થકો ડુઃખની પરંપરા પ્ર ત્યેં પામે છે. ૬ એ શરીરાદિ પુત્ર, કલત્ર, પરિવાર પ્રમુખ તે સંયોગી વસ્તુ મહારા સ્વરૂપ થકી જૂદી છે, ૭ તે સર્વેને હું મન, વચન, કાયાયેં કરી વો સિરાહું હું. ૮ હું ચેતન હું, અને એ પુજ્જલનો સ્વજાવ તે અચેતન છે, એ હું અરૂપી હું, એ પુજ્જલરૂપી છે, માહારો જ્ઞાનાદિ ચેતના લક્ષણ સ્વજાવ છે, એ પુજ્જલનો જડ સ્વજાવ છે, ૧૦ હું અમૂર્તિ હું આ પુજ્જલ મૂર્તિ છે, ૧૧ હું સ્વાજાવિક હું, આ પુજ્જલવિજાવિક છે, ૧૨ હું (સુચિ કેળું) પવિત્ર હું એ પુ જ્જલ અપવિત્ર છે, ૧૩ મહારો શાશ્વતો સ્વજાવ છે, અને આ પૌજ્જલિક વસ્તુ જે મને મલી છે, તે સર્વ અશાશ્વતી છે, ૧૪ મહારું જ્ઞાનાદિરૂપ છે, આ પુજ્જ લનું પૂર્ણ ગલનરૂપ છે, ૧૫ મહારું કેવારેં સ્વરૂપથી ન ચલહું એવો અ ચલિત સ્વજાવ છે, અને પુજ્જલનો ચલિત સ્વજાવ છે, ૧૬ મહારું જ્ઞાન, દ ર્શન, ચારિત્ર મય સ્વરૂપ છે, અને પુજ્જલ વર્ણગંધાદિરૂપ છે, હું વર્ણગંધાદિકથી રહિત હું, ૧૭ હું શુદ્ધ નિર્મલ હું, ૧૮ હું બુદ્ધ હું, હું જ્ઞાનાનંદી હું, ૧૯ હું

निर्विकल्प एटले सर्व विकल्पथी रहित तुं, महारुं स्वरूप पुञ्जलथी न्यारों.
 २० हुं देहातीत एटले आ देहरूप जे शरीर तेथकी रहित तुं, २१ अज्ञान.
 राग, द्वेषरूप जे आश्रव, ते माहारुं स्वरूप नथी. हुं एथकी न्यारो तुं.
 २२ अनंतज्ञानमय, अनंतदर्शनमय, अनंतचारित्रमय, अनंतवीर्यमय, एं
 महारुं स्वरूप ठे, २३ हुं शुद्ध तुं, कर्ममलथी रहित तुं, २४ हुं बुद्ध एं
 ज्ञानस्वरूपी तुं, २५ हुं अविनाशी तुं, एटले माहारो कोइ कालें नाश न
 थी. २६ हुं जरायकी रहित अजर तुं, २७ हुं अनादि एटले महारी आ
 दि नथी, २८ हुं अनंत एटले महारो अंत ठेडो कोइ कालें नथी, २९ हुं
 अक्षय तुं. एटले माहारो कोइकालें क्षय नथी, ३० हुं कोइकालें खरुं नहि
 एं अक्षर तुं, ३१ हुं कोइकालें स्वरूपथी चहुं नही, एवो अचल तुं.
 ३२ महारुं स्वरूप कोइथी कळुं जाय नही, माटे अकल तुं, ३३ हुं क
 र्मरूपमलथी रहित अमल तुं, कर्ममलथी न्यारो तुं, ३४ महारी कोइने
 गम नथी, माटे अगम्य तुं, ३५ हुं नाम रहित अनामी तुं, ३६ हुं विना
 यदशाना रूपथी रहित स्वजावी तुं, ३७ हुं कर्मरूप उपाधिथी रहित अरु
 मो तुं, ३८ हुं कर्मरूप बंधनथी रहित अवंधक तुं, महारो खेदा न्यारो
 ठे. ३९ हुं उदयनाथथी रहित अणुदय तुं, ४० हुं मन, वचन, कायाना
 योगथी रहित अयोगी तुं, ४१ हुं शुभाशुभविजायदशाना योगथी रहित
 अयोगी तुं, ४२ हुं कर्मरूप रोगथी रहित अरोगी तुं, ४३ हुं कोइनो जेथो
 जेताउ नही, माटे अजेदी तुं, ४४ हुं पुरुष, स्त्री, नापुंसक लक्षण अथ
 वेत्ता गतिन अजेदी तुं, ४५ हुं कोइनो ठेथो वेदाउ नही माटे अजे
 दी तुं, ४६ हुं आत्ममय्य समणमां खेद पामुं नही, माटे अखेदी तुं, ४७
 मादय खेद मनाउज्जुव नथी माटे असम्बाइ तुं, ४८ हुं महार पानाने
 मज्जन करी गतिन तुं, या मज्जाग विपरीत परिणमन थकी संधानां
 हुं जे मज्जाग मज्जाग विलिप्ततामोश तेनां नुहीश परंतु मनेवीनो कोइ बांधवा
 यो मज्जाग नथी, ४९ हुं उज्जेशावी गतिन अजेदी तुं, जेउथाथी न्याग तुं.
 ५० हुं (अमरीसी केव)
 ५१ हुं नाथादय पुनज
 ५२ हुं ना
 ५३ हुं ना
 ५४ हुं ना
 ५५ हुं ना
 ५६ हुं ना
 ५७ हुं ना
 ५८ हुं ना
 ५९ हुं ना
 ६० हुं ना

नो विलासी हुं, ५३ हुं बाधापीडारूप दुःखशी रहित अनंत अव्यावाधसुख
 नो विलासी हुं, ५४ महारं स्वरूप कोइ डव्य अवगाही शके नहिं माटे
 अनवगाही महारं स्वरूप ठे, ५५ हुं अगुरुलघु एटले महोदो नही, अने
 ठोदो पण नही, वली जारी नही, अने हलवो पण नही एवो हुं, ५६ हुं
 मनरूपपरिणामशी रहित न्यारो अपरिणामी हुं, ५७ हुं इंद्रियरूप विका
 रशी रहित न्यारो इन्द्रायोगी, अनिंद्रिय हुं, ५८ हुं दशप्राणरूप पुजलशी
 रहित महारो खेल न्यारो ठे, तेथी अप्राणी हुं, ५९ हुं (अयोनि के०)
 चोराशीलाख जीवायोनिरूप परित्रमण पणाशी रहित निश्चयदेव हुं; ६०
 हुं असंसारि एटले चारगतिरूप संसारशी रहित पूर्ण आत्मारामी हुं, ६१
 हुं जन्म जरा मरण रूप दुःखशी रहित अमर हुं, ६२ हुं (अपर के०)
 सर्वपरंपराशी रहित न्यारा खेलवालो हुं, ६३ हुं (अव्यापी के०) वि
 जावरूप जडपणाशी रहित महास्वरूपमां सदाकाल व्यापी रह्यो हुं,
 ६४ हुं अनास्ति एटले महारं कोइ कालें नास्तिपणुं नथी, हुं महारा ख
 डव्यादिकें करीने सदाकाल अस्तिपणे वर्तुं हुं, ६५ हुं अकंप एटले को
 इनो कंपाव्यो कंपुं नही, एवो अनंतवीर्यरूप शक्तिनो धणी हुं, ६६ हुं
 अविरोध एटले कर्मरूप शत्रुनो रुंघ्यो रुंधाउं नही, सदाकाल निर्लेप कर्म
 रूप मलशी रहित न्यारो थको महारा पारिणामिक जावें रह्यो वर्तुं हुं, ६७
 हुं अनाश्रव एटले शुजाशुजविजाव दशारूप आश्रवशी रहित सदाकाल
 न्यारो वर्तुं हुं, जेम मंकने संयोगें स्फटिकने कलंक लागे, पण मूलख
 जावें जोतां तो स्फटिक शुरू निर्मल ठे, तेम हुं पण महारे स्वजावें निर्लेप
 रह्यो वर्तुं हुं. ६८ महारं स्वरूप ठद्वस्थना लख्यामां न आवे माटे
 अलख हुं, ६९ हुं अशोक एटले जन्म, जरा, मरण अने जयरूप शो
 क संतापशी रहित सदाकाल नीरोगी अमररूप वर्तुं हुं. ७० हुं अलौ
 किक एटले लौकिक मार्गशी रहित महारो खेल न्यारो वत्तें ठे, ७१
 हुं ज्ञाने करी लोकालोकनुं स्वरूप एक समयमां जाणवाने सामर्थ्य वा
 न् हुं, माटे लोकालोक ज्ञायक हुं, ७२ हुं शुरू एटले निर्मल कर्मरू
 प मलशी रहित हुं, ७३ हुं (चिद् के०) ज्ञान अने (आनंद के०) चारित्र
 तेणें करी सहित चिदानंद हुं, एवुं महारं स्वरूप सदाकाल शाश्वतुं वत्तें ठे,
 हवे ए ठ डव्यमां अगीयार सामान्य स्वजाव ठे, ते उलखावे ठे. १ अ

સ્તિ સ્વજ્ઞાવ, ૨ નાસ્તિસ્વજ્ઞાવ, ૩ નિત્યસ્વજ્ઞાવ, ૪ અનિત્યસ્વજ્ઞાવ, ૫ દ્વ્ય
સ્વજ્ઞાવ, ૬ અનેકસ્વજ્ઞાવ, ૭ જ્ઞેદસ્વજ્ઞાવ, ૮ અજ્ઞેદસ્વજ્ઞાવ, ૯ જઘ્યસ્વજ્ઞાવ,
૧૦ અતઘ્યસ્વજ્ઞાવ, ૧૧ પરમસ્વજ્ઞાવ. એ અગીઆર સ્વજ્ઞાવનાં નામ ~~આ~~
૧૨૬૦તિહાં પ્રથમ અસ્તિસ્વજ્ઞાવ તે પોતાની અપેક્ષાયેં ઠતાપણે ઠા દ્વ્ય
પોતાના પરિણામિક જ્ઞાવેં કરી પરિણમે ઠે, તે અસ્તિસ્વજ્ઞાવ જાણવો.
૧૨૬૧ત્રીજો નાસ્તિસ્વજ્ઞાવ તે પરની અપેક્ષાયેં પોતેં મૂલસ્વજ્ઞાવેં સર્વેં દ્વ્ય
માં પરિણમતાં નથી, ઇટલે પરમાં પોતાના પરિણામિકપણાનું નાસ્તિપણું ઠે.
૧૨૬૨ચોથો નિત્યસ્વજ્ઞાવ તે સર્વેંદ્વ્ય પોતપોતાના અનેક પ્રકારના પર્ણા
નેવિષે સ્વદ્વ્યપણે સદાકાલ શાશ્વતાં વર્તેં ઠે, માટે સ્વદ્વ્યપણે કરી સર્વેં દ્વ્ય
વ્યનો નિત્યસ્વજ્ઞાવ જાણવો.

तमोही, इत्यादिक पूर्वे कहा ठे ते प्रमाणे जीवमां अनेक प्रकारें जेदस्वज्ञाव जाणवो. अने अजीवमां तो धर्मास्तिकायमां चलणसहायपणुं अधर्मास्तिकायमां स्थिरसहाय पणुं आकाशास्तिकायमां अवगाहना पणुं कालमां न वा पुराणा वर्तनापणुं पुद्गलमां पूर्णगलनपणुं एम अनेक प्रकारें जीव अ जीवरूप ठ डव्य जूदे जूदे जेदें परिणमे ठे, ते सर्व जेदस्वज्ञाव जाणवो तथा वली धर्मास्तिकाय अधर्मास्तिकायादिकमां जेदस्वज्ञाव ते जेम बेसताने वे ठापणे सहाय करे, उठताने उठतापणे सहाय करे, सूताने सूतापणे सहाय करे, चालताने चालवापणे सहाय करे, हालताने हालवापणे सहाय करे, एम एकडव्य अनेकप्रकारें जूदे जूदे जेदें परिणमे माटे ते जेदस्वज्ञाव कहियें.

ए९५ तथा आठमो अजेदस्वज्ञाव ते जीवडव्यना जे डव्यगुणपर्याय्य ते जीवनी साथें एकरूप अजेदपणे ठे. तेमधर्मास्तिकाय, अधर्मास्तिकायादिक ना पण जाणवा माटे तेने अजेदस्वज्ञाव कहियें. जेम शरीरमां जेदस्वज्ञाव जोतां तो हाथनो ज्ञाव जूदो, पगनो ज्ञाव जूदो, नाकनो ज्ञाव जूदो, आं खनो ज्ञाव जूदो, ए रीतें सर्व जूदे जूदे जेदे परिणमे ठे. ते जेदस्वज्ञाव जाणवो. अने अजेदस्वज्ञाव जोतां तो ए हाथपगादिक सर्वे कायामां अ जेदरूप एक पणे वर्तें ठे, ते अजेद स्वज्ञाव जाणवो.

ए९७ हवे नवमो जव्यस्वज्ञाव अने दशमो अजव्यस्वज्ञाव ए वे साथें कहे ठे. तिहां जे जीवमां पलटणपणुं ठे. ते जीवने कोइदिवसें कारण साम ग्री मलवाथी पलटाइ श्रेणीजावें चढी सिद्धिरूप कार्य प्रत्ये निपजावशे, ते जव्यस्वज्ञाव जाणवो. तथा अनेक प्रकारें कारण रूप सामग्री मलशे, पण मनःपरिणाम पलटावी प्रतिबोध नही पामे, ते अजव्य स्वज्ञाव जाणवो.

वली जव्यजीवमां निश्चय व्यवहारनयें करी जव्य अजव्यस्वज्ञाव, उल खावे ठे. तिहां व्यवहारनयें करी जीव, चार गतिमां नवा नवा जव करी च वहुं उपजवुं करे ठे, ते व्यवहारनयें करी जीवमां जव्यस्वज्ञाव जाणवो. अने निश्चयनयें करी जीव, पारिणामिकजावें सदाकाल शाश्वतो वर्तें ठे, कोइनो ठेद्यो ठेदाय नही, जेद्यो जेदाय नही, ए रीतें निश्चयनयें करी जीव अखंरूप ठे, ते जीवमां निश्चयनयें करी अजव्यस्वज्ञाव जाणवो.

वली निश्चय व्यवहारनयें करी जीवमां जव्य अजव्यस्वज्ञाव उलखावे ठे.

તિહાં સકલ કર્મ કય કરી લોકને અંતે વિરાજમાન એવા સિદ્ધપરમાત્માને જ્ઞાનાદિ અનંતચતુષ્ટયરૂપ ઠતા પર્યાય પ્રગટ્યા છે, તે પર્યાય કોઈ કાલે પલટશે નહીં, માટે એ નિશ્ચય નયેં કરી સિદ્ધનો અજવ્યસ્વજાવ જાણવો. તથા જે શ્રીસિદ્ધપરમાત્માને સામર્થ્ય પર્યાય પ્રવર્ત્તનારૂપ સમય સમય અંતે તો ઉત્પાદ વ્યય થઈ રહ્યો છે, તે વ્યવહારનયેં પલટણસ્વજાવેં કરી શ્રીસિદ્ધપરમાત્મામાં જવ્ય સ્વજાવ જાણવો.

હવે પુનઃસદ્વ્યમાં જવ્ય અજવ્ય સ્વજાવ ઊલખાવે છે. તિહાં પુનઃસદ્વ્ય ના અનંતા પરમાણુઆ છે, તે નિશ્ચયનયને મતેં નિત્ય સદાકાલ શાશ્વતા વર્તે છે એટલે એ મૂલસ્વજાવેં કરી કોઈકાલેં પલટશે નહીં, તે અજવ્ય સ્વજાવ જાણવો. તથા વ્યવહારનયને મતેં કરી પુનઃસદ્વ્યના સંધ બને છે, તે સ્થિતિ પ્રમાણે રહે છે. વડી પાઠા વિલરે છે, તે સર્વે જવ્યસ્વજાવેં જાણવા.

હવે ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાયાદિક દ્રવ્યમાં જવ્ય અજવ્ય સ્વજાવ ઊલખાવે છે. તિહાં પરદ્રવ્ય આશ્રયી પદ્ નાગ હાનિ તુલ્લિરૂપ સમય સમય જે પલટણ પાણું પાય છે, તે જવ્યસ્વજાવ જાણવો અને મૂલસ્વજાવેં જોતાં પરદ્રવ્ય પારિણામિત્ત જાવેં કરી પોતપોતાને સ્વજાવેં રહ્યા વર્તે છે, તેમાં પલટણ પાણું નથી, સત્તા પલટતા નથી માટે તે અજવ્યસ્વજાવ જાણવો.

પરમ આત્મા પરમ સ્વજાવ કહે છે જે ઉત્કૃષ્ટ સ્વજાવ તેને પરમસ્વ જાવ રહીયે, તિહાં જો રદ્ધ્યમાં જ્ઞાન દર્શનરૂપ પરમસ્વજાવ જાણવો. એટલે જ્ઞાને કરી અનંતાગુણ, વિશેષનાગુણે પરિણમે છે, અને દર્શને કરી અનંતાગુણ, સામાન્યગુણે પરિણમે છે. માટે એ પરમસ્વજાવ જાણવો. તથા પુનઃસદ્વ્યના પરમસ્વજાવ તો જે વેતના રક્તિત આત્મીયરૂપ નડસ્વજાવ, જે મુલ અંતે જુ પડે તરી જાણવો એ પુનઃસદ્વ્યમાં પોતાનો પરમસ્વજાવ જાણવો, તથા પરમસ્વજાવ દ્રવ્ય સમય સમય અનંતા ગીન પુનઃસદ્વ્યને નલણ મહાગિયણે પારિણમે છે. તથા અજવ્યોન્નિકાય વિદ્યમદાગિયણે પરિણમે છે, તથા આત્મા પરમસ્વજાવ આત્માજના પોતે પરિણમે છે, તથા કાલ દ્રવ્યજના પુરાણા પાણું પોતે જે જવ્યે દ્રવ્યમાં પોતપોતાનો ઉત્કૃષ્ટો સ્વજાવ વર્તે છે, તે પરમસ્વજાવ જાણવો. એટલે જુ દ્રવ્યમાં અત્મીય પરમાન્યસ્વજાવનો વિચાર કરવો.

હવે જુ દ્રવ્યના રંગ વેતનસ્વજાવ જે તે ઉત્તર્યાવે છે, ૧. વેતનસ્વજાવ, ૨. વેતનસ્વજાવ, ૩. વેતનસ્વજાવ, ૪. અનુવેતનસ્વજાવ, ૫. પદ્મપ્રદંશસ્વજાવ,

६ अनेकप्रदेश स्वज्ञाव, ७ शुद्धस्वज्ञाव, ८ अशुद्धस्वज्ञाव, ९ विज्ञावस्वज्ञाव, १० उपचरितस्वज्ञाव. ए दश विशेषस्वज्ञावनां नाम जाणवां,

ए७ए तिहां प्रथम चेतनस्वज्ञाव ते एक जीवद्रव्यमांहेज ठे, केम के सर्व जीव सत्तायें शुद्धज्ञानादि चेतना रूप गुणे करी सहित निश्चयनयें ज्योतिः स्वरूपी एक सरखा सामान्यपणे करी जाणवा. अने व्यवहारनयें करी संसारी जीव, चार गतिरूप संसारमां शरीरादि कर्मने योगें करी वत्तें ठे, पण निश्चयनयें करी सत्तायें सिद्धसमान ठे, ते जीवमां चेतनस्वज्ञाव जाणवो.

ए७० बीजो अचेतन स्वज्ञाव ते एक जीवद्रव्य विना शेष पांच द्रव्यमां चेतना रहित अजीवरूप जडस्वज्ञाव ठे, ते अचेतन स्वज्ञाव जाणवो.

ए७१ त्रीजो मूर्तिस्वज्ञाव ते एक पुद्गलद्रव्यमां ठे, अने व्यवहारनयें करी तो संसारी जीव, चार गतिरूप संसारमां वत्तें ठे, तेमां पण मूर्तिस्वज्ञाव जाणवो.

ए७२ चोथो अमूर्तिस्वज्ञाव, ते एक पुद्गलद्रव्यवर्जित शेष चार द्रव्यमां ठे, अने निश्चयनयें करी पांचमा जीवद्रव्यमां पण अमूर्ति स्वज्ञाव जाणवो.

ए७३ पांचमो एकप्रदेश स्वज्ञाव, ते जीव द्रव्यआश्रयी तो जीव, लघु शरीरमां उपन्यो होय, तेवारें लघु थड संकोचाय, एटले जेम एकप्रदेश संकोच स्वज्ञाव ठे, तेम असंख्याते प्रदेशे पण संकोच स्वज्ञाव जाणवो अने पुद्गलद्रव्यमां जेम बशेर पाणीनी लोटीमां बशेर खान पडे, ते सर्व पाणीमां समाइ जाय, पण पाणी बाहेर नीकले नही, तेम पुद्गलद्रव्यनो संकोचस्वज्ञाव पारो, हींगलो, लींबु प्रमुख वस्तुने संयोगें बने ते एकप्रदेश स्वज्ञाव जाणवो.

ए७४ षष्ठो अनेकप्रदेश स्वज्ञाव कहे ठे. जेम जीव महोटा शरीरमां उपन्यो तो महोटा थाय, एटले लोकाकाशना जेटला प्रदेश ठे, तेटला एक जीवना प्रदेश ठे, पण आवरणने अज्ञावें शक्तिनो प्रकाश प्रगटे, ते जीवमां अनेकप्रदेशस्वज्ञाव जाणवो. तथा पुद्गलमां अनेकप्रदेशस्वज्ञाव ते पुद्गलना जे अर्कतुल्यप्रमुख पोचा खंध थाय, ते अनेकप्रदेशस्वज्ञाव जाणवो.

ए७५ सातमो विज्ञावस्वज्ञाव कहे ठे. जीव, पोतानो मूलस्वज्ञाव त्यागीने परस्वज्ञावें परिणम्यो, जेम पोतानो परमशांतरसमय स्वज्ञाव त्यागीने क्रोधादिक चार कषायने विषे परिणम्यो, ए जीवद्रव्यनो विज्ञावस्वज्ञाव जाणवो. तथा पुद्गलद्रव्यमां दूटो परमाणुर्द पोतानो मूलस्वज्ञाव त्यागीने खंध मांहेजल्यो, तेने जीवें ग्रहण कस्यो, ते विज्ञावस्वज्ञावें परिणम्यो कहेवाय.

૯૦૬ આઠમો શુદ્ધસ્વજ્ઞાવ. તે સકલ કર્મને કાયેં જીવને સિદ્ધિરૂપકાર્ય થી જ એને કેવલજ્ઞાનાનાદિક લક્ષ્મી પ્રગટે, તે જીવમાં શુદ્ધસ્વજ્ઞાવ જાણવો. તથા પુનઃલઙ્ક્યમાં લંઘ્યથી રહિત વૂટો પરમાણુ રહે તે શુદ્ધસ્વજ્ઞાવે જાણવો.

૯૦૭ નવમો અશુદ્ધસ્વજ્ઞાવ તે જીવને મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન અવધિજ્ઞાન, મનઃપર્યવજ્ઞાન રૂપ જે કાયોપશમજ્ઞાવેં ઇંદ્રિયને અનુયાયીરૂપ જીવને ગુણ પરિભ્રમે, તે જીવનો અશુદ્ધસ્વજ્ઞાવ જાણવો અને પુનઃલઙ્ક્યમાં જે પરમાણુમાં માંદોમાંદે મલી લંઘ જાવ પામે, તે અશુદ્ધસ્વજ્ઞાવ જડપરિણતિરૂપ જાણવો.

૯૦૮ દશમો ઉપચરિતસ્વજ્ઞાવ તે જે પોતાના સ્વજ્ઞાવથી જિજ્ઞાસુ પુનઃજન્મેમાંથી થાય તે પરસ્વજ્ઞાવ છે. તેને ઉપચારેં કરી બોલાવીયેં જેમ જીવમાં સ્વીકાર્યું અને જડપણું સ્વીકારીયેં, જેમ શરીરરૂપી છે, તે જડરૂપ છે તેનો સંસાર જીવને લાગ્યો છે તે જીવને ઉપચરિતસ્વજ્ઞાવ જાણવો અને પુનઃજન્મેમાં નવમો પડ્યો, તે પુનઃજન્મમાં ઉપચરિતસ્વજ્ઞાવ જાણવો પદ્મજ્ઞે પુનઃજન્મે નવે લાગ્યો અને સ્વીકારી છે પણ અતિસૂક્ષ્મ છે માટે નર્મચતુર્યેં ન દેખાય, તે અર્માન માન્ય છે તેને સ્વીકારીયેં, તે ઉપચરિતસ્વજ્ઞાવ પુનઃજન્મમાં જાણવો. ૧૦ મને જીવ, અતીતસ્વ પદ્મજ્ઞમાં ૧૦ દશ વિશેષ સ્વજ્ઞાવ જાણવા.

यां जीवने लागां तेने जावपणे दुःखरूपविपाकें जीव जोगवे. एरीतें अशुद्ध प्रकारें चोजंगीयें करी जीवुं स्वरूप जाणवुं.

ए०० शिष्यः—अशुद्धप्रकारें जीवुं स्वरूप द्रव्यथकीने जावथकी, जावथकीने द्रव्यथकी, द्रव्यथकीने जावथकी, केम जाणीयें ?

गुरुः—ए अशुद्धव्यवहारनयने मतें जाणवुं जेकारणे अशुद्धप्रकारें जीवुं स्वरूप द्रव्यथकी तो जीवद्रव्य असंख्यात प्रदेशी जाणवो अने जावथकी क्रोध, मान, माया, लोभ, विषय, कषाय, निद्रा, विकथा, हास्य, विनोद, ए आदि अशुद्ध जावना अनेक प्रकार जाणवी. अने ए अशुद्धजावनी चिकाशें करी अनंता द्रव्यरूप कर्मनां दलीयां जीवने लागे, ते अनंतां अशुद्ध द्रव्यरूप कर्मनां दलीयां जीवने लागां, तेने जावपणे जीव नरक तिर्यचनी गति पामीने जोगवे, ए अशुद्धप्रकारें चोजंगीयें करी जीवुं स्वरूप जाणवुं.

ए०१ शिष्यः—शुद्धप्रकारें जीवुं स्वरूप द्रव्यथकी ने जावथकी, जावथकीने द्रव्यथकी, द्रव्यथकीने जावथकी केम जाणीयें ?

गुरुः—ए शुद्धव्यवहारनयने मतें जाणवुं जे कारण शुद्ध प्रकारें जीवुं स्वरूप द्रव्यथकी तो जीवद्रव्य असंख्यात प्रदेशी जाणवो अने शुद्धजावते दान, शील, तप, जाव, उपकार, करुणा, दया, यत्ना आदिक शुद्धजावना अनेक प्रकार जाणवा अने ए शुद्धजावनी चिकाशें करी अनंता शुद्धकर्मरूप द्रव्य नां दलीयां जीवने लागे ते अनंतां शुद्धकर्मरूप द्रव्यनां दलीयां जीवने लागा तेने जावपणे जीव मनुष्य देवताना जव पामीने जोगवे. ए शुद्ध प्रकारें जीवुं स्वरूप चोजंगीयें करी जाणवुं.

ए०२ शिष्यः—शुद्ध प्रकारें जीवुं स्वरूप द्रव्यथकी ने जावथकी, जावथकी ने द्रव्यथकी केम जाणीयें ?

गुरुः—ए शुद्धव्यवहारनयने मतें जाणवो. तिहां चोथा गुणगणाची मांभीने यावत् तेरमा चौदमा गुणगणा लगे शुद्धजाव जाणवो. ते शुद्ध प्रकारें जीवुं स्वरूप द्रव्यथकी तो जीवद्रव्य असंख्यात प्रदेशी ठे, अने शुद्धजाव ते शुद्धाशुद्धविकाररूप परपुद्गल तेथकी विरक्तजाव एटले उदासी परिणाम अने पोताना स्वरूपमां रहेवुं, ते शुद्धजाव जाणवो. अने ए शुद्धजावरूप स्वरूपमां रहेतां जीवने द्रव्यरूप कर्मनां दलीयां आवतां रो काय, ए शुद्धप्रकारें जीवुं स्वरूप, चोजंगीयें करी जाणवुं.

ए०३ शिष्यः—निश्चयथकी जीवतुं स्वरूपद्रव्यथकीने जावथकी केम जाणीयें ?

गुरुः—निश्चयनयें जीवतुं स्वरूप द्रव्यथकी तो जीवद्रव्य असंख्यात प्रदेशी ठे, अने जावथकी तो सकलकर्म थकी रहित, शुद्ध, निर्मल, चिदानंर, परमज्योति, सहजानंदी, पूर्णानंदी, अजर, अमर, अखंड, अक्षित, सिद्धिरूप कार्य निष्पन्न, अनंत सुखजोगी, विज्ञावसुखत्यागी आपस्वरूपमां रमता एवा अनंता सिद्धपरमात्मा सादि अनंतमे जांगे वर्तें ठे, ए जावथकी स्वरूप जाणवुं, ए निश्चयनयें जीवतुं स्वरूप, वे जंगीयें करी कथुं, ए रीतें जीवतुं स्वरूप कथुं, हवे अजीवना स्वरूपमां द्रव्यजावतुं लक्षण कहेठे:-

ए०४ शिष्यः—धर्मास्तिकायद्रव्यतुं स्वरूप द्रव्यथकीने जावथकी अने नावथकीने द्रव्यथकी ए त्रिजंगीयें करी केम जाणीयें ?

गुरुः—द्रव्यथकी तो धर्मास्तिकायद्रव्य असंख्यात प्रदेशी कहीयें, अने जावथकी तो धर्मास्तिकायतुं नलणसहायीपणुं जाणवुं, तथा ए जावथकी ने नलणसहायीपणुं ते द्रव्यथकी अनंता जीव पुनलने विणे जाणवुं, ए रीतें धर्मास्तिकायतुं स्वरूप, द्रव्यजावनी त्रिजंगीयें करी जाणवुं.

ए०५ शिष्यः—अधर्मास्तिकायतुं स्वरूप द्रव्यथकीने जावथकी तथा नावथकीने द्रव्यथकी केम जाणीयें ?

गुरुः—द्रव्यथकी तो अधर्मास्तिकायद्रव्य असंख्यात प्रदेशी कहीयें, अने जावथकी तो अधर्मास्तिकायतुं निरसहायीपणुं जाणवुं तथा ए नावथकी ने निरसहायीपणुं ते द्रव्यथकी अनंता जीव पुनलने विणे जाणवुं, ए रीतें अधर्मास्तिकायतुं स्वरूप द्रव्य जावनी त्रिजंगीयें करी जाणवुं.

ए०६ शिष्यः—आकाशास्तिकायतुं स्वरूप द्रव्यथकीने जावथकी तथा नावथकीने द्रव्यथकी केम जाणीयें ?

गुरुः—द्रव्यथकी तो आकाशास्तिकायद्रव्य अनंत प्रदेशी कहीयें, अने जावथकी तो आकाशास्तिकाय द्रव्यतुं अवगाहनाख्यपणुं जाणवुं, तथा ए नावथकीने अवगाहनाख्यपणुं ते द्रव्यथकी अनंता जीव पुनलने विणे जाणवुं, ए रीतें आकाशास्तिकायतुं स्वरूप द्रव्य जावनी त्रिजंगीयें करी जाणवुं.

ए०७ शिष्यः—पुनर्जास्तिकायतुं स्वरूप द्रव्यथकी ने जावथकी तथा नावथकीने द्रव्यथकी केम जाणीयें ?

गुरुः—द्रव्यथकी तो पुनर्जास्तिकायतुं अनंत परमाणुया जो कमां जा

श्रुता ठे, ते जाणवा अने जावथकी तो पुजलद्रव्यनुं गलण पूर्णपणुं जाणवुं तथा ए जावथकी जे गलणपूर्णपणुं ते द्रव्यथकी अनंता बंधने विषे जाणवुं. ए रीतें पुजलास्तिकायनुं स्वरूप द्रव्य जावनी त्रिजंगीयें करी जाणवुं.

एण्ण शिष्यः—कालद्रव्यनुं स्वरूप द्रव्यथकी ने जावथकी तथा जावथकीने द्रव्यथकी केम जाणीयें ?

गुरुः—द्रव्यकी तो कालद्रव्यनो एक समय लोकादोकमां वर्त्ते ठे ते जाणवो, अने जावथकी कालद्रव्य नवा पुराणा वर्त्तना रूप जाणवुं, तथा ए जावथकी जे नवा पुराणा वर्त्तना रूप ते द्रव्यथकी जीव अजीव द्रव्य रूप वस्तुने विषे जाणवो. ए रीतें कालद्रव्यनुं स्वरूप द्रव्यजावनी त्रिजंगीयें करी जाणवुं.

ए रीतें षट्द्रव्यनुं स्वरूप द्रव्यजावनी चोजंगीयें करी, त्रिजंगीयें करी तथा बे जंगीयें करी विचारतां थकां समकेतनी शुद्धि थाय.

हवे नव तत्त्वनुं स्वरूप द्रव्यजावनी चोजंगीयें करी देखाडे ठे, तेमां जीव अने अजीव ए बे तत्त्वनुं स्वरूप आगल ठ द्रव्यना स्वरूपमां कहुं, हवे शेष पुण्यादिक सात तत्त्वनुं स्वरूप, द्रव्यजावनी चोजंगीयें करी कहे ठे.

एण्ण शिष्यः—नव तत्त्वमांथी पुण्यतत्त्वनुं स्वरूप जावथकीने द्रव्यथकी तथा द्रव्य थकीने जावथकी केम जाणीयें ?

गुरुः—जावथकी तो पुण्यवांधवाना नव प्रकार ठे. तेमां प्रथम साधु, साधवी, श्रावक अने श्राविकारूप चतुर्विध श्रीसंघने अंतरंग रागसहित अन्न देवनी रुचि ते अन्नपुण्य जाणवुं. वीजुं पाणपुण्य ते साधु साधवी प्रमुखने प्राशुक जलदेवानी रुचि जाणवी, त्रीजुं लेणपुण्य ते साधु साधवी प्रमुखने रहेवा सारु निरवद्यजगा देवानी रुचि. चोथुं सयणपुण्य ते साधु, साधवी प्रमुखने सूवाने अर्थें पाट तथा बेसवाने वाजोठ प्रमुख देवानी रुचि, पांचमुं वस्त्रपुण्य ते साधुसाधवी प्रमुखने कपडां, कांवली आदिक धर्मोपकरण प्रमुख देवानी रुचि. ठहुं मनःपुण्य ते जगतना जीवनुं मने करी रूडुं चिंतववुं अर्थात् सर्वजीवने धर्म पमाडी कर्मरूप दुःखथकी मूकावी सुखिया करी मोक्षनगरें पहुँचावुं? एवी जावना मने करी जावे, ते जीव जिननाम कर्म उपार्जन करे, सातमुं वचनपुण्य ते मीतुं, मनोहर प्रीतिकारी, हितकारी सूत्रमर्यादायें आज्ञा प्रमाणे घणा जीवने उपकाररूप वचन बोलवानी

ए जावनी चिकाशें करी जीवने सत्तायें पापरूपकर्मनां दलीयां लागे, तेद्रव्य पाप कहीयें. अने ए द्रव्यपापनां दलीयां जे सत्तायें बंधाणां, ते आगल जा वपणे तिर्यंच अने नारकीना जव पामीने व्याशी प्रकारें कडवा विपाक जी व जोगवे, ए रीतें द्रव्यजावनी चोजंगीये करी पापनुं स्वरूप जाणवुं.

१००१ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी आश्रवनुं स्वरूप जावथकीने द्रव्यथकी तथा द्रव्यथकी अने जावथकी केम जाणीयें ?

गुरुः—जाव आश्रव ते मिथ्यात्व, अविरति, कषाय अने योग, ए जाव आश्रवनी चिकाशें जीवने शुजाशुजविकाररूप कर्मना दलीयां लागे, तेने द्रव्यआश्रव कहीयें. अने ए द्रव्यआश्रवनां दलीयां जे जीवनी सत्तायें लागीं, तेने चारगतिरूप संसारमां जावपणे जीव जोगवे ते जावथी जाणवुं, ए रीतें द्रव्यजावनी चोजंगीयें करी आश्रवनुं स्वरूप जाणवुं.

१००२ शिष्यः—नव तत्त्वमांथी संवरनुं स्वरूप, द्रव्यथकीने जावथकी तथा जावथकीने द्रव्यथकी केम जाणीयें ?

गुरुः—सामायिक, प्रतिक्रमण, पोसह, व्रत, पञ्चखाणरूप संवर करी एक जगायें रहेवुं, तेने द्रव्यसंवर कहीयें अने जे जीव अजीवरूप वेचण करी अंतरंग सत्तागतना उपयोगमां वर्तवुं, तेने जावसंवर कहीयें. पढी ते अंतरंग सत्तागतना उपयोगरूप जावसंवरमां जीवने रहेतां थकां द्रव्यरूप आठ वर्गनां दलीयां आवतां रोकाय, ते द्रव्यथी जाणवुं. ए रीतें द्रव्यजावनी चोजंगीयें करी संवरनुं स्वरूप जाणवुं.

१००३ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी निर्झरानुं स्वरूप द्रव्यथकीने जावथकी जावथकीने द्रव्यथकी केम जाणीयें ?

गुरुः—बार जेदें तपस्या करवी, तेने द्रव्यनिर्झरा कहीयें. अने जावनिर्झरा तो शब्द समजिरूढनयने मतें ज्ञानरूप दृष्टिये करी अंतरंग स्वसत्ता परसत्तारूप वेचण करवी, तेने जाव निर्झरा कहीयें. अने ए रीतें एक अंतरमुहूर्त स्वसत्ता परसत्तारूप जीवने वेचण करतां द्रव्यरूप आठ कर्मनां दलीयां जे जीवने सत्तायें रहां ठे, ते दलीयाने खपावे, ते द्रव्यदलीयाने खपाव्या कहीयें. ए रीतें द्रव्यजावनी चोजंगीयें करी निर्झरानुं स्वरूप जाणवुं,

१००४ शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी बंधतत्त्वनुं स्वरूप जावथकीने द्रव्यथकी तथा द्रव्यथकीने जावथकी केम जाणीयें ?

गुरुः—पुनलजीवने संसर्गें जे कर्म बंधाय तेने जावथकी बंध कहीयें एटले पुनलनी पिपासारूप विषयसुखनी तृष्णा अंतरंग लालचरूप परिणाम, ते ने जावबंध कहीयें. अने ए जावबंध एटले अंतरंग इंद्रियसुखनी लासचरूप परिणामनी चिकाशें करी जे आठ कर्मरूप दलीयां जीवने लागे ते अव्यबंध जाणवो. जेम तेवने संसर्गें वस्तुने धूडलागे तेनी परे जीवने पोताना माग परिणामना बगाड रूप चिकाशें करी ज्ञानावरणादि आठकर्मरूप धूस जीवने लागे, ते अव्यबंध जाणी लेवो अने ए अव्यबंधरूपकर्मना दलीयाने जीव चारगतिरूप संसारमां जावपणे जोगवे, ते जाव जाणवो. ए रीतें अव्य जावनी चोजंगीयें करी बंधनुं स्वरूप जाणवुं.

१००५ शिष्यः—ए नवतत्त्वमांथी मोक्षनुं स्वरूप अव्यथकीने जावथकी केम?

गुरुः—चारमे गुणगणे राग, द्वेष, अज्ञान, तथा मोहनीयकर्मनो रूप कथ्यो, अने तेरमे गुणगणे केवलज्ञान पाम्यो, तेने अव्यमोक्षपद कहीयें. तथा अष्ट हमे रूप करी, अष्टगुणसंपन्न लोकने अंतैपिराजमान, सारि अनंनमे नांगे रनें छे एता सिद्धपरमात्मा तेने जावमोक्षपद कहीयें. ए री ते छे जंगीयें करी मोक्षतत्त्वनुं स्वरूप जाणवुं. ए रीतें एटले अव्य नव तत्व नु स्वरूप, अव्यजावनी चोजंगीयें, त्रिजंगीयें, बंजंगीयें करी देखाउयुं.

उते ए नव तत्व एटले अव्यनुं स्वरूप कर्ता, कारण अने कार्यरूप त्रि जंगीय रूप देखाउ छे.

रना अशुभकारणथकी जीवने नरक तिर्यचनी गतिरूप कार्य नीपजे, ए रीतें अशुभप्रकारें जीवनुं स्वरूप त्रिजंगीयें करी जाणवुं.

१००८ शिष्यः—नवतत्त्वमांशुभप्रकारेंजीवनास्वरूपमांकर्त्ता, कारणनेकार्यतेशुं

गुरुः—कर्त्ता, जीव, अने दान, शीयल, तप, जाव, ए आदि अनेक प्रकारें शुभकारण थकी जीवने देव मनुष्यजवरूप कार्य नीपजे ठे.

१००९ शिष्यःएनवतत्त्वमांशुभप्रकारेंजीवनास्वरूपमांकर्त्ताकारणनेकार्यतेशुं

गुरुः—कर्त्ता जीव अने शुभ कारण ते आ जव परजव इंद्रियसुखनी वांठा रहित, यशःकीर्त्तिनी वांठा रहित, एक पोतानो आत्मा कर्मवशे दुःखी ठे, तेने कर्मरूप बंधीखानाथकी ठोडाववारूप जे साधन करवुं, ते शुभकार ए जाणवुं अने एवा शुभकारण सेवन कस्यार्थी जीवने कर्मरूप दुःख नो राशि त्रूटे, अने अनंतसुखनो राशि प्रगटे, ते रूप कार्य जाणवुं. ए रीतें शुभ प्रकारें जीवनुं स्वरूप त्रिजंगीयें करी कहुं.

१०१० शिष्यः—ए नव तत्त्वमां निश्चयनयें करी जीवमां कर्त्ता, कारण ने कार्य ते शुं कह्यीयें ?

गुरुः—निश्चय नयें करी जीव, मोक्षरूप कार्यनो कर्त्ता जाणवो. एट ठे कर्त्ता तो जीव अने कारण तो शुभशुक्लध्यान रूपातीत परिणाम रूपक श्रेणी, ए कर्मक्षयनां कारण जाणवां. तथा ए कारणथकी सकल क र्मरहित शुभ चिदानंद परमज्योति एवुं सिद्धिरूपकार्य जीवने नीपजे, ए निश्चयनयें करी जीवनुं स्वरूप त्रिजंगीयें करी जाणवुं. ए नव तत्त्वमां जी वनां स्वरूपमां त्रिजंगीयो कही. हवे अजीवनुं स्वरूप त्रिजंगीयें करी कहे ठे.

१०११ शिष्यः—धर्मास्तिकायमां कर्त्ता कारण अने कार्य ते शुं कह्यीयें ?

गुरुः—कर्त्ता जीव अने कारणरूप धर्मास्तिकाय मळ्यो, तेवारें जीवने हा लवा चालवा रूप कार्य नीपन्युं ए धर्मास्तिकायमां त्रिजंगी जाणवी.

१०१२ शिष्यः—अधर्मास्तिकायमां कर्त्ता, कारण अने कार्य ते शुं कह्यीयें ?

गुरुः—कर्त्ता जीव अने कारणरूप अधर्मास्तिकाय मळ्यो, तेवारें जीवने स्थिर रह्येवारूप कार्य नीपन्युं ए अधर्मास्तिकायमां त्रिजंगी जाणवी.

१०१३ शिष्यः—आकाशास्तिकायमां कर्त्ता कारण अने कार्य ते शुं कह्यीयें ?

गुरुः—कर्त्ता जीव अने कारणरूप आकाशास्तिकाय मळ्यो, तेवारें जीवने अव गाहनारूप कार्य नीपन्युं. ए आकाशास्तिकायनुं स्वरूप त्रिजंगी यें करी कहुं.

१०१४ शिष्यः—कालद्रव्यमां कर्त्ता कारण अने कार्य ते शुं कहीयें?

गुरुः—कर्त्ता जीव अने कारणरूप कालद्रव्य मळ्युं तेवारें जीवने नवा पुराणारूप कार्य नीपन्युं एम कालद्रव्यनुं स्वरूप त्रिजंगीयें करी जाणवुं.

१०१५ शिष्यः—पुजलास्तिकायमां कर्त्ता, कारण अने कार्य ते शुं कहीयें?

गुरुः—कर्त्ता जीव, अने कारणरूप पुजलद्रव्य मळ्यो, तेवारें जीवने स मय समय अनंतां कर्मरूप दक्षीयां लेवां, अने अनंता कर्मरूप दक्षीयां लेखवां, तेरूप कार्य नीपन्युं एम पुजलास्तिकायना स्वरूपमां त्रिजंगी जाणवी. ए रीतें जीव, अजीवरूप षट्द्रव्यनुं स्वरूप त्रिजंगीयें करी कणुं.

हवे नव तत्वमां जीव अने अजीव ए वे तत्त्वनुं स्वरूप षट्द्रव्यना स्वरूपमां कहेवाणुं शेष पुण्यादि सात तत्त्वनुं स्वरूप त्रिजंगीयें करी कहेवे.

१०१६ शिष्यः—नव तत्वमांथी पुण्यामां कर्त्ता कारण अने कार्य ते शुं कहीयें?

गुरुः—कर्त्ता जीव अने कारण ते ठ कायनी दयारूप परिणाम, परोपकार करतो, मनोहर ललित वचन बोलतो, करुणाभावना जावतो, कुकर्मी जीव देखी तेनी उपर दया चिंतवतो, गुणवंत जीव देखी अत्यंत प्रमोद पावतो, सर्व जीवने पोता समान जाणी, तेने दुःखयकी मूकाववानी चिंता करतो, एवा परिणामरूप कारणयकी जीव महापुण्यरूप कार्य उपार्जन करे.

१०१७ शिष्यः—ए ना नवमां पापमां कर्त्ता, कारण अने कार्य ते शुं कहीयें?

गुरुः—हना जीव अने कारण तो हिंसा, मृषा, चोरी, मैथुन, निंदा, दुष्कां, निव्यान्व, अन्न, दाम्य, विनोद, कुतूहल, पारकां विज्र जोतो, क एम मन मोहनो, अने ह जीवने संताप उपजावतो, एवा परिणामरूप पापयकी जीव महापापरूप कार्य उपार्जन करे. ए पापमां त्रिजंगी कही.

१०१८ शिष्यः—अन नवमां आश्रवमां कर्त्ता, कारण अने कार्य ते शुं कहीयें?

गुरुः—आश्रवनां हना जीव अने कारण तो एके था नव पापवने अने नवा उद्दिष्टमुक्ता संशय पणिनामं ने अजुत कारण मेळवी साधन पावुं ने अजुत कारण आश्रव जाणवुं अने निव्यान्व, अन्न, दैश, कती क विना निव्यान्व पणिनामं कमी ने स्त्रीयां मेळववां, ने अजुतकारण एम आश्रव जाणवुं अने एवा अजुत अजुत कारण मेळववाची ने था नव पापवने अजुत अजुत कारण हना प्राणि वाय, ने कार्यरूप आश्रव जाणवुं. एम आश्रव कळवुं नवमां त्रिजंगीयें करी जाणवुं.

१०१एशिष्यः—एनवतत्त्वमां संवरमां कर्त्ता, कारण अने कार्य ते शुं कहीयें ?

गुरुः—कर्त्ता जीव अने कारण तो नव तत्त्व षट्द्रव्यरूप जीव अजीवनी वेंचण करी अंतरंग निश्चयनयें ज्ञानस्वरूपी सत्तायें सिद्धसमान एवी जीव सत्ताने ध्यावे, अने अजीवसत्ताने जडरूप जाणी त्याग करे, एवुं संवररूप कारण जीवने मळे, तेवारें शुजाशुज विजाविक सुख उपरथी मूर्छा टळे, अने अनंत स्वाभाविक सुखरूप कार्य नीपजे, ए संवरमां त्रिजंगी कही.

१०२शिष्यः—ए नव तत्त्वमांथी निर्जरातत्त्वमां कर्त्ता, कारण अने कार्य ते शुं ?

गुरुः—कर्त्ता जीव अने अंतरंग इष्टानो रोध करी पौञ्जलिक सुखनी वांढा रहित थको एक पोतानो आत्मा कर्मरूप जालमां वींटाणो ठे, तेने शुद्ध निरावरण ज्ञान स्वरूपी ज्योतिरूप प्रगट करवानी वांढायें बार जेदें तपस्या रूप कारणने मेलवतो थोडा कालमां आवरण रहित थइ परमानंद सुखरूप कार्य निपजावे. ए रीतें निर्जरातत्त्वनुं स्वरूप, त्रिजंगीयें करी जाणवुं.

१०३शिष्यः—ए नव तत्त्वमां बंधमां कर्त्ता, कारण अने कार्य ते शुं कहीयें ?

गुरुः—कर्त्ता तो जीव अने कारण तो पुञ्जद्रव्यने संसर्गें करी जीव, कर्मने बांधे ठे. एटळे वर्ण गंधादिक, रस, फरस प्रमुख पुञ्जलनी रचना तेने देखीने मोहदृष्टियें करी जीव व्यामोह पामे ठे. पढी तीव्ररागें करी विषयसुखनां कारण मेलवे, ए तीव्ररागनी चिकाशें जीव, कर्मरूप दलीयां नो बंध पाडे, तेवारें बंधरूप कार्य नीपजे, एम बंधतत्त्वमां त्रिजंगी कही.

हवे आगल पन्नवणासूत्रना पाठमध्ये कछुं ठे जे मोक्षनिःकर्मावस्था रूप सिद्धपरमात्मानुं स्वरूप जाणे, तेने ज्ञानी कहीयें. अने अंतरंग सद्वहे तेने निश्चय समकेत ठरे तेनो खुलासो करे ठेः—समकेतविनानी सर्व करणी ते एकडा विनानां मीमां सरखी जाणवी, एटळे कांइ पण लेखे लागे नहीं तेमाटें समकेत ठे, ते दीवा समान ठे, जेम दीवा विना घरनेविषे अंधारामां कांइ पण वस्तु सूजे नहीं, तेम चित्तरूपीया घरनेविषे पण समकेतरूप दी पक विना कांइ मालम पडे नहीं, तथा वली समकेत ठे, ते बीजना चंद्रमा समान ठे, जेम बीजनो चंद्रमा उगे, तेवारें लोकना जीवने पूर्णमासीनी प्रतीति थाय जे हवे पूर्णमासी अवश्य थाशे, तेम चित्तने विषे समकेतरूप बीज उगे. तेवारें मोक्षरूप पूर्णमासीनी प्रतीति थाय, तथा जेम कोइएक स्त्रीयें पांचशेर चोखा चूले मूक्या होय, तेमांहेलो एक दाणो चांपी जोतां

पाका काचा चोखानुं ज्ञान थाय. तेम समकेतरूप एक गुण आवेथी सिद्धना
अनंना गुणनुं ज्ञान थाय. तथा जेम कोइ एक व्यापारी गोधमनी बोरगते
ग्या थाव्यो. तिहां गोधमनो कोठार सो कलशीनो जरेलो हतो. तेमांणी
एक मूठी ढरीने वानकी जोइ, तेवारें तेने सो एकलशी गोधम अमुक जात
ना वे. तेनुं ज्ञान अयुं. तेम समकेतरूप एक गुण ते वानकी समान वे. ते
जां जीवने आवे, तां तेने सिद्धजगवानना सर्व गुणनुं ज्ञान थाय. तेमारें
तेने निरुनां सुख प्रगट करवानो जाव उपजे एतुं एसमकेत सर्वात्ममे.

१३३३ शिष्यः—सिद्धपरमात्माना केटला जेद ठे ?

गुरुः—गान्ता ॥ जिण अजिण तिठतिठा, गिहि अन्न सखिं गढी नरनपुं
गा ॥ वनेव नगं गुळा, नुळ बोद्धिहणिकाय ॥१॥ अर्थः—प्रथम जिनसिद्ध
ने तीर्थहर्षणे कहीये. बीजा अजिणसिद्ध ते सामान्यकेवलीने कहीये. बीजा
नारसिद्धने जे तीर्थहर्षण थाय ते नत्तुविधसंघनी स्थापना करे, ते संघने
करे नत्तुविध. ते तीर्थे प्राच्यां पत्ती जे मोहें गया, तेने तीर्थसिद्ध कहीये
मिया जां पत्ती प्राच्यां पत्ती जे मोहें गया, तेने तीर्थसिद्ध कहीये

गुरुः—प्रथम श्रीऋषिनादि चोवीश तीर्थंकर प्रमुख ते नामेकरी सिद्ध जाणवा. वीजा क्षेत्रथकी सिद्ध ते सर्वसिद्धआश्रयी पीस्तादीश लाख यो जन सिद्धशिला प्रमाणें जाणवा, अने एकसिद्ध आश्रयी तो पोताना शरीरना प्रमाणमध्येथी त्रीजो जाग घटाडी वाकी वे जागना शरीरप्रमाणें आत्मप्रदेशनो घन करी ते प्रमाणें क्षेत्र फरसीने सिद्ध रह्या ठे. त्रीजा कालथकी सर्व सिद्ध जगवान् तो अनादि अनंत जांगे रह्या ठे. अने एकसिद्ध आश्रयी तो सादि अनंत जांगो जाणवो, केम के सिद्धि वस्था तेनी आदि ठे, अने फरी पातुं संसारमां कोइकाळें आववुं नथी, त्यां सिद्धत्वमांहेज रहेवुं ठे, माटे अंत नथी तथा चोथा जावथकी सिद्धजगवान् तो शुजाशुजविकार रूप जे जाव तेथकी निवृत्तिने पोताना स्वजावमां वत्तें ठे, तथा पांचमा द्रव्यथकी सिद्धना जीव असंख्यातप्रदेशरूप जाणवा. ठछा गुणथकी सिद्धपरमात्माने एकेक प्रदेशें ज्ञान, दर्शन, चारित्ररूप अनंतागुण प्रगट्या ठे, तथा पर्यायथकी तो सातमो उत्पाद अने आठमो व्यय तथा नवमो ध्रुव, एटले पर्यायथकी सिद्धना जीवने समय समय अनंता अनंत नवा नवा ज्ञेयनी वर्तना रूप पर्यायनो उत्पाद व्यय थइ रह्यो ठे अने गुण तो ध्रुवाध्रुव पणेज वत्तें ठे, तेणे करी समय समय अनंता सुखनुं आस्वादनरूप सिद्ध परमात्मा सुख विलसे ठे. हवे उत्पाद व्ययनुं स्वरूप कहे ठे. वस्तु गतें मूलपणे जे ज्ञेयने पलटावे, ते ज्ञानपणुं एटले ते जासनपणे परिणमवुं थाय, तेवारें पूर्वपर्यायना जासननो व्यय थयो अने अजिनव पर्यायना जासननो उत्पाद थयो, तथा ज्ञानपणुं ते ध्रुव जाणवुं. ए सामान्यप्रकारें उत्पाद व्ययनुं स्वरूप कळुं जो विशेष रीतें कहीयें, तो बाल जीवनी समजणमां नावे. ए रीतें नवजंगीयें करी सिद्धपरमात्मानुं स्वरूप जाणवुं.

१०४७ हवे नित्य, अनित्य, एक, अनेक सत्, असत्, वक्तव्य अने अवक्तव्य ए आठ पक्षें करी सिद्धनुं स्वरूप उलखावे ठे. तिहां प्रथम नित्य अनित्यपक्ष कहे ठेः—ज्ञानादिक अनंतगुण सिद्धजगवानने प्रगट्या ठे, ते सदा काल नित्यपणे शाश्वता वत्तें ठे. तेमाटे सिद्धने नित्य कहियें, तथा ए ज्ञानादिक अनंतगुण जे सिद्धने प्रगट्या ठे, तेने विषे अगुरुलघु पर्याय समयसमय हा निवृद्धिरूप उपजवो विणसवो करे ठे, तेमाटें सिद्धने अनित्य पण कहीयें. तथा ए अगुरुलघु पर्याय समयसमय हानिवृद्धिरूप उपजवो विणसवो करे

ઠે,તે અનિત્યપણું ઠે તેને વિષે પણ સિદ્ધ જગવાનના જ્ઞાનાદિક અનંતગુણ નિત્યપણે વર્તે ઠે, તે અનિત્યમાં નિત્યપણું ઠે અને પૂર્વોક્ત જ્ઞાનાદિક ગુણ નિત્યપણે ઠે તેમાં અગુરુલઘુનું અનિત્યપણું ઠે, તે નિત્યમાં અનિત્યપણું ઠે. એ રીતે નિત્યમાં અનિત્ય અને અનિત્યમાં નિત્ય પદ્ધતો વિચાર જાણવો.

૧૦૪૯ હવે સિદ્ધમાં એક અનેક પદ્ધતિ કહે ઠે:-પ્રથમ શ્રીકૃષ્ણજાદિ એવું નામ લેતાં તો સિદ્ધ એક ઠે તેથી સિદ્ધને એક કહીયેં, અને ગુણપર્યાય તથા પ્રદેશ એ સિદ્ધને અનેક ઠે એટલે ગુણ અનંતા, પર્યાય અનંતા, પ્રદેશ અસંખ્યાતા, માટે સિદ્ધને અનેક પણ કહીયેં. તથા એ ગુણ, પર્યાય અને પ્રદેશ અનેક ઠે, તેમાં પણ પોતાપણે તે સિદ્ધ એક વર્તે ઠે, એટલે એકમાં અનેક અને અનેકમાં એક પદ્ધતિ વિચાર કહ્યો.

૧૦૫૧ હવે સિદ્ધમાં સત્ અસત્ પદ્ધતિ દેખાડે ઠે:-તિહાં સ્વદ્રવ્ય, સ્વકેત્ર, સ્વજાત, અને સ્વજાતપણે કરી સિદ્ધ સત્ ઠે અને પરદ્રવ્ય, પરકેત્ર, પરજાત, તથા પરજાતે કરી સિદ્ધ અસત્ ઠે. તિહાં સ્વદ્રવ્ય તે સિદ્ધમાં જ્ઞાનાદિ ગુણ જાણના અને સ્વકેત્ર તે પોતાના અસંખ્યાતપ્રદેશરૂપ કેત્રને અવગાહીને તથા ઠે, તથા સ્વજાત તે પોતાનો અગુરુલઘુપર્યાય સર્વગુણમાં સિદ્ધને તાત્કાલિકરૂપ અજ્ઞાનો વિણસતો કરે ઠે તથા સ્વજાત તે પોતાના ગુણપર્યાય જાણના, એ સર્વે દ્રવ્યાદિક ચાર તેણે કરી સિદ્ધપરમાત્મા સત્ ઠે અને પરદ્રવ્ય, પરકેત્ર, પરજાત અને પરજાતપણામાં સિદ્ધનું પોતાનું અસત્પણું વર્તે ઠે. માટે એ મત્તમાં અસત્ અને અસત્માં સત્ પદ્ધતિ વિચાર જાણવો.

पोताना असंख्यात प्रदेशरूप क्षेत्र तेने अवगाही रह्या ठे, तथा स्वकाल ते समय समय उत्पाद व्ययनी वर्तनारूप जाणवो अने स्वज्ञाव ते अनंता ज्ञानपर्याय, अनंता दर्शनपर्याय, अनंता चारित्रपर्याय, अनंता अगुरुलघु पर्याय तेणें करी सिद्धने अस्तिपणुं ठे, माटे ए स्यात्अस्ति जांगो कहीयें.

बीजो स्यान्नास्तिजांगो कहे ठे. सिद्धमां परद्रव्य, परक्षेत्र, परकाल अने परज्ञाव ए चारेनुं नास्तिपणुं ठे. तेणे करी स्यान्नास्ति जांगो कहीयें.

हवे स्यादस्तिनास्ति त्रीजो जांगो सिद्धमां कहे ठे. तिहां प्रथम जंगमां कहुं जे स्वगुणें अस्ति ठे, अने बीजा जांगामां कहुं जे परगुणें नास्ति ठे, ए वे जांगा सिद्धने एक समयें ठे, किंवा समयांतरे ठे? तेनो उत्तर गुरु कहे ठे, के जे समयें सिद्धने स्वगुणनी अस्ति ठे, तेहीज समयें सिद्धने परगुणनी नास्तिपणुं ठे, तेथी सिद्धने अस्ति नास्ति ए वे जांगा जेला एक समयमांज ठे.

हवे स्यात् अवक्तव्य नामें चोथो जांगो कहे ठे. तिहां स्यात्अस्तिनास्ति ए वे जांगा एक समयें ठे, परंतु स्यात् अस्ति एटलुं वचन कहेतां थकां अ संख्याता समय लागी, तेवार पढी स्यात् नास्ति नामें बीजो जांगो कह्यो. एटले जे समयें अस्तिजांगो कह्यो, ते समयें नास्तिपणुं कहेवामां न आ वुं अने नास्ति कहेतां ते समयें अस्तिपणुं नावुं तेवारें अस्ति केतां नास्तिपणानो मृषावाद लागो किंवा नास्ति केतां अस्तिपणानो मृषावाद लागो, एम एक समयमां वे वचन बोल्यां जाय नही जेम एक अक्षर बोल तां असंख्याता समय लागी जाय, ल्यार पढी बीजो अक्षर बोलवामां आवे, तेमाटे सिद्धने चोथो जांगो अवक्तव्य कह्यो एटले (अवक्तव्य के०) वच नथी अगोचर, वचनथी कहुं जाय नही माटे अवक्तव्यजांगो जाणवो.

शिष्य पूठे ठे के तमें अवक्तव्यपणुं कहुं ते अवक्तव्यपणुं सिद्धने अस्ति धर्मनुं ठे, किंवा नास्तिधर्मनुं ठे? तेवारें गुरु कहे ठे, जे ते वचनपणे स्याद स्ति स्यान्नास्ति ए वे जांगा अवक्तव्य ठे, एटले पांचमो स्यादस्ति अव क्तव्य अने ठठो स्यात्नास्ति अवक्तव्य ए वे जांगा कह्या.

हवे सातमो स्यात् अस्ति नास्ति युगपत् अवक्तव्य जांगो कहे ठे. ए टले स्यात्अस्तिपणुं नास्तिपणुं युगपत् एक समय ठे, पण वचनथी अ वक्तव्य ठे माटे ए सातमो जांगो पण सिद्धमां जाणवो.

१०६७ हवे सिद्धनुं स्वरूप नित्यानित्यादिनी सप्तजंगीयें करी उलखावे ठे.

સ્યાન્નિત્યં, સ્યાદનિત્યં, સ્યાન્નિત્યાનિત્યં, સ્યાદવક્તવ્ય, સ્યાન્નિત્ય અવક્તવ્ય, સ્યાદનિત્ય અવક્તવ્ય, સ્યાન્નિત્યાનિત્ય યુગપત્ અવક્તવ્ય, એ સાત છે.

તિહાં સ્યાન્નિત્યનામે પ્રથમ જાંગો ઝલ્લાવે છે. એટલે (સ્યાત્ કે०) અનેકતાપણે સર્વ અપેક્ષાએં કરી અને (નિત્યં કે०) શાશ્વતપણે વર્તે છે. તેને સ્યાત્નિત્ય જાંગો કહીએ. તે સિદ્ધજગવાનને જ્ઞાનગુણના ઠતા પર્યાય અનંતા, દર્શનગુણના ઠતા પર્યાય અનંતા, ચારિત્રગુણના ઠતા પર્યાય અનંતા, અને વીર્યગુણના ઠતા પર્યાય અનંતા, એમ અનંતા ઠતા પર્યાય તે સિદ્ધને વિષે સદાકાલ શાશ્વતા નિત્યપણે વર્તે છે, માટે સ્યાત્ નિત્યં જાંગો છે.

દ્વે સિદ્ધમાં સ્યાદનિત્યં એ વીજો જાંગો કહે છે. શ્રીસિદ્ધપરમાત્માને અનંતા ઠતા પર્યાય જે પ્રગટ્યા છે, તે એકેક પર્યાયને વિષે અનંતા સામર્થ્ય પર્યાય રૂપ ફેરવની વર્તના સમય સમય થઈ રહી છે, એટલે અતિ નવપર્યાયનું ઉપજનું અને પૂર્વપર્યાયનું વિણસનું થાય છે. માટે એ સિદ્ધમાં અનિત્યપણું જાણનું તેથી સ્યાદનિત્યરૂપ વીજો જાંગો કહ્યો.

ત્રી સિદ્ધમાં સ્યાદિત્યઅનિત્યરૂપ ત્રીજો જાંગો કહે છે. તિહાં સિદ્ધનાં પૂર્વોક્ત ઠતા પર્યાય નિત્ય છે, અને સામર્થ્ય પર્યાય અનિત્ય છે. એ બે જાંગો એક સમય છે, કિંના સમયાંતરે છે? ત્યાં ગુરુ કહે છે, કે જે સમય ઠતા પર્યાયનું નિત્યપણું છે, તે સમયે જ સામર્થ્ય પર્યાયનું અનિત્યપણું પણ છે. તેથી સિદ્ધને નિત્ય અને અનિત્ય એ બે જાંગો એક સમયે છે, એ સ્યાદિત્ય અનિત્ય નામે ત્રીજો જાંગો કહ્યો.

ત્રી સિદ્ધમાં સ્યાદવક્તવ્ય નામે ચોથો જાંગો કહે છે. શિષ્ય કહે છે, કે એ નિત્ય, અનિત્ય એ જાંગો એક સમયે છે, તો આપણે સ્યાન્નિત્ય કહે છે તેમાં પણ અસંખ્યાના સમય હાથે, તેવા પછી સ્યાદનિત્ય કહેવા કહેવાય. માટે નિત્ય કહે તે સમયે અનિત્યપણું નાહનું અને અનિત્ય કહે તે સમય નિત્યપણું નાહવું એટલે નિત્ય કહેનાં અનિત્યપણા એ સ્વપ્રકાર હાથે કિંના અનિત્ય કહેનાં નિત્યપણાનાં સ્વપ્રકાર હાથે તેમજ એ કહે છે, કે એમ એકસમયે બે વચન બોલ્યાં ન જાય, કેમ કે એ એક સમયે બે વચન અસંખ્યાના સમય હાથે, તેવા પછી ત્રીજો અક્ષર ત્રીજો જાંગો કહેવા માટે સ્યાદવક્તવ્યનામે ચોથો જાંગો સિદ્ધમાં કહ્યો છે, એટલે અવક્તવ્ય એ એક વચનથી અણવગ અણવગ વચનથી કહ્યો જાય નહીં.

एवं सांज्ञदी शिष्य कहे ठे के हे गुरुजी ! तमे अवक्तव्य पणुं कह्युं ते अवक्तव्य पणुं सिद्धपरमात्माने नित्यधर्मनुं ठे, किंवा अनित्यधर्मनुं ठे ? तेवारें गुरु कहे ठे, के वचनपणे नित्य अनित्य ए वे जांगा अवक्तव्य ठे, एटले पां चमो स्यान्नित्य अवक्तव्य अने ठठो स्यादनित्य अवक्तव्य जांगो कह्यो.

हवे सातमो स्यान्नित्य अनित्य युगपत् अवक्तव्य जांगो कहे ठे. एटले ए स्यात् नित्यानित्य पणुं युगपत् एकसमय ठे पण वचनथी अवक्तव्य ठे माटे स्यात् नित्यानित्य युगपत् अवक्तव्य सातमो जांगो सिद्धमां जाणवो.

१०७४ वली सिद्ध परमात्मां एक अनेकनी सप्तजंगीयो करवी. जेम के स्यादेकं, स्यादनेकं, स्यादेकानेकं, स्यादवक्तव्यं, स्यादेकअवक्तव्यं, स्यादअनेकावक्तव्यं, स्यादेकानेकयुगपदवक्तव्यं. ए रीतें एक अनेकनी सप्तजंगीयें करी सिद्ध परमात्मानुं स्वरूप गुरुमुखें जाणवुं.

१०७५ वली सिद्धपरमात्मां स्यात्सत्यं, स्यादसत्यं, स्यात्सत्यासत्यं, स्यादवक्तव्यं, स्यात्सदवक्तव्यं, स्यादसदवक्तव्यं, स्यात्सत्यासत्यं युगपदवक्तव्यं, ए सत्या सत्यनी सप्तजंगीयें करी सिद्धनुं स्वरूप विचारवुं.

१०७६ वली सिद्धमां ज्ञव्य अज्ञव्य स्वज्ञावनी सप्तजंगी करवी ते आवी रीतें स्याद्ज्ञव्यस्वज्ञाव, स्यादज्ञव्यस्वज्ञाव, स्याद्ज्ञव्याज्ञव्यस्वज्ञाव, स्यादवक्तव्यं, स्याद्ज्ञव्यस्वज्ञाव अवक्तव्यं, स्यात् अज्ञव्यस्वज्ञाव अवक्तव्यं, स्यात्ज्ञव्यस्वज्ञाव अज्ञव्य स्वज्ञाव युगपदवक्तव्यं, ए सप्तजंगीयें करी सिद्ध परमात्मानुं स्वरूप विचारवुं.

१०७७ वली सिद्धमां गुणपर्यायनी सप्तजंगी करवी, ते आवी रीतें स्यात् गुणं, स्यात्पर्यायं, स्यात्गुणपर्यायं, स्यात्अवक्तव्यं, स्यात्गुणअवक्तव्यं, स्यात्पर्याय अवक्तव्यं, स्यात्गुणपर्याययुगपदवक्तव्यं. ए रीतें गुणपर्यायनी सप्तजंगीयें करी सिद्ध परमात्मानुं स्वरूप विचारवुं. एम अनंती सप्तजंगीयो सिद्ध परमात्माने विषे वस्तुधर्में रही ठे पण तेनो विस्तारें अर्थ क रतां ग्रंथ वधे, माटे ए सामान्य प्रकारें बीजरूप सप्तजंगीनो विचार कह्यो.

११०१ हवे मोक्षनिष्पन्न स्वरूपसिद्ध अवस्थामां पदकारक लगावे ठे. तिहां प्रथम ज्ञानगुणमां ठ कारक लगावे ठे. प्रथम कर्त्ता ते सिद्धनो जीव, बीजुं कारण रूप ज्ञानगुण ठे, बीजुं ते ज्ञानगुणें करीने अनंता ज्ञेयपदार्थ जाणवा रूप कार्य करवुं ठे, तेणे करी समय समय अज्ञितव पर्यायनुं जा

પણું સંપ્રદાનું જાય, તે ચોથું સંપ્રદાન, અને સમય સમય પૂર્વપર્યાયના જાણપણાનો વ્યય થતો જાય, તે પાંચમું અપાદાન, અને જ્ઞાનગુણ ધ્રુવનું ધ્રુવપણે જાણવું તે ઠહું આધાર, એ સિદ્ધના જ્ઞાનગુણમાં ઠ કારક કહ્યો.

૧૧૦૭ કહે સિદ્ધને દર્શનગુણમાં ઠ કારક કહે છે. પ્રથમ કર્તા સિદ્ધનો જીવ, ત્રીજું તેને દર્શનગુણ કારણ મલ્યું તેણે કરી ત્રીજું અનંતા દૃશ્યપદાર્થને દેવવારૂપ કાર્ય કરવું છે, ચોથું અજિનવપર્યાયનું સમયસમય દેખવા પણું મંદજનું જાય તે સંપ્રદાન, પાંચમું પૂર્વપર્યાયના દેખવા પણાનો સમયસમય વ્યય થતો જાય, તે અપાદાન, આધાર તે દર્શનગુણ ધ્રુવન ધ્રુવપણે જાણવો.

૧૧૧૩ કહે સિદ્ધને ચારિત્રગુણમાં પદ્મકારક કહે છે પ્રથમ કર્તા સિદ્ધનો જીવ, ત્રીજું ચારિત્રગુણ કારણ મલ્યું, ત્રીજું અનંતા ગુણને વિષે રમણ કરવા રૂપ માટે કાર્યું છે. ચોથું સંપ્રદાન તે અજિનવપર્યાયનું રમણ પણું સમય સમય મંદજનું જાય, પાંચમું અપાદાન તે પૂર્વપર્યાયના રમણપણાનો સમય સમય વ્યય થતો જાય, ઠહો આધાર તે ચારિત્રગુણ ધ્રુવનું ધ્રુવપણે જાણવું.

૧૧૧૭ કહે સિદ્ધના ચીરે ગુણમાં પદ્મકારક કહાવે છે, પ્રથમ કર્તા સિદ્ધનો જીવ, ત્રીજું કારણરૂપ ચીરેગુણ, ત્રીજું અનંતાગુણને વિષે સહાયરૂપ મંદજનું છે. ચોથું સંપ્રદાન, તે અજિનવપર્યાયનું સહાયપણું સમય સમય મંદજનું જાય, પાંચમું અપાદાન તે પૂર્વપર્યાયના સહાયપણાનો સમય સમય વ્યય થતો જાય, ઠહો આધાર તે ચીરેગુણ ધ્રુવનું ધ્રુવપણે જાણવું. એ સિદ્ધના સિદ્ધિગુણમાં પદ્મકારક જાણ મા. એ સિદ્ધિ સિદ્ધપરમાત્માને અનંતા ગુણને વિષે પદ્મકારક રૂપ અનંતાં વરુ જાગી રહ્યાં છે, તેનું જાણપણું કરી જાણવા મંદજનું અપાદાન આધાર તે આળી, ગણ્યા વિગણ્યાં પરમાનંદપદ પામે.

૧૧૨૭ હવે ચાર નિદેષે કરી સિદ્ધ પરમાત્માનું સ્વરૂપ ડલવાવે છે. પ્રથમ (નામસિદ્ધ કે ૦) સિદ્ધ એવું નામ તે ત્રણે કાલ એકરૂપ પાળે શાશ્વતું વર્તે છે, વીજો સ્થાપનાસિદ્ધ તે શ્રીજિનપ્રતિમા સ્થાપવી અથવા દેહમાન મધ્યેથી ત્રીજો જાગ ઘટાડી બે જાગ શરીર પ્રમાણે આત્મપ્રદેશનો ધન કરી સ્થાપના રૂપ ક્ષેત્ર અવગાહી રહ્યા છે. ત્રીજો દ્રવ્યસિદ્ધ તે તેરમે ચૌદમે ગુણગણે કેવલીજગવાનું વર્તે છે. તે જીવ્યશરીર આશ્રયી દ્રવ્ય સિદ્ધ જાણવો અને જે સિદ્ધિવસ્ત્યા તેના શરીરની જાતિ કરિયે, તે જીવ્યશરીરનું દ્રવ્ય જાણવું તથા શુદ્ધ નિર્મલ અસંખ્યાત પ્રદેશને વિષે જ્ઞાનાદિ અનંતગુણ રૂપ ઠતા પર્યાય વસ્તુરૂપ પ્રગટ્યા છે, તે તદ્વ્યતિરિક્ત શરીર આશ્રયી દ્રવ્યનિદેષો જાણવો એ ત્રણ પ્રકારે સિદ્ધનો દ્રવ્યનિદેષો જાણવો. તથા સિદ્ધનો સ્વરૂપ સામર્થ્યપર્યાય પ્રવર્તના રૂપ અનંતો ધર્મ પ્રગટ્યો છે, તેણે કરી સદા કાલ નવા નવા જોયની વર્તના રૂપ પર્યાયનો ઉત્પાદ, વ્યય, સમય સમય અનંત અનંતો થઈ રહ્યો છે. તેથી સિદ્ધ પરમાત્મા અનંતું સુખ જોગવે છે. તે જાવનિદેષો જાણવો. એ રીતે ચારનિદેષે. સિદ્ધ પરમાત્માનું સ્વરૂપ જાણવું, ૧૧૩૧ શિષ્ય:-સિદ્ધપરમાત્માના સ્વરૂપમાં અજોગી, ઉપજોગી અને જોગી, એવી ત્રિજોગી ઉપજે છે માટે તેણે કરીને સિદ્ધનું સ્વરૂપ કેમ જાણીયે ?

ગુરુ:-સિદ્ધપરમાત્મા શુજાશુજના હેતુ ઇન્દ્રિયસુખના વિકારરૂપ જોગથકી રહિત છે, તેમાટે સિદ્ધને અજોગી કહીયે. તથા અનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શન, અનંત ચારિત્ર, અનંત વીર્ય, એ આદિ અનંતા ગુણ પ્રગટ્યા છે. તે વારંવાર એના એ ગુણ જોગવ્યામાં આવે છે, તેથી સિદ્ધને ઉપયોગી કહીયે. જે એકવાર જોગવવામાં આવે, તેને જોગ કહીયે. અને જે વારંવાર જોગવવામાં આવે, તેને ઉપજોગ કહીયે. તથા સિદ્ધના એકગુણને વિષે અનંતાનંત પર્યાયની સમય સમય ઉત્પાદવ્યયરૂપ નવા નવા જોયની વર્તના થઈ રહી છે, તેણે કરી સિદ્ધપરમાત્મા, સમય સમય અનંતસુખના આસ્વાદનરૂપ જોગ કરે છે, તેમાટે પર્યાયથકી સિદ્ધને જોગી કહીયે. એ રીતે શુજાશુજરૂપ વિજાવના જોગથકી સિદ્ધ રહિત છે, તેમાટે અજોગી કહી વોલાવ્યા અને જ્ઞાનાદિ અનંતપર્યાયરૂપ ગુણથકી સિદ્ધને ઉપજોગી કહી વોલાવ્યા, એટલે ઠતા પર્યાયરૂપ ગુણ વારંવાર ફરી ફરીને એના એ જોગવ્યામાં આવે માટે, તપજોગ છે તથા સિદ્ધના સામર્થ્ય પર્યાય સમય સમય નવા નવા જોયની વર્ત

નારૂપ પલટાય છે. તેમાટે સમય સમય નવનવું અનંતું સુખ જોગવે છે એ વે પર્યાયથી સિદ્ધને જોગી કહી બોલાવ્યા, એ પરમાર્થ છે. એ રીતે જિ જંગીયેં કરી સિદ્ધ પરમાત્માનું સ્વરૂપ જાણવું.

૧૧૩૩ શિષ્ય:-સિદ્ધપરમાત્માનો નિત્યસ્વજાવ કહીયેં, અને અનિત્ય સ્વજાવ પણ કહીયેં, તેનો શ્વો પામાર્થ?

ગુરુ:-સિદ્ધને જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને વીર્ય, એ ચાર ગુણ તથા અઘ્યા વાય, અમૂર્તિ, અને અનવગાહક, એ ત્રણ પર્યાય નિત્ય છે તેમાટે એ નિત્ય સ્વજાવ કહીયેં અને એક અગુરુલઘુ પર્યાય સિદ્ધને સર્વગુણમાં ઉપજતો વિ ગમવા રૂપ હાનિ વૃદ્ધિ કરે છે, તે માટે સિદ્ધનો અનિત્યસ્વજાવ કહીયેં, અનિત્ય ઇચ્છાન્તિનયેં કરી સિદ્ધનો નિત્યસ્વજાવ કહીયેં અને પર્યાયાસ્તિ ત્વયેં કરી સિદ્ધનો અનિત્ય સ્વજાવ કહીયેં એ પરમાર્થ જાણવો.

૧૧૩૪ શિષ્ય:-સિદ્ધનું પરમાત્મામાં અસ્તિ તથા નાસ્તિપણું કેમ જાણીયેં?

ગુરુ:-સિદ્ધ પરમાત્માને જ્ઞાનાદિ અનંતનતુષ્ટ્યરૂપ લક્ષ્મી પ્રગટ થઈ છે, તેનું સિદ્ધને અસ્તિપણું જાણવું, અને પરસ્વજાવ શુભાશુભરૂપ જે ઇંદ્રિય મુખ તેનું સિદ્ધને નાસ્તિપણું જાણવું.

૧૧૩૫ શિષ્ય:-સિદ્ધને જોગી કહીયેં અને અજોગીપણ કહીયેં તેનો શો પરમાર્થ? ગુરુ:-સિદ્ધને જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર રૂપ ત્રણ ગુણ પ્રગટ થયા છે માટે એ ત્રણ ગુણે કરી જોગી કહીયેં. તથા મન, વચન અને કાયા, એ ત્રણ જોગથી સિદ્ધ સંનિત છે, માટે અજોગી કહીયેં.

૧૧૩૬ શિષ્ય:-સિદ્ધને કતો કહીયેં અને અકતોપણ કહીયેં તેનો શ્વો પરમાર્થ?

ગુરુ:-જ્ઞાનના ઉપોચ અનંતા છે તેને કરી સિદ્ધ પરમાત્મા અને ક કોચ ત્રણ ઉપોચને જાણવાપણ કાચે કરે છે, અને અનંતા દર્શનના પર્યાય તેને કરી, જાણ અને ક કાચામને દેવનારૂપ કાચે કરે છે માટે સિદ્ધને તેના કરી કહીયેં. અને શુભાશુભવિકાસ્થ્ય ઇંદ્રિયમુખના જેવું પણ તે જાણ કરી કરી કરી કરી તેના સિદ્ધને અકતો કહીયેં.

૧૧૩૭ શિષ્ય:-સિદ્ધ પરમાત્માનો નિત્યસ્વજાવ પણ કહીયેં, અને અનિત્ય સ્વજાવ પણ કહીયેં, તેનો શ્વો પરમાર્થ?

ગુરુ:-તેને સ્વજાવ છે તેને નિત્યસ્વજાવ કહીયેં. અને તેને અનિત્ય સ્વજાવ પણ કહીયેં, તેને અનિત્યસ્વજાવ કહીયેં. હવે સિદ્ધપરમાત્માને જા

न, दर्शन अने चारित्र ए आदि अनन्ता गुण प्रगट्या ठे, तेनो कोइ का
विनाश थवानो नथी, एटले ते कोइ काळें पलटाशे नही, तेमाटे ए अजव
खजाव सिद्धमां कहीयें. अने सिद्धने एक अगुरुत्वधु पर्याय करी अनन्त
गुणमां हानिवृद्धिरूप समय समय उत्पाद व्यय थाय ठे, ते पलटण स
जाव ठे. तेणे करी सिद्ध परमात्माने जव्यखजाव कहीयें.

११४३ शिष्यः—सिद्ध परमात्माने लाज कहीयें अने अलाज पण क
हीयें तेनो शो परमार्थ ?

गुरुः—सत्तागतें अनंतुं सुख प्रगटयुं, तेनो सिद्धने लाज कहीयें अने शु
जाशुजविकाररूप इंद्रिसुखना जे जोग तेनो सिद्धने अलाज कहीयें.

११४५ शिष्यः—सिद्ध परमात्माने ग्राहकखजाव कहीयें, अने अग्राहक
खजाव पण कहीयें, तेनो श्यो परमार्थ ?

गुरुः—सिद्ध परमात्मायें शुक्लध्यानरूप अग्नियें करी सर्व कर्म वाली पो
ताना स्वरूपनुग्रहण करी लोकनेअग्रजार्गे जइ अनंतसुखरूप आस्वाद
ननुं ग्रहण कयुं ठे तेमाटे ग्राहकखजाव कहीयें, अने चारगतिरूप संसा
रमां मोहनीकर्मने वशे हता, तेवारें समय समय अनन्ता कर्मरूप दलीयानुं
ग्रहण रता हता, तेथकी हमणां निवर्त्या, माटे अग्राहकखजाव कहीयें.

११४७ शिष्यः—सिद्ध परमात्मानो स्थिरखजाव कहीयें, अने अस्थिर
खजाव पण कहीयें, तेनो श्यो परमार्थ ?

गुरुः—सिद्धपरमात्मा सकल कर्म खपावी पोतानुं रूप निपजावी लोक
ने अंतें सादि अनंतमे जांगे ने आकाशप्रदेशरूप क्षेत्र अवगाही रह्या ठे,
तिहां थकी कोइ काळें ए प्रदेश मूकी बीजे प्रदेशे जनुं नथी तेमाटें स्थिरख
जाव कहीयें. अने जे अनंतगुण सिद्धने प्रगट्या ठे, तेनुं पण कोइकाळें वि
नाशपणुं नथी, ते पण सिद्धनो स्थिरखजाव कहीयें तथा पर्यायनुं समय
समय, पलटणपणुं ठे एटले पर्यायें करी हानिवृद्धि थाय ठे ते सिद्ध पर
मात्मानो अस्थिरखजाव जाणवो.

११४८ शिष्यः—सिद्धने रक्षक कहीयें अने अरक्षक कहीयें, तेनो श्यो परमार्थ ?

गुरुः—सिद्ध परमात्माने सत्तायें ज्ञानादि अनंतगुणरूप जे लक्ष्मी प्रगट
थइ ठे. तेना रक्षक ठे माटे सिद्धने रक्षक कहीयें, अने पुजवादि विजाव
रूप जे लक्ष्मी ते थकी सिद्धरहित ठे, तेमाटे तेना अरक्षक कहीयें.

૧૧૫૧ શિષ્ય:-સિદ્ધ પરમાત્માનો અચલિતસ્વજાવ કહીયેં, અને ચક્ષિ તત્ત્વજાવ પણ કહીયેં, તેનો શ્યો પરમાર્થ ?

ગુરુ:-સિદ્ધ પરમાત્માને સત્તાગતેં જ્ઞાનાદિ અનંતગુણ પ્રગટ્યા છે, તેનો કોઈ કાલેં વિનાશ નથી માટે સિદ્ધનો અચલિત સ્વજાવ કહીયેં, અને નવા નવા જ્ઞેયની વર્તનારૂપ સમય સમય ઉત્પાદવ્યય થાય છે, તેમાટે સિદ્ધપરમાત્માનો ચલિત સ્વજાવ કહીયેં.

૧૧૫૩ શિષ્ય:-સિદ્ધપરમાત્માનો રમણિક સ્વજાવ કહીયેં, અને શ્રમણિક સ્વજાવ પણ કહીયેં, તેનો શ્યો પરમાર્થ ?

ગુરુ:-ગુહ્યજ્ઞાનરૂપ અગ્નિયેં કરી ઘાતી અઘાતી રૂપ કર્મ આવરણ તા સ્ત્રી જ્ઞાનાદિ અનંતગુણરૂપ પોતાનું સ્વરૂપ પ્રગટ કહ્યું, તેને વિષે સિદ્ધપરમાત્માને રમણિકપણું છે અને ઇન્દ્રિયસુલની હેતુ પદ્ધતિ જે પરસ્વજાવ રૂપ વિનાશદશા નિર્દાંયકી સિદ્ધને શ્રમણિક પણું જાણવું.

૧૧૫૫ શિષ્ય:-સિદ્ધ પરમાત્માનો વ્યાપક સ્વજાવ કહીયેં અને અગ્રાપક સ્વજાવ પણ કહીયેં તેનો શ્યો પરમાર્થ ?

ગુરુ:-સિદ્ધપરમાત્માને સત્તાગતેં સામાન્ય વિશેષરૂપ જ્ઞાન,વર્ણન આદિ પાત્રેના ગુણ પ્રગટ્યા છે, તેમાં વ્યાપકપણું જાણવું, અને પરગ્રાવરૂપ વિનાશદશા પદ્ધતિ સિદ્ધ પરમાત્મા રહિત છે, તેમાટે તેમાં અવ્યાપકપણું જાણવું. ૧૧૫૬ શિષ્ય:-સિદ્ધ પરમાત્માનો સ્વરૂપ કહ્યું.

૧૧૫૭ શિષ્ય:-સિદ્ધ પરમાત્માના અન્યર્થી ગુણ લખીયેં જેને. ૧ અનંતજ્ઞાનમય, ૨ અનંતવર્ણનમય, ૩ અનંતવાચિત્રમય, ૪ અનંતનપોમય, ૫ અનંતગોમય, ૬ અનંતસાગરમય, ૭ અનંતપ્રાણમય, ૮ અનંતગોમય, ૯ અનંતગુણમય, ૧૦ અનંતવર્ણનમય, ૧૧ અનંતવાચિત્રમય, ૧૨ અનંતનપોમય, ૧૩ અનંતસાગરમય, ૧૪ અનંતપ્રાણમય, ૧૫ અનંતગોમય, ૧૬ અનંતગુણમય, ૧૭ અનંતવાચિત્રમય, ૧૮ અનંતનપોમય, ૧૯ અનંતસાગરમય, ૨૦ અનંતપ્રાણમય, ૨૧ અનંતગોમય, ૨૨ અનંતગુણમય, ૨૩ અનંતવાચિત્રમય, ૨૪ અનંતનપોમય, ૨૫ અનંતસાગરમય, ૨૬ અનંતપ્રાણમય, ૨૭ અનંતગોમય, ૨૮ અનંતગુણમય, ૨૯ અનંતવાચિત્રમય, ૩૦ અનંતનપોમય, ૩૧ અનંતસાગરમય, ૩૨ અનંતપ્રાણમય, ૩૩ અનંતગોમય, ૩૪ અનંતગુણમય, ૩૫ અનંતવાચિત્રમય, ૩૬ અનંતનપોમય, ૩૭ અનંતસાગરમય, ૩૮ અનંતપ્રાણમય, ૩૯ અનંતગોમય, ૪૦ અનંતગુણમય, ૪૧ અનંતવાચિત્રમય, ૪૨ અનંતનપોમય, ૪૩ અનંતસાગરમય, ૪૪ અનંતપ્રાણમય, ૪૫ અનંતગોમય, ૪૬ અનંતગુણમય, ૪૭ અનંતવાચિત્રમય, ૪૮ અનંતનપોમય, ૪૯ અનંતસાગરમય, ૫૦ અનંતપ્રાણમય, ૫૧ અનંતગોમય, ૫૨ અનંતગુણમય, ૫૩ અનંતવાચિત્રમય, ૫૪ અનંતનપોમય, ૫૫ અનંતસાગરમય, ૫૬ અનંતપ્રાણમય, ૫૭ અનંતગોમય, ૫૮ અનંતગુણમય, ૫૯ અનંતવાચિત્રમય, ૬૦ અનંતનપોમય, ૬૧ અનંતસાગરમય, ૬૨ અનંતપ્રાણમય, ૬૩ અનંતગોમય, ૬૪ અનંતગુણમય, ૬૫ અનંતવાચિત્રમય, ૬૬ અનંતનપોમય, ૬૭ અનંતસાગરમય, ૬૮ અનંતપ્રાણમય, ૬૯ અનંતગોમય, ૭૦ અનંતગુણમય, ૭૧ અનંતવાચિત્રમય, ૭૨ અનંતનપોમય, ૭૩ અનંતસાગરમય, ૭૪ અનંતપ્રાણમય, ૭૫ અનંતગોમય, ૭૬ અનંતગુણમય, ૭૭ અનંતવાચિત્રમય, ૭૮ અનંતનપોમય, ૭૯ અનંતસાગરમય, ૮૦ અનંતપ્રાણમય, ૮૧ અનંતગોમય, ૮૨ અનંતગુણમય, ૮૩ અનંતવાચિત્રમય, ૮૪ અનંતનપોમય, ૮૫ અનંતસાગરમય, ૮૬ અનંતપ્રાણમય, ૮૭ અનંતગોમય, ૮૮ અનંતગુણમય, ૮૯ અનંતવાચિત્રમય, ૯૦ અનંતનપોમય, ૯૧ અનંતસાગરમય, ૯૨ અનંતપ્રાણમય, ૯૩ અનંતગોમય, ૯૪ અનંતગુણમય, ૯૫ અનંતવાચિત્રમય, ૯૬ અનંતનપોમય, ૯૭ અનંતસાગરમય, ૯૮ અનંતપ્રાણમય, ૯૯ અનંતગોમય, ૧૦૦ અનંતગુણમય.

૧૧૫૮ શિષ્ય:-સિદ્ધ પરમાત્માના અનિર્ણયગુણ લખીયેં જેને. ૧ ક્રોધગદિત, ૨ મદગદિત, ૩ મતગદિત, ૪ મોહગદિત, ૫ આશ્ચર્યગદિત, ૬ આનિગદિત, ૭ અભિગદિત, ૮ અભિગદિત, ૯ અભિગદિત, ૧૦ અભિગદિત, ૧૧ અભિગદિત, ૧૨ અભિગદિત, ૧૩ અભિગદિત, ૧૪ અભિગદિત, ૧૫ અભિગદિત, ૧૬ અભિગદિત, ૧૭ અભિગદિત, ૧૮ અભિગદિત, ૧૯ અભિગદિત, ૨૦ અભિગદિત, ૨૧ અભિગદિત, ૨૨ અભિગદિત, ૨૩ અભિગદિત, ૨૪ અભિગદિત, ૨૫ અભિગદિત, ૨૬ અભિગદિત, ૨૭ અભિગદિત, ૨૮ અભિગદિત, ૨૯ અભિગદિત, ૩૦ અભિગદિત, ૩૧ અભિગદિત, ૩૨ અભિગદિત, ૩૩ અભિગદિત, ૩૪ અભિગદિત, ૩૫ અભિગદિત, ૩૬ અભિગદિત, ૩૭ અભિગદિત, ૩૮ અભિગદિત, ૩૯ અભિગદિત, ૪૦ અભિગદિત, ૪૧ અભિગદિત, ૪૨ અભિગદિત, ૪૩ અભિગદિત, ૪૪ અભિગદિત, ૪૫ અભિગદિત, ૪૬ અભિગદિત, ૪૭ અભિગદિત, ૪૮ અભિગદિત, ૪૯ અભિગદિત, ૫૦ અભિગદિત, ૫૧ અભિગદિત, ૫૨ અભિગદિત, ૫૩ અભિગદિત, ૫૪ અભિગદિત, ૫૫ અભિગદિત, ૫૬ અભિગદિત, ૫૭ અભિગદિત, ૫૮ અભિગદિત, ૫૯ અભિગદિત, ૬૦ અભિગદિત, ૬૧ અભિગદિત, ૬૨ અભિગદિત, ૬૩ અભિગદિત, ૬૪ અભિગદિત, ૬૫ અભિગદિત, ૬૬ અભિગદિત, ૬૭ અભિગદિત, ૬૮ અભિગદિત, ૬૯ અભિગદિત, ૭૦ અભિગદિત, ૭૧ અભિગદિત, ૭૨ અભિગદિત, ૭૩ અભિગદિત, ૭૪ અભિગદિત, ૭૫ અભિગદિત, ૭૬ અભિગદિત, ૭૭ અભિગદિત, ૭૮ અભિગદિત, ૭૯ અભિગદિત, ૮૦ અભિગદિત, ૮૧ અભિગદિત, ૮૨ અભિગદિત, ૮૩ અભિગદિત, ૮૪ અભિગદિત, ૮૫ અભિગદિત, ૮૬ અભિગદિત, ૮૭ અભિગદિત, ૮૮ અભિગદિત, ૮૯ અભિગદિત, ૯૦ અભિગદિત, ૯૧ અભિગદિત, ૯૨ અભિગદિત, ૯૩ અભિગદિત, ૯૪ અભિગદિત, ૯૫ અભિગદિત, ૯૬ અભિગદિત, ૯૭ અભિગદિત, ૯૮ અભિગદિત, ૯૯ અભિગદિત, ૧૦૦ અભિગદિત.

१५ गंधरहित, १६ आहाररहित, १७ निहाररहित, १८ रोगरहित, १९ जयरहित, २० शोकरहित, २१ जुगुप्सा रहित, ए व्यतिरेक गुण जाणवा. १२७५ हवे सिद्धपरमात्माना अन्वयी अने व्यतिरेक ए वे गुण जेला ल खीयें ठीयें. निराकार, १ निराखंब, ३ निराशी, ४ निरुपाधि, ५ निर्विकारी, ६ अक्षय, ७ अनादि, ८ अनंत, ९ अखंड, १० अक्षर, ११ अनक्षर, १२ अचल, १३ अकल, १४ अमल, १५ अगम, १६ अनादमी, १७ अरूपी, १८ अकर्मि, १९ अवंधक, २० अनुदय, २१ अनोदिक, २२ अजेदी, २३ अवेदी, २४ अवेदी, २५ अखेदी, २६ असखायी, २७ अलोशी, २८ अजोगी, २९ अव्याबाध, ३० अनंतअनवगाही, ३१ गुरुलघु, ३२ अपरिणामी, ३३ अनिद्रिय, ३४ अविकारी, ३५ अयोनि, ३६ अव्यापी, ३७ अनाश्रयी, ३८ अकंप, ३९ अविरोधी, ४० अखंडित, ४१ अनाश्रव, ४२ अलख, ४३ अशोक, ४४ अलोक, ४५ लोकालोकज्ञायक, ४६ स्वद्वयवंत, ४७ स्वक्षेत्रवंत, ४८ स्वकालवंत, ४९ स्वज्ञाववंत, ५० द्रव्यास्तिकपणे नित्य, ५१ पर्यायास्तिकपणे अनित्य, ५२ गुणपर्यायपणे नित्यानित्य, ५३ सिद्धस्वरूपी, ५४ स्वसत्तावंत, ५५ परसत्तारहित, ५६ स्वक्षेत्रव्यवगाहिक, ५७ परक्षेत्रस्वपणें अनवगाहिक. ५८ धर्मास्तिकायथकी जित्त, ५९ अधर्मास्तिकाय थकी जित्त, ६० आकाशास्तिकाय थकी जित्त, ६१ पुद्गलास्तिकायथकी जित्त, ६२ कालथकी जित्त, ६३ स्वज्ञावना कर्त्ता, ६४ परज्ञावना अकर्त्ता, ६५ लोकप्रमाणें अवगाहनावंत, ६६ शुद्ध, ६७ बुद्ध, ६८ अमर, ६९ अपर, ७० अपरंपर, ७१ स्वज्ञावरमणी, ७२ सहजानंदी, ७३ पूर्णानंदी, ७४ अजर, ७५ अविनाशी, ७६ एक, ७७ असंख्य, ७८ अनंत, ७९ अनंतगुणें करी विराजमान.

शिष्यः—सिद्ध परमात्माने दान अनंतुं ठे. लाज अनंतो ठे, जोग अनंतो ठे, उपजोग अनंतो ठे, तेनो श्यो परमार्थ ? तथा ते दान कोने आपे ठे ? लाज शानो थाय ठे ? जोग ते शेनो ठे. अने उपजोग ते शेनो ठे ?

गुरुः—सिद्ध परमात्माने वीर्यगुण ते सहकार दीये ठे तेम ज्ञानगुणना उपयोग विना वीर्य फुरी शके नही तेथी वीर्यने सहाय ज्ञान गुणनुं ठे त था ज्ञानमां रमण ते चारित्रनुं सहाय ठे, एम एक गुणने अनंतगुणनुं सहाय ठे. हवे जे गुण सहाय दीये ठे ते तो आत्माना गुणमां दान धर्म

ઠે, તે સિદ્ધના જીવ પ્રતિ સમય અનંત સ્વગુણ સહાય રૂપ અનંતું દાન પં
તેં પોતાને આપે ઠે તથા જે ગુણને જે ગુણની સહાય રૂપ શક્તિની પ્રાપ્તિ
તે સિદ્ધના જીવને લાજ ઠે તથા સિદ્ધના જીવ પોતાના પર્યાયને પ્રતિસમ
યેં જોગવે ઠે તે જોગ ઠે તથા સિદ્ધના જીવ સ્વાત્તાવિક જે સ્વગુણ તેને ત્રા
વાર જોગવે ઠે માટે તેનો ઉપજોગ ઠે એમ સિદ્ધને દાન સ્વરૂપનું ઠે, લાજ
પણ સ્વરૂપનો ઠે, જોગ સ્વપર્યાયનો ઠે અને સ્વાત્તાવિક સ્વગુણનો ઉપજોગ ઠે

૫ રીતેં એક સિદ્ધ આશ્રયી એ સ્વરૂપ કિંચિન્માત્ર લક્ષ્યું ઠે. એવા અનંત
સિદ્ધ વતેં ઠે, તેમાટે એક સિદ્ધનું સ્વરૂપ જાણ્યું ઇટલે સર્વસિદ્ધનું સ્વરૂપ
જાણ્યું તેથી એક સિદ્ધનું સ્વરૂપ જેના જાણ્યામાં આવે, તેને જ્ઞાની કહીયેં.
અને જેની શ્રદ્ધામાં વેસે, અંતરંગ સર્વેં, તેને સમકેતી કહીયેં. એવા પુરુષને
સિદ્ધનાં મુખ નજીક ઠે, એવા પુરુષ સંસારમાં જે રહ્યા ઠે, તે માત્ર ગયસ્થિ
તિના ચાંકચકી રહ્યા ઠે, અને ઘડી ઉલ્લાસના ધણી જે સિદ્ધપરમાત્માને
નમસ્કાર કરે ઠે. ઇટલે નમોસિદ્ધાણં કહે ઠે. તે ઘણી નિર્જીરા કરે ઠે. તે
માટે તેને નિશ્ચય સમભક્તના ધણી કહીયેં.

તથા જેણે ઘડી રીતની ઉલ્લાસ કરી નથી, અને જે “નમોસિદ્ધાણં”
કહી સિદ્ધને નમસ્કાર કરે ઠે, તે મૂઝે જેમ રામનો ઉદાર કરે ઠે, તેની
પેં આત્મા જાણ્યું, સિદ્ધાં મુખી મિથ્યાત્વ ઠે, પણ નિર્જીરા થાય નહીં.
કેમ ઠે નિર્જીરા તો ઉલ્લાસને હાથ ઠે, માટે સિદ્ધનું સ્વરૂપ જાણનાનો
પણ મુખ દરજો, જેણે ઉત્ક્રમ દારેં સિદ્ધનું સ્વરૂપ ન જાણ્યું તેનો દ્રવ્યનિક
સે ઠે. આપુ ઇમોદસં ૫ શ્રીઅનુયોગદ્વારનું વચન ઠે,

૫૪૧ કયુ ઠે, જે પદ, અક્ષર, માત્રા, શુદ્ધમિદ્ધાંત્ર નાંચતાં, પૂરતાં,
અર્થ કરે ઠે. પૂર મૂલે સર્વેં ઠે, તે પણ શુદ્ધ નિશ્ચય મત્તા ઉલ્લાસ વિના
નવે દ્રવ્યનિકરે ઠે. અને જે માત્ર વિના દ્રવ્યનય ઠે, તે પુણ્યવંધનું કારણ
ઠે પણ મોક્ષનું કારણ નથી, ઇટલે જે જીવ, કરાણીકર કથતપસ્યા કરે
ઠે, પણ જીવ અજીવની મત્તા ઉલ્લાસી નથી, તેને તપસની મૂઝમાં થયવી અપ
લક્ષ્યકી કથા ઠે તથા પ્ર ત્રાસ્યથી પદથી તપસ્યાકર કરાણી કરે ઠે,
અને સોનાને માથુ કહેવાયે ન તે મૂઝાતરી ઠે. શ્રીઉત્તામચર્યામાં “નમ
સિદ્ધજાણનામ” ૫ કથતે તથા “નમોનમુખીરોડ” ૫ કથતે જે જાણી
ઠે ઠે. તે મિથ્યાત્વ ઠે.

तथा कोइ गणितानुयोग जे नारकी देवताना बोल अथवा यतिश्राव
नो आचार जाणीने कहे जे अमें ज्ञानी ठैयें ? परंतु ते ज्ञानी नथी, जे
व्यगुणपर्यायनुं स्वरूप जाणे, तेने ज्ञानी कहीयें. उत्तराध्ययनना मोक्ष
प्राप्त्याध्ययनमां कछुं ठे. तथा च तत्सूत्रं ॥ एवं पंचविहं नाणं, द्वाण्यगुणा
ए य ॥ पद्यवाण्य सवेसिं, जं नाणिहिं दंसीआ ॥ १ ॥ अर्थः—पांच प्रकारें
ज्ञाननुं स्वरूप. तथा षट्द्रव्यनुं स्वरूप, गुणपर्याय सहित जाणे, तेने
सम्यग्ज्ञानी जाणवा. तिहां प्रथम पांच प्रकारें ज्ञाननुं तथा षट्द्रव्यनुं
स्वरूप रूपी अरूपी पणे निश्चयव्यहारथी जाणे, तथा उत्सर्ग अपवादथी
जाणे, तथा देशव्यापी सर्वव्यापी पणे जाणे, तथा प्रत्यक्ष परोक्ष ए बे
प्रमाणे करी जाणे, तथा कर्त्ता कारणने कार्यपणे जाणे, तथा हेय डेय
उपादेयपणे जाणे. तथा द्रव्य, क्षेत्र, काल अने जावथकी जाणे, तथा
नामादिक चार निक्षेपे रजुसूत्रनयने मतें जाणे, तथा शब्दनयने मतें
चार निक्षेपे जाणे, तथा समजिरूढ नयने मतें चार निक्षेपे जाणे, तथा
पांच समवायें करी जाणे, तथा षट् कारकें करी जाणे, तथा नैगमा
दिक सप्त नयें करी जाणे, तथा नित्य अनित्यादिक आठ पक्षें करी जाणे
तथा निश्चयव्यवहारथी जाणे, तथा नाम, द्रव्य, क्षेत्र, काल, जाव, गुण,
पर्यायथकी जाणे, तथा उत्पाद, व्यय, ध्रुवपणे जाणे. ए रीतें पांच ज्ञाननुं
तथा षट्द्रव्यनुं स्वरूप जाणे, तेने निश्चय सम्यक्ज्ञानी जाणवा.

हवे ए उपर प्रश्न कहा तेनो अर्थ करवाथकी आ ग्रंथ घणो बधे,
माटे एमांथी केटलाएक प्रश्ननो अर्थ रहस्य जाणवा सार करुं बुं, ते
प्रमाणें विस्तार बुद्धिना धणी हशे ते सर्वनो अर्थ विचारी खेशे.

प्रथम पांच प्रकारें ज्ञाननुं स्वरूप तथा षट्द्रव्यनुं स्वरूप रूपी अरूप
पीपणे निश्चय व्यवहारथी जाणवा आश्रयी कहीयें ठैयें. तिहां प्रथमनां
चार ज्ञान ते इंद्रियने अनुयायी ठे अने रूपी पदार्थने देखे ठे, अने ए चार
ज्ञाननो उपयोग पाठो टली जाशे, केम के अवधिज्ञान अने मनःपर्यव ज्ञान
नो उपयोग ठछा सातमा गुणठाणा लगें ठे अने श्रुतज्ञाननो उपयोग
वारमा गुणठाणा सुधी ठे, पठी नथी. एटले चार ज्ञान ते इंद्रियने अनु
यायी व्यवहारनयने मतें रूपीपणे प्रगट्वां अने देखे पण रूपी पदार्थने
ठे माटे रूपी जाणवा अने एक केवलज्ञान ते शुद्धनिश्चयनयें अरूपी पणे

मादि अनंतमे जागे प्रगटे तेनो उपयोग आव्यो थको जाय नही, अने उजियना अनुयायीपणा विना रूपी अरूपी सर्वे पदार्थने जाणे, माटे एके वज्र ज्ञान ते निश्चयनये अरूपी जाणवुं.

बड़ी ए पांच ज्ञाननुं स्वरूप निश्चयव्यवहारनयें करी रूपी अरूपी पणे देखाडे के. ए पांच ज्ञान कर्मरूप आवरणने अन्नावें अरूपी पणे प्रगल्भा तेने पाचां कर्मरूप आवरण लागे नही, माटे निश्चयनयें करी पांचे ज्ञान अरूपी जाणवां, अने ए पांचे ज्ञान कर्मरूप आवरणने अन्नावें प्रगल्भां तो अन्नावी पणे के पण तेना पर्याय रूपी पदार्थमां गळ्या, केस के चारज्ञान तो रूपी प्रगल्भतेज देगे के. माटे रूपी पदार्थमां चार ज्ञानना पर्याय प्रगल्भा. ते ते व्यवहार नवने सने ए पांचे ज्ञान रूपी पण जाणवां.

ॐ पश्यन्तु नमः नमः निजः व्याहार नये करी रूपी अरूपी पणे ने
 मांते उ. निजः पणे. अरूपी. व्याहार, जीव, अने काश ए पांन इव्य नि
 जन्तु करी अरूपी जाणनां अने एह पुत्तल इव्यना परमाणुश्चा ते पश्यन्ति
 मांते उ. निजः पणा मुद्दते. हेमते उग्रस्थानुनिगज चार ज्ञानना
 मांते उ. निजः पणा नये अने जाणना ने. मांते उग्रनाये करी अरूपीमां
 मांते उ. निजः पणा नये अने जाणना अने व्याहारनाये
 मांते उ. निजः पणा जीव अने पुत्तल, एवे इव्य क
 मांते उ. निजः पणा मांते निजः नये करी नमः नाम
 मांते उ. निजः पणा अने नये जो मांतां यावे ने, मांते रूपी जाण
 मांते उ. निजः पणा अने पणा नेदा मत्री लंघ वने ने, ने नये
 मांते उ. निजः पणा अने व्याहारनाये करी रूपी जाणनां, अने
 मांते उ. निजः पणा अने अरूपी जाणना, इति प्रथम प्रश्न.

કાશ, પુજ્જલ અને કાલ એ પાંચ દ્રવ્યના અનંતા ગુણ, અનંતા પર્યાય તે ના જાણપણારૂપ પ્રતીતિ ગુરુમુખેં કરવી, તે સર્વે અપવાદેં કારણરૂપ છે, અને એક જીવદ્રવ્યનું સ્વરૂપ, શુદ્ધ નિર્મલ ચિદાનંદરૂપ પરમજ્યોતિ, અવિ નાશી, અવિચલ, સર્વવિજ્ઞાવચકી રહિત શુદ્ધ નિશ્ચયનયેં કરી સત્તાયેં સિદ્ધ સમાન જ્ઞાનાદિ અનંતગુણરૂપ ઠતા પર્યાય તથા સામર્થ્યપર્યાય રૂપ અનં તીશક્તિનો ધણી, તેનું સ્વરૂપ તે ઉત્સર્ગ કાર્યરૂપ જાણવું, એ વીજો પ્રશ્ન.

હવે ત્રીજા પ્રશ્નમધ્યે પાંચ પ્રકારનું જ્ઞાન તથા ષટ્ દ્રવ્યનું સ્વરૂપ દેશ વ્યાપી તથા સર્વવ્યાપી પળે જાણવું તે કહે છે, મતિશ્રુતાદિ ચાર જ્ઞાન, તે પોતપોતાની મર્યાદા પ્રમાણેં ઉપયોગ દીધે લોકમાં એના પર્યાય પ્રવર્તેં, તે પ્રમાણેં જ્ઞેયપદાર્થ જાણે, માટે દેશવ્યાપી જાણવાં અને એક કેવલજ્ઞાનનો ઉપયોગ તે પ્રયાસ વિના સર્વપર્યાય લોકાલોકમાં વ્યાપી રહ્યા છે. તેણે ક રી સર્વ જ્ઞેયપદાર્થ એક સમયમાં જાણે છે, માટે સર્વવ્યાપી જાણવો.

હવે ઠ દ્રવ્યમાં દેશવ્યાપી અને સર્વવ્યાપી પળું કહે છે. તિહાં ધર્માસ્તિ કાય અને અધર્માસ્તિકાય, એ બે દ્રવ્ય લોકવ્યાપી અસંખ્યાત પ્રદેશી જા ણવા, તેમજ એક જીવદ્રવ્ય, અસંખ્યાતપ્રદેશી છે એવા અનંતા જીવદ્રવ્ય છે તે પળ લોકવ્યાપી જાણવાં, તથા પુજ્જલદ્રવ્યના પરમાણુઆ અનંતપ્રદેશી, તે પળ લોકવ્યાપી જાણવા. તથા કાલદ્રવ્યનો સમય એક પળ પ્રવર્તન કાલ તે અઢીઠ્ઠીપ વ્યાપી જાણવો, અને એક આકાશદ્રવ્યના અનંતા પ્રદેશ તે લોકાલોકવ્યાપી જાણવા. એરીતેં એક આકાશ વિના પાંચ દ્રવ્ય લોક વ્યાપી છે, માટે દેશવ્યાપી જાણવાં અને એક આકાશદ્રવ્ય તે લોકાલો કમાં વ્યાપી રહ્યો છે માટે સર્વવ્યાપી છે. એ ત્રીજો પ્રશ્ન થયો.

હવે ચોથા પ્રશ્નને વિષે પાંચ પ્રકારેં જ્ઞાન તથા ષટ્દ્રવ્યનું સ્વરૂપ પ્રત્ય ક્ષ અને પરોક્ષ એ બે પ્રમાણેં કરી દેખાડે છે. તિહાં પ્રથમ પ્રત્યક્ષ પ્રમા ણના બે જ્ઞેદ છે. એક સર્વ પ્રત્યક્ષ અને બીજું દેશપ્રત્યક્ષ તેમાં કેવલજ્ઞાનેં કરી ષટ્ દ્રવ્યના અનંતા ગુણ અને અનંતાપર્યાયરૂપ લોકાલોકના સર્વજ્ઞાવ પ્રત્યક્ષ પળે જાણે, તે સર્વપ્રત્યક્ષ જાણવું અને મનઃપર્યવજ્ઞાન તે મનોવર્ગ ણાને પ્રત્યક્ષપળે જાણે, બીજું અવધિજ્ઞાન તે પુજ્જલ વર્ગણાને પ્રત્યક્ષપળે જાણે, એ સર્વ દેશપ્રત્યક્ષ જાણવા. હવે બીજું પરોક્ષજ્ઞાન છે તે પરોક્ષપ્રમાણના ત્રણ જ્ઞેદ છે, એક આગમપ્રમાણ તે આગમેં કરી નરક, તિર્યંચ, મનુષ્ય, જે

जीव जाणे, न आदरे, अने न पाले, चोथा जीव जाणे, न आदरे, अने पाले, हवे एनो अर्थ जूदो जूदो लखीयें ठैयें.

तिहां पहेला जीव जे जाणे, आदरे, अने पाले, ते उलखावे ठे. जीव अजीव, नव तत्त्व अने षट् द्रव्यनुं स्वरूप साते नयें करी जाणे, अछा वीश उपनयें करी जाणे, द्रव्य, क्षेत्र, काल जावरूप चोत्रंगीयें करी जाणे, नित्य अनित्यादि आठ पदें करी जाणे, द्रव्यजावें करी जाणे, निश्चय व्यवहारें करी जाणे, नयसंयुक्त चार चारनिक्षेपे करी जाणे, ए रीतें त्रिन्न त्रिन्न प्रकारें जाणी अंतरंग जासन सहित प्रतीति करी चार गतिरूप संसारथकी उदासी जावें त्यागरूपवैरागें पंच महाव्रत शुरू रीतें आदरे, अने जेवी रीतें आदरे, तेवीरीतें मोक्षनिःकर्मारूप साध्य चोखो राखीने पा ले जीव साधु मुनिराज ठेठेसातमे गुणठाणे वर्तता कंचन पात्र समान जाणवा.

हवे बीजा जीव जे जाणे आदरे अने न पाले, ते जीव उलखावे ठे. एटले आगल जे जीव अजीवरूप षट् द्रव्यनुं नवतत्त्व स्वरूप कछुं ते प्रमाणे अंतरंग जाणपणा रूप जासन सहित प्रतीति करे, तथा चार गतिरूप संसारथकी उदासीजावें त्यागरूप वैरागें शुरू रीतें पांच महाव्रत गुरुमुखें उचरे, अने साध्य एक आत्माने कर्मथकी मूकाववा रूप निःकर्मा अवस्थानो राखीने पंच महाव्रत शुरू रीतें पाले, पण पूर्वकर्मरूप उदयजाव ने योगें करीने व्रतथकी चूक्यो मनःपरिणामविषे अशक्त थयो ॥ गाथा ॥ जे जाको जैसो उदे, तव सोए ते थान ॥ शक्ति मरोडे जीवकी, उदय महा बलवान ॥ १ ॥ एवी रीतें उदयजावने योगें करी व्रतथकी परिणाम ख श्या पण वेष मूके नही, पडिक्कमणुं पडिलेहणादि क्रिया यथाशक्तियें साचवे, विषयसुख ते विषयपान समान दारुण दुःखना दातार करी जाणे मनने विषे जूरणा घणी करे, पण बूटी शके नही, अने जे साधु, मुनिराज शुरूमार्गीं जिनआज्ञाना पालक होय, तेने देखी घणो प्रेम धरे, तेनी सेवा करे, एवा व्रतपालवानी अजिदाषा राखे अने शुरू मार्गनो उपदेश आपी, लोकने प्रतिबोधे, धर्म पमाडे, ते जीव, व्रतथकी चूक्या पण समकेतनी सद्वहणायें करी सहित ठे, माटे संवेगपही जाणवा. ए बीजो जंग.

हवे बीजा जे जीव जाणे, न आदरे, अने न पाले, ते उलखावे ठे. ते जीव सम्यग्दृष्टि चोथागुणठाणावाळा जाणवा. एटले आगल जी

य अजीवरूप नव तत्त्व, पद्मव्यनुं स्वरूप कहुं ते प्रमाणें सर्व जाणे, अंतरंग पणे सर्वदे, कार्य कारण, धर्म प्रत्ये उलखे, स्वदया परदया जा ने. न्यताव विजावनो यथार्थपणे विचार करी सर्वदे, आत्माने उपादान कागपणे जाणे, उपादानकार्य जाणे, तथा आत्मिकसुख इंद्रियजनितसु त्वनी प्रतीति करी साव्य चोखो राखी वीतरागनी आज्ञायें अनेक प्रकारें नाधन करे. तेजीव, संसारथकी उदासी जावें वत्तें, संसारने बंधीखानारू प करी जाणे. अने व्रत लेवानी रुचि घणी करे, पण अव्रतने उदयें करी संसाररूप जाडमांघी वूटो शके नही, एवा जीव जाणे खरा पण आदरे नही अने पासे पण नही. ए जीवो जंग कह्यो.

इवें बोधा ने जीव जाणे न आदरे अने पासे तेने उलखावे ठे. ते जीव पदुनमसमी देव जाणवा. पटले आगल नाव कहा, ते प्रमाणें सर्व जाणे ते जीव गनि पदुनमी अतिपणाने उदयें करी तिहां व्रतनुं आदरनुं नशी वत्तयें नव पादातने जाणें तें ठे. माडे जाणे न आदरे अने पासे ए जो ते जीव पदुन जागना यथे विचारी मोक्षना करे ते ज्ञानीपुरुष जाणवा.

ते जीव पदुन नव पादातने जाणें तें ठे. माडे जाणे न आदरे अने पासे ए जो ते जीव पदुन जागना यथे विचारी मोक्षना करे ते ज्ञानीपुरुष जाणवा.

ते जीव पदुन नव पादातने जाणें तें ठे. माडे जाणे न आदरे अने पासे ए जो ते जीव पदुन जागना यथे विचारी मोक्षना करे ते ज्ञानीपुरुष जाणवा.

ते जीव पदुन नव पादातने जाणें तें ठे. माडे जाणे न आदरे अने पासे ए जो ते जीव पदुन जागना यथे विचारी मोक्षना करे ते ज्ञानीपुरुष जाणवा.

ते जीव पदुन नव पादातने जाणें तें ठे. माडे जाणे न आदरे अने पासे ए जो ते जीव पदुन जागना यथे विचारी मोक्षना करे ते ज्ञानीपुरुष जाणवा.

अनित्यादि आठ पक्षें करी जासनरूप प्रतीति करी नथी, अने उपादान पणुं न जाणे, उपादान कारणपणुं न जाणे, उपादानकार्यपणुं न जाणे, साधक बाधक अने सिद्धादि स्वरूप चौद गुणगणानो विचार न जाणे, लौकिक धर्म न जाणे, लोकोत्तर बाह्यकारणरूप धर्म न जाणे, लोकोत्तर अंतरकारणरूप धर्म न जाणे, तथा लोकोत्तर अंतरकार्यरूप धर्म पण न जाणे अने जीवसत्तारूप द्रव्यगुणपर्यायनुं स्वरूप न जाणे तथा अजीव सत्तारूप जावकर्म द्रव्यकर्म नोकर्मरूप विचार न जाणे, तथा साध्य साधनरूप लेवानी प्रतीति कस्या विना नरकनिगोदनां दुःखथकी बीहीतो थको सुखनी लाखचें पुण्यरूप फलनी वांठायें निवृत्तिरूप चारित्र्य अंगीकार करी, पांच महाव्रत शुरू रीतें पाले ठे, बहेंतालीश दोष टाढी आहार दीये ठे, मांखाना पांच दोष टाले ठे, अने पडिक्रमणुं पडिलेहणादि क्रिया शुरू रीतें साचवे ठे, ते द्रव्यलिंगी जीव जाणवा. ए त्रीजो जंग कह्यो.

हवे चोथा जे जीव न जाणे, आदरे अने न पाले, ते उलखावे ठे, ते जीव जिनमतलिंगी वेषधारी जाणवा. एटले पोतानो पाट मेलववारू प नाम राखवा सारु बालपणे शिष्यने वेचाता लइ अनेक प्रकारें दुःखें करी जिनमतना शास्त्र जे अंगोपांगादिक तथा परमतनां शास्त्र जे ज्योतिष्य वैद्यकादिक ते जणावे, जणावी पाढीने महोटा करे, पण अंतरंग सत्ताग तना जाणपणारूप जासन रहित तेणें करी जीवादिक नव पदार्थना पर मार्यने न जाणे, अने अजावें करी रुचि विना पांच महाव्रतरूप उच्चारें करी जैनलिंग धखुं ठे, पण ठकायना आरंजने विषे प्रवर्तें ठे, सावय्यरूप पापकर्मना आदेश उपदेश दीये ठे ॥ अत्र गाथा ॥ निर्दय हृदय ठका यमां, जे मुनिवेषे प्रवर्तें रे ॥ गृही यतिधर्मथी बाहिरा, ते निर्धन गति व र्तें रे ॥ १ ॥ ए परमार्थ जाणवो. एटले ते जीव न जाणे, अने व्रत आद रे पण पाले नही, माटे जिनमतलिंगी वेषमात्रें जाणवा. ए चोथो जंगो कह्यो. ए रीतें जाण अजाण पणानुं स्वरूप जाणवा सारु चोजंगी कही ठे.

॥ दोहा ॥

॥ आत्मदृष्टिदेखीयें, पुजल चेतनरूप ॥ परपरिणति होय वेगली, न पडे ते जवकूप ॥ १ ॥ आत्मजावें सिद्ध ठे, परजावें ठे बंध ॥ निजस्वरूप अ विलोकतां, मिटे अनादि धंध ॥ २ ॥ जेने पुजल योग ठे, तेहनी न धरे

વ શ્રીજીવરૂપ નવ તત્ત્વ. પદ્મવ્યનું સ્વરૂપ કહ્યું તે પ્રમાણે સર્વ જાણે, અંતરંગ પણે સર્વદે, કાર્ય કારણ, ધર્મ પ્રત્યે ઉંસલે, સ્વદયા પરદા જો. સ્વતાવ વિતાવનો યથાર્થપણે વિચાર કરી સર્વદે, આત્માને ઉપાદાન કારણપણે જાણે, ઉપાદાનકાર્ય જાણે, તથા આત્મિકસુખ ઇન્દ્રિયજનિતનું નવી પ્રતીતિ કરી સાધ્ય ચોસો રાસી વીતરાગની આજ્ઞાયે અનેક પ્રકારે માયન કરે. તેજીવ. સંસારચક્રી ઉદાસી જાવેં વસે, સંસારને વંધીલાનારૂં પ કરી જાણે. અને વ્રત સેવાની રુચિ ઘણી કરે, પણ શ્રવતને ઉદયે કરી સંમાર્ગરૂપ જાણમાંથી વૂટો શકે નહીં, એવા જીવ જાણે સ્વરા પણ આદરે નહીં અને પાસે પણ નહીં. એ ત્રીજો જંગ કહ્યો.

દેવે ચોસા જે જીવ જાણે ન આદરે અને પાસે તેને ઉંસલાવે છે. તે જીવ અનુત્તરમાર્ગી દેવ જાણવા. પદ્મે આગલ જાણ કહ્યા, તે પ્રમાણે સર્વ જાણે જે પદ્મ મતિ આશ્રયી શ્રવતિપણાને ઉદયે કરી તિહાં વ્રતનું આદરણું નથી કરાવતે વ્રત પાસરને જાણેજ રહે, માટે જાણે ન આદરે અને પાસે ન જો પો જાણ. એવા જાંમાના અર્થે વિનારી તોલના કરે તે જ્ઞાનીપુરુષ જાણવા.

દેવે શ્રીજીવનું સ્વરૂપ જાણવાને ચોજંગી લાસીમેં થેયે. તિહાં પહેલા જીવ ન જાણે, ન આદરે અને ન પાસે. વિજા જીવ ન જાણે, ન આદરે અને પાસે, વીજા જીવ ન જાણે, આદરે અને પાસે, ચોસા જીવ ન જાણે, આદરે અને ન પાસે. એવા પ્રકારના જીવ ઉદાધ્યાત્માને અર્થે લાસીમેં થેયે.

વિજા પહેલા જીવ ન જાણે, ન આદરે અને ન પાસે તેજીવ મિથ્યાદિ ઉદેશ પુરવારે અન્યદેશની જાણવા. તેને જીવ શ્રીજીવના સ્વરૂપ જાણવા. અને વિજાજનની આત્મા વિના અનેક પ્રકારે અન્યલિંગે મિથ્યાત્વ સ્વ દેશ કરવા કરે, એ પહેલા જાંમાનાં વિચાર કહ્યો.

દેવે વીજા જીવ ન જાણે, ન આદરે અને પાસે, તે જીવ ઉદાધ્યાત્મે. તે જીવ વીજા સર્વની જાણવા, તેને જીવ શ્રીજીવના સ્વરૂપની ઉદાધ્યાત્મ સ્વરૂપ જાણવા. મહાવ્યનું સ્વરૂપ પણ જાણવા નથી. તેમ પાંચ આશ્રય ને સ્વરૂપ નથી. આદરે જ વીજા સર્વની જીવ જાણવા. એ ત્રીજો જંગ.

દેવે વીજા જે જીવ ન જાણે, આદરે અને પાસે, તે ઉદાધ્યાત્મે, તે જીવ ન જાણે અને ન પાસે. વીજાજીવ પ્રવિરત્તજન જાણવા. તેને જીવ શ્રીજીવ સ્વરૂપ નહીં. પદ્મવ્યનું સ્વરૂપ નથી કરી, વિરૂપે કરી, આદરે સ્વરૂપનિવ

अनित्यादि आठ पदों करी ज्ञासनरूप प्रतीति करी नहीं, अने उपादान पणुं न जाणे, उपादान कारणपणुं न जाणे, उपादानकार्यपणुं न जाणे, साधक बाधक अने सिद्धादि स्वरूप चौद गुणगणानो विचार न जाणे, लौकिक धर्म न जाणे, लोकोत्तर बाह्यकारणरूप धर्म न जाणे, लोकोत्तर अंतरकारणरूप धर्म न जाणे, तथा लोकोत्तर अंतरकार्यरूप धर्म पण न जाणे अने जीवसत्तारूप द्रव्यगुणपर्यायनुं स्वरूप न जाणे तथा अजीव सत्तारूप जावकर्म द्रव्यकर्म नोकर्मरूप विचार न जाणे, तथा साध्य साध नरूप खेवानी प्रतीति कख्या विना नरकनिगोदनां दुःखथकी वीहीतो थको सुखनी साक्षचें पुण्यरूप फलनी वांछायें निवृत्तिरूप चारित्र अंगीकार करी, पांच ब्रह्मव्रत शुद्ध रीतें पाखे ठे, वहेतालीश दोष टाढी आहार दीये ठे, सांख्यान पांच दोष टाळे ठे, अने पडिक्कमणुं पडिलेइणादि क्रिया शुद्ध रीतें साचवे ठे, ते द्रव्यलिङ्गी जीव जाणवा. ए त्रीजो जंग कह्यो.

इवे चोथा जे जीव न जाणे, आदरे अने न पाखे, ते उलखावे ठे, ते जीव जिनमतलिङ्गी वेपधारी जाणवा. एटखे पोतानो पाट मेलववारू प नाम राखवा सारु बालपणे शिष्यने वेचाता लइ अनेक प्रकारें दुःखें क री जिनमतना शास्त्र जे अंगोपांगादिक तथा परमतनां शास्त्र जे ज्योतिष्य वैयकादिक ते जणावे, जणावी पाढीने महोटा करे, पण अंतरंग सत्ताग तना जाणपणारूप ज्ञासन रहित तेणें करी जीवादिक नव पदार्थना पर मार्यने न जाणे, अने अज्ञावें करी रुचि विना पांच ब्रह्मव्रतरूप उच्चारे करी जैनलिङ्ग धखुं ठे, पण ठकायना आरंजने विषे प्रवर्त्तें ठे, सावयरू प पापकर्मना आदेश उपदेश दीये ठे ॥ अत्र गाथा ॥ निर्दय हृदय ठका यमां, जे मुनिवेपे प्रवर्त्तें रे ॥ गृही यतिधर्मथी बाहिरा, ते निर्धन गति व र्त्तें रे ॥ १ ॥ ए परमार्थ जाणवो. एटखे ते जीव न जाणे, अने व्रत आद रें ॥ १ ॥ ए चोथो जंगो रे पण पाखे नहीं, माटे जिनमतलिङ्गी वेपमात्रें जाणवा. ए चोथो जंगो रे पण पाखे नहीं, माटे जिनमतलिङ्गी वेपमात्रें जाणवा. ए चोथो जंगो कह्यो. ए रीतें जाण अजाण पणानुं स्वरूप जाणवा सारु चोजंगी कही ठे.

॥ दोहा ॥

॥ आत्मदृष्टिदेखीयें, पुजल चेतनरूप ॥ परपरिणति होय वेगली, न पडे ते जवकूप ॥ १ ॥ आत्मज्ञावें सिद्ध ठे, परज्ञावें ठे बंध ॥ निजस्वरूप अ विलोकतां, मिटे अनादि धंध ॥ २ ॥ जेने पुजल योग ठे, तेहनी न धरे

अथ ढूढक डोलो लखीयें ठैयें.

सुगम, सुगम, सुजात, सुभ्रात, सुतात, सुमात, सुवात, सुकुल, सुवल, सुध, सुपुत्र, सुपात्र, सुदैत्र, सुदान, सुमान, सुरूप, सुविद्या, सुदेव, सुगुरु, सुधर्म, सुवेश, सुदेश. एटलां वानां पुण्यविना न पामीयें.

सुमति, शीलवंत, संतोषी, सत्संगी, खजन, साचा बोला, सत्पुरुष, समे ला, सुलक्षण, सुलज्जा, सुकुलीन, गंजीर, गुणवंत, गुणझ, एवा पुरुषनो संग करवाथी धर्म पामीयें. चुगल, चोर, ठलयाही, अधर्मी, अधम, अविनी त, अधिक बोला, आनाचारी, अन्यायी, अधीरा, अधूरा, निःस्नेही, कुलक्षण, कुबोला, कुपात्र, कूडाबोला, कुशीलिया, कुशासनी, कुलखण, जूना, जूठ. एवा पुरुषनो संग न करवो.

केटलाएक दोष मुख्यतायें जेने होय तेनां नाम कहे ठे:—रजपुतने क्रोध घणो होय, क्षत्रीने मान घणुं होय, गणिका अने वणिकने माया घणी होय, ब्राह्मणने लोभ घणो होय, मित्रने राग तथा हेत घणुं होय, शोक्यने द्वेष घणो होय, जुगारीने शोक घणो होय, चोरनी माताने चिंता घणी होय, कायरने जय घणो होय. इत्यादिक श्रीविशेषावश्यकमां घणा बोल ठे.

हवे धर्म कर्म केवी रीतें होय ते कहे ठे. धर्म तो आत्मजावें शुद्धोपयोगें होय अने कर्म तो अशुद्धोपयोगें तथा शुद्धाशुद्ध जावें होय जेवी करणी एट ले जेवी क्रिया तेवां कर्म होय अने धर्म तो अक्रिया रूपें होय जेवो शुद्धोपयोग वृद्धिवंतो होय तेवो धर्म पण वृद्धिवंतो होय.

महोटी चौदविद्यानां नाम:—एक नजोगामिनी, बीजी परशरीरप्रवेशिनी, त्रीजी रूपपरावर्त्तनी, चोथी स्तंजनी, पांचमी मोहनी, ठछी सुवर्णसिद्धि, सातमी रजतसिद्धि, आठमी रससिद्धि, नवमी बंधयोजिनी, दशमी शक पराजयनी, अगीयारमी वशीकरणी, बारमी जूतादिदमनी, तेरमी सर्व संपत्करी, चौदमी शिवपदप्रापणी.

वक्ताना चौद गुण लखीयें ठैयें. पहेलो प्रश्नव्याकरणोक्त शोल बोलनो जाण पंक्ति होय, बीजो शास्त्रार्थ विचारी जाणे, त्रीजो वाणी मांहे मीठाश होय, चोथो प्रस्ताव अवसर उलखे, पांचमो सत्य बोले, ठछो सांजलनारना संदेहनो छेद करे, सातमो बहुशास्त्रवेत्ता गीतार्थ उपयोगी होय, आठमो अर्थने विस्तारी तथा संवरी जाणे, नवमो व्याकरण रहित ठतां कंठनी जा

वामां पण अमशब्द न बोले, दशमो वाणीये करी सजाजनोने रीज पमाडे
अगीवारमो प्रभाये ग्राहक, वारमो अहंकार रहित, तेरमो धर्मवंत, जे
नो संतोषवंत. ए चौद बोलनो जाण होय ते वक्ता जाणवो.

इये श्रोताना चौद गुण कहे ठे:- एक जक्तिवंत, बीजो मीठाबोसो, स्मिने
गर्वरहित, चोयो सांजलवा उपर रुचि, पांचमो चंचलता रहित एवढतो पण
नांदडे अने थारे, ठठो जेवुं सांजल्युं तेवुं प्रगट अक्षरे कहे, अ प्रणीत धर्म
नो जाण, आठमो घणा शास्त्र सांजआनां रहस्य जाणे, ब थाय,
आठमो न होय, दशमो जेने धर्म सांजलतां निझा नगो वचन सांजली तेने
वंत होय, वारमो ज्ञानारूप गुण होय, तेरमो जेनी देवतापणे उपजे, ते दे
वडे नेना पावजयी वणा गुण मोडे, चौदमो कोइसी वस्तिना स्थानकें मूके
तोडनी नाये नाण नेच पाश्चिमादन हरे, ए चोयेन रोग रहित निराबाध करे,
पांच, सपाच, अने तेरता ए चार ज्ञानें एवढतु ते देवता जो पोताना धर्मावा

नार ही जीने म गोइता अने अन्धर्मिण ही अष्ट थगो जाणी करी तेने
मोइना अने मजनि ज्ञान मजसून विणे स्थापन करे, तो उंसिमण थाय.
देवता अने पांच जेनेम ४ कर्मो जी ४ नरकायु बांभे, तेनां नाम.
पणे ४ पांचे पांचेदेवता. २ मदापश्रियहमां वरवो थ हो.
१ मदापश्रियहमां वरवो थ हो. ३ आमिणनां आहार कर्मो थ हो.
४ वरवो वरवो वरवो जी ४ नीयेनायु बांभे, तेनां नाम ॥
१ मदापश्रियहमां वरवो थ हो. २ विअपमायाने कर्मो करी.
३ मदापश्रियहमां वरवो थ हो. ४ कर्मो वरवो कर्मो वरवो थ हो.
५ मदापश्रियहमां वरवो थ हो. ६ जी ४ मनुष्यायु बांभे, तेनां नाम ॥
७ मदापश्रियहमां वरवो थ हो. ८ अकर्मिये निवी ४ पांच वरवो.
९ मदापश्रियहमां वरवो थ हो. १० मदापश्रियहमां वरवो थ हो.
११ मदापश्रियहमां वरवो थ हो. १२ मदापश्रियहमां वरवो थ हो.
१३ मदापश्रियहमां वरवो थ हो. १४ मदापश्रियहमां वरवो थ हो.
१५ मदापश्रियहमां वरवो थ हो. १६ मदापश्रियहमां वरवो थ हो.
१७ मदापश्रियहमां वरवो थ हो. १८ मदापश्रियहमां वरवो थ हो.
१९ मदापश्रियहमां वरवो थ हो. २० मदापश्रियहमां वरवो थ हो.

પર્યંત જરતારનો યોગ મલે તથા અનેક ઉપાય કરે તો પણ પુત્રરૂપ ફલની પ્રાપ્તિ ન થાય, તેની પેરે અજ્ઞવ્યનો જીવ પણ વ્યવહારથી ચારિત્રની ક્રિયા આદરે નવમા ગ્રેવેયક પર્યંત જાય પરંતુ સિદ્ધિરૂપ મોક્ષફલ પામે નહીં.

૧ રૂપવંતે જીવની શક્તિ છે પરંતુ જરતારના યોગને અજ્ઞાવેં પુત્રરૂપ ફલ પામે
૨ રૂપ સહિતે જીવ એક જાતે જીવ્ય જીવ તો છે, પરંતુ કર્મની વિશેષ નિવિડતાને
૩ રૂપ સહિતે જીવ એક જાતે જીવ્ય જીવ તો છે, પરંતુ કર્મની વિશેષ નિવિડતાને

૧ અજ્ઞવ્ય જીવ અજ્ઞાવેં મોક્ષરૂપ ફલની પ્રાપ્તિ પણ ન પામે.
૨ અજ્ઞવ્ય જીવ અજ્ઞાવેં મોક્ષરૂપ ફલની પ્રાપ્તિ પણ ન પામે.

૩ તે થકી જીવ્ય જીવ અજ્ઞાવેં મોક્ષરૂપ ફલની પ્રાપ્તિ પણ ન પામે.
૪ તે થકી જીવ્ય જીવ અજ્ઞાવેં મોક્ષરૂપ ફલની પ્રાપ્તિ પણ ન પામે.

૧ શ્રીકૃષ્ણસહ નામા આચાર્ય.
૨ શ્રીકૃષ્ણસહ નામા આચાર્ય.

૩ નાશ્વ નામા શ્રાવક.
૪ નાશ્વ નામા શ્રાવક.

૧ શ્રી જિનેંદ્ર. ૨ શ્રી સાધુ. ૩ દેશવિરતિશ્રાવક. ૪ શ્રી જિનેંદ્ર.
૨ શ્રી સાધુ. ૩ દેશવિરતિશ્રાવક. ૪ શ્રી જિનેંદ્ર.

૧ ગર્જાવસ્થા. ૨ બાહ્યાવસ્થા. ૩ યૌવનાવસ્થા. ૪ ગર્જાવસ્થા.
૨ બાહ્યાવસ્થા. ૩ યૌવનાવસ્થા. ૪ ગર્જાવસ્થા.

૧ મધુનો ઘડો ને મધુનું ઢાકણું. ૨ મધુનો કુંજને વિષનું ઢાકણું.
૨ મધુનો કુંજને વિષનું ઢાકણું. ૩ મધુનો કુંજને વિષનું ઢાકણું.

૩ મધુનો કુંજને વિષનું ઢાકણું. ૪ મધુનો કુંજને વિષનું ઢાકણું.
૪ મધુનો કુંજને વિષનું ઢાકણું. ૫ મધુનો કુંજને વિષનું ઢાકણું.

૧ એક પુરુષ નિર્મલ નિષ્પાપ અને જિહ્વાથી પણ મીતું મધુરું બોલે.
૨ એક પુરુષ નિર્મલ નિષ્પાપ ઠતાં જિહ્વાયેં કડવું બોલે.

૩ એક પુરુષ એક લક્ષ પાપવાળો હોય અને જિહ્વાયેં મીતું મધુરું બોલે.
૪ એક પુરુષ એક લક્ષ પાપવાળો હોય અને જિહ્વાયેં પણ કડવું બોલે.

૧ પચ્ચસ્કાણ કરવાની ચતુર્ગતી ॥
૨ પચ્ચસ્કાણ કરવાની ચતુર્ગતી ॥

૧ પચ્ચસ્કાણનો કરાવનાર ગુરુ જાણ હોય, અને કરનાર શિષ્ય તે પણ જાણ
હોય, એ પ્રથમ જંગ અત્યંત શુદ્ધ ઉત્તમ જાણવો.

॥ चर डरकरनर डुषु डक्यां डे ॥

- १ रूपसहित डण गंध रहित. २ गंधसहित डण रूपरहित.
३ गंध सहित अने रूप सहित. ४ गंध रहित अने रूप रहित.

॥ एड चर डरकरनर डुरुष डक्या डे ॥

- १ रूपवंत डण शील रहित. २ शील सहित अने रूप रहित.
३ रूप सहित अने शील सहित. ४ रूप रहित अने शील रहित.

॥ चर डरकरें डडरर डडर अनेंतर डक्या डे ॥

- १ अज्जवुड जीव अनेंतर डे. २ ते थकी सिद्धनर जीव अनेंतर डे.
३ ते थकी ज्जवुड जीव अनेंतर डे. ४ ते थकी जरतिज्जवुड जीव अनेंतर डे.

॥ अंतिड चतुर्विध संघनरं नरड ॥

- १ श्रीडुडुडसह नरडर अरररर. २ डडगुसिरी डहर सति सधवी.
३ नरशुल नरडर अरररर. ४ सवुसिरीनरडर अरररर.

॥ डरतुर चर डरकरनरं डक्यां डे ॥

- १ श्री जिनैड. २ श्री सधु. ३ देशवररतिअरररर. ४ अररररति सडुडगुडडि.

॥ अणरहररकनर चर डरकर ॥

- १ विडुडहगतिवंत, २ केवलसडुदुधरतकररक, ३ चडडडे गुणगणे. ४ श्रीसिद्ध.

॥ डनुडुडनी चर अवस्थरनरं नरड ॥

- १ गजर्वस्था. २ वरडुडरवस्था. ३ डुडवनरवस्था. ४ वृद्धरवस्था.

॥ चर डरकरें कुंज डे, तेनरं नरड ॥

- १ डधुनर डडर ने डधुनुं डरकणुं. २ डधुनर कुंजनर विषनुं डरकणुं.
३ विषनर कुंजनर डधुनुं डरकणुं. ४ विषनर कुंजनर विषनुं डरकणुं.

॥ एज डरकरें चर जरतिनर डुरुष डुड ते कहे डे ॥

- १ एक डुरुष निर्डल निषुडरड अने जरहरथी डण डीतुं डधुरुं डुडे.
२ एक डुरुष निर्डल निषुडरड डतरं जरहरथे कडुं डुडे.
३ एक डुरुष एक लह डरडवलर डुड अने जरहरथे डीतुं डधुरुं डुडे.
४ एक डुरुष एक लह डरडवलर डुड अने जरहरथे डण कडुं डुडे.

॥ डडरकरण करवरनी चतुर्जंगी ॥

- १ डडरकरणनर कररवनरर गुरु जरण डुड, अने करनरर शिषुड ते डण जरण
डुड, ए डुरथस जंग अतुंरतशुद्ध उतुड जरणवुड.

पञ्चस्काणनो करावनार गुरु जाण अने करनार शिष्य अजाण होय, तब
जाण गुरु पञ्चस्काणना करनारने पूठे, जाण करे, केहे के हे अमुका ! तने
गुरु पञ्चस्काण कराव्युं ठे, तेवी रीतें पालजे एम शिष्य पण पाले तो गुरु
जांगो जाणवो. अने न पूठे न पाले, तो अशुरू जांगो जाणवो.

३ पञ्चस्काणनो करनार शिष्य जाण होय, ते शिष्य जाणतो ठतो गीता
तने अज्ञावें पर्यायें करी महोटा एवा महात्माने समीपें अथवा पित्रादि
तने गुरु स्थानकें मानीने तेमनी सारखें पञ्चस्काण करे, तो ते शुरू जाणवो.
परंतु जो ठते गीतायें पण अजाण गुरु पासेंथी प्रोताने ठंदे पञ्चस्का
करे, तो अशुरूजांगो थाय, एम समजवुं.

पञ्चस्काण करावनार गुरु अने पञ्चस्काण करनार शिष्य, ए वेहु अजा
होय तो ते जांगो अत्यंत अशुरू श्री वीतरागदेवें कह्यो ठे.

॥ सावु न कारणें आहार लीये, तेनां नाम कहेवे.

१ शुभानां वेदनायें आहार लीये.

२ आचार्यादिकनां नैयायिक करवाने अर्थें आहार लीये.

३ देवताधिकारी मार्ग शोधवाने कारणे आहार लीये.

४ गंतम पापमाने कारणे आहार लीये.

५ नीतिविषय रक्षाने कारणे आहार लीये.

६ भुजग्यान करवाने कारणे आहार लीये.

॥ सावु न कारणे आहार न लीये, तेनां नाम कहे ठे ॥

१ नामादिकगोम आदि अर्थ न जमे.

२ मातापते उपरगमे तप कारणे न जमे.

३ पुण्य वेदना उपर अचार्या ब्रह्मचर्य राखवाने अर्थें न जमे.

४ कर्मे पापमात्रा विमोचने तप करवाने अर्थें न जमे.

५ वेदरक्षाने अर्थें वयादे वगैरे अथवा घुटरी पडते न जमे.

६ अथवा तप अर्थें अथवा अर्थाना जमी न जमे.

